UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Índex

I. Introducció, 11

1. Objectiu de la tesi, 11

1.1. Propòsit, 11

1.2. Motivació, 12

2. Aportacions prèvies, 17

II. Delimitacions conceptuals i metodològiques, 19

1. Marc metodològic, 19

1.1. Marc metodològic bàsic, 19

1.2. Primer ingredient afegit: factors socials que afecten la morfologia, 19

1.2.1. Influència d'altres llengües en contacte amb el català, 19

1.2.2. Impuls des d'àmbits normativitzadors, 20

1.2.3. Presència d'aquest ingredient en la recerca, 21

1.3. Segon ingredient afegit: una certa perspectiva històrica, 22

1.4. Tercer ingredient afegit: traces de l'optimitat, 22

1.5. Fonts, 24

2. Plantejaments teòrics i metodològics, 26

2.1. Les unitats, 26

2.1.1. Els conceptes de morfema, lexema, arrel, mot i forma de citació, 26

2.1.2. Els conceptes d'arrel i radical i els conceptes de base i primitiu, 29

2.1.3. Els conceptes d'afix, prefix, sufix, infix i interfix i el concepte de parasíntesi, 30

2.1.4. La vocal temàtica, 33

2.2. El gènere, 34

2.2.1. Plantejament, 34

2.2.2. Hipòtesis descriptives per al gènere dels substantius, 36

2.2.3. Aplicació de les hipòtesis en aquesta tesi (1): mots masculins i femenins, 37

2.2.4. Aplicació de les hipòtesis en aquesta tesi (2): derivats femenins sense morfema, 40

2.2.5. Derivació pseudoflexiva o pseudoflexió, 41

2.3. El plural, 41

2.4. El règim, 42

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

2.4.1. Definició, 42

2.4.2. Element responsable del règim (1): la direccionalitat, 44

2.4.3. Element responsable del règim (2): entre afixos o entre primitiu i derivat, 44

2.5. Primitius verbals inexistents, 45

2.5.1. Verbs desconeguts: baules perdudes i interdialectalitat, 45

2.5.2. Al·lomorfs de la base, especialment cultes, 48

2.6. Operativitat de les regles i rendibilitat dels sufixos, 49

3. Expressió de l'acció, 52

3.1. L'acció en el llenguatge, 52

3.2. Els substantius d'acció i efecte, 55

3.2.1. Definició, 55

3.2.2. El terme, 56

3.3. Obtenció dels substantius d'acció i efecte, 56

3.3.1. Procés gramatical, 56

3.3.2. Regles de formació de substantius d'acció i efecte, 57

3.3.3. Una regla o diverses regles?, 58

3.3.4. Procés lèxic o sintàctic?, 60

3.3.5. Substantius que expressen una acció no relacionats amb verbs, 64

3.4. Distinció entre *acció* i *efecte*, 66

3.4.1. Una classe o dues classes de mots?, 66

3.4.2. Obtenció del significat 'efecte': traslació semàntica, 72

3.4.3. Obtenció d'altres significats per traslació semàntica, 73

3.4.4. Recapitulació, 76

3.5. Matisos respecte a l'acció, 77

3.6. Concurrències verbonominals, 86

3.6.1. Definició, 86

3.6.2. Diferències en l'ús, 86

3.6.3. Diferències semàntiques, 87

3.6.4. Tractament lexicogràfic, 88

4. Representació dels afixos, 91

III. Sufixació, 93

1. Nominalització per sufixació, 93

1.1. Sufixació per a obtenir substantius d'acció i efecte, 93

1.2. Sufixos nominalitzadors de verbs, 93

1.3. Terminacions que no considerem sufixos, 95

1.4. Limitacions en la sufixació, 96

2. El sufix *-ment*, 97

2.1. Aproximació, 97

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

2.2. Morfologia del sufix, 97

2.3. Morfologia de la base, 98

2.3.1. Forma de la base, 98

2.3.2. Variacions en la vocal temàtica, 98

2.4. Semàntica, 104

2.5. Ús, 105

2.5.1. Rendibilitat, 105

2.5.2. Restriccions, 107

2.5.3. Règim, 108

2.5.4. Blocatge, 113

2.6. La variant femenina augmentativa, 114

3. El sufix *-ció(n)* (i la variant *-ió(n)*), 117

3.1. Aproximació, 117

3.2. Morfologia del sufix, 118

3.2.1. Forma del sufix, 118

3.2.2. La variant -ió(n), 119

3.2.3. Una única forma?, 125

3.3. Morfologia de la base, 127

3.3.1. Forma de la base, 127

3.3.2. Alteracions de la vocal temàtica, 127

3.3.3. Base culta (o al·lomorfia de l'arrel), 129

3.4. Semàntica, 132

3.4.1. Oposició amb -ment, 132

3.4.2. Supleció de -ment *per blocatge homonímic*, 135

3.5. Ús, 137

3.5.1. Règim, 137

3.5.2. Influx de l'espanyol, 145

4. El sufix *-ó(n)*/*-or*, 145

4.1. Aproximació, 145

4.2. Morfologia del sufix, 150

4.2.1. Confluència històrica, 150

4.2.2. Pronúncia de la bategant final, 151

4.2.3. Gènere dels derivats, 152

4.3. Morfologia de la base, 152

4.3.1. Forma de la base, 152

4.3.2. Relació amb verbs no primitius, 153

4.3.3. Sufix augmentatiu -iss, 154

4.4. Semàntica, 154

4.5. Ús, 156

4.6. El sufix *-ó(n)* en construccions adverbials, 156

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

5. El sufix -*atg*, 160

5.1. Aproximació, 160

5.2. Morfologia del sufix, 162

5.2.1. La vocal final -e*, epèntesi*, 162

5.2.2. Natura de la a- *inicial i de l'infix* -ss-, 163

5.3. Morfologia de la base, 164

5.3.1. Forma de la base, 164

5.3.2. Irregularitats, 165

5.4. Semàntica, 165

5.4.1. Ús específic per a indicar 'operació tècnica', 165

5.4.2. L'expressió d'accions que no són operacions tècniques, 166

5.4.3. L'expressió de la 'tècnica', 166

5.5. Ús, 167

5.5.1. Rendibilitat, 167

5.5.2. Formes exigides per semàntica (per sobre de les regides per morfologia) i abús, 168

5.5.3. Els derviats amb -atg*, gal·licismes per excel·lència*, 171

5.5.4. Camps semàntics, 174

5.5.5. Traducció de la terminació anglesa -'ing, 176

6. El sufix -*ur*+F, 179

6.1. Aproximació, 179

6.2. Morfologia del sufix, 180

6.3. Morfologia de la base, 180

6.3.1. La forma de participi de passat del verb com a base, 180

6.3.2. Base culta, 185

6.3.3. Base sense vocal temàtica, 185

6.3.4. Relació amb -or *adjectivador*, 186

6.4. Semàntica, 186

6.4.1. Significat bàsic d'efecte, 186

6.4.2. Especialitzacions semàntiques, 188

6.5. Ús, 189

6.5.1. Rendibilitat, 189

6.5.2. Vitalitat i comparació amb l'espanyol, 190

6.5.3. Influx d'altres llengües, 191

6.5.4. Verbs de segona generació, 191

7. El sufix -*iss*(+F), 192

7.1. Aproximació, 192

7.2. Morfologia del sufix, 194

7.2.1. Forma del sufix, 194

7.2.2. Altres possibilitats, 195

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

7.3. Morfologia de la base, 196

7.4. El gènere del derivat, 197

7.5. Semàntica i ús, 197

8. El sufix *-all*, 198

8.1. Aproximació, semàntica i ús, 198

8.2. Morfologia del sufix i de la base, 201

9. El sufix *-er*+F_1, 202

9.1. Aproximació i semàntica, 202

9.2. Morfologia del sufix i morfologia de la base, 206

9.3. Ús, 207

10. Els sufix *-er*+F_2, 208

10.1. Aproximació, 208

10.2. Morfologia del sufix i morfologia de la base, 209

10.3. Semàntica, 209

11. El sufix *-im*, 210

11.1. Aproximació i ús, 210

11.2. Morfologia del sufix i morfologia de la base, 211

11.3. Semàntica, 212

12. Els sufixos *-it* i *-et* (aplicats a verbs que expressen sorolls), 212

12.1. Aproximació i semàntica, 212

12.2. Morfologia del sufix, 214

12.2.1. Forma del sufix, 214

12.2.2. Velarització de la consonant dental en parlars septentrionals, 214

12.2.3. Possible confusió amb l'habilitació del participi de passat, 214

12.2.4. Discussió sobre l'ús epentètic, 215

12.3. Morfologia de la base, 215

12.4. Ús, 215

13. Sufixos incorporats de l'espanyol, 217

13.1. El sufix *-on*, 217

13.2. El sufix *-az*, 217

14. El sufix *-'ing*, 219

14.1. Origen i ús, 219

14.2. Per a indicar 'esport d'aventura', 220

IV. Conversió, 221

1. Delimitació, 221

1.1. Aproximació al concepte, 221

1.2. Definició, 225

1.3. Tipologia de mots, 226

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

1.4. Distinció entre *habilitació* i *conversió*, 227

2. Propostes explicatives anteriors, 229

2.1. Introducció, 229

2.2. El model derivacional, 230

2.2.1. Base teòrica, 230

2.2.2. Pompeu Fabra (1912), 230

2.2.3. Jeroni Marvà (1932), 231

2.2.4. Pompeu Fabra (1956), 232

2.2.5. Antoni M. Badia i Margarit (1962), 233

2.2.6. Francesc de Borja Moll (1968), 234

2.2.7. Autors posteriors a 1980 (Lluís Marquet, Carles Riera i Josep Ruaix), 234

2.2.8. Valoració del model derivacional, 235

2.3. El model conversional, 238

2.3.1. Base teòrica, 238

2.3.2. Joan Mascaró (1986), 238

2.3.3. M. Teresa Cabré i Castellví (1986-1994), 239

2.3.4. Valoració del model conversional, 241

2.4. El model transformacional, 243

2.4.1. Base teòrica, 243

2.4.2. Noam Chomsky (1970), 243

2.4.3. Sanda Reinheimer-Rîpeanu (1974), 244

2.4.4. Valoració del model transformacional, 246

2.5. El model herencial, 246

3. Anàlisi, 247

3.1. Proposta descriptiva, 247

3.2. La conversió per categorització, 248

3.2.1. Descripció, 248

3.2.2. Exemplificació, 250

3.3. La conversió per recategorització, 253

3.3.1. Descripció general, 253

3.3.2. Casos de preposició soldada, 254

3.3.3. Adjectius relacionats amb verbs, 257

3.4. Comentaris addicionals, 257

3.4.1. Sobre la necessitat de dues explicacions, 257

3.4.2. Sobre formes femenines i masculines, 260

3.4.3. Sobre formes femenines i adjectivals, 263

3.4.4. Sobre la conjugació, 264

3.4.5. Sobre la informació històrica, 264

3.4.6. Conversió per categorització que genera lexemes binespecificats, 265

3.4.7. Sobre la reconstrucció del lexicó, 266

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

3.4.8. Sobre la rendibilitat o usabilitat, 267
3.4.9. Sobre variacions dialectals, 268
3.4.10. Marques suprasegmentals, 269
3.4.11. Limitacions sintàctiques, 270
3.5. Modificacions morfofonològiques i al·lomorfies, 270
3.5.1. Reparacions per a sil·labificar, 270
3.5.2. Processos en posició final (ensordiments, caigudes, etc.), 274
3.5.3. Al·lofonies en vocals tòniques, 276
3.5.4. Al·lofonies en vocals àtones de compostos cultes, 277
3.5.5. Al·lomorfia culta, 278
3.5.6. Arrels sigmàtiques, 280
3.5.7. Alternança r/st, 282
3.5.8. Altres al·lomorfies, 283
3.6. Verbs de segona generació, 284
3.6.1. Descripció, 284
3.6.2. Motius d'aparició dels verbs de segona generació, 285
3.6.3. Llista de casos, 287
3.6.4. Qüestions normatives, 292
3.6.5. La reconstrucció, 297
4. Afegiment d'afixos, 297
4.1. Comentaris previs, 297
4.2. El sufix *-eig*, 299
4.3. El sufix *-eg*, 300
4.4. El sufix *-ol* en onomatopeies, 303
4.5. Prefixos, 304
4.5.1. Descripció general, 304
4.5.2. Prefixos cultes, 305
4.5.3. Prefixos patrimonials forts, 308
4.5.4. Alguns prefixos febles patrimonials, 309
4.5.5. El prefix a-, 310
5. Límits de la conversió per categorització, 311

V. Habilitació gramatical, 317
1. Delimitació, 317
1.1. Definició, 317
1.2. L'habilitació gramatical en el camp dels substantius d'acció i efecte, 319
1.2.1. Tipus, 319
1.2.2. Motius semanticogramaticals, 319
2. Habilitació de l'infinitiu, 321

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

2.1. Aproximació, 321

2.2. Procés d'obtenció, 323

2.3. Vitalitat, 327

2.4. Marcatge fonològic, 329

3. Habilitació del participi de passat, 330

3.1. Aproximació, 330

3.2. Valor semàntic, vitalitat i extensió, 332

3.3. El sufix -*d*+F?, 333

3.4. Selecció per morfologia o sintaxi, 338

3.4.1. Selecció per subconjugació en la III conjugació, 338

3.4.2. Selecció per intransitivitat, 340

3.5. Ús: tècnic o col·loquial?, 340

3.6. L'afix augmentatiu -*ar*, 341

3.7. Ús del masculí, 342

3.8. Possibles confusions amb altres recursos, 352

3.8.1. Casos que en espanyol tenen el sufix -t, 352

3.8.2. El mot afegitó, 353

4. Habilitació del participi de present, 353

VI. Substantius amb quasisufixos, 357

1. El quasisufix -*'ci*, 357

2. El quasisufix -*ain*+F, 358

3. El quasisufix -*in*+F, 359

4. El quasisufix -*ell*(+F), 360

5. El quasisufix -*ill*, 362

6. El quasisufix -*i*+F, 362

7. El quasisufix -*iv*, 364

8. El quasisufix -*'i*, 365

9. El quasisufix -*'u*, 367

10. El quasisufix *i(t)j*+F, 368

11. El quasisufix -*ori*, 369

12. El quasisufix -*t*+F, 374

13. El quasisufix -*el·l*+F, 375

14. El quasisufix -*úri*+F, 375

15. El quasisufix -*ug* (o -*uc*), 376

16. El quasisufix -*en*+F, 378

17. El quasisufix -*any*, 378

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

18. El quasisufix *-erri*, 378
19. El quasisufix *-ass*(+F), 380
20. El quasisufix *-'eg*, 381
21. El quasisufix *-imoni*, 382
22. El quasisufixos *-eri* i *-iri*, 382
23. El quasisufix *-anc*, 382
24. El quasisufix *-et*, 383
25. El quasisufix *-ol*, 384
26. El quasisufix *-ri*, 384
27. El quasisufix *-òrum*, 384
28. El quasisufix *-'men*, 385
29. El quasisufix *-ull*, 385
30. El quasisufix *-iny*, 386
31. El quasisufix *-es*+F, 386
32. El quasisufix *-ic*, 386
33. El quasisufix *-um*, 387
34. El quasisufix *-e*, 387
35. El quasisufix *-uss*+F, 387
36. El quasisufix *-if*+F, 388
37. El quasisufix *-'it*, 388
38. El quasisufix *-erí*+F (o *-arí*+F), 389
39. El quasisufix *-nd*+F, 389
40. Els quasisufixos *-oi* o *-oll*, 391
41. Altres casos, 395

VII. Altres recursos, 397

1. Recursos de verbs estatius, 397

1.1. Nominalització de verbs estatius, 397

1.2. Verbs d'acció que nominalitzen amb el recurs dels estatius, 400

1.3. Morfologia, 401

1.3.1. Formes cultes, 401

1.3.2. Alternança fonètica entre [t] *i* [s], 402

1.3.3. Alternança fonètica entre [s] *i* [sj], 402

1.4. Extensions semàntiques, 403

1.4.1. El valor augmentatiu, 403

1.4.2. L'expressió de la capacitat en el llenguatge de la física, 404

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

2. El sufix doble discontiu *-im*/*-am*, 404

3. Habilitació d'adjectius, 406

3.1. Report de casos, 406

3.2. Ús i motivacions, 407

4. Formes llatines de 1a persona, 409

5. Habilitació de formes conjugades i composició, 409

5.1. Composició de dos verbs, 409

5.2. Composició per duplicació d'un verb, 411

5.3. Verbs amb complement soldat, 412

5.4. Altres casos, 413

6. Substantius abstractes deadjectivals o amb el sufix *-ism*, 413

6.1. Els deadjectivals, 413

6.2. Els derivats amb el sufix *-ism*, 413

7. Adoptació d'estrangerismes, 414

VIII. Conclusions, 417

1. Introducció, 417

2. La sufixació, 417

3. La conversió, 420

4. L'habilitació gramatical, 421

5. Altres recursos, 421

6. Condicionants per a la tria, 422

6.1. Regles i restriccions, 422

6.2. Aleatorietat, 423

7. Semàntica, 423

7.1. Traslació semàntica, 423

7.2. Especialitzacions semàntiques i d'ús, 424

8. Aplicacions pràctiques, 424

8.1. Reflexions sobre el control de la morfologia lèxica, 424

8.2. Reflexions sobre la representació lexicogràfica, 425

Bibliografia, 427

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

Xavier Rull i Muruzàbal

Els substantius d'acció i efecte en català

Tesi per a optar al títol de doctor en Filologia Catalana

Director: Dr. Jordi Ginebra i Serrabou

[Programa "Descripció i Variació"]
(Universitat de Barcelona)

Universitat Rovira i Virgili
Facultat de Lletres
Departament de Filologia Catalana

Tarragona, octubre del 2007

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

"Cada cosa té el seu mot i tot mot diu una cosa. El mot no *és* la cosa, sinó que la *diu*. La cosa no *és* el mot, però és ella la que el realitza. L'home és un ésser parlant, i parla perquè pensa; però també pensa perquè parla. Si penséssim idènticament, parlaríem idènticament, i viceversa. Quan un poble no té res a dir que li sigui propi, no necessita llengua pròpia. I no tindrà res a dir, si no pensa pel seu compte. I no pensarà pel seu compte, si la seva vida imita un estil aliè. Aquest és el nostre problema."

Raimon Panikkar, "La paraula, creadora de realitat"

(*Llenguatge i identitat*, 1994, pàg. 12-13)

Agraïments

Volem agrair a Jordi Ginebra, director d'aquesta tesi, la confiança i el suport rebut durant l'elaboració del treball. Sense el seu mestratge —rigorós i pacient— i la seva dedicació —generosa— aquest estudi no hauria vist la llum. També volem agrair l'escalf i l'ajut que hem rebut de diversos col·legues i professors durant aquests anys: Maria-Rosa Lloret —que va accedir a tutoritzar aquesta tesi en un primer moment—, Miquel Àngel Pradilla, Pere Navarro, Joaquim Mallafrè, Joan Julià-Muné, Ramon Sistac, Albert Turull, Maria Teresa Cabré i Castellví, Mercè Lorente, Manuel Pérez Saldanya, Vicent Salvador, Gabriel Bibiloni, Eusebi Coromina, Carles Riera, Neus Nogué, Teresa Barenys, Mar Massanell, Anna Montserrat, Jordi de Bofarull, Arantxa Tévar, Bartomeu Navarro, Joan Mascarell, Josep Maria Mestres i els companys del Servei de Política Lingüística del Govern d'Andorra. Cal fer esment, també, del suport de Josepa Boté, sense el qual moltes coses no serien com són ara.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Murazàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

I. Introducció

1. Objectiu de la tesi

1.1. Propòsit

Aquesta tesi té per objectiu descriure els *substantius d'acció i efecte* (SAE) de la llengua catalana. Aquests substantius són els que Fabra (1956: 125) defineix com "els que designen l'acció expressada pel verb i el resultat o efecte d'aquesta acció".

El treball és descriptiu: es fa un estudi dels substantius d'acció i efecte des del punt de vista morfològic i, per això, també es dóna compte dels recursos que permeten obtenir aquest tipus de substantius. En aquest sentit, hem procurat establir i formular les regles gramaticals (o les tendències) i les restriccions que operen en l'obtenció d'aquestes peces lèxiques (per exemple, a quines bases s'adjunta un determinat sufix, si un sufix s'utilitza sobretot en un context semàntic concret, si hi ha algun element que fa obligatori o impedeix l'adjunció d'un determinat sufix, si un recurs se sol manifestar més en una conjugació verbal que en una altra, etc.).

S'ha de tenir en compte que hi ha molts recursos per a obtenir els substantius d'acció i efecte en català, amb un grau d'aplicació heterogeni i, a més, sense que se'n pugui determinar gaire —almenys aparentment— la predictibilitat:

> "La formació de noms a partir de bases verbals és especialment variada en la llengua catalana, no només pel que fa als tipus de recursos que es poden emprar per nominalitzar una forma verbal, sinó també per la varietat semàntica que se n'obté i per la multiplicitat de formes de sufix que es posen en joc. [...] Les diverses formes de sufix no tenen totes les mateixes probabilitats, sinó que, d'una banda, n'hi ha de més productives que d'altres i, d'altra banda, hi ha formes que són reclamades específicament per unes determinades condicions." (CABRÉ I CASTELLVÍ 1994, vol. II: 46-49)[1]

> "Les regles lèxiques, fins i tot les que expressen generalitzacions de gran abast, exigeixen molt sovint, per no dir gairebé sempre, la presència de marques específiques en les entrades pròpies dels lexemes afectats. En català, per exemple, la regla que converteix certs verbs d'acció en substantius pot donar com a resultat un nom del tipus «-ment» o un nom del tipus «-ció», sense que es pugui determinar d'una manera clara en quins casos s'obtindrà com a resultat un nom del tipus «-ment» i en quins casos s'obtindrà un nom del tipus «-ció» —cf. estovar → estovament, *estovació; estimar → estimació, *estimament—; i, encara, en quins casos no es poden obtenir resultats acceptables en cap

[1] Aquest mateix passatge es troba a Cabré i Castellví (2002: 749), amb alguna lleu modificació negligible.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Murazàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

> de les dues possibilitats —cantar → *cantament, *cantació. Això implica que la regla en qüestió ha d'anar acompanyada de marques específiques en les entrades lèxiques dels verbs, que explicitin [...] quins verbs d'acció admeten l'aplicació de la regla i quins no l'admeten i, encara entre els primers, quins admeten el sufix «-ment» i quins admeten el sufix «-ció».” (VIAPLANA 2000: 227)

En aquest treball no donem compte del mode d'acció dels substantius d'acció i efecte,[2] ni de la sintaxi i l'herència argumental dels substantius d'acció i efecte,[3] ni de les freqüències d'aparició de substantius d'acció i efecte en un text.[4]

1.2. Motivació

La motivació fonamental que ens ha dut a fer aquesta tesi cal buscar-la en la lingüística aplicada. En l'exercici de la correcció i l'assessorament lingüístic, qualsevol tècnic lingüístic pot constatar que, en les obres de consulta (manuals d'estil, gramàtiques divulgatives, etc.), no es resol de manera clara el motiu pel qual la solució adequada a la llengua estàndard ha de ser *monitoratge* i no pas *monitorització*, per exemple. Per això creiem que cal cercar les regles —si n'hi ha— que operen en la formació de substantius d'acció i efecte, de manera que es pugui justificar la tria que fan els diccionaris o les obres de consulta.

Cal tenir present que, en el treball d'estandardització del lèxic, els problemes que pot haver-hi des del punt de vista normatiu són bàsicament de dos tipus: l'admissió d'un mot concret i la regulació d'un recurs per a crear mots nous. En el primer cas, es tracta d'admetre o de refusar una determinada paraula —generalment manllevada d'una altra llengua—, com ara *barco*, *impasse*, *loft*, *ski* o *spaghetti*. La solució és relativament senzilla (basta admetre-la o no) i la decisió que finalment es prengui no sol tenir una repercussió important en el sistema, ja que es tracta d'una unitat particular.

El segon cas és més complex. Per posar un exemple, davant substantius dubtosos com *rentat* (*Farem un rentat al cotxe*) o *revelat* (*Fem revelats de fotografies*), cal determinar si ens trobem davant una terminació vàlida per a formar substantius d'acció i efecte en català. I si s'admetessin *el rentat* i *el revelat*, en principi s'haurien de poder admetre també *el premsat*, *l'inflat* i *el buidat*. Aquest segons tipus de problema és de caràcter gramatical (en el sentit que afecta el funcionament intern d'una llengua).

Per a resoldre els dubtes sobre el lèxic, els tècnics lingüístics (correctors,

[2] Rigler (1988: 16) estableix quatre tipus de substantius d'acció i efecte per a l'anglès segons la seva semàntica (que, de fet, deriven dels quatre tipus de verbs respectius): (1) existencials (*existential*; en són exemples *achievement* i *creation*), (2) de canvi de possessió (*change of possession*; en són exemples *introduction* i *donation*); (3) de canvi d'estat (*change of state*; en són exemples *development* i *divison*), i (4) de (re)descripció (*(re)description*; en són exemples *analysis*, *description* i *evaluation*). Aquests quatre grups tenen una estructura argumental diferent. Qui ha estudiat el mode d'acció dels substantius d'acció i efecte en català són Badia & Vidal (1990).

[3] Per al català ho ha estudiat Gràcia (1995; 1982: 22-26). Una aportació per a l'anglès és la de Rigler (1988: 16-22). Per a l'espanyol hi ha Martínez Celdrán (1970: 79-83) i Bordelois (1996: 162).

[4] S'accepta generalment que, en la conversa espontània, predominen els verbs, mentre que un discurs tècnic o científic incorpora amb més freqüència els substantius d'acció i efecte (per exemple, qualsevol persona normalment diu *Ahir va ploure* i és més difícil que digui espontàniament *Ahir hi va haver pluja*). Castellà (2002) aporta dades empíriques que corroboren aquesta distribució per tipus de discursos.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Murazàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

assessors, professors de català, terminòlegs, traductors, etc.) i els que tenen la llengua com a eina de treball (periodistes, mestres, professors universitaris, editors, administratius, agents d'assegurances, advocats, etc.) recorren a diverses eines de consulta: gramàtiques, llibres d'estil, verificadors ortogràfics informàtics, conjugadors verbals, etc. Pel que fa al lèxic, recorren als diccionaris (generals, de sinònims, bilingües, etc.) i als vocabularis terminològics especialitzats.

Ara bé, un diccionari no pot contenir-ho tot,[5] i generalment només permet resoldre el dubtes del primer tipus. Al seu torn, els vocabularis terminològics d'algunes disciplines tenen un alt grau d'obsolescència (llevat que es publiquin en línia i que s'actualitzin periòdicament, com és el cas del *Cercaterm* del Termcat). Per això, s'assumeix que una paraula és correcta si, tot i no figurar en un diccionari, és un derivat predictible. És el cas dels diminutius (*petitet*, *grandet*) o dels adverbis en *-ment* (*perillosament*, *ràpidament*).

És evident, doncs, que no es pot dependre exclusivament dels diccionaris, i més si cada dia sorgeixen nous mots (un fenomen avui dia ben viu en la nostra societat, a causa de les innovacions tecnològiques i socials). Per tant, considerem que cal donar relleu a la intuïció lingüística —ben cultivada, és clar— com a eina complementària per a validar o refusar construccions o —és el nostre cas— mots que, per una raó o altra, no queden del tot ben resoltes en les obres de consulta. Es pot dir, doncs, que no n'hi ha prou a tenir una llista tancada de mots (un diccionari), sinó que, a més, cal conèixer quins recursos de creació neològica són acceptables.

Aquesta preocupació nostra ja l'han manifestada altres autors:

> "En terminologia les regles que regeixen la formació de les unitats especialitzades no són pas diferents de les que descriuen el lèxic general [...]. La utilitat que té per als terminòlegs de conèixer les regles de formació del lèxic és ben evident. Les propostes de denominació que han de fer els terminòlegs i els especialistes per denominar els conceptes nous requereixen un bon coneixement de tots els recursos que la llengua ofereix a fi de poder seleccionar els més viables per cobrir una determinada parcel·la de denominació; i això tant si es tracta de la primera denominació d'un concepte original com si es tracta de la proposta d'una denominació de recanvi per substituir una forma considerada poc adequada. [Nota a peu de pàgina:] Els terminòlegs han de conèixer en profunditat tots els recursos que el sistema d'una llengua els ofereix per arribar a fer propostes completes [...]. Aquestes noves denominacions, a més de la correcció que han de posseir, per tal com han de ser formades respectant les regles del sistema i les seves restriccions, és convenient que siguin adequades i coherents." (CABRÉ I CASTELLVÍ 1992*b*: 180)

> "Per a la correcta formació dels derivats caldria fer un estudi a fons dels sufixos catalans i estudiar quines regles són aplicables segons els casos presentats." (MARQUET 1984: 55)

Lüdtke (1983) també fa avinent aquesta mateixa necessitat: considera que cal descriure la nominalització en català abans de fer actuacions com ara la implantació del

[5] No ens referim tan sols, als derivats previsibles, sobretot aspectius (del tipus *cortineta* o *homenot*), ni als sentits figurats de caràcter metàforic, ni als localismes, ni a les variants foneticogràfiques. Ens referim a qüestions com la inclusió o no de substantius d'acció i efecte (*una clicada*), verbs derivats d'estrangerismes (*escanejar*), persones que fan una acció (*escanista* o *programador*), etc. El tractament d'aquests casos des del punt de vista lexicogràfic no és homogeni, i l'admissió o no sol dependre sovint de cada mot en particular (el seu ús, la seva implantació, etc.).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Murazàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

català a l'escola (l'aportació de Lüdtke es va fer quan el català tot just acabava d'entrar al sistema docent).[6]

En certa manera, es tracta de superar el debat sobre si tal o tal altre mot és correcte o possible. Creiem que no es pot discutir només sobre la validesa de *clonació* (enfront de *clonatge*), *suggerència* (enfront de *suggeriment*) o *recepcionar* (enfront de *rebre* o *fer una recepció*). Aquestes qüestions s'han d'abordar des d'una perspectiva integral i global, analitzant tot el sistema de formació de substantius d'acció i efecte: l'acceptació o el rebuig d'aquestes formes s'ha de fer en funció de la seva estructura i de la relació amb el sistema lingüístic. Aquesta és la mateixa filosofia que alguns autors recomanen per a la gestió del mot *decepcionar*:

> "Una bona part de les consultes que fan els usuaris de diccionaris és provocada justament per la necessitat de buscar una solució als problemes, particularitats i, en algun cas, indecisions, que la mateixa normativa planteja pel que fa al lèxic. En el cas de la llengua catalana, aquesta dimensió de la lexicografia adquireix una especial importància. Dir o escriure, en l'àmbit de la llengua normativa, *misto* o *llumí*, *rotlle* o *rotllo*, *decebre* o *decepcionar* equival a plantejar-se, en darrer terme, problemes que afecten els límits del lèxic normatiu." (BOGNER [*et al.*] 1992: 153)

En relació amb això avui hi ha, a més, una dificultat afegida: la que es deriva de la interferència de l'espanyol i del francès. El problema d'alguns castellanismes morfològics és que són imperceptibles: es veu clarament que *barco* o *membrillo* són castellanismes, perquè la forma els delata, però és més difícil adonar-se que ho són *escanejar* o *cablejat*, perquè tenen un embolcall català. Diversos autors han alertat de l'existència de calcs morfològics d'aquesta mena:

> "El català forma[nt] noms abstractes mitjançant els sufixos *esa, dat, ia, ança*, etc., corresponents als castellans *eza, dad, ia, anza*, etc., la llengua tendeix a fer correspondre un derivat en *esa* a un derivat en *eza*, un derivat en *dat* a un derivat en *dad*, etc. Així veiem recular *privadesa* davant *privança*, *saviesa* davant *sabiduria*, *solitud* davant *soledat*. Anàlogament, entre els derivats verbals, veiem *pronunciació* tendir a eliminar *pronúncia*, *duració durada*, *advertència advertiment*, i una munió de postverbals en *o* ocupar el lloc de derivats en *ment*." (FABRA 1954-1955: *Conversa* 349)[7]

> "Caldria parar un esment constant als mecanismes derivatius i a la interposició de l'espanyol en tot el sistema de sufixació. Molta feina s'ha fet en aquest camp, amb resultat feliç: hem après a dir *afaitada* i *revelatge* en comptes d'*afaitat* i *revelat*, *pol·luir* en lloc de *pol·lucionar* o *garantir* en lloc de *garantitzar*. Ara ens cal continuar descobrint i esmenant errors i prendre opció, per

[6] Aquesta preocupació no és exclusiva de la lingüística catalana. Lázaro Carreter (1971: 379) plantejava la mateixa qüestió per a l'espanyol: "Debemos averiguar en qué circunstancias el nombre no es un derivado sufijal, sino un postverbal (*desdén*, *escucha*, *cierre*, *cese*) o se presenta en ambas formas (*enterramiento* y *entierro*); por qué y cuándo el participio ha asumido en muchas ocasiones la función nominal (*lavado*, *encerado*, *acabado*), o qué causas han inducido la adopción de cultismos o extranjerismos. Particularmente importante, desde el punto de vista semántico, parece la apelación a voces de otra familia etimológica, para realizar una nominalización que resulta imposible dentro de la familia etimológica del verbo; es lo que ocurre en los casos de *tirar-tracción*, *acallar-silenciamiento*, *cortar-ablación*, *brindar-ofrecimiento*, etc., en determinados contextos." Semblantment, Monge (1996: 48 i 53) s'interroga sobre l'existència de variants com *ojeo* i *ojeada*; *cremación* i *quemadura*; *abertura*, *apertura* i *abridura*; etc.

[7] En l'edició crítica de Joaquim Rafel (Edhasa, 1983: 12), *Conversa* 12 (29-11-1919). L'edició del 1954-1955 du *forma* per *formant* (principi de la citació) i *derivats* per *postverbals* (final de la citació).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Murazàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

exemple, per *blocar* o *boicotar*, en comptes de *bloquejar* o *boicotejar*, i anar eliminant impostures com *informe* (del mateix grup que *desfile* o *embrague*) o *comandament*, horrible traducció de l'espanyol *mando* (aplicat als qui manen a l'exèrcit i a un petit instrument per canviar els canals del televisor)." (BIBILONI 1987: 14-15)

"El castellà *enfoque* ha fet que molts diguin *enfoc*, en lloc d'*enfocament*. *Financiación* és el responsable del fet que molts diguin *finançació* (o àdhuc *financiació*) en lloc de *finançament*. *Desgravación* és el responsable del català *desgravació*, quan fóra preferible *desgravament*." (MARQUET 1977: 259-260)

"Els sufixos han adquirit una capacitat de formació de noms a partir de verbs ja formats, i en aquests casos la formació de substantius, completament al marge del llatí, ha tingut lloc independentment en cada llengua. [...] És més: no tots els sufixos han pres la mateixa vitalitat quant a la seva capacitat [...] ni tampoc aquesta vitalitat ha d'ésser exactament la mateixa, per al sufix donat, en totes les llengües." (MARQUET 1979: 37)[8]

"Caldria veure si és acceptada la forma *gravació*, existint ja *gravat* al diccionari (pensem que el francès diu *gravure*, és a dir, *gravat*). A més, per què *gravació* i no *gravament* o *gravatge*? Per la sola raó que el castellà fa *grabación*? En francès no existeix tampoc *gravation*. Ara ens vénen a la memòria aquelles formes que, a vegades emprades, com *enfoc*, *arranc*, adoptades així per la sola raó que el castellà diu *enfoque* o *arranque*. O tantes d'altres com *aclaració*, *suggerència*, *finançació*, etc., calcades del castellà." (MARQUET 1983: 20)

"Podríem esmentar el cas dels mots com ara *registre* i *enregistrament* (o *registrament*), o bé *procés* o *processament*, usuals en electrònica i informàtica, i que sovint són emprats indistintament i que caldria diferenciar. Cal fer *enregistraments* i *processament* (de dades) en lloc de *registre* i *procés*. [...] A la dèria del calc devem mots com ara *tissatge*, *ordissatge*, *aterrissatge* [...] (gal·licismes evidents i rebutjables)." (MARQUET 1984: 54-55)

"Com quan diuen *relleu* traduint el castellà *relevo*; car pel que es veu, no saben que del *relevo* en català se'n diu *rellevament*, i que el català *relleu* no és altra cosa que el *relieve* castellà." (MIRACLE 1994: 11-16)

En aquest treball, doncs, també farem veure —quan sigui oportú— les diferències del català (pel que fa als substantius d'acció i efecte) respecte a les llengües veïnes i superposades, especialment amb l'objectiu de contribuir a detectar els casos d'interferència morfològica. Cal tenir present que la codificació gramatical catalana iniciada per Pompeu Fabra es basa en dos punts de referència de caràcter ideològic —de fet, recolzen l'un sobre l'altre—: d'una banda, la construcció d'una llengua literària (és a dir, estàndard, apta per a àmbits d'ús alts); i, de l'altra, la construcció d'una llengua nacional (que cohesioni i identifiqui els catalans, i que es particularitzi en relació amb les altres llengües nacionals). Per a acomplir aquesta tasca calia codificar el català (establir-ne l'ortografia i la gramàtica), depurar-lo (llevar-ne els castellanismes innecessaris) i, sobretot, dotar-lo d'autonomia funcional. La tasca de depuració i d'autonomització funcional implicava llevar a la llengua

[8] Prèviament, Marquet ha comentat que la correspondència de sufixos entre llengües (cat. *formació*, esp. *formación*, fr. *formation*, etc.) s'explica perquè molts vénen directament del llatí. Per això contraposa les formes comunes de les llengües romàniques amb les que es generen dins cada llengua independentment, qüestió que plantegem al final d'aquesta tesi [veg. cap. *Conclusions*].

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Murazàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

la dependència respecte de les seves veïnes, el francès i l'espanyol, per tal d'evitar que siguin *llengües lexificadores* del català —per usar l'expressió de Montoya (2000: 20)—, és a dir, que siguin les que donen la pauta al català en els neologismes.

Aquest concepte d'*autonomia* implica que el treball de planificació lingüística ha d'orientar-se a fer que el català sigui morfològicament distint i autònom de les altres llengües que l'envolten i que l'interferien o l'interfereixen. Un cop d'ull a les llengües romàniques veïnes —amb les quals el català comparteix molts recursos morfològics— ens revela que, efectivament, en el camp dels substantius d'acció i efecte, tot i compartir recursos, cada llengua té la seva pròpia manera de funcionar i els aplica de manera diferent:

[1]

CATALÀ	ESPANYOL	FRANCÈS	ITALIÀ	PORTUGUÈS
procediment	*procedimiento*	*procéde* *procédure*	*procedura*	*procedimento*
restauració *restaurament*	*restauración*	*restauration*	*restauro*[9] *restaurazione*	*restauração*
verificació	*verificación*	*vérification*	*verifica*	*verificação*
passada	*pase*	*passage*	*passagio*	*passagem*
bronzejament	*bronceado* *bronceamiento*	*bronzage*	*bronzatura*	*bronzagem* *bronzeamento*
rodament *rodatge*	*rodadura*[10] *rodaje*			
enregistrament	*registro*	*enregistrement*		
finançament	*financiación*	*financement*	*finanziamento*	*financiamento*
coneixement *coneixença*	*conocimiento*	*connaissance*		
forniment[11]		*forniture*		
gravament *gravació*	*gravación*	*gravure*		*gravação*
suggeriment *suggestió*[12]	*sugerencia* *sugestión*	*suggestion*		*sugestão*
ensenyament *ensenyança*	*enseñanza*	*enseignement*	*insegnamento*	*ensinamento*
alliberament	*liberación*	*libération*	*liberazione*	*liber(t)ação*
consigna *consignació*	*consigna* *consignación*	*consigne*	*consegna*	*consignação*
enfocament	*enfoque*		*messa a fuoco*	*focagem*
durada *duració*[13]	*duración*	*durée*		*duração*
enllustrada *enllustrament*	*lustrado*	*lustrage*	*lustratura*	*lustragem*

[9] El DCIt indica que *restaurazione* és la forma general, però que en el món de l'art s'usa *restauro*. Tarragó [*et al.*] (1998), una aportació al llenguatge arquitectònic, dóna només la forma *restauro*.

[10] Segons la COMISSIÓ LEXICOGRÀFICA (1996), al sintagma *coixinets de rodament*.

[11] El DLC3 entra *fornitura* i remet a *forniment*; indica, però, que *fornitura* és un gal·licisme.

[12] El mot *suggerència* no apareix en cap diccionari general català, però és freqüent sentir-lo.

[13] El DIEC1 va admetre *duració*, forma corrent al País Valencià.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Murazàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Més enllà d'establir diferències i semblances entre llengües romàniques, ens interessa fer notar que no és estrany que el català estigui influït per una llengua veïna (de fet, és el que passa en força casos). La fluctuació de formes (dins d'una llengua i entre llengües) genera problemes des del punt de vista terminològic, com ho mostren Fontova & Montes (1996: 46) quan expliciten els problemes en la resolució d'aquesta mena de dubtes al Termcat.

En definitiva, la qüestió és si el català pot mantenir el seu sistema propi de nominalització sense que hagi de recórrer al manlleu morfològic i, per tant, si pot continuar sent autònom. Aquest aspecte va ser tingut en consideració per Fabra (LAMUELA & MURGADES 1984: 96; SOLÀ 1987*b*: 42-44) en tots els camps: sintaxi, ortografia, etc. També la fixació del lèxic ha de beneficiar-se, doncs, d'aquest plantejament, i més avui dia que els procediments de generació de lèxic estan sotmesos més que mai a la interferència d'altres llengües. És el que Lüdtke (1983) en diu *originalitat*.

En resum, es pot dir que aquesta tesi sorgeix de la necessitat d'establir pautes en la formació de substantius d'acció i efecte amb vista a l'elaboració d'una llengua autònoma respecte de les veïnes, i de la conveniència que aquestes pautes siguin d'utilitat per a terminòlegs, assessors lingüístics, professors de català, editors, traductors, etc.

2. Aportacions prèvies

Com acabem de dir, el sistema general bàsic de la formació de mots en català va ser establert per Fabra (1912; 1956). Seguint molt de prop aquestes obres, Badia (1962) en va fer una nova exposició sistemàtica amb algunes aportacions de detall.[14]

En un marc teòric més modern, les contribucions sistemàtiques més importants dedicades a la morfologia lèxica i a la descripció general de la formació de mots en català són el llibre de Mascaró (1986), el de Cabré i Castellví & Rigau (1986) i el de Cabré i Castellví (1994). El primer se centra en la descripció de l'estructura dels mots catalans, i no pren en consideració el concepte de *regla lèxica* de formació de mots. El segon i el tercer ofereixen, en canvi, una proposta descriptiva de les diferents regles. Una síntesi basada fonamentalment en aquestes obres, també amb noves aportacions de detall, apareix als capítols corresponents de la GCC (SOLÀ 2002). El recent manual de Pérez Saldanya [*et al.*] (2004), en canvi, és de caràcter elemental i segueix bàsicament Mascaró (1986). S'ha de fer esment també de l'aportació de Viaplana (2000), una obra centrada en la formulació de la teoria morfològica i la metodologia de l'estudi morfològic (tot i que no tracta en profunditat la morfologia lèxica, ja que Viaplana s'interessa sobretot per la morfofonologia i la morfologia flexiva). Hi ha, també, les aportacions d'autores com Fullana (1996), Gràcia (1995) o Picallo (1991); aquestes autores, però, estudien l'obtenció dels substantius d'acció i efecte des d'una òptica sintactista.

Pel que fa a la descripció de sufixos concrets o d'aspectes parcials de la formació de mots amb un enfocament fonamentalment sincrònic, tenim aportacions diverses: Lloret (1996), Grossman (1998), Cabré i Castellví (1986; 1992*a*), Martines

[14] Tot i que, pel que fa a la derivació, l'espai que hi dedica Badia i Margarit (1962) és notable, en una gramàtica posterior (BADIA I MARGARIT 1994) aquest autor no tracta la formació de mots.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Murazàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

(1997), Rull (1999*a*; 2001; 2002), Moran (1995), Observatori de Neologia (2004), Bernal (1997; 2000), Casanova (1984), Vañó-Cerdà (2005), Ribes i Marí (2005), Baià [*et al.*] (1991), Badia i Margarit (1991). De tots aquests, només els tres darreres analitzen un aspecte dels substantius d'acció i efecte (Grossman analitza diversos nominals, però no pas els substantius d'acció i efecte).

Les obres esmentades se centren en la descripció del funcionament gramatical de la formació de mots, però rarament tracten la qüestió de la productivitat, és a dir, en la capacitat de produir nous mots de tal o tal altre recurs neològic (només Cabré i Castellví (2002) introdueix algun apunt sobre aquesta qüestió). Per això han anat sorgint altres estudis relatius a la productivitat de les regles de formació de mots, camp tractat —com una línia de recerca— a l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra (Barcelona). En aquest camp, una de les aportacions més completes és la de Vallès (2004). Aquesta autora analitza la productivitat de la prefixació forta, i dedica part de l'estudi a definir un mètode empíric de quantificació. En aquesta àrea hi ha altres obres, com el llibre de l'Observatori de Neologia (2004), de caràcter divulgatiu.

Des del punt de vista diacrònic, les obres que contenen exposicions generals de la formació de mots en català són la gramàtica històrica de Moll (1952) i la de Duarte & Alsina (1986). En aquesta mateixa línia de l'anàlisi diacrònica, també comptem amb estudis de sufixos concrets, com Gulsoy (1993) i Casanova (1992).

En l'àmbit de la prescripció lingüística i del treball pràctic de creació de neologia no hi ha cap obra sistemàtica general, tret de la recent de Rull (2004) i potser Cabré i Castellví (1992*b*). Tenim en aquest àmbit, però, tot un seguit de treballs i orientacions parcials, fetes per autors com Marquet (1977; 1979; 1983; 1984; 1985; 1993*a*), Riera (1992; 1997) i Mestres [*et al.*] (1995, apartat de lèxic). Els dos primers autors, especialitzats en llenguatge tècnic i científic, han tingut cura especial de detectar casos conflictius de substantius d'acció i efecte i han formulat algunes orientacions amb voluntat prescriptiva. Les seves orientacions són relatives tant a la preferència per un o altre mot com a la formulació de criteris generals per a la formació de mots. Tots aquests textos s'adrecen bàsicament a donar instruccions i consells per a la correcta formació de mots en català, i rarament tenen caràcter descriptiu. Amb tot, atès que la nostra tesi també pretén establir pautes pràctiques per als terminòlegs i assessors lingüístics, tindrem en compte les aportacions d'aquests autors. S'han d'esmentar, finalment, obres gramaticals diverses, que tenen apartats de formació de mots, si bé molt generals. En són exemples Jané (1986) i Ruaix (1998); la gramàtica de Moll (1968) va en aquesta línia però és un xic més completa que la de Fabra (1956) pel que fa a la descripció dels usos propis de les Illes, inclosos el sufixos.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

II. Delimitacions conceptuals i metodològiques

1. Marc metodològic

1.1. Marc metodològic bàsic

Aquesta tesi és un treball de morfologia lèxica descriptiva que dóna compte dels recursos amb els quals en català s'obtenen o s'han obtingut substantius d'acció i efecte relacionats morfològicament i semànticament amb verbs.

En donar compte dels recursos per a l'obtenció de substantius d'acció i efecte, apuntem de manera aproximada si un recurs és força usat o poc usat en català actual, a partir de l'observació directa de les dades de què disposem. Tanmateix, no donem dades empíriques sobre la quantitat de paraules que es generen amb un determinat recurs.

En aquesta descripció utilitzem com a base el marc metodològic emprat per altres autors catalans que han treballat aquest camp: Cabré i Castellví (1994; 2002), Cabré i Castellví & Rigau (1986), Mascaró (1986; 2002), Ribes i Marí (2005), Ginebra (1996), etc. És un marc metodològic que té com a fonament la descripció del lèxic des de la sincronia i no pas des de l'etimologia. En aquest estudi, doncs, apliquem aquest marc metodològic, i per tant també n'aprofitem l'utillatge (per exemple, l'ús de formulismes per a descriure algunes regles o alguns processos —recurs que aquests autors obtenen, al seu torn, del generativisme—). Pel que fa a la representació fonològica dels morfemes i dels fenòmens fonètics que s'hi associen, seguim les bases establertes per Bonet & Lloret (1998).

És convenient fer tres precisions sobre la metodologia, en el sentit que, per a determinats casos, anirem més enllà de la descripció sincrònica interna (per raons que intentarem fer veure).

1.2. Primer ingredient afegit: factors socials que afecten la morfologia

1.2.1. Influència d'altres llengües en contacte amb el català

La primera precisió és que considerem que la descripció d'un fet lingüístic pot formular-se tenint en compte factors externs, en general de caràcter social, que el poden haver condicionat. En efecte, la influència d'una llengua A sobre una llengua B pot fer que la llengua B adopti elements de la llengua A; de tota mena: paraules, estructures sintàctiques, sons, etc.; i també, doncs, recursos morfològics. En aquest sentit, un lingüista

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

que es limiti a fer descripció tenint en compte exclusivament les dades positives —les que ha obtingut del buidatge d'un corpus, per exemple— hauria de dir que el català utilitza el sufix *-eig*/*ej(ar)* per a verbalitzar qualsevol estrangerisme (*escanejar* [de l'anglès *scanner*], *cliquejar* [de l'anglès *click*], *plotejar* [de l'anglès *plotter*], etc.). Això és certament així des del punt de vista merament empíric (BERNAL 1997). Ara bé, avui pot considerar-se que aquest ús tan ampli del sufix *-eig*/*ej(ar)* és degut a l'influx de l'espanyol. En aquesta llengua, el sufix *-eo*/*e(ar)* ha adquirit el valor de verbalitzador genèric, especialment d'estrangerismes (LANG 1992: 216); i després aquest ús s'ha traspassat al català (RULL 1999*a*). Si no fos per aquesta influència exògena, potser en el català d'avui no tindríem aquest ús del sufix *-eig*/*ej(ar)*, i potser diríem *escanar*, *clicar*, *formatar*, etc. (com fa el francès). Tenim, doncs, que la pressió social d'una llengua sobre una altra pot condicionar-ne o fins i tot modificar-ne les estructures gramaticals; i, en el cas del català, l'espanyol hi produeix interferències en alt grau, també en morfologia lèxica, de manera que pot acabar sent-ne la *llengua lexificadora* (MONTOYA 2000: 20). El fet, doncs, que en la societat catalanoparlant hi hagi presents, en major o menor grau, les llengües espanyola, francesa, italiana i anglesa pot haver contribuït a fer que el català adopti o faci rendir unes solucions —per influència d'una d'aquestes llengües— en detriment d'unes altres.

Pensem, doncs, que en la descripció de la morfologia lèxica del català pot ser pertinent avaluar si un determinat recurs gramatical es deu a (o s'ha potenciat gràcies a) la pressió d'una altra llengua, sigui pel que fa al valor semàntic, sigui en la productivitat, sigui en un altre aspecte. Amb aquest pressupòsit, encarem la descripció dels substantius d'acció i efecte en català tenint present la possible influència d'una altra llengua (generalment francès i espanyol), fent-ho notar quan ens ha semblat que podia ser així.[1]

1.2.2. Impuls des d'àmbits normativitzadors

Un altre cas en què també és necessari tenir en compte els condicionaments socials és el de la intervenció expressa dels codificadors i gramàtics, sense la qual a vegades no es podria explicar l'existència de determinats mots. En efecte, quan un gramàtic dóna com a bo un sufix A i condemna un sufix B, està condicionant la fesomia del català a partir d'aquell moment. Si tal prescripció prospera i és seguida per la societat, en un futur els morfòlegs es trobaran amb uns mots formats amb el sufix A i no es trobaran mots —o se'n trobaran pocs— amb el sufix B. Per tant, creiem que no es pot procedir a la descripció de la morfologia lèxica sense prestar atenció a l'opinió de les persones que contribueixen de manera rellevant a fixar el vocabulari, com els lexicògrafs, els terminòlegs, etc.

Alguns exemples il·lustren això que diem. El DFreq informa que al CTILC hi ha 98 ocurrències del mot *enterro* (un substantiu d'acció i efecte relacionat amb el verb *enterrar*), la majoria de les quals —totes menys dues— són d'abans de la publicació del DGLC de Fabra (1932), que no recull el mot *enterro*. Sembla, doncs, que la no inclusió del mot *enterro* en el DGLC va ser determinant per a la seva desaparició posterior dels textos escrits. La pregunta és la següent: ¿es pot afirmar en un estudi descriptiu que el català escrit d'avui desconeix *enterro* sense tenir present que va ser un mot exclòs expressament del primer diccionari normatiu modern? Trobem altres exemples que van en la mateixa direcció: Bastardas (1996: 15-16) apunta que la distinció semàntica que es fa avui entre *cita* i *citació* o entre *testimoni* i *testimoniatge* va ser el resultat d'una

[1] Per a més informació i més exemples sobre aquesta qüestió, vegeu Rull (2007*b*).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

decisió de Fabra. La descripció de la morfologia —i de la sintaxi— catalana pot fer-se, doncs, tenint en compte que Fabra va marcar un abans i un després, ja que amb aquest autor se senten les bases del català estàndard modern. Un altre exemple el tenim en el sufix *-atg*, que, com veurem, ha rebut un impuls per part d'obres com la *Gran enciclopèdia catalana* —vegeu precisament l'aportació d'Aramon (1982) i la resposta feta pel Grup d'Estudis Catalans (1992)—, institucions com el Termcat o autors com Riera o Marquet. No és agosarat afirmar que les obres lexicogràfiques o terminogràfiques actuals potser no contindrien alguns substantius d'acció i efecte amb el sufix *-atg* si no hi hagués hagut aquest impuls, promogut per una clara voluntat de donar una certa fesomia al català.

1.2.3. Presència d'aquest ingredient en la recerca

Com es pot veure, considerem que, en la descripció dels substantius d'acció i efecte en català, és pertinent dir també —quan calgui— si hi ha influència d'una altra llengua; o si algun autor ha proposat aquell ús o aquella forma. Incorporem, doncs, un ingredient *sociolingüístic* a la descripció (com es fa en altres tradicions lingüístiques, de fet).

L'anàlisi de dades lingüístiques amb un camp d'estudi més ampli que l'estricta competència dels parlants ja està prevista de manera genèrica pels teoritzadors. Cabré i Castellví (1994, vol. I: 39) fa notar que l'estudi del lèxic pot fer-se amb una visió teòrica (és a dir, la descripció de la competència lèxica, buscant la sistematicitat) o amb una visió aplicada (és a dir, la descripció de l'actuació real —allò que es diu—, que és necessàriament diversa). Segons aquesta autora, en general s'ha tendit cap a la primera via; amb tot, hi ha estudis de lexicologia que conjuminen les dues vessants, com el de Vallès (2004). Aquest posicionament més obert, en què es poden combinar recursos de les dues visions, permet relacionar els fets estrictament lingüístics amb factors externs a la competència dels parlants, com l'analogia (presència de peces del sistema lingüístic que influeixen sobre altres peces) o les influències provocades per altres agents (gramàtics, centres de terminologia, mitjans de comunicació, grups socials dirigents, llengües veïnes, llengües superposades culturalment, modes o tendències socials que afavoreixen un determinat fet, etc.). En aquest sentit, descriure una forma com a pertanyent a un sistema lingüístic i alhora indicar que la seva existència o preeminència pot deure's a factors socials no ha de ser incompatible.

Pel que fa a la morfologia lèxica catalana, trobem treballs que, a més de la descripció de la competència lèxica, tenen en compte els dos factors socials que hem apuntat: la influència de la codificació i l'estandardització, d'una banda, i la influència d'altres llengües (veïnes o potents culturalment), de l'altra. Quant a la influència de la codificació i l'estandardització, en tenim dos exemples il·lustratius. En primer lloc, hi ha el treball de Badia i Margarit (1991), que analitza els substantius d'acció i efecte obtinguts amb l'habilitació del participi de passat. Badia i Margarit aborda aquest tema des de dos àmbits: la competència lèxica i les regles de formació de mots, d'una banda; i les decisions dels gramàtics sobre aquest recurs gramatical, de l'altra. Aquest autor fa això perquè considera que les decisions dels gramàtics han influït en la conformació del català formal actual. En segon lloc, hi ha el treball de Ribes i Marí (2005), que dóna compte del funcionament del sufix *-oi*. Aquest article és un estudi fonamentalment descriptiu i sincrònic; però també fa veure que la tria gràfica feta durant la normativització (*-oi* i *-oll*, segons les paraules) ha acabat sent un element distorsionador, ja que ha obligat els estudiosos a plantejar-se si es es tracta d'un sol sufix o de dos sufixos. Quant a la influència d'altres llengües, hi ha les aportacions de Rull (1999*a*; 2007*b*). En el primer dels

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

dos treballs es comparen exemples dels usos tradicionals del sufix *-eig/ej(ar)* amb exemples dels usos actuals. A diferència dels usos tradicionals, els usos actuals en bona part coincideixen amb els de l'equivalent espanyol *-eo/e(ar)*, de manera que hi ha la possibilitat que l'espanyol hagi influït en el català i n'hagi modificat les tendències en la derivació pel que fa a aquest sufix. Finalment, hi ha el conjunt d'articles de López [*et al.*] (2000), Casellas (2001) i Fargas & Paloma (2005) relatius al sufix *-'ing*. Tots tres treballs donen compte d'aquest nou sufix, que devem a la superposició cultural anglosaxona, fet que és tingut en compte en tot moment per aquests autors.[2]

Per tot plegat, i atès que partim del supòsit que gramàtics, terminòlegs i codificadors fixen en part les tendències del català formal actual, i que l'espanyol i el francès són (en un determinat grau) *llengües lexificadores* del català —seguint la terminologia de Montoya (2000: 20)—, incorporem aquesta mena d'informació a l'estudi.

1.3. Segon ingredient afegit: una certa perspectiva històrica

La segona precisió té a veure amb la descripció que inclou, en alguna ocasió, una certa perspectiva històrica. Així, algun cop aportem dades referides a regles que operaven en èpoques anteriors a l'actual, perquè permeten explicar una determinada situació actual. Per exemple, en explicar els infinitius habilitats com a substantius (com *el soterrar* 'enterrament' o *el despertar* 'el fet de despertar'), sense la visió històrica pràcticament hauríem de limitar-nos a dir que uns quants infinitius poden usar-se com a substantius d'acció i efecte, mentre que d'altres no poden fer-ho (no es diu **el telefonar*), sense poder aclarir per què els uns tenen aquest ús i els altres no. En canvi, adoptar una perspectiva històrica —com fa Solà (1970) en tractar precisament aquest mateix cas— permet veure el procés pel qual avui tenim infinitius amb valor de substantiu d'acció i efecte sense que el recurs de l'habilitació gramatical sigui actiu avui dia. El mateix es pot dir de l'alternança del tipus *obediència* (substantiu d'*obeir*) enfront de *creença* (substantiu de *creure*), alternança que es pot explicar històricament: en un cas hi ha la regla fonològica que opera actualment i en l'altre cas hi ha la regla fonològica que operava antigament.

(Més avall, en aquest mateix capítol, reprenem aquesta qüestió en parlar de les regles de formació de mots, i acabarem de fer veure la necessitat d'incorporar a la descripció dades relatives a regles usuals amb anterioritat al moment actual.)

1.4. Tercer ingredient afegit: traces de l'optimitat

Considerem, com a hipòtesi de partida, que hi ha una certa regularitat en la formació de substantius d'acció i efecte mitjançant sufixació. Aquesta hipòtesi contrasta amb la creença tradicional que la morfologia flexiva és altament regular i la morfologia lèxica no ho és. (A tall d'exemple, Viaplana (2000: 227) afirma que la sufixació no és tan regular com la flexió —i posa com a exemple precisament els substantius d'acció i efecte—; i considera que en la sufixació hi ha més variabilitat aleatòria, fins al punt que, sovint, no es pot determinar quin sufix s'emprarà per a formar un mot.) Hi ha consens a

[2] Hem posat exemples d'estudi de morfologia lèxica —perquè la nostra tesi pertany a aquest camp—, però en altres camps també se'n poden trobar: és el cas del treball de Carrera (2001) relatiu a la fonètica.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

considerar —almenys en català— que la morfologia flexiva és *altament regular*, mentre que la morfologia lèxica no ho és; però també podem considerar que la morfologia lèxica és *relativament regular*. Per això, quan tractem la sufixació [veg. cap. *Sufixació*], intentem donar la raó per la qual un verb nominalitza mitjançant un sufix (per exemple, *-ció(n)*) i no pas amb un altre sufix (per exemple, *-ment*).

Com es podrà veure, en el cas de la sufixació a cops detectem comportaments regulars, que es poden explicar mitjançant una regla. És el cas dels verbs que tenen el prefix *em-*, que verbalitzen amb el sufix *-ment* per règim afixal. O els verbs que tenen incorporat el sufix *-ej(ar)*, que no verbalitzen amb el sufix *-atg* (en aquest cas es tracta d'una incompatibilitat fonètica). Ara bé: en altres casos s'entreveu una preferència per un determinat sufix, però sense que hi hagi un comportament regular (en el sentit que no es dóna sempre ni sistemàticament). Això passa sobretot en la tria dels sufixos *-ment*, *-ció(n)* i *-atg* per motius semàntics. En aquest cas, la paraula clau és *preferència*, i no es pot parlar clarament de *regularitat*. Des del punt de vista metodològic, aquesta constatació és un problema: no podem formular una regla; però tampoc podem obviar que hi ha unes tendències, i que aquestes tendències tenen —segurament— una motivació semàntica, o bé s'expliquen més per la tradició del llenguatge escrit que per un motiu netament gramatical.

Creiem que, per a donar compte d'aquest fet, podem incorporar la idea bàsica —bé que no tot el constructe teòric— de la *teoria de l'optimitat*. Aquesta teoria lingüística s'ha desenvolupat sobretot per a la descripció foneticofonològica i morfofonològica; però és un instrument que permet explicar també les tendències en la morfologia lèxica. En efecte, la teoria de l'optimitat es basa en la tria de solucions: el parlant escull, d'entre diverses possibilitats, la solució més bona (l'*òptima*) o la que, en tot cas, violenta menys les restriccions del sistema lingüístic (per exemple, una combinació de sons difícilment sil·labificable que es resol d'una determinada manera). Això permet explicar no tan sols els comportaments regulars, sinó també les diverses solucions fonètiques —sovint contradictòries entre si— que es donen arreu d'un domini lingüístic.[3] També permet donar compte de fenòmens fonètics que no poden explicar-se amb regles pel seu grau d'aleatorietat, com ara l'obertura o tancament de vocals *e* i *o* en determinats mots (*bota*, *vot*, *tou*, *com*, etc., incloent-hi alguns estrangerismes adaptats, que poden ser amb *o* oberta o tancada). El que ens interessa subratllar és que la teoria de l'optimitat preveu una tria; que la tria es fa segons allò que és millor; que per això hi ha més tendència vers una determinada solució; i que, a més —i això és important pel que ens afecta—, no és impossible escollir puntualment una altra solució divergent de la general, perquè en un determinat moment s'escull una altra preferència o el parlant considera que és millor violentar una restricció que no pas violentar-ne una altra.

Aplicada a la morfologia lèxica, la teoria de l'optimitat permetria enquadrar en uns paràmetres la tria que hom fa en nominalitzar un verb. En aquesta tesi, ho formulem d'aquesta manera: hi ha casos de sufixació que es deuen a una regla (i per tant són sistemàtics; seria el cas del *règim entre afixos*), i casos en què només hi ha tendències. Per tal d'explicar les tendències, assumim que la tria es fa segons l'optimitat expressiva. Així, el parlant disposa d'uns quants sufixos (fonamentalment, *-ment*, *-ció(n)* i *-atg*), i cadascun d'aquests sufixos és especialment vàlid per a un determinat significat. En principi el parlant escollirà el que s'ajusti millor a les seves necessitats expressives; sense que això

[3] Per exemple, en català *carn*, pronunciat [karn] —sense reparació perquè és sil·labificable en alguns parlars—, [kar] —reparació resil·labificadora amb caiguda de so— i ['karrən] —reparació resil·labificadora amb afegiment de so—; o [ar] per *art* [amb *t* subjacent: *artista*] però en altres parlants [kart] per *car* [sense *t* subjacent: *encarir*, *caret*].

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

vulgui dir que un altre parlant —o el mateix parlant, si cal— triï un altre sufix per a un altre verb, o per al mateix verb en un moment determinat si les necessitats expressives no són les mateixes (pot ser que el matís que es vol donar habitualment ara no sigui necessari o pertinent). Com hem apuntat, no hi ha una regla al darrere d'aquest comportament; però sí que hi ha tendències, i la base de la teoria de l'optimitat és un instrument útil per a explicar-ho. És per això que, quan tractem els sufixos *-ment*, *-ció(n)* i *-atg*, indicarem que cada un d'aquests sufixos se sol emprar per a un context semàntic concret, o en tal o tal altre registre o àmbit, sense que això vulgui dir que, puntualment, es pugui optar per un altre sufix. És a dir, incorporem la idea essencial de la teoria de l'optimitat en l'explicació dels usos d'aquests tres sufixos (sense emprar, però, tot l'utillatge típic d'aquest marc metodològic). Integrar la idea essencial de la teoria de l'optimitat en un treball com aquest pot semblar agosarat; però, per les dades que hem recollit, hem considerat que és una via explicativa apropiada.[4]

1.5. Fonts

Per a confeccionar aquesta tesi hem treballat amb un conjunt de dades delimitat, constituït per material procedent de fonts de set tipus:

a) Diccionaris de consulta general. Són aquests:

DCVB = *Diccionari català-valencià-balear*, de Mn. Antoni M. Alcover i Francesc de Borja Moll (Moll, 1926-1962).

DECLC = *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, de Joan Coromines (Curial, 1980-1991).

DGLC = *Diccionari general de la llengua catalana*, de Pompeu Fabra (Edhasa, 1932).

DIEC1 = *Diccionari de la llengua catalana* (Institut d'Estudis Catalans, 1995).

DIEC2 = *Diccionari de la llengua catalana*, 2a ed. (Institut d'Estudis Catalans, 2007).

DLC3 = *Diccionari de la llengua catalana* (Enciclopèdia Catalana, 1993).

GD62 = *Gran diccionari 62 de la llengua catalana* (Edicions 62, 2000).

GDLC = *Gran diccionari de la llengua catalana* (Enciclopèdia Catalana, 1998).

b) Vocabularis i diccionaris terminològics de disciplines diverses: informàtica i noves tecnologies, electrònica, indústries manufactureres (tant artesanes com mecanitzades), màrqueting i publicitat, geologia, restauració de béns, esports, audiovisuals, agronomia, enologia, gastronomia, turisme, infermeria, economia, assistència social, etc. Molts d'aquests vocabularis han estat

[4] Per a més informació sobre la teoria de l'optimitat aplicada al català, vegeu Pons Moll (2006) i l'aportació de caràcter introductori de Jiménez & Lloret (2004).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

elaborats per serveis lingüístics universitaris o governamentals d'arreu del domini lingüístic català.

c) Altres diccionaris complementaris i reculls de referència, com diccionaris de sinònims, el *Diccionari auxiliar* de Josep Ruaix (DAux), el *Diccionari complementari del català normatiu* de Lluís López del Castillo (DCompl), el *Cercaterm* del Termcat, la *Gran enciclopèdia catalana* (GEC), etc.

d) Textos escrits publicats fonamentalment des del 1990: novel·les, llibres de divulgació, llibres d'assaig, manuals universitaris, documents administratius, textos legals, diaris (en paper i electrònics), revistes (generalistes i especialitzades), webs, etc.

e) Textos orals emesos per emissores de ràdio o televisió en català (Catalunya Ràdio, Catalunya Informació, RAC1, COMRàdio, TV3, etc.), o extrets de films doblats en català o de cançons, majoritàriament a partir del 1990.

f) Manuals de descripció lingüística, especialment de parlars diferents del central (valencià, balear, nord-occidental, rossellonès, etc.), i llistes de correu electrònic especialitzades en la llengua catalana, com *Zèfir* o *Migjorn*.

g) Intervencions orals de tota mena, espontànies o pronunciades en àmbits formals, recollides des del 1990, amb parlants d'arreu del domini lingüístic.

Aquest conjunt de fonts heterogeni ens ha permès recopilar una quantitat d'exemples força variats, que van des del llenguatge acadèmic fins al llenguatge parlat espontani, passant per les propostes fetes des d'instàncies amb certa capacitat d'incidir sobre la llengua (com l'editorial Enciclopèdia Catalana, el Termcat o els serveis lingüístics universitaris). El recurs als vocabularis i diccionaris terminològics [apartat (*b*)] es justifica perquè contenen mostres abundants de neologia lèxica controlada i, per tant, proporcionen material que ajuda a descobrir les tendències que hi ha avui en la formació de mots en català, sobretot de substantius d'acció i efecte. El recurs a producció textual de diversa mena [apartat (*d*)] es justifica perquè hi ha —relativament poc controlada, segons els casos— neologia sorgida espontàniament però en textos mitjanament formals. El recurs a textos orals més espontanis [apartats (*e*) i (*g*)] també proporciona informació interessant sobre els mecanismes vigents de creació lèxica, pel fet que no estan tan controlats com els textos de l'apartat (*d*). Finalment, les obres de descripció lingüística i anàlogues [apartat (*f*)] permeten obtenir dades sobre l'ús d'un determinat sufix en un parlar concret —és el cas d'obres de descripció lingüística dialectal— o sobre l'existència de tal o tal altre mot en un indret.

Creiem que aquesta diversitat en la tipologia de les fonts permet tenir una visió àmplia del fet lingüístic, en el sentit que ens acostem més a la poliedricitat de la llengua. Si hem optat per un material tan variat és perquè els corpus que contenen només uns determinats tipus de documents no permeten tenir una visió completa del fet lingüístic. Així, si en un corpus tan sols hi ha textos periodístics, judicials o administratius, s'obté un bon retrat d'aquests llenguatges d'especialitat, però no es té una visió completa de tota la llengua, ja que en altres llenguatges (la literatura, per exemple) potser s'opta per altres tendències a l'hora d'usar certes construccions, certs mots, etc.

Amb l'objectiu de completar puntualment les dades sobre un determinat fenomen, hem recorregut a una recerca complementària en corpus —com el corpus de l'Observatori de Neologia (Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Pompeu Fabra) per a comprovacions empíriques sobre l'ús d'un determinat mot, així com a altres instruments similars: el *Diccionari de freqüències* (DFreq), el qual està basat en el Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana (Institut d'Estudis Catalans); el REGEX (que permet fer cerques de segments al DIEC1, i que ha servit sobretot per a determinades solucions poc usuals); el *Diccionari català invers amb informació morfològica* editat per Joan Mascaró i Joaquim Rafel (DInv); el DLC3 en disc compacte (*Hiperdiccionari*), el cercador d'Internet Google; etc. També hem recorregut a les dades que ofereixen estudis sobre freqüència d'ús d'un determinat sufix, com ara Vallès (2004) o Villas (1999).

Pel que fa a la referenciació dels exemples en la tesi, si els exemples són paraules molt habituals en la llengua no hi indiquem cap font (llevat que sigui pertinent per alguna raó). Si els exemples procedeixen dels diccionaris generals [apartat (*a*)] tampoc fem cap indicació específica de la font (llevat que sigui pertinent per alguna raó). Sí que ho indiquem, però, en el cas del DECLC i del DCVB, perquè són més aviat fonts lexicogràfiques de caràcter històric, a diferència dels altres diccionaris, emprats pels parlants com a obres de consulta general. Si els exemples provenen d'altres diccionaris —de sinònims, complementaris, terminològics, etc.— i no són paraules habituals, n'indiquem la font mitjançant un sistema de siglació entre parèntesis després de l'exemple (així, *VInferm* és la referència del *Vocabulari d'infermeria*; vegeu la bibliografia, on figuren les sigles esmentades i remeten a la referència bibliogràfica completa). Si els exemples s'han extret d'un llibre en concret, com ara un manual universitari, una novel·la, etc., o una pàgina web i no són paraules habituals, s'indica el títol de l'obra i altres dades necessàries per a la localització de l'exemple (com ara la pàgina, l'autor o, en el cas de documents electrònics, l'adreça electrònica). Si els exemples provenen d'un mitjà de comunicació escrit i no són paraules habituals, s'indica el títol de la capçalera i la data (ocasionalment la secció, per tal de facilitar-ne la localització; i si és un mitjà electrònic, l'adreça electrònica). Si els exemples provenen d'un mitjà de comunicació oral o audiovisual i no són paraules habituals, s'indica el canal o l'emissora, el nom de programa i la data d'emissió (i, si cal, altra informació, com la persona que ha emès el text). Si els exemples procedeixen de la llengua oral espontània i no són paraules habituals, s'indica amb l'etiqueta *doc. oral* i es posa tot seguit la data —algun cop aproximada— (i, si cal, alguna dada més, com ara el lloc on s'ha recollit si té interès des del punt de vista dialectològic).

2. Plantejaments teòrics i metodològics

2.1. Les unitats

2.1.1. Els conceptes de morfema, lexema, arrel, mot i forma de citació

Seguint la tradició descriptiva de la llengua catalana desenvolupada per autors com Cabré i Castellví, Rigau, Mascaró, Lloret o Viaplana, considerem *morfema* qualsevol unitat lingüística mínima amb entitat fonètica que té un significat i/o un valor gramatical.[5]

[5] Hi ha algun autor que considera que també hi ha morfemes ø, és a dir, buits fonològicament, com a marca d'oposició a altres morfemes plens fonològicament. Pel que fa a l'entitat fonètica del morfema, les

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

En cas que hi hagi més d'una forma possible per a un mateix morfema, i sempre que les diferències entre formes no puguin explicar-se per regles fonètiques, parlem d'*al·lomorfs*, és a dir, de pluralitat de *morfs* —de representacions fonològiques— per a la mateixa unitat.

Els *lexemes* són les unitats del lèxic d'una llengua, i poden tenir estructura *simple* (unitats constituïdes per un únic morfema, com *avui*) o *complexa* (unitats constituïdes per més d'un morfema, com *trencades*). En els lexemes d'estructura complexa —que també són anomenats *mots amb flexió*— hi distingim, com a elements constitutius obligatoris, l'*arrel*, que és el morfema que hi aporta el contingut semàntic bàsic, i els *afixos flexius*, que són morfemes que s'adjunten al final de l'arrel i hi aporten variacions regulades gramaticalment (com *-a* per al femení, *-s* per al plural, *-m* per a la primera persona del plural verbal, etc.).[6] La disposició dels morfemes que conformen un lexema d'estructura complexa no és aleatòria: Cabré i Castellví (1994, vol. I: 40), en referir-se a aquesta mena de lexemes, diu que es tracta d'un "conjunt estructurat i jeràrquic de morfemes amb una determinada distribució".

Els lexemes són unitats d'una certa abstracció. Si tenim una seqüència formada per l'arrel A i el morfema flexiu X i una altra seqüència formada per l'arrel A i el morfema flexiu Y, diem que tenim dues *formes flexives* del mateix lexema (o, simplement, dues *formes* del mateix lexema). El lexema, doncs, és la unitat invariant abstracta que reconeixem per mitjà de les diferents formes flexives que adopta. Així, en la sèrie *blanc*, *blanca*, *blancs*, *blanques* s'hi reconeix un únic lexema, una mateixa unitat lèxica. Els lexemes es manifesten en la llengua efectiva per mitjà de formes flexives concretes. Per això es diu que la *flexió* és el procés, obligatori, per mitjà del qual es formen *mots efectius* (MASCARÓ 1986: 85).[7]

Cada *categoria lèxica* (denominada també *categoria sintàctica* o *categoria gramatical*) té una estructura determinada. En el nostre treball ens interessa particularment l'estructura dels noms i dels verbs. Els noms tenen l'estructura següent: [radical + morfema de gènere + morfema de nombre]. Els verbs tenen l'estructura següent: [arrel + vocal temàtica (o morfema de conjugació) + morfema de temps/aspecte/mode + morfema de persona/nombre].[8]

---

regles que en determinen la forma (si té més d'un fonema) estan explicades en obres com Bonet & Lloret (1998: 65-67) i Lloret (2002: 207). Tot mot nou es crea seguint aquestes regles: "La llengua crea (potser fóra millor dir que ha creat), però no crea a l'atzar: cal recórrer a l'existència d'un patró que regeix la formació de mots d'aquesta mena i n'estableix els requeriments" (CABRÉ MONNÉ 2002: 893). Per a més informació sobre aquesta qüestió, vegeu Lleó (1995), Pons (1987), Cabré Monné (1993; 2002), Wheeler (1987) i Colomina (1996). En algun cas —quan tractem *miol* i anàlegs [veg. cap. *Conversió*]— utilitzem el concepte d'*escala de sonicitat*, concepte emprat per Bonet & Lloret (1998: 65-67) que permet explicar el funcionament de la resil·labificació.

[6] De vegades també es considera *arrel* l'únic morfema dels mots d'estructura simple (també anomenats *mots monomorfèmics* o *monomorfemàtics*, i que en català són els mots que la gramàtica tradicional anomenava *invariables* o *sense flexió*).

[7] Segons Mascaró (1986), les arrels substantives, verbals i adjectives s'han de completar amb morfemes flexius, encara que siguin morfemes ø. Segons Viaplana (1991), això darrer només passa a vegades: la forma efectiva *noi* (substantiu masculí singular) no té, per a aquest autor, cap morfema flexiu afegit a l'arrel *noi*. Més avall tractem la qüestió que si *noia* és un mot distint o és una variant de *noi*. Mascaró (2002: 467-468) dóna més informació sobre la natura monomorfemàtica o plurimorfemàtica d'un mot.

[8] En formes verbals impersonals no hi ha morfema de persona/nombre. Els morfemes corresponents als de temps/aspecte/mode poden considerar-se que són els que indiquen 'infinitiu', 'gerundi', 'participi'.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Com se sap, el terme *mot* (o *paraula*) és polisèmic i equívoc. Mascaró (1986: 85) fa servir aquest terme per a referir-se al *mot efectiu*, és a dir, al producte que resulta de l'aplicació del procés de flexió (per a aquest autor, és quan un lexema s'ha completat amb morfemes afixals de caràcter flexiu que obtenim un mot). Però altres autors, com Pérez Saldanya, Sifre & Todolí (2004: 49-50), apliquen el terme *mot* de manera més genèrica, i fan veure que es pot usar com a equivalent del concepte *mot efectiu* però també com a equivalent del concepte *lexema*.[9] Tots dos usos són corrents i, de fet, no ens semblen incompatibles, sempre que es facin servir en contextos no confusionaris. En aquesta tesi farem servir el terme *mot* tant per a un sentit com per a l'altre, però recorrerem a designadors més precisos quan calgui.

A més de les arrels i dels morfemes flexius, una tercera classe de morfemes són els *morfemes derivatius*. Els morfemes derivatius tenen en comú amb les arrels el seu caràcter lèxic (es diu que tant les arrels com els morfemes derivatius són *morfemes lèxics*), i tenen en comú amb els morfemes flexius el seu caràcter afixal (i per això hom distingeix també entre *afixos flexius* i *afixos derivatius*).[10] Els morfemes o afixos derivatius (que també designarem, quan no hi hagi problemes d'ambigüitat, amb el terme simple *afixos*, seguint en certa manera la tradició gramatical catalana) s'adjunten a una arrel en un procés que anomenem *derivació*. El producte de la derivació és un mot nou (que anomenem *derivat*); per això la derivació també és designada amb l'etiqueta *formació de mots per derivació*. En aquests casos, quan parlem de *formació de mots* i de *mots nous*, el terme *mot* es pot considerar equivalent del terme *lexema*. Dit d'una altra manera: el mot format per derivació no és un *mot efectiu* fins que, al seu torn, no passa pel procés de flexió. Segons aquesta definició, doncs —i pel que afecta la nostra tesi—, *alliberar* i *alliberament* es consideren lexemes o mots diferents (de fet, així es concep en la pràctica totalitat d'obres gramaticals catalanes). Si són mots diferents, també hem de considerar que hi ha una regla que els relaciona (vegeu, més avall, la definició de *regla*). Per tant, les unitats morfemàtiques que trobem en un mot format per derivació són l'*arrel*; l'*afix derivatiu*; i l'*afix flexiu* (o els *afixos flexius*).[11]

Els lexemes, com hem dit, són unitats d'una certa abstracció, i es realitzen per mitjà de formes concretes. Així —per reprendre un exemple ja posat—, *blancs* i *blanca* són dues realitzacions del mateix lexema. Una d'aquestes formes és la que, per convenció i seguint la tradició, hom utilitza per a designar i representar la unitat (i per mitjà de la qual es lematitza la unitat en els diccionaris): és el que s'anomena la *forma de citació* o també *lema* (PÉREZ SALDANYA, SIFRE & TODOLÍ 2004). La forma de citació en català és l'infinitiu en el cas dels verbs, la forma de masculí singular en el cas dels adjectius, etc. Com ja han assenyalat els estudiosos (MASCARÓ 1986: 15), la

[9] Cal tenir present, però, que l'obra de Pérez Saldanya, Sifre & Todolí (2004) és un manual universitari que té per objectiu introduir conceptes i fer-ne veure els límits, més que no pas delimitar-los de manera categòrica, com es faria en un treball de recerca.

[10] Per oposició a *morfema lèxic*, sovint s'ha parlat de *morfema gramatical* per a referir-se als morfemes flexius (DLing; en aquesta obra, *morfema gramatical* és sinònim complementari de *morfema flexional*, forma que proposen per al que anomenem *morfema flexiu*). En realitat, un morfema lèxic també és un morfema gramatical, en el sentit que és una peça que opera segons les regles de la gramàtica d'una llengua; per tant, en aquesta tesi hem preferit no usar l'etiqueta *morfema gramatical* com a sinònim de *morfema flexiu*. S'ha de dir que el terme *morfema lèxic* també s'ha aplicat a diversos conceptes a més del del *morfema derivatiu*; també pot aparèixer usat com a equivalent d'*arrel*.

[11] Sobre la distinció entre *flexió* (i *morfologia flexiva*) i *derivació* (i *morfologia lèxica*) —i entre *morfema flexiu* i *morfema derivatiu*—, vegeu Pérez Saldanya, Sifre & Todolí (2004: 220-224). Vegeu també les reflexions de Viaplana (2000: 201-206) relatives a la regularitat.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

identificació errònia entre un lexema i la seva forma de citació ha conduït sovint a confusions en l'estudi de la morfologia (per exemple, en tractar de la conversió, com veurem [veg. cap. *Conversió*]).

2.1.2. Els conceptes d'arrel i radical i els conceptes de base i primitiu

En els estudis de morfologia flexiva es distingeix l'*arrel* del *radical*. La GCC (MASCARÓ 2002: 467; CABRÉ I CASTELLVÍ 2002: 733) i altres autors (PÉREZ SALDANYA, SIFRE & TODOLÍ 2004: 64-67) utilitzen el terme *radical* per a referir-se a la part que queda d'un mot quan se n'han llevat els morfemes flexius.[12] Així, al mot *casa*, el segment [*cas*] seria el radical; i al mot *caseta*, el segment [*caset*] seria el radical. En el cas que un radical no pugui descompondre's més, aleshores coincideix amb l'*arrel*. Així, en els exemples anteriors, [*cas*] seria una arrel, però [*caset*] no ho seria, ja que conté l'arrel ([*cas*]) i un afix derivatiu (*-et*). Llavors parlaríem de *radical simple* (que només conté l'arrel) i de *radical complex* o *radical polimòrfic* (que conté l'arrel i algun sufix o prefix) (VIAPLANA 2000: 220). En el cas dels verbs simples (MASCARÓ 2002: 467, n. 1), es considera que el *radical* és el conjunt format per l'arrel i la vocal temàtica (o morfema de conjugació), i així ho considerem en aquest treball.[13] En els verbs simples que tenen *ø* com a vocal temàtica (del tipus *rebre*), arrel i radical tenen aparentment la mateixa forma. En canvi, en el cas dels verbs formats per derivació (del tipus *emblanquinar*), el radical contindria, a més de l'arrel i la vocal temàtica, l'afix derivatiu (o els afixos derivatius).[14]

En els estudis de morfologia lèxica s'utilitza un altre designador, el terme *base*, per a referir-se al segment al qual s'adjunta l'afix derivatiu en el procés de formació d'un mot. Tradicionalment s'ha usat el terme *primitiu* per a referir-se al mot a partir del qual es forma un derivat. En aquest treball, sense entrar en contradicció amb la tradició però mirant de separar conceptes, fem una distinció entre *base* i *primitiu*:

a) El terme *base* designa la peça morfèmica a la qual s'adjunta l'afix derivatiu. En representar la base fem notar clarament quina forma fonològica té (emprem caràcters d'escriptura entre claudàtors, no pas signes fonètics; només hi posem signes fonètics si és necessari per alguna raó).

b) El terme *primitiu*, de caràcter més abstracte, designa la unitat lèxica —el lexema— al qual pertany la base. En representar el primitiu fem servir la forma de citació.

Així, per al derivat *caseta*, el primitiu és el lexema que representem per *casa*; i la base de la derivació és l'arrel [*cas*]. Semblantment, el primitiu del substantiu *revifament* és el verb *revifar*, però la base al qual s'ha adjuntat el sufix *-ment* és el

[12] Vegeu, però, Mascaró (1986: 12) per altres possibles aplicacions del terme *arrel* i del terme *radical*.

[13] Altres autors anomenen aquest conjunt *tema*.

[14] En altres estudis, els termes *radical* i *arrel* s'usen com a sinònims (DLing, MASCARÓ 1986: 12). Llavors es distingeix entre *arrels simples* (o *radicals simples*) i *arrels complexes* o *derivades* (o *radicals complexos* o *derivats*). En aquesta tesi, però, no optarem per aquesta pràctica.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

conjunt format per l'arrel [*revif*] i la vocal temàtica *-a-*.[15] Aquesta distinció entre *base* i *primitiu* és pertinent per a la nostra tesi, ja que, com veurem, els sufixos nominalitzadors que s'adjunten a verbs poden fer-ho a més d'una base possible: a vegades ho fan a l'arrel (sense vocal temàtica, doncs); a vegades ho fan al radical (arrel i vocal temàtica); a vegades ho fan a la forma de participi de passat (la seqüencia constituïda per l'arrel, la vocal temàtica i el morfema de participi de passat); a vegades ho fan a l'al·lomorf culte de l'arrel; etc. Fins i tot un mateix sufix pot tenir la possibilitat d'adjuntar-se a diverses bases.[16] Ens sembla útil, doncs, parlar de *base* en contraposició a *primitiu*, seguint el plantejament de Cabré i Castellví (2002: 733) quan afirma que els sufixos s'adjunten a bases i no pas a mots.[17]

Seguint en aquesta mateixa línia, i amb referència al concepte *arrel*, cal dir també que utilitzem el terme *arrel verbal* i el terme *arrel nominal* quan, en un lexema, hi ha al·lomorfia d'arrel i es dóna la circumstància que un al·lomorf ocorre quan el mot en qüestió actua com a verb (en diem *arrel verbal*), mentre que l'altre al·lomorf ocorre quan el mot en qüestió actua com a substantiu (en diem *arrel nominal*). Es tracta d'una al·lomorfia condicionada sintàcticament (o presintàcticament, si es vol). Aquests conceptes els emprem en el capítol III [*Sufixació*] (quan l'arrel té una forma quan el mot actua com a verb i l'arrel del mateix mot té una altra forma quan s'hi adjunten sufixos) i en el capítol IV [*Conversió*] (quan un mot presenta formes diferents segons si actua com a verb o com a nom).

2.1.3. Els conceptes d'afix, prefix, sufix, infix i interfix i el concepte de parasíntesi

Com hem vist, els morfemes que no són arrels s'anomenen *afixos*. Tenint present la distinció entre *flexió* i *derivació*, hom parla d'*afixos flexius* i d'*afixos derivatius* segons si serveixen per a actualitzar un lexema —i fer-lo mot efectiu— o si serveixen per a crear un mot nou a partir d'un altre mot. Els afixos, a més, no funcionen solts, sinó que s'han d'adjuntar obligatòriament a una arrel.[18] De manera pràctica, hom reserva normalment el terme *afix* per a referir-se exclusivament als morfemes de derivació; per

---

[15] Anàlogament, diríem que el primitiu dels adverbis formats per mitjà del sufix adverbialitzador *-ment* és un adjectiu, mentre que la *base* és la forma femenina de l'adjectiu.

[16] És el cas del sufix *-ur*+F, que pot aparèixer adjuntat a diversos tipus de bases verbals. A més, en algun cas tenim derivats d'un mateix verb a partir de dues bases (*obrir* > *obertura* i *apertura*). Semblantment, el verb *fondre* és el primitiu dels substantius *fusió* i *fundició*, però el sufix *-ció(n)* s'adjunta, en cada cas, a una base diferent: [*fus*] en el cas de *fusió* i [*fund*+*i*] en el cas de *fundició* (considerant, doncs, que [*fus*] i [*fund*] són al·lomorfs de l'arrel verbal, i que per a *fundició* hi ha present, a més, la vocal temàtica *-i-*).

[17] Aquesta distinció entre *base* i *primitiu* també pot ser interessant per als casos en què un sufix s'adjunta a un sintagma (una unitat plurilèxica flexionada): *picapedrer* 'persona que pica la pedra' (primitiu: *picar pedra*; base: *pica* [forma flexionada de 3a persona del present d'indicatiu de *picar*] + *pedr-* [arrel de *pedra*]); *ferroveller* 'persona que recull ferro vell'; *menfotisme* (primitiu: *fotre's (d'una cosa)*; base: *me'n fot* [forma flexionada d'aquest verb]); *blatdemorar* 'camp de blat de moro'; *exalt càrrec*; *filldeputament* (*T'has portat filldeputament*; Jaume Fuster, *De mica en mica s'omple la pica*); etc. En tot cas, perquè això passi hi ha d'haver un cert grau de fossilització de l'expressió.

[18] Tenim algun cas excepcional, com *isme* (amb el significat d''ideologia': *Tots els ismes són perniciosos*). Es pot considerar que hi ha hagut una habilitació gramatical del sufix motivada per l'existència de mots com *comunisme*, *feixisme*, *totalitarisme*, *capitalisme*, *marxisme*, *franquisme*, etc.; o bé una truncació d'aquests mots (CABRÉ I CASTELLVÍ & RIGAU 1986: 114). La mateixa explicació es pot donar per a *ex* referit a 'exmarit, exmuller, exnovi o exnòvia' (GDLC).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

als de flexió hom sol usar *morfema*.

En aquest treball, seguint una terminologia i una conceptualització generalment acceptada en lingüística descriptiva, distingim bàsicament dues classes d'afixos: els *prefixos*, que s'adjunten al principi de la base; i els *sufixos*, que s'adjunten a al final de la base (CABRÉ I CASTELLVÍ 2002: 733). El derivat manté, amb el primitiu, una relació morfològica (semblança formal, ja que el segment que ha fet de base és ara el radical del derivat) i semàntica (el derivat té un significat diferent, però manté part dels ítems semàntics del primitiu).

De sufixos n'hi ha de dues classes (CABRÉ I CASTELLVÍ 1994, vol. I: 36): *aspectius* i *transcategoritzadors*.[19] Els sufixos aspectius afegeixen al mot un matís semàntic de caràcter valoratiu, sigui de mida (augmentatiu o diminutiu), sigui de valoració subjectiva (pejoratiu o afectiu).[20] Els sufixos transcategoritzadors permeten construir mots amb una categoria gramatical nova: és el cas dels sufixos amb els quals s'obtenen substantius d'acció i efecte a partir de verbs (l'objecte d'estudi d'aquesta tesi). S'ha de precisar que, encara que el derivat tingui la mateixa categoria gramatical que el primitiu, es considera que hi ha operat un sufix transcategoritzador si el significat afegit no és de tipus valoratiu, sinó que el canvi semàntic ha estat considerable (per exemple, el substantiu *català* 'llengua dels Països Catalans', que ha donat el substantiu *catalanisme* 'element lingüístic del català inserit en una altra llengua'). De fet, el sufix no aspectiu imposa la categoria gramatical; per tant, si el sufix *-ism* genera noms, quan s'adjunta a un primitiu substantiu també es podria dir que hi ha canvi de categoria gramatical, encara que el resultat sigui coincident.[21]

En els treballs descriptius catalans —començant per Fabra (1956)— de vegades es parla d'*infixos* per a referir-se a l'afix que, en un procés de derivació, es troba interposat entre la base i el sufix per mitjà del qual s'obté el nou mot. Així, si bé tenim *carter* (del primitiu *carta*), *porter* (del primitiu *porta*) i *fuster* (del primitiu *fusta*), no tenim *carner* (del primitiu *carn*) sinó *carnisser*. Llavors es diu que en el derivat *carnisser*, a més de la base (*carn*) i el sufix (*-er*), hi ha un infix (*-iss-*). Anàlogament, a *estireganyar* o *emboiregat* hi ha un segment *-eg-* aparentment sense cap funció, i que hom ha considerat tradicionalment infix. En aquesta tesi no seguirem aquesta pràctica, perquè ens sembla més adequat reservar, d'acord amb les propostes de la morfologia teòrica, el terme *infix* per a designar un afix que es col·loca segmentant el radical, és a dir, que es col·loca entre dos segments que formen part, tots dos, del radical. Es tracta

[19] Cabré i Castellví (2002: 738) utilitza el terme *valoratius* per a designar els aspectius i el terme *no valoratius* per a designar els transcategoritzadors. Com a sinònim de *transcategoritzadors* s'ha usat també *gramaticals*, terme que no considerem adequat perquè els aspectius no són pas aliens als mecanismes gramaticals. Ribes i Marí (2005: 395-396) anomena els transcategoritzadors *sufixos lèxics* o *sufixos categoritzadors*. Els *aspectius* també s'han anomenat *apreciatius* (VILLAS 1999: 21 i 28).

[20] El seu reduït contingut semàntic —que no fa variar la representació semàntica bàsica del primitiu—, la seva escassa capacitat per modificar les propietats gramaticals del primitiu —el qual, per exemple, conserva sempre la categoria sintàctica— i la seva regularitat —són sufixos altament disponibles, és a dir, susceptibles d'adjuntar-se pràcticament a qualsevol nom— acosten els sufixos aspectius als morfemes flexius. Aquestes propietats tenen, de fet, transcendència lexicogràfica, ja que alguns autors opinen que els derivats per mitjà de sufixos apreciatius no caldria que figuressin als diccionaris.

[21] Beniers (1977: 232, n. 11) classifica els sufixos en *homogenis* i *heterogenis* segons si mantenen o canvien la categoria gramatical del primitiu; així, *-atg* seria homogeni en el cas de *vassall* > *vassallatge* i heterogeni a *reciclar* > *reciclatge*. Pel que fa a casos com *llibre* > *llibreta*, amb un canvi semàntic considerable, considerem que *-et* és aspectiu i que el canvi semàntic es pot explicar per lexicalització del derivat ja creat. Si no es considera així, aleshores cal establir que el sufix *-et* de *llibreta* és un sufix transcategoritzador.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

d'un fenomen pràcticament inexistent en català, però operatiu en altres llengües.[22] El terme que fem servir per a designar els afixos *-iss-* o *-eg-* de mots com *carnisser* o *emboiregat* serà el de *sufix*, ja que apareixen adjuntats al final de la base. L'única particularitat d'afixos com *-iss-* o *-eg-* és que no són els darrers a aparèixer, sinó que acompanyen altres sufixos; per això se'ls pot anomenar *sufixos interns*. Si emprem el terme *sufix* és perquè poden aparèixer també en posició final, bé que puntualment: així, al costat del substantiu *llamp* tenim el substantiu *llampec* (relacionat amb el verb *llampegar* [veg. cap. *Conversió*]), i al costat del substantiu *groguissó* (on *-iss* acompanya el sufix diminitiu *-ó(n)*) tenim *groguís*. En qualsevol cas, la funció dels sufixos interns no és clara, però en algun cas sembla que permeten distingir mots (no és el mateix un *carner* que un *carnisser*) (RULL 2004: 169-170; RAMOS 1993: 173).

Un *interfix* és un so que fa la funció de coixí fonètic per tal de permetre la unió d'un afix amb una base quan fonèticament aquesta unió és complicada.[23] Generalment,

---

[22] Mascaró (1986: 14) aporta exemples d'infixos (derivatius o flexius) de l'àrab —la intensivitat: *kasara* 'trencar', *kassara* 'esmicolar'; i l'aspecte/veu verbal: *kasara* 'ell ha trencat', *kussira* 'ell ha estat esmicolat'— i de l'alemany —el plural amb umlaut: *Land* 'país' (singular, pronunciat [a]) i *Länder* o *Laender* 'països' (plural, pronunciat [ɛ]); *Bruder* 'germà' (singular, pronunciat [u]) i *Brüder* o *Brueder* 'germans' (plural, pronunciat [y])—. A aquests exemples de Mascaró s'hi pot afegir el plural de l'anglès pel que fa al segment *-ee-* oposat al singular *-oo-*: *tooth* 'dent' i *foot* 'peu', oposats a *teeth* 'dents' i *feet* 'peus'. Hem dit que la infixació és recurs "pràcticament inexistent" en català. La presència de l'adverbi "pràcticament" en aquesta afirmació té raó de ser perquè, en català, hi ha un cas semblant a tots aquests, si bé sense tanta rellevància gramatical. Ens referim a l'onomatopeia *pim-pam* (usada com a simple reproducció dels sons reals: *Va fotre-li dues bufes: pim-pam!*; però també com a substantiu: *Es va sentir un pim-pam, i després uns quants pim-pams més*; i com a substantiu amb sentit figurat: *Endreçarem l'habitació en un pim-pam* 'molt de pressa'). Es podria considerar que la *i* i la *a* són sons que s'alternen per a construir l'onomatopeia duplicada. Aquesta duplicació ja ha estat estudiada per Cabré Monné (2002: 918), si bé tractant-ho com una mera alternança fonètica, quan es podria considerar que hi ha un infix. De fet, aquesta mateixa autora aporta altres exemples amb la mateixa alternança fonètica: *ning-nang*, *garranyiu-garranyau*, *zig-zag*, *zim-zam*, *catric-catrac*, *patim-patam*, *xino-xano* (tot i que també pot ser *xano-xano*), etc. El fet que l'alternança es produeixi de manera tan sistemàtica (present en força onomatopeies i amb la mateixa distribució quant a la posició) podria significar que es tracta d'un element morfèmic amb algun valor més enllà de la fonètica (i si no es dóna l'alternança podem suposar que és per altres motivacions, com ara la fidelitat al so original: *pam-pam* evoca més clarament el soroll real, i *pim-pam* s'usa més figuradament; igualment, a *nyic-nyic* no hi alternança perquè el so [i] en onomatopeies evoca sons aguts —com quan s'imita la frenada d'un cotxe: *iiiiih...!*—, i a *nyic-nyic* hi ha la reproducció d'un so agut). Un altre element que ajuda a considerar aquesta alternança com un infix és el fet que, quan es triplica l'onomatopeia, sorgeix gairebé sistemàticament un tercer so, [u]: *pim-pam-pum*, *zim-zam-zum*, *catric-catrac-catruc*, *patim-patam-patum*, etc. En aquest sentit, el joc de sons no pot considerar-se casual: primer, un so palatal tancat (*i*); després, un so medial obert (*a*); i després, si cal, un so velar tancat (*u*): justament els tres vèrtexs del triangle vocàlic. Aquesta organització de sons accentua l'oposició. (Val a dir, també, que quan Cabré Monné (2002: 918) afirma que la vocal oberta [a] va al final, aquesta afirmació només pot entendre's aplicada a la duplicació, però no pas a la triplicació.) Tots aquest fets poden ser rellevants en la descripció que fem del sufix doble discontinu *-im/-am* [veg. cap. *Altres recursos*]. A més d'aquesta mena de casos, podria adduir-se que en derivats com *galimatietes* (de *galimaties*) el derivatiu *-et* opera com a infix, ja que segmenta l'arrel i en deixa un fragment a la dreta (*galimati-et-es*). Però, com mostra Lloret (1996), aquesta anàlisi és innecessària si establim que l'arrel d'aquest mot és *galimati-*, i que és un mot que, tot i ser masculí i singular, conté en l'entrada lèxica les marques de femení i plural per a indicar que formalment afegeixen els segments corresponents.

[23] Adoptem el terme *interfix* de la gramàtica espanyola (si bé cal aclarir que, en la tradició gramatical espanyola, el terme *interfijo* pot usar-se tant per al que considerem *interfix* com per al que Fabra (1956) anomenava *infix* —i que aquí anomenem *sufix intern*—). D'altra banda, emprem el concepte *epèntesi* tal com ho fan Bonet & Lloret (1998), i no pas amb el seu sentit estricte en gramàtica històrica. En gramàtica històrica, el terme *epèntesi* s'ha aplicat a l'addició d'un so no etimològic a l'interior d'un mot. Avui la majoria de sincronistes —i així ho fan Bonet & Lloret (1998: 200)— apliquen el terme *epèntesi* a qualsevol so que apareix sense pertànyer a l'estructura fonològica (del tipus *ens e n'anem*). Aquest és el

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

l'interfix és un so coronal (és a dir, dental o alveolar), majoritariàment sord; per tant, el so que hi trobem per excel·lència és [t]. Així, del primitiu *cafè* obtenim *cafetera* o *cafetó* per adjunció dels sufixos *-er* (que permet designar l'estri per a elaborar aquesta beguda) i *-ó(n)* (un diminutiu), els quals exigeixen l'aparició de l'interfix *-t-*. En el cas de substantius d'acció i efecte relacionats amb verbs, tenim *ordissatge* i *ordir*, on —com veurem— el segment *-ss-* és un interfix (més que no pas un sufix intern *-iss-*).[24]

A més de la sufixació i la prefixació, la llengua catalana també recorre a la *parasíntesi* per a la formació de mots. En aquesta tesi fem referència alguna vegada a la parasíntesi, que entenem, d'acord amb el que és avui comunament admès, com el procediment de formació de mots que consisteix en l'adjunció simultània a una base d'un prefix i un sufix, com a *espedregar* 'llevar les pedres' o *emboiregat*, on hi ha el prefix *es-* o *en-*, el sufix *-eg* i la base [*pedr*] o [*boir*]. En tot cas, convé tenir en compte —la precisió és rellevant en relació amb alguns dels fenòmens que estudiarem— que queden fora de la parasíntesi processos lèxics com el pas de *taula* a *entaular*, atès que —com és també avui admès— el segment final d'*entaular* no és pas un sufix, sinó que són morfemes verbals (en aquest cas, la vocal temàtica i el morfema d'infinitiu).

2.1.4. La vocal temàtica

Pel que fa a la *vocal temàtica* (o *morfema de conjugació*), tradicionalment hom ha classificat els verbs catalans per conjugacions segons la vocal temàtica (PEREA 2002: 602). Per això, seguint una tendència general, considerem que:

- La I conjugació té *a* com a vocal temàtica.
- La II conjugació té *e* com a vocal temàtica, si bé algunes formes verbals també tenen ø (cas de *rebre* o *dir*) i *u* (cas de *plogut* o *soluble*), morfemes de conjugació també propis d'aquesta conjugació però secundaris.
- La III conjugació té *i* com a vocal temàtica.

És cert, tanmateix, que en algunes formes verbals no hi ha una correspondència absoluta entre formes d'una mateixa conjugació (PEREA 2002: 602). Quan, en una forma verbal o en un derivat d'un verb, hi ha una vocal temàtica diferent de les que pertocaria segons aquest esquema, considerem que hi ha hagut un *canvi de vocal temàtica* (per exemple, *fondre* > *fundició* o *córrer* > *corriment*).

Val a dir que, precisament per això, no tots els autors estan d'acord a fer una adscripció tan clara entre vocal temàtica i conjugació (PÉREZ SALDANYA, SIFRE & TODOLÍ 2004: 151-152):

---

sentit que donem a aquest terme en el nostre treball.

[24] La presència de l'interfix no és del tot obligada. En tortosí s'usa l'adverbi *espai* 'a poc a poc' (exemple: *Vés espai!*), que amb el sufix diminitiu *-et* esdevé *espaitet*, però també *espaiet*. Anàlogament, tenim *problemàtic* i *temàtic* (amb adjunció del sufix adjectivador *-'ic* als mots masculins *problema* i *tema*) però també tenim *sistèmic* al costat de *sistemàtic*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

> "L'al·lomorfia d'aquest constituent [la vocal temàtica] és molt rica i no és observacionalment adequat dir, simplement, que *-a-* és la marca de 1a conjugació i *-e-* de 2a conjugació quan resulta que les persones 4 i 5 del PI d'aquestes dues conjugacions presenten la mateixa forma, /é/, per a la vocal temàtica." (SIFRE 1995: 100)

Fins i tot Mascaró (1986) considera que una conjugació té tal vocal temàtica en uns temps verbals i tal altra vocal temàtica en uns altres temps verbals, sense aquesta correspondència entre una conjugació i una sola vocal, de manera que no hi hauria cap *canvi*. Però adoptem aquesta fórmula descriptiva amb voluntat de simplificar, ja que ens permet presentar millor la informació relativa al funcionament de la vocal temàtica dels verbs de la II conjugació quan s'hi adjunten sufixos com *-ció(n)* o, sobretot, *-ment*.

2.2. El gènere

2.2.1. Plantejament

Tot i que aquesta tesi és de morfologia lèxica, convé fer algun comentari sobre el gènere gramatical, atès que les diferents posicions que hi ha actualment sobre aquesta qüestió condicionen el tractament d'aspectes tan importants com la forma de cada sufix i la naturalesa de l'oposició entre derivats masculins i derivats femenins.

En una primera anàlisi aproximativa, els substantius del català, pel que fa al gènere, poden ser masculins o femenins. En alguns casos només són masculins; en alguns casos només són femenins; i en alguns casos presenten variació de gènere (tenen una forma masculina i una forma femenina). Alguns presenten morfema de gènere i d'altres no (o tenen un morfema zero). Vet aquí la casuística del gènere en català:[25]

» A noms exclusivament masculins

- A1 amb morfema zero (o sense morfema de gènere): *oli*, *vi*, *disc*, *casc*, *peu*, *dit*, *cabell*, *núvol*[26]
- A2 amb morfema *-o*: *piano*, *coco* 'cop al cap', *euro*
- A3 amb altres morfemes (o formants) esporàdics (*-i*, *-a*): *bigoti*, *saltimbaqui*, *kiwi*, *biquini*, *dia*, *problema*, *tanga*, *karma*, *poeta*

» B noms exclusivament femenins

- B1 amb morfema *-a*: *taula*, *cadira*, *agulla*, *fotografia*, *cirera*, *boira*, *paella*
- B2 sense morfema *-a* (CLUA 2002: 519): *nit*, *sal* 'clorur sòdic', *veu* 'so específic que produeix cada persona amb la boca', *llet*, *mel*, *fe*, *creu*, *mà*,

[25] Deixem de banda els adjectius i els determinants, tant si són variables (cas de *blanc*/*blanca*, *alt*/*alta*, *buit*/*buida*, *un*/*una*, *guapo*/*guapa*) com si són invariables (cas de *suau*) com si són semivariables (cas de *feliç*, plural *feliços felices*).

[26] Per a aquest tipus de mots, segons Mascaró (1986: 86) hi ha un morfema de masculí ø, mentre que, segons Viaplana (1991), no hi ha morfema.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

por, *llau*, *llar*, *fou*,[27] *serp*, *neu*, *son*, *set* 'ganes de beure', *bici* (per truncació de *bicicleta*), *moto* (per truncació de *motocicleta*), *info* (per truncació d'*informació*), etc.

B3 amb morfema *-i* (VIAPLANA 1991; 2000: 226): *dosi*, *anàlisi*, *el·lipsi*, *tesi*

» C noms que que presenten variació de gènere, que tenen una forma masculina i una forma femenina i la distinció es correspon, semànticament, amb la distinció de sexe

C1 el masculí amb morfema zero (o no té morfema, o té un altre morfema, com *-o*) i el femení amb morfema *-a*: *noi*/*noia*, *nen*/*nena*, *germà*/*germana*, *avi*/*àvia*, *gos*/*gossa*, *gat*/*gata*, *lleó*/*lleona*, *sogre*/*sogra*, *director*/*directora*, *peixater*/*peixatera*, *verro*/*verra*, *monjo*/*monja*, *llop*/*lloba*, *paio*/*paia*[28]

C2 el masculí i el femení amb morfema zero (o no tenen morfema): *cap* 'superior', *policia*, *tinent*[29]

C3 la diferència de formes no és el resultat exclusiu de la presència del morfema de gènere corresponent sinó, a més, de la presència d'un sufix addicional per a un dels dos (a banda del morfema propi de cada gènere): *jutge*/*jutgessa*, *alcalde*/*alcaldessa*, *abat*/*abadessa*, *gall*/*gallina*, *heroi*/*heroïna*, *landgravi*/*landgravina*, *merla*/*merlot*, *bruixa*/*bruixot*

» D noms que presenten variació de gènere, que tenen una forma masculina i una forma femenina i la distinció correspon a una distinció semàntica no relacionada amb el sexe, sovint de caràcter lleu (és el cas de *fruit*/*fruita*), però altres vegades notable (és el cas de *rentador*/*rentadora*)

D1 el masculí amb morfema zero (o no té morfema) i el femení amb morfema *-a*: *fruit*/*fruita*, *rentador*/*rentadora*, *bot*/*bóta*, *cabàs*/*cabassa*[30]

D2 el masculí i el femení amb morfema zero (o no tenen morfema): *llum* (femení 'claror', masculí 'objecte que fa claror'), *son* (femení 'ganes de dormir', masculí 'estat de dormició')

» E noms de gènere indistint; el nom presenta totes dues possibilitats, però hi ha sinonímia entre la forma masculina i la forma femenina

E1 el masculí amb morfema zero (o no té morfema) i el femení amb morfema *-a*: *pomer*/*pomera*, *amanit*/*amanida*, *gep*/*gepa*, *obac*/*obaga*, *tuc*/*tuca*, *pla*/*plana* (en accidents geogràfics: *plana d'Urgell* o *pla d'Urgell*), *nou*/*noga* (*noga* és com es diu al Rosselló a la *nou*)

---

[27] Tot i que és un mot en desús, roman com a topònim: hi ha diversos indrets anomenats *la Fou*. Així, *la Fou* és el nom específic d'un paratge de Capçanes (Priorat), d'un paratge de Sant Martí de Tous (Anoia), d'una serra a Montdevà (Alt Empordà) i d'un pas entre muntanyes vora Arles i Prats de Molló (Vallespir). Són casos d'un genèric toponimitzat, però a la Cerdanya també hi ha *la fou de Bor*, on encara té valor de genèric. El DLC3 entra *fou* i hi dóna el significat de 'barranc estret' i el de 'cala estreta', tot indicant que és un mot desusat. Coromines (1965-1970, vol. I: 17) hi dóna el significat de 'cova'.

[28] En el cas de *sogre*, aquesta *-e* final es pot considerar una epèntesi resil·labificadora.

[29] En el cas de mot com *atleta*, és possible que hi hagi una *-a* morfema de masculí (quan és masculí) i una *-a* morfema de femení (quan és femení); o bé és un cas semblant al de *policia*. Quant al sufix *-ist* (*un artista* i *una artista*), notem que els parlars occidentals fan la distinció (*un artiste* i *un artista*).

[30] Vegeu més avall els comentaris sobre la derivació pseudoflexiva.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

E2 el masculí i el femení amb morfema zero (o no tenen morfema): *canal*, *vessant*, *fum* (en tortosí és femení), *fred* (en gironí és femení), *sucre* (en tarragoní és femení), *raval* (en tortosí és femení), *mar*

» F parelles de noms que són el resultat de la manifestació per via lèxica de la distinció que en altres casos s'obté per via morfològica (independentment que el femení dugui morfema *-a* o no): *home*/*dona*, *pare*/*mare*,[31] *oncle*/*tia*, *amo*/*mestressa*, *gendre*/*nora*, *porc*/*truja*, *cavall*/*euga*[32]

En el grup dels mots exclusivament femenins sense *-a* (B2) s'hi han d'incloure els derivats amb el sufix *-or* (substantivador d'adjectius) i *-ció(n)* (substantivador de verbs), i altres de relacionats:

[1] *a* *rojor*, *negror*, *blavor*, *grossor*, *buidor*, *calentor*

b *organització*, *programació*, *dissolució*, *il·luminació*

2.2.2. Hipòtesis descriptives per al gènere dels substantius

La gramàtica tradicional considerava —i aquesta posició encara és defensada avui en obres de mena diversa— que els mots del tipus *noi*/*noia* o *gos*/*gossa* corresponen a dues formes flexives d'una mateixa paraula. Alhora, la gramàtica tradicional també reconeixia el caràcter inherent del gènere en una bona colla de substantius. De fet, la gramàtica tradicional sostenia que hi ha noms masculins, d'una banda, i noms femenins, de l'altra (és a dir, noms amb gènere inherent); i, a més, noms amb variació de gènere (és a dir, noms que no tenen gènere inherent).[33]

En canvi, avui diversos autors consideren que, en els substantius, el gènere és sempre *inherent* (MASCARÓ 1986: 18; VIAPLANA 1991: 238-239; CLUA 2002: 490 i 515-516). Això vol dir que cada substantiu està marcat lèxicament amb un únic valor: o com a masculí, o com a femení. D'aquesta manera, *noi* i *noia* no es conceptualitzen com a dues formes flexives diferents del mateix lexema, sinó que es poden considerar unitats lèxiques diferents.

En un altre ordre de coses —però en relació amb el que acabem de dir—, la posició sobre les conseqüències morfològiques de la categoria gramatical de gènere no és unànime entre els estudiosos. Per a autors com Mascaró (1986: 98), el procés de

---

[31] Llevat que considerem, en aquest cas, que la consonant inicial (*p* i *m*) aporten informació sobre el gènere (cf. *padrí* i *madrina* —però també *padrina*—).

[32] Encara hi ha casos difícils d'encasellar: el mot *assistent* és invariable quan ocorre en el sintagma *assistent social* (es diu *Aquesta noia és assistent social*), i és variable quan s'aplica a la feina de 'servent, criat' (es diu *El capellà tenia una assistenta que li feia les feines de la llar*). Igualment, segons el DGLC *advocat* té el femení *advocada* quan significa 'mitjancer' però *advocadessa* quan significa 'lletrat' (el DIEC2 ha suprimit aquesta distinció). També hi ha aquells casos en què una dona empra un nom d'ofici amb morfologia masculina (*la secretari*). Finalment, hi ha el fet que el sufix augmentatiu *-ot* pot neutralitzar el gènere femení (*poma* > *pomot* o *pomota*) (RULL 2004: 296).

[33] La posició de la gramàtica tradicional és de fet la que hi ha darrere de la pràctica lexicogràfica d'avui, ja que els diccionaris col·loquen en una mateixa entrada els substantius que tenen variació de gènere.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

flexió de gènere és obligatori; és a dir, el gènere és una categoria que sempre té manifestació morfològica en el mot efectiu, encara que el morfema de gènere presenti la forma ø. Segons aquest autor, en els noms masculins, hi ha generalment un morfema ø, i en els noms femenins s'hi adjunta normalment el morfema *-a*. Però per a Viaplana (1991: 243) i Lloret & Viaplana (1992, 1997, 1998) els noms masculins no incorporen cap morfema específic de gènere per a esdevenir mots efectius. Segons l'anàlisi de Viaplana i Lloret, doncs, en els noms masculins la forma del mot s'identifica amb l'arrel, mentre que en els noms femenins el mot efectiu s'obté per adjunció del morfema *-a*;[34] i mots com *sal* o els derivats amb el sufix *-ció(n)* (femenins sense *-a*) estan "inafectats" per la regla que fa que hi adjunta el morfema *-a*.

2.2.3. Aplicació de les hipòtesis en aquesta tesi (1): mots masculins i femenins

En el cas dels substantius d'acció i efecte, trobem —entre altres— possibilitats com les següents:

[2]	*fregadís*	*fregadissa* 'acció de fregar insistentment'
	emprenyament 'fet d'emprenyar-se'	*emprenyamenta* 'emprenyament gros'
	casori	*cridòria*
	mullader	*dringadera*
	ajut	*ajuda*
	acaball	*acaballes*
	comparatiu 'comparació'	*comparativa* 'comparació'
	premsat	*premsada*

Adoptar l'anàlisi tradicional —segons la qual un sufix podria servir per formar noms amb variació de gènere (és a dir, amb dues possibilitats formals, una de masculina i una de femenina)— no és viable. La raó és que els noms als quals s'atribueix tradicionalment la doble possibilitat són els noms del tipus *noi*/*noia* o *gos*/*gossa*, és a dir, els noms que tenen sistemàticament una forma masculina i una forma femenina i la distinció es correspon regularment amb la distinció semàntica relativa al sexe (o en derivats adjectius, del tipus *indicatiu*/*indicativa*, quan posteriorment se substantiven). I aquest no és el cas de parells com *emprenyament* i *emprenyamenta*, *casori* i *cridòria*, *fregadís* i *fregadissa*, o *premsat* i *premsada*.

Al seu torn, adoptar l'anàlisi més general avui dia significa considerar que els sufixos substantivadors també tenen (o donen) gènere inherent. Això implica establir que hi ha sufixos que formen noms masculins i sufixos que formen noms femenins, però no pas sufixos que proporcionen noms amb variació de gènere. Per tant, en la descripció de cada sufix caldrà indicar si el derivat que se n'obté és masculí o femení. Aquesta

[34] Clua (2002) considera que en els adjectius no hi ha gènere inherent, sinó simplement possibilitat de gènere, que queda determinada pel substantiu. Encara que aparentment en els adjectius sembla que tothom està d'acord que hi ha flexió d'un únic lexema, també hi ha divergència en altres aspectes. Així, per exemple, Mascaró sosté que el masculí *blanc* té un morfema ø i el femení *blanca* té un morfema *-a*; en canvi, Viaplana considera que el masculí *blanc* no té cap morfema ø. Una posició semblant a Viplana (1991) la trobem a Lloret & Viaplana (1992).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

exigència en general no és problemàtica (cas del sufix *-ció(n)* o del sufix *-ur*+F, que sempre donen derivats femenins); però en alguns casos ofereix certa dificultat. Així, caldria establir que en la formació del derivat masculí *emprenyament* hi ha intervingut un sufix diferent del que ha intervingut en la formació del derivat femení *emprenyamenta*. Igualment, caldria dir que són sufixos diferents —un de masculí i un de femení— els que han servit per a formar *casori* i *cridòria*, o *fregadís* i *fregadissa*, o *premsat* i *premsada*.

Com es pot veure, totes dues vies d'anàlisi presenten problemes per als casos reportats adés (*fregadís*/*fregadissa*, *emprenyament*/*emprenyamenta*, *ajut*/*ajuda*, *acaball*/*acaballes*, *comparatiu*/*comparativa*, *premsat*/*premsada*, *mullader*/*dringadera*). Per això, en aquesta tesi adoptem la hipòtesi del gènere inherent —perquè és la més general en els treballs actuals de morfologia catalana—; però l'apliquem fins allà on ens ha estat possible, i deixem sense resoldre des del punt de vista teòric alguns casos problemàtics.

Algun cas es pot resoldre sense sortir de la hipòtesi del gènere inherent. A *emprenyament*/*emprenyamenta* hi ha una diferència semàntica de matís que és prou regular: considerarem que amb el sufix implicat (*-ment*) s'obtenen noms masculins, i que posteriorment el derivat actua com a primitiu d'un procés de derivació pseudoflexiva per mitjà d'un morfema pseudoflexiu *-a* que indica 'augmentativitat' (una anàlisi que en línies generals és equiparable a la de Duarte & Alsina (1986: 109); vegeu més avall els comentaris sobre la derivació pseudoflexiva). També es pot resoldre sense gaires complicacions el cas de *premsat* 'acció de premsar' i *premsada* 'acció de premsar', atès que basta sostenir que s'ha produït una habilitació del participi passat, i que, com que el participi passat sí que presenta variació de gènere, han estat totes dues formes flexives les que han actuat independentment com a base de l'habilitació [veg. cap. *Habilitació gramatical*]. Aquesta explicació és igualment vàlida per a l'habilitació de formes adjectives com *comparatiu* 'comparació' i *comparativa* 'comparació' [veg. cap. *Altres recursos*].

En canvi, resulten més complicats parells com *ajut*/*ajuda*, *fregadís*/*fregadissa*, *mullader*/*dringadera* o *casori*/*cridòria*. En el primer cas tenim dues formes relacionades amb *ajudar*, una de masculina i una de femenina, amb el mateix significat. En el segon i el tercer cas ens trobem que *fregadís* i *mullader*, masculins, són variants particulars que divergeixen de la sèrie regular femenina formada per *dringadera*, *bufadera*, *roncadera*, *xiuladera*, etc., d'una banda, i *fregadissa*, *trencadissa*, *piuladissa*, *xerradissa*, etc., de l'altra. En el quart cas tenim derivats deverbals amb el sufix *-ori*, i alguns d'aquests derivats són masculins i d'altres són femenins.

Naturalment, es pot defensar, d'acord amb el que exigiria la hipòtesi del gènere inherent, que hi ha un recurs transcategoritzador (potser un afix ø) que forma *ajut* i un recurs transcategoritzador (potser un altre afix ø —diferent—) que forma *ajuda*; que hi ha un sufix *-iss* masculí que apareix només en un mot (*fregadís*) i un sufix *-iss*+F femení que opera amb regularitat (*fregadissa*, *trencadissa*, *piuladissa*, *xerradissa*); etc. Però, sense rebutjar categòricament aquest plantejament, ens sembla que és una solució poc convincent, sobretot pel que fa als derivats per sufixació. Per dos motius:

a) En primer lloc, creiem que intuïtivament es fa difícil considerar *fregadís* un mot obtingut amb un procediment distint del que ha permès obtenir *fregadissa*, perquè són mots amb un significat proper i només es diferencien formalment per la marca de gènere. En canvi, si el significat és proper però

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

diferent, és més factible considerar-ho un cas de pseudoflexió.

b) En segon lloc, amb aquest plantejament caldria consignar més elements (més sufixos, més regles, etc.) dels que consignaríem amb altres plantejaments. Amb l'agreujant que en alguns casos hi ha poca rendibilitat, cosa que comportaria introduir peculiaritats al sistema (l'hipotètic sufix *-iss* que només donaria derivats masculins en seria un bon exemple).

Per això, per a casos com *ajut*/*ajuda*, *cridòria*/*casori*, *fregadís*/*fregadissa* o *mullader*/*dringadera*, ens limitem a apuntar algunes explicacions possibles:

i) La primera explicació és que el sufix té gènere inherent, és a dir, crea derivats amb un determinat gènere, però que la representació lèxica del sufix conté un tret latent addicional que opera ocasionalment i aleatòriament de manera que distorsiona l'aplicació de la regla i produeix derivats amb el gènere no previst. La dificultat d'aquesta explicació és que costa d'indicar quan opera aquest tret latent addicional.

ii) La segona explicació és que el sufix, en un estadi anterior de la història de la llengua, creava derivats amb un determinat gènere —i ens ha quedat algun mot d'aquella època—, i que actualment crea derivats amb l'altre gènere. Aquesta explicació té un problema: per a formular-la cal donar un cert relleu a la projecció històrica de la llengua, que la descripció sincrònica procura evitar (més avall reprenem aquesta qüestió).

iii) La tercera explicació és que cada un d'aquests sufixos —o cada recurs transcategoritzador anàleg— té gènere inherent (forma derivats d'un gènere concret), i que posteriorment una pseudoflexió produeix, en alguns casos, el canvi de gènere (i llavors podrien coexistir, quan s'escaigui, el primer derivat i un segon derivat obtingut per pseudoflexió). Aquesta explicació és especialment interessant per a parells com *ajut*/*ajuda* o *crit*/*crida*, encara que no deixa de presentar algun inconvenient: se sol recórrer a la idea de la pseudoflexió quan les dues formes (*tap*/*tapa*, *anell*/*anella*) tenen significat diferent. Si *ajut*/*ajuda* són sinònims, caldria parlar en tot cas de pseudoflexió merament formal. Però l'explicació es més problemàtica per a casos com *mullader*/*dringadera* i *casori*/*cridòria*. Si establim, per exemple, que el sufix és femení i que, posteriorment, la forma femenina actua com a primitiu per a una pseudoflexió que produeix la forma masculina, caldrà postular que entre *mullar* i *mullader* s'ha format *mulladera*, o que entre *casar* i *casori* s'ha format *casòria*.

Les explicacions (*ii*) i (*iii*) poden combinar-se, en el sentit que pot ser que s'hagin donat les dues. Podria ser que un sufix com *-er* o *-iss* donés primer substantius masculins (*mullader*, *fregadís*); que, per pseudoflexió, s'obtinguessin formes femenines (com *dringadera* o *fregadissa*); que aquesta pseudoflexió fos molt corrent fins al punt que acabés sent sistemàtica; i que, a partir d'aquesta sistematicitat, els sufixos *-er* i *-iss* acabessin donant només derivats femenins (i quedés alguna forma masculina com a romanalla). A més, aquestes dues explicacions resolen la qüestió que *fregadís* i *fregadissa* haurien de considerar-se mots obtinguts amb sufixos diferents.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Deixem el problema teòric sense resoldre; però ens sembla que això no se'ns podrà imputar com a limitació greu, ja que, atesa l'orientació eminentment descriptiva del nostre estudi, el que fem és consignar les dades empíriques i proporcionar material per a precisions conceptuals posteriors.

2.2.4. Aplicació de les hipòtesis en aquesta tesi (2): derivats femenins sense morfema

Com hem indicat més amunt, per a l'anàlisi del gènere de derivats en *-ció(n)* (com *organització*) i altres mots semblants (com *claror*, *operativitat* i *sal*, mots femenins sense morfema *-a*) també hi ha dues possibilitats descriptives:

a) En l'aproximació de Mascaró (1986), tenen morfema de gènere femení, que és ø.

b) En l'aproximació de Viaplana i Lloret —i altres autors com Clua—, no tenen morfema de gènere, perquè hi opera una regla que bloca l'aplicació del morfema *-a* de femení (*regla de blocatge*).

En aquesta tesi adoptem una notació simplificadora, que parteix de l'anàlisi de Viaplana i Lloret. És la següent:

- Hi ha noms [+FEM] i [+MORF] (el tret [+MORF] indica que hi ha adjunció del morfema de femení). Seria el cas de *casa*, *bossa* o *taula*.
- Hi ha noms [+FEM] i [—MORF] (el tret [—MORF] indica que no hi ha adjunció del morfema de femení). Seria el cas d'*organització*, *claror* i *sal*. En mots com *sal*, *llet* o *col*, el tret [—MORF] és del lexema; en mots com *organització*, *operativitat* o *claror*, el tret [—MORF] és imposat pel sufix.

A partir d'aquest plantejament,

- Transcrivim "*-ur*+F" representant el sufix nominalitzador que hi ha en mots com *soldadura* o *clausura*, indicant que el sufix exigeix l'adjunció del morfema de gènere.
- Transcrivim "*-ció(n)*" representant el sufix nominalitzador que hi ha en mots com *organització* o *matisació*, indicant que no exigeix l'adjunció del morfema de gènere.
- En algun cas transcrivim "*-iss*(+F)" representant que hi ha derivats amb aquest sufix en forma masculina i femenina, i en aquest darrer cas hi ha morfema de gènere. En tot cas, en la descripció intentem aclarir el motiu de l'existència de derivats en forma masculina i femenina (més amunt ja hem donat algunes indicacions sobre això).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

2.2.5. Derivació pseudoflexiva o pseudoflexió

Per a donar explicació d'alguns casos com *emprenyament* i *emprenyamenta*, recorrem al concepte de *derivació pseudoflexiva* —denominada *pseudoflexió* per Ginebra (1996)—, concepte ja introduït per Mascaró (1986). Per a aquest autor, formes femenines com *cistella* o *tapa* no són resultat de la flexió pròpiament dita, ja que no hi ha amb *cistell* o *tap* una oposició semàntica regular semblant a la sexual entre éssers vius (com hi ha a *noi*/*noia*), sinó que són el resultat d'una mena de derivació; l'addició del morfema *-a* de femení serveix, doncs, en aquests casos, per a crear mots nous. Per tant, formes com *empipamenta* i potser formes com *fregadissa* es poden explicar per pseudoflexió.

El concepte de pseudoflexió, en realitat, es pot plantejar de dues maneres diferents. En primer lloc, es pot considerar que el morfema de flexió (ja pseudomorfema de flexió) opera com un morfema de derivació, és a dir, com un sufix. Així, en el pas de *tap* a *tapa* hi operaria una derivació pseudoflexiva: el pseudomorfema de femení *-a* opera com un afix derivatiu i forma una nova paraula. En segon lloc, la derivació pseudoflexiva es pot concebre com un tipus de conversió. A diferència de la conversió sintàctica —que produeix un canvi de categoria sintàctica—, aquesta conversió és només de categoria gramatical: produeix un canvi de gènere, de manera que un mot masculí es converteix en femení (o a la inversa: de *la festeta* sorgeix *lo Festeto*, que és el nom d'una festa popular de Ponts, a la Noguera). Llavors, el morfema nou (*-a* o *-o*) és tan sols un estricte morfema de gènere, que apareix com a conseqüència de la nova condició femenina o masculina del nom perquè hi ha hagut una conversió morfològica. Aquest segon plantejament té més abast, ja que pot incloure casos del tipus *el son* / *la son*, *el llum* / *la llum*, que serien el resultat de la conversió gramatical sense addició del morfema de gènere. En aquesta tesi entenem la *pseudoflexió* de la segona manera.[35]

2.3. El plural

Semblantment a la qüestió del gènere, hi ha la qüestió del nombre, si bé des del punt de vista teòric aquest aspecte no planteja tans dubtes. Considrem —com es considera en general en gramàtica catalana— que el plural és un accident gramatical i, per tant, una forma en plural no és un nom diferent d'una forma en singular. En aquest punt seguim els plantejaments de M. Teresa Cabré i Castellví sobre el plural de derivats per sufixació:

> "En efecte les formes de sufix com *+dura*, *+dures*, d'una banda, i *+alla*, *+alles*, d'altra banda, semblen reductibles a una sola forma morfològica de base, per tal com les formes *+alles* i *+dures* podrien explicar-se com a simples formes gramaticals flexives d'un mot construït amb els sufixos *+dura* i *+alla*. En favor d'aquesta proposta tenim arguments formals (*+alla +s* (plural), *+dura +s* (plural)) i arguments semàntics (*serradures* es defineix com el "resultat de serrar [+concret, +múltiple]" i *deixalles* com el "resultat de deixar [+concret, +múltiple]"). I encara es podrien afegir en aquesta sèrie de noms formats amb la forma sufixada *+all* si indiquen noms abstractes." (CABRÉ I CASTELLVÍ 1994, vol. II: 49)

[35] Hi ha un comentari interessant sobre aquest fenomen en espanyol a Trapero (1995: 45). Aquest autor, en estudiar la toponímia, fa un breu excurs sobre aquest fenomen gramatical i descriu diversos casos sistemàtics (entre els quals la 'grandària'), i es lamenta que les gramàtiques espanyoles no hagin prestat més atenció a aquest fenomen.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

> "És evident que les característiques semàntiques dels radicals verbals a què s'afegeixen els sufixos determinen les possibilitats semàntiques de les noves unitats lèxiques. Així, posem per cas, de *serrar* i *llimar* no en podem obtenir una sola partícula, sinó moltes; com tampoc no es pot fer l'acció de *triar* o *elegir* si no és entre diverses coses. Per tant, d'un verb com *escurar* en podríem obtenir *escuralla* («cosa escurada, efecte d'escurar») i *escuralles* («residus que resten després d'escurar»); d'un altre com *triar*, *trialla* («cosa triada entre unes quantes») i *trialles* («coses triades entre unes quantes»), però de *serrar* o de *llimar* sempre en sortiran *llimadures* i *serradures*, a no ser que ens referim a la matèria en general. Direm, doncs, que *alla* i *alles*, com també *dura*, *dures*, no són sufixos diferents sinó simples variants de nombre d'un mateix lexema." (CABRÉ I CASTELLVÍ & RIGAU 1986: 60)

2.4. El règim

2.4.1. Definició

Com hem dit, l'anàlisi del material recollit ens ha permès detectar algunes regularitats rellevants respecte a l'adjunció d'un sufix o un altre. Una d'aquestes regularitats, que es troba en català, és que, quan cal crear un substantiu d'acció i efecte a partir d'un verb que, al seu torn, s'ha obtingut d'un adjectiu per mitjà de prefixos verbalitzadors (com *en-* o *a-*), el sufix nominalitzador que s'empra és *-ment*. Anàlogament, en verbs formats mitjançant els sufixos *-itz(ar)* i *-'fic(ar)*, els substantius d'acció i efecte pràcticament només s'obtenen amb el sufix *-ció(n)*.

Un exemple d'això que diem fora dels substantius d'acció i efecte és el cas dels adjectius formats amb els sufixos *-'ic*, *-bl* i *-iv*, els quals tan sols admeten el sufix *-itat* en substantivar-se (RULL 2004, cap. IV):

[3] *a* *tecnicitat* (i no **tecnicor* o **tecnicesa*)
practicitat
cromaticitat

b *adaptabilitat*
visibilitat
educabilitat

c *emotivitat*
esportivitat
participativitat[36]

En aquest treball fem servir el concepte de *règim* (o *règim sufixal*, o *règim afixal*, o *règim entre sufixos*)[37] per a designar el fenomen pel qual determinats verbs (obtinguts

[36] En aquest cas hi ha excepcions, especialment si són mots tradicionals: *altivesa*, *asprivesa* i *esquivesa*.

[37] Com que el terme *règim* també s'empra per a la sintaxi quan un mot requereix la presència d'una partícula o un determinat tipus de complement (*règim verbal*, *règim nominal*), i en altres casos també es pot parlar d'altres tipus de règim (*règim vocàlic* en la composició culta), potser és pertinent designar aquest concepte amb l'expressió *règim sufixal* quan afecta sufixos. Al capdavall, el règim entre sufixos no deixa de ser una mena d'eina sintàctica interna dins un mot, i per això hem optat per aquest terme, encara

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

per derivació) recorren únicament (o pràcticament només) a un sufix concret per a crear un nou derivat. Veurem que els verbs obtinguts amb *a-*, *en-*, *-'fic(ar)*, *-ej(ar)* i *-itz(ar)* regeixen un sufix concret per a nominalitzar. Lògicament, el règim és un factor important per a la rendibilitat d'un sufix.

Cabré i Castellví (1986: 135) ja fa referència a aquest fenomen a propòsit del sufix nominalitzador d'adjectius *-or*, que és regit per adjectius de colors amb *-iss* (*blau* > *blavís* > *blavissor*, *groc* > *groguís* > *groguissor*, etc.). Aronoff & Anshen (1998: 242-245) també fan referència a aquest fenomen, i Aronoff (1983: 166) ho anomena *patró de formació de mots* —en traducció de Vallès (2004: 47)—. Igualment, Pena Siejas, en un treball de 1976 (MONGE 1996), parla de *condicionament recíproc* per a explicar que tot verb amb *-ez*$_{II}$ agafa *-mient* per a verbalitzar en espanyol:

[4]

amanecer	*amanecimiento*
amanecer	*amanecimiento*
palidecer	*palidecimiento*
abastecer	*abastecimiento*
acontecer	*acontecimiento*
embellecer	*embellecimiento*
florecer	*florecimiento*
envejecer	*envejecimiento*
palidecer	*palidecimiento*[38]

Pel que fa al substantius d'acció i efecte del català, Vallès (2004: 137) indica que hi ha una relació entre els sufixos *-itz(ar)* i *-ció(n)*, però diu que ha estat poc estudiada.

El règim sufixal implica un blocatge per als altres sufixos possibles; és a dir, si ha d'aparèixer un sufix concret per règim, els altres sufixos del mateix camp gramatical (en el nostre cas, la nominalització de verbs) no hi ocorren (o no hi solen ocórrer). Tanmateix, el règim sufixal no impedeix que un altre recurs transcategoritzador que no sigui un altre sufix hi operi, com és el cas —que ens afecta particularment— de l'habilitació [veg. cap. *Habilitació gramatical*].

S'ha de dir que plantejar l'existència del règim sufixal implica també considerar que, en la derivació, hi ha el que Cabré i Castellví (1994, vol. I: 76-78) anomena *ramificació binària*, és a dir, que l'adjunció de sufixos a radicals es fa de manera encadenada i no pas simultàniament.[39] Així, *agermanament* és fruit de l'adjunció del sufix *-ment* al verb *agermanar*; i, al seu torn, *agermanar* és fruit de l'adjunció del prefix *a-* al substantiu *germà*; per tant, la creació d'*agermanar* és anterior a la creació d'*agermanament*. Si consideréssim que *a-* (verbalitzador) i *-ment* (nominalitzador) s'adjunten alhora a *germà*, el règim sufixal es podria equiparar a la parasíntesi.

---

que per a un sintactista evoqui una relació obligada entre tipus de paraules.

[38] Hi ha excepcions (BENIERS 1977): *fornición* (<*fornecer*), *obediencia* (<*obedecer*), *aparición* (<*aparecer*).

[39] Mascaró (1986: 15) i Viaplana (2000: 221-223) assumeixen l'existència d'aquesta cadena formativa. Viaplana en diu *ordre d'ocurrència de morfs*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

2.4.2. Element responsable del règim (1): la direccionalitat

En analitzar el règim sufixal, és pertinent plantejar-se si un primitiu format d'una determinada manera (per exemple, amb un prefix) selecciona un sufix concret per a crear un derivat, o bé si un sufix nominalitzador concret selecciona primitius formats d'una determinada manera. Dit d'una altra manera: ¿és el sufix *-ment* que selecciona com a primitius els verbs derivats d'adjectius per prefixació? ¿O més aviat és el prefix verbalitzador *a-* (o el derivat obtingut amb aquest prefix verbalitzador) que selecciona com a sufix nominalitzador *-ment*?

En aquest treball considerem que el règim l'estableix el primitiu (o, en tot cas, l'afix que ha permès obtenir prèviament el primitiu). És a dir: el primitiu obliga a utilitzar un sufix concret per a crear un derivat. En el cas dels adjectius reportats més amunt, és el primtiu amb *-iv* qui selecciona *-itat* com a sufix nominalitzador. En el cas dels verbs, és el primitiu amb *a-* qui selecciona *-ment* com a sufix nominalitzador.

La raó d'aquesta posició és que, si el sufix nominalitzador seleccionés el primitiu verbal, podríem arribar a l'atzucac teòric que aquell sufix ha de seleccionar per força aquest tipus de primitiu, i no cap altre tipus de primitiu. O sigui: si consideréssim que el sufix nominalitzador *-ment* selecciona primitius que contenen els prefixos verbalitzadors *a-* i *en-*, hauríem d'explicar com és que el sufix *-ment* funciona també en verbs sense aquests sufixos (*posicionament* 'el fet de posicionar-se', *llançament* 'el fet de llançar una cosa', *cobriment* 'el fet de cobrir una cosa', etc.). Sembla més robust, doncs, considerar que l'obligació de règim sorgeix del primitiu (o de l'afix que ha permès obtenir aquell primitiu prèviament).

2.4.3. Element responsable del règim (2): entre afixos o entre primitiu i derivat

Hem considerat que el règim sufixal opera entre un primitiu i un sufix derivatiu. Però també podem plantejar-nos si, en realitat, el que hi ha és règim entre afixos; és a dir, si el prefix *a-* (del mot *agermanar*) imposa règim amb el sufix *-ment* (i fa que es creï *agermanament*). Tanmateix, aquesta qüestió és fàcilment resoluble, atès que es pot considerar que són dues interpretacions de la mateixa realitat. Així, quan comprovem que els verbs *agermanar*, *enriquir*, *organitzar* i *planificar* nominalitzen per règim en *agermanament*, *enriquiment*, *organització* i *planificació*, podem explicar-ho així:

> «Els verbs formats amb els prefixos *en-* i *a-* regeixen el sufix *-ment* en nominalitzar. I els verbs formats amb els sufixos *-itz(ar)* i *-'fic(ar)* regeixen el sufix *-ció(n)* en nominalitzar.»

Però també podem explicar-ho d'aquesta altra manera:

> «Els prefixos verbalitzadors *en-* i *a-* regeixen el sufix *-ment* quan es nominalitza un verb obtingut amb aquests prefixos verbalitzadors. I els sufixos verbalitzadors *-itz(ar)* i *-'fic(ar)* regeixen el sufix *-ció(n)* quan es nominalitza un verb obtingut amb aquests sufixos verbalitzadors.»

La diferència entre les dues explicacions és que es fa recaure el pes del règim en el mot primitiu o bé en l'afix que ha generat el mot primitiu. Però aquesta diferència d'enfocament es pot considerar una mera variació formal en la presentació de les dades, ja que si un primitiu té règim és perquè li l'ha atorgat l'afix que ha creat el primitiu.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Dit això, convé assenyalar que en la descripció nostra emprem expressions del tipus "tal mot té tal règim" i no pas "tal prefix verbalitzador té tal règim". La raó d'aquesta opció descriptiva és la coherència expositiva de tot el conjunt de la tesi. En efecte, hi ha verbs que nominalitzen amb *-ment* o *-ció(n)* sense que això sigui causat per règim sufixal, sinó que es deu a altres raons (és el cas els verbs a partir dels quals es forma *posicionament*, *llançament*, *cobriment*, *col·locació*, *presentació*, *plantació*). Quan cal donar compte d'aquests altres verbs, diem "de tal verb tenim tal substantiu d'acció i efecte". Per això, en aquesta tesi podem trobar expressions com "tal verb nominalitza amb el sufix *-ció(n)* per tal raó [per exemple, la semàntica del verb primitiu]" i "tal verb nominalitza amb el sufix *-ció(n)* per règim"; això és més coherent des del punt de vista de la presentació de les dades que posar l'una al costat de l'altra frases com "tal prefix fa verbalitzar amb *-ció(n)* per règim" i "tal verb nominalitza amb el sufix *-ció(n)*".

2.5. Primitius verbals inexistents

2.5.1. Verbs desconeguts: baules perdudes i interdialectalitat

Podem trobar-nos substantius d'acció i efecte aparentment derivats sense que existeixin els verbs primitius corresponents.[40] En el mètode diacrònic no hi ha cap problema si un verb ha existit antigament i està documentat: es consigna aquest verb antic com a primitiu del derivat. Ara bé, en el mètode sincrònic això és un problema, ja que en teoria s'ha de treballar exclusivament amb les dades de la llengua actual.

Diversos autors sincronistes s'han plantejat com resoldre des del punt de vista metodològic aquest problema (CABRÉ I CASTELLVÍ & RIGAU 1986: 10). Una de les possibilitats és considerar que hi ha una *forma latent*; és a dir, una unitat present al lexicó que no té, però, realització com a mot efectiu de la llengua. Així, en el cas dels substantius d'acció i efecte aparentment derivats com *solució* i *lesió*, es pot considerar que hi ha els verbs latents [*soldre*] i [*ledir*] (que representem entre claudàtors perquè són peces lèxiques que no es diuen, però que són presents al lexicó). Per tal de sostenir aquesta hipòtesi es pot recórrer a dades morfològiques col·laterals:

a) En el cas de *solució* tenim el verb *resoldre* i el substantiu d'acció i efecte *resolució* (que signifiquen el mateix que *solucionar* i *solució*, precisament), i també altres mots de la mateixa família com *absoldre* i *absolució* (emparentats amb l'anterior no tan sols morfològicament sinó també semànticament) o *dissoldre* i *dissolució*, a més del mot *solvent*.

b) En el cas de *lesió* tenim l'adjectiu *les*. El trobem amb el prefix *in-* (*il·lès*) i en les construccions fixades —i defectivament només en femení— *crim de lesa majestat*, *crim de lesa pàtria* i *crim de lesa humanitat*.

La hipòtesi de les formes latents es pot considerar una variant de la teoria de la

[40] Val a dir que la llengua ha resolt els buits dels verbs inexistents amb els verbs de segona generació [veg. cap. *Conversió*]: *solucionar*, *lesionar*, *olorar*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

baula perduda, emprada en estudis d'història de la humanitat. Amb aquest mètode es pot determinar l'existència d'una peça amb una forma concreta, tot i no tenir-ne dades documentals ni cap altra evidència, perquè dóna sentit a tota la cadena —i la cadena feta de baules documentades dóna sentit a la baula que manca: hi ha una retroalimentació perquè tot encaixi—. Altrament, sense aquesta baula seria difícil descriure un grup de mots: la baula és necessària per a interpretar i donar sentit a tota la cadena. En lingüística, els etimòlegs també empren aquest recurs quan suposen que hi ha una forma inicial o intermèdia que ha acabat donant una paraula actual, però sense que n'hagi quedat cap rastre documental i, per tant, no se'n pugui demostrar empíricament l'existència.[41]

L'explicació de les formes latents té l'avantatge que és molt mecànica: per a cada baula perduda, si hi ha una peça lèxica que seria factible segons el sistema morfològic de la llengua, es considera que aquella peça lèxica es troba latent en la cadena. Ara bé, el problema d'aquesta explicació és que s'ha d'assumir que, dins al lexicó, hi ha una peça lèxica que s'acosta al concepte de *lexema* i que no s'usa com a mot real (en el cas de *solució*, consideraríem que hi ha un hipotètic verb [*soldre*]). Això és un problema, perquè cal explicar per què aquell lexema no s'usa com un mot més (un periodista esportiu no diu *Tal jugador s'ha ledit*). Les al·lomorfies irregulars poden ser-ne un motiu (cas de *ledir*/*lesionar*); però no explica tots els casos (existeix *enzador* format sobre *enze*, però sense que els diccionaris consignin *enzar* (DEt, pàg. 322)). Per això, es poden assajar altres explicacions possibles.

Una segona explicació, útil per als casos en què la baula perduda és a l'inici de la cadena de derivats, és considerar que el primer element de la família és el mot X aparentment derivat, i no pas el mot aparentment primitiu de X. Així, pot considerar-se que en català actual el mot *lesió* no és un derivat de cap verb. Aquesta explicació, però, tampoc és exempta de problemes. En el cas concret de *lesió*, tenim que ja existeix el mot *les* (femení *lesa*; com hem vist, es troba en frases fixades com *crim de lesa majestat* i amb el prefix *in-* adjuntat, en mots com *il·lès*). Com que *les* i *lesió* comparteixen semantisme (tots dos fan referència al mateix) i també comparteixen la mateixa seqüència de fonemes (/lez/), la qual, a més, en el mot *lesió* es troba formalment ocupant la posició d'arrel, és pràcticament obligat considerar que formen part de la mateixa família de mots. Per tant, es fa difícil afirmar que la peça lèxica [*lesion*] no és una arrel, perquè pot descompondre's morfològicament ([*les*] i el sufix *-ió(n)*). Això ens fa pensar que l'adjectiu *les* és una base a la qual s'ha adjuntat un sufix nominalitzador de verbs, *-ió(n)*, i això ens porta a considerar [*les*] la primera baula de la cadena. D'aquesta manera, [*les*] seria una arrel especificada al lexicó com a adjectiu, i que funcionaria també com a base per a crear substantius d'acció i efecte. El mot *solució* sí que no pot relacionar-se amb cap altre mot més curt; per tant, podríem considerar que *solució* és efectivament el primer element de la cadena. Ara bé: existeix el mot *resolució*, derivat de *resoldre*, que és sinònim de *solució*. Això obre la porta a una altra consideració: potser *solució* és una variant de *resolució* per pèrdua d'un segment (*re-*) —que coincideix quant a la forma amb un prefix usual que significa 'tornar a'—. Com que sí que existeix *resoldre*, llavors es pot considerar la possibilitat que hi hagi una arrel [*soldre*], bé que només present a *resoldre*. Amb aquesta via ens hem aproximat

[41] El sistema de paraules latents és igualment vàlid per a casos com *conduir*, *deduir*, *reduir*, *induir*, *produir*, *introduir*, *abduir*, etc., on hi ha una arrel [*dui-*] que només ocorre quan hi ha prefixos fossilitzats com *con-*, *de-*, *re-*, *in-*, *pro-*, *intro-*, *ab-*, etc.; altrament l'infinitiu sense prefixos és *dur*. En aquest cas es pot parlar d'al·lomorfia, i un dels al·lomorfs, [*dui-r*], només ocorre en un context determinat. De fet, [*soldre*] actua de manera semblant a [*dui-r*]: el trobem a *absoldre*, *resoldre*, *dissoldre*, etc., però no el trobem en la forma verbal sense prefixos. Tanmateix, Viaplana (2000: 220) ofereix una altra explicació per a l'arrel [*dui-*].

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

tant a la hipòtesi de les formes latents que és pertinent plantejar-la de nou. L'existència del mot *soluble* acaba de refermar aquesta via.[42]

Una tercera explicació, útil per als casos en què la baula perduda és al mig de la cadena de derivats (casos com *enze*/*enzador*), és la *concatenació d'afixos* (o de recursos transcategoritzadors). Amb aquest plantejament, podem considerar que un afix B s'adjunta al radical immediatament després que ho hagi fet l'afix A sense deixar temps que es materialitzi la peça lèxica que sorgiria per adjunció de l'afix A. D'aquesta manera, a partir del mot *enze* hi aplicaríem concatenadament dos recursos transcategoritzadors seguits: conversió per a la verbalització ([*enz*]$_V$) i adjunció del sufix adjectivador *-or* (*enzador*). Aquesta proposta pot considerar-se una variant de la hipòtesi de les formes latents, però amb un matís que la millora: evita parlar de peces lèxiques intermèdies que no s'utilitzen. I, d'altra banda, no obvia l'existència d'un element intermedi (sense dir-ne *mot* o *lexema*): es reconeix que morfològicament hi ha una base [*enzad-*]. Aquesta explicació és la que apliquem per al derivat *enganxifosamenta* [veg. cap. *Sufixació*]. De fet, l'explicació no és nova del tot si tenim en compte l'existència del que hem anomenat *sufixos interns*: en el pas de *carn* a *carnisser* també es produeix concatenació de sufixos.[43]

Una quarta possible explicació és que en realitat tinguem nous afixos. Així, a *enzador* no hi hauria un sufix *-or* aplicat a la base [*enzad-*], sinó un sufix *-ador* aplicat a la base [*enz*]. El sufix *-ador* seria un *nou sufix* (o *sufixoide*) creat per truncació i habilitació de peces lèxiques que contenen el sufix *-or* adjuntat a un primitiu verbal de la I conjugació. Així explica Rull (2001) casos com *alcaldada* i *presidenciable*, on hi ha els sufixos *-ad*+F i *-abl*, creats modernament en català i distints del morfema de participi de passat en femení (*enganxada* però *partida*) i del sufix *-bl* (*defensable* però *soluble* i *divisible*). Val a dir, però, que la hipòtesi de Rull recolza sobre el fet que *-ad*+F i *-abl* no ocorren en un sol mot, sinó que són productius (existeixen *maragallada* 'dita o feta pròpia del president Maragall' i *papable* 'candidat a ser papa de Roma', i altres exemples); precisament per això aquesta explicació no és aplicable a *enzador*, potser l'únic cas d'un sufixoide *-ador*.[44]

Encara una cinquena i última explicació es troba en l'anàlisi de les dades que ofereix tota la llengua, amb totes les seves variants dialectals. Per exemple, per al mot *olor*, si considerem que morfològicament és un derivat (cf. *amar*/*amor*, *témer*/*temor*, etc.), podríem considerar que hi ha un possible verb primitiu *oldre* 'fer olor'. En aquest cas, però, no cal recórrer a la latència, sinó a la *interdialectalitat*. El concepte

---

[42] La consideració que *lesió* no és un derivat verbal també comporta, de retruc, algun altre problema, més de rigor acadèmic general que de mètode. Si —obviant les dades històriques i tenint present tan sols els mots actuals— considerem que *lesió* no és un derivat de *laedere*, també podem considerar que *correlació* sí que és un derivat de *correlar* (mot prou usual). L'estudi de l'evolució de la llengua, però, demostra que *correlar* és una invenció moderna a partir de *correlació*, mot que prové del llatí *correlatio* (DEt, pàg. 785) [veg. cap. *Conversió*]. Si en comptes de parlar de *regles de formació de mots* parlem de *regles de redundància* (més avall en parlem), no hi ha cap problema: *correlar* ocupa el lloc que li pertoca segons les regles de redundància (ha omplert un buit). Però parlar de *regles de formació de mots* implica considerar que, temporalment, primer hi ha una peça lèxica i després una altra peça lèxica; i, normalment, els derivats són posteriors als primitius. Aquest enfocament logicotemporal implica que *correlar* hauria hagut d'existir anteriorment a *correlació*. Per això, si un investigador vol fer descripció sense contradir la informació obtinguda amb altres mètodes (estudi de les dades històriques), cal formular un tipus de regles de formació de mots amb caràcter de *restitució*, que funcionarien en sentit invers.

[43] La parasíntesi (*espedregar*), de fet, també podria considerar-se una concatenació d'afixos.

[44] Cabré i Castellví (1992*a*) aplica a *alcaldada* (i casos semblants, com *colzada* 'cop de colze' i *sardinada* 'gran menjada de sardines') l'explicació del mot latent o la concatenació d'afixos. Tanmateix, Rull (2001) prefereix parlar de la creació d'un nou sufix per truncació i habilitació pel motiu exposat: la productivitat.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

d'interdialectalitat estableix que per a un fenomen lingüístic d'un dialecte A, quan té més d'una possible explicació, es pot donar com a bona aquella explicació que concordi amb les dades d'un dialecte B on només hi ha una explicació possible per als mateixos casos. Així, el fet que a la ciutat d'Elx i la seva rodalia s'usi *oldre* 'fer olor' ens permet afirmar que el primitiu d'*olor* és *oldre*, encara que aquest verb no s'usi en la majoria dels parlars catalans.[45]

Com es pot veure, no hi ha cap explicació que sigui plenament satisfactòria. Alguna d'aquestes explicacions només es pot aplicar a uns casos concrets (per exemple, la segona explicació és vàlida per a buits a l'inici de la cadena però no per a buits al mig de la cadena, la tercera explicació és vàlida a la inversa, i la quarta explicació només és vàlida per a casos productius però no per a casos no productius). Unes altres explicacions (com la primera o la darrera) impliquen assumir l'existència de peces lèxiques que un parlant pot desconèixer (*soldre*, *oldre*). Les explicacions que eviten això presenten, en comparació, més complexitat en la seva aplicació; i alguna explicació concreta és tan complexa que s'acaba anant de nou a la hipòtesi de les formes latents. Per tot plegat, es fa difícil optar per una explicació o una altra. Per això en aquesta tesi farem, per a cada cas concret (*lesió*/*lesionar*, *solució*, *enganxifosamenta*, *alcaldada*, etc.), una explicació *ad hoc*, i optarem per la que sembli més satisfactòria en cada cas.

2.5.2. Al·lomorfs de la base, especialment cultes

També tenim la qüestió dels derivats amb un radical que no s'identifica amb la base verbal a partir de la qual se suposa que han estat formats, sovint perquè la base a la qual han recorregut és una base culta. En efecte, tenim parells de mots amb relació semàntica i una certa relació morfològica, però desdibuixada:

[5] *caure* *cadència*
entremetre's *intromissió*

Entre *caure* i *cadència* o entre *entremetre's* i *intromissió* hi ha una relació semàntica i sintàctica idèntica a la d'altres casos en què primitiu i derivat comparteixen radical (com *influir* i *influència* o *liquidar* i *liquidació*). Però, a més, a *caure* i *cadència* i a *entremetre's* i *intromissió* la forma de l'arrel, tot i no ser idèntica, té una certa semblança ([*cau*] i [*cad*], [*met*] i [*mis*]). En aquests casos parlem d'*al·lomorfia*, és a dir, establim que el radical té dos morfs, un per a cada membre de la parella. L'al·lomorfia entre primitiu i derivat es dóna en algun altre cas (cf. *fondre* i *fusió*; el derivat *fusió* té com a radical l'al·lomorf [*fus*], que trobem en mots com *confús*, relacionat amb *confondre*); però a *cadència* i a *intromissió*, a més, l'al·lomorf del radical té la marca [+CULT], tret que trobem en altres casos (com el sufix *-al*: *dit* > *digital*).

La solució proposada ha estat utilitzada per altres autors. Així, Viaplana (2000:

[45] El concepte d'*interdialectalitat* s'usa sobretot en la fonologia. Si només tenim en compte els parlars orientals, no podem saber si al mot *camí* la *a* correspon al fonema /a/ o /e/. En canvi, observant la pronúncia dels parlars occidentals, on no hi ha tanta reducció vocàlica i on sona [a], podem considerar que fonològicament el segment correspon al fonema /a/ en tots els parlars. Per a més informació sobre la interdialectalitat, vegeu Viaplana (1990-1991).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

220) explica l'existència del segment *duir* en verbs aparentment prefixats com *conduir*, *reduir*, *produir*, *deduir*, *traduir*, *induir*, *adduir*, etc.: Viaplana, seguint altres autors, anomena *formants cultes* els morfemes que segueixen els morfemes que aparentment són prefixos del tipus *con-*, *re-*, *pro-*, *de-*, *tra-*, *in-* i *ad-*.

2.6. Operativitat de les regles i rendibilitat dels sufixos

En la descripció de la morfologia lèxica amb una perspectiva sincrònica es parla de *regla lèxica* o *regla de formació de mots* per a referir-se a les pautes morfològiques que permeten crear noves paraules. La missió de l'estudiós és formular cada una d'aquestes regles. Restringint-nos a l'àmbit de la sufixació —que és el que ens interessa fonamentalment—, cal determinar quins són els sufixos de la llengua i com funcionen: a quines bases s'apliquen, quines restriccions presenten i quines són les propietats semàntiques i gramaticals dels derivats que generen. En aquesta tesi, doncs, usem el terme *regla de formació de mots* per a cada recurs de funcionament regular que, mitjançant l'adjunció d'un sufix determinat, permet obtenir un substantiu d'acció i efecte a partir d'un primitiu verbal.

Quan un lingüista descriu les regles de formació de mots des d'un enfocament sincrònic, però, s'enfronta amb un problema metodològic que no és fàcil de resoldre. La previsió de l'aproximació sincronista és descriure les regles que són operatives en el moment que es realitza la descripció: les regles que el parlant coneix i té a l'abast per a formar mots nous. Aquest plantejament sincrònic ens obliga a limitar-nos a reportar aquells sufixos que realment s'utilitzen avui dia en català per a crear mots nous (que en el cas dels substantius d'acció i efecte serien només *-ment*, *-ció(n)* i *-atg* i l'habilitació del participi de passat en femení); i, en canvi, hauríem d'obviar els que no generen substantius d'acció i efecte nous (com el sufix *-ó(n)*, que trobem en mots com *capbussó* 'el fet de capbussar-se').

Ara bé: el problema emergeix quan tenim unes quantes paraules obtingudes mitjançant un procés de sufixació, vives i usuals entre els parlants, però alhora sabem que aquell sufix ja no s'empra per a crear noves paraules. En efecte, encara que un sufix no generi mots nous, pot haver deixat una quantitat important de derivats d'ús general. Un bon exemple que justament afecta els substantius d'acció i efecte és el sufix *-all*. Tenim paraules com *escorrialles*, *acaballes*, *escuralles*, *escampall*, *ploralles*, *rialla*, *degotall*, *contalla* i *romanalla*, que són conegudes pels parlants i hom les reconeix com a substantius relacionats amb els verbs *escórrer*, *acabar*, *escurar*, *escampar*, *plorar*, *riure*, *degotar*, *contar* i *romandre*. Alhora, actualment no tenim constància que es generin substantius d'acció i efecte amb aquest sufix.

Vallès (2004) ja fa notar la dificultat d'encaixar aquesta mena de casos en una teoria morfològica que té interès sobretot a descriure la capacitat de generar paraules noves. Aquesta autora indica que una de les solucions és considerar que els mots en *-all* són solucions particulars llistades en el lexicó, i no pas mots creats per una regla de formació de mots. Ara bé, a aquest plantejament s'hi poden fer dues objeccions:

a) En primer lloc, aquest plantejament no té present el fet que els mots amb *-all* (o amb qualsevol altre sufix no productiu) es van obtenir mitjançant una regla de formació de mots, encara que la regla avui dia no sigui operativa. Per tant,

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

no són excepcions al sistema general de formació de mots, sinó que són resultat del mateix procediment gramatical amb què s'obtenen nous mots avui dia. Els mots que han quedat, per tant, s'han creat seguint un patró gramatical anàleg al de les regles que es descriuen per a l'actualitat.

b) En segon lloc, el parlant, tot i no fer servir el sufix *-all* per a crear mots nous, pot interpretar i usar els mots que han quedat, perquè en reconeix el significat i els relaciona amb els verbs respectius. A banda, el parlant que empra mots com *escorrialles*, *acaballes*, *troballa* o *rialla* hi identifica un sufix —o un morfema de funció semblant— en el segment [*all*], encara que no usi aquest segment com a sufix per a formar paraules noves a partir de verbs. Això vol dir que, segurament, com a mínim hi ha d'haver una altra instrucció gramatical que permeti interpretar correctament la regla de formació de mots que en un passat va funcionar. És el que s'ha explicat formulant el concepte de *regles de redundància* (CABRÉ I CASTELLVÍ & RIGAU 1986: 15 [seguint un treball de Jackendoff del 1975]) o *recurrència* (VIAPLANA 2002: 20). Les regles de redundància permeten que un parlant identifiqui la relació entre dos mots pel seu radical (*vèncer* i *venciment*, *acabar* i *acaballes*) i el significat d'una terminació que apareix recurrentment (*venciment*, *trencament*, *sentiment*; *acaballes*, *rialles*, *escorrialles*). En consonància amb això, podríem dir que una determinada regla de formació de mots no és operativa des del punt de vista funcional però sí que és operativa des del punt de vista *sostenent* o explicatiu (*sosté* els derivats que ha format, perquè els descriu i explica). Es pot dir, llavors, que és una regla *latent*: no és activa, però encara és present en la gramàtica com a pauta interpretativa.

Plantejat d'aquesta manera, podem considerar que les regles de formació de mots fan, en realitat, dues funcions (que són indissolubles l'una de l'altra):

- Generen mots d'una manera sistemàtica quant al mecanisme i al resultat (per exemple, d'*afegir* obtenim *afegiment*, d'*agrair* obtenim *agraïment*, de *reclutar* obtenim *reclutament*, etc.).
- Donen una interpretació d'allò que s'ha generat (per als mateixos casos tindríem: "*afegiment* és un nom derivat d'*afegir*", "*agraïment* és un nom derivat d'*agrair*", "*reclutament* és un nom derivat de *reclutar*", etc.).

Les regles són *operatives* quan duen a terme totes dues funcions. Hi ha regles que són *no operatives* perquè han deixat de dur a terme la primera funció; però poden mantenir durant força temps la segona funció dins de la gramàtica (per això podem dir que hi ha regles *latents*, és a dir, regles interpretatives no operatives). No es pot descartar, a més, una certa gradualitat en l'operativitat de les regles. Per exemple, la regla de formació de mots amb el sufix *-air* 'persona que fa una cosa' és molt poc operativa, però encara no ho ha deixat de ser del tot, ja que en el llenguatge d'Internet s'han documentat alguns derivats amb aquest sufix, com *tinetaire* [del portal de serveis *Tinet*], *forumaire* [a partir de *fòrum d'Internet*], *blocaire* 'redactor de blocs o weblogs', etc. (RULL 2004: 176).

Ens sembla que la idea de l'existència de regles operatives i regles latents és útil perquè permet superar un atzucac dels estudis de morfologia sincrònica. Per posar un

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

exemple fàcil de reconèixer: en l'àmbit dels noms d'oficis el sufix actualment més rendible és *-ist* (cf. tots aquests mots relativament nous: *gruista* 'conductor de grues', *penalista* 'advocat expert en dret penal', *administrativista* 'advocat expert en dret administratiu', *cavista* 'productor de cava', *migcampista* 'futbolista que juga al mig camp', *recepcionista* 'persona que atén en una recepció', *telefonista* 'persona que atén al telèfon', *oficinista* 'persona que s'està en una oficina', *articulista* 'persona que fa articles', etc.). El sufix *-er* ja no és rendible, però els estudiosos sincronistes no deixen de referir-se al caràcter derivat de noms d'oficis tradicionals com *fuster*, *ferrer*, *boter*, *peixater*, *vinyater*, *barquer*, *jornaler*, *carnisser*, etc. Explicar que darrere d'aquests derivats hi ha una regla latent és una manera de no haver de renunciar a considerar-los derivats, i de no haver de renunciar, doncs, a la descripció de l'estructura morfològica i semàntica d'una quantitat considerable de paraules de l'idioma.

Un cop definit què entenem per *regla operativa* de formació de mots, estem en condicions d'etiquetar els sufixos a partir d'aquest esquema:

- Els sufixos d'una regla operativa són *rendibles* o *productius*.
- Els sufixos d'una regla poc operativa són *poc rendibles* o *poc productius*.
- Els sufixos d'una regla latent (no operativa però amb eficàcia interpretativa) són *no rendibles* o *no productius*.[46]

Convé precisar que —com hem apuntat al principi d'aquest capítol— no donem un valor quantitatiu als adjectius *rendible* i *productiu*, en el sentit que no ho associem a la quantitat de derivats obtinguts amb un determinat sufix segons les dades quantitatives que es desprenen del buidatge d'un corpus. En aquesta tesi, la rendibilitat o productivitat dels sufixos és un concepte lligat a l'operativitat de les regles; i, com hem dit, una regla és operativa si permet crear paraules d'una manera corrent i usual.

Alguns derivats obtinguts amb una regla que ja no és operativa conformen grups de paraules molt reduïts (o que s'han anat reduint perquè els mots han anat caient en desús) i, a més, han perdut totalment o parcialment la regularitat semàntica o gramatical que els lligava entre si. Aleshores podem dir que ens trobem davant d'uns quants mots reals que ja ni tan sols tenen una regla latent de formació de mots que els *sostingui*. Els segments —les romanalles del sufix— que encara podem identificar en aquests mots els considerem *quasisufixos*. El límit entre *sufix* no rendible i *quasisufix* és, si es vol, arbitrari, perquè és molt difícil establir-ne empíricament els límits. Entre els quasisufixos hi pot haver antics sufixos i també terminacions que no han estat mai sufixos però que casualment hi coincideixen en la forma. Seguim en aquest punt l'únic autor que ha estudiat casos d'aquesta mena, Bruguera (2001), que empra l'etiqueta genèrica de *quasisufix* en tots dos casos (també Mascaró (1986: 96) empra el terme *quasisufix* per a algun cas equiparable).

Aquesta formulació ja l'han apuntada amb anterioritat altres gramàtics catalans. Així, A. Moll (1957) considera que hi ha tres tipus de sufixos, els *vius*, els *paralitzats* i els *morts*. Els sufixos vius són els d'una regla operativa; els sufixos paralitzats són els que tenen una rendibilitat baixa; el sufix mort no és rendible, però és relativament reconeixible. Marvà (1934) fa una proposta semblant:

[46] Emprem indistintament dos adjectius, *rendible* i *productiu*, perquè tots dos són presents d'una manera general en les diverses obres de descripció morfològica.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

> "El nombre de RADICALS és incalculable [...]. El dels SUFIXOS arriba al centenar, entre els que pertanyen als mots de formació popular i de formació sàvia, entre els preferits per la llengua i els d'ús limitat. Alguns, *vivents* encara en diversos mots, han perdut ja llur capacitat de formació de paraules noves; d'altres, estan en el ple de llur vigoria i contribueixen constantment a l'enriquiment del cabal de la llengua." (MARVÀ 1934: 313)

Aquesta formulació ens permet donar compte satisfactòriament de molts casos (com *romanalla*, *escorrim*, *capbussó*, *termini*, *ruflet*, etc.) que altrament hauríem de considerar particularitats lèxiques.[47]

3. Expressió de l'acció

3.1. L'acció en el llenguatge

D'acord amb una divisió convencional, podem dir que mitjançant el llenguatge s'expressen conceptes que es poden classificar en dos grans grups:

— *coses*

— *situacions*

[47] Cal dir que aquesta formulació l'hem feta pensant en el material d'estudi d'aquesta tesi. Altres autors han emprat altres conceptes semblants per a una teoria general de la morfologia lèxica. Així, Cabré i Castellví (2002: 767) considera *disponible* un determinat procés morfològic si pot generar paraules noves; considera *productiu* un procés morfològic si, a més de disponible, "és emprat amb una freqüència significativa"; i considera *accessible* aquell recurs específic que té una alta possibilitat de ser usat en oposició a qualsevol altre recurs menys usual. De la seva banda, Aronoff & Anshen (1998: 643) defineixen com a *productivitat morfològica*, "el grau en què un afix determinat serà probablement emprat en la formació de noves paraules de la llengua" (extraiem la citació de Vallès (2004: 53)). Al seu torn, Vallès (2004: 13-26 i 54 i *ss*) introdueix el concepte de *realitzabilitat*, una manera de mesurar la rendibilitat d'un sufix no pas per la quantitat absoluta de mots que genera, sinó per la quantitat de mots que genera en relació amb la quantitat de mots que podria generar. Per això Vallès distingeix entre *potencialitats* (paraules que podria generar una regla de formació de mots) i *productivitat* (paraules que realment ha generat una regla de formació de mots), i defineix *productivitat relativa* com la "proporció entre el nombre de mots possibles que es podrien formar amb un afix i el nombre de mots reals en què efectivament apareix". Aquesta darrera proposta enllaça en certa manera amb Mascaró (2002: 473), que també distingeix entre *mots possibles* i *mots existents*. A banda, autors estructuralistes com Vachek (1962) i Danes (1966) distingeixen entre el *centre* i la *perifèria* del sistema lingüístic. Aquesta eina permet explicar diversos fenòmens de la llengua, com ara el sentiment de pertinença d'una peça lèxica o d'una expressió al sistema lingüístic; el grau d'importància d'un camp semàntic per a un parlant; el grau d'importància intrínseca d'un tipus de mots en el conjunt de la llengua (les expressions de conformitat són més canviants i, per tant, semblen perifèriques, a diferència d'altres camps semàntics); per als generativistes, els paradigmes actius dels paradigmes obsolets o irregulars, com ara els participis del català *mòlt* i *molgut* —el primer és perifèric, per estrany—, de l'espanyol *puesto* i *ponido* o de l'anglès *maked* i *made*); etc. En aquest sentit, amb referència a *escorreguda* i *escorrialla* (relacionts amb el verb *escórrer*), el primer seria central (perquè l'habilitació del participi de passat és un recurs viu) i el segon seria perifèric (perquè té el sufix *-all*, poc rendible).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Al seu torn, les *situacions* poden dividir-se en:

— *accions*

— *estats*

Les *coses* són objectes de la realitat que tenen materialitat, és a dir, que són físics (i es poden percebre amb sentits com la vista o el tacte); inclouen animals i persones. Les *accions* són processos en què hi ha un canvi d'estat.[48] Els *estats* són les diverses maneres com es poden manifestar, presentar o materialitzar les coses o les accions.

Els parlants se serveixen de les *categories lèxiques* (dites també *categories gramaticals* o *categories sintàctiques*) per a organitzar l'expressió de la realitat. Així, les *coses* se solen expressar amb substantius; les *accions*, amb verbs; i els *estats*, amb adjectius (si s'indica l'estat en què es troba una cosa) o adverbis (si s'indica l'estat en què es fa una acció). Aquest plantejament ha estat formulat per diversos autors, sobretot del corrent cognitivista. Així, Langacker (1987: 220) indica que prototípicament la categoria substantiu és la destinada a presentar les realitats del món: les coses. En canvi, el verb és l'element prototípic per a l'expressió del procés. I Hopper & Traugott (1993) també assumeixen una ordenació semblant a l'hora d'analitzar el procés de gramaticalització de les peces lèxiques:

> "It is usually accepted that some kind of distinction can be made in all languages between «content» words (also called «lexical items», or «contentives»), and «function» words (also called «grammatical» words). The words *example*, *accept*, and *green* (i.e., nouns, verbs, and adjectives) are examples of lexical items. Such words are used to report or describe things, actions, and qualities." (HOPPER & TRAUGOTT 1993: 4)[49]

Hom pot conceptualitzar —de manera abstracta— les *situacions* com si fossin *coses*. Això implica expressar-ho amb substantius (i no amb verbs o adjectius):

[6] *rebre paquets* (expressió d'una acció)
la recepció de paquets (expressió d'una acció conceptualitzada com una cosa)

en Pep va caure (expressió d'una acció)
la caiguda d'en Pep (expressió d'una acció conceptualitzada com una cosa)

llançar una marca (expressió d'una acció)
el llançament d'una marca (expressió d'una acció conceptualitzada com una cosa)

---

[48] Seguint Solà (1987*a*: 138), que afirma: "Podem definir un *esdeveniment* com un canvi o transició ordenada entre dos estats de la realitat". Val a dir que Solà empra el terme *esdeveniment* independentment de si l'acció és feta per algú o no; llavors reserva *acció* (pàg. 138-139) per als esdeveniments que són executats per algú (un agent), per tant amb voluntarietat.

[49] Val a dir que alguns estats es poden conceptualitzar alhora com a estats i com a coses, de manera que es poden expressar directament amb un substantiu; és el cas de *por* o *pena*. Alhora, hi ha verbs que permeten descriure estats, generalment acompanyats d'adjectius: són els verbs estatius. A part, també hi ha categories que serveixen per a completar les categories aquí reportades (com ara els determinants) o per a unir-les (com ara preposicions i conjuncions).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[7] *una noia natural* (expressió d'un estat)
la naturalitat d'aquesta noia (expressió d'un estat conceptualitzat com una cosa)

un paisatge bell (expressió d'un estat)
la bellesa del paisatge (expressió d'un estat conceptualitzat com una cosa)

una rebuda freda (expressió d'un estat)
la fredor de la rebuda (expressió d'un estat conceptualitzat com una cosa)[50]

Per tant, els substantius ($[...]_N$) també poden fer referència a una situació sempre que aquesta situació es conceptualitzin precisament com si fos una cosa. En aquests casos, se sol parlar de *substantius abstractes* (RIGLER 1988).[51]

Com es pot comprovar, per a fer aquesta reconceptualització el català sol incorporar sufixos transcategoritzadors, tot i que, com veurem, hi pot haver també habilitacions del verb (*el soterrar d'Enric*; *el demanar tant no està ben vist*) i de l'adjectiu (en català col·loquial, *lo natural d'aquesta noia*; *lo blau* 'allò blau' *m'agrada*).

Marsá (1989: 171) fa notar l'ús d'un nom o d'un infinitiu implica una diferència semàntica. Segons aquest autor, aquestes dues frases no tenen el mateix significat:

[8] *Bailar me gusta mucho*
El baile me gusta mucho

En efecte, el substantiu d'acció i efecte "morfològic" (si se'n pot dir així), *baile* en aquest cas, no exigeix subjecte; en canvi, l'infinitiu *bailar* té un "subjecte lògic" o "subjecte intern" (per utilitzar la mateixa terminologia que Marsá) que fa que, quan apareix

[50] Per a una aproximació a transformacions d'aquesta mena, vegeu Dubois (1967). Per al català hi ha l'aportació de Gràcia (1995), però l'obra de Dubois és més extensa. L'obra de Dubois se centra en el francès, però és perfectament aplicable al català (excepte en aquells aspectes en què la tradició gramatical francesa i la catalana divergeixen, com ara la separació entre *gérondif* i *participe présent*, que no es correspon amb la distinció en català entre *gerundi* i *participi de present*, ja que allà on els gramàtics francesos diuen *gérondif* i *participe présent* els gramàtics catalans sempre diuen *gerundi*).

[51] Hem descrit el procés de conceptualització de manera succinta, perquè no és l'objectiu d'aquesta tesi esbrinar com funcionen els processos mentals en la conceptualització de la realitat i el lligam entre aquesta conceptualització i el llenguatge. Hi ha estudis que aborden aquesta qüestió. Per exemple, en la teoria de la *cronogènesi* de Molho (1975: 37-38), el substantiu d'acció apareix quan hom incorpora la variable *espai* a la conceptualització d'una substància que ja s'ha conceptualitzat prèviament en el *temps* (un verb): "El verbo [...] resulta de la operación de entendimiento en virtud de la cual la substancia léxica interiorizada se vierte al tiempo: *existir*. La misma substancia, entendida en el espacio, se manifiesta en forma de nombre: *existencia*." (pàg. 36; les dades són extretes de Díaz Hormigo (1998: 184)). Molho sosté que hi ha quatre categories gramaticals, dues sorgides de les altres dues: (1) 'substància espacial entesa en l'espai', que és el substantiu (exemples: *cistella*, *ràdio*, *planta*, *clau*); (2) 'substància espacial vessada en el temps', que és el verb denominal (*encistellar*, *radiar*, *plantar*, *clavar*); (3) 'substància temporal entesa en el temps', que és el verb (*tocar*, *escriure*, *saltar*, *mirar*); (4) 'substància temporal vessada en l'espai', que és el substantiu d'acció i efecte (*toc*, *escriptura*, *salt*, *mirada*). Com es pot veure, (2) i (4) són posteriors a (1) i (3). Una posició semblant a aquesta la trobem en Guillaume (TOLLIS 1985-1986: 41, n. 36), que considera que a un concepte se li dóna un atribut 'temps' o 'espai', i segons quin d'aquests dos paràmetres es vol potenciar acaba sortint un verb o un nom. Més avall [veg. cap. *Conversió*] reportem una proposta de Chomsky que té punts en comú amb aquest paradigma descriptiu (però sense recórrer a la idea del temps i l'espai).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

a la frase, s'interpreti que el subjecte de l'oració en infinitiu és el mateix que el de l'altre verb (cosa que no passa amb *baile*). Així, hom pot dir *Me gusta el baile, pero no me gusta bailar*. En una línia semblant, Porto Dapena (1987) considera que un verb i un substantiu d'acció i afecte tenen la mateixa semàntica, i que la diferència és el tipus de predicació.

> "Lo que realmente caracteriza desde el punto de vista semántico al verbo es que su contenido se concibe **predicativamente**, o sea, como algo atribuible o predicable de una realidad diferente de la que representa, frente al sustantivo, en que dicho contenido se ve **denominativamente**, o que tan solo se puede aplicar a la realidad por él aludida. Así, *constuir* y *construcción* [...] poseen idéntico significado léxico, pues ambos se refieren a una determinada acción, pero mientras ésta se concibe en el primer vocablo como algo aplicable a un agente o paciente, en el segundo se dice exclusivamente de la acción misma." (PORTO DAPENA 1987: 13)[52]

3.2. Els substantius d'acció i efecte

3.2.1. Definició

En aquesta tesi, considerem que els *substantius d'acció i d'efecte* són aquells mots de categoria gramatical $[...]_N$ que expressen una *acció* —conceptualitzada com a *cosa*, tal com ho hem definit més amunt—, i que tenen una relació semàntica i morfològica amb els verbs anomenats d'acció (mots de categoria gramatical $[...]_V$). Per tant, els substantius d'acció i d'efecte designen, conceptualitzant-ho com una *cosa*:

i) el procés que té lloc quan *X* s'actualitza

ii) allò que queda com a conseqüència d'haver-se actualitzat *X*

on *X* és un canvi d'estat (una *acció*) que se sol expressar amb $[...]_V$. Es considera que (*i*) és l'*acció* pròpiament dita i que (*ii*) és el *resultat* o *efecte* (més avall comentem la distinció entre 'acció' i 'efecte'). Fabra (1956: 125) defineix aquest tipus de substantius com "els que designen l'acció expressada pel verb i el resultat o efecte d'aquesta acció".

Hem de precisar que emprem el terme *acció* de manera lleugerament diferent de com s'ha acostumat a fer en els treballs de descripció verbal en català. Considerem que hi ha un tret semàntic dels mots que és el de [+ACC], oposat a [—ACC], que fa referència a canvi d'estat; és a dir, el mots que presenten aquest tret expressen un canvi entre una situació que hi havia abans i una situació que hi ha després. Ja hem dit que la categoria gramatical per excel·lència que conté aquest tret semàntic és la del verb.[53]

---

[52] Es podria objectar a aquesta descripció que bé es pot dir *la construcció de la casa*. Ara bé, el fet que hi aparegui una preposició (*de*) ja implica un cert deslligament —refet amb la preposició, justament—; al cap i a la fi, es diu *construir la casa*, sense preposició.

[53] No tenim en compte la classificació que estableix Blasco (1982) en parlar de l'aspecte, l'estadi i el mode d'acció (*Aktionsart*) en què un tipus de verbs són d'acció i d'altres no. Quan parlem del tret semàntic d'*acció*, ens referim al fet que tot verb expressa un procés, sigui aquest puntual en el temps o progressiu, o indica un canvi d'estat.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

3.2.2. El terme

En aquest treball utilitzem el terme *substantius d'acció i efecte* per a referir-nos al concepte objecte d'estudi.

Alguns autors (PICALLO 1991; GRÀCIA 1995) empren el terme *nominals*, forma que s'aplica més aviat a qualsevol substantiu, sigui d'acció i efecte o no, que prové d'un verb o hi està relacionat morfològicament i semànticament. Altres autors (BADIA I MARGARIT 1991) empren també el llatinisme *nomina actionis*.

La bibliografia sobre el tema sovint empra *deverbal* (o també *postverbal*) per a referir-se al substantiu d'acció i efecte. Aquesta denominació pressuposa que un substantiu d'acció i efecte depèn o deriva del verb, potser perquè s'assumeix que primer és el verb i després el nom.[54] Això no sempre és així (cf. *clic* i *clicar*; les dades que tenim d'aquests dos mots recents són que *clic* va aparèixer primer); però, amb tot, per convenció es podria continuar fent servir *deverbal* com a sinònim de *substantiu d'acció i efecte* sense que això impliqui una relació logicotemporal d'anterioritat i posterioritat. El terme *deverbal* amb el sentit bàsic de 'després del verb' ens permet generar altres denominacions similars, com *desubstantival*, *deadjectival* i *deonomatopeic*.[55]

3.3. Obtenció dels substantius d'acció i efecte

3.3.1. Procés gramatical

Assumim que hi ha un procés gramatical que permet que una acció (expressada, en principi, per un verb) es pugui expressar amb un substantiu. Aquest procés gramatical consisteix a transcategoritzar *X* de verb a substantiu, mantenint el tret semàntic 'acció' (aquí representat [+ACC]):

[9] $[...]_V$ → $[...]_N$
[+ACC] [+ACC]

Aquest procés gramatical afecta només la *categoria sintàctica* del mot, no pas el contingut semàntic (exceptuant, evidentment, el contingut semàntic que aporta, per contrast amb la categoria verb, la mateixa categoria nom, com hem vist amb la citació de Porto Dapena trascrita fa poc). Diem, doncs, que és un procés gramatical *transcategoritzador*. Des del punt de vista semàntic, el tret [+ACC] es manté:

> "El substantivo [de acción] mantiene el carácter dinámico del verbo del cual se parte, porque se quiere conseguir formaciones que designen acciones." (ALVAR EZQUERRA 1995: 52)

[54] Fabra, a la *Conversa* 86 (26-2-1920) (pàg. 90 de l'edició crítica de Joaquim Rafel, Edhasa, 1983), en diu "derivat postverbal o substantiu verbal".

[55] Lüdtke (1983: 332) parla de "nominalitzacions predicatives deverbals, deadjectives i desubstantives".

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

III. Sufixació

1. Nominalització per sufixació

1.1. Sufixació per a obtenir substantius d'acció i efecte

En català, un dels recursos més habituals per a obtenir substantius d'acció i efecte és la sufixació, és a dir, l'adjunció de sufixos a un primitiu verbal.[1] Quan un sufix nominalitzador s'adjunta a un primitiu verbal per a crear un substantiu derivat que manté el tret semàntic [+ACC] propi d'un verb d'acció, obtenim un substantiu d'acció i efecte:

[1] $[[...]_V + [...]_{SUF}] \rightarrow [...]_N$
[+ACC]

El mot nou $[...]_N$ conté, dins seu, el segment $[...]_V$, és a dir, la base a partir de la qual ha estat format. Viaplana (2000: 229) fa aquesta altra formulació, semblant a l'anterior:

[2]

[+VERB]	[+SUFIX]	→	[+NOM]
[+ACCIÓ]	[+NOM]		[+ABSTRACTE]
	[+ABSTRACTE]		[+ACCIÓ]
	[+EFECTE]		[+EFECTE]

1.2. Sufixos nominalitzadors de verbs

Els sufixos transcategoritzadors que permeten obtenir substantius d'acció i efecte els anomenem *sufixos nominalitzadors* (*sufixos nominals*, segons el DLC3). El català disposa d'uns quants sufixos nominalitzadors, de rendibilitat diversa. Avui dia n'hi ha que són rendibles i n'hi ha que tenen una rendibilitat molt baixa o que ja no són rendibles, si bé en la majoria de casos el parlant pot detectar en els derivats l'existència de la base verbal i del sufix nominalitzador. Els sufixos més rendibles són aquests tres (el tercer menys que els dos primers):

[1] La definició de *sufix* i *sufixació* l'hem tractada més amunt [veg. cap. *Delimitacions conceptuals i metodològiques*, apartat 2.1].

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

- *-ment* *cansament* [de *cansar*], *agraïment* [d'*agrair*]
- *-ció(n)* *indicació* [d'*indicar*], *prohibició* [de *prohibir*]
- *-atg* *reciclatge* [de *reciclar*], *arbitratge* [d'*arbitrar*]

Altres sufixos nominalitzadors poc rendibles són:

- *-ur*+F *soldadura* [de *soldar*], *obertura* [d'*obrir*]
- *-all* *rialla* [de *riure*], *acaballes* [d'*acabar*]
- *-iss*(+F) *fregadís* [de *fregar*], *grinyoladissa* [de *grinyolar*]
- *-er*+F *xerrera* [de *xerrar*], *dringadera* [de *dringar*]
- *-im* *degotim* [de *degotar*], *escolim* [d'*escolar*]
- *-it* *xiulit* [de *xiular*], *brunzit* [de *brunzir*]
- *-ió(n)* (variant de *-ció(n)*) *fusió* [de *fondre*]
- *-ó(n)* o *-or* *fregó de mans* [de *fregar*], *temor* [de *témer*]

Tots els sufixos reportats s'adjunten a una base verbal. Aquesta base generalment està formada per l'arrel amb la vocal temàtica (és a dir, els sufixos s'adjunten a la forma verbal desproveïda de morfemes de temps/aspecte/mode i de persona/nombre). Diversos autors subratllen la presència de la vocal temàtica en mots que són substantius:

> "[La vocal temàtica] També apareix en els derivats postverbals construïts amb alguns sufixos derivatius. Aquesta doble vessant [de la vocal temàtica, en verbs i noms] rarament queda reflectida en gramàtiques o altres estudis." (SIFRE 1995: 99)

> "Entre el radical i el sufix, com succeeix sempre que aquest radical és de categoria verbal, figura en la representació subjacent la vocal temàtica obligatòria de les formes verbals, tant si aquesta vocal apareix en la representació superficial de la unitat com si no hi apareix." (CABRÉ I CASTELLVÍ & RIGAU 1986: 87)

Com que —com veurem— avui dia la majoria de sufixos rendibles s'adjunten a una base formada per l'arrel verbal i la vocal temàtica, es pot considerar que, en la sufixació per a obtenir substantius d'acció i efecte a partir de verbs, es manté un tret morfològic propi dels verbs (la vocal temàtica), segurament com a indicador de la natura verbal del primitiu:[2]

[2] La vocal temàtica pot ser /a/ [*cant-a-r*], /e/ [*tém-e-r*], /i/ [*dorm-i-r*] o ø [*fe-ø-r*]. En el cas de *batre* es pot considerar que hi ha vocal temàtica ø, [*bat-ø-r*], forma que dóna *batre* per epèntesi (PEREA 2002: 602). No és estrany que la II conjugació adopti /i/ en la derivació (*batre* > *batement* al costat de *perdre* > *perdició*). Hi ha casos en què això no té lloc: per exemple, *acció* es relaciona amb *acte* i, a més, és sinònim del mateix mot amb la vocal temàtica: *actuació*. Una de les possibles explicacions és que el verb

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[3] *mutació* [*mut*] + a_{VT} + *-ció(n)*
arbitratge [*arbitr*] + a_{VT} + *-atg*
poliment [*pol*] + i_{VT} + *-ment*
perdició [*perd*] + i_{VT} + *-ció(n)*

Cal dir que Beniers (1977), en la descripció dels substantius d'acció i efecte de l'espanyol, sosté que els sufixos s'adjunten al participi de passat. Aquesta proposta li permet donar compte de moltes al·lomorfies. Com s'anirà veient al llarg d'aquest capítol, alguns cops proposem que la base és la forma de participi de passat (per exemple, *fus -a* amb *fusió* o *soldat -ada* amb *soldadura*). Ara bé, en d'altres casos (per exemple, els sufixos *-atg* o *-all*) proposem una base formada per l'arrel verbal i, sovint, per l'arrel amb la vocal temàtica. En aquest sentit, allà on molts autors consideren que hi ha un sufix *-dera* (distint d'un sufix *-era*) i un sufix *-dura* (distint d'un sufix *-ura*) en aquest treball parlarem exclusivament dels sufixos *-er*+F i *-ur*+F.

1.3. Terminacions que no considerem sufixos

Hi ha altres terminacions que formalment semblen sufixos, però amb una rendibilitat nul·la o gairebé nul·la i amb una llista de derivats reduïda, i sovint amb una certa irregularitat pel que fa a la base a la qual apareixen adjuntats. Per això els considerem *quasisufixos*, que tractem a banda [veg. cap. *Substantius amb quasisufixos*].

Hem de fer esment que, en algunes ocasions, hom parla sovint del "sufix *-ada*", sobretot en treballs de caràcter divulgatiu, però també en aportacions descriptives acadèmiques sincronistes, com les de Picallo (1991) o Beniers (1977). En aquest treball ho considerem el segment final del participi de passat en femení dels verbs de la primera conjugació (i, per tant, substantius com *arribada* o *rentada* no són fruit d'una derivació sinó d'una habilitació gramatical; cf. *sentida*, *moguda*, *remesa*, etc. [veg. cap. *Habilitació gramatical*]).

Tampoc considerem que hi hagi cap sufix nominalitzador *-e* o *-o* en el cas de *blasme*/*blasmar*, *esbarjo/esbargir*, a diferència del que sostenen altres autors (BENIERS 1977; MARTÍNEZ CELDRÁN 1975; MARVÀ 1932), sinó que hi ha conversió [veg. cap. *Conversió*]. Cabré i Castellví (2002) considera *-nça* (*recança*, *creença*) un sufix nominalitzador de verbs; en aquest treball s'estudia a l'apartat dels verbs estatius [veg. cap. *Altres recursos*, punt 1], en el sentit que considerem que hi ha un sufix *-'i* nominalitzador d'adjectius (la base seria el participi de present).

---

al qual s'adjunta *-ció(n)* sense marca temàtica és que no pot ser res més que verb (des del punt de vista categorial) i, per tant, la marca es fa innecessària (per exemple, *construir/construcció*, *destruir/destrucció* i *connectar/connexió*); però aquesta explicació no és vàlida en molts altres casos (pensem, precisament, en el mot *acció*). De tota manera, aquests casos són poquíssims, i es poden considerar fossilitzats perquè, avui dia, qualsevol nou verb (sigui de la III o de la I conjugació), quan s'hi adjunta *-ció(n)*, ho fa amb la vocal temàtica present i, per tant, qualsevol sufixació nominalitzadora es fa amb el manteniment de la marca [+V] del primitiu.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

1.4. Limitacions en la sufixació

Segons Cabré i Castellví, hi ha alguns casos en què la tria del sufix està condicionada per la conjugació del verb:

> "Les diverses formes de sufix no tenen totes les mateixes probabilitats, sinó que, d'una banda, n'hi ha de més productives que d'altres i, d'altra banda, hi ha formes que són reclamades específicament per unes determinades condicions, és a dir, que són parcialment condicionades. Certament, si hom analitza la tendència combinatòria que s'observa en els noms formats pels sufixos *+ment*, *+ció*, *+nça*, fàcilment s'adona que el grup de conjugació condiciona en certa mesura l'elecció de la forma del sufix. Així, mentre que el sufix *+ció* rarament és seleccionat per un verb de la II conjugació, el sufix *+nça* tampoc no ho és per verbs de la tercera, fora de casos excepcionals. Per contra, el sufix *+ment*, que és el més productiu, no discrimina ni és discriminat per bases de cap tipus de conjugació. [...] Es podria formular una hipòtesi restrictiva sobre la nominalització de bases verbals en el sentit que els verbs de la primera conjugació seleccionen prioritàriament aquest recurs de sufixació per esdevenir noms, però que els verbs de la segona i de la tercera, fora de casos excepcionals (amb els sufixos *+ment*, [...] *+tori*, *+ció*, *+nça*), es nominalitzen a través d'altres recursos lèxics. [...] El mateix tipus de restricció opera en la selecció de sufixos del tipus *+all*, *+dera*, *+era*, *+dissa*, *+dura*, *+dures*, *+alla*, *+alles*, *+et*, *+atge*, *+or*, els quals només són seleccionats per verbs de la primera conjugació." (CABRÉ I CASTELLVÍ 1994, vol. II: 47-48)[3]

Ara bé, analitzant material divers es troben contraexemples a les restriccions comentades per Cabré i Castellví; és el cas del sufix *-ur*+F, que serveix per a obtenir substantius d'acció i efecte de verbs de la II i III conjugació, a més de la I. Per tant, la conjugació no és un condicionament absolut, sinó que es tracta més aviat d'un factor que indica una "tendència", com aquesta mateixa autora reconeix (CABRÉ I CASTELLVÍ 1994, vol. II: 48, n. 20):

[4]	*vendre*	*venedures*
	tòrcer	*torcedura*
	fendre	*fenedura*
	ferir-se	*feridura*
	florir	*floridura*
	llegir	*lectura*
	raure	*rasura*
	afegir	*afegidura*
	espunyir	*espunyidura*
	frunzir	*frunzidura*

Al llarg del treball procurarem explicar els casos de restricció.

[3] Aquest mateix passatge es troba a Cabré i Castellví (2002: 750). En el cas del sufix *-nça*, després del segment "fora de casos excepcionals" hi afegeix aquest parèntesi: "(*tenir - tinença*, *avenir - avinença*, en què els verbs de base poden atribuir-se a la segona conjugació)".

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

2. El sufix *-ment*[4]

2.1. Aproximació

El sufix *-ment* és un dels més corrents per a la formar substantius d'acció i efecte:

[5]	*acabar*	*acabament*	*Una història que no té acabament*
	aconseguir	*aconseguiment*	*Els aconseguiments* 'les coses aconseguides' (Pasqual Maragall, *Entrevista al president de la Generalitat*, TV3, 30-1-2006)
	agrair	*agraïment*	*Rebi el meu agraïment*
	atracar	*atracament*	*Hi ha hagut un atracament al banc*
	batre	*batement*	*El batement de portes em molesta*
	caldejar	*caldejament*	*L'atmosfera terrestre pateix un caldejament*
	cansar	*cansament*	*Quin cansament que porto damunt!*
	casar	*casament*	*El casament del príncep Felip*
	cobrir	*cobriment*	*Va patir un cobriment de cor*
	comportar	*comportament*	*El teu comportament és escandalós!*
	conèixer	*coneixement*	*És que no tens coneixement!*
	córrer	*corriment*	*El corriment de plaques tectòniques*
	créixer	*creixement*	*Vetllar pel creixement dels fills*
	enviar	*enviament*	*L'enviament del material*
	nàixer	*naixement*	*Assistim al naixement d'una estrella*
	patir	*patiment*	*Quin patiment, mare de Déu!*
	rebre	*rebement*	*Deco pot tenir un rebement sembant a...* (Lluís Canut, *El Matí de Catalunya Ràdio* [tertúlia esportiva], Catalunya Ràdio, 27-3-2006)
	retraure	*retraïment*	*El retraïment d'una persona*
	sobreseure	*sobreseïment*	*Demanem el sobreseïment del cas*

Alguns derivats en *-ment* han adquirit un matís: *anament* 'manera d'anar' (DLC3) no indica ben bé una acció, sinó una manera (vegeu l'explicació que fem per a aquests casos en parlar de la *traslació semàntica* [veg. cap. *Delimitacions conceptuals i metodològiques*]).

2.2. Morfologia del sufix

La forma fonològica subjacent d'aquest sufix és /ment/, amb tonicitat (i articulat [men] en aquells dialectes en què cau la *-t* en posició final si va precedida de [n] o [l]; la presència d'aquesta *-t* es pot defensar no tan sols per l'articulació en dialectes com el

[4] Hi ha un altre sufix idèntic formalment d'aquest, *-ment*, que serveix per a adverbialitzar adjectius (prenent com a base la forma femenina): *astut* > *astutament*; *atent* > *atentament*; *actual* > *actualment*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

valencià o el baleàric, sinó també per l'expansió cap a la dreta, com en verbs de segona generació: *parlar* > *parlament* > *parlamentar*).

2.3. Morfologia de la base

2.3.1. Forma de la base

Com fa notar Cabré i Castellví (1994, vol. II: 47-48), la base a la qual s'adjunta el sufix *-ment* és el segment format pel radical verbal (arrel i vocal temàtica). El sufix pot adjuntar-se a verbs de totes tres conjugacions:

[6]	CONJ.	VERB	SAE	BASE
	I	*acabar*	*acabament*	[*acab-a-*]
	II	*créixer*	*creixement*	[*creix-e-*]
	III	*patir*	*patiment*	[*pat-i-*][5]

2.3.2. Variacions en la vocal temàtica

Pel que fa a la II conjugació, considerem que el derivat en *-ment* té una vocal temàtica *e* (*creixement*, *batement*). Tanmateix, Sifre (1995: 101) planteja la possibilitat que, en aquests casos, hi hagi una vocal temàtica ø, i que la *e* sigui una epèntesi:

[7] *creix+ment* > **creixment* > *creixement*
bat+ment > **batment* > *batement*

Aquest mateix autor, però, reconeix la dificultat de mantenir aquesta explicació, ja que si a *encenement* 'acció d'encendre' hi ha una epèntesi (perquè no es pot sil·labificar en *ensenment*), com s'explica que es pugui sil·labificar *enmig*? Val a dir, però, que a favor del plantejament de Sifre hi ha altres casos, de totes les conjugacions, en què no hi ha vocal temàtica (o hi ha una vocal temàtica ø) abans del sufix *-ment*:

[8]		
	argüir	*argument* (cf. *argüició*)
	complir/completar	*complement*
	suplir	*suplement*
	excretar	*excrement*

[5] L'Observatori de Neologia (2004: 63, n. 7) també indica que el sufix *-ment* pot anar amb qualsevol conjugació, però fa notar que, en català actual, no es creen nous derivats amb el sufix *-ment* en la II i la III conjugació. Ara bé: això, senzillament, es pot explicar perquè no es creen nous verbs de la II i de la III conjugació. Cal tenir present que el treball de l'Observatori de Neologia (2004) se centra en la capacitat productiva, i per això destaquen aquest fet.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

decréixer *decrement* (i *increment*, de *créixer*)[6]

De tota manera, mots com *decrement*, *excrement*, *suplement*, *argument*, etc., es poden considerar casos irregulars, ja que avui dia rarament es genera un nou derivat amb el sufix *-ment* sense vocal temàtica. D'altra banda, els derivats esmentats (llevat de *decrement*), per mitjà de la conversió [veg. cap. *Conversió*], han donat verbs de segona generació: *argumentar*, *excrementar* i *incrementar*; d'aquí es pot interpretar que s'ha afeblit el vincle amb el verb primitiu.[7]

En un altre ordre de coses, alguns verbs de la II conjugació que tenen vocal temàtica ø en les formes d'infinitiu (encara que, per resil·labificació, es generi un so epentètic [e] o [ə], situat abans o després del morfema d'infinitiu *-r*), apareix la vocal temàtica *i* quan s'hi adjunta el sufix *-ment*:

[9]	*abatre* [*a+bat+ø+r*]	*abatiment* (a pesar que *batre* dóna *batement*)
	córrer [*corr+ø+r*]	*corriment*
	decaure [*de+cav+ø+r*]	*decaïment*
	moure [*mov+ø+r*]	*moviment*
	nàixer [*neix+ø+r*]	*naiximent* o *naixement*
	vèncer [*venç+ø+r*]	*venciment*

Com es pot veure, es dóna alguna vacil·lació entre *e* i *i*. Hi ha *naixement* i *naiximent*, per bé que, en aquest cas, la vacil·lació es podria explicar com una palatalització de la vocal pretònica per influència del so fricatiu prepalatal sord que el precedeix (*naixe-* > *naixi-*), de manera que *naixement* i *naiximent* podrien considerar-se variants fonètiques del mateix mot. També hi ha el duet *batement* (en expressions com *batement de portes* 'el fet de batre les portes a causa del vent') i *abatiment* ('el fet de quedar abatut'). Els estudis gramaticals han donat compte d'aquest fet:

> "La vocal temàtica és *-a-* per als verbs de la conjugació I i és *-i-* per als de la III. En la conjugació II es produeix una certa variació al·lomòrfica, ja que alternen les vocals *-e-* i *-i-*: amb el sufix *-dor* s'usa la vocal *-e-* (*bevedor*, *venedor*), amb el sufix *-ble*, la vocal *-i-* (*bevible*, *vendible*) i amb el sufix *-ment* predominen les formes amb *-e-* (*creixement*, *naixement*), però hi ha algun cas amb *-i-* (*abatiment*, *venciment*); fins i tot, es produeixen diferències entre parlars, com mostren les formes valencianes *creiximent* o *naiximent*, no recomanables en registres formals.» (GLC, "Formació de mots: 2. La Derivació", § 2.4, p. 8.)

Si bé hi ha qui considera que les tendències descrites per la GLC no corresponen a la realitat:

---

[6] El verb *créixer* té per arrel [*creix*] (en alguns parlars i en certes persones, l'arrel és [*cresc*]; cf. bal. *jo cresc*; el participi *crescut*; etc.). Si els substantius d'acció i efecte relacionats amb aquest verb tenen com a base una arrel [*cre*] (les formes *increment* i *decrement*, al costat de *creixement*), cal considerar que hi ha o bé al·lomorfia o bé una caiguda del so fricatiu /ʃ/; ens decantem, però, per la primera explicació.

[7] Seguint en aquesta línia, hem de fer menció del mot *escarment*, variant d'*escarniment*. Coromines (DECLC, vol. III: 492, s. v. *escarment*) afirma que *escarment* prové del verb *escarnar*; pertanyeria, doncs, també, a aquest grup de mots (i ha donat el verb de segona generació *escarmentar*).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

> "Vull manifestar l'absoluta inexactitud de l'afirmació que s'hi fa segons la qual, en relació amb la vocal temàtica que apareix en la formació de mots per derivació a patir de verbs de la conjugació II, «amb el sufix *-ment* predominen les formes en *-e-*». Ben al contrari, en aquest cas (substantiu derivat d'un verb de la conjugació II amb l'afegiment del sufix *-ment*) la regla general és la inserció de la vocal *i* entre l'arrel verbal i el sufix. Aquesta darrera afirmació és, des del punt de vista de la normativa actual, una qüestió purament estadística (la gran majoria de substantius postverbals derivats de verbs de la conjugació II formats amb el sufix *-ment* presenten normativament la vocal *i* entre l'arrel verbal i el sufix)." (SÁEZ 2002)

La vacil·lació detectada en aquest camp s'ha donat històricament. En efecte, en català antic, aquesta vacil·lació entre *e* i *i* ja es donava:

> "El sufix nominalitzador *-ment* prové del llatí *-mentu* [...]. Expressa generalment efecte però també indica acció. Els verbs de la primera conjugació presenten la vocal temàtica *-a-*, els de la tercera conjugació presenten la vocal temàtica *-i-* i els de la segona conjugació presenten *-e-* després de /š/ i *-i-* en els altres contextos." (DUARTE & ALSINA 1986: 108)

Un buidatge del DCVB i del Corpus Informatitzat del Català Antic (CICA) permet veure que la vacil·lació de la vocal temàtica en substantius d'acció i efecte formats amb el sufix *-ment* és present en la llengua medieval; que només a les *Vides de sants rosselloneses* (un text nord-català del segle XIII) hi ha una preferència clara per la vocal *e*, mentre que en altres textos medievals (tots els que reportem, posteriors a les *Vides*) i renaixentistes es detecta una certa preponderància de la vocal *i*; i que algunes formes (com *batement*) han rebut un impuls modern, ja que antigament rarament es trobaven —almenys segons el CICA— i, en canvi, avui dia són freqüents.[8]

[10] *treure* antic: *traement* o *traïment* | modern: ?
Com él aja tret de ermetat tres troços de terra... per los quals trahiments de ermetat ha despeses gran quantitat de diners (DCVB: doc. 1384)
Com entre aquells se esdevé trahiment d'armes (DCVB: doc. 1392)
[...] en lo foragitament de l'ayga de la péra, fo semblant a Moysèn; en lo traement del ferre del estayn, Helyseu (CICA: *Diàlegs de Sant Gregori*)

[11] *conèixer* antic: *coneixement*, *coneiximent* | modern: *coneixement*
Ítem diu que el predit senyor Albertí és cavaller i del fur, jurisdicció i coneixement de causa del senyor rei (CICA: *El cavaller i l'alcavota*)
·VIII· dies en diversa manera se poden reebre. So és que ·l primer dia pot ésser coneximent de peccat (CICA: *Vides de sants rosselloneses*)

[8] A l'epígraf "modern" consignem la forma recollida pels diccionaris de consulta general publicats del 1980 al 2007). La citació de les fonts dels exemples recollits al DCVB apareixen tal qual hi són consignades, suprimint-ne la menció a volums, capítols, pàgines, etc.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[12] *batre* antic: *batement* (*Vides*), *batiment* | modern: *batement* (general),[9] *batiment* (significats especialitzats)[10]
Hom turmenta son cors [...] ab batiments de colps (DCVB: Llull Cont.)
Batiment de la moneda de Mallorques (DCVB: doc. 1345)
No ·t defensarà la ira per més que ab batiment de les mans fesse[s] menasses, ni te ·n treuran moltitut (CICA: *Llibre de Job*)
[...] e fo subjugat a batement de turmens (CICA: *Vides de sants rosselloneses*)

[13] *moure* antic: *movement* (*Vides*), *moviment*, *moïment* | modern: *moviment*
Son fet gran moyment de pobles (DCVB: doc. segle XV)
per so car foc és totstemps en movement (CICA: *Vides de sants rosselloneses*)

[14] *córrer* antic: *corriment* (*correment* surt al DCVB, en el terme *correment de la vila*, mena de càstig) | modern: *corriment*
[...] veuràs contemplativament aquest gran riu, [...], sobrepujar del pont les altes arcades lo corriment de la humana sanch (CICA: *Tirant lo Blanch*)

[15] *créixer* antic: *creixement*, *creiximient* | modern: *creixement*
En lo dijuni porà dispensar ab aquelles qui són en edat de notable criximent (DCVB: Ordenacions del monestir de Sta. Clara, Mall.).
Los vegetables e los animals se mouen en creximent e en minvament (DCVB: Llull Cont.)
Si algun creximent se fa a les coses seents que són donades al marit en dot..., tot lo creximent aquel pertany et és de la muller (DCVB: Cost. Tort.)
Si algun mestre d'axa farà maiors mesures..., de tota la messió del creixement de la obra deu pagar la meytat (DCVB: Consolat)
Que com per ruhina e creximent d'aygües del flum de Godalaviar [...] (CICA: *Manual de Consells de la ciutat de València*)

[16] *decebre* antic: *decebiment* | modern: ?
[...] ha engans e maestries e decebiments (DCVB: Llull Cont.)
E si decebrà la cort [...], que pach per pena ·CC· sous per rahó del decebiment e engan (CICA: *Manual de Consells de la ciutat de València*)

[17] *concebre* antic: *concebement*, *concebiment* | modern: ?
Lo Fill de Déu procurà e ordenà lo concebiment de nostra Dona e la sua nativitat (DCVB: Llull Arbre Sc.)

---

[9] En textos de Jacint Verdaguer surt *batement*. El Termcat també reserva la forma *batement* per a indicar, en navegació aèria, una 'oscil·lació de les pales del rotor d'un giroplà entorn de la xarnera d'articulació amb l'arbre motor', i, en física, 'fenomen resultant de la interferència de dues ones de freqüència molt pròxima, consistent en un reforçament periòdic de l'ona resultant'.

[10] En concret, segons el Termcat *batiment* significa, en esgrima, 'atac al ferro executat sobre el terç feble del ferro contrari', i, en teatre, 'línia que separa la zona de llum de la zona d'ombra en una escenografia pintada'. Segons el GDLC, *batiment* significa 'assot' (marcat com a antic) i 'operació de batre moneda'.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Quar ell son concebement no poria complir (DCVB: doc. 1310)
Car si la virtut de nostra Dona, la qual havia ans del concebiment se corrumpés (CICA: *Llibre de Sancta Maria*)

[18] *entendre* antic: *enteniment* | modern: *enteniment*[11]
Home en quant ha més de seny e d'enteniment que fembra (DCVB: Llull Cavall.)

[19] *estendre* antic: *estenement* (*Vides*), *esteniment* | modern: ?
Los accidents de la natura sensual s'estenen per tot l'arbre en l'esteniment del seny comú (DCVB: Llull Arbre Sc.)
[...] e l'afixació dels peus per estar ab nós, e l'estenement del cors per donar a nós? (CICA: *Vides de sants rosselloneses*)

[20] *néixer* antic: *naixement*/*naixement* (sobretot, *Vides*), *naiximent*/*neiximent* | modern: *naixement*
En qual manera fo lo nostre neximent (DCVB: Jaume I, Cròn.)
Malaynt lo egipciach dia del vostre trist naximent (DCVB: Tirant)
Mossèn Francés Tarafa [...] descrivint lo naxement ý discurs de aquest riu Ebro [...] (CICA: *Los colloquis de la insigne ciutat de Tortosa*)
Per què, primerament veyam lo nexament (CICA: *Vides de sants rosselloneses*)
[...] so és del naxement de Nostre Senyor (CICA: *Vides de sants rosselloneses*)
De part de l'engenrador fo maravelosament lo nexement fet (CICA: *Vides de sants rosselloneses*)
En aquel temps los ·III· Reys d'Orient vengren en la terra de Jherusalem e del naximent del rey novel (CICA: *Vides de sants rosselloneses*)
Cor lo neximent era no-nèdeu (CICA: *Vides de sants rosselloneses*)

[21] *perdre* antic: *perdement* (*Vides*), *perdiment* | modern: *perdiment*[12]
Sos perdiments eren inrecuperables (DCVB: Llull Amic e Amat)
On mostrà que riqueses són coses de trebayl, que és en perdiment de doble mal (CICA: *Vides de sants rosselloneses*)
Emperò co l'enperador e totz los altres seus vesins fosen dolens del perdement de tant gran baró [...] (CICA: *Vides de sants rosselloneses*)
[...] fon perdiment de la mia honor (CICA: *Tirant lo Blanch*)

[22] *prendre* antic: *prenement* (*Vides*), *preniment* | modern: ?
Com prop era lo preniment de la ciutat (DCVB: Marsili Cròn.)
Sobre'l preniment de monedes (DCVB: doc. 1404)
[...] del prenement del regne agren gran guerra ab lo pare (CICA: *Vides de sants rosselloneses*)

[11] El mot *enteniment* designa la capacitat d'una persona per a discernir allò correcte, raonable o adequat.

[12] El DCVB porta exemples de *perdement* en les novel·les de Víctor Català.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[23] *tondre* antic: *tonement* (*Vides*) | modern: ?
[...] lo tonement del cap o en la rasura (CICA: *Vides de sants rosselloneses*)[13]

[24] *rebre* antic: *rebement* (*Vides*), *rebiment*, *resebement*, *resebiment*/*recebiment* | modern: ?
Haurien egual quantitat segons donament e reebiment (DCVB: Llull Gentil)
Lo rebeyment e la significació (DCVB: Llull Cont.)
Dels reebements dels guardonaments reebuts (DCVB: Llull Arbre Sc.)
En lo reebiment del seu offici sagrament faran (DCVB: Ordin. Palat.)
Deu hom esperar lo menjar tant de temps aprés lo raebiment de la let (DCVB: Arn. Vil.)
De la santa Seu de Tarragona ab 8 galeras, an al quall se féu molt gran festa ý resebiment Ysqué tota la terra (CICA: *Un memorial de la guerra contra el turc*)
[...] per fer-vos aquella honor ý recebiment [...] (CICA: *Tirant lo Blanch*)
Se tacharen a cascun canonge ·XXX· ducats per a vestir-se per al recebiment de l'emperador (CICA: *El Libre de Antiquitats de la Seu de València*)
Aquel cel és d'una forma d'enluminament perfeyt, e de resebement ses mesura (CICA: *Vides de sants rosselloneses*)

Sembla, doncs, que en català antic hi havia preferència per la vocal temàtica *i* en substantius d'acció i efecte formats amb *-ment* a partir de verbs de la II conjugació. La majoria dels exemples recollits tenen *i* (*decebiment*, *enteniment*). En alguns verbs apareixen les dues formes (amb *e* i amb *i*), però llavors la forma amb *i* sembla que és la més usual (*batiment* surt més que *batement*, *decorriment* surt més que *decorrement*, *perdiment* surt més que *perdement*). Sols hi ha un cert empat a *coneixement*/*coneiximent*, que sembla que ha perviscut fins avui. I quan només trobem formes amb *e*, en realitat en tenim pocs exemples (*tonement*, *traement*), la majoria en una sola obra: les *Vides de sants rosselloneses*.

A banda —com fan notar Duarte & Alsina (1986: 108)—, la presència d'un so prepalatal fricatiu sord fa que hi hagi sobretot *e*, de manera que aquest context fonètic ha acabant sent clau en la presència de la vocal temàtica *e*. Tanmateix, és sabut que la influència d'un so consonàntic palatal sol menar al tancament de *e* en *i* (per exemple, *ginoll* per *genoll*, *sinyor* per *senyor*); de fet, en els parlars occidentals es diu *naiximent*, *coneiximent* i *reconeiximent* (i *creiximent*, fins i tot). L'explicació d'aquesta paradoxa es pot trobar en el sistema vocàlic de cada bloc dialectal català. En els parlars orientals, amb neutralització vocàlica major, no es produeix aquest tancament perquè la vocal *e* sona neutra (medial semitancada), i per tant no és una consonant palatal (com ho és la *e*). En canvi, en els parlars occidentals, amb neutralització vocàlica menor, aquesta *e* sona palatal, i la influència de la xeix pot fet que es tanqui en *i*.[14] Finalment, pel que fa a

[13] El DCVB recull *tonement* i porta un exemple lexicogràfic (del *Gazophylacium Catalano-Latinum* de Joan Lacavalleria, 1696): "Tonament, tosquirament o trasquilament: obra de tondrer, tosquirar o trasquilar". Cal suposar que, a *tonament*, la *a* és una vocal neutra.

[14] Una comparació amb altres fenòmens fonètics permet il·lustrar això que diem. El so antihiàtic [j] que apareix enmig de l'aplec vocàlic *ea* és molt freqüent en els parlars orientals: *ideia*, *teiatre*, *paiella*, *contribuieix*, etc. En els parlars occidentals aquest fenomen fonètic no es troba. El fet que, en els parlars

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

la distribució dialectal, sembla que en el bloc oriental (concretament, el parlar septentrional i el central) hi ha més casos de vocal temàtica *e* que en altres parlars. El cas més evident és les *Vides de sants rosselloneses*, del segle XIII: en aquesta obra, la majoria de formes són amb *e*. Curiosament, en aquesta obra les úniques que hi ha amb *i* són les que tenen xeix, *naiximent* i *coneiximent* (tot i que *naixement* també hi surt amb força). Per tant, al parlar septentrional es detecta una preferència per *e* en aquests derivats, quan en altres parlars es prefereix majoritàriament *i*.[15]

Diguem, finalment, que la presència d'un prefix (*re-*, *con-*, *des-*, *in-*, etc.) implica gairebé forçosament la forma amb *-i-*. Aquesta tendència es troba avui dia i també en la llengua antiga. Així, d'entrada pot ser *batiment* o *batement*, o *coneiximent* i *coneixement*, o *corriment* i *correment* (encara que les formes amb *i* semblen més usuals); però només és *combatiment* i *abatiment* (i no pas *combatement* ni *abatement*), *concorriment* (i no pas *concorrement*), *acreiximent* (i no pas *acreixement*). Tan sols l'antic *regonèixer* permet totes dues formes (*regoneixement* i *regoneiximent*).[16]

En resum, en mots creats amb el sufix *-ment* provinents verbs de la II conjugació, la vocal temàtica presenta força vacil·lació (tant en la llengua actual com en estadis pretèrits de la llengua), si bé s'entreveuen algunes tèndències, majoritàriament favorables a la vocal *-i-*.

2.4. Semàntica

Considerem que el sufix *-ment* té per funció l'obtenció d'un substantiu d'acció i efecte a partir d'un verb, sense incorporar-hi cap matís semàntic. Així, tenim que el verb expressa 'acció' i el substantiu d'acció i efecte amb *-ment* expressa el mateix, sense cap altre tret semàntic afegit. Aquesta observació ja ha estat feta per altres autors:

> "Es deriven en català amb *-ment* nominalitzacions predicatives sense determinació semàntica addicional." (LÜDTKE 1983: 334)

Aquest tret del sufix *-ment* constrasta amb la natura semàntica d'altres sufixos, que —com anirem veient— solen aportar algun tret semàntic (sufixos *-ur*+F, *-all*, *-im*) o són propicis per a utilitzar-se en un context concret (seria el cas de *-ció(n)* i *-atg*). Per

---

occidentals, la *e* estigui allunyada de la *a* fa innecessària la antihiàtica. En canvi, en els parlars orientals el so de la *a* i de la neutra o de la *e* i de la neutra són més propers. Al capdavall, els orientals que no fan la antihiàtica de *teatre* acaben pronunciant la *e* tancada (com en occidental) (BADIA 2001): la antihiàtica i la neutralització fonètica es poden considerar dues respostes diferents al mateix problema.

[15] Podria ser que aquesta preferència tingui relació amb un altre fet: hi ha molts infinitius que, a la Catalunya Nord, són de la II conjugació rizotònics, mentre que en altres parlars són de la III conjugació. En efecte, *collir*, *cosir*, *fugir*, *eixir*, *grunyir* i *bullir* tenen com a forma d'infinitiu al Rosselló *cúller*, *cúser*, *fúger*, *éixer*, *grúnyer* i *búller* (i l'antic verb *sallir* 'sortir' és *sàller*) (MOLL 1991: 146). A la Catalunya Nord, doncs, la II conjugació té una mica més de presència (el seu paper no és tan secundari), i això pot haver facilitat el manteniment —almenys històricament— de la vocal temàtica *e* com a pròpia de la II conjugació.

[16] Sí que hi ha *decorrement* però té menys presència que *decorriment*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

tant, de tots els sufixos nominalitzadors de verbs, podem considerar que *-ment* és el que està menys marcat semànticament. Si hi ha algun substantiu creat amb *-ment* que té un matís afegit al significat original del verb, podem considerar que es tracta d'un enriquiment semàntic que ha tingut lloc després de la creació del substantiu; és a dir, posteriorment al procés transcategoritzador. Com hem vist [veg. cap. *Delimitacions conceptuals i metodològiques*], aquest enriquiment pot explicar-se per *traslació semàntica*.

2.5. Ús

2.5.1. Rendibilitat

Diversos autors consideren que el sufix *-ment* és dels més usats per a formar substantius d'acció i efecte:

> "El rendiment de *-ment* és menys limitat per altres sufixos de la mateixa funció que cast. *-miento* i fr. *-ment*. El cat. *-ment* conserva una productivitat que el castellà i el francès restringiren més en la seva història amb altres sufixos predicatius deverbals, sobretot cast. *-ción*, *-Øo*, fr. *-tion*." (LÜDTKE 1983: 334)

En paraules semblants s'expressen altres autors: Fabra (1912: 248) explica que el català tenia una gran "predilecció" per aquest sufix; Marquet (1993: 39) afirma que el sufix *-ment* és el més utilitzat per a crear noms a partir de verbs; i Cabré i Castellví (1994, vol. II: 47; 2002: 750) sosté que el sufix *-ment* "és el més productiu".[17] N'hi ha prou de fer un cop d'ull als diccionaris, o simplement tenir present la llengua general, per a adonar-se que els substantius amb *-ment* són força freqüents. Altres dades col·laterals corroboren aquesta apreciació. Hem observat que s'han arribat a crear derivats amb *-ment* malgrat que ja existien altres derivats paral·lels formats amb altres sufixos:

[25] *patrocinament* (doc. oral, 9-9-2004) (per *patrocini*)
cridament 'el fet de fer venir algú' (doc. oral, 10-2-2006) (per *crida*)
naufragament (per *naufragi*)

L'aparició de mots com aquests reforça la idea que el sufix *-ment* és força rendible, fins al punt que els derivats amb aquest sufix poden ocupar el lloc d'altres derivats irregulars o històrics. En efecte, si el sufix *-ment* no fos prou rendible, no s'explicaria que s'haguessin generat mots com *patrocinament*, *cridament* o *naufragament* existint en el lexicó mots com *patrocini*, *crida* o *naufragi*.

A part d'això, actualment disposem de treballs que ofereixen dades quantitatives sobre l'ús de sufixos. D'entrada, avancem que, segons un recompte nostre, el DLC3

[17] Val a dir que, en espanyol, el sufix *-miento* també és força usat (MARTÍNEZ CELDRÁN 1975: 108).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

recull uns 1.300 substantius d'acció i efecte amb el sufix *-ment*. El mateix diccionari conté uns 1.650 adjectius deverbals amb el sufix *-or* (*aniquilador*, *batedor*, *catalitzador*, *desertor*, *portador*, *protector*, *trencador*, etc.), que és dels més recurrents en català. La comparació permet veure que el gruix de substantius amb el sufix *-ment* és considerable.[18] S'ha de dir, però, que els treballs de caràcter estadístic donen dades aparentment contradictòries pel que fa a l'ús del sufix *-ment*. D'una banda, Cabré i Castellví (2002: 769) explica que, en els corpus amb el qual ha treballat, el sufix *-ció(n)* té una freqüència més alta d'aparició (vora el 20%) que el sufix *-ment* (el 7%). Tanmateix, aquesta autora adverteix (n. 15) que les dades del seu corpus s'han extret de textos periodístics; aquests textos s'han de considerar de nivell mitjà-alt pel que fa al registre i —com reconeix l'autora mateixa— controlats pel que fa a la producció. Per aquesta raó Cabré i Castellví posa en quarantena les dades obtingudes en el seu propi corpus.[19] De fet, el DLC3 també té un xic més de mots amb *-ció(n)* que amb *-ment*, però la diferència és molt més curta que les dades del corpus de Cabré i Castellví: uns 1.300 substantius amb *-ment* i uns 1.600 substantius amb *-ció(n)*.[20] D'una altra banda, altres corpus revelen que la productivitat de *-ment* és superior a *-ció(n)*. Així, Villas (1999: 215-216) explicita que, a la novel·la *Solitud* de Víctor Català (publicada l'any 1905), hi ha 202 casos de mots amb *-ment* i 87 casos de mots amb *-ció(n)*: una proporció que aparentment contradiu les dades d'un corpus basat en el llenguatge periodístic.

Creiem que les dades reportades per aquests estudis no tenen per què considerar-se contradictòries. Al contrari: segurament cal considerar-les complementàries. Cal tenir present que Cabré i Castellví disposa d'un corpus format per textos periodístics, que són diferents temàticament i estilísticament dels textos literaris. I és esperable que, amb estils i temàtiques diferents, no apareguin ben bé els mateixos recursos gramaticals. Qualsevol lingüista pot assumir que, en un text tècnic, difícilment hi apareixeran mots diminutius amb el sufix *-et*, al contrari que els corpus de textos orals. En aquest sentit, no és agosarat afirmar que segurament el sufix *-ció(n)* tendeix a aparèixer més en

[18] Per a l'obtenció de la xifra de substantius en *-ment*, s'ha fet una cerca a l'*Hiperdiccionari* (l'edició en CD-ROM del DLC3) i s'han considerat només els casos en què, a més de ser un substantiu masculí (lògicament calia separar els adverbis en *-ment*), hi hagués el mot *acció* a la definició. Així s'han suprimit els que tenien el mot *efecte*, que al CD-ROM apareixen com a entrades separades (i per tant computen), així com altres definicions especialitzades. Val a dir que, a pesar d'això, sempre se'n pot escapar alguna: *acoblament*, a més de la definició genèrica, té altres definicions, com 'acció d'unir-se dos satèl·lits llançats separadament, per tal de constituir un giny que no hauria pogut ésser llançat d'un sol cop' i 'terme usat generalment com a sinònim d'acció mútua'. El fet que hi aparegui el mot *acció* fa que aquesta entrada computi. La xifra que donem, doncs, és aproximada —de fet, rebaixada un xic—. El mateix passa amb el sufix *-or*: tot i suprimir en la cerca mots com *carnívor*, *monocolor*, *aeroflor* o *anemòcor*, és possible que alguna altra entrada s'hagi escolat (com *estar combregador*, subentrada de *combregador*).

[19] Per exemple, les dades del corpus indiquen que la llengua catalana usa gairebé amb el mateix percentatge la prefixació i la sufixació, i Cabré i Castellví assenyala que això no és així en la realitat, sinó que en la llengua oral s'usa més la sufixació.

[20] Per als criteris de cerca del sufix *-ció(n)*, vegeu dues notes més amunt la informació sobre la cerca del sufix *-ment*. Les eines per a depurar la cerca han estat les mateixes (per exemple, el mot *ablució* compta 7 vegades, perquè té 7 accepcions o subaccepcions, i s'ha obviat tot el que no tingués a la definició el mot *acció*). Si en comptes del mot *acció* a la definició, cerquem que hi hagi el mot *efecte* (recordem que l'estructura de les definicions del DLC3 donen una accepció o subaccepció distinta per a cada sentit), la xifra és de 783 mots en *-ment* i 1.035 mots en *-ció(n)*, amb una proporció molt semblant quan hem usat el mot *acció* present a la definició.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

determinats llenguatges formals (el científic, l'administratiu, el jurídic, el periodístic,[21] etc.); i que en altres àmbits més expressius (com la literatura) tendeix a abundar més el sufix *-ment*.

En resum, es pot afirmar que el sufix *-ment* és força rendible, si bé en determinats textos, sobretot els més especialitzats (llenguatge tècnic, administratiu, periodístic, etc.), el sufix *-ció(n)* (del qual parlem més avall, de manera que reprendrem aquesta qüestió) pot arribar a ser més usat.

2.5.2. Restriccions[22]

El sufix *-ment* té algunes restriccions. Així, segons Cabré i Castellví & Rigau (1986: 41) "un radical de verb estatiu no admet el sufix nominalitzador *-ment*", de manera que mots com **semblament* són agramaticals [veg. cap. *Altres recursos*, punt 1]. Semblantment, Sifre afirma:

> "No es poden formar noms en *-ment* (tipus *acolliment* o *cansament*) sobre qualsevol tema verbal (**menjament*, **moriment*)." (SIFRE 1995: 103)[23]

Estirant el fil de l'aportació de Sifre, podem intentar esbrinar per què alguns verbs no tenen derivats en *-ment*. Alguns casos que no tenim en català són:

[26] **menjament* 'el fet de menjar'
**sopament* 'fet de sopar'
**moriment* 'el fet de morir'
**discutiment* 'el fet de discutir'
**ajudament* 'el fet d'ajudar'
**reïment* 'el fet de riure'
**veïment* 'el fet de veure una cosa'

Es fa difícil determinar què impedeix que sorgeixin aquests mots. Segurament, part de la raó d'aquest blocatge és l'existència prèvia d'altres substantius d'acció i efecte, que fan innecessari el mot en *-ment*:

---

[21] Cal tenir present que, avui dia, el periodisme beu en gran part de fonts oficials (documents governamentals o de partits), acadèmiques (estudis fets per universitats, instituts, etc., de gran impacte social: canvi climàtic, dades macroeconòmiques, situació de marginació de determinats col·lectius socials) o jurídiques (informació sobre fets luctuosos).

[22] Quan tractem el sufix *-ció(n)* també comentem la possibilitat que el sufix adverbialitzador *-ment* tingui un paper blocador per a l'aparició del sufix nominalitzador *-ment* (no ho reportem aquí, doncs).

[23] Aquesta dada de Sifre és aparentment contradictòria amb la de Cabré i Castellví (1994, vol. II: 47-48) quan afirma que el sufix *-ment* "no discrimina ni és discriminat per bases de cap tipus de conjugació". Però de fet el que indica Cabré i Castellví és que la conjugació no és un factor discriminant a l'hora de triar el sufix *-ment*. Com de fet, totes tres conjugacions tenen verbs que nominalitzen en *-ment*, incloent-hi la II conjugació: *batement*, *corriment*, etc.)

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[27] *menjada* 'el fet de menjar'
sopar 'fet de sopar'
mort (fem.) 'el fet de morir'
discussió 'el fet de discutir'
ajuda 'el fet d'ajudar'
rialla 'el fet de riure'
visió 'el fet de veure una cosa'

Tanmateix, l'existència d'un substantiu d'acció i efecte no sempre és motiu de blocatge, ja que, com hem vist, al costat de formes com *patrocini*, *crida* o *naufragi*, no és impossible sentir *patrocinament*, *cridada* o *naufragament*. Això mateix que diem es pot aplicar a casos com *degollament*/*degollació*, *fixació*/*fixament* o *truncació*/*truncament*, dels quals parlem més avall en tractar el sufix *-ció(n)*.

D'altra banda, que una forma no sigui usual avui dia no vol dir que no hagi existit antigament. Per exemple, tot i que diem generalment *decepció*, antigament era usual dir *decebiment* (DCVB), com a substantiu d'acció i efecte de *decebre* en el seu sentit antic d''enganyar'.[24] Igualment, en català antic era molt usual el molt *esteniment* (DCVB), substantiu d'acció i efecte d'*estendre*.[25]

S'ha de dir, també, que hi ha verbs que no han format el substantiu d'acció i efecte amb el sufix *-ment*, però que, amb un prefix adjuntat —generalment culte—, sí l'han format amb aquest sufix:

[28] *a* **caïment* 'el fet de caure' (es diu *caiguda*)
decaïment 'el fet de decaure'

b **seïment* 'el fet de seure' (es diu *asseguda* quan és multitudinària)
sobreseïment 'el fet de sobreseure un cas'

c **veniment* 'el fet de venir' (es diu *vinguda*)
reveniment o *revinguda* 'el fet de revenir' (DLC3)

d **teniment* 'el fet de tenir una cosa' (es diu *tinença*)
captenir 'el fet de captenir-se d'una determinada manera'

D'altra banda, no manquen casos de verbs que tenien un substantiu d'acció i efecte

[24] El DCVB defineix *decebiment* com a 'engany', i porta aquests exemples il·lustratius (tots dos de Ramon Llull): *En totes quantes mercaderias veem... ha engans e maestries e decebiments de gents per raó de los falsos mercaders*; *Sots [=sota] moltes de belles paraules veg [=veig] moltes de falsetats... e molts de decebiments*. En diversos textos medievals es troben exemples semblants: *E si decebrà la cort dién que no à corona e la [...] aurà usat del dit offici de coredor, que pach per pena ·CC· sous per rahó del decebiment e engan que feyt haurà a la cort* (*Manual de Consells de la ciutat de València*, segle XIV).

[25] Exemples medievals reportats pel DCVB: *Los accidents de la natura sensual s'estenen per tot l'arbre en l'esteniment del seny comú*; *Les venes can se lunyen del cervel són pus dures... per raó de la sequetat e de l'esteniment que troben*; *En la distensió o steniment han acostumat els obrants*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

amb *-ment* i que l'han abandonat a favor d'altres formes, sobretot a favor del sufix *-ció(n)* o de l'habilitació del participi de passat:

[29]

	FORMA ANTIGA	FORMA ACTUAL
a	*cogitament*	*cogitació*
	concebiment	*concepció*
	conservament	*conservació*
	elongament	*elongació*
b	*caïment*	*caiguda*
	dormiment (DCVB)	*dormida*
	enceniment	*encesa*
	entrament	*entrada*
c	*obeïment*	*obediència*
	concorriment	*concurs*

2.5.3. Règim

Hem observat que el sufix *-ment* és pràcticament obligat quan els primitius són verbs derivats mitjançant prefixos verbalitzadors (*en-*, *a-*) d'adjectius (diem "pràcticament" perquè sempre hi ha la possibilitat de trobar un contraexemple; tanmateix, la regularitat en aquest cas és molt alta):

[30] *a-*$_1$ 'fer [Adj]'$_{V\cdot I}$

bo	*abonar*	*abonament*
clar	*aclarir*	*aclariment* (tb. *aclarida*)
company	*acompanyar*	*acompanyament*
fluix	*afluixar*	*afluixament*
germà	*agermanar*	*agermanament*

[31] *a-*$_2$ 'fer [Adj]'$_{V\cdot IIIe}$

barat	*abaratir*	*abaratiment*
bell	*abellir*	*abelliment*
bla	*ablanir*	*ablaniment*
covard	*acovardir*	*acovardiment*
feble	*afeblir*	*afebliment*
franc 'lliure'	*afranquir*	*afranquiment*
lent	*alentir*	*alentiment*
lleuger	*alleugerir*	*alleugeriment*
lliure	*alliberar*	*alliberament* (tb. *alliberació*)[26]
magre	*amagrir*	*amagriment*

[26] Els diccionaris entren *alliberament* com a forma preferent; *alliberació* l'entren com a secundària.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

mans(o)	*amansir*	*amansiment*
profund	*aprofundir*	*aprofundiment*
redó	*arredonir*	*arredoniment*
serf	*asservir*	*asserviment*

[32] *en-*$_1$ 'posar en [N]'$_{V·I}$

barca	*embarcar*	*embarcament*
sac	*ensacar*	*ensacament*

[33] *en-*$_2$ 'fer [Adj]'$_{V·IIIe}$

alt	*enaltir*	*enaltiment*
bajà	*embajanir*	*embajaniment*
balb	*embalbir*	*embalbiment*
blanc	*emblanquir*	*emblanquiment*
boig	*embogir*	*embogiment*
brau	*embravir*	*embraviment*
bru	*embrunir*	*embruniment*
brut	*embrutir*	*embrutiment*
car	*encarir*	*encariment*
dolent	*endolentir*	*endolentiment*
fosc	*enfredorir*	*enfredoriment*
gord	*endordir*	*engordiment*
gran	*engrandir*	*engrandiment*
gras	*engrassir*	*engrassiment*
gros	*engrossir*	*engrossiment*
malalt	*emmalaltir*	*emmalaltiment*
morè	*emmorenir*	*emmoreniment*
mut	*emmudir*	*emmudiment*
pàl·lid	*empal·lidir*	*empal·lidiment*
petit	*empetitir*	*empetitiment*
pobre	*empobrir*	*empobriment*
ric	*enriquir*	*enriquiment*

[34] *a-*$_3$ o *en-*$_3$ 'fer agafar [N-*or*]'$_{V·IIIe}$

amor (<*amar*)	*enamorar*	*enamorament*
favor	*afavorir*	*afavoriment*
fervor	*enfervorir*	*afervoriment*
fredor	*enfredorir*	*enfredoriment*
sabor (<*saber*)	*assaborir*	*assaboriment*
temor (<*témer*)	*atemorir*	*atemoriment*
vigor (<*vigir*)	*envigorir*	*envigoriment*

[35] *a-*$_4$ 'fer [V]'$_V$ (els verbs resultants d'aquesta derivació són els causatius dels primitius)

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

baixar	*abaixar*	*abaixament*
beure	*abeurar*	*abeurament*
créixer	*acréixer*	*acreixement*
dormir	*adormir*	*adormiment*
pujar	*apujar*	*apujament*

[36] *a-*$_5$ 'fer ser [Adj amb /w/]'$_{V\cdot IIIe}$

breu	*abreujar*	*abreujament*
lleu	*alleujar*	*alleujament*
suau	*assuaujar*	*assuajament*

[37] *a-*$_6$ 'fer ser [Adv]'$_I$

(a) prop	*apropar*	*apropament*
(a) lluny	*allunyar*	*allunyament*[27]
(a) poc	*apocar*	*apocament*

Es pot afirmar que el sufix *-ment* opera de manera generalitzada amb verbs formats amb els prefixos *a-* i *en-*; d'aquest fet es podria afirmar que hi ha règim afixal.[28] De fet, mots com **allunyació*, **engreixació* o **agermanació* semblen impossibles.

Tanmateix, hi ha alguns casos que s'escapen d'aquest règim. Per exemple, hi ha *abeuratge* i *abeurall* (substantius d'acció i efecte d'*abeurar*). En aquesta línia, sembla que el sufix *-ció(n)* ha pogut penetrar en algun cas, com *enquadernació*, forma possible al costat d'*enquadernament*; o *encadenació*, forma que reporta l'Observatori de Neologia (2004: 63) (s'ha de dir que, amb tot, *encadenament* segurament encara és la forma més habitual). Encara un altre cas que podem considerar excepcional és *afluix*, que el DLC3 porta com a sinònim d'*afluixament*. D'altra banda, en molts d'aquests casos es pot usar l'habilitació del participi de passat (*ajaguda*, *asseguda* i *afluixada*).

Alguns dels verbs de caràcter tècnic —especialment, del camp tèxtil— formats amb el prefix *a-* poden presentar el sufix *-atg*, encara que aquesta és una solució o bé impulsada per autoritats acadèmiques —en general— o bé deguda al francès —en el cas del llenguatge tèxtil i vitivinícola— (més avall en parlem quan reportem el sufix *-atg*):

[38] *avivar* [*a-* + *viu*]
Forma general: *avivament* (*L'avivament de l'aigua*)
Forma tècnica: *avivatge* 'tractament químic al qual són sotmesos els teixits o els filats després de tenyits, per tal d'avivar-ne el color'

ajustar [*a-* + *just*]
Forma general: *ajustament* (*L'ajustament de les portes*)
Forma tècnica: *ajustatge* (*L'ajustatge de peces*)

[27] En tortosí es diu *a lluny* (més concretament, *a llun*).

[28] L'Observatori de Neologia (2004: 64) indica que els verbs formats amb els prefixos *a-*, *en-* i *des-* tenen preferència pel sufix *-ment*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

assecar [*a-* + *sec*]
Forma general: *assecament* (*L'assecament de les fulles*)
Forma tècnica: *assecatge* (*Per determinats vins, cal sotmetre els raïms a assecatge*)

allisar [*a-* + *llis*]
Forma general: *allisament* (*L'allisament dels cabells val tant*)
Forma tècnica: *allisatge* 'polir la superfície de la pell adobada i acabada'

apelfar [*a-* + *pelfa*]
Forma general: *aplefament*
Forma tècnica: *aplefatge*

aplanar [*a-* + *pla(n)*]
Forma general: *aplanament* (*Fer l'aplanament dels bonys*)
Forma tècnica: *aplanatge* 'operació consistent a aplanar les xapes deformades'

En verbs amb el sentit de 'posar-se sobre una superfície' (aeronaus i astronaus) hi trobem un element inicial *a-*. En aquest tipus de verbs també s'empra *-atg* i no pas *-ment*:

[39]

aterrar	*aterratge*
amarar	*amaratge*
allunar	*allunatge*[29]

Un altre cas de règim amb *-ment* és els verbs creats amb el sufix aspectoverbalitzador *-e* (que, per a adjuntar-se, necessita fer-ho conjuntament amb un prefix, i per tant ens trobem davant una parasíntesi). Aquest sufix té un doble paper: a més de verbalitzar (amb la III conjugació amb extensió) aporta uns trets semàntics, tot i que poc definits. Aquests trets són des de la intensificació (*atapeir*, ja que és encara més que *omplir fins dalt*) fins a la imperfectivitat (*escalfeir* 'escalfar insuficientment', *esdolceir* 'endolcir insuficientment'). Aquest sufix obliga a nominalitzar amb *-ment*:

[40] EN COMBINACIÓ AMB *A-* O *EN-*

tap	*atapeir*	*atapeïment*
pedra	*empedreir*	*empedreïment*
mans(o)	*emmanseir*	*emmanseïment*

[41] EN COMBINACIÓ AMB *ES-*

blanc	*esblanqueir*	*esblanqueïment*
groc	*esgrogueir*	*esgrogueïment*
calf	*escalfeir*	*escalfeïment*

[29] Hi ha encara un altre sufix *a-* que, adjuntat a verbs d'acció humana en què el CD és un grup de peces indeterminades (*acollir* i *aplegar*), no està obligat a recórrer a *-ment*, sinó que pot nominalitzar-se per conversió (*acull*, *aplec* [veg. cap. *Conversió*]).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

mort	*esmorteir*	*esmorteïment*
dolç	*esdolceir*	*esdolceïment*
fer	*esfereir*	*esfereïment*
brau	*esbraveir*	*esbraveïment*[30]

Finalment, els verbs amb el sufix *-eig* nominalitzen normalment de tres maneres: per mitjà de la conversió [veg. cap. *Conversió*], amb l'habilitació del participi de passat, normalment en femení [veg. cap. *Habilitació gramatical*] o amb el sufix *-ment*, que es pot considerar un cas de règim:

[42]	*plantejar*	*plantejament* o *planteig*
	foguejar	*foguejament* o *fogueig*
	especejar	*especejament*
	sanejar	*sanejament*
	sacsejar	*sacsejada* o *sacsejament*
	planejar	*planejat* o *planejament* o *planeig*
	bronzejar	*bronzejat* o *bronzejament*

2.5.4. Blocatge

Alguns verbs —que anomenem de *segona generació*— resulten de la conversió de substantius d'acció i efecte en verbs [veg. cap. *Conversió*]. Si algun d'aquests verb s'han format per conversió d'un substantiu d'acció i efecte format amb el sufix *-ment* (especialment, els que són irregulars morfològicament), aquests verbs no creen un substantiu d'acció i efecte amb el sufix *-ment*, segurament per una raó cacofònica:

[43]	VERB 1G	SAE	VERB 2G	FORMA BLOCADA
	argüir	*argument*	*argumentar*	**argumentament*
	compartir	*compartiment*	*compartimentar*	**compartimentament*
	complir	*compliment*	*complimentar*	**complimentament*
	condir	*condiment*	*condimentar*	**condimentament*[31]
	excretar	*excrement*	*excrementar*	**excrementament*
	—	*experiment*	*experimentar*	**experimentament*
	ornar	*ornament*	*ornamentar*	**ornamentament*

[30] En el cas de d'*emmusteir*, *entebeir*, *ensutzeir* i *empudeir*, es pot considerar que no hi ha un sufix *-e*, sinó que el primitiu és la forma antiga de *músti(c)*, *tebi*, *sutze* 'brut' i *pudent*, és a dir, *músteu* (fem. *mústea*), *tèbeu*, *sútzeu* i *púdeu*. Així, *emmusteir* és [/múste/ + *en*-$_{V\cdot III}$], i per tant cal incloure'l al grup de verbs com *emmorenir*. Igualment, també es pot dir que a *beneir* i *maleir* no hi ha cap sufix *-e*: en realitat, els adverbis *be(n)* i *mal* presenten al·lomorfia; així, quan se'ls adjunta una forma sufixada es revesteixen amb les formes *bene-* i *male-*: *benefactor*, *benefici*, *benèvol*, *benèfic*, *mal(e)factor*, *malefici*, *malèvol*, *malèfic*. Aquest mateix radical és el que trobem a *maleir* i a *beneir* (a segment *eir*, la *e* és la vocal temàtica) (RULL 2004: 120, n. 43).

[31] *Condir* vol dir 'augmentar de volum, nombre, etc.'. De fet, el menjar es fa 'augmentar' (almenys, pel que fa al gust) si es condimenta. El DIEC1 indica que *condir* té un ús restringit geogràficament.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

parlar	*parlament*	*parlamentar*	**parlamentament*
reglar	*reglament*	*reglamentar*	**reglamentament*

De fet, aquesta regla és pròpia de qualsevol verb terminat amb la seqüència fònica *ment* (*esmentar*, *alimentar*, *fomentar*, etc.). El substantiu d'acció i efecte, en aquests casos, sol formar-se amb *-ció(n)*:

[44]

argumentar	*argumentació*	*La teva argumentació no serveix per demostrar això*
experimentar	*experimentació*	*L'experimentació amb animals no està ben vista*
fragmentar	*fragmentació*	*Al-Andalus visqué diverses fragmentacions*
segmentar	*segmentació*	*Amb la segmentació del cable podem aïllar la tensió que cada punt aguanta*

En algun cas (com *argumentació*, *ornamentació* o *reglamentació*), els derivats amb *-ció(n)* tenen implícit un sentit de col·lectivitat que no té un substantiu d'acció i efecte de primera generació (*argument*, *ornament*, *reglament*).

2.6. La variant femenina augmentativa

Quan tenen forma femenina, els substantius d'acció i efecte amb *-ment* tenen valor augmentatiu, de manera que, a més de significar literalment 'acció de V', impliquen una exageració i unes dimensions majúscules. Es tracta d'un recurs expressiu propi del llenguatge col·loquial.

Alguns autors parlen d'un sufix *-menta*:

> "El llenguatge col·loquial fa derivats en **-menta** que no són admesos literàriament: *acompanyamenta*, *carregamenta*, *embussamenta*, *esveramenta*, *explicamenta*, *lliscamenta*, *picamenta*, *rementamenta*, etc." (RUAIX 1998: 41)[32]

Creiem, però, que es tracta del mateix sufix *-ment*, amb la feminització del derivat, com ja han indicat alguns altres autors:

> "Quant a *-menta* [...] sovint esdevé una variant de *-ment* com a sufix nominalitzador de verbs a un nivell sobretot col·loquial i amb un matís afectiu-intensiu-col·lectiu [...] que contrasta amb la significació més neutra de *-ment*: *enraonamenta*, *esgotamenta*, *fragamenta*, *xerramenta*, etc." (DUARTE & ALSINA 1986: 109)

Reportem una llista d'exemples que hem recollit:

[32] A Ruaix (1987: 41, n. 7) hi ha la mateixa explicació, si bé amb menys exemples.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[45]

abaixar	*abaixamenta* (DCVB)
accelerar	*acceleramenta*
acompanyar	*acompanyamenta* (RUAIX 1987: 41. n. 7)
(a)fartar	*(a)fartamenta*
afluixar	*afluixamenta* (*Quina afluixamenta!* 'quina davallada d'energia'; doc. oral, 15-7-2001)
allargar	*allargamenta* (*Aquella allargamenta de coll*; *El Matí de Catalunya Ràdio* [*Alguna Pregunta Més*], Catalunya Ràdio, 22-6-2006, referit a les copiades en els exàmens de selectivitat)
apegar	*apegamenta* i *apegalamenta* (cf. *apegalós* i *apegalent*)
apretar	*apretamenta*
aprimar	*aprimamenta* (*Tot i que el seu consum tendeix a baixar per allò de l'aprimamenta, el sucre segueix sent un aliment essencial*; Joan Oliver, *Avui* [*Opinió*], 23-6-2005)
atipar	*atipamenta*
atribolar-se	*atribolamenta*
avorrir-se	*avorrimenta*
bellugar-se	*bellugamenta* (DCVB)
bullir	*bullimenta* (*Set de Notícies*, TV3, 10-7-2001)
cabrejar	*cabrejamenta* (*Porto una cabrejamenta que és massa*, doc. oral, 6-8-2001)
capar	*capamenta* (DCPopArg)
carregar	*carregamenta* (RUAIX 1987: 41, n. 7)
claudicar	*claudicamenta* (*Tantes claudicamentes...*)
desmarxar	*desmarxamenta*
despistar-se	*despistamenta*
embabdocar	*embadocamenta*
embalar	*embalamenta* (*L'embalamenta que portava...*)
embolicar	*embolicamenta* 'gran enredada, el fet de fer participar algú en una cosa que no ix bé'
emborratxar	*emborratxamenta*
embussar	*embussamenta* (RUAIX 1987: 41, n. 7)
empastifar	*empastifamenta*
empipar	*empipamenta*
emprenyar 'enfadar'	*emprenyamenta* (*Quina emprenyamenta que portava!*)
encarir	*encarimenta* 'gran encariment'
encular	*enculamenta* (DCPopArg)
engegar	*engegamenta* (*L'engegamenta de màquines*, dit quan són moltes les màquines que cal engegar)
enlluernar	*enlluernamenta* 'enlluernada de grans proporcions'
enraonar	*enraonamenta* (RUAIX 1987: 41; DUARTE & ALSINA 1986: 109)
escalfar	*escalfamenta* (DCPopArg)
escampar	*escampamenta*
esgotar	*esgotamenta* (DUARTE & ALSINA 1986: 109)
esporgar	*esporgamenta*
estornudar	*estornudamenta* 'conjunt d'estornuts'

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

esverar-se	*esveramenta* (RUAIX 1987: 41, n. 7)
explicar	*explicamenta* (RUAIX 1987: 41, n. 7)
fitxar	*fitxamenta* 'l'activitat de fitxar per part de la policia' (Ricard Colom, *Tirant* [llista de correu], 16-1-2001)
fotre	*fotementa* (DCPopArg)
fregar	*fregamenta* (DUARTE & ALSINA 1986: 109)
guarnir	*guarnimenta*
lluir	*lluïmenta* 'el fet de lluir molt' (doc. oral, 19-1-2006)
mudamenta	'el fet d'anar molt mudat' (*Lo Cartanyà*, TV3, 19-4-2007)
parlar	*parlamenta* (DCVB)
patir	*patimenta* (*Quanta patimenta!*)
picar	*picamenta* (RUAIX 1987: 41, n. 7)
plorar	*ploramenta* (*Cantamania*, TV3, 9-8-2006)
prenyamenta	'el fet d'estar prenyada' (*Lo Cartanyà*, TV3, 19-4-2007)
rahar (< esp. *rajar*)	*rahamenta* (*Versió RAC1*, RAC1, 9-6-2006)
regar	*regamenta* (*Set de Notícies*, TV3, 10-7-2001)
remenar	*remenamenta* (RUAIX 1987: 41, n. 7)
sofregir	*sofregimenta* 'gran sofregida' (DCVB; localitzat a Tortosa)
sopar	*sopamenta* 'gran sopada' (DCVB)
suar	*suamenta* (*Unes suamentes...!*; doc. oral, 7-8-2007)
tremolar	*tremolamenta*
xafar	*xafamenta* 'gran cansament'
xalar 'passar-ho bé'	*xalamenta* (Ricard Colom, *Zèfir* [llista de correu], 19-1-2001)
xerrar	*xerramenta* (RUAIX 1987: 41; DUARTE & ALSINA 1986: 109)[33]

Segons les teories actuals sobre el gènere en català, es fa difícil considerar que el sufix *-ment* permeti derivats amb doble gènere (masculí i femení). De fet, si això fos així caldria esperar que tots els verbs poguessin tenir derivats masculins i femenins (o que només tindríem uns pocs casos de defectivitat, és a dir, pocs mots només masculins i pocs mots només femenins). La presència del derivat femení, com hem vist, està lligada a la semàntica. Per això, considerem que, en aquests casos, hi ha pseudoflexió [veg. cap. *Delimitacions conceptuals i metodològiques*]. El sufix *-ment* només permet obtenir derivats masculins, els quals, un pic formats, poden femenitzar-se per pseudoflexió, de manera que obtenim una nova paraula amb un significat lleument distint: s'hi expressa 'acció i efecte' però amb un matís d'augmentativitat (fins i tot d'exageració).

Aquesta proposta descriptiva, en què els derivats femenins es lliguen als masculins, té raó de ser perquè entre femenins i masculins hi ha una relació semàntica estreta. És a dir: es fa difícil considerar que hi ha dos sufixos distints tenint present el lligam semàntic entre *empipament* i *empipamenta*. El femení pseudoflexionat, doncs, només aporta el matís d'augmentativitat. Aquest ús com a augmentatiu de la forma femenina consona amb el que trobem en alguns noms d'instruments tradicionals, en què

[33] Mots com *arrelamenta* 'arrelam' (RIERA 1993: 93) o *cornamenta* 'banyam d'un animal' són col·lectivitzadors. Es poden interpretar com 'efecte' (el resultat d'arrel, el resultat de criar corns, etc.).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

la forma femenina també té valor augmentatiu, i que han descrit autors diversos (Mascaró (1986: 34-35) justament ho posa com a exemple de pseudoflexió):

> "Hi ha un petit conjunt de parells de mots que designen objectes similars, el femení de mida més gran que el masculí: *sac - saca*, *plat - plata*, *cistell - cistella*, *gerro - gerra*, *ganivet - ganiveta*, *roc - roca*, *porró - porrona*. Només he trobat un cas semblant amb la relació invertida, *culler - cullera*. El fenomen es podria explicar per la tendència a formar un nou mot femení a partir de l'element masculí (possiblement degut a la relació no-marcat - marcat), però més difícilment a l'inrevés. Com que a l'hora de formar un nou mot la diferència de mida és un element semàntic diferenciador molt clar, es pot recórrer a la diferència de gènere i formar un nou mot femení, però també es poden utilitzar els sufixos derivacionals diminutius o augmentatius. Ara bé, com que els diminutius [transcrivim no fonèticament] (*-et*, *-ell*, *-í(n)*, *-ó(n)*, etc.) són més i molt més productius que els augmentatius (*-às*, *-ot*, etc.), el femení es veu molt més sovint desplaçat per un sufix derivacional en el cas que designi un objecte més petit, que quan designa un de més gros. Així s'expliquen també les sèries *plat - plata - platerets*, *bot - bóta - botella*, *fesol - fesola - fesolet*." (MASCARÓ 1986: 101)

> "Hi ha una sèrie de noms masculins que tenen el corresponent derivat femení amb un significat semblant, però amb la diferència que el masculí designa una cosa més petita i, el femení, una cosa més grossa o gran." (RUAIX 1987: 27)

> "La llengua posseeix una sèrie de mots aparellats, l'un obtingut a partir de l'altre, però canviant-ne el gènere gramatical: sovint es tracta de paraules diferents, però en aparença l'una és femení de l'altra: *cuc/cuca*, *ganivet/ganiveta*, *parell/parella*, *bóta/bot*, *forca/forc*, *molla/moll*. Com que sovint la diferència entre ambdós és de grandària, hom ha pogut parlar de «femenins de valor augmentatiu» (*prat/prada*, *cistell/cistella* [...])." (BADIA I MARGARIT 1994: 417)

Diguem, finalment, que aquest valor semàntic afegit d'augmentativitat és un element prou rellevant per al nostre estudi si tenim en compte que —tal com hem dit abans— el sufix *-ment* no aporta cap matís al verb primitiu, sinó que només serveix per a trascategoritzar (de verb a nom). Si considerem que *-ment* no fa cap aportació semàntica, és la feminització (la pseudoflexió, de fet) allò que enriqueix semànticament el derivat; no ho podríem explicar de cap altra manera.

3. El sufix *-ció(n)* (i la variant *-ió(n)*)

3.1. Aproximació

Un altre sufix prou rendible en català per a la formació de substantius d'acció i efecte a partir de verbs és *-ció(n)*:

[46]	*comunicar*	*comunicació*	*No puc establir comunicació amb París*
	definir	*definició*	*La definició de la imatge*
	desambiguar	*desambiguació*	*Un programa de desambiguació*
	dir	*dicció*	*La seva dicció és esplèndida*
	guarir	*guarició*	*La guarició de la malaltia*

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

indicar	*indicació*	*Li va fer dues indicacions al text*
motivar	*motivació*	*No ho farà sense motivació*
privar	*privació*	*La privació de drets*
retolar	*retolació*	*La retolació està en dos colors*
saturar	*saturació*	*La saturació de la xarxa viària*
trair	*traïció*	*La traïció de Judes*

Volem fer notar que hi ha una relació estreta entre aquest sufix i l'adjectivador *-iv* (i, també, *-or*), ja que solen compartir base (FABRA 1956: 114):

[47]	*actuar*	*actiu -iva* (també *actor*)	*acció*
	afectar	*afectiu -iva*	*afecció*
	atraure	*atractiu -iva* (cf. *tractor*)	*atracció*
	moure	*motiu* (també *motor*)	*moció*
	partir	*partitiu -iva*	*partició*
	relatar	*relatiu -iva* (també *relator*)	*relació*

El sufix *-ció(n)* sempre genera un substantiu femení (*una alteració*), de manera que es pot considerar que aquest sufix està marcat amb gènere femení, i no requereix morfema d'aquest gènere [veg. cap. *Delimitacions conceptuals i metodològiques*]. De fet, quan a un mot amb *-ció(n)* s'hi adjunta un sufix diminitiu sí que apareix el morfema *-a*: *Només ens cal una solucioneta*.[34]

3.2. Morfologia del sufix

3.2.1. Forma del sufix

La forma fonològica subjacent d'aquest sufix és /sion/, amb tonicitat. Conté una nasal final que cau per aplicació d'una regla fonètica (que trobem aplicada de manera general en molts altres mots de la llengua):

[48] $n \rightarrow ø$ / __#

I es manté quan hi ha una extensió cap a la dreta:

[49]	*publicació*	*publicacions* (plural)
	relació	*relacional* (derivació amb sufix)
	solució	*solucioneta* (derivació amb sufix aspectiu)
	estació	*estacionar* (verbalització per conversió)

[34] Vegeu Lloret (1996) per a una explicació d'aquest fenomen.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Aquesta explicació és, de fet, d'aplicació general a moltes paraules de la llengua, tal com han fet notar diversos autors (BONET & LLORET 1998: 101-102).

El sufix *-ció(n)* té un so sibilant sord, /s/, però es pot sentir amb essa sonora, [z]. Els dialectes que presenten aquest fenomen són, bàsicament, el tortosí i el baleàric:

[50] *avalua*[z]*ió* (tortosí i valencià)
solu[z]*ió* (tortosí i baleàric)
inver[z]*ió* (tortosí)
emo[z]*ió* (baleàric)[35]

3.2.2. La variant -ió(n)

Existeix la variant *-ió(n)* (CABRÉ I CASTELLVÍ 1994, vol. II: 52), que es podria considerar un al·lomorf respecte de *-ció(n)*. Aquesta variant no és rendible però apareix en força casos:

[51]	*fallir*	ant. *fallió* (avui *falliment*)
	opinar	*opinió*
	parèixer	*parió* (primitiu: *parer*?)
	partir	*partió*
	rebel·lar	*rebel·lió*
	unir	*unió*

En els casos de la III conjugació, com *unir* o *partir*, podria ser que rebessin el sufix *-ó(n)* (que tractem a l'apartat següent), ja que la *i* pot ser la vocal temàtica.

Els exemples anteriors són poc problemàtics pel que fa a la morfologia de la base. Però observem que la majoria de derivats amb el sufix *-ió(n)* presenten variacions en la base, sobretot amb una sibilant (/z/ o /s/):[36]

---

[35] La casualitat ha fet que puguem disposar d'un document oral en què apareix el mot *solució* pronunciat amb essa sonora per un baleàric i un tortosí. Ens referim a *L'Informatiu del Migdia* de Catalunya Ràdio (5-9-2000), en què el ministre espanyol de Medi Ambient, el balear Jaume Matas, en un tall de veu, parla de *solu*[z]*ionar problemes*; uns minuts més tard, l'alcalde de l'Ametlla de Mar (Baix Ebre) parla, en un altre tall de veu, de la *solu*[z]*ió* a un conflicte entre un promotor urbanístic i els ecologistes. Com a exemple de la pronúncia sonora d'*emoció*, hi ha "Un bon grapat d'emo[z]ions", pronunciada pel cantant mallorquí Tomeu Penya (cançó "Plou"). També tenim un exemple en *condi*[z]*ions*, sentit en boca d'un ebrenc al *Telenotícies Comarques* de TV3 (20-2-2007). Finalment, la forma *inver*[z]*ió* l'hem sentida en boca de Marta Cid, consellera d'Educació de la Generalitat de Catalunya i natural d'Amposta (Montsià), en un tall de veu a l'informatiu *Catalunya Vespre* de Catalunya Ràdio (28-11-2005).

[36] Representem per mitjà del sostingut (#) un segment obligat d'aparèixer (que normalment correspon a un antic prefix llatí avui soldat: *ex-*, *in-*, etc.). Si va entre parèntesis, la seva presència és opcional.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[52]	*#cebre* (*concebre*, *decebre*, *percebre*)	*concepció*, *decepció*, *percepció*
	(#)cedir (*concedir*, *precedir*)	*cessió*, *concessió*, *precessió*, *accessió*, *intercessió*, *retrocessió*, *processió*[37]
	#cloure (*excloure*, *recloure*, etc.)	*inclusió*, *exclusió*, *conclusió*, *reclusió* (cf. *reclús*, *inclusiu*) (però no **clusió*, de *cloure*)
	#cud/tir (*discutir*, *percudir*)	*discussió*, *percussió*, *sucussió*, *repercussió*, *concussió*, *excussió*
	#fendre (*defendre*, *ofendre*)	*defensió* (cf. *defensa*, *ofensa*, *defensiu*, *defensor*, *ofensiu*)
	#gredir (*agredir*, etc.)	*agressió*, *regressió*, *digressió*, *egressió*, *introgressió*, *progressió*, *retrogressió*, *transgressió*
	#mergir (*immergir*, *submergir*)	*immersió*, *submersió* (però *emergència*)
	#metre (*permetre*, *cometre*, etc.)	*admissió*, ant. *promissió* (avui *promesa*), *comissió (d'un delicte)*, *dimissió*, *emissió*, *immissió*, *submissió*, *intermissió*, *intromissió*, *omissió*, *permissió*, *remissió*, *transmissió*[38]
	[*(#)miscir*]	*mixtió*, *immixtió*, *admixtió*, *commixtió*
	[*#pectar*]	*prospecció*, *inspecció*, *introspecció*, *circumspecció* (cf. *circumspecte*)
	#pel·lir (*propel·lir*, *impel·lir*)	*propulsió*, *impulsió* (també *impuls*)
	(#)prémer	*pressió*, *impressió*, *expressió*, *repressió*, *compressió*, *supressió*, *opressió*, *depressió*, *expressió*
	#scindir (*escindir*, *rescindir*)	*abscissió*, *rescissió*, *discissió*, *escissió*
	#sorbir (*adsorbir*, *absorbir*)	*adsorció*, *absorció*
	#strènyer (*constrènyer*, *restrènyer*)	*constricció*, *perstricció*, *restricció* (tb. *restrenyiment* i *constrenyiment*)
	[*#tendre*]	*tensió, extensió*, *pretensió* (*Quines pretensions!*)
	#tergir (*detergir*, *abstergir*)	*detersió*, *abstersió*
	#vertir (*invertir*, *convertir*, *divertir*)	*inversió*, *conversió*, *diversió* (cf. *invers*, *convers*, també *divertiment*)
	abusar	*abusió*
	adherir	*adhesió*
	explotar	*explosió*
	fendre	*fissió*
	fondre, *confondre*	*fusió*, *confusió* (i altres: *perfusió*, *infusió*; cf. *fusible*, *inconfusible*)
	polsar	*pulsió*
	propendir	*propensió* (cf. *propens*)
	ungir	*unció*
	veure	*visió*

[37] Aquestes formes s'han de comparar amb els noms *retrocés*, *procés*, *accés*, etc. [veg. cap. *Conversió*].

[38] Aquestes formes s'han de comparar amb els noms *permís*, *decomís* [veg. cap. *Conversió*].

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Hem vist abans que hi havia relació de base entre el sufix *-ció(n)* i el sufix adjectivador *-iv* (i també *-or*). També ocorre amb *-ió(n)*. La seva base pot ser un al·lomorf de l'arrel que apareix en altres derivats amb el sufix adjectivador *-iv* i algun cop *-or*:

[53]	VERB	SAE	ADJECTIU
	abusar	*abusió*	*abusiu -iva*
	adherir	*adhesió*	*adhesiu -iva*
	agredir	*agressió*	*agressiu -iva*, *agressor -a*
	defendre	*defensió*	*defensiu -iva*, *defensor -a*
	digerir	*digestió*	*digestiu -iva*
	emetre	*emissió*	*emissiu -iva*, *emissor -a*
	estendre	*extensió*	*extensiu -iva*, *extensor -a*
	excloure	*exclusió*	*exclusiu -iva*
	explotar	*explosió*	*explosiu -iva*
	immergir	*immersió*	*immersiu -iva*, *immersor -a*
	impel·lir	*impulsió*	*impulsiu -iva*, *impulsor -a*
	incloure	*inclusió*	*inclusiu -iva*
	polsar	*pulsió*	*pulsiu -iva*, *pulsor -a*
	prospectar	*prospecció*	*prospectiu -iva*, *prospector -a*
	tensar	*tensió*	*tensiu -iva*, *tensor -a*
	veure	*visió*	*visiu -iva*, *visor -a* (cf. *televisor*)[39]

En alguns verbs, la variació de la base es pot explicar des del mateix paradigma verbal. A *fondre*/*fusió* i a *veure*/*visió* hi ha dues bases distintes per a cada mot, /fon/ i /fuz/, d'una banda, i /vɛv/ i /viz/, de l'altra. Cadascuna d'aquestes bases les trobem en determinades formes verbals o deverbals:[40]

[54] VERB *FONDRE*

arrel [*fon*] (/fon/) *ell fon* /fon+ø/

[39] L'excepció a aquesta regla que hem descrit és *percudir*, que té *percussió* però *percutor*. Quan el sufix *-or* s'adjunta al verb *convertir* tant ho pot fer al radical amb *s* (*conversor*) com a l'arrel amb vocal temàtica (*convertidor*, peça mecànica). Des del punt de vista històric s'hi podria afegir *lesió*, del verb llatí *laedere* 'ferir' (GDLC). L'adjectiu *les* no el trobem més que en dues ocurrències: l'adjectiu *il·lès*, amb el prefix privatiu *in-*, i l'adjectiu *les* (en forma femenina) en les col·locacions *un crim de lesa majestat* i *un crim de lesa humanitat*. També tenim l'adjectiu *lesiu*.

[40] El comportament fonològic dels verbs *coure*, *moure*, *ploure*, *viure*, *escriure*, *creure*, *beure*, *veure*, *deure*, *seure*, *jeure* (o *jaure*), *caure* i *plaure* (i derivats) i també *dur*, *dir* i *fer* (i derivats) és una qüestió complexa. Pel que fa a la *u* final del radical, en aquesta tesi hi posem /v/ (i no /w/ —com posen Bonet & Lloret (1998: 78)—, /u/ o /g^{u}/) sense entrar en més detalls perquè no és objectiu d'aquesta tesi aclarir quina és la natura fonològica d'aquest so. Així, el sufix *-iv* (*atractiu -iva*, *positiu -iva*) també és /iv/. En qualsevol cas, aquesta /v/ no pressuposa res, només és un recurs per a representar un fonema complicat de descriure; per a més informació, vegeu Mascaró (1986: 29), que tot i aparcar el tema remet a diverses aportacions que permeten aprofundir en aquest problema.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

	ell fonia	/fon+ia/
	infinitiu *fondre*	/fon+r/ (amb dues epèntesis)
arrel [*fus*] (/fuz/)	*fusió*	/fuz+ion/
	fusible	/fuz+i+bl/ (/i/ és vocal temàtica)
	participi *fus* o *fos*[41]	

[55] VERB *VEURE*

arrel [*veu*] (/vɛv/)	*ell veu*	/vɛv+ø/
	tu veuràs	/vɛv+ra+s/
	infinitiu *veure*	/vɛv+r/ (amb epèntesi)
arrel [*vis*] (/viz/)	*visió*	/viz+ion/
	visible	/viz+i+bl/ (/i/ és vocal temàtica)
	visura	/viz+ur+a/ (/a/ és morfema de femení)
	participi *vist*	/viz+t/ (/t/ és el morfema de participi de passat)[42]

(Segons aquestes dades, es podria deduir que la base de *fusió* o *fusible* és el participi de passat (*fus*). En tot cas, ens trobem davant d'un cas clar d'al·lomorfia.)

Altres casos de variació de la base no són explicables des del paradigma verbal; tanmateix, en tota aquesta variablitat hi ha una certa regularitat, de manera que es pot parlar igualment d'al·lomorfies. Així, tenim algunes arrels amb alternança entre /d/ i /z/:

[56] *agredir*, [*regredir*], *transgredir*	*agressió*, *regressió*, *transgressió* (cf. *regrés*)
al·ludir, *col·ludir*	*al·lusió*, *col·lusió*
ascendir, *descendir*	*ascensió* (cf. *ascens*, *descens*)
col·lidir	*col·lisió*
decidir	*decisió* (cf. *indecís*)
dividir	*divisió* (cf. *divís*, *indivís*)

[41] La forma general és *fos -a* (*La neu s'ha fos de seguida*; *El formatge fos damunt la pizza m'encanta*). Tanmateix, en alguns parlars trobem *fus -a* aplicat a les bombetes (*S'ha fus la bombeta* i *La bombeta està fusa*). Fins i tot en el llenguatge de la biologia es troba el terme *ales fuses* 'ales enganxades o soldades al cos', aplicat a un escarabat (*De Vacances*, edició vespre, TV3, 23-8-2004). Al Camp de Tarragona es diu *enfús* per *enfosat* (*Tinc el melic enfús*; doc. oral, 31-10-2004; segurament cal considerar que l'infinitiu és *enfondre*). També tenim casos de quasisinonímia: *confús*/*confós*, *inclús*/*inclòs* (el primer funciona com a adverbi i ha estat admès pel DIEC2) i *reclús*/*reclòs* (el primer significa 'presoner').

[42] Un verb que es comporta com *veure* és *riure*, que té una arrel /riz/ (cf. *risible*, el participi de passat tortosí *rist* 'rigut' (/riz+t/), *somrís*, etc.). A *veure* hi ha més variants de l'arrel: un com a /vɛi/ o /vɛ/ (*tu veies* o *veïes*, gerundi *veient*) i un altre com a /vɛʒ/ (*que ell vegi*, imperatiu *vegeu*, *jo veig*, etc.). Per a més informació sobre alternances en arrels verbals (inclosa l'alternança de /o/ i /u/ en posició tònica, que veiem a *fos* i *fus*, i que es dóna en altres casos, com *collir* o *poder*), vegeu Wheeler (2000: 650-651). D'altra banda, en el cas de *jo fonc*, es podria considerar que és /fon+g/, amb /g/ com a morfema de 1a persona, o bé es podria considerar que /fong/ és arrel tot ell (i aleshores el morfema de 1a persona és ø), per tal com hi ha el subjuntiu *fongui* i *fongués*. Per a més informació sobre aquestes qüestions, vegeu Mascaró (1986) i Wheeler (2000) (a l'aportació de Wheeler hi ha més referències bibliogràfiques).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

elidir	*elisió*
envair [*invadir*]	*invasió* (cf. *invasor*)
escandir	*escansió*
evadir	*evasió* (cf. *evasiu*)
expandir	*expansió* (cf. *expansiu*, *expansible*, *expansor*)
persuadir, *dissuadir*	*persuasió*, *dissuasió* (cf. *persuasisu*, *dissuasiu*)

En tots aquests casos, podem parlar d'una al·lomorfia de la base, semblantment a *fondre*/*fusió*, amb la diferència que un dels al·lomorfs és exclusiu per a la derivació, i per tant no la trobem per a formes verbals:

[57] VERB *DECIDIR*

arrel [*decid*] (/desid/)	*ell decideix*	/desid+eʃ+ø/
	tu decidies	/desid+ia+s/
	participi *decidit*	/desid+i+d/ (/i/ és vocal temàtica)
	infinitiu *decidir*	/desid+i+r/ (/i/ és vocal temàtica)
	gerundi *decidint*	/desid+i+nt/ (/i/ és vocal temàtica)
arrel [*decis*] (/desiz/)	*decisió*	/desiz+ion/
	decisori decisòria	/desiz+ɔri/, /desiz+ɔri+a/
	decisiu decisiva	/desiz+iv/, /desiz+iv+a/
	indecís indecisa	/in+desiz/, /in+desiz+a/

[58] VERB *DIVIDIR*

arrel [*divid*] (/divid/)	*ell divideix*	/divid+eʃ+ø/
	tu dividies	/divid+ia+s/
	participi *dividit*	/divid+i+d/ (/i/ és vocal temàtica)
	infinitiu *dividir*	/divid+i+r/ (/i/ és vocal temàtica)
	gerundi *dividint*	/divid+i+nt/ (/i/ és vocal temàtica)
arrel [*divis*] (/diviz/)	*divisió*	/diviz+ion/
	divisòria	/diviz+ɔri+a/
	divisiu divisiva	/diviz+iv/, /diviz+iv+a/
	divisible	/diviz+i+bl/
	indivís indivisa	/in+diviz/, /in+diviz+a/

L'alternança /d/~/z/ d'aquests casos es podria explicar no pas per al·lomorfia, sinó per al·lofonia. És a dir, hi hauria un so /Ð/, no prou marcat, que es materialitzaria com a [z] (o [s] en posició final absoluta) o com a [δ] en funció del context. Ara bé, aquesta explicació al·lofònica només es pot fer si els sons resultants s'assemblen (per exemple, si tenen el mateix punt d'articulació o un punt d'articulació molt proper, com és el cas de [z] i [δ]). I hi ha casos en què és pràcticament impossible considerar que hi ha una al·lofonia. Efectivament, en el grup *#cloure* (*incloure*/*inclusió*, *excloure*/*exclusió*, *concloure*/*conclusió*, *recloure*/*reclusió*, etc.) es pot afirmar que hi ha al·lofonia entre *o* i *u* tòniques (*cloure* i *clos* vs. *clus*), però no es pot afirmar que hi ha al·lofonia entre *u* i *s*

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

(*cloure* vs. *clus*). Per tant, el grup *#cloure* (o *veure*, o *fondre*) s'ha d'explicar per al·lomorfia de l'arrel. Per això, proposem que a *decidir*/*decisió* i a *dividir*/*divisió* hi ha igualment al·lomorfies (com també a *permetre* vs. *permissiu*, *permissió*, *permissible*, *permís*, etc.: en aquest cas hi ha sons dentals, /t/ i /s/, per tant pareguts; però per coherència també ho considerem al·lomorfia).

Hi ha un grup específic que presenta /st/ per a determinades formes allà on altres formes tenen /r/:

[59]	*exhaurir*	*exhaustió* (també *exhauriment*)
	#gerir	*#gestió* (*digestió*, *ingestió*, *suggestió*)
	[*comburir*]	*combustió*[43]
	[*querir*]	*qüestió*

En aquest cas segurament hi ha una altra al·lomorfia: l'arrel verbal és amb /r/ i l'arrel nominal és amb /st/. El sufix *-ió(n)*, doncs, s'adjunta als al·lomorfs [*exhaust*], [*suggest*], [*combust*], [*digest*], [*ingest*], etc. Aquests al·lomorfs també els trobem en altres formes (amb *-iv*, amb *-bl* i sense afixos):

[60]	*exhaust*	*El corredor va arribar exhaust*
	exhaustiu	*Un control exhaustiu*
	ingesta	*La ingesta d'aliments* (sin. d'*ingestió*)
	digestiu	*Aquest aliment és un bon digestiu*
	ingerència	*Això és una ingerència de fora!*
	suggestiu	*És un poema força suggestiu*
	conquesta	*La conquesta dels drets civils*
	requesta	(substantiu d'acció i efecte de *requerir*)
	combustible	*El paper és combustible*[44]

La relació al·lomòrfica entre les arrels amb /r/ i les arrels amb /st/ s'ha anat perdent, i totes les variants nominals amb /st/ han donat verbs de segona generació [veg. cap. *Conversió*], a vegades amb el mateix sentit que el verb de la primera generació (*conquistar* = *conquerir*) i a vegades amb un sentit diferent (*enquestar* 'fer una enquesta' i *requestar* 'requerir o demanar una cosa insistentment per la força del dret').

Hi ha encara alguns casos en què no es pot determinar si és la variant *-ió(n)* o la variant *-ció(n)*:

[61] *#tingir* (*distingir*, *extingir*) *distinció*, *extinció*

[43] El GDLC dóna aquesta etimologia per a *comburent*: "Del ll. *comburens, -ntis*, participi pres[ent] de *comburere* 'cremar del tot', verb format en ll[atí] partint de *amburere* 'cremar al voltant', der[ivat] de *urere* d'on se separà un subst[antiu] *bustum* [...] i un infinitiu inusitat *burere*, que explica *comburere* i der[ivats].". En català no tenim *comburir*, però sí *combustible* i *comburent*.

[44] La comparació amb altres llengües és reveladora. És el cas dels verbs anglesos *to digest* 'digerir', *to ingest* 'ingerir', *to exhaust* 'exhaurir' i *to suggest* 'suggerir' (però *to conquer* 'conquerir, conquistar').

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

#jectar (*projectar*, *objectar*, etc.)	*injecció*, *ejecció*, *projecció*, *injecció*, *subjecció*, *objecció*

En el primer cas, podria ser /dis+tins+ion/ i /ex+tins+ion/ (amb un al·lomorf /tins/ i la variant *-ió(n)*), o bé podria ser /dis+tin+sion/ i /ex+tin+sion/ (amb un al·lomorf /tin/ i la variant *-ció(n)*). El segon cas el comentem tot seguit.

3.2.3. Una única forma?

Diem que hi ha dues variants, *-ció(n)* i *-ió(n)* (/sion/ i /ion/). Establim aquesta dualitat a la vista dels resultats morfològics, com els que trobem en els substantius d'acció i efecte de *partir* 'dividir', que són sinònims ni que sigui en un context lax:

[62]	*partició*	/part+i+sion/ (/i/ és la vocal temàtica)
	partió	/part(+i)+ion/

Ara bé: com hem dit, aquest sufix s'adjunta a la mateixa base que ho fa *-iv*: *partitiu* enfront de *partició*. Aquest sufix adjectivador és, fonològicament, /iv/ (amb vocalització de la consonant final si queda en posició final absoluta: [w]). La *t* que el precedeix, i que el separa de la base, no forma part del sufix (no és, per tant, **-tiv*). Això ho sabem gràcies als verbs irregulars, on hi ha aquesta *t*:

[63]	*moure*	*motiu* (com *motor*)	*moció*
	agredir	*agressiu* (com *agressor*)	*agressió*
	corroir	*corrosiu*	*corrosió*
	defendre	*defensiu* (com *defensor*)	*defensió*
	expandir	*expansiu*	*expansió*

Hem d'interpretar la *t*, doncs, com un interfix que permet unir un sufix que comença per vocal (*-iv*) i una base verbal acabada en vocal (*-a*, *-e* o *-i*). Lògicament, si acaba amb consonant, l'interfix és innecessari (*agressiu*, *corrosiu*, etc.). Arribats en aquest punt, ens podem plantejar si el so /s/ del sufix /sión/ no és un altre interfix. A la llengua hi ha casos d'al·lofonia entre /t/ i /s/ (*fort*/*força*, *present*/*presència*, etc.). Així, podríem considerar que tenim:

[64]	*aclamació*	/a+klam+a+ion/ (/a/ és vocal temàtica)
	saturació	/satur+a+ion/ (/a/ és vocal temàtica)

on *-c-* pot ser un interfix per a permetre la unió del sufix i de la base. Amb tot, trobem casos en què realment es comprova l'existència de /s/ sense cap necessitat de reparació fonètica.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Els casos esmentats són irregulars i, precisament per això, pocs; però permeten definir la forma fonològica de *-ció(n)*:

[65]	*coure*	*cocció*
	fingir	*ficció*
	#fligir	*aflicció*, *inflicció*
	#cebre	*concepció*, *percepció*, *decepció*
	rebre [*recebre*]	*recepció* (a la Catalunya Nord l'infinitiu és *recebre*)

En aquests casos —especialment en el primer— es pot considerar que *-ció(n)* s'adjunta a la base [*cog*] (/kɔg/), que és un dels dos al·lomorfs de l'arrel verbal (cf. *Jo coc la carn i que ell cogui la ceba*; *El que m'ha dit m'ha cogut*) al costat de [*cou*] i [*co*] (cf. *Jo couré la carn perquè ell cou la ceba*; *Allò que va dir ahir coïa* [o *coia*]). En el cas de *protegir*, a la base [*proteg*] s'hi adjunta el sufix *-ció(n)*. Igualment, els verbs amb *#cebre*, amb l'arrel acabada en *-b*, agafen *-ció(n)* de manera que tenim *#cepció* (que retrobem a *rebre*).

Amb tot, aquesta explicació molts dels casos que tenen el segment final *-cció(n)* és perquè la segona *-c-* pot correspondre a un so /t/ canviat:

[66]	VERB	SAE	ALTRES MOTS
	abstraure	*abstracció*	*abstracte*
	actuar	*acció*	*acte*
	conduir	*conducció*	*conducte*, *conducta*, *conductual*
	construir	*construcció*	*constructe*
	dirigir	*direcció*	*director*, *directiu*, *directe*
	elegir	*elecció*	*electe*, *electoral*
	eregir	*erecció*	*erecte*
	infectar	*infecció*	*infecte*
	insurgir-se	*insurrecció*	*insurrecte*
	projectar, *objectar*	*projecció*, *objecció*	*projecte*, *projector*, *objecte*, *objector*
	protegir	*protecció*	*protector*
	regir	*recció*	*recte*

Tots aquests casos són amb /kt/, però n'hi ha algun altre sense aquest grup fònic: *atendre*/*atenció* (cf. *atent*), *redimir*/*redempció* (cf. *irredempt*), etc. Notem també algunes solucions amb grafia *x* relacionada amb /kt/: *connectar*/*connexió* (cf. *nexe*, *annex*, *connex*, etc.) i *flectir*/*flexió* (i derivats: *deflexió*, *inflexió*, *reflexió*, etc.).

Es poden explicar aquests casos per una qüestió fonètica entre /t/ i /s/, sigui perquè a la base s'hi adjunta *-ció(n)* (i el so /s/ d'aquest sufix bloca la pronúncia de /t/), sigui perquè a la base s'hi adjunta *-ió(n)* (i aleshores /t/ es pronuncia [s]):[45]

[45] Roca-Pons (1976: 197) especifica que el canvi /t/-/s/ es pot explicar per simplificació del grup [ts].

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[67] /konstru/ *construir*, *construeix*, *construïa*, *construït*, *construint*
/konstrukt/ *constructe*, *constructor*, *constructiu*; tb. *construcció*

[68] /infect/ *infectar*, *infectat*; *infecte*; tb. *infecció*, *infeccións*

3.3. Morfologia de la base

3.3.1. Forma de la base

(Pel que fa a la variant *-ió(n)*, quan hem parlat de la morfologia del sufix ja s'han apuntat diverses qüestions relatives a la morfologia de la base —quan hem analitzar al·lomorfies com [*exhaust*] i [*exhaur*]— i, per tant, no les tractarem aquí. Aquest apartat el reservem per a la variant *-ció(n)*, que és la que és rendible.)

La base a la qual s'adjunta el sufix *-ció(n)* és el segment format pel radical verbal (arrel i vocal temàtica). El sufix pot adjuntar-se a verbs de totes tres conjugacions:

[69]

CONJ.	VERB	SAE	BASE
I	*indicar*	*indicació*	[*indic-a-*]
II	*perdre*	*perdició*	[*perd-i-*]
III	*definir*	*definició*	[*defin-i-*]

Segons Cabré i Castellví (1994, vol. II: 47), aquest sufix rarament s'adjunta a verbs de la II conjugació. Tanmateix, cal entendre aquesta afirmació referida a la productivitat actual. Això no treu que disposem d'algun derivat amb *-ció(n)* provinent d'un verb de la II conjugació, ja que el mot pot haver-se format antigament i ha arribat fins als nostres dies.

3.3.2. Alteracions de la vocal temàtica

Alguns derivats amb el sufix *-ció(n)* no tenen vocal temàtica. En el cas de verbs de les conjugacions II i III, es poden arribar a explicar per la tendència irregularitzant d'aquestes dues conjugacions. Però hi ha prou casos de la I conjugació, menys propensa a la irregularitat:

[70] *additar* *addició* (també *additament*)
adjuntar *adjunció*
adoptar *adopció*

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

annexar	*annexió*
completar	*compleció*
concretar	*concreció*
delatar	*delació* (cf. *delator*)
detectar	*detecció* (cf. *detectiu*)
editar	*edició*
escapçar	*escapció* 'escapçadura, especialment de menjar'
exceptuar	*excepció*
excretar	*excreció* (cf. *excrement*)
executar	*execució* (i també *electrocució*, *hidrocució*, etc.)
infectar	*infecció* (però també *infectació*)
inventar	*invenció*
objectar	*objecció* (cf. *objecte*)
opinar	*opinió*
optar	*opció*
ostentar	*ostensió* (però també *ostentació*)
pactar	ant. *pacció* (però també *pactació*)
prefixar	*prefixió* (però també *prefixació*)
redactar	*redacció*
secretar	*secreció*

Cabré i Castellví aborda aquest tema, i apunta com a possible explicació sobre el fenomen el reajustament morfofonològic, de manera que, de *regal-a-im* i *concep-e-ció*, tindríem *regalim* i *concepció*:

> "La vocal temàtica dels verbs, que és un indicador del grup morfològic a què pertany un determinat verb, és un fenomen que, en les formes superficials dels mots, presenta vacil·lacions. En efecte, mentre que la vocal temàtica figura automàticament en tota representació subjacent d'una base verbal (ja que forma part efectiva de la representació lèxica d'un verb un cop s'ha llevat la terminació corresponent), en la representació superficial dels mots complexos de verb + sufix pot aparèixer-hi o no. Si ho fa, figura en la frontera entre la base i el sufix.
>
> (53)
>
[[enseny-a] + ment]	[[arranj-a] + ment]
[[dorm-i] + tori]	[[reb-e] + dor]
[freg-a] + all]	[[a+[terra]-a] + atge]
[[llim-a] + alles]	[[esgarrif-a] + nça]
[[escalf-a] -or]	[[degot-a] + im]
[[a + [prova]-a] + ció]	[[concep-e] + ció]

> No obstant l'obligatorietat de la vocal temàtica en la representació profunda, les regles de reajustament morfofonològic actuen de forma condicionada sobre les fronteres morfològiques, de manera que davant del contacte de vocals (l'una, la vocal temàtica, i la segona, la vocal inicial de l'afix), actuen de manera reductiva eliminant la primera vocal; i en la frontera vocal temàtica + afix començat per vocal mantenen aquesta vocal.
>
> (54)
>
[[enseny-a] + ment]	[[arranj-a] + ment]
ensenya + ment	arranja + ment
[[dorm-i] + tori]	[[reb-e] + dor]
dormi + tori	rebe + dor
[freg-a] + all]	[[a+[terra]-a] + atge]
freg + all	aterr + atge
[[llim-a] + alles]	[[esgarrif-a] + nça]
llim + alles	esgarrifa + nça
[[escalf-a] -or]	[[degot-a] + im]
escalf + or	degot + im

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[[a + [prova]-a] + ció]	[[concep-e] + ció]
aprova + ció	concep + ció"

(CABRÉ I CASTELLVÍ 1994, vol. II: 50-51)

Martínez Celdran (1971) hi dóna una altra explicació: afirma que un derivat amb el sufix *-ció(n)* no requereix necessàriament vocal temàtica perquè el primitiu ja és un verb, amb el benentès que la vocal temàtica, que normalment es manté quan s'adjunta un sufix nominalitzador, serveix per a indicar que el primitiu és un verb.

En qualsevol cas, ens trobem davant d'un fenomen irregular que no té continuïtat: tots els derivats nous es fan mantenint la vocal temàtica.

Un canvi fonètic és el que fa que la vocal temàtica *a* esdevingui *i*, fenomen que trobem en uns pocs verbs. Aquest fenomen també es pot explicar per al·lomorfia:

[71] *posar* *posició*
requisar *requisició*

Els verbs de la II conjugació presenten una *-i-* com a vocal temàtica quan reben el sufix *-ció(n)*:

[72] *perdre* *perdició* *L'esport és la teva perdició!*
voler *volició* *La volició s'expressa lingüísticament de moltes maneres*
fondre *fundició* *La fundició del ferro*[46]

Fins i tot pot ser que no hi hagi vocal temàtica (o que sigui ø):

[73] *percebre* *percepció* *Segons la meva percepció...*

I també tenim que algun verb de la III conjugació presenta la vocal temàtica *-e-* quan rep el sufix *-ció(n)*:

[74] *suplir* *supleció* *La supleció és un fenomen analògic*

Fem notar, finalment, la relació del tot irregular entre *sentir* i *sensació* (cf. *sensor*) i la diferència entre *ressuscitar* i *resurrecció*.

3.3.3. Base culta (o al·lomorfia de l'arrel)

[46] El mot *fundició* no figura al DIEC2 ni al GDLC, que entren *fusió* (del qual parlem més avall).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Alguns sufixos exigeixen que el primitiu al qual s'adjunten tinguin base culta. Entre aquests sufixos hi ha els adjectivadors *-al* i *-ar* i el verbalitzador *-'fic* i, optativament, l'adjectivador *-ós* (RULL 2004: *pàssim*):

[75]	*-al*	*abella* [*apic(ula)*]	*apical* (cf. *apicultura*)
		camp [*rus ruris*]	*rural*
		cervell [*cerebrum*]	*cerebral*
		cos [*corpus*]	*corporal*
		dit [*digitu*]	*digital*
		eix [*axis*]	*axial*
		raó [*ratione*]	*racional*
		arrel [*radix radicis*]	*radical*
		riu [*fluuius*]	*fluvial*
		temps [*tempor temporis*]	*temporal*
[76]	*-'fic*	*aire* [*aer*]	*aerificar*
		creu [*cruce*]	*crucificar*
		fruita [*fructum*]	*fructificar*
		mel [*mellis*]	*mel·lificar*
		moll [*mollis*]	*mol·lificar*
		or [*aurum*]	*aurificar*
		sucre [*saccarum*]	*sacarificar*
[77]	*-ar*	*artell* [*articulum*]	*articular*
		dit [*dactilos*]	*dactilar*
		lluna [*luna*]	*lunar*
		orella [*auricula*]	*auricular*
		regla [*regula*]	*regular*
		semblant [*similis*]	*similar*
		soldat [*milites*]	*militar*
[78]	*-ós*	*volum* [*uolumen uoluminis*]	*voluminós*
		crim	*criminós* (sin. *criminal*)
		llum [*lumen luminis*]	*lluminós*

El sufix *-ció(n)* pot tenir una base de forma [+CULT]:

[79]	*airejar*	*aireació* (Termcat)
	aprendre	*aprehensió*[47]
	assumir	*assumpció*

[47] La forma *aprehendre*, de fet, és un cultisme.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

avortar	*aborció* (tb. *avortament*)
collir i *recollir*	*col·lecció* i *recol·lecció* (tb. *col·lecta* i *recol·lecta*; però, patrimonialment, *collita* i *recollida*)
demanar	*petició* (a partir de [*petir*]; cf. l'adjectiu *petitori*)
embeure's	*imbibició*
encorbar	*incurvació*
entubar	*intubació*
estendre	*extensió* (popularment *estesa*)
extingir	*extinció*
fregar	*fricció* (tb. *frec*, *frega*, *freagment*, *fregada*)
llogar	*locació* (popularment *lloguer*)
nadar	*natació* (tb. *nadada*)
oir	*audició*
ressenyar	*recensió*
sospitar	*suspició*
suar	*sudació*
traslladar	*traslació*
xuclar	*succió* (popularment *xuclada*)

A cops, l'al·lomorfia va acompanyada de la inclusió o la pèrdua d'un prefix:

[80]

regar	*irrigació* (també *reg* i *regatge*)
riure's	*irrisió*
empenyorar	*pignoració* (patrimonial, *empenyorament*)

Hem comprovat que l'al·lomorfia amb [+CULT] es dóna també amb prefixos forts. Aquests prefixos tant poden ser cultes d'origen llatí (*inter-*, *intra-*, *super-*, *supra-*, *sub-*, *ante-*, *trans-*, *post-*) com populars, en la majoria de casos fruit de la soldació de preposicions (*entre-*, *sobre-*, *sots-*, *avant-*, *tra(n)(s)-*, *rere-*). En les formes verbals podem trobar les dues variants, preferentment la popular si són verbs tradicionals (encara que no sense vacil·lació); en les formes nominals trobem normalment el mateix prefix si, per exemple, es deriva amb *-ment*, però en canvi és obligat recórrer a la forma culta del prefix si es deriva amb *-ció(n)*:

[81]

entremetre's	*intromissió*
ant. *entrecanviar* (avui *intercanviar*)	*intercanviar*
ant. *entredir*	*interdicció*
ant. *entrevenir* (avui *intervenir*)	*intervenció*

[82]

trametre	*transmissió*[48]

[48] Més concretament, aquest verb presenta doble forma: *trametre* 'enviar' i *transmetre* 'radiar'. Els substantius d'acció i efecte respectius són *tramesa* (habilitació del participi de passat en femení) i *transmissió*. Es pot dir, doncs, que hi ha una especialització semàntica, com la que hi ha en els duets *remetre/remesa* 'enviar' i *remetre/remissió* 'una malaltia o una tempesta, perdre força'.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[83] *sotmetre* *submissió*
sostraure *substracció*

Aquest fenomen no es dóna només amb el sufix *-ció(n)*, sinó que també apareix en la sufixació amb *-ur*+F (més avall en parlem) i amb *-'i* del participi de present [veg. cap. *Altres recursos*, punt 1].

La qüestió de quina regla hi ha darrere de parells com *rebre/recepció* (o *llegir/lectura*) ha motivat diverses respostes. Alguns autors (ROCA-PONS 1976: 197) prefereixen considerar l'existència de dos al·lomorfs (*reb-* i *recep-*, o *lleg-* i *lect-*); uns altres (LANG 1992: 30) parlen de cultismes. En aquest treball optem per una postura eclèctica, i parlem d'al·lomorfia condicionada per cultisme (tria de l'al·lomorf culte).

3.4. Semàntica

3.4.1. Oposició amb -ment

Considerem que el valor semàntic del sufix *-ció(n)* està lligat al seu ús en àmbits especialitzats. Per això, en parlar de la semàntica d'aquest sufix fem esment ja d'alguns aspectes relacionats amb l'ús.

Creiem que es pot establir una certa oposició temàtica entre *-ció(n)* i *-ment*, els dos sufixos nominalitzadors més usuals. Sembla que *-ció(n)* se sol fer servir més en contextos especialitzats. Aquesta observació ha estat feta per altres autors, com Marquet (1993*a*) o l'Observatori de Neologia (2004: 64); aquest darrer sosté que "els neologismes amb sufix *-ment* [...] no estan tan marcats temàticament", és a dir, no s'associen específicament a cap àmbit temàtic.[49]

Aquesta formulació, però, requereix algunes precisions. En efecte, *-ció(n)* també es pot fer servir en un context no especialitzat (*La frustració dels seguidors del Barça és permanent*, una frase que es pot sentir arreu) mentre que *-ment* es pot fer servir en un context especialitzat (*El refredament del reactor nuclear s'efectua amb aigua*). Aquesta alteració —si se'n pot dir així— dels àmbits temàtics de cada sufix té, però, explicació.

D'una banda, l'àmbit natural del sufix *-ment* és nominalitzar sense afegir-hi cap matís. Això no li impedeix de ser usat —si un parlant vol— en un context especialitzat. En qualsevol cas, en l'àmbit especialitzat es diu més *refrigeració* (*La refrigeració del reactor nuclear*). De fet, el mot *refredament* en principi apareix en un context desproveït de formalitat (una conversa col·loquial entre dos veïns sobre la seguretat de les centrals nuclears, per exemple); i si apareix en un context més especialitzat (posem per cas, una

[49] Recordem que el sufix *-ment* no aporta cap matís respecte al verb primitiu: hem indicat que la seva funció és la transcategorització sense afegir-hi res des del punt de vista semàntic (llevat dels casos de femenins per pseudoflexió amb el matís d''augmentativitat': *emprenyamenta*). Tot el que diem en aquest punt només té sentit per als verbs que poden tenir algun altre sufix a part de *-ció(n)*. Hi ha verbs que, per una raó o altra (com el règim o el fet que són d'origen culte) només poden nominalitzar amb *-ció(n)* (vegeu, més avall, l'apartat sobre l'ús d'aquest sufix).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

notícia de ràdio) és perquè els àmbits temàtics no són compartiments estancs i un mot col·loquial pot escolar-se en un text de registre mitjà.

D'altra banda, i per la mateixa raó que els àmbits temàtics no són compartiments estancs i que hi ha transvasaments entre registres, un mot tècnic pot introduir-se en els registres mitjans, gràcies sobretot a l'escolarització i als mitjans de comunicació. Això fa que algú també pugui parlar (en la conversa entre veïns) de *refrigeració* aplicat a un reactor nuclear, ja que aquest mot pot aparèixer a la televisió, a la ràdio, a Internet, a les revistes divulgatives, etc., que són fonts de culturalització de la societat. La mateixa explicació és vàlida per al mot *frustració* (el primer exemple que hem posat). És un terme força usat en l'àmbit de la psicologia; però s'ha estès en el vocabulari comú.

En definitiva, el fet que es trobin derivats amb *-ment* o *-ció(n)* fora del seu àmbit propi es pot explicar pels transvasaments entre registres dins d'una llengua, fenomen que ha estat descrit a bastament per diversos autors, com Cabré i Castellví (1992*b*). En tot cas, hom es podria plantejar si té sentit organitzar la descripció d'aquest apartat de la llengua segons àmbits temàtics. Creiem que sí perquè, malgrat la porositat, part dels mots formats amb aquests sufixos continua tenint raó de ser per aquesta parcel·lació temàtica. En efecte, trobem formes creades amb *-ció(n)*, a pesar d'existir altres substantius, senzillament perquè es percep el terme nou com a pertanyent a l'àmbit especialitzat; altrament no es podrien explicar creacions neològiques com aquestes:

[84]	*redissenyar*	*redisseny*	*redissenyació* (TV3, 7-10-2006, retransmissió en diferit dels entrenaments oficials del GP de Fórmula-1 del Japó)
	prorrogar	*pròrroga*	*prorrogació* (doc. oral, 10-9-2004, en referència a una baixa per malaltia)

Que hagin sorgit mots com *redissenyació* o *prorrogació* permet pensar que el sufix *-ció(n)* pot funcionar com a marca d'especialització. Es pot considerar que el parlant ha volgut donar, dins d'aquest registre mitjà, un to d'especialització a aquests mots en concret (els derivats de *redissenyar* i *prorrogar*). Creiem, doncs, que es pot assumir que hi ha associat al sufix *-ció(n)* un cert paper d'àmbit especialitzat (sense que això vulgui dir que no es trobin derivats amb aquest sufix en altres àmbits), per oposició al sufix *-ment*, més neutre semànticament.

A part, hi ha un factor que pot haver ajudat a la consolidació d'aquest rol del sufix *-ció(n)*. Com veurem més avall en referir-nos al règim afixal, els verbs obtinguts amb els sufixos *-itz(ar)* i *-ific(ar)* nominalitzen amb el sufix *-ció(n)*. Aquests verbs abunden en el llenguatge tècnic. Això pot haver fet que el sufix *-ció(n)* s'hagi acabat associant als llenguatges d'especialitat (OBSERVATORI DE NEOLOGIA 2004: 64) i, doncs, a un cert tenor que no tenen altres sufixos nominalitzadors (llevat, potser, del sufix *-atg*, del qual parlem més avall).

Considerem que el repartiment d'usos d'aquests dos sufixos segons l'àmbit temàtic pot haver incidit en la semàntica. El fet que *-ció(n)* s'empri sobretot en àmbits especialitzats o doni un aire d'especialització al discurs fa que el mot format amb aquest sufix pugui tenir afegit el tret semàntic [+COMPLEX]. En el cas que ens ocupa, l'ítem semàntic 'complexitat' fa referència al fet que hi ha algun element més a l'entorn de l'acció que condiciona o determina la manera com es materialitza l'acció. Aquest ítem

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

semàntic 'complexitat' pot arribar per dues vies:

a) Pot ser que el verb primitiu ja designi una acció que implica una certa complexitat en la seva execució (pensem en el verb *refrigerar*, que és en principi sinònim de *refredar* però hi ha implícitament una certa idea de complexitat que *refredar* no té). Això pot afavorir l'ús del sufix *-ció(n)* ja d'entrada (*refrigeració* i no pas *~refrigerament*).

b) Pot ser que el parlant vulgui donar la idea que hi ha complexitat en l'acció, encara que el verb primitiu no contingui la idea de complexitat a la seva matriu semàntica. Aquesta aportació pot ser de dues menes:

b.1) El parlant al·ludeix a una acció que objectivament és complexa (seria el cas d'*inflació* 'puja de preus', en contrast amb *inflament* 'acció d'inflar').

b.2) El parlant concep subjectivament l'acció com un procés propi d'un àmbit especialitzat o que té una certa complexitat en la seva execució (seria el cas dels exemples ja reportats de *redissenyació*, que evoca un procés més complex que el mot *redisseny*, o de *prorrogació*, associat a una idea de tràmit administratiu, per natura complex).

A la llum d'aquestes consideracions, creiem que és factible formular l'explicació següent: hi ha tendència a crear amb *-ció(n)* els substantius d'acció i efecte que hom associa a un àmbit especialitzat i/o que té el tret semàntic [+COMPLEX] (sigui perquè l'hereta del verb, sigui perquè el parlant hi dóna aquest matís real o subjectiu); per contra, hi ha tendència a crear amb *-ment* els substantius d'acció i efecte no associats a aquestes nocions (entent que es tracta d'una tendència, més que no pas d'una regla, i tenint present també la porositat entre àmbits temàtics).

Aquest funcionament permet no tan sols triar entre un sufix i l'altre, sinó també generar dos derivats, un amb cada sufix, si els derivats mantenen l'esmentada oposició semàntica. Val a dir, però, que no és un recurs d'aplicació sistemàtica:

[85]			
	agitar	*agitament* [—COMPLEX]	*agitació* [+COMPLEX]
	agrupar	*agrupament* [—COMPLEX]	*agrupació* [+COMPLEX]
	alliberar	*alliberament*	*alliberació* 'alliberament desitjat'
	consultar	*consulta*	*consultació* (*Vilaweb Catalunya Nord*, 16-6-2005)
	degollar	*degollament*	*degollació*
	despoblar	*despoblament* (neutre)	*despoblació* (procés amb causes i repercussions socials, econòmiques, etc., definibles)
	truncar	*truncament* (neutre)	*truncació* (més tècnic)
	inflar	*inflament* 'acció d'inflar'	*inflació* 'puja de preus'
	entonar	*entonament* 'acció d'entonar'	*entonació* 'successió de tons'

També hi pot haver especialitzacions semàntiques:

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[86] *partir* — *partiment* (forma popular: *El partiment de terres*)
partició (fórmula jurídica: *Partició de béns*; però *Repartiment de terres*)

abreujar/viar — *abreujament* (forma de caràcter més generalista)
abreviatura (tècnicament, mot escrit escurçat)
abreviació (forma culta que s'ha anat imposant)

en/intubar — *entubament* (fórmula sentida com a més popular)
intubació (terme tècnic)

nodrir — *nodriment* (fórmula sentida com a més popular)
nutrició (terme tècnic)

En aquesta línia, Riera ofereix una llista de derivats sinònims en què la forma amb el sufix *-ció(n)* és la que trobem normalment en un text tècnic, mentre que hi ha una altra forma més corrent:

> "Notem, finalment, la correspondència sinonímica entre els termes cultes en *-ció* i els populars en *-ment*: *acceleració / accelerament*, *aclimatació / aclimatament*, *debilitació / debilitament*, *delinació / delineament*, *deterioració / deteriorament*, *desfloració / desflorament*, *desviació / desviament*, *distanciació / distanciament*, *fregament / fricció*." (RIERA 1998: 40)

Ara bé: a vegades l'existència de doblets pot deure's a altres contingències. També podria ser que s'hagués activat aquesta oposició però, amb el pas del temps, els dos derivats haguessin anat perdent el tret semàntic distintiu i hagin acabat sent mers sinònims absoluts. És així com tenim:

[87] *ordenació territorial* o *ordenament territorial* (però només *ordenació acadèmica* i només *ordenament jurídic*)
estrangulament o *estrangulació* (aquest darrer apareix al film *Gangs of New York*, versió doblada en català)

A l'entorn de l'ús del sufix *-ció(n)* cal fer una última observació. Sembla que a principis del segle XX el sufix *-ció(n)* podia usar-se amb altres matisos. Així, per exemple, el DCVB recull *molestació*, entrat amb l'etiqueta de vulgar, de manera que es considera *molèstia* com a forma més culta. Els diccionaris també recullen *divertició* com a sinònim de *divertiment*; a Andorra era habitual usar *divertició* en el registre familiar. Aquest ús col·loquial, tanmateix, s'ha perdut.[50] L'ús que hem descrit, doncs, té

[50] En espanyol aquest ús popular és viu; si bé a la península Ibèrica només el trobem en el llenguatge tècnic (MONGE 1977: 156), a Sud-amèrica (MARTÍNEZ CELDRÁN 1975: 97; MONGE 1977: 156-157, n. 4) aquest sufix té un valor popular i, per tant, és molt més rendible: *aburrición* (vs. *aburrimiento*), *acabación* (vs. *acabamiento*), *amañación* (vs. *amañago*), *corrompición* (variant regular de *corrupción*), *criación* (vs. *crianza*), *entretención* (vs. *entretenimiento*), *hervición* (vs. *hervor*), *mantención* 'manutención' (vs. *mantenimiento*), *matación* (vs. *matanza*), *movición* (vs. *movimiento*), *parición* (vs. *parto*), *premiación* (vs. *acto de premiar*), *tupición* (vs. *tupimiento*), *vengación* (vs. *venganza*), etc. Val a

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

sentit en el marc de finals del segle XX i principis del segle XXI.

3.4.2. Supleció de -ment *per blocatge homonímic*

Com s'ha dit, el sufix *-ment* és el menys marcat i no aporta matisos afegits a l'acció, en oposició al sufix *-ció(n)*. Però és possible que el sufix *-ció(n)* ocupi l'espai del sufix *-ment* si hi ha coincidència formal entre un substantiu d'acció i efecte format amb el sufix *-ment*$_1$ i un adverbi format amb el sufix *-ment*$_2$. La coincidència formal (l'homonímia, bé que no plena fonològicament) entre mots com *fixament* 'de manera fixa' i *fixament* 'acció de fixar' pot haver afavorit la creació del mot *fixació*. És possible, doncs, que el sufix *-ment* nominalitzador experimenti un *blocatge homonímic* que afavoreix el sufix *-ció(n)* (així, *equivocació* per *equivocament*, *fixació* per *fixament*, etc.). Aquest blocatge homonímic és especialment recurrent en verbs obtinguts per conversió de mots en *-iv*: *activament* significaria 'de manera activa' i 'fet d'activar una cosa', i segurament per això tenim *activació*:

[88]

VERB	SAE	ADVERBI
compactar	*compactació*	*compactament* 'de manera compacta'
completar	*compleció*	*completament* 'de manera completa'
concretar	*concreció*	*concretament* 'de manera concreta'
conjuntar	*conjunció*	*conjuntament* 'de manera conjunta'
equivocar-se	*equivocació*	*equívocament* 'de manera equívoca'
explicitar	*explicitació*	*explícitament* 'de manera explícita'
expressar	*expressió*	*expressament* 'de manera expressa'
falsar	*falsació*	*falsament* 'de manera falsa'[51]
fixar	*fixació*	*fixament* 'de manera fixa'
laxar	*laxació*	*laxament* 'de manera laxa'
legitimar	*legitimació*	*legítimament* 'de manera legítima'
licitar	*licitació*	*legítimament* 'de manera legítima'
liquidar	*liquidació*	*líquidament* 'de manera líquida'
lubricar	*lubricació*	*lúbricament* 'de manera lúbrica'
madurar	*maduració*	*madurament* 'de manera madura'[52]
subjectar	*subjecció*	*subjectament* 'de manera subjecta'

[89]

ADJECTIU	VERB	SAE	ADVERBI
actiu	*activar*	*activació*	*activament*
positiu	*positivar*	*positivació*	*positivament*[53]

dir que això no ha de significar una minva de potencialitats d'altres sufixos; així, a Colòmbia es diu *esquiamiento* 'pràctica de l'esquí', quan en l'espanyol peninsular és *esquí*.

[51] El GDLC entra *falsació* i *falsament*. Altres diccionaris generals no recullen aquests mots, llevat del DCVB, que consigna *falsament*, si bé indicant que és un mot antic (el GDLC també ho indica).

[52] El nom *madurament* 'el fet de madurar' figura als diccionaris, però sembla que *maduració* s'usa més.

[53] Els tècnics en fotografia diuen *positivació de fotografies*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

substantiu *substantivar* *substantivació* *substantivament*

Cal advertir, de tota manera, que no parlem d'un cas d'homonímia estricta, ja que els adverbis en *-ment* tenen doble accent, i els substantius no.

El blocatge homonímic pot quedar inactiu en algun cas:

[90] *esquivament* 'fet d'esquivar'
esquivament 'de manera esquiva' (cf. adj. *esquiu*)

estranyament 'fet d'estranyar-se' (tot i que pot usual, però)
estranyament 'de manera estranya'

gratament 'fet de gratar-se'
gratament 'de manera grata'

internament 'fet d'internar algú en un lloc'
internament 'de manera interna'

fadament 'fet de fadar'
fadament 'de manera fada'

sanament 'fet de sanar, curació'
sanament 'de manera sana'[54]

Són, però, més abundants els casos en què s'evita l'homonímia que no pas els casos de convivència de formes homònimes o quasihomònimes, que realment són pocs. D'altra banda, és possible que el blocatge homonímic també sigui el causant de la manca d'aparició d'un substantiu d'acció. Així, amb l'expressió *extremar les precaucions*, no es diu *extremament de precaucions* potser perquè hi ha l'adverbi *extremament* 'de manera extrema'. Però tampoc hi ha cap altre derivat nominal (*extremació de precaucions*?).

La capacitat operativa del blocatge homonímic fins i tot pot fer que hi hagi mots amb el sufix *-ció(n)* irregulars, com *compleció* o *subjecció*. Cal tenir present que són irregulars, ja que no hi ha la vocal temàtica del verb primitiu; la seva usualitat pot deure's en part al blocatge homonímic.

Ens podem plantejar si el blocatge homonímic afavoreix l'ús d'algun altre sufix, com *-atg*, o algun altre recurs, com l'habilitació del participi de passat en femení. Per exemple, tenim *compostatge*; el mot *compostament* ja significa 'de manera composta'. Tanmateix, a *compostatge* ja hi pertoca el sufix *-atg* per semàntica, ja que és una 'operació tècnica'. Anàlogament, tenim *durada*; el mot *durament* ja significa 'de manera dura'. També tenim *sol·licitud* per 'acció de sol·licitar una cosa', al costat de

[54] Encara tenim l'adverbi *salvament* 'sense perill, sense risc', homònim amb *salvament* 'acció de salvar algú'. El primitiu de *salvament* (adv.) és l'adjectiu (defectiu en femení) *salva* 'sense perill'. Tanmateix, aquest adjectiu —i l'adverbi corresponent— no és gaire usual, tret de les frases on ha quedat semifossilitzat (cf. *Serà salva la meva ànima*, fragment d'una pregària; l'expressió *a salva fe*; i l'expressió *sana i salva* 'estàlvia'). D'altra banda, casos com *lliurement* 'de manera lliure' i *lliurament* 'fet de lliurar una cosa' no són homòmins per als dialectes occidentals, però sí que ho són per als dialectes orientals.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

sol·lícitament 'de manera sol·lícita; el mot *sol·licitud* és idiosincràctic. Si descartem *compostatge* i *durada*, tots els exemples reportats ens porten a pensar que el blocatge homonímic del sufix *-ment* afavoreix *-ció(n)*.

3.5. Ús

3.5.1. Règim

(En parlar del paper semàntic del sufix *-ció(n)* —oposat al sufix *-ment*— ja hem anat indicant alguns elements relatius a l'ús, que no repetim aquí.)

El català coneix els sufixos verbalitzadors *-'fic(ar)*, *-itz(ar)* i *-it(ar)*, que donen verbs de la I conjugació.[55] El sufix *-itz(ar)* és el més rendible i serveix per a generar qualsevol verb nou que impliqui una certa complexitat en l'acció o un procés causat. S'adjunta normalment a adjectius, encara que també pot fer-ho a altres categories (*temporització* enfront de *temporalització*). El sufix *-'fic(ar)* s'ajunta a una base culta (*acetificar* (<*àcid*), *aurificar* (<*or*), *crucificar* (<*creu*), etc.).[56] Finalment, el sufix *-it(ar)* apareix en uns pocs casos, mantenint una relació de complementarietat amb l'abstractor de qualitats expressat amb *-itat*, especialment amb primitius adjectius en *-'il* (*facilitar*, *debilitar*, *habilitar*, *agilitar*, *possibilitar*); tot i ser poc rendible, el trobem en alguns neologismes formats per la complementarietat amb *-itat* (*publicitar*) (RULL 2004: 89-103, 116-119 i 122).

Els verbs amb *-itz(ar)* i *-'fic(ar)* recorren al sufix *-ció(n)* per a nominalitzar (CABRÉ I CASTELLVÍ 1994, vol. II: 55; VALLÈS 2004: 137); és a dir, tenen règim.

[91]	*alcoholitzar*	*alcoholització*
	canonitzar	*canonització*
	cauteritzar	*cauterització*
	desertitzar	*desertització*
	incialitzar	*inicialització*
	localitzar	*localització*
	magnetitzar	*magnetització*
	materialitzar	*materialització*
	maximitzar	*maximització*
	minimitzar	*minimització*
	ozonitzar	*ozonització*
	pasteuritzar	*pasteurització*
	personalitzar	*personalització*
	prioritzar	*prioització*
	realitzar	*realització*
	sintonitzar	*sintonització*

[55] El sufix *-eig* no el considerem estrictament verbalitzador [veg. cap. *Conversió*].

[56] El sufix *-'fic(ar)* apareix en alguns adjectius: *prolífic* (<*prole*), *frigorífic* (<*frigor*), *calorífic* (<*calor*), *magnífic* (<*magne*). Avui només forma verbs.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

utilitzar	*utilització*
velaritzar	*velarització*

[92]

aerificar	*aerificació*
alcoholificar	*alcoholificació*
bonificar	*bonificació*
deïficar	*deïficació*
desertificar	*desertificació*
dignificar	*dignificació*
fortificar	*fortificació*
intensificar	*intensificació*
magnificar	*magnificació*
massificar	*massificació*
pacificar	*pacificació*
periodificar	*periodificació*
santificar	*santificació*
vinificar	*vinificació*

Pel que fa als verbs amb *-it(ar)*, tendeixen a nominalitzar en *-ció(n)*, si bé en algun cas el substantiu d'acció i efecte amb el sufix *-ment* també es dóna:

[93]

VERB	FORMA MÉS CORRENT	FORMA SECUNDÀRIA[57]
agilitar	*agilitació*	*agilitament*
debilitar	*debilitament*	*debilitació*
facilitar	*facilitació*	*facilitament*
habilitar	*habilitació*	*habilitament*
possibiltar	*possibilitació*	*possibilitament*
publicitar	*publicitació*	*publicitament*

Amb tot, hem recollit algun cas que s'escapa de la regla:

[94]

gargaritzar	*gargaritzament* (DECLC, vol. IV: 370)
reorganitzar	*reorganitzament* (*En què consisteix aquest reorganitzament?*, Toni Clapés, *Versió RAC1*, RAC1, 30-3-2006)
cotonitzar	*cotonitzatge* (DLC3)
merceritzar	*merceritzatge* (DLC3)

Fem notar que els dos darrers són del camp tèxtil i que precisament aquest tecnolecte prefereix el sufix *-atg* (més avall en parlem), encara que aquesta preferència pot ser per influx del francès (igualment com en el camp enològic). Una altra excepció és

[57] Segons una cerca efectuada amb el cercador d'Internet Google (juny del 2004). En gairebé tots els casos apareix més cops la forma amb *-ció(n)*, tret del substantiu d'acció i efecte de *debilitar*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

crucificar, que té com a substantiu d'acció i efecte *crucifixió*.

En espanyol s'aplica la mateixa regla (VALERA 1996: 19), si bé en aquesta llengua són possibles altres solucions, sobretot l'habilitació del participi de passat en masculí. Aquestes solucions semblen inviables en català:[58]

[95] *el mercerizado* 'merceritzatge'
el cauterizado de tejidos
descuartizamiento (*La Zona Fosca*, TV3, 9-10-2007)
el digitalizado de imágenes (en comptes de *digitalización*)

Un cas especial és el dels verbs en *-itz(ar)* que es relacionen amb substantius que tenen la terminació *-'si*:

[96]

analitzar	*anàlisi*
paralitzar	*paràlisi*
sintetitzar	*síntesi*

Però s'han generat formes amb el sufix *-ció(n)*:

[97]

analitzar	*analització*
paralitzar	*paralització*
sintetitzar	*sintetització*[59]

L'existència de *sintetització* pot deure's a la distinció semàntica respecte de *síntesi*; així, mentre aquest és el terme genèric, *sintetització* s'empra en química (per exemple, diem que hom *Té una gran capacitat de síntesi*, però, en canvi, ens referim a *La sintetització de productes plàstics*). En la mateixa línia tenim *paralització*, que s'usa encara que ja existeixi *paràlisi*, perquè es poden aplicar a sentits diferents: *La paràlisi de la ciutat* 'la ciutat s'ha quedat quieta' i *La paralització de la ciutat* 'algú ha aturat el moviment de la ciutat' (valor causatiu).

Els verbs amb prefixos cultes (*ab-*, *abs-*, *ad-*, *con-*, *in-*, *ex-*, etc.) també regeixen el sufix *-ció(n)*, sense que això vulgui dir que no és impossible alguna altra solució, com ara el sufix *-ment* (per exemple, el prefix *con-*[60] no té un comportament tant sistemàtic com els altres).

---

[58] Tot i que Marquet (1993: 277) aporta el cas del substantiu *mecanitzat*. Ara bé, aquest mateix autor explicita que es tracta d'un calc de l'espanyol i que en català ha de ser *mecanització*.

[59] L'únic que figura als diccionaris és *paralització*. Ni *analització* ni *sintetització* no figuren en els diccionaris generals. Tanmateix, una cerca al cercador d'Internet Google (setembre del 2007) ens dóna 270 pàgines web en català amb el terme *sintetització* i 28 pàgines web en català amb el terme *analització*.

[60] El sufix *con-* a què fem referència té un valor semàntic similar a *per-* 'més que', que s'adjunta a verbs o a deverbals (*perfusió*, *perjurar*, *perviure*, *pertocar*, *perseguir*). Per exemple, *condonar* equival a *perdonar*, si bé s'aplica als deutes.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[98] *abdicar* *abdicació*
abduir *abducció*
abjurar *abjuració* (tb. *abjurament*)
abrogar *abrogació*
[*abrompre*] *abrupció* (cf. *interrupció*)
absoldre *absolució*
absorbir *absorció*

[99] *additar* *addició* (tb. *additament*)
adduir *adducció*
adherir *adhesió* (tb. *adheriment*)
adjudicar *adjudicació*
adjuntar *adjunció* (tb. *adjuntament*)
adjurar *adjuració*
admetre *admissió*
administrar *administració*
admirar *admiració*
adquirir *adquisició*
adscriure *adscripció*
adsorbir *adsorció*

Però: *advertir* > *advertiment* o *advertència*; *admetre* > *admitància* (aquest, per aplicació del sufixoide -*ància* (MARQUET 1981)); [*advenir*] > *adveniment*.

[100] *concedir* *concessió*
concloure *conclusió*
condensar *condensació* (cf. *densificar*)
condonar *condonació*
conduir *conducció*
conferir *confessió*
confondre *confusió*
congelar *congelació*
conjurar *conjuració* (tb. *conjur(a)*; cf. *perjurar*)
commoure *commoció* (i no **commoviment*)
compondre *composició*
comprendre *comprensió*
comprimir *compressió*
construir *construcció* (cf. *destruir*)
corregir *correcció*
corrompre *corrupció*
convertir *conversió* (tb. *convertiment*)

Però: *convergir* > *convergència*; *contenir* > *continència*, *compartir* > *compartiment*, *comportar* > *comportament*; *convocar* > *convocatòria*

[101] *incinerar* *incineració*
incitar *incitació* (tb. *incitament*)

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

inclinar	*inclinació* (tb. *inclinament*)
incloure	*inclusió*
incórrer	*incursió*
incriminar	*incriminació*
incrustar	*incrustació*
incubar	*incubació* (tb. *incubament*)
inculcar	*inculcació*
inculpar	*inculpació*
induir	*inducció*
infestar	*infestació*
infeudar	*infeudació*
infiltrar	*infiltració*
infirmar	*infirmació*
infixar	*infixació*
inflamar	*inflamació*
infligir	*inflicció*
infondre	*infusió*
informar	*informació*
infringir	*infricció*
ingerir	*ingestió* (tb. *ingesta*)
ingurgitar	*ingurgitació*
inhalar	*inhalació*
inhibir	*inhibició*
inhumar	*inhumació*
injectar	*injecció*
immergir	*immersió*
[*innivar*]	*innivació*
innovar	*innovació*
impel·lir	*impulsió* (cf. *propel·lir*)
implantar	*implantació* (tb. *implantament*)
importar	*importació*
imposar	*imposició*
imprimir	*impressió*
insacular	*insaculació*
insalivar	*insalivació*
inscriure	*inscripció*
insolar	*insolació*
inspirar	*inspiració*
instruir	*instrucció*
intoxicar	*intoxicació* (tb. *intoxicament*)
intubar	*intubació*
invaginar	*invagiació*
invertir	*inversió*
invocar	*invocació*

[102]	*excarcerar*	*excarceració*
	excavar	*excavació*
	excitar	*excitació*
	exclamar	*exclamació*

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

excloure	*exclusió*
excomunicar	*excomunicació*
excorticar	*excorticació*
exculpar	*exculpació*
exhalar	*exhalació*
exhibir	*exhibició* (tb. *exhibiment*)
exhumar	*exhumació*
expandir	*expansió*
expatriar	*expatriació*
expel·lir	*impulsió* (cf. *propel·lir*)
expirar	*expiració*
exportar	*importació*
exposar	*exposició*
expropiar	*expropiació*
extraure	*extracció*

Però: *exhaurir* > *exhauriment*

[103]

obcecar	*obcecació*
objectar	*objecció*
obliterar	*obliteració*
obnubilar	*obnubilació*
observar	*observació*
obstruir	*obstrucció*
obtenir	*obtenció*
obturar	*obturació* (tb. *obturament*)

Altres casos podrien ser *de-* i *re-*: *delimitar* > *delimitació*, *declinar* > *declinació* i *reclinar* > *reclinació* (però *decadència*, de *decaure*).

Aquests prefixos cultes fan que, en la nominalització, un mateix verb presenti al·lomorfia quan ha de rebre el sufix nominalitzador:

[104]

rompre	*ruptura, rompiment*, *rota*; però no **rupció*
[*disrompre*]	*disrupció*
irrompre	*irrupció*
corrompre	*corrupció*
interrompre	*interrupció*

[105]

prémer	*premuda* (*pressió* té un sentit diferent)
imprimir	*impressió*
comprimir	*compressió*
reprimir	*repressió*

[106]

filtrar	*filtrament* (o *filtratge*, o *filtració*)
infiltrar	*infiltració*

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[107]	*escriure*	*escriptura*
	descriure	*descripció*
	adscriure	*adscripció*
	transcriure	*transcripció*
	prescriure	*prescripció*
	subscriure	*subscripció*
	proscriure	*proscripció*
	inscriure	*inscripció*

[108]	*dur*	*duta*[61]
	conduir	*conducció*
	reduir	*reducció*
	introduir	*introducció*
	traduir	*traducció*
	abduir	*abducció*
	adduir	*adducció*
	produir	*producció*
	[*subduir*]	*subducció*
	[*transduir*]	*transducció*
	deduir	*deducció*
	induir	*inducció*

[109]	*cloure*	*closa*
	incloure	*inclusió*
	excloure	*exclusió*
	recloure	*reclusió*
	concloure	*conclusió*
	ocloure	*oclusió*
	recloure	*reclusió*

[110]	*portar*	*portada* (*La portada d'aigua de St. Magí*)
	aportar	*aportació* (tb. *aport*, tot i que *a-* aquí no és culte)
	importar	*importació* (tb. *import*)
	exportar	*exportació* (tb. *export*)
	recloure	*reclusió*
	concloure	*conclusió*
	ocloure	*oclusió*
	recloure	*reclusió*

[111]	*moure*	*moguda*, *moviment* (rarament *moció*)
	remoure	*remoció* (però més aviat *remoguda*)

[61] En aquest cas, fins i tot hi ha al·lomorfia de a l'infinitiu: sense prefixos té *duu-* i amb prefixos té *dui-* (VIAPLANA 2000: 220).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

promoure	*promoció*
commoure	*commoció*
[*premoure*]	*premoció*
amb formants	*locomoció*, *automoció*

Aquesta regla presenta algunes excepcions explicables per l'evolució històrica d'alguns mots concrets:

[112]	*prémer*	*pressió* i *premuda*
	[*exprimir*] > *esprémer*	*espremuda*
	fondre	*fusió* i *fosa*
	refondre	*refosa*
	metre	*mesa* (*mesa en rima d'ampolles*)
	prometre	*promesa* (tb. *promissió*)
	permetre	*permís* (tb. *permissió*)

3.5.2. Influx de l'espanyol

El sufix *-ció(n)* té una forta implantació en català no tan sols pels atributs semàntics propis, sinó també per la influència de l'espanyol (RULL 2004: 51 i *ss*). A diferència del català, l'espanyol no fa servir tant el sufix *-aje* —que podem considerar equivalent del sufix català *-atg*— (més avall ho veurem). Per això, trobem encara més casos amb *-ció(n)* en espanyol que en català, per tal com, en espanyol, *-ción* ha d'ocupar l'espai del català *-atg*. Atès que el català s'emmiralla en la formació neològica de l'espanyol, no és estrany que es calqui algun terme format amb aquest sufix:

[113] *clonació* (doc. oral, 2000)
calcat de l'esp. *clonación*
proposta del Termcat: *clonatge*

marcació (*marcació per veu*, anunci de Sofintel, RAC 105, 21-12-2000)
calcat de l'esp. *marcación*
forma proposada per divesos autors: *marcatge*

**financiació*
calcat de l'esp. *financiación*
forma correcta: *finançament*

4. El sufix *-ó(n)*/*-or*

4.1. Aproximació

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

El sufix *-ó(n)/-or* apareix en diversos substantius d'acció i efecte deverbals. Considerem que aquest sufix té dues variants, *-ó(n)* i *-or* (més avall, a l'apartat de morfologia del sufix, ho justifiquem).[62]

Els substantius d'acció i efecte amb la variant *-ó(n)* que hem trobat són:[63]

[114]

afilar	*afiló* 'afiladura'
afluixar	*afluixó* (masc.) (GULSOY 1993: 333)
agrunçar	*agrunçó* (masc.) (GULSOY 1993: 333)
apegar	º*apegató*
aprisiar	*aprisió*
arrapar	*arrapó* (masc.) (DRim)
arruixar	º*arruixó* (REIG 1999: 561)
astorar	º*astoró*
atovar 'estovar'	º*atovó*
aviar	*avió* (fem.) (*fer l'avió a algú* 'engegar-lo, indicar que es vol prescindir d'ell', usual al Camp de Tarragona)
batre	ant. *batons* (masc. pl.) (DCVB)
birbar	*birbó* o *esbirbó* (masc.) (GULSOY 1993: 338)
bonegar	*bonegó* 'acció de bonegar, de reprendre algú' (REIG 1999: 118)
calfar	º*calfó*
cantar	*cançó* (amb canvi de [t] a [s])
capbussar-se	*capbussó* (*fer un capbussó* 'entrar el cap a l'aigua i sortir tot seguit')[64]
cavar	*cavó* (segons el DLC3 és masculí, però el DCVB indica que antigament era femení)
clavar	*clavó* 'clavada'
conrear	*conró* (masc. i fem.) (ALOMAR 2003)
cosir	º*cositó* 'cosit mal fet' (amb interfix: [*cosi-* + *-ó(n)*]) (REIG 1999: 185)
defensar	*defensó* (ALOMAR 2003)
enfondre 'enfonsar'	º*enfondró*
enganxar	º*enganxó* (REIG 1999)
engenollar	º*engenolló* (REIG 1999)
eixalbar	*eixalbó* (masc.) (GULSOY 1993: 338)

[62] Aquest sufix podia haver-se tractat com un quasisufix [veg. cap. *Substantius amb quasisufixos*]. Hauria de ser així per la seva baixíssima rendibilitat. Tanmateix, hi ha diversos elements que ens han dut a considerar-lo sufix. En primer lloc, la quantitat de derivats que ha deixat és prou alta, i això l'allunya de la resta de quasisufixos. En segon lloc, sembla que s'ha usat fins fa molt poc, almenys en algunes zones dels parlars occidentals. I, en tercer lloc, sí que es pot considerar un sufix viu quan s'empra per a crear locucions adverbials (que tractem al final de l'apartat).

[63] Les formes amb º són aportades per Eugeni S. Reig a través de la llista de correu *Zèfir* (27-2-2000); són, segons el seu testimoni, formes vives del valencià de la segona mitat del segle XX (altres formes, com *capbussó*, no duen aquesta marca, però són vives igualment en altres territoris). Bona part d'aquestes solucions apareixen al seu llibre (REIG 1999). Pel que fa a la resta, si no se n'indica l'origen, és que són mots extrets del DLC3. La informació que aporta el DRim l'hem extreta de Gulsoy (1993: 332-333).

[64] Els diccionaris entren tant la grafia *capbussó* com *cabussó*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

eixugar	*eixugó* (masc.) 'acte d'eixugar' (*Hem donat un eixugó a sa roba* (mallorquí); *Hem fet l'eixugó del camp d'arròs* (valencià) (DCVB))
eriçar	º*eriçó* 'calfred, esgarrifança' (*He tingut un eriçó de fred*)
esbatussar-se	º*esbatussó*
escabussar-se	º*escabussó* (REIG 1999)
?	º*escamutxó*
escanyar-se	*escanyó* 'acció d'escanyar-se algú o un animal'
esclavar?	º*esclavó*
escurar	*escuró* 'neteja (d'una séquia)' (DCVB; localitzat a les Illes)
esfondrar	*esfondró* 'clot, efecte d'esfondrar-se un terreny' (REIG 1999)
esgarrar	º*esgarró* (masc.) (GULSOY 1993: 333)
espentar 'espényer'	º*espentó*
espigar?	º*espigó*
espolsar	*espolsó* 'espolsada'
esquinçar	*esquinçó* (masc.) (DCVB; usat a les Illes; veg. *rentó*)
estirar	º*estiró* (*Un estiró d'orelles*)
esvarar	º*esvaró* (masc.) 'esvarada' (DRim; REIG 1999)
fregar	º*fregó* (masc.) (GULSOY 1993: 333); (femení a l'expressió *fregons de mans* 'fet de refregar-se les mans per la cara, els ulls, etc., per son', usual al Camp de Tarragona)
girar	º*giró (giró de peu)* (REIG 1999)
llaurar	*llauró* 'llaurada'
llepar	º*llepó* 'llepada'
mastegar	º*mastegó*
menejar	º*menejó* 'acció de menejar' (DCVB)
nàixer	*naixó* o *naixor* (fem.) (*Quina naixó de bolets!*; RUAIX 1987: 41; *Naixors d'aigua disperses*, DECLC, s. v. *font*)
netejar	º*netejó* (masc.) (GULSOY 1993: 333)
palpar	º*palpó* 'palpada'
parar	º*paró* 'aturada' (DCVB)
piular	º*piuló*
plantar	º*plantó*
plegar	*plegó* (fem.) 'acte de plegar coses' (DCVB); 'recollida d'olives' (DIEC1)
rascar	*rascó* (masc.) (DCVB, localitzat a València amb el sentit de 'rascada'; entra, també, la forma femenina *rascor*, localitzada a l'Alta Ribagorça amb el sentit de 'picor')
rebolcar	º*rebolcó* (REIG 1999)
calmar-se	*recalmó* (masc.) 'disminució brusca del vent'
regar	*regó*[65]
regirar	*regiró* 'regirada'
remugar	º*remugó* 'remugament'
rentar	*rentó* m. (DCVB) (usat a les Illes (*A cada rentó, un esquinçó*) i al País Valencià (REIG 1999: 576))

[65] El DLC3 remet *regó* a *regada*, i aquesta és definida com a 'operació de regar, especialment la que és feta d'una vegada'. Hi ha també la frase feta *Aigua de pluja no quita regó* (GULSOY 1993: 341).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

ressopar	*ressopó* (masc.)[66]
retòrcer	º*retorcilló* (*-ill*: aspectiu)
salar	*salaó* 'fet de posar aliments en sal'
saltar	*saltiró* (*-ir*: aspectiu; un *saltiró* és un 'salt petit')
salpicar	*salpicó*
tallar	º*talló* 'fet de tallar'
tirar	*tirassó* 'estirada forta' (DCVB; *-ass* augmentatiu)
trencar	º*trencó* 'interrupció d'una processó' (REIG 1999: 665)
ventar	*aventó* (masc.) (GULSOY 1993: 338)
xafar	val. *xafó* (masc.) 'trepitjada' (GD62)

La llista podria ser més llarga, afegint-hi substantius avui en desús:

[115]	*defensar* o *defendre*	ant. *defensó* (*La defensó de la ciutat*; Muntaner, *Crònica*)
	podar	ant. *podó* (fem.) 'podada' (DCVB)
	tòrcer	ant. *torçó* 'fet de tòrcer'
	vèncer	ant. *vençó* 'fet de vèncer'
	fer	ant. *faiçó* (fem.)
	oferir	ant. *oferçó* (fem.)
	redimir	ant. *re(e)mçó*

I verbs avui en desús, amb el corresponent el substantiu també en desús:

[116]	ant. *fallir*	ant. *fallió* 'el fet de fallar'
	ant. *parer*	ant. *parçó* (fem.)
	ant. *sormogollar*	ant. *sormogolló* 'acció sormogollar, de submergir-se' (DCVB)

En aquestes llistes s'hi podria afegir *lliçó*, relacionat antigament amb *llegir*, si bé avui no té el sentit de *lectura*.

Alguns dels mots que podrien formar-ne part són dubtosos; vegeu l'explicació etimològica que el GDLC dóna per a *torró*:

> "D'origen incert, probablement der[ivat] de *torrar*, amb sufix *-ó* d'acció; potser també der[ivat] de *terra* en el sentit de 'terròs', per comparació amb un conglomerat de terra, que donà en cat[alà] ant[ic] *terró*, *terronet*, amb assimilació de la *-e-* a la *-ó*, afavorida pel verb *torrar*." (GDLC)

Un cas semblant a *torró* és el del substantiu *trempó* (a les Illes, 'amanida; plat fet d'enciam, tomaca, etc.'), relacionat amb el verb *trempar* (a les Illes, 'amanir'). Pot ser que

[66] El verb *ressopar* està entrat als diccionaris amb el sentit de 'sopar una segona vegada', però a l'Ebre s'empra específicament per a voler dir 'fer el ressopó', en el sentit corrent de *ressopó* ('menjada frugal havent sopat, a mitjanit, etc.').

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

en origen fos el substantiu d'acció i efecte; però si fos així avui dia estaria lexicalitzat només en un dels sentits d''efecte' (el plat resultant).

També tenim com a possibilitat *ploviscó*, substantiu d'acció i efecte de *ploviscar*; aquest mot tant pot ser un derivat obtingut per adjunció del sufix *-ó(n)* a *ploviscar* com un derivat del substantiu *plovisc* amb el sufix diminutiu *-ó(n)*. Gulsoy (1993: 224) posa en dubte que algun substantiu d'acció i efecte amb *-ó(n)* sigui deverbal, ja que els mots valencians *netejó*, *esclató*, *espentó* o *esquitó* es poden explicar per adjunció del sufix diminutiu *-ó(n)* als mots *neteja*, *esclat*, *espenta* i *esquit*. Altres casos que l'autor ofereix com a dubtosos són *bufó* 'remolí' (de *buf*), i hi podríem afegir *rosegó* (de *rosec*).

Hem de fer notar, finalment, que hem trobat el substantiu femení *despullona* 'escena de cinema en què una persona es despulla' (*En aquesta pel·li hi ha moltes despullones*) (DCPopArg). Pel significat podem dir que és un substantiu d'acció i efecte. Però no creiem que hi hagi el mateix sufix analitzat aquí, ja que dóna un derivat femení marcat morfològicament (amb el morfema *-a*) i els mots femenins que tenen aquest sufix no marquen morfològicament el femení. L'origen del mot *despullona*, doncs, queda per resoldre.

Els substantius d'acció i efecte amb la variant *-or* —que Fabra (1956: 129) reporta com a sufix nominalitzador de verbs— són més coneguts per la totalitat de parlants:

[117]	*abundar*	*abundor* (fem.) 'el fet d'abundar una cosa'
	amar	*amor* (masc. i fem.)
	[*ard-*]	*ardor* (masc. i fem.) 'el fet de cremar' (cf. *ardent*)
	bellugar	*bellugor* (fem.) 'bellugadissa'
	bullir	*bullor* (fem.)
	[*caldre*]	*calor* (fem.) (cf. *calent*) (en valencià és masc., com en espanyol; J. J. Coderch, *Zèfir*, 10-10-2000)
	casar	*casor* (fem.) 'casera'
	clamar	*clamor* (masc. i fem.) 'el fet de clamar'
	conrear	*conror* (masc. i fem.) 'el fet de conrear'
	coure	*coïssor* (fem.) 'el fet de coure (una part del cos)'
	cremar	*cremor* (fem.) 'el fet de cremar, especialment dins el cos'
	desinflar	*desinflor* (fem.) 'el fet de desinflar-se'
	doldre	*dolor* (masc. i fem.)
	escalfar	*escalfor* (fem., però masc. a les Illes (GULSOY 1993: 326))
	esclatar	*esclator* (fem.) o *esclató* (masc. i fem.) 'el fet d'esclatar'[67]
	esgarrifar	*esgarrifor* (fem.) (tb. *esgarrifança*, *esgarrifament*)
	[*esplendir*]	*esplendor* (fem.) (cf. *resplendir~resplendor* (FABRA 1956: 129))
	esprémer	*espremors* (masc. pl.) 'tenesme'
	estrényer	*estrenyor* (fem.)
	[*estridir*]	*estridor* (masc. i fem.) (tb. *estricència*; cf. *estrident*)
	errar	*error* (masc. i fem.) 'el fet d'errar-se'

[67] Forma pròpia de les Illes (DCVB). S'usa en el sentit d''enrabiada que agafa un infant', fent servir *esclatar* en el sentit de 'no poder contenir una persona la fúria i expressar-la de cop verbalment o amb una acció'. El diccionari Aguiló entra la locució *fer els esclatons* (els infants), amb masculí, però el DCVB reporta *esclató* femení usat per escriptors de les Illes.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

frisar o *frissar*	*frisor* (fem.) o *frissor* (fem.) (tb. *frisança* o *frissança*)
fulgir	*fulgor* (masc. i fem.)
gelar	*gelor* (fem.)
gemegar	*gemegor* (fem.) 'el fet de gemegar'
granar	*granor* (fem.) 'acció de granar el cereal, de treure gra'
gratar	*grator* (fem.; segons el DCVB, emprat a l'Empordà amb el sentit de 'gratera')
inflar	*inflor* (fem.)
llanguir	*llangor* (fem.) 'llanguiment'
lluir	*lluïssor* (fem.) 'el fet de lluir'
ofegar	*ofegor* (fem., però masc. a les Illes (GULSOY 1993: 329))
dial. *oldre* 'fer olor'	*olor* (fem.) (cf. esp. *oler*)[68]
picar	*picor* (fem.) 'el fet de picar'
pudir	*pudor* (fem.) 'el fet de pudir'
raspar	*raspor* (fem.) 'el fet de raspar'
roncar	*roncor* (fem.) 'so ronc continuat'
saber 'tenir gust'	*sabor* (masc. i fem.) 'el fet de tenir gust'[69]
sentir	*sentor* (fem.) (*Quina sentor!*, on *sentor* equival a 'pudor')
suar	*suor* (fem.) (només 'efecte': per a l'acció és *suada*)
sufocar	*sufocor* (fem.) 'sufocació' (DCVB)
témer	*temor* (masc. i fem.) 'el fet de témer alguna cosa'
tremolar	*tremolor* (masc. i fem.) 'el fet de tremolar'
untar	*untor* (fem.)
valdre [arrel: *val-*]	*valor* (masc. i fem.) 'el fet de valdre'
vigir	*vigor* (masc. i fem.) 'el fet de vigir' (i altres sentits)
voleiar	*voleior* (RIERA 1993: 86)

4.2. Morfologia del sufix

4.2.1. Confluència històrica

Aquest sufix, des d'una perspectiva històrica, és una variant de *-ció(n)*. Avui dia,

[68] A Elx i la seva rodalia s'usa *oldre*. En aquesta comarca té dos usos. Primer, un ús absolut: es diu que *tal cosa ol* (en el sentit que fa pudor; per a dir que l'olor és bona es diu *fer bona olor*). I segon, un ús transitiu (sinònim d'*olorar*): *Un gos ol una gossa*.

[69] Antigament, el verb *saber* significava 'tenir gust' (com actualment en espanyol: *saber a rancio*). Aquest ús s'ha perdut, i només en queda alguna romanalla fraseològica, com ara *saber greu* (en tortosí i valencià, *saber mal*; a més d'alguna resta fossilitzada, com ara a la cançó popular *Què li darem en el noi de la mare que li sàpiga bo?*). Entre els derivats, a més de *sabor*, ha quedat *sabent* 'amb gust fort' (SOLÀ 1999: 239). Notem, també, l'existència d'*assaborir* (com altres casos: *enamorar*, *adolorir*, *envigorir*, *acalorar*, *olorar*, etc.). Sembla que, si avui dia s'usa *sabor*, és per influx de l'espanyol, segons es desprèn del testimoni de Riba (1999): "La primera vegada que sentírem en un anunci televisiu que la Coca-cola té *sabor* (mot que en català central és pronunciat, per part d'alguns, igual que el *sabó* de rentar) vàrem pensar que s'havien tornat boigs i que l'anunci tindria repercussions negatives per a la venda de la beguda, perquè tindria gust d'aigüera! En la realitat catalana no hi ha cap mestressa de casa que usi aquest substantiu en lloc de *gust*. És un mot literari, com en francès *saveur*. La iteració de l'anunci i la proximitat del *sabor* castellà han fet una bona feina de donar mal gust a la llengua.".

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

però, *-ó(n)* i *-ció(n)* s'han de considerar sufixos diferents, perquè es comporten de manera distinta. En tot cas, convé conèixer les vicissituds històriques del sufix *-ó(n)* per a entendre per què té la forma que té (amb *-r* i amb *-n*) i les particularitats del gènere del derivat que en surt:

> "-ó, aplicat a radical verbal, era antigament *-aó*, i és el que queda del sufix llatí -ATIONE després de sofrir el desgast propi de la llengua popular. Es conserva en alguns derivats com *aceró*, *llauró*, *ofegó*, *regó*, que antigament eren femenins (*aceraó*, *llauraó*, *ofegaó*, *regaó*) i han tornat masculins per confusió amb els derivats en *-ó* de radical nominal [...]. Alguns s'han confós amb els noms abstractes en *-or* (*amor*, *dolor*, etc.), i d'aquí vénen formes com *inflor* (que antigament era *inflaó*, femení, del llatí INFLATIONE)." (MOLL 1968: 234)

L'estudi més complet sobre la història d'aquest sufix és el de Gulsoy (1993).[70] Segons aquest autor, la terminació llatina -TIONE dóna, en català, *-zó(n)*; aquesta *z* es pronunciava africada ([dz]), fins que, passant per un so aproximant ([ð]), va arribar a caure; és així com tenim la forma *-ó(n)* (o *-aó(n)*, documentat antigament). El sufix *-ció(n)* es recuperaria més tard en àmbits formals (vers el segle XVI comença a agafar força), per a generar substantius d'acció i efecte del llenguatge científic i tècnic. L'entrada de *-ció(n)* contribuiria a fer desaparèixer el sufix *-ó(n)*, de manera que avui no és rendible (GULSOY 1993: 218-319). Per tant, i des del punt de vista diacrònic, es tractaria d'un cas de doble evolució, patrimonial i culta, no aplicada pas a dos mots (cas de *càtedra/cadira* o *dígit/dit*), sinó a un sufix (com, de fet, passa amb *-itz(ar)* i *-eig/ej(ar)*). El resultat actual és que en català tenim dos sufixos distints —un dels dos obsolet—, tot i que provinents d'una mateixa terminació llatina.

L'explicació històrica ens permet entendre l'al·lomorfia amb *-or*. El sufix en qüestió és, des del punt de vista fonològic, /on/, amb tonicitat, i s'hi aplica la regla de caiguda de nasal alveolar final, de manera que tenim, fonèticament, [o] en posició final absoluta. Aquesta solució fonètica és la mateixa que la del sufix *-or* en la majoria de dialectes (tots llevat del valencià), sufix que serveix per a nominalitzar adjectius (competint amb els sufixos *-itat* i *-es*+F): *magre* > *magror*, *blanc* > *blancor*, *boig* > *bojor*, etc. Així, doncs, tenim dos sufixos homòfons (*-ó(n)* i *-or*) que tenen un ús paregut (nominalitzen i permeten obtenir un substantiu abstracte), amb l'única diferència que s'adjunten a primitius distints (verb i adjectius, respectivament). La semblança ha fet que el sufix *-ó(n)* s'hagi revestit de la forma *-or* per contaminació, i que tinguem substantius d'acció i efecte amb *-or*. A tot això s'hi ha d'afegir que *-or* (el d'adjectius) ha mantingut una certa vitalitat —si bé actualment ha deixat de ser rendible a favor d'*-itat*—, mentre que *-ó(n)* va perdre la seva rendibilitat fa molt de temps, i aquest fet ha afavorit la substitució fonològica *n* > *r*. Així, per exemple, en el cas de *plegó*, el DCVB esmenta que el plural és *els plegons*, tot i que recull l'ús tradicional de *les plegors*. Com veurem, també, la confusió ha fet que alguns deverbals en *-or* expressin 'estat' més que no pas 'acció'; aquest conjunts de fets ens permet apuntar la possibilitat que hi hagi hagut una confluència total (semàntica, morfològica, categorial) entre *-ó(n)* (substantivador de verbs) i *-or* (substantivador d'adjectius). La semblança formal i semàntica d'alguns derivats és el camp idoni per a aquesta confluència. En efecte, tenim *calor* (en principi deverbal; cf. *calent*) i *caldor* (*Quina caldor quan passes davant d'este extractor!*, usat a les Terres de l'Ebre). Són

[70] En el cas espanyol, hi ha un estudi semblant de Monge (1977), que dóna pràcticament la mateixa informació que Gulsoy.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

mots semblants morfològicament que a més expressen conceptes molt propers. El mot *caldor* és un derivat de l'adjectiu antic *cald* 'calent'; aquest adjectiu el trobem fossilitzat en toponímina (*la Fontcalda*, santuari de la Terra Alta on hi ha una font d'aigua càlida) i també tenim el substantiu *calda* 'calor', segurament per habilitació de l'adjectiu en forma femenina (tal com tenim *fosca* 'foscor', *fresca* 'frescor', *fred* 'fredor', etc.). Un cas semblant és la família d'*estrènyer*: d'aquest verb tenim el substantiu *estrenyor* 'qualitat d'allò que estreny' (*L'estrenyor d'aquest vestit m'impedeix respirar*); del seu participi de passat, *estret* —sentit com a adjectiu avui dia—, tenim *estretor* 'el fet de ser estret'.

4.2.2. Pronúncia de la bategant final

Pel que fa als dialectes que no pronuncien les *-r* finals d'infinitius i altres mots (tots els parlars llevat del valencià), en el cas dels substantius d'acció i efecte amb *-or* hi trobem un tractament desigual. Els mots que són tradicionals fan caure la *-r* (*calor* [ka'lo], *olor* [o'lo]), mentre que els que tenen un regust literari solen mantenir la pronúncia de la *-r* (*honor* [on'or], *amor* [am'or], *sabor* [sa'βor],[71] *vigor* [bi'γor], etc.). En el cas de *temor* es pronuncia la *-r* en central (perquè sembla un mot recuperat), mentre que en tortosí es pronuncia sense *-r* (perquè és un mot tradicional i s'hi ha usat de sempre).

4.2.3. Gènere dels derivats

Pel que fa al gènere, els mots amb *-or* (*amor*, *vigor*, *gelor*) són només substantius femenins, bé que, segons els diccionaris, aquets mots són tan masculins com femenins.

Al seu torn, els mots amb *-ó(n)* poden ser de qualsevol gènere; així, *salpicó* és només masculí, *naixó* és només femení i *regó* té doble gènere. En qualsevol cas, les formes valencianes actuals són exclusivament masculines.[72]

4.3. Morfologia de la base

4.3.1. Forma de la base

Com es pot veure en els exemples, la base a la qual s'adjunta el sufix *-ó(n)*/*-or* és l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs). Així, de *tremolar* tenim *tremolor*; de *suar* tenim *suor*; de *nàixer* tenim *naixó*; de *capbussar-se* tenim *capbussó*; etc. En els

[71] Riba (1999) esmenta que *sabor* "en català central és pronunciat, per part d'alguns, igual que el *sabó* de rentar".

[72] Fins i tot hi ha vacil·lació: el DLC3 entra *regó* com a masculí (a les Terres de l'Ebre es diu així: *Avui faré un bon regó*), mentre que el GDLC l'entra amb doble gènere. Aquesta vacil·lació és semblant a la que hi ha a *plegó*/*plegor* (DCVB). A més, algunes de les formes que el diccionari recull com a només femenines, a les Illes solen ser masculines.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

altres sufixos (ja vistos o que veurem tot seguit) es veu que la base a la qual s'adjunta el sufix sol contenir la vocal temàtica (l'excepció és *-ur*+F i algun altre sufix poc usual); per tant, podem concloure que, en aquest punt, el sufix *-ó(n)*/*-or* té un comportament especial.

Amb tot, hi ha algun cas en què això no és així:

[118] *salar* *salaó* (fem.)
defallir *defallior* (fem.)
bonir *bonior* (fem.)
xollar *xollaó* (fem.) (DCVB; localitzat al Pla d'Urgell)

Sembla que antigament hi havia la vocal temàtica a la base; així, a l'entrada *salpicó* del GDLC hi ha l'explicació etimològica que diu que prové de l'antic *salpicaó*. Gulsoy (1993: 315-316) fa veure que el mot femení *tardor* 'primavera d'hivern' és un substantiu d'acció i efecte derivat de *tardar*, i que s'ha recollit la variant *tardaó* en parlar occidentals, amb vocal temàtica. Aquesta romanalla ens il·lustra sobre el procés: la vocal temàtica va acabar desapareixent d'aquests substantius d'acció i efecte (potser per contacte de dues vocals[73]). El mateix autor ofereix molts altres casos antics amb manteniment de la vocal temàtica:[74]

[119] *clavar* *clavaó* o *clavasó*
estimar *estimaó*
fangar *fangaó*
guarir *guarió* (masc.) (GULSOY 1993: 343)
inflar *inflaó* (avui *inflor*)
llaurar *llauraó*
menar *menaó* o *menasó*
ofegar *ofegaó* o *ofegasó* (avui *ofegor*)
parar *paraó* 'parany'
pelar *pelaó* 'acte de pelar-se les celles'
regar *regasó* (avui *regó*, d'ús dialectal)
segar *segaó* (grafiat *segahó*)
tremolar *tremolaó*

Dos casos curisos que reforcen aquesta teoria són *llaor* i *afegitó*. El primer és el substantiu d'acció i efecte de *lloar* (que també pot ser *lloa* i *lloança*), que presenta un forma del tot irregular explicable només per reducció fonètica:

[120] *lloar* > **lloaor* > *llaor*

[73] Segons Gulsoy, el mot *tardaó* es pronuncia, en ribagorçà i pallarès, *tardauó* o *tardagó*, amb antihiàtica.

[74] En aquests exemples, la -s- també pot ser -z-, que segurament equival al so [ð]. El procés històric és el següent: primer cauria -s- i després cauria la vocal temàtica.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

en què el segment fonètic [oao] es redueix a [ao]. Aquesta hipòtesi es reforma quan es compara amb la forma espanyola, *loor*, reducció de *loaor*.

Pel que fa a *afegitó*, s'ha de dir que ens trobem davant d'una forma que, malgrat que és irregular, presenta una vitalitat inusitada (al costat del derivat *afegiment* i del participi habilitat *afegit*) per a designar 'allò que s'afegeix'. La morfologia d'*afegitó* es pot explicar com el participi *afegit* amb el sufix diminutiu *-ó(n)*, possibilitat que és plausible perquè el terme en qüestió sol aportar un matís de 'petitesa' (*un afegitó a un text* és un 'un petit text afegit a un text'); però en aquest cas la dental seria sonora, atès que el morfema de participi de passat és /d/ (cf. *afegida*). En conseqüència, definim la morfologia d'*afegitó* com a *afegi-* +*-ó(n)*, amb *-t-* com a interfix (cf. *cafè* > *cafetera*).

4.3.2. Relació amb verbs no primitius

Alguns d'aquests derivats provenen de verbs primitius inexistents (presumiblement, perquè es van perdre); per això els verbs amb els quals es relacionen són igualment derivats per prefixació, cosa que fa que la relació sigui aparentment irregular:

[121] *furor* *enfurir* o *enfurismar*
sopor *ensopir-se*
terror *aterrir* o *terroritzar*

4.3.3. Sufix augmentatiu **-iss**

Notem les formes *coïssor* (de *coure*, en el sentit de 'produir una sensació dolorosa anàloga a la d'una cremada') i *lluïssor* (de *lluir*, en el sentit de 'reflectir la llum'), tots dos només femenins. En aquest cas hi ha un sufix aspectiu, *-iss*, que afegeix al terme un matís tirant a augmentatiu. Podria ser, també, que fes en part la funció d'interfix; és a dir, que permeti la unió del sufix *-or* a bases fonològicament simples com són [*co-*] i [*llu-*]. Hi ha un altre cas amb sufix aspectiu augmentatiu: *picassor*, amb *-ass*, que és una 'picor exagerada'.[75]

4.4. Semàntica

Duarte & Alsina (1986: 108) especifiquen que aquest sufix designa sobretot l''efecte', especialment si és de tipus sensorial. Tanmateix, hi ha força casos en què expressa netament l''acció', com *capbussó*, *recalmó* 'disminució brusca del vent', *fregons de mans*, etc. Per tant, podem considerar que aquest sufix té per funció crear substantius

[75] El DEt (1996: 249) especifica, sobre *coïssor*, que la forma que pertocaria és *coiçó*. La /r/ final l'explica per reinterpretació.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

d'acció i efecte (és a dir, crea el substantiu d'acció i automàticament el mot creat serveix per a expressar l'efecte [veg. cap. *Delimitacions conceptuals i metodològiques*]); i que, en el procés de fossilització del sufix, els derivats que han romàs s'han lexicalitzat en alguns casos per a designar només un 'efecte' (hi ha hagut una concreció semàntica).

Aquesta fossilització del sufix (que ha implicat moltes lexicalitzacions dels derivats indicant només 'efecte') i la confluència morfològica i semàntica entre el sufix substantivador de verbs *-ó(n)* i el sufix substantivador d'adjectius *-or* ha fet que alguns mots formalment deverbals en *-ó(n)/-or* expressin estats, com si fossin deadjectivals (com ho és *fredor* 'estat en què es troba hom o una cosa quan la temperatura és baixa'):

[122] *amor* 'estat en què es troba algú quan ama algú altre'
bullor 'estat en què es troba un líquid quan bull'
calor 'estat en què es troba algú quan la temperatura és molt alta' (verb antic *caldre* 'fer calor; cf. *calent*)
dolor 'estat en què es troba algú quan ha patit un atac, un dany, etc.'
escalfor 'estat en què es troba algú o una cosa quan la temperatura és mitjanament alta'
estrenyor 'estretor, estat en què es troba algú o una cosa quan s'estreny'
gelor 'estat en què es troba algú o algú quan la temperatura és molt baixa'
inflor 'estat en què es troba algú o una cosa quan s'ha inflat'
temor 'estat en què es troba algú quan tem algú o una cosa'
valor 'estat en què es troba una cosa quan hom considera que val alguna cosa'
vigor 'estat en què es troba una disposició, una llei, etc. quan es considera que vigeix'

Considerem que, en aquest procés de traslació semàntica, el significat d'efecte s'ha concretat en 'estat en què es troba algú o una cosa per efecte d'una acció', amb la influència dels substantius abstractes deadjectivals en *-or*.

En alguns parlars (lleidatà, tortosí, tarragoní) s'empra la variant *-or* (que dóna només noms femenins sense marca de gènere) per a expressar el matís de 'continuïtat' en l'acció o d''augmentativitat', per oposició a altres substantius d'acció i efecte que només indicarien precisament 'acció' i 'efecte' sense cap altre matís:

[123] *bullor* (fem.) 'el fet de bullir molt' (per oposició a *bull* i *bullida*)
gelor (fem.) 'fet de patir molt fred'
gemegor (fem.) 'el fet de gemegar molt, el fet de gemegar contínuament' (per oposició a *gemec*, que és un de sol)
inflor (fem.) 'el fet d'haver-hi una gran inflada'

(Aquest és, potser, l'únic ús operatiu avui dia; més avall en parlem.)

Pel que fa als derivats que es van crear antigament i han perviscut fins avui, en alguns casos també hi ha hagut especialització semàntica. Així, *granor* s'aplica específicament als cereals i *plegó* s'aplica al cas de les olives i altra fruita menuda (com les garrofes). En aquesta especialització semàntica destaca el fet que un derivat amb el sufix *-ó(n)* pot designar l''acció feta d'un cop' (l'ús de *regó* en tortosí: 'regada de cop')

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

i/o 'executada ràpidament o pel damunt' (això és, amb el tret [+IMPERF]), tal com agluns diccionaris reporten respecte a l'ús valencià (GULSOY 1993: 333):

> "**plegó** Plega d'una collita de garrofes, olives, etc., especialment considerant l'acció de plegar en una sola vegada; plega ràpida, plega menuda." (DRim)
>
> "***espolsó*** [...] una espolsada ràpida i lleugera, o en una sola passada'" (DECLC, vol. VI)

Un darrer aspecte a tenir en compte és que pot fer referència a un subjecte múltiple. Així, tenim *naixó de bolets* (RUAIX 1987: 41) i *voleior* (RIERA 1993: 86: especifica que és de 'col·lectius').[76]

4.5. Ús

Aquest sufix és molt poc rendible. Segurament antigament ho era més; així es desprèn de la lectura d'aportacions com les de Gulsoy (1993), Duarte & Alsina (1986: 108), Ruaix (1987: 41) o Reig (1999); sense una productivitat alta de la regla d'aquest sufix, no tindríem avui, en parlars diversos, una llista de derivats com les reportades adés. El fet que aquest sufix fos més rendible antigament explica que el trobem en molts verbs tradicionals, sobretot del camp semàntic agrícola i de feines tradicionals (RUAIX 1987: 41). (És clar que el trobem també en altres camps semàntics: però el moment de màxima productivitat d'una regla també implica, quan aquesta regla deixa de ser productiva, que quedin retratats —si se'n pot dir així— el tipus de verbs més usuals durant aquella època. I és evident que els verbs del llenguatge agrícola tenien més presència en la llengua ahir que avui.) D'altra banda, la seva extensió geogràfica devia ser prou general: a banda dels derivats en *-ó(n)* que es documenten a les Illes, al País Valencià i a les Terres de l'Ebre, Gulsoy (1993) dóna compte de *tardagó* a la Ribagorça i al Pallars i *gran(a)ó* a la plana de Vic i a la Segarra, cosa que demostra que devia tenir una extensió territorial prou gran (tot el domini lingüístic?).

Amb tot —com hem apuntat—, en alguns parlars encara és habitual emprar aquest sufix (concretament, la seva variant *-or*, que dóna noms femenins) per a crear substantius d'acció i efecte amb un matís de continuïtat o augmentativitat. Els derivats antics no tenen per què incorporar necessàriament aquest matís (encara que també ho poden fer: *naixó de bolets*; a vegades ho amb el plural: *fregons de mans*).

A més, sembla que al País Valencià —si més no en les comarques centrals, és a dir, a la regió muntanyosa entre la plana de València i la Ribera, d'una banda, i les comarques de l'extrem sud, de l'altra— , aquest sufix ha permès crear mots nous fins fa molt poc.

---

[76] En el cas de *naixó* el complement del nom és el subjecte del verb primitiu (*Els bolets neixen després de ploure* > *La naixó de bolets després de la pluja*). Aquest ús contrasta amb el que veiem a l'antic *vençó*, on el complement del nom és el complement del verb primitiu (*Aquil·les vencé Hèctor davant Troia* > *La vençó d'Hèctor*). Els exemples del DLC3 són il·lustratius: *Posar en vençó l'enemic. Haguda vençó dels sarraïns. La victòria dels uns, la vençó dels altres.*

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

4.6. El sufix *-ó(n)* en construccions adverbials

El sufix *-ó(n)* ocorre en una construcció de natura adverbial, acompanyat de la preposició *a* o *de* i amb el derivat en plural, que indica la manera de moure's. És una construcció prou usual, de manera que es pot considerar que, en aquest context, no és un sufix residual. Diversos autors han donat compte d'aquest ús; en aquestes aportacions, però, sembla com si se'l considerés un sufix distint del que veiem a *capbussó* o *regó*:

> "Notem l'ús de la terminació *ons* en un cert nombre de locucions adverbials: *a bocons*, *a borbollons*, *a forfollons*, *a rebolcons*, *a reculons*, *a rodolons*, *a rossegons*, *a tomballons*, *a trompons*, *de genollons*." (FABRA 1956: 141)

> "**-ons** D'una alteració d'ús de noms llatins amb plural *-ones*, del sufix expressiu del llatí vulgar *-o*, *-onis*, paral·lel al sufix d'adjectius en *-us*, que designà trets personals en sobrenoms derivats de noms d'objecte (*manducus* / *manduco, -onis, manducones* 'fartaner'; *strabus* / *strabo, -onis, strabones* 'guenyo') i en derivats de verbs (*bibere* / *bibo, -onis, bibones* 'borratxo'; *gluttire* / *glutto, -onis, gluttones* 'golafre'). Locucions adverbials modals, a partir de substantius i verbs: *a bocons*, *a borbollons*, *a forfollons*, *a palpons*, *a rebolcons*, *a reculons*, *a rodolons*, *a rossegons*, *a trompons*, *d'amagatons*, *de genollons*, *de tomballons*." (BRUGUERA 2006: 288-289)

> "Mitjançant el sufix **-ons** i una preposició formem LOCUCIONS ADVERBIALS DE MANERA, com *a bocons* (de *boca*), *a trompons*, *de genollons*, *a borbollons* (de *borbollar*), *a forfollons*, *a palpons*, *a rebolcons*, *a reculons*, *a rodolons*, *a rossegons*, *a tomballons* (o *de tomballons*)." (RUAIX 1987: 63)

> "-ONS Trobem aquesta terminació —que deu provenir, com el sufix *-ó* aspectiu en català, del llatí *-one*— en diverses locucions adverbials de manera amb una notable vitalitat sobretot en usos col·loquials a partir de substantius —tot i que, encara que hi hagi a la base un radical substantiu, potser es tracta més aviat de lexemes verbals, com *agenollar*, *cf. DECLC*, s. v. *genoll*— o verbs: *a bocons* —ja a la fi del segle XIII— (també *bocavallons*, compost parasintètic), *a genollons* i *de genollons* —ja en Ramon Llull—, *a rebolcons*, *a borbollons*, *a reculons* i *de reculons* (també *a recules* —i *a rerecules* i *de recules*—), *d'amagatons* (i també d'*amagatejons* i *d'amagatotis* i *d'amagatotes*), etc." (DUARTE & ALSINA 1986: 134)

A diferència del que sembla desprendre's de les citacions anteriors, creiem que és un sufix substantivador i no pas adverbialitzador (és a dir, permet obtenir substantius d'acció i efecte a partir de verbs); i que es pot considerar el mateix sufix que veiem a *capbussó*. En efecte, pot haver-hi alguns mots que, tot i aparèixer generalment en la construcció adverbial, també poden aparèixer en altres contextos, on es veu clarament que és un substantiu d'acció i efecte (encara que apareguin en plural, perquè expressen que l'acció es fa unes quantes vegades). Així,

- El mot *tomballons* 'fet de tombar unes quantes vegades' pot usar-se en un context com *Els tomballons que feia eren pròpies d'un nadó*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

- El mot *rodolons* 'fet de rodolar unes quantes vegades' pot usar-se en un context com *Va fer uns quants rodolons per terra*. A més, la frase feta *Fer una cosa a empentes i rodolons* 'aconseguir fer-la amb dificultats, amb recursos de tota mena, superant dificultats' conté la mateixa estructura (una preposició *a* i el mot *rodolons*), però al costat d'*empentes*, que és clarament un substantiu d'acció i efecte, no format amb el sufix *-ó(n)*.

Alhora, hi ha mots que els diccionaris consignen clarament com a substantius i que poden ocórrer en tota mena de contextos, però que també ocorren en la construcció adverbial que tractem. Així,

- El mot *capbussó* 'fet de capbussar-se' es pot trobar en frases com *Va fer uns quants capbussons dins l'aigua*; però també en la construcció adverbial assenyalada, com ara: *Encara que haguéssim de navegar a capbussons, entre dues aigües, arribaríem a port* (Joaquim Ruyra, *Pinya de rosa*); *S'aterra el castell d'homes, del puig de puigs que alçaren amb los blocs, en horrible cascada a capbussons; de cel amunt a terra, de terra a mar tombaren* (Jacint Verdaguer, *Atlàntida*).
- El mot *saltiró* 'petit salt' (com hem vist, el sufix *-ir* pot considerar-se un diminutiu) es pot trobar en frases com *Va fer uns quants saltirons*; però també en la construcció adverbial assenyalada, com ara: *Cau l'aigua a saltirons pel desnivell de les muntanyes entre molses i falgueres* (<http://www.poesiaula.blogspot.com>, gener del 2006); *Es van examinar l'un a l'altre llarga estona, movent-se a saltirons cap als costats* (<http://www.escriptors.cat/autors/capdevilall>, gener del 2006); *Però en aquest país la gent només aprèn a saltirons* (<http://www.racocatala.cat/forum/llegir.php?idf=7&fil=1082&pag=1>, gener del 2006); *Llavors els editors, seguint a saltirons el curs de l'espiral, podran apostar per productes ratificats* (*Avui*, 16-12-2004); *M'ha portat gairebé arrossegant-me a saltirons fins a Can Ca, sense aturar-nos per res* (<http://www.badosa.com/bin/obra.pl?id=n146>, gener del 2006).
- Els diccionaris indique que *batzegada* és un substantiu d'acció i efecte, però el DCVB recull, a més, l'expressió *a batzegades* 'a cops i empentes, amb violència o poc mirament'.
- El DCVB recull l'expressió *a reculons* o *de reculons* (definit com 'a recules'), però posa aquesta expressió com una subentrada de l'entrada *reculó*. El DCVB indica que *reculó* significa 'reculada', i dóna com a alternativa espanyola *reculón*. Igualment, el DIEC2 —i això és una novetat respecte el DIEC1— recull l'expressió *de tomballons*, però com a subentrada dins de l'entrada *tomballó*, que remet, en la seva primera accepció, al mot *tomb* (per tant: *Va fer un tomb* pot ser *Va fer un tomballó*). Finalment, el DCVB entra *regiró*, amb aquesta definició: "Acció i efecte de regirar, de fer canviar de direcció"; i l'exemple que posa és *Veu baylar sos companyons, | tot esquiu a regirons* (de les *Cobles de la divisió del Regne de Mallorques*, de fra Anselm Turmeda, 1398). S'hi pot afegir que la preposició *a* o *de* pot ser substituïda molts cops pel verb *fer* en gerundi: *Moure's a rodolons* també

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

pot ser *moure's fent rodolons*; idènticament, *avançar a trompicons* i *avançar fent trompicons*; etc.

Per tant, podem dir que els substantius obtinguts amb el sufix *-ó(n)* s'usen per a crear locucions adverbials amb una estructura concreta. La fórmula seria:

[124] [PREP + [[...]$_{V}$ + *-on*+PL]$_{SUBST[+ACC]}$]$_{LOC\ ADV}$

La llista de casos que hem recollit és la següent:

[125] *d'amagatons* 'd'amagat, amagant-se'[77]
a bocons 'panxa avall' (segons el DECLC, vol. VI, pàg. 286, en realitat *a abocons*)
a borbollons 'a borbolls'
a forfollons 'a munts, a borbollons' (*Entren i surten a forfollons*), relacionat amb el verb *forfollar* 'regirar, remenar'
a palpons '(moure's, avançar) ajudant-se de les mans per a resseguir el camí i evitar caure' (DIEC1; REIG 1999: 27)
a rebolcons 'donant tombs per terra, rebolcant-se'
a (o *de*) *reculons* 'reculant, a recules'
a rodolons 'rodolant' (*Van anar a rodolons rostos avall*)
a rossegons 'arrossegant-se' (*La canalla van a rossegons per terra*)
a saltirons 'saltant'
a (o *de*) *tomballons* 'tomballant' (*Van anar de tomballons per terra*)
a trontollons (REIG 1999: 32) (*Sent que per l'escala baixen uns nens a trontollons*, Ernest Martínez Ferrando, *Primavera inquieta*, 1926; *Vaig caminar a trontollons un quant temps més*, Carles Riba, *Històries extraordinàries*, 1915)

L'ús tan corrent d'aquesta construcció adverbial ha permès que el sufix *-ó(n)* (sempre aplicat a aquesta construcció adverbial) també pugui adjuntar-se a un primitiu que no sigui un verb; per tant, n'ha eixamplat la disponibilitat:

[126] *de bocavallons* 'boca avall'
a culastrons 'arrossegant-se de cul' (REIG 1999: 22)
a (o *de*) *genollons* 'arrossegant els genolls'
a trompons 'en gran abundància' (segons el GDLC, té com a primitiu *trompa*)[78]
de turmellons 'caminant de tort en tort, amb perill de perdre l'equilibri' (DCVB; localitzat a Menorca; el primitiu és *turmell*)
a trompons 'en gran quantitat' (*Tenia diners a trompons*)

[77] Ruaix separa *d'amagatons* de la resta perquè el considera un derivat de *d'amagat* (la resta derivarien d'un verb o d'un nom).

[78] A més, el DCVB indica que existeix la variant *a trumfons* a Sóller (Mallorca).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

a trompellons (REIG 1999: 32)[79]

Encara que, generalment, en aquesta construcció adverbial, el derivat té forma plural, també n'hi ha algun cas en singular: *mirar de refiló*, relacionat amb *refilar* 'mirar de biaix'.

Quant a la preposició que apareix en aquestes construccions, sol ser *a*. Tot i amb això, també hi pot anar *de*, com es veu a *d'amagatons*, *de turmellons* i *de bocavallons*. En algun cas hi ha la doble possibilitat (*a*/*de reculons*, *a*/*de tomballons*, *a*/*de genollons*).[80]

Diguem, finalment, que amb aquest mateix valor hi ha el sufix *-ent*+F+PL, encara que el trobem en menys casos: *a les palpentes* 'palpant' i *d'esquitllentes* '(moure's) esquitllant-se' i '(veure o mirar) de biaix, de gairell' (per a tots dos significats també es pot dir *d'esquitllada* i per al segon significat també es pot dir *d'esquitllèbit*).

5. El sufix *-atg*[81]

5.1. Aproximació

El sufix *-atg* permet obtenir substantius d'acció i efecte incorporant el matís d''operació tècnica'. Atès aquest atribut semàntic, és un sufix que trobem en terminologia tècnica:

[127]	*asfaltar*	*asfaltatge*	*Faran l'asfaltatge de la carretera nova*
	blocar	*blocatge*	*El motor ha patit un blocatge*
	blindar	*blindatge*	*El blindatge dels càrrecs*
	calibrar	*calibratge*	*Fem el calibratge dels instruments*

[79] Significa 'de forma insegura, entropessant, oscil·lant, vacil·lant, a sacsejades, amb perill de perdre l'equilibri'. Exemples: *Me'l vaig trobar borratxo com un dolçainer, caminant a trompellons i pegant vencillades* (exemple extret de Reig (1999)); *Ara des de la distància dels anys no sé encara els motius, he anat, com es sol dir per les meues contrades, "a trompellons". Al principi els bacs eren més freqüents, després a poc a poc comencí a apredre l'equilibri* (<http://joanvlc.blogspot.com/2005_03_01_archive.html>).

[80] El GDLC i el DIEC1 només entren *a reculons*, però el DIEC2 i Duarte & Alsina (1986) recullen *a reculons* i *de reculons*. Igualment, el GDLC i el DIEC2 només entren *de tomaballons*, però Ruaix (1987) recull *a tomballons*.

[81] Hi ha diversos sufixos *-atg* (FREIXA & SOLÉ 2000; RULL 2004, cap. I). A banda del que permet obtenir substantiu d'acció i efecte a partir de verbs, tenim el sufix col·lectivitzador (sinònim del sufix *-am*: *cadiratge*, *modulatge*, *brancatge*, *etiquetatge*, *fullatge*, *quilometratge*, etc.); el que antigament indicava 'impost' (*pontatge* 'impost que es pagava per passar un pont', *portatge* 'impost que es pagava per passar per una porta', *barcatge* 'impost que es pagava per amarrar una barca', etc.); i el que designa un 'estat d'una persona en relació amb una altra' (*maridatge*, *aprenentatge*, etc.) —que analitzem en aquest treball perquè pot confluir amb el primer—, que ha permès que tinguem alguns noms d'oficis (l'antic *guardanatge* 'ofici de guardià', *ferretatge* 'ofici de ferrer' (DCVB, localitzat a Mallorca), *corretatge* 'ofici de corredor de borsa', etc.).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

compostar	*compostatge*	*Una planta de compostatge*
cuidar	*cuidatge* (VInferm)	*El cuidatge dels malalts*
decapar	*decapatge*	*He de fer el decapatge del vernís*
doblar	*doblatge*	*Un doblatge del film molt ben fet*
equilibrar	*equilibratge*	*L'equilibratge de les rodes*
greixar	*greixatge*	*Fem el greixatge de les rodes*
marcar	*marcatge*	*El marcatge de la plantació*
mesurar	*mesuratge*	*El mesuratge de l'audiència* (Joan Oliver, *Avui* [*Opinió*], 30-12-2005)
modelar	*modelatge*	*L'assignatura de modelatge (estudis d'art)*
muntar	*muntatge*	*El muntatge de l'espectacle ha sigut costós*
recautxutar	*recautxutatge*	*El recautxutatge de pneumàtics*
reciclar	*reciclatge*	*Dur a terme accions de reciclatge*
refinar	*refinatge*	*El refinatge del petroli*
rodar	*rodatge*	*El rodatge d'un film*
virar	*viratge*	*El viratge d'una barca; El viratge cap a tons ataronjats d'aquest vi negre*
xifrar	*xifratge*	*S'ha de fer un xifratge abans d'enviar les dades*

Els derivats són masculins. Tanmateix, existeix *estatja* (femení) 'dret d'estar-se en un lloc per part del senyor feudal' (GDLC), que es pot posar en correlació amb *estatge* (masculí) 'a Mallorca, dret d'estar-se en un lloc un familiar per testament' (GDLC); es pot considerar que *estatja* és un derivat d'*estatge* per pseudoflexió.

S'ha de precisar que hi ha un sufix *-atg* que designa l''estat relatiu a' o la 'condició' d'una persona en el camp de les relacions familiars o de l'organització laboral:[82]

[128] RELACIONS FAMILIARS

prometre's	*prometatge* 'estat dels qui són promesos'

[129] RELACIONS LABORALS

aprenent	*aprenentatge* 'estat de qui és aprenent'
mosso	*mossatge* 'estat de qui és mosso'
esclau	*esclavatge* 'condició d'esclau' (tb. *esclavitud*)
fadrí	*fadrinatge* 'condició de fadrí (d'un ofici)'[83]
mestre	*mestratge* 'estat del qui és mestre'

[82] El GDLC —que és primer diccionari general català que inclou sufixos en el seu nomenclàtor— recull el sufix *-atg* (en aquest diccionari, transcrit "*-atge*") i el defineix, entre altres sentits, com a 'acció i efecte de' (acc. 4). Els exemples que dóna són *engranatge* i *prometatge*; però *engranatge* és definit com un 'sistema' i *prometatge* com un 'estat' i 'el temps que dura aquest estat'.

[83] La definició del GDLC (s. v. *fadrí*, acc. 2) és: "1 Operari que ja ha passat l'aprenentatge del seu ofici, però que encara no n'és mestre. *Fadrí fuster, fadrí manyà, fadrí paleta.* 2 Grau de l'organització gremial superior a l'aprenent i inferior al mestre. Se l'anomenava també *oficial*, *jove* o *companyó*.".

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

perit	*peritatge* 'condició del grau de perit'
interí	*interinatge* 'condició d'interí'
procurador	*procuradoratge* 'càrrec de procurador'
emèrit	*emeritatge* 'situació d'un professor universitari jubilat que manté els atributs'[84]

[130] RELACIONS SOCIALS

esclau	*esclavatge*
llibertí	*llibertinatge*
mecenes	*mecenatge*

Aquests mateixos mots en general també expressen el 'temps' que s'està en aquella determinada condició per traslació semàntica. Així, *aprenentatge* vol dir 'temps que dura l'aprenentatge'; *parteratge* vol dir 'temps que està en llit una dona a punt de parir'; etc.

En alguns casos, els derivats que expressen 'condició' han confluït amb els que expressen 'acció', perquè hi ha un verb entremig que es pot percebre com a primitiu del substantiu d'acció i efecte:

[131]	*aprenentatge* 'acció d'aprendre'	*El procés d'aprenentatge d'un infant*
	guiatge 'acció de guiar'	*El guiatge de Mahoma*
	peritatge 'acció de peritar'	*El peritatge és car*
	arbitratge 'acció d'arbitrar (un plet)'	*Se sotmeten a l'arbitratge del tribunal*

El cas més conegut és *aprenentatge*, que avui dia, per a molts parlants, significa 'acció i efecte d'aprendre' i 'temps d'aprendre', però no pas 'condició d'aprenent'. La base a la qual s'ha adjuntat el sufix *-atg* és *aprenent* (participi de present d'*aprendre*). Hi ha prou semblança formal i prou analogia semàntica entre *aprenentatge* i *aprendre* perquè es pugui interpretar que *aprenentatge* és el substantiu d'acció i efecte d'*aprendre*. En els altres casos (*peritatge*, *guiatge* i *arbitratge*) es pot considerar directament que el primitiu és el verb, i que el sufix *-atg* és el que permet obtenir substantius d'acció i efecte a partir de verbs.

5.2. Morfologia del sufix

5.2.1. La vocal final -e*, epèntesi*

La forma fonològica subjacent d'aquest sufix és /adʒ/, amb tonicitat. La vocal final es pot considerar una epèntesi, presumiblement per a mantenir la sonoritat.

[84] Terme posat en circulació l'1-7-2004 a la Universitat Autònoma de Barcelona (informació facilitada pel Gabinet de Llengua Catalana de l'esmentada universitat).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[132] *muntatge* occ. [mon'tadʒe] or. [mun'tadʒə]
xifratge occ. [tʃi'fradʒe] or. [ʃi'fradʒə]

Considerem que l'epèntesi és per a mantenir la sonoritat perquè no és clar que es tracti d'una epèntesi per a resil·labificar. És possible sil·labificar el segment /dʒ/ en posició final, tot ensordint-lo (seguint una altra regla fonètica del català; cf. *sondeig* [son'detʃ] o [sun'dɛtʃ]). Per tant, podria ser *aprenentatx*, *reciclatx*, *muntatx*, etc. Per aquesta raó considerem que l'epèntesi té per funció conservar la sonoritat (deixem estar els parlars que ensordeixen, com ara el barceloní o el valencià apitxat: hi ha molts altres parlars que mantenen la sonoritat de *tg*).

Que és una epèntesi ho demostra el fet que, quan hi ha extensió cap a la dreta, no hi ha *-e*:

[133] *embalar* *embalatge* *embalatjar* (sin. d'*embalar*)
reportar *reportatge* *reportatjar* 'donar forma de reportatge (a una notícia)' (doc. oral, estiu del 1997, redacció tarragonina del diari *El Punt*)

5.2.2. Natura de la a- *inicial i de l'infix* -ss-

Pel que fa a la *a* inicial, es podria considerar que és la vocal temàtica del verb (de la I conjugació); en conseqüència, el sufix en qüestió seria, en rigor, *-tg* (fonològicament /dʒ/). El fet que la pràctica totalitat de verbs als quals s'adjunta el sufix *-atg* siguin de la I conjugació fa que sigui gairebé impossible contrastar aquesta afirmació. De tota manera, observem que hi ha algun verb al qual s'adjunta *-atg* i que no és de la I conjugació.[85] Deixant de banda *aprenenatge* —que ja hem vist que en realitat s'adjunta al participi de present—, en català tenim:

[134] [*metre*] *missatge* 'cosa emesa' (cf. *trametre*, *emetre*, etc.)[86]
decatir *decatissatge* 'acció de decatir'
ordir *ordissatge* 'acció d'ordir'

Con que trobem el sufix *-atg* a [*miss*] (vocal temàtica ø) i [*ordi*] (vocal temàtica

[85] Tot i que, segons Cabré i Castellví & Rigau (1986: 41), "el sufix *atge*, que nominalitza radicals verbals per indicar «operació tècnica de x» només admet radicals verbals del primer grup de conjugació". De fet, fora de la I conjugació només hi ha els casos que reportem, que són poquíssims.

[86] Per a explicar l'al·lomorfia [*met*]/[*miss*], vegeu, més amunt, els comentaris sobre el sufix *-ció(n)*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

i), podem considerar que la *a* avui forma part del sufix. La presència del segment fonètic [s] entre la *a* i la *i* a *ordissatge* s'ha d'interpretar com un interfix que permet la unió entre *ordi-* i *-atge*:

[135] *ordir + -atg* **ordïatge > ordissatge*
decatir + -atg **decatïatge > decatissatge*

En català hi ha algun altre cas d'ús de l'interfix *-ss-* que permet l'adjunció d'un sufix a una base:

[136] *fugir* + *-er* *fugisser* 'que fuig'
batre's 'barallar-se' + *-er* *batisser* 'amic de barallar-se'
nodrir + *-er* *nodrisser* 'nodridor'

En tot cas, la interposició de l'inferfix *-ss-* és un recurs que sembla que devem al francès; de fet, el terme *ordissatge* pot interpretar-se com un gal·licisme adaptat (a partir d'*ordissage*).[87] El francès precisament empra aquest interfix per a permetre la unió de sufixos a bases verbals; si tenim en compte l'altíssima rendibilitat del sufix *-age* en aquesta llengua, és lògic que apareguin més casos de reparació sil·làbica en verbs de conjugacions altres que la I (cosa que, en català, com hem dit, rarament passa):

[137]

VERB	SAE AMB *-AGE*	ALTRES DERIVATS
amortir		*amortisseur* 'amortidor'
blanchir	*blanchissage* 'emblanquiment'	
brunir	*brunissage* 'embruniment'	
(c)omplir	*(c)omplissage* 'omplida'	
convertir	*convertissage* 'conversió'	*convertisseur* 'conversor'
doucir	*doucissage* 'endolciment'	
éclairir	*éclair(iss)age* 'aclarida, aclariment'	
flétrir		*fletrissure*
guérir		*guérissable*
pourrir	*pourrissage*	
rafraîchir		*rafraîchissement* 'refredament'

però: *sourtirage* (< *sourtir*)

Un altre exemple que pot confirmar aquesta explicació és aquest altre:

[138] *batre* 'picar' *batatge* 'operació de picar el terra per a perforar-lo'[88]

[87] El DLC3 marca aquest mot com a gal·licisme. Com veurem més avall, en el llenguatge tèxtil hi ha una gran tendència a usar el sufix *-atg*, i sembla que això és per influx del francès.

[88] Aquest mot l'hem documentat l'any 2006 als webs de l'Ajuntament de Sabadell

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

En aquests dos mots, tenim l'arrel [*bat*]. La forma d'infinitiu es descompon en /bat+r/, i la *e* final es pot considerar una epèntesi. El substantiu d'acció i efecte es descompon en /bat+adʒ/, i la *e* final també es pot considerar una epèntesi. Si la segona *a* de batatge fos la vocal temàtica, hauríem d'esperar *batetge* o *batitge*, ja que els verbs de la II conjugació recorren a aquestes dues vocals temàtiques en derivar.

5.3. Morfologia de la base

5.3.1. Forma de la base

La base a la qual s'adjunta el sufix *-atg* és el segment format pel radical verbal (arrel i vocal temàtica). Aquest sufix s'adjunta bàsicament a verbs de la I conjugació, i llavors la *a* del sufix i la vocal temàtica es fusionen. En verbs de la III conjugació es genera un interfix *-ss-* que va entre la vocal temàtica i el sufix. Només hi ha algun cas de la I conjugació (que es pot considerar un gal·licisme), en què la base a la qual s'adjunta el sufix és l'arrel (no hi ha vocal temàtica):

[139]	CONJ.	VERB	SAE	BASE
	I	*compostar*	*compostatge*	[*compost-a-*]
	II	*batre*	*batatge*	[*bat-*]
	III	*ordir*	*ordissatge*	[*ord-i-*]

5.3.2. Irregularitats

Dels substantius d'acció i efecte amb *-atg* convé destacar alguns casos irregulars pel que fa a la base:

[140]	*sabotejar*	*sabotatge*
	espiar	*espionatge*

Aquestes diferències (especialment, el segment *-on-* d'*espionatge*) s'expliquen per influència desigual del francès i de l'espanyol. De fet, si comparem aquests quatre mots amb els corresponents equivalents espanyols comprovarem que tenen la mateixa forma (fent l'equivalència el sufix *-eig* amb el sufix *-eo*, etc.):

<http://www.sabadell.net/pdf/ConcursosLicitacions/Obres/Pista_atletisme/PRESSUPOST.pdf> i Castellar del Vallès <http://www.castellarvalles.cat/ARXIUS/pdf/ajuntament/actesgovern/j.g.l._2006_12_01.pdf>, tots dos documents del 2006. També és un gal·licisme, ja que prové de *battage*. El Termcat considera que, en comptes de *batatge*, cal dir *sondatge per percussió* (en espanyol, *sondeo por golpeo* o *sondeo por percusión*; en francès, *sondage par battage*).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[141] *sabotear* *sabotaje*
espiar *espionaje*

Tenint present les dades fornides pels estudiosos de la història del vocabulari català, podem dir que el substantiu d'acció i efecte *espionatge* és un calc de l'espanyol *espionaje*, al seu torn manllevat del francès *espionner* —el qual dóna el substantiu d'acció i efecte *espionnage*—. En espanyol, però, a banda del substantiu d'acció i efecte *espionaje*, han format el verb per conversió per recategorització sobre el substantiu *espía*, de manera que s'ha obtingut el verb *espiar* [veg. cap. *Conversió*]. El català ha fet la mateixa via que l'espanyol.

Amb *sabotatge* ha passat més o menys el mateix: del francès *sabotage* (substantiu d'acció i efecte del verb *saboter*) es va obtenir l'espanyol *sabotaje*, i d'aquí es va formar el català *sabotatge*; però el verb espanyol que es va crear és *sabotear*, i d'aquí el calc *sabotejar*, malgrat que els diccionaris catalans recullin *sabotar* i sigui la forma preferida per alguns autors (BIBILONI 1987).

5.4. Semàntica

5.4.1. Ús específic per a indicar 'operació tècnica'

El sufix *-atg* serveix sobretot per a designar una 'operació tècnica' (RUAIX 1987; RIERA 1992, 1997, 1998; CABRÉ I CASTELLVÍ 1992*b*; MARQUET 1993*b*; GDLC; FREIXA & SOLÉ 2000; RULL 2004: 51; OBSERVATORI DE NEOLOGIA 2004: 65), sense que això vulgui dir que no el trobem també algun cop amb el sentit genèric de substantiu d'acció i efecte.

Com hem indicat [veg. cap. *Delimitacions conceptuals i metodològiques*], considerem que els substantius deverbals que indiquen 'operació tècnica' són substantius d'acció i efecte, si bé l'acció que expressen el tret semàntic [+TECN]. Una operació, de fet, no deixa de ser una 'acció'. Aquest sufix, doncs, designa accions que impliquen un procés tecnificat. Això li dóna una especificitat dins del conjunt de sufixos nominalitzadors d'acció i efecte.

5.4.2. L'expressió d'accions que no són operacions tècniques

Tot i que tots els manuals indiquen que *-atg* serveix per a indicar 'operació tècnica', el fet és que aquest sufix també pot designar accions en què el sentit de [+TECN] no s'hi manifesta plenament. Per tant, es pot dir que aquest sufix serveix per a expressar l''operació tècnica' però que no està exclusivament reservat per a aquest ús:

[142] *pelegrinar* *pelegrinatge* *De pelegrinatge cap a Sant Jaume*

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

muntar	*muntatge*	*Tot això és un muntatge!*[89]
driblar	*driblatge*	*Quin driblatge que ha fet, el davanter!*
picar (un text)	*picatge*	*Un error de picatge*
pillar	*pillatge*	*El pillatge es pot tipificar com a delicte*
maridar	*maridatge*	*El maridatge del vi amb la menja que acompanya* (DVi)
arbitrar	*arbitratge*	*Un arbitratge escandalós*
dopar	*dopatge*	*Aquest ciclista està acusat de dopatge*

5.4.3. L'expressió de la 'tècnica'

A cops tenim que un derivat amb *-atg* indica la 'tècnica' amb què es du a terme un procés (és a dir, la 'manera planificada o predissenyada per a fer una cosa'), en contraposició amb l''acció' pròpiament dita, expressada sovint amb mots creats per mitjà d'un altre recurs (generalment, el sufix *-ció(n)*, el sufix *-ment* o l'habilitació del participi de passat en femení). Tal com hem vist anteriorment [veg. cap. *Delimitacions conceptuals i metodològiques*], el fet que tinguem substantius aparentment d'acció i efecte que semànticament indiquen una altra cosa (en concret, 'tècnica') no és cap impediment per a continuar considerant que ens trobem davant de substantius d'acció i efecte: el que hi ha hagut és un procés de traslació semàntica del substantiu ja creat.

[143] *a* *empaquetament* 'acció d'empaquetar'
empaquetatge 'tècnica d'empaquetar' (DLC3) (*empaquetatge en cadena*)

b *embotellament* 'acció d'embotellar'
embotellatge 'tècnica d'embotellar' (DVi)

c *tapada* 'acció de tapar ampolles de vi'
tapatge 'tècnica de tapar ampolles de vi' (DVi)

d *edició* 'acció i efecte d'editar'
edició 'tècnica d'editar (documents impresos i en HTML)'
editatge 'acció d'editar (documents audiovisuals)'
editatge 'tècnica d'editar (doduments audiovisuals)' (DMA)

e *multiplexació* 'acció i efecte de multiplexar (fer passar diversos senyals per un mateix canal de transmissió)'
multiplexatge 'tècnica que permet, en sistemes teleinformàtics, transmetre diversos senyals a través d'un canal únic'

Hi ha altres derivacions semàntiques esporàdiques; així, *parlatge* 'manera de parlar' (a Sort, Pallars Sobirà, segons el DCVB).

[89] És l'ús figurat de *muntatge*. Pot ser que es tracti d'una extensió de significat del mot *muntatge* quan significa 'operació tècnica de muntar coses', o bé que el verb *muntar* ja prevegi el sentit d''organitzar matràfoles' (per exemple, *muntar un sidral*).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

5.5. Ús

5.5.1. Rendibilitat

Segons l'Observatori de Neologia (2004: 65), el sufix *-atg* és menys usat que els sufixos *-ment* i *-ció(n)* en la creació de paraules noves. Això aparentment pot explicar-se perquè incopora el matís [+TECN] i, per tant, està reservat a aquesta funció.

Tanmateix, creiem que aquest baix ús també pot tenir a veure amb un altre factor: la manca de correspondència amb l'espanyol (en el sentit que una llengua pot condicionar l'estructura morfològica d'una altra llengua per interferència [veg. cap. *Delimitacions conceptuals i metodològiques*]). En efecte, en espanyol el sufix *-aje* és molt poc rendible, i per als processos complexos i tècnics aquesta llengua sol recórrer a *-ción*. Com que aquesta llengua està superposada al català, probablement per mimetisme el català no fa servir tant el sufix *-atg*, almenys no tant com suggereixen institucions com el Termcat, autors com Marquet o editorials com Enciclopèdia Catalana (en els seus diccionaris), que proposen més substantius amb *-atg* dels que realment veiem en la llengua (RULL 2004: 51 i *ss*). Per això tenim substantius catalans en *-ció(n)* malgrat que —a parer de molts autors— fóra més recomanable la forma *-atg*:

[144]	SAE ESP.	SAE CAT. (PROPOSTA)	SAE CAT. (USUAL)
	calibración o *calibrado*	*calibratge*	*calibració*
	clonación	*clonatge*	*clonació*
	equilibración o *equilibrado*	*equilibratge*	*equilibració*
	filtración o *filtrado*	*filtratge*	*filtració*

(Més avall veurem que el francès té un ús més viu del sufix *-age*, i això ha condicionat els territoris catalanoparlants que reben una influència d'aquesta llengua, com Andorra o la Catalunya Nord, on hi veiem formes com *reglatge* usades habitualment.)

5.5.2. Formes exigides per semàntica (per sobre de les regides per morfologia) i abús

Lligat amb això darrer, hem de fer notar que els terminòlegs i els especialistes en neologia han donat impuls al sufix *-atg*. Així queda reflectit a les aportacions de molts autors (RUAIX 1987; MARQUET 1993*a*; ARAMON 1982; RIERA 1992, 1996, 1998; GRUP D'ESTUDIS CATALANS 1992). Aquest impuls ha fet que alguna solució que en el llenguatge general presenta *-ment* en el llenguatge tècnic prengui la forma amb *-atg*:

[145] *entintar*
Forma general: *entintament* (*L'entintament el fan les màquines*)
Forma tècnica: *entintatge* (*L'entintatge dels motlles de gravat*)

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

encolar
Forma general: *encolada* (*A cada encolada banyava el terra*) i *encolament*
Forma tècnica: *encolatge* 'en la fabricació del paper, operació consistent a fixar a les seves fibres substàncies hidròfobes que hi retarden la penetració del líquid a l'interior'

asfaltar
Forma predictible: *asfaltament* i *asfaltada*
Forma tècnica: *asfaltatge* (DLC3)

granejar
Forma predictible: *granejada* o *graneig*
Forma tècnica: *granejatge* 'en adoberia, estovament del cuir que hom aplica després de l'acabament i que consisteix a doblegar flor contra flor les peces de cuir i desplaçar el plec al llarg de la peça' i 'tècnica emprada en metal·lografia perquè les planxes retinguin millor les tintes del roleu'

estirar
Forma general: *estirament* (*L'estirament de les peces*)
Forma general (Subj [+ANIM]): *estirada* (*Amb aquestes estirades que fot aquest xiquet, creixerà moltíssim!*)
Forma tècnica (trad. de *lífting*): *estiratge* (segons del GDLC, malgrat que popularment es diu *estirament de pell*)

untar
Forma general: *untada* o *untament* (*Fes-hi una bona untada*)
Forma tècnica: *untatge* (DLC3) 'operació d'untar peces d'un mecanisme amb greix'

agrupar
Forma general: *agrupament* (*L'agrupament de la gent no és delicte*) o *agrupació* (*Una agrupació d'estels*)
Forma tècnica: *agrupatge* (Termcat) 'reunió en una mateixa tramesa de diverses mercaderies provinents de diversos proveïdors, les quals per separat no tenen capacitat o pes suficient per a completar una unitat de transport, a fi de reduir despeses' (traducció de *groupage*)

rebaixar
Forma general: *rebaixa* (*Farem una rebaixa de la quota a pagar*)
Forma tècnica: *rebaixatge* (DLC3) 'operació mecànica a la qual són sotmesos els cuirs i les pells per tal d'igualar el gruix de les peces i en la qual hom obté també un efecte d'allisat que consisteix a treure'n doladura per la cara de la carn'

refinar
Forma general: *refinament* o *refinació*
Forma tècnica: *refinatge* (DLC3) 'operació de refinar'

aplanar
Forma general: *aplanament*
Forma tècnica: *aplanatge* (DLC3) 'operació d'aplanar'

guillotinar
Forma general: *gillotinament* o *guillotinada*
Forma tècnica: *guillotinatge* (MESTRES [*et al.*] 1995) 'operació de tallar els fulls

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

d'un llibre un pic impresos i abans de relligar-los'

calibrar
Forma general: *calibrament* o *calibració*
Forma tècnica: *calibratge* (MESTRES [*et al.*] 1995) 'operació de determinar el nombre i la distribució de fulls d'un llibre'

Com hem vist més amunt, els verbs que s'han format amb el sufix *-itz(ar)* regeixen el sufix *-ció(n)* en nominalitzar. Però en el llenguatge tècnic del món tèxtil poden recórrer al sufix *-atg*. La raó és que el llenguatge tèxtil sol preferir el sufix *-atg* per a formar els substantius d'acció i efecte, independentment del primitiu (i potser per influx del francès, el qual, com hem dit, usa el sufix *-age* en moltes més casos que el català):

[146] *cotonitzar*
Forma predictible: *cotonització*
Forma documentada: *cotonitzatge*

merceritzar
Forma predictible: *mercerització*
Forma documentada: *meceritzatge*

Els verbs amb el sufix *-eig* també són afectats per aquest procediment. Els esmentats verbs nominalitzen normalment de tres maneres: per mitjà de la conversió [veg. cap. *Conversió*], amb el sufix *-ment* o amb l'habilitació del participi de passat, normalment en femení [veg. cap. *Habilitació gramatical*]:

[147]

airejar	*aireig* o *airejament*
bronzejar	*bronzejat* o *bronzejament*
calquejar	*calquejat*
cascavellejar	*cascavelleig*
especejar	*especejament*
foguejar	*foguejament* o *fogueig*
formiguejar	*formigueig*
netejar	*netejada* o *neteja*
passejar	*passejada* o *passeig*
planejar	*planejat* o *planejament* o *planeig*
plantejar	*plantejament* o *planteig*
rastrejar	*rastreig*
sacsejar	*sacsejada* o *sacsejament*
sanejar	*sanejament*

Ara bé, quan es tracta de processos tecnificats hi pot entrar *-atg*. La solució que queda creiem que és abusiva, perquè no és corrent en el llenguatge general per cacofonia:

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[148] *granejar* *granejatge* (DLC3, amb entrada pròpia)
sorrejar *sorrejatge* (DLC3, amb entrada pròpia)

Que la solució *-eig*+*-atg* és poc afortunada ho demostra el fet que el diccionari de l'Enciclopèdia Catalana ha rectificat algun cas al llarg de les edicions que se n'han fet. En efecte, a l'article *cilindratge* del DLC3, la definició du el terme *tornejatge* (substantiu d'acció i efecte del verb *tornejar*), el qual no té entrada pròpia. A la següent edició (el GDLC), l'article *cilindratge* du, a la definició, la forma *tornejament*.

Podem dir, doncs, que algunes vegades s'abusa del sufix *-atg* (els casos de *granejatge*, *sorrejatge* i *tornejatge* ens semblen abusius perquè dubtem que espontàniament es puguin crear, a causa de la cacofonia). La raó potser és la indicació que *-atg* és el sufix preferible per a la formació neològica dels substantius que, en llenguatges d'especialitat, signifiquen 'operació tècnica'. El fet que els gramàtics, els terminòlegs i els codificadors lingüístics hagin potenciat d'una manera tan clara aquest sufix possiblement ha fet que es generin formes que, en principi, no l'haurien de tenir. Així, per exemple, en més d'una ocasió hem constatat que en la creació neològica amb control lingüístic hom ha tendit a preferir aquest sufix, per tal com era el que "tocava" pel registre (llenguatge d'especialitat). Els exemples —tots reals— són:

a) Els substantius *indexatge*, *comptatge de llevats* i *empeltatge* (LBEV), que són formes emprades per tècnics de cultiu de soques. El mot *indexatge* es pot explicar per calc del francès *indexage*, i en català potser haurien de tenir la forma *indexació*, *còmput* (o *recompte*) *de llevats* i *empeltació* (o *empelt*).

b) Hem recollit *tutoratge* en un programa provisional de cursos de llengua específics (programa Àdhuc, Universitat Rovira i Virgili, curs 1998-1999). Si bé en la versió definitiva va aparèixer *tutorització*, és evident que hi ha una tendència que va fer que el qui redactava el programa adjuntés el sufix *-atg* 'operació' a *tutor*, prescindint del verb, ja existent, *tutoritzar*.

c) Alguns parlants empren *barematge* espontàniament (doc. oral, 20-6-2000). La forma molt probablement hauria de ser *baremació* (solució que empra la Universitat de Lleida en els seus documents de concursos docents, anys 2003-2007).

d) La forma *mercatge*, hipotètica solució per a traduir *màrqueting*, proposada per dues persones en un curs de llenguatge econòmic a la Facultat de Ciències Econòmiques de la Universitat Rovira i Virgili (Reus, any 1998).

e) En genètica s'empra el mot anglès *typing*. La traducció més acurada d'aquest mot és —creiem— *tipificació*, però hi ha autors que han optat per la forma *tipatge* (per exemple, *prototipatge*).

5.5.3. Els derivats amb -atg*, gal·licismes per excel·lència*

El sufix *-atg* el trobem en alguns substantius d'acció i efecte per influx del

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

francès (RULL 2004: 55). En aquesta llengua, el sufix *-age* és molt rendible (com ho és en català *-ment*):

[149]

VERB FR.	SAE FR.	SAE CAT.
capter	*captage*	*captació*
chauffer	*chauffage*	*escalfament*
dégorger	*dégorgeage*	*desgorjament*
—	*échantillonage*	*presa de mostres*
éclairer	*éclairage* 'acció de fer visible (una cosa) il·luminant-la'	
essuyer	*essuyage*	*eixugada*, *eixugament*
guider	*guidage*	*guiatge*, *guia*
indexer	*indexage*	*indexació*
nettoyer	*nettoyage*	*neteja*
pitonner	*pitonnage*	*pitonament* (DEscEsp)
rassembler	*rassemblage* o *rassemblement* 'ajuntament'	
—	*sequençage*	*seqüenciació*

Cal precisar que, segons Dubois (1967), en francès el sufix *-age* aporta un matís d'imperfectivitat (*non-accompli*) en comparació amb el sufix *-ment* (*accompli*), de manera que el primer sol usar-se per a expressar l''efecte' mentre que el segon sol usar-se per a expressar l''acció'.

> "L'opposition accompli/non-accompli va s'exprimer de deux manières à travers la structure suffixale, d'abord par des morphèmes spécifiques, ensuite par une explotation plus fréquente d'un type de suffixes. Cette tradution a d'ailleurs été constatée depuis longtemps, mais elle est masquée par l'interprétation sémantique des substantifs ; on distinguait ainsi des noms d'action et des noms indiquant le résultat de l'action. Il s'agit, en fait, de l'opposition entre le non-accompli et l'accompli.
> Deux suffixes sont en quelque sorte réservés à l'expression de l'accompli, mais il sont peu productifs:
> 1. suffixe [i], *-is* — *fouiller*/*fouillis* ['furgar, forfollar' / 'batibull, revoltim, desordre'];
> *abattre*/*abattis* ['abatre' / 'despulles, runa, enderrocs, restes'].
> Ce morphème d'un emploi restreint est limité à des lexiques souvent spécialisés.
> 2. suffixe [yr], *-ure* — *casser*/*cassure* ['trencar' / 'cosa trencada'];
> *blesser*/*blessure* ['ferir' / 'ferida, nafra'].
> Il est évident qu'une telle exploitation reste restreinte et ne pourrait être mise en parallèle avec le verbe. Mais il existe une autre utilisation de la structure suffixale dans le français contemporain : une certaine répartition tend à se faire entre les deux suffixes *-age* et *-ment*, qui ont tous deux un rendement functionnel élevé. Le suffixe *-age* indique une action (non-accompli) ; il est ainsi réservé aux opérations industrielles, aux phases de fabrication d'un produit, etc. Le suffixe *-ment* indique un résultat acquis (accompli):
>
> | ACCOMPLI | NON-ACCOMPLI |
> |---|---|
> | *abattement* | *abattage* |
> | *raffinement* | *raffinage* |
> | *battement* | *battage* |
> | *atterrissement* | *atterrissage* |
>
> Il est plus fréquent qu'un seul substantif corresponde au verbe selon une répartition du même type :
> *achever*/*achèvement* ; *se raidir*/*radissement*,
> *balayer*/*balayage* (non-accompli), *balayures* (accompli)
> Il est vrai que cette répartition ets un dynamisme propre au français contemporain et qu'elle n'a encore qu'une valeur statistique.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Ses forces sont amoindries/l'amoindrissement de ses forces.
Ils abattent des arbres/l'abattage des arbres.
Il est abattu/son abattement fait peine à voir.

Si cette distinction est valable dans certains cas, l'opposition des suffixes peut lever ailleurs des homonymies, le suffixe traduisant une différence de distribution :
On raffine le sucre (RAFFINAGE) / *On raffine un sentiment* (RAFFINEMENT)." (DUBOIS 1967: 192-193)

En català hi ha força gal·licismes en *-age* adaptats en *-atg*:

[150]

VERB FR.	SAE FR.	VERB CAT/ESP.	SAE CAT/ESP.
camoufler	*camouflage*	*camulfar* *camuflar*	*camuflatge* *camuflaje*
capoter	*capotage*	*capotar* —	*capotatge* *capotaje*?
—	*chantage*	— *chantajear*	*xantatge* *chantaje*
—	*decalage*	— —	*decalatge* *decalado*
décaper	*decapage*	*decapar* *decapar*	*decapatge* *decapado*
dérraper	*dérrapage*	*derrapar* *derrapar*	*derrapatge* o *derrapada* *derrapaje* o *derrape*
dérraper	*dérrapage*	*desrapar* *desraponar*	*desrapatge* (LBEV) *desrasponado* (LBEV)
griper	*gripage*	*gripar* *gripar*	*gripatge* *gripado* o *gripaje*
maquiller	*maquillage*	*maquillar* *maquillar*	*maquillatge* *maquillaje*
marcher	*marchandage*	*marxar* *marchar*	*marxandatge* —
mortaser	*mortasage*	[*mortasar*] —	*mortasatge* —
[*tirer*]	*tirage*	*tirar* *tirar*	*tiratge* o *tirada* *tiraje*
[*teleférique*]	*telférage*	— —	*teleferatge* —
tricoter	*tricotage*	*tricotar* *tricotar*	*tricotatge* *tricotado*

Un altre exemple és *balisatge*, que alguns comerços instal·lats a Catalunya però amb seu a França, com ara Décathlon (on tots els textos interns es generen en francès),

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

fan servir en comptes d'*abalisament* (per calc de *balisage*) (segons una informant, Tarragona, juliol del 2000). Igualment, els textos tècnics del Govern d'Andorra usen *reglatge* per 'ajustament de bótes d'esquí' per calc del francès. Aquesta interferència la trobem fins i tot en el cas de mots que el francès ha pres d'altres llengües:

[151]	ÈTIM DARRER	FORMA FR.	FORMA CAT.
	angl. *stock*	*stockage*	*estocatge* (al costat d'*estoc*)
	it. *agio*	*agiotage*	*agiotatge* 'àgio abusiu'

En espanyol també passa això, que presenta *-aje* per calc, ja que, en aquesta llengua, la terminació llatina *-aticum* dóna *-azg* i no *-aje*:

> "El sufijo *-aje*, procedente del francès *-age*, entró en palabras como *garaje*, *bagaje* o *brevaje*, y se ha utilizado para formar otras palabras ya españolas: *abordaje* (<abordar), *embalaje* (<embalar), *peregrinaje* (<peregrinar). Este sufijo *-aje* procede del latín *-aticum*, que en español dió la solución *-azgo*: *almirantazgo*, *liderazgo*." (RAMOS 1993: 172)[90]

Encara que el sufix francès *-age* s'hagi adaptat generalment en *-atg*, hi ha algun cas d'adaptació fonètica: *regalaix* 'encreuament del fil' (de *régalage*), i no pas *regalatge* (BARRI 1999: 88; RULL 2005-2006). En aquest cas ha pesat més la pronúncia que la grafia (com ocorre, en certa manera, amb *collage*, gal·licisme que no s'ha adaptat i que es pronuncia com si s'escrivís *colaix*).[91]

5.5.4. Camps semàntics

Aquest darrer fet (l'influx del francès) ha fet que hi hagi camps semàntics (aquells en què la cultura francesa excel·leix o ha excel·lit) més propensos a presentar el sufix *-atg*. Un dels camps en què el francès ha predominat per damunt de qualsevol altra llengua és l'enologia i la viticultura. En efecte, el fet que França ha esdevingut un dels territoris capdavanters en el cultiu de la vinya i l'elaboració del vi ha fet que les altres llengües agafin terminologia creada a França per a designar tècniques i processos de cultiu o de vinificació:

[152]	VERB FR.	SAE FR.	SAE CAT.
	assembler	*assemblage*	*assemblatge* 'cupatge de cava'

[90] Casanova (1992: 408) també explica que *-azg* va esdevenir aviat obsolet. Els mots vius avui dia en espanyol són pocs, com *hallazgo* 'troballa' (<*hallar*), *liderazgo* 'lideratge' (<*liderar*), *hartazgo* 'cansament mental' (<*hartar* 'cansar mentalment').

[91] Veny (1991: 35) explica que els manlleus poden penetrar per via oral (*nàilon*, *bèicon*) o per via escrita (*niló*, *bacó*).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

couper 'tallar'	*coupage*	*cupatge*[92]
—	*mariage*	*maridatge (d'un vi amb una menja)*
tirer	*tirage*	*tiratge* 'afegir licor al cava en fermentació'

S'ha de dir, però, que algunes de les solucions no presenten la terminació francesa, sinó que s'ha obtingut una forma més d'acord amb el sistema de la llengua, normalment perquè existia una forma prèvia del llenguatge general que s'ha pogut incorporar al llenguatge tècnic de l'enologia, i això en alguns casos ha permès obtenir-ne una traducció satisfactòria:

[153]

FRANCÈS	CATALÀ
bouchage o *bouchonnement*	*tapada*
collage	*clarificació (d'un vi) amb cola*
cuvage o *cuvaison*	*encubament*
débourbage	*desfangament*
dégorgeage o *dégorgement*	*desgorjament* o *degollament*
égouttage o *égouttement*	*escorreguda*
élevage	*criança (d'un vi)*
foulage	*trepig*
jaugeage	*aforament (d'una bóta)*
mutage	*aturada fermentativa* (també hem recollit *mutatge*)
pressage o *pressurage*	*premsat* o *premsada*
remuage	*remoguda*
sucrage	*ensucrament*

Un altre camp que prefereix els derivats en *-atg* és el món del tèxtil (adés hem vist casos d'abús d'-*atg*: alguns eren del llenguatge tèxtil):

[154]
alumenatge
apelfatge
amalgamatge
arrasatge
aspiatge
avivatge (cf. *avivament*)
batanatge
bregatge
cardatge
cotonitzatge
decatissatge
descruatge
desgreixatge o *dessuardatge*
desmotatge

[92] Aquesta forma ha permès la reconstrucció del verb: *cupar*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

encolatge d'ordits (cf. *encolada*)
ensetinatge
ensimatge
estiratge
fardatge
flocatge
frisatge
llissatge
maçolatge
mallatge
manguilatge
merceritzatge
molinatge
ordissatge
organdisatge
paratge
perxatge
pintatge
premsatge
prisatge
ratinatge
rentatge
repicatge
tissatge
tondosatge (<*tondosa* 'màquina de tondre' [cf. fr. *tondeuse*] < *tondre*)
toscatge
tramatge
tricotatge
vaporatge
viratge

5.5.5. Traducció de la terminació anglesa -'ing

Pels seus atributs semàntics, el sufix *-atg* és útil per a substituir la terminació anglesa *-'ing* (que apareix en molts manlleus) quan designa un procés. En anglès, el gerundi (que té com a morfema *-'ing*) es pot habilitar com a substantiu d'acció i efecte (com el nostre participi de passat [veg. cap. *Habilitació gramatical*]). Això fa que existeixin nombrosos términs amb aquesta terminació, que han anat entrant en les llengües romàniques. Una solució a la presència d'aquests términs és substituir la terminació *-'ing* per *-atg* sempre que es pugui (o també per *-ció(n)*).

Riera (1992: 114-115, n. 87; 1998: 218-219) formula aquesta proposta.[93] El

[93] Convé notar que el 1993 només proposa *-atg*, mentre que el 1998, en una proposta més elaborada, posa

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

mateix autor reconeix que, lògicament, hi ha algunes formes que s'escapen a aquesta proposta perquè a un verb anglès no s'hi pot adjuntar així com així la terminació *-atg*; llavors cal recórrer a altres solucions.

> "S'ha de recomanar circumspecció i prudència a l'hora d'incorporar termes procedents del gerundi anglosaxó en *-ing*, ja que no s'haurien d'admetre sinó els estrictament necessaris. Així distingirem dos tipus de manlleus:
> 1) Manlleus innecessaris:
> a) *accounting*: comptabilitat; *advertising*: propaganda, publicitat; *ausforming*: ausformació [...]; *bargaining*: negociació, regateig; *brain storming*, pluja d'idees; *buckling*: frunziment (DEM); *crossbreeding*: encreuament heterogeni; *croos-linking*: reticulació [...]; *hashing*: aleatorització [...]; *radiotrecking*: seguiment per radio o radioseguiment [...].
> b) A vegades, el sufix *-ing* es correspon amb el català *-atge*, indicant, sovint, 'operació tècnica': *banding stain*: colorant de bandatge (DEM); *blocking*: blocatge (DEM); *composting*: compostatge (GEC2, cast. *compostaje*); *drying*: assecatge; *labelling*: marcatge (DEM); *mapping*: mapatge (DEM); *molding*: modelatge (DEM); *monitoring*: monitoratge (GEC2, DEM, cast. *monitorización*, fr. *monitorage*); *packing*: embalatge; *scanning*: escombratge (GECs2) o escandall (DI); *screening*: cribatge (DEM) o examen sistemàtic; *sifting*: tamisatge.
> 2) Manlleus en procés d'integració:
> a) *austempering** (GEC2; sinònim complementari: *tremp bainític*, cast. *austemple* o *temple en etapas*), *cracking** (GEC2), *fàding* [...], *màrqueting* [...], *martempering** (GEC2, cast. *martemple*); *pàrquing* (GECs2; GEC: *parking*); *rànquing* (GECs2; GEC: *ranking*). [...]" (RIERA 1992: 114-115, n. 87)

> "Pel que fa als termes anglesos en *-ing*, hi ha manlleus adoptats en català mitjançant els sufixos *-atge* i *-ció* (indicant, sovint, 'operació tècnica'), o adaptats mitjançant una altra terminació. Vegem-ne exemples:
>
> 1) **-ing → -atge**:
> — angl. *blocking* (de *to block* 'obstruir, tancar, blocar') → cat. *blocatge* (DEM)
> — angl. *cloning* → cat. *clonatge* (TERMCAT, DLC3; fr. *clonage*, cast. *clonació*);
> — angl. *composting* → cat. *compostatge* (GEC2, cast. *compostaje*);
> — angl. *doping* (< *to dop* 'tractar amb estupefaents', 'drogar') → cat. *dopatge* (també és admesa la forma *dòping*);
> — angl. *mapping* → cat. *mapatge* (DEM);
> — angl. *monitoring* (de *monitor* < ll. *monitor -oris* < ll. *moneo* 'advertir, avisar') → cat. *monitoratge*; cast. *monitorización*, fr. *monitorage*
> 2) **-ing → -ció**:
> — angl. *ausforming* → cat. *ausformació* (proposta del TERMCAT, cast. *ausformación*)
> — angl. *electroforming* → cat. *electroformació*
> — angl. *scanning* [a l'original, *scng*] (de *to scan* 'examinar, explorar, escandir') → cat. *escansió* [nota a peu de pàgina: Cf. *escombratge* (GEC2) i *escandall* (DI)].
> 3) Altres terminacions: [...]
> — angl. *teleprocessing* → cat. *teleprocés* (DI)" (RIERA 1998: 218-219)

Riera (1998: 211 i 213) també assumeix que n'hi ha que mantenen la forma anglesa a l'espera de ser adaptats (com ara *dumping*); l'adaptació posterior pot passar per la grafia a la catalana (*màrqueting*, *pàrquing*, *càmping*, *lífting*, *píling*), per trobar una solució similar amb els sufixos *-atg* o *-ció(n)* (*driblatge*, *dopatge*) o alguna altra (*cracking* > *craqueig* per calc amb l'espanyol *craqueo*, cf. fr. *craquage*; o *austempering* > *tremp bainític*).

---

en igualtat de condicions *-atg* i *-ció(n)*, atesa l'elevada presència d'aquest darrer sufix.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Una llista il·lustrativa i no exhaustiva de casos de traducció/adaptació de la terminació -*'ing* al català seria (tornem a recollir algun dels exemples reportats per Riera):

[155]	*blocking*	*blocatge*
	composting	*compostatge*
	dribbling	*driblatge* (verb: *driblar*)
	fixing	*fixatge* (verb: *fixar*)
	forfaiting	*forfetatge* [economia] (proposta del Termcat; potser per calc de la forma francesa *forfaitage*; en espanyol, *forfetización*)
	hosting	*hostatge* o *hostalatge* [informàtica]
	housing	*albergatge* (verb: *albergar*)
	lumining	*alumenatge* [tèxtil]
	mapping	*mapatge* (verb: *mapar*)
	monitoring	*monitoratge*[94]
	peeling	*decapatge* (verb: *decapar*)
	piloting	*pilotatge*
	reciclying	*reciclatge* (verb: *reciclar*)
	screening	*cribatge* [epidemiologia][95]
	screening	*triatge* [genètica] (verb: *triar*)
	smoking	*fumatge* [alimentació] (espanyol: *ahumado*)
[156]	*ausforming*	*ausformació*
	cloning	*clonatge* o *clonació* (verb: *clonar*)
	editing	*editatge* o *edició* (en funció del significat)
	electroforming	*electroformació*
	formatting	*formatatge* o *formatació*
	refining	*refinatge* o *refinació*
[157]	*austempering*	*tremp bainític*
	centering	*teoria del centre* [lingüística]
	clapping	*repic* [ciències de la salut] (DEM)
	faulting	*joc d'una falla* [geologia] (DGeol)
	forking	*difluència* [geologia] (DGeol)
	leasing	*arrendament financer* [economia] (DNeol)
	mailing	*bustiada* o *bustiatge* (DNeol)[96]

[94] Tot i que tothom diu *monitorització*, calcat de l'espanyol *monitorización*. La proposta del Termcat (DNeol, entrada núm. 497) és *monitoratge*, en consonància amb l'anglès *monitoring*, el francès *monitorage* i l'italià *monitoraggio*.

[95] Tot i que és una adaptació de *cribaje*. Autors com Riera recomanem canviar-ho per *crivellatge*.

[96] En el sentit de 'repartir massivament per bústies', corresponent a l'espanyol *buzoneo*. Bartomeu Navarro proposa *repartiment bústia a bústia*, però la proposta oficial (DNeol) és *publitramesa*. El substantiu *bustiada* permet obtenir el verb *bustiar (porta a porta)*: *[De L'Estel] se n'editen uns 7.000 exemplars cada 15 dies, dels quals uns 3.500 en són subscritors [...], uns pocs per venda per quioscos i els altres són bustiats porta a porta per barris i pobles de Mallorca* (Ricard Colom, *Tirant*

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

	overbooking	*sobrereserva* [turisme] (DNeol)
	processing	*procés* o *procediment*
	radiotracking	*radioseguiment* o *seguiment per ràdio*
[158]	*barrànquing*	*barranquisme*
	footing	*peonada* (verb: *peonar*)[97]
	pònting	*salt de pont*
	ràfting	*descens en rai*
	trekking	*tresc* o *trescatge* (verb: *trescar*)
[159]	*camping*	*càmping*
	marketing	*màrqueting* (DNeol)[98]
	travelling	*tràveling* (DNeol)
	zaping	*zàping* (DNeol)

Finalment, reportem un dels casos més conflictius de la llengua catalana, l'adaptació del mot *scanning*:

[160] *escaneig* (TERMCAT, GDLC; ús general)
escanatge (usat per algun especialista)
escanerització (diversos autors)[99]
escandall (MARQUET 1993, DInf) (originàriament, 'recompte, inventari')
escandallatge (DECLC)
escombratge (TERMCAT; GEC)
escansió (RIERA 1998)
escaneratge (forma que es pot derivar de la proposta del DUVC)
escandiment (MARQUET 1993)[100]

6. El sufix *-ur*+F[101]

[llista de correu], 4-12-2000).

[97] Es tracta d'una habilitació semàntica, atès que *peonar* vol dir 'anar a peu' i, especialment, 'un moixó, caminar'. La forma *footing* no és anglesa: es tracta d'un pseudoanglicisme creat pel francès.

[98] Tot i que hem sentit la forma més o menys espontània *mercatge*, en consonància amb la solució d'altres llengües més d'acord amb el geni propi, *mercadeo* en espanyol (solució popular que competeix no tan sols amb l'anglicisme *marketing* sinó també amb altres solucions creades expressament, com ara *técnicas de mercado* o *mercadotecnia*) i la proposta francesa *mercatique*.

[99] Maria-Rosa Lloret (Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona, doc. oral, any 1996) i Joan Miralles (Departament de Filologia Catalana de la Universitat de les Illes Balears, en un pròleg d'un llibre seu).

[100] A banda, *-'ing* també s'usa en català com pràcticament un sufix (*esmòrzing*, *parling*, etc.) [veg. cap. *Substantius amb quasisufixos*].

[101] Hi ha altres sufixos idèntics formalment d'aquest: el que nominalitza adjectius expressant qualitats (*guapura*, *soltura*, *altura*, etc.) i el col·lectivitzador de coses que conformen un tot (*candidatura* 'llista de candidats', *carnadura*, *nervadura*, *dentadura*, *carnadura*, etc.).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

6.1. Aproximació

El sufix *-ur*+F dóna substantius femenins, que han d'incorporar morfema de femení (*-a*):

[161]

abrutir	*abrutidura* (DCVB)
acollar	*acolladura* (DCVB)
adobar	*adobadures* 'adobs o reparacions fets a alguna cosa'
anar	*anadura* 'acció de recórrer una distància'
aviaciar	*aviciadura* 'efecte d'aviciar algú'
barrinar	*barrinadura* 'forat fet amb la barrina'
batre	*batedura* 'la feina de batre' (DCVB)
besar	*besadura* 'senyal que queda en un pa pel contacte amb un altre pa durant la cocció'
boixar-se	*boixadura* 'el fet de boixar-se una planta, especialment els cereals'
cansar	*cansadura* (DCVB, localitzat a Menorca)
corcar	*corcadura* 'part corcada d'una cosa'
daurar	*dauradura* 'capa d'or que cobreix alguna cosa; acció i efecte de daurar quelcom'
domar	*domadura* 'acció de domar (un animal)'
embruixar	*embruixadura* 'estat del qui està embruixat'
escairar	*escairadura*
escaldar	*escaldadura* 'allò que queda quan algú s'escalda'
escapçar	*escapçadura* 'retall de tela, de roba, etc., que sobre, que s'ha retallat'
escurçar	*escurçadura* 'allò que ha sobrat d'haver escurçat quelcom'
esllomar-se	*esllomadura* 'lumbago'
esmaltar	*esmaltadura* 'obra feta esmaltant'
espunyir	*espunyidura* 'efecte d'espunyir (algú o quelcom)'
fendre	*fenedura* 'efecte d'haver fes (quelcom)'
gravar	*gravadura* 'efecte d'haver gravat (quelcom)'
niquelar	*niqueladura* (MARQUET 1984)
ordir	*ordidura*
picar-se	*picadura (del vi)* (DVi)
raspar	*raspadura* (film *Els nens del Brasil*, versió doblada en català; DCVB)
raure	*rasura* 'pólvores que es desprenen d'una cosa que hom rau'
retallar	*retalladura* 'resultat de retallar, allò que queda'
soldar	*soldadura*
teixir	*teixidura*
tondre	*tonsura*
tocar	*tocadura* 'ferida d'un animal per haver-lo tocat amb una eina agrícola'
trepar	*trepadura* 'acció de trepar' (DLC3)
volar	*voladura* (*voladura de roques*)

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

6.2. Morfologia del sufix

La forma fonològica subjacent d'aquest sufix és /ur/, amb tonicitat. La *-a* final la considerem morfema de femení.

Alguns autors parlen del sufix *-dura* (ho representaríem així: *-dur*+F), distint del sufix *-ur*+F. Com intentarem demostrar tot seguit, aquesta *d* es pot considerar el morfema de participi de passat del verb (fonològicament /d/). Per tant, considerem que en mots com *raspadura*, *rasura* i *obertura* hi ha el mateix sufix, *-ur*+F.[102]

Com veurem en les explicacions següents, aquest sufix pot adjuntar-se a verbs de totes tres conjugacions.

6.3. Morfologia de la base

6.3.1. La forma de participi de passat del verb com a base

Considerem que el sufix *-ur*+F es pot adjuntar a dues bases: la forma de participi de passat del verb i l'al·lomorf culte de l'arrel verbal. En aquest sentit, difereix de la resta de sufixos nominalitzadors, que s'adjunten generalment a una base formada per l'arrel verbal més la vocal temàtica (només *-ció(n)* s'adjunta, en alguns casos, a la forma de participi de passat o a un al·lomorf culte). Aquests exemples il·lustren la nostra hipòtesi que la forma de participi de passat és la base a la qual s'adjunta aquest sufix:

[162]	INFINITIU	PARTICIPI DE PASSAT	SAE AMB *-UR*+F
	abonyegar	*abonyegat abonyegada*	*abonyegadura*
	afegir	*afegit afegida*	*afegidura*
	afilar	*afilat afilada*	*afiladura*
	arreplegar	*arreplegat arreplegada*	*arreplegadura*
	banyar	*banyat banyada*	*banyadura* 'aigualera'
	bullir	*bullit bullida*	*bullidura* (DVi)
	cascar	*cascat cascada*	*cascadura*
	cobrir	*cobert coberta*	*cobertura*
	cosir	*cosit cosida*	*cosidura*
	escaldar	*escaldat escaldada*	*escaldadura*
	escatar	*escatat escatada*	*escatadura*
	escurçar	*escurçat escurçada*	*escurçadura*
	esfumar	*esfumat esfumada*	*esfumadura*
	esgrafiar	*esgrafiat esgrafiada*	*esgrafiadura*
	entallar	*entallat entallada*	*entalladura*

[102] Bruguera (2006) estableix el lligam entre totes dues formes, indicant que la forma amb *d* és una base participial, però tot i amb això encara considera que són dos sufixos distints.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

espunyir	*espunyit espunyida*	*espunyidura*
ferir	*ferit ferida*	*feridura*
fregir	*frit frita* o *fregit fregida*	*fritura* o *fregidura*[103]
frunzir	*frunzit frunzida*	*frunzidura*
garbellar	*garbellat garbellada*	*garbelladures*
inflar	*inflat inflada*	*infladura*
investir	*investit investida*	*investidura*
lligar	*lligat lligada*	*lligadura*
mullar	*mullat mullada*	*mulladura* 'aigualera'
obrir	*obert oberta*	*obertura*
ordir	*ordit ordida*	*ordidura*
picar	*picat picada*	*picadura*
podrir	*podrit podrida*	*podridura*
posar/pondre	*post posta*	*postura (de sol)* 'posta de sol' (Elx)
raspar	*raspat raspada*	*raspadura*
raure	*ras rasa*	*rasura*
soldar	*soldat soldada*	*soldadura*
teixir	*teixit teixida*	*teixidura*
tenyir	*tint tinta* o *tenyit tenyida*	*tintura* o *tenyidura*
tolir-se	*tolit tolida*	*tolidura*
torçar	*torçat torçada*	*torçadura*[104]
trencar	*trencat trencada*	*trencadura*

Hi ha casos en què la base és la forma de participi de passat antiga: *untura* (del participi de passat antic *unt*, del verb *untar*) i *tintura* (del participi de passat antic *tint*, del verb *tenyir*).[105] També hi podem afegir *moltura* 'impost per moldre', a partir del participi *mòlt*.

On es veu més clarament l'adequació d'aquesta explicació és en l'àmbit dels verbs irregulars, amb terminacions de participi de passat en *-rt*, *-t* i *-s*: *obertura*, *cobertura*, *fritura*, *rasura*, etc.; si només hi hagués verbs de la I conjugació, podríem suposar que hi ha un sufix *-dur*+F adjuntat a una base verbal composta per l'arrel i la vocal temàtica (*soldadura* seria [*solda-* + *-dur*+F]).

Amb tot, algun primitiu de la II conjugació no presenta com a base la forma de participi de passat prevista, sinó una altra:

[163]	*estrènyer*	*estrenyedura* 'efecte d'estrènyer' (DCVB)
	fendre	*fenedura*
	fondre	*fonedura* 'acte i efecte de fondre' (DCVB)
	tòrcer	*torcedura*
	batre	*batedura* 'la feina de batre' (DCVB)
	nàixer	*naixedura* 'panadís'
	moldre	*moledura* (DCVB) 'acció i efecte de moldre' (però també

[103] El participi *frit* és la forma pròpia de les Terres de l'Ebre.

[104] També, a partir de *tòrcer*, el nom *tortura* (cf. *tort torta*), avui amb un sentit diferent.

[105] Les formes de participi de passat antigues apareixen al DCAnt.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

	moltura)
rebre	*rebedures* 'rebudes' (Mallorca)[106]
rompre	ant. *rompedura* (DUARTE & ALSINA 1986: 103; DCVB)

S'hi podria afegir *corredura* 'exercici de corredor' (DCVB), en el sentit que seria un substantiu d'acció i efecte de *córrer*, i *movedura* 'mobilitat' (DCVB, citant Nebrija).

Aquesta aparent irregularitat es dóna també en els sufixos adjectivadors de verbs *-or* i *-iss*: així, del verb *tondre* tenim els derivats *tonedís* 'a punt per a ser tos' i *tonedor* 'que ton'.

A primera vista, en aquests casos es podria parlar d'un sufix *-dur*+F (que podríem considerar un al·lomorf del sufix *-ur*+F). En efecte, com que són verbs de la II conjugació, pot ser [*estreny-e-dur-a*] [*fen-e-dur-a*], [*fon-e-dur-a*], [*torç-e-dur-a*], [*bat-e-dur-a*], [*naix-e-dur-a*], [*mol-e-dur-a*], [*reb-e-dur-a-s*] i [*romp-e-dur-a*], en què el segment *-e-* seria la vocal temàtica de la II conjugació, i per tant les arrels verbals serien regulars: [*estreny*], [*fen*], [*fon*], [*torç*], [*bat*], [*naix*], [*mol*], [*reb*] i [*romp*]. Ara bé, podem formular una altra explicació, que ens permet continuar parlant d'una única forma *-ur*+F. Segons aquesta explicació, tindríem:

- l'arrel, regular ([*estreny*], [*fen*], [*fon*], [*torç*], [*bat*], [*naix*], [*mol*], [*reb*] i [*romp*])
- la vocal temàtica de la II conjugació (/e/)
- un morfema /d/
- el sufix derivatiu (*-ur*+F, *-or* o *-iss*)

Així,

[164]	*fendre*	*fenedura*	/fen+e+d+ur+a/
	fondre	*fonedís*	/fon+e+d+iss/
		fonedor	/fon+e+d+or/
		fonedura	/fon+e+d+ur+a/
	tòrcer	*torcedís*	/tɔrs+e+d+iss/
		torcedor	/tɔrs+e+d+or/
		torcedura	/tɔrs+e+d+ur+a/
	rompre	*rompedís*	/romp+e+d+iss/

[106] A Mallorca, les *rebudes* són l'"Acte pel qual l'arrendatari (masover) que surt d'una possessió dóna a rebre al qui hi entra els objectes mobles i immobles que formen part del maneig d'aquella propietat (Mall.)" (DCVB, s. v. *rebuda*, acc. 2.*a*). La forma més corrent és *rebudes*, però segons el DCVB també es diu *rebedures* (ho defineix així: "Rebudes d'una propietat rústica (Es Llombards)").

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

	rompedor	/romp+e+d+or/
	rompedura	/romp+e+d+ur+a/
vendre	*venedís*	/ven+e+d+iss/
	venedor	/ven+e+d+or/
	venedures	/ven+e+d+ur+a+s/
tondre	*tonedís*	/ton+e+d+iss/
	tonedor	/ton+e+d+or/
córrer	*corredís*	/korr+e+d+iss/
	corredor	/korr+e+d+or/
	corredura	/korr+e+d+ur+a/
moure	*movedís*	/mɔv+e+d+iss/
	movedor	/mɔv+e+d+or/
	movedura	/mɔv+e+d+ur+a/
moldre	*moledís*	/mɔl+e+d+iss/
	moledor	/mɔl+e+d+or/
	moledura	/mɔl+e+d+ur+a/
perdre	*perdedís*	/pɛrd+e+d+iss/
	perdedor	/pɛrd+e+d+or/
aprendre	*aprenedor*	/a'pren+e+d+or/
batre	*batedor*	/bat+e+d+or/
	batedura	/bat+e+d+ur+a/
decebre	*decebedor*	/de'seb+e+d+or/
rebre	*rebedor*	/reb+e+d+or/
	rebedures	/reb+e+d+ur+a+s/
encendre	*encenedor*	/en'sen+e+d+or/
estrènyer	*estrenyedor*	/es'treɲ+e+d+or/
	estrenyedura	/es'treɲ+e+d+ur+a/
estendre	*estenedor*	/es'ten+e+d+or/
beure	*bevedor*	/bɛv+e+d+or/

però: *rompiment* /romp+i+ment/, *torcement* /tɔrs+e+ment/, *batement* /bat+e+ment/

Hi ha molts altres casos de la I i la III conjugacions que tenen aquesta /d/, que considerem morfema de participi de passat. Aleshores, la qüestió és: si a *soldadura* la base és [*soldad*], que considerem participi de passat (cf. *soldat soldada*), i a *feridura* hi ha una base [*ferid*], que considerem participi de passat (cf. *ferit ferida*), ¿per què no es pot considerar que [*soldad*] i [*ferid*] (*soldadura* i *feridura*) tenen la mateixa estructura morfològica que [*fened*] i [*torced*] (*fenedura* i *torcedura*)? D'entrada, l'existència de casos com *rasura* o *obertura* ens permeten considerar [*soldad*] i [*ferid*] com a formes de participi de passat. Però l'existència de *fenedura* i *torcedura* paral·leles a *soldadura* i *feridura* ens porten cap a una altra possible estructura regular: [arrel verbal + vocal temàtica + /dur/ + /a/].

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Dit d'una altra manera: tenim tres grups: (*i*) els casos com *soldadura* i *feridura*; (*ii*) els casos com *rasura* i *obertura*; i (*iii*) els casos com *fenedura* i *torcedura*. No hi ha una explicació que permeti dercriure plegats i sota un mateix patró tots tres casos, ja que només sembla possible trobar una explicació per a dos casos alhora:

a) Si s'ajunten *soldadura* i *feridura* amb *rasura* i *obertura*, considerant que la base a la qual s'adjunta el sufix *-ur*+F és la forma de participi de passat, llavors queden fora de l'explicació *fenedura* i *torcedura*.

b) Si s'ajunten *soldadura* i *feridura* amb *fenedura* i *torcedura*, considerant que la base a la qual s'adjunta el sufix *-ur*+F inclou la vocal temàtica i que el sufix és *-dur*+F, llavors queden fora de l'explicació *rasura* i *obertura*.

Una explicació que permet donar compte alhora de tots tres grups és que les bases [*estrenyed*], [*fened*], [*foned*], [*torced*], [*bated*], [*naixed*], [*moled*], [*rebed*] i [*romped*], i també [*corred*], [*moved*], [*toned*], [*decebed*], [*estened*], [*beved*], etc., són formes de participi de passat alternatives (o sigui, al·lomorfs) i latents. És a dir, formes de participi de passat possibles i regulars ([arrel verbal + vocal temàtica /e/ + /d/]), però que es manifesten en la derivació i en determinats sufixos (*-ur*+F nominalitzador, *-or* adjectivador, *-iss* adjectivador) i no com a formes en funció estrictament participial, funció que seria coberta per altres formes possibles però irregulars, concretament les que tenen els morfemes /ud/, /z/ o /t/:[107] [*estreny+ud*] (o [*estre+t*]), [*fe+z*], [*fo+z*] (o [*fu+z*]), [*tor+t*], [*bat+ud*], [*nasc+ud*] (o col·loquialment [*naix+ud*]), [*mol+t*] (o col·loquialment [*molg+ud*]), [*reb+ud*], [*romp+ud*] (o [*ro+t*]), [*correg+ud*] (cf. *corregués*), [*mog+ud*], [*to+s*], [*deceb+ud*], [*este+z*], [*beg+ud*].[108] D'aquesta manera, tant *fenedura* com *obertura* com *soldadura* tenen la mateixa estructura.

6.3.2. Base culta

Com el sufix *-ció(n)*, el sufix *-ur*+F també pot adjuntar-se a una base culta (i no a la forma de participi de passat):

[165]	*abreviar*	*abreviatura* (no **abreviadura*)[109]
	cloure	*clausura*

[107] Que apareixen en altres verbs, com *témer* (*temut temuda*), *plaure* (*plagut plaguda*), *conèixer* (*conegut coneguda*), *emetre* (*emès emesa*), *raure* (*ras rasa*), *veure* (*vist vista*), *ser* (*sigut siguda*), *dur* (*dut duta*), *fer* (*fet feta*), *riure* (*rigut riguda* o *rist rista*), etc.

[108] En espanyol trobem el mateix cas (quant a aquest sufix, i des del punt de vista morfològic, el català i l'espanyol es comporten pràcticament igual): *mordedura* (cf. *mordido*), *moledura* 'mòlta' (cf. *molido*), *mecedura* (cf. *mecido*), *cogedura* (cf. *cogido*), *metedura* (cf. *metido*), etc. Noteu, però, la doble possibilitat *hendedura* i *hendidura* 'fenedura' (cf. *hendido*).

[109] El verb *abreviar* no va ser admès fins al 1995 (DIEC1). En tot cas, *abreviació* també podria relacionar-se amb *abreujar*, considerant que, a *abrevació*, hi ha una arrel culta.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

contraure	*contractura*
corbar	*curvatura*
escriure	*escriptura*
fendre	*fissura*
fer	*factura*
llegir	*lectura*
mesclar	*mixtura*
obrir	*apertura*
provar	*provatura*
prémer	*pressura*
quadrar	*quadratura* 'acció de quadrar quelcom'
rompre	*ruptura*
sepultar	*sepultura*
signar	*signatura* (*La signatura d'un conveni*)
tondre	*tonsura*

S'hi podria afegir *crispatura* 'sobreexcitació de l'esperit amb una mena de tremolor general interior', reportat pel DCVB, el qual indica que prové del verb *crispar*.

6.3.3. Base sense vocal temàtica

Hi ha uns pocs casos —que podem considerar fossilitzats i per tant romanalla d'un ús antic— en què la base és l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs):

[166]	*brisar*	*brisura* 'canvi en l'escut heràldic per a diferenciar branques familiars' (*brisar* és, segons el DLC3, 'fer una brisura')
	captar	*captura* (el verb també pot ser *capturar*)
	pastar	*pastura* 'el fet de pastar' (el verb també pot ser *pasturar*)

S'hi podria afegir *pintura* (es pot dir *tècnic en pintura*), de *pintar*, si bé *pintura* designa més aviat la matèria per a pintar.

Aquesta possibilitat no és corrent en l'actualitat. Fixem-nos que *captura* i *pastura* tenen també com a verbs *capturar* i *pasturar* (són verbs de segona generació [veg. cap. *Conversió*]); si existeixen aquests verbs es pot considerar que és per reparació, per tal com és irregular que *-ur*+F s'adjunti a una base que sigui l'arrel verbal si no és que és culta.

6.3.4. Relació amb -or *adjectivador*

El sufix *-ur*+F es relaciona amb l'adjectivador *-or* (com vèiem en tractar les bases com [*fened*], [*torced*], etc.):

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[167]

VERB	ADJ.	SAE
pastar	*pastor*	*pastura*
escriure	*escriptor*	*escriptura*
llegir	*lector*	*lectura*
tòrcer	*torcedor*	*torcedura*
fer	*factor*	*factura*

El sufix *-or* comparteix, doncs, els mateixos trets morfològics que *-ur*+F, i hi està emparentat perquè tots dos cobreixen espais complementaris. (Compareu-ho amb altres casos no deverbals, com *qüestor* 'càrrec' i *qüestura* 'activitat', o els compostos cultes amb *-cult*: *agricultura*, *agricultor* i *agrícola*.)

6.4. Semàntica

6.4.1. Significat bàsic d'efecte

El sufix *-ur*+F té la característica semàntica que bàsicament designa l''efecte', molt més que no pas l''acció':[110]

[168] *badadura* 'escletxa', és a dir, 'petita obertura feta, allò que queda quan es bada una superfície' (a partir del verb *badar*, que significa 'obrir' [cf. *badar un ulls com a taronges*] però sobretot 'obrir un xic' [*badar la porta*])
cremadura 'el resultat de patir una cremada'
abaixadura 'borra provinent de l'abaixament dels draps' (DLC3)
boixadura 'el fet de boixar-se una planta, especialment un cereal' (DLC3)
doladura 'conjunt dels trossos que es desprenen quan hom dola' (DLC3)
estrenyedura 'efecte d'estrènyer' (DCVB)
gravadura 'efecte de gravar'
corcadura 'part corcada d'una cosa'
picadura 'pics o forats que presenta una cosa picada' (és a dir, 'efecte') (DLC3)

Cabré i Castellví (1994) explicita que els substantius d'acció i efecte obtinguts amb els sufixos *-ment*, *-ció(n)*, *-nça* [és a dir, *-nt*+*-'i*+F], etc., són "abstractes", mentre que els substantius d'acció i efecte amb *-ur*+F (l'autora transcriu "*-dura*") són "concrets" —és a dir, el resultat d'una acció és perceptible, mentre que l'acció pròpiament dita és una abstracció—.

Amb el derivat en plural encara s'accentua més aquest ús semàntic d''efecte', ja que sol designar la munió de coses (d'aquí ve el plural) que queden després d'haver fet una acció:

[110] Aquesta característica semàntica també la trobem en els sufixos equivalents de l'espanyol (*ordidura* 'ordit') i del francès (*gravure* 'gravació').

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[169] *adobadures* 'adobs o reparacions fets (que queden, doncs) en alguna cosa'
agranadures 'allò que hom arreplega escombrant'
allisadures 'partícules despreses d'una pedra, d'un metall, etc., en allisar-los'
aprofitadures 'residus d'alguna cosa que són aprofitats per a algun fi'
arreplegadures 'residus, romanalles'
balejadures (o *baleigs*) 'residus de palla, d'espigues, de gra sense espellofar, que cauen amb el gra en destriar-lo de la palla o que se'n separen amb la baleja'
espigoladures (o *espigolalles*) 'espigues que resten al camp un cop feta la sega del cereal'
garbelladures 'pedres, terra, rebuig de la palla, etc., que queden al garbell pel fet de no haver passat pels forats després d'haver garbellat'
llimadures 'partícules de material que són arrencades per la llima o la llimadora'
peladures 'pells que hom treu de la fruita en pelar-la, peles'
porgadures 'allò que resta al garbell després de porgar el blat, etc.'
rascadures 'partícules que es desprenen d'una cosa en rascar-la'
raspadures 'partícules que es desprenen d'una cosa en raspar-la' (DCVB)
rebaixadures 'trossos de pell que els blanquers obtenen com a rebuig en sotmetre les pells o els cuirs al rebaixatge'
serradures 'partícules despreses de la fusta en serrar-la'[111]
talladures 'retalls, allò que queda en haver retallat un paper, una tela, etc.'
triadures 'rebuig d'una tria'
vessadures 'allò que vessa, que sobreïx, d'una substància líquida o disgregada'

Només hem trobat una forma amb *-ur*+F en plural que no designa 'restes d'una acció': és el cas d'*afalagadures*, equivalent a *afalacs*. Aquest plural s'explica perquè és una acció múltiple (*afalacs* també sol aparèixer en plural).[112]

El motiu pel qual els derivats amb *-ur*+F expressen sobretot 'efecte' i no tant 'acció' pot ser el fet que s'adjunta a la forma de participi de passat del verb. El participi de passat fa referència a un fet assolit, perfectiu: per tant, el sufix *-ur*+F ja s'adjunta a una base que predisposa a fer servir els derivats per al sentit d''efecte'. (Tanmateix, com veurem més avall, el sufix *-iss*(+F) també s'adjunta a la forma de participi de passat i no sol expressar 'efecte' de manera generalitzada.)

S'ha de precisar, tanmateix, que també hi ha derivats amb *-ur*+F que expressen 'acció'. D'exemples n'hi ha diversos:

[170] *apertura* 'acció d'obrir'

[111] El DCompl entra *serradura* en singular, localitzat en valencià, i el dóna com a equivalent de la forma plural *serradures*. El GD62 entra només *serradura* i incorpora una subentrada amb la variant plural (criteri microestructural propi d'aquest diccionari).

[112] Aquest recurs també el trobem en espanyol (MONGE 1970-71: 968): *barreduras* 'agranadures', *limaduras* 'llimadures', *serraduras* 'restes, encenalls que queden després d'haver serrat', *alisaduras* 'allisadures', *abaleaduras* 'balejadures', *cribaduras* o *ahechaduras* 'garbelladures', *limaduras* 'llimadures', *peladuras* 'peladures', *raeduras* 'rascadures', *raspaduras* 'raspadures', *cortaduras* 'talladures', etc. (però *serrín* per 'serradures').

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

clausura 'acció de tancar'
afiladura 'acció d'afilar un ganivet' (DLC3)
trencadura 'acció de trencar' (DCVB)
banyadura 'acció de mullar-se molt' (DLC3)
brodadura 'acció de brodar'

Això manté vàlida la nostra explicació sobre l'obtenció dels substantius d'acció i efecte en català [veg. cap. *Delimitacions conceptuals i metodològiques*], en el sentit que el sufix *-ur*+F pot ser descrit un sufix nominalitzador de verbs que permet obtenir substantius d'acció que sempre poden adquirir automàticament el significat d''efecte'. Es pot considerar, però, que, a la pràctica, s'ha acabat usant el sufix *-ur*+F sobretot per a expressar 'efecte' (com si hi hagués hagut una especialització semàntica del sufix), sense que aquest ús sigui sistemàtic.

6.4.2. Especialitzacions semàntiques

Com que els derivats amb *-ur*+F expressen sobretot 'efecte', algun derivat pot referir-se a la conseqüència física del procés (el resultat):

[171] *naixedura* 'panadís, inflamació flegmonosa dels dits' (derivat de *nàixer*)
eixidura 'tumor en alguna part del cos' (derivat d'*eixir*)
trencadura 'hèrnia' (DCVB)
badadura 'clivella, escletxa' (el verb *badar* significa 'obrir')

Un altre valor semàntic, també obtingut per traslació semàntica a partir de derivats ja formats, és el de 'recompensa' o 'gratificació' per haver fer una acció. En el fons, podríem considerar que es tracta també d'un 'efecte' produït per una acció. De tota manera, és un recurs expressiu obsolet, ja que només n'hem trobat tres casos i encara un de lexicalitzat en una locució adverbial:

[172] *venedures* 'comissió donada a algú que ven gèneres per altri'
corredura 'allò que es paga al corredor de borsa'
de trobadures (loc. adv.) 'dit d'allò que hom dóna com a gratificació al qui ha trobat una cosa perduda'

D'altra banda, pot passar que la llengua estableixi distincions semàntiques entre dos derivats amb *-ur*+F, l'un de caire culte i l'altre adjuntat a la forma patrimonial. Així, *apertura* i *clausura* signifiquen 'acció d'obrir' i 'acció de tancar', però no s'apliquen als mateixos supòsits semàntics o pragmàtics que *obertura* i *closa*. En concret, *apertura* només s'utilitza amb el sentit polític de 'canviar el règim polític per a obrir-se a altres modalitats' (*L'antic món comunista va haver de viure un procés d'apertura*). Pel que fa a *clausura* només és usual com a sinònim de *cloenda* (*La clausura de l'acte*), quan implica un tancament definitiu (*La clausura del debat, d'un compte corrent, de les seus*

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

d'un sindicat il·legal) i en el sentit religiós (*monges de clausura*).

Finalment, direm que alguns substantius d'acció i efecte amb *-ur*+F han quedat reservats per al sentit [+TECN] (potser era una tendència semàntica freqüent antigament). Així, tenim *raspadura*, *niqueladura* (que el DLC3 no recull, però Marquet (1984) l'aporta com a terme tècnic) o *soldadura*. Fins i tot els substantius d'acció i efecte més tradicionals (*tonsura*, *rasura*, *moltura*) es poden considerar fonamentalment 'tècnics', ja que fan referència a tasques especialitzades.

6.5. Ús

6.5.1. Rendibilitat

El sufix *-ur*+F no és tan rendible com *-atg*, *-ment* o *-ció(n)*, fins al punt que pràcticament no es generen nous mots amb aquest sufix (l'Observatori de Neologia (2004: 63) diu que té "nul·la vitalitat").

Amb tot, sembla que en una època pretèrita el sufix *-ur*+F era d'ús bastant corrent en el llenguatge general, per tal com el trobem en substantius d'acció i efecte propis d'aquest àmbit.

[173] ant. *arsura* 'ardor' (cf. *ardent*) (DUARTE & ALSINA 1986: 103)
ant. *rompedura* (DUARTE & ALSINA 1986: 103)
esguardadura 'esguard' (DUARTE & ALSINA 1986: 103)
gratadura (DCVB, marcat com a antic)
manyagadura (DIEC1) 'afalac, moixaina, especialment per a enganyar'
bonidura (DCVB) 'acció i efecte de bonir'
moledura (DCVB) 'acció i efecte de moldre'

El fet que molts d'aquests exemples no figurin als diccionaris generals actuals i sí al DCVB ens pot fer pensar que, en realitat, el sufix *-ur*+F s'ha anat tornant obsolet progressivament, fins al punt que avui només ens n'han quedat algunes peces fixades (*serradures*, *mesura*, *moltura*) i algun terme tècnic (*soldadura*, *niqueladura*, *raspadura*).

6.5.2. Vitalitat i comparació amb l'espanyol

Aquest sufix és més rendible en espanyol que en català:

[174] ESPANYOL CATALÀ

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

amarradura (o *amarre*)	*amarrament* o *amarratge*
amasadura (o *amasamiento*)	*amassament*
arrancadura (o *arranque*, *arrancamiento*)	*arrancada*
baldadura (o *baldamiento*)	*baldament*
borneadura (o *borneo*)	*borneig*
brotadura (o *brote*)	*brotada*
bruñidura (o *bruñido*, *bruñimiento*)	*brunyiment*
cagadura (doc. oral, 13-1-2006)	*cagada*
calafateadura (o *calafateo*, *calafateado*)	*calafatament*
calzadura	*calçament*
cavadura (o *cava*)	*cavada*
cizalladura (o *cizallamiento*)	*cisellament*
cogedura	*agafada* o *agafament*
coladura (o *colada*)	*colament*
desarrugadura	*desarrugament*
descarriladura (o *descarrilamiento*)	*descarrilament* o *descarrilada*
encalladura (o *encallamiento*)	*encallament*
encrespadura (o *encrespamiento*)	*encrespament*
endulzura	*endolciment*
enfardeladura	*enfardellament*
engomadura (o *engomado*, *engomada*)	*engomada*
enlazadura (o *enlaze*, *enlazamiento*)	*enllaç*, *enllaçament* o *enllaçada*
ensilladura	*ensellament*
enyesadura (o *enyesado*)	*enguixada*
estañadura (o *estañado*)	*estanyada*
golpeadura	*colpejament* o *colpeig*
lavadura (o *lavado*, *lavada*)	*lavatge* o *llavada*[113]
limadura (o *limado*)	*llimada* o *llimadura*
enjabonadura	*ensabonada*
magulladura	*magol*, *magolament* o *magolada*
metedura (o *metimiento*)	*mesa*[114]
mezcladura (o *mezcla*)	*mescla*
mojadura (o *mojada*)	*mullena*
moledura (o *molienda*)	*mòlta* o *moledura*
palpadura (o *palpación*, *palpamiento*)	*palp* o *palpada*
picadura (de mosquito)	*picada (de mosquit)*[115]
prensadura (o *prensado*)	*premsada*
quemadura (o *quemada*)	*cremada* (tb. *cremadura*)
rascadura (o *rascamiento*)	*rascada*
rayadura (o *rayazo*)	*ratllada*
recalcadura	*recalcament*
refinadura (o *refinamiento, refinado*)	*refinament* o *refinatge*

[113] El substantiu *lavatge* és tècnic, mentre que *llavada* és una forma popular provinent del verb *llavar*, usual al País Valencià.

[114] Exemple espanyol: *metedura de pata*. Exemple català: *mesa en rima* (DVi).

[115] El DLC3 recull *picadura* com a 'acció de picar', però aquest mot s'usa bàsicament per a designar el 'tabac picolat' (*picadura de tabac*).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

refrescadura (o *refrescamiento*)	*refrescament* o *refrescada*
regadura	*regada*
remadura	*remada*
repeladura	*repèl* o *repelada*
rociadura (o *rociado, rociamiento*)	*ruixada*
rodadura	*rodament*
roedura	*rosec* o *rosegada*
saladura (o *salazón*)	*salament* o *salaó*
tostadura (o *tostado*)	*torrament* o *torrada*
trabadura (o *trabamiento*, *trabazón*)	*travament*
untura o *untadura*	*untada*[116]

6.5.3. Influx d'altres llengües

En català existeix algun mot amb *-ur*+F que no s'ha generat espontàniament, sinó que s'ha manllevat a una altra llengua:

[175] *fornitura* (gal·licisme); sin. *forniment*

6.5.4. Verbs de segona generació

Els substantius amb *-ur*+F, sobretot quan tenen base culta i/o s'han desvinculat prou del sentit del verb, poden participar de la conversió i crear verbs de segona generació [veg. cap. *Conversió*].

[176]	VERB 1G	SAE	VERB 2G
	cloure	*clausura*	*clausurar* 'tancar definitivament'
	escriure	*escriptura*	*escripturar* 'fer l'escriptura d'un bé immoble'
	moldre	*moltura*	*molturar les olives* (també 'cobrar la moltura')
	pastar	*pastura*	*pasturar*
	raure	*rasura*	*rasurar*
	tondre	*tonsura*	*tonsurar* 'conferir la condició de clergue per mitjà del ritu de la tonsura' (*tonsura*: 'afaitada del cap')

7. El sufix *-iss*(+F)

[116] Monge (1970-71: 968) reporta alguns exemples corrents a Sud-amèrica que són desconeguts a l'espanyol ibèric: *amansadura* 'amansament', *asentadura* 'indigestió', *cantadura de misa* 'acció de cantar missa', etc. S'hi podrien afegir altres casos més coneguts similars al darrer, també sense paral·lel català: *metedura de pata* (en català, *cagada* o *fotuda de pota*), *tomadura de pelo* (en català, *aixecada de camisa*).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

7.1. Aproximació

Diversos autors (FABRA 1956: 128; BADIA I MARGARIT 1962; MOLL 1968: 233; DUARTE & ALSINA 1986: 101-102; RUAIX 1987: 41) han donat compte de l'existència del "sufix *-dissa*", que permet nominalitzar verbs. Considerem que la forma d'aquest sufix és *-iss*(+F) (i no *-diss*) (més avall en parlem). El significat que aporta és de 'multiplicitat' en l'acció. És propi del registre col·loquial.

Pel que fa al gènere, aquest sufix ha donat alguns derivats masculins i femenins (més avall analitzem aquesta qüestió). Aquests són alguns derivats masculins, que podem considerar romanalles (alguns, com *fregadís*, tenen sentit de 'multiplicitat' en l'acció; d'altres, com *macadís* o *serradís*, només indiquen 'efecte'):

[177]	*cremar*	*cremadís* (SADURNÍ 1996: 15, s. v. *adob*; DCVB)[117]
	estellar	*estelladís* 'acció d'estellar una cosa' (*Los almogàvers [...] ferien per les esponeres de la host, e mataven gents e trencaven cofres; que major estelladís de cofres hi oïrets que si fóssets en un bosc e que hi hagués mil hòmens qui no fessen sinó estellar llenya*; Muntaner, *Crònica* CXXXIX, descripció de la retirada de l'exèrcit francès pel coll de Panissars després de ser derrotats per les tropes catalanes de Pere II)
	filar	*filadís* 'rebuig de la seda que no se separa del capoll'
	fregar	*fregadís* (DLC3)
	macar	*macadís* 'contusió, alteració produïda en un cos per un cop; senyal que en queda' (DLC3; RUAIX 1987: 41)
	menjar	*menjadís* 'mengim, acte de menjar poc i sovint' (DCVB)
	picar	*picadís* 'fragment de pedra que salta en picar-la'
	serrar	*serradís* 'serradures'
	solsir 'ensulsiar-se'	*solsadís* (tb. *solsida*) 'ensulsiada, enderroc' (DCVB)
	tondre	*tonedís* 'borra produïda en tondre les robes de llana'
	trencar	*trencadís* 'obra escultòrica feta amb trossos trencats'

I aquests són alguns derivats femenins, exemples del funcionament actual d'aquest sufix:

[178]	*abaixar*	*abaixadissa* 'abaixada intensa' (DCVB)
	aixafar	*aixafadissa* 'aixafada de molts' (*Fer una aixafadissa de formigues*)
	ajaure's	*ajaguedissa* 'multitud de gent que s'ajau' (DCVB)

[117] El reportem com a substantiu d'acció i efecte, però convé precisar que més aviat s'usa per a expressar 'efecte'. El DCVB indica que significa 'cosa que es crema' (i ho localitza a Olot), però per la frase d'exemple que posa és potser 'acció' (*olor de cremadís*; seria sinònim d'*incendi*). Segons el DCVB, també significa 'restes de menjar que queden cremades aferrades al fons d'una cassola, d'una olla, etc.' (localitzat al Lluçanès); aquí és clarament 'efecte'. Sadurní (1996) el reporta aplicat a bótes de vi, sentit que també recull el DCVB.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

arrencar	*arrencadissa* 'acció d'arrencar en una gran quantitat'
arreplegar	*arreplegadissa* 'acció d'arreplegar en abundància'
arrossegar	*arrossegadissa* 'acció d'arrossegar moltes coses'
barrejar	*barrejadissa* 'barreja confusa de moltes coses'
bellugar	*bellugadissa* 'agitació d'una munió d'homes, d'animals, etc., que no estan quiets'
bordar	*bordadissa* 'acció de bordar diferents gossos'
bramar	*bramadissa* 'acció repetida de bramar un ase o uns quants'
cantar	*cantadissa* 'conjunt de cants d'una munió d'ocells'
capolar	*capoladissa* 'multitud de bocins que romanen d'una cosa després de capolar-la' (DCVB)
clamar	*clamadissa* 'clam repetit i confús de diversa gent'
comprar	*compradissa* 'abundància de compres'
córrer	*corredissa* 'correguda curta' (en plural, *corredisses*, té el sentit de 'corregudes amunt i avall' sovint fetes per diverses persones: *Ahir tot eren corredisses*)
cremar	*cremadissa* 'acció de cremar en munió'
cridar	*cridadissa* 'crits'
cruixir o *crúixer*	*cruixidissa* 'conjunt de cruixits' (DCVB)
degollar	*degolladissa* 'degollament de molta gent o de molts animals'
demanar	*demanadissa* 'acció col·lectiva de demanar' (*A darrera hora sempre hi ha una demanadissa d'entrades*)
dringar	*dringadissa* 'dring continuat'
eixordar	*eixordadissa* 'conjunt de sorolls eixordadors'
encetar	*encetadissa* 'acte d'encetar moltes coses' (DCVB)
engrunar	*engrunadissa* 'gran quantitat d'engrunes'
enraonar	*enraonadissa* 'enraonament de molts, xerradissa'
escampar	*escampadissa* 'gran escampada, estesa de coses escampades'
esgarriar-se	*esgarriadissa* 'fet d'esgarriar-se una gran quantitat de persones o animals' (DCVB)
esmotxar	*esmotxadissa* 'gran esmotxada' (DCVB)
espetegar	*espetegadissa* 'seguit, gran quantitat, d'espetecs' (*Quina espetegadissa, la nit de Sant Joan!*)
estellar	*estelladissa* 'acció i efecte d'estellar moltes coses' (DCVB)
fregar	*fregadissa* 'acció continuada, repetida, de fregar'
grinyolar	*grinyoladissa* (DCVB)
lladrar	*lladradissa* 'lladrucs de molts gossos a la vegada'
llampegar	*llampegadissa* 'seguit de llampecs'
matar	*matadissa* 'acció de matar en munió' (*Hi ha hagut una matadissa de mosques*)
menjar	*menjadissa* 'gran menjada'
mermular	*mermuladissa* 'murmuració molt gran' (DCVB)
mesclar	*mescladissa* 'conjunt de coses mesclades'
penjar	*penjadissa* 'penjada múltiple' (*Haurien de fer una penjadissa d'aquests lladres!*)

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

picar	*picadissa* 'acció de picar molt o insistentment'
piular	*piuladissa* 'seguit de piulets, xerradissa d'ocells'
plorar	*ploradissa* 'plors abundants' (DLC3), 'acte de plorar molt' (DCVB)
ploure	*plovedissa* 'pluja llarga' (DCVB)
refilar	*refiladissa* 'cantadissa d'ocells'
remenar	*remenadissa* 'remenada múltiple o reiterada'
rentar	*rentadissa* 'rentada múltiple; una bona rentada'
repicar	*repicadissa* 'repicament persistent'
roncar	*roncadissa* 'sèrie de roncs que fan una o més persones o bèsties que ronquen'
saltar	*saltadissa* 'el fet de saltar molts moixons, molts infants, etc.'
trencar	*trencadissa* 'acció de trencar o de trencar-se moltes coses'
triar	*triadissa* 'acció de triar entre molts'
trinxar	*trinxadissa* 'reducció de nombre d'objectes a trossos menuts'
tronar	*tronadissa* 'tronada seguida'
udolar	*udoladissa* 'molts udols'
vendre	*venedissa* 'venda abundosa, múltiple'
volar	*voladissa* 'munió d'animals o coses volant' (*Quan la barrinada va detonar, quina voladissa de pardals!*)
xerrar	*xerradissa* 'conversa animada de molts'
xillar	*xilladissa* (REIG 1999: 706)
xisclar	*xiscladissa* 'seguit de xiscles'
xiular o *siular*	*xiuladissa* o *siuladissa* 'xiulada forta, de molts, insistent' (*La xiuladissa de les bales*)

7.2. Morfologia del sufix

7.2.1. Forma del sufix

La forma fonològica subjacent d'aquest sufix és /is/, amb tonicitat. La consonant final és sorda, com ho demostren els derivats femenins (*trencadissa*). En la majoria de casso trobem un so [d] entre el sufix i la base. Creiem que aquest so forma part de la base, ja que en uns quants casos trobem la variant -*iss*(+F), sense aquesta *d*:

[179]	*degotar*	*degotís* 'líquid que degota'
	raure	*raïssa* 'cosa que queda després de raure una cosa'
		raïssos 'rosegons, allò que queda després de rosegar' (antigament, *raure* significava, també, 'rosegar')
	esquerdar-se	*esquerdís* 'fragment després d'un cos en trencar-se'[118]

[118] No es poden incloure a la llista els mots *somrís* ni *permís*. Aquests dos mots són, en realitat, substantius d'acció i efecte obtinguts per conversió (de *somriure* i *permetre* [veg. cap. *Conversió*]). D'altra banda, Fabra (1955*h* [conversa 497]) va consignar l'hipotètic substantiu d'acció i efecte *mentís* 'acte de

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Es pot considerar, doncs, que aquest sufix morfològicament és *-iss*(+F) (així, tenim *degotís* de *degotar*); i que sol adjuntar-se a la forma del participi de passat, possibilitat que ja suggereix Mascaró (1986: 26). Es pot considerar que formes com *raïssa* o *degotís* són fòssils del sistema antic amb què el sufix *-iss*(+F) s'adjuntava a una bases distintes de les actuals (més avall detallem la morfologia de la base). Tanmateix, també es pot considerar que el sufix és realment *-diss*, que s'adjuntaria a una base formada per una arrel verbal i la vocal temàtica (*fregadís*), amb les excepcions de *degotís*, que seria una peça lèxica idiosincràtica (el mot *esquerdís* es podria explicar igualment: *esquerd+diss* > *esquerdís*).

7.2.2. Altres possibilitats

També es podria pensar que mots com *aixafadissa* o *piuladissa* són, en realitat, el participi de passat verbal habilitat com a substantiu (*aixafada*, *piulada*) [veg. cap. *Habilitació gramatical*] amb el sufix intensificatiu *-iss*. Moll (1952, § 396) sosté aquesta hipòtesi. Aquest sufix intensificatiu, de fet, el trobem en diversos mots:

[180] *coïssor* [*cou-* + + *-iss* + *-or*]
lluïssor [*lluu-* + + *-iss* + *-or*]
sorollissa [*soroll* + *-iss*+ F] 'soroll insistent' (DCVB)
pobrissó [*pobre* + *-iss*+ *-ó(n)*]

Però, com diu Lüdtke (1983), tenim casos que contradiuen aquesta descripció:

> "[Contradiu la hipòtesi de Moll] la forma *corredissa* en comptes de **corregudissa* i el fet que, moltes vegades, no existeix un substantiu, derivat segons el participi de pretèrit, al costat de la nominalització amb *-dissa*." (LÜDTKE: 1983: 333, n. 6)

En tot cas, com que més amunt (quan hem parlat del sufix *-ur*+F) hem previst la possibilitat d'existència d'un al·lomorf del participi de passat com [*corred*] en comptes de [*correg+ud*], no es pot tancar del tot la porta a aquesta hipòtesi de Moll.

Aquests derivats també podrien considerar-se l'habilitació gramatical dels adjectius deverbals obtinguts amb el sufix *-iss*, que designa 'alta probabilitat' (o 'alta capacitat per a rebre una acció'):

[181] *fregar* *fregadís* 'de bon fregar' (*un sòl fregadís*)

---

desmentir'; el mateix gramàtic, però, demostra que es tracta d'un calc de l'espanyol i que en català és *desmentiment*. El substantiu d'acció i efecte espanyol *mentís* (que figura al DRAE) segurament és una habilitació de l'expressió *¡Mentís!* 'mentiu', que es diu a algú —tractat de vós— que està mentint.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

tondre	*tonedís* 'fàcil de tondre'
enganyar	*enganyadís* 'fàcil d'enganyar' (*una xicota enganyadissa*)
espantar	*espantadís* 'que s'espanta fàcilment' (*un xicot espantadís*)
llevar	*llevadís* 'que es pot llevar' (*pont llevadís*)
córrer	*corredís* 'que es pot córrer' (*porta corredissa*)
encomanar	*encomanadís* 'fàcil d'encomanar' (*música encomanadissa*)

Les formes femenines d'aquests adjectius (*fregadissa*, *espantadissa*, *corredissa*, etc.) podrien servir —habilitades— per a expressar una 'acció' amb el matís 'múltiple'. Seria un cas semblant als adjectius amb el sufix adjectivador *-'ic* que, en femení —en anglès, en plural— designen disciplines o ciències: *tècnica*, *pràctica*, *poètica*, *estètica*, *teòrica*, etc. Tanmateix, aquesta hipòtesi de l'habilitació gramatical de l'adjectiu és poc plausible, atesa la distància semàntica (d''alta possibilitat' s'ha de passar a 'acció múltiple'). Si semànticament hi hagués menys distància, aquesta hipòtesi tindria més robustesa.

7.3. Morfologia de la base

Si s'afirma que el sufix té /is/ com a forma fonològica subjacent, cal considerar que aquest sufix s'adjunta a una base que, segurament, és la forma de participi de passat del verb. Així, doncs, el sufix *-iss*(+F) es comporta de manera semblant al sufix *-ur*+F.

[182]	CONJ.	VERB	SAE	BASE
	I	*cantar*	*cantadissa*	[*cant-a-*]

Tanmateix, considerar que aquest sufix s'adjunta a una forma de participi de passat presenta un problema similar al sufix *-ur*+F. En efecte, hi ha formes que aparentment no tenen, com a base, una forma de participi de passat:

[183] *corredissa* (i no **corregudissa*)
ajaguedissa o *ajeguedissa* (i no **ajagudissa* o *ajegudissa*)
plovedissa (i no **plogudissa*)
riguedissa (DCVB) (i no **rigudissa*)[119]
venedissa (i no **venudissa*)

Per a explicar aquests casos, fem la mateixa explicació que per a *-ur*+F: són formes de participi de passat regulars (o sigui, al·lomorfs) latents, que només apareixen en la derivació, mentre que altres formes de participi de passat irregulars són les que trobem quan actua com a participi de passat (*corregut*, *ajagut*, *plogut*, *rigut*, *venut*).

[119] El DCVB porta *rigadissa* i ho defineix com a 'rialla'. És factible pensar que es tracta de la mateixa estructura que veiem a *venedissa* (amb *e*). L'exemple que porta aquest mot és un text de les Illes, per tant amb neutralització vocàlica major.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Amb els exemples trobats, es pot concloure que aquest sufix pot adjuntar-se a verbs de la I i la II conjugació; no hem trobat casos en què s'adjunti a verbs de la III conjugació.

7.4. El gènere del derivat

Pel que fa al gènere, aquest sufix ha donat alguns derivats masculins; però avui dia només dóna derivats femenins. Considerem que aquest sufix ha canviat la informació morfològica, i que els substantius masculins que tenim avui són romanalles del funcionament antic d'aquest sufix. Seguint la hipòtesi del gènere inherent [veg. cap. *Delimitacions conceptuals i metodològiques*], en rigor hauríem de parlar de dos sufixos, *-iss* (que dóna derivats masculins) i *-iss*+F (que dóna derivats femenins). Creiem, però, que hi ha un sol sufix, perquè des del punt de vista semàntic pràcticament no hi ha diferències entre derivats masculins i derivats femenins, i perquè aquest sufix avui dia no genera més que noms femenins. Es pot formular la hipòtesi que al llarg de la història aquest sufix segurament ha canviat la seva informació morfològica. El canvi morfològic podria explicar-se a través de la pseudoflexió. Molts derivats podien adoptar la forma femenina per tal d'afegir-hi el sentit d''augmentativitat' (així, *cridadís* > *cridadissa*), com hem vist amb *-ment* (*emprenyament* > *emprenyamenta*). El sufix *-iss*, però, segurament va anar més enllà: com que molts derivats es feminitzaven per a indicar 'augmentativitat', és possible que el femení mateix es morfologitzés i el sufix passés a donar directament derivats femenins.

7.5. Semàntica i ús

Diversos autors indiquen que aquest sufix, amb derivats femenins, expressa una acció 'múltiple':

> "*-dissa* indique une action abondante et multipliée: *xerradissa* (bavandage), *corredissa* (des courses)" (DCF, introducció)

> "És bastant productiu en la designació d'una acció intensa, múltiple, continuada o repetida." (LÜDTKE 1983: 333)

Aquest sufix és bastant rendible per a expressar l''acció múltiple'. Amb tot, el sufix és sentit com a popular, i per això no sol operar en registres formals.

8. El sufix *-all*[120]

[120] Cal distingir aquest sufix d'un altre d'idèntic formalment, *-all*, que, adjuntat a verbs, indica l'objecte amb què es realitza l'acció: *enceball* 'material per a encebar', *embolcall*, *ventall*, *sonall*, *fregall*, *raspall*,

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

8.1. Aproximació, semàntica i ús

El sufix *-all* es comporta de manera semblant a *-ur*+F: designa en molts casos l'efecte —encara que també pot designar l'acció—, trobem sovint el derivat en plural i antigament era més usat que no pas avui dia. L'única diferència és que els derivats tant poden ser masculins com femenins (en general, la majoria de derivats que són plurals són femenins, però també en trobem algun de masculí, com ara *encantalls*); això ens fa plantejar si no són dos sufixos distints.

Aquests són alguns dels derivats masculins:

[184]

badar	*badall* (*El badall de la porta*, quan és entreoberta)
capficar	*capficall* (*Fer capficalls una barca* 'acció d'enfonsar-se bruscament dins l'aigua la proa')
córrer	*corregall* 'solc produït per l'aigua que corre'
degotar	*degotall* 'líquid que degota'
regar	*regall* 'líquid que queda a terra havent regalimat'
girar	*girall* 'acte de girar el parell d'animals en arribar al cap de la tira'[121]
encantar	*encantalls* (*donar encantalls* 'encantar, embruixar')
encetar	*encetall* 'bocí que resulta d'encertar alguna cosa'
enfilar 'posar en fil'	*enfilall* 'conjunt de coses enfilades'
enfonyar 'enfonsar'	*enfonyall* 'clot, cavitat; resultat d'afonar el terra' (DCVB)
engranar 'posar gra'	*engranall* 'acció d'escampar gra per tal d'atreure caça'
esbaldregar	*esbaldregall* 'esbaldrec'
escampar	*escampall* 'estesa, escampadissa'
escapçar	*escapçall* 'escapçadura' (el DCVB recull, també, *escapçalló*, amb el sufix diminutiu *-ó(n)*, localitzat a Mallorca)
escarxar	*escarxall* (LÜDTKE 1983: 333)
esfondrar	*esfondrall* 'cosa esfondrada'
esgarrapar	*esgarrapall* 'acció d'esgarrapar el terra els animals'
esgarrar	*esgarrall* 'efecte d'esgarrar' (REIG 1999: 282)
esllavissar-se	*esllavissall* 'esllavissada'
esmolar	*esmolall* 'tall fet a una fulla metàl·lica en esmolar-la'
espurnar	*espurnall* 'raig d'espurnes'
esqueixar	*esqueixall* 'esquinçall'
esquinçar	*esquinçall* 'tros de roba ple d'esquinços, allò que ha

començall 'fil amb què es comença una bitlla, una fusada, etc.', *encenall* 'cosa que serveix per a encendre el foc' (perquè les restes de la fusta treballada amb el ribot servien per a això), *respirall*, *fermall*, etc. També s'ha de distingir del sufix col·lectivitzador despectiu, que dóna derivats femenins (*gentalla*, *purrialla*, *ferralla*, *senyoralla*).

[121] El DCVB du aquest article:

> **GIRALL** m. Acte de girar el parell en arribar al cap del tros de terra [...] (Empordà). *Fer girall de bou*: girar totes juntes les dues o més persones que es passegen anant de bracet, en esser al cap de la passejada (Empordà). REFR.— «Pels caps de girall se perden les juntes.» (Llofriu).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

	quedat després d'esquinçar quelcom'
estendre	*estenall* 'estesa'
estripar	*estripall* 'esquinçall'
(so)fregar	*sofregall* 'senyal que deixa una fregada, etc.' (DCVB)
furgar	*furgall* 'terra somoguda furgant'
gratar	*gratall* 'lloc gratat pels animals'
lligar	*lligall* 'conjunt de coses lligades, especialment roba o paper'
mastegar	*mastegall* 'cosa mastegada'
prémer	*premall* 'cosa premuda'
rebutjar	*rebutjall* 'rebuig, cosa rebutjada'
repussar 'rebutjar'	*repussall* 'rebutjall'
rosegar	*rosegall* 'allò que queda després d'haver rosegat'
salicar	*salicall* 'salic, líquid que degota'

Cal afegir-hi *enderrossall* o *enterrossall* 'enderroc, conjunt de pedres caigudes en enderrocar-se una paret' i 'conjunt de coses que cauen o surten del seu lloc normal violentament' (usual a Mallorca i Menorca, en aquesta darrera illa quan es fan caure pedres o arrebossat de paret), que segons el DCVB és un derivat de *enderrocar*, però "amb el radical modificat probablement per influència de *rossegar* o de *terròs*". També hi podríem apuntar alguna altra forma sense relació clara amb cap verb, com són *borrascall* 'caiguda de petites volves de neu, petita nevada que cobreix amb prou feines la terra' i *primall*, que el DSin dóna com a sinònim d'*aprimament*.

Aquests són alguns dels derivats masculins:

[185]	*cantar*	*cantalla* (DUARTE & ALSINA 1986: 99)
	contar	*contalla* 'cosa contada'
	endevinar	*endevinalla*
	plorinyar	*plorinyalla* (DCVB)
	presentar	*presentalla* (DUARTE & ALSINA 1986: 99; MARVÀ 1934: 318)[122]
	revifar	*revifalla* 'acció de revifar'
	romandre	*romanalla* 'allò que ha romàs'
	somriure	*somrialla* 'somrís' (DCVB)
	trobar	*troballa* 'cosa que hom ha trobat'

També hi ha algun cas amb doble possibilitat:

[186]	*començar*	*començall* 'començament' (DCVB, a Eivissa) *començalla* 'començament d'una collita' (DCVB)

Per a explicar aquesta duplicitat en el gènere, considerem que els femenins són

[122] El GDLC remet *presentalla* a *ex-vot*, definit com a 'do fet a Crist, a la Mare de Déu o a un sant, consistent en un objecte (ciri, llàntia, etc.)'.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

casos de pseudoflexió a partir dels derivats ja formats en forma masculina.

Si el derivat —generalment femení— està en plural indica que els bocins que queden són molts (LÜDTKE 1983: 333; RUAIX 1987: 42) i, sovint, menuts:[123]

[187]

aprofitar	*aprofitalls* (DLC3) o *aprofitalles* (DCVB)
arroplegar	*arroplegalls* 'restes'
deixar	*deixalles* 'restes, brossa'
escombrar	ant. *escombralls* 'escombraries'
escórrer	*escorrialles*
escurar	*escuralles* 'allò que surt d'un pou o rec en escurar-lo'
espigolar	*espigolalles*
esposar-se	*esposalles*
llimar	*llimalla* (DLC3) o *llimalles* (RUAIX 1987: 42) 'llimadures'
pelar	*pelalles* 'peladures'
pellucar 'picar'	*pellucalles* (DCVB) 'allò que es pelluca; les olives, ametlles o altre fruit que s'arroplega després de la collita normal'
plegar	*plegalles* 'acte tradicional que tenia lloc en un bateig en el qual la mainada plegava confits'
plorar	*ploralla* (DUARTE & ALSINA 1986: 99) o *ploralles* (*Després de les rialles vénen les ploralles*, frase feta popular)[124]
sobrar	*sobralles* 'coses que han sobrat'
triar	*trialles* 'allò que ha quedat fora després d'haver triat'

Així, es pot fer distincions:

[188] *acabar*
acaball, en la locució *tenir mal acaball* (LÜDTKE 1983: 333)
acabatall 'acció d'acabar-se una cosa, acabament'
acaballes 'acabament d'un àpat, d'una festa, etc.'; 'darrers moments de la vida'; 'festes que celebren l'acabament d'un cicles agrícola' (*Les acaballes de la sega*)

[189] *riure*
rialla 'fet puntual de riure'
rialles 'fet seguit de riure'

[123] En concret, Lüdtke afirma que "les derivacions amb *-all* poden designar, vagament, una pluralitat de subjectes que hi participen, i s'interfereixen, així, amb la funció col·lectiva".

[124] El caràcter popular d'*-all* (a diferència d'altres sufixos com ara *-ció(n)*) fa que es combini a vegades amb sufixos aspectius. Així, per exemple, el DCVB reporta derivats de *ploralla* amb aspectius en determinades construccions pròpies de les Illes: *fer sa plorallina* o *fer sa ploralleta* 'plorar un poc'; *fer ploralletes* 'plorar i queixar-se sense escarafalls però amb insistència'.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

En alguns casos, el sufix *-all* s'usa per a crear un substantiu d'acció i efecte amb el sentit afegit d''imperfectivitat' en el resultat; és a dir, que l'acció no s'ha acomplert del tot:

[190]	*cremar*	*cremall* 'tros de fusta a mig cremar, mal cremat'
	fumar?	*fumall* 'tros que fusta que fumeja perquè està mal cremat'
	rosegar	*rosegall* 'cosa deixada a mig rosegar'

8.2. Morfologia del sufix i de la base

La forma fonològica subjacent d'aquest sufix és /a/, amb tonicitat.[125]

Davant de relacions com *acabar/acaballes* o *estripar/estripall*, hom podria pensar que la *a* és, en realitat, la vocal temàtica de la I conjugació. Tanmateix, basta mirar alguns exemples de verbs altres que els de la I conjugació per adonar-se que la *a* forma part del sufix:

[191]	[*batre's*]	*batalla* 'el fet de lluitar'
	escórrer	*escorrialles* 'restes, allò que queda en escórrer'
	estendre	*estenall* 'estesa'
	prémer	*premall* 'el que resta d'una cosa després de ser premuda i de separar-se'n la part bona'
	riure	*rialla* 'el fet de riure'
	romandre	*romanalla* 'allò que roman'

Existeix el mot *fenella* 'escletxa' (és a dir, 'resultat que una cosa s'hagi fes'): es pot considerar, doncs, el substantiu d'acció i efecte del verb *fendre*. Aquest exemple ens podria fer pensar que, en realitat, el sufix és *-ll* (tindríem [*fen-e-ll-a*], on *-e-* és la vocal temàtica de la II conjugació). Tanmateix, considerem que aquí hi ha el quasisufix *-ell* [veg. cap. *Substantius amb quasisufixos*].

A partir d'això, podem afirmar que la base a la qual s'adjunta el sufix *-all* és el segment format per l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs):

[192]	CONJ.	VERB	SAE	BASE
	I	*escampar*	*escampall*	[*escamp-*]
	II	*riure*	*rialla*	[*ri-*]
	II	*prémer*	*premall*	[*prem-*]

[125] Segons Ribes i Marí (2005: 396), a Eivissa aquest sufix s'articula [ɔj] (tònic), de manera que s'ha arribat a confondre amb els quasisufixos *-oll* i *-oi* [veg. cap. *Substantius amb quasisufixos*].

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

S'ha de dir, però, que hi ha algunes irregularitats pel que fa a la base. Alguns verbs de la I conjugació mantenen la vocal temàtica; en aquest cas, s'adjunta un interfix *-t-*:

[193] *acabar* *acabatall* [*acab-a-* + *-all*]
enganyar *enganyatall* [*engany-a-* + *-all*]

Alhora, en alguns verbs de la II conjugació també hi ha vacil·lacions en la base. A vegades és un al·lomorf (com ara [*correg*]) i a vegades apareix la vocal temàtica canviada a *-i-*:

[194] *córrer* *corregall* 'solc produït per l'aigua que corre'
escórrer *escorrialles* 'restes, allò que queda en escórrer'

Amb els exemples trobats, es pot concloure que aquest sufix pot adjuntar-se a verbs de la I i la II conjugació; no hem trobat casos en què s'adjunti a verbs de la III conjugació.

9. El sufix *-er*+F_1

9.1. Aproximació i semàntica

Duarte & Alsina (1986) fan esment d'un sufix *-er* nominalitzador de verbs:

> "Com a sufix nominalitzador verbal amb funció abstracta, *-er* és un sufix que trobem en certes formes antigues, com *desirer* 'desig' i també en formes emprades en la zona dels Pirineus orientals, és a dir al nord del domini lingüístic català, on trobem: *enyorer*, *mellorer* (documentat des del segle XIV, vegeu *DECLC*, s. v. *millor*), *never*, *pasturer*, etc." (DUARTE & ALSINA 1986: 104)

En els exemples, aquests autors només reporten derivats masculins, com ara:

[195] *creuar* *creuer* 'acció de creuar un lloc'
delir-se *deler* 'fet de delir-se per alguna cosa'
enyorar *enyorer* 'enyor' (DCVB; localitzat a la Catalunya Nord) (*Que se morís d'enyorer*; *malalt d'enyorer*)
llogar *lloguer* 'el fet de llogar una cosa a algú'
mellorar *mellorer* (DECLC, vol. V: 689, s. v. *millor*)
nevar *never* 'nevada' (DCVB; localitzat a Camprodon)[126]

[126] El DCVB recull el substantiu *nevés*, localitzat a Camprodon, i especifica que és un plural fossilitzat. L'exemple que reporta és *És any de nevessos* (és a dir, *de nevades*), on *nevessos* és el plural de *nevés*. El

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[*solegar*] 'fer sol'	*soleguer* 'ressol, reverberació del sol' (DCVB; localitzat a València)[127]
solellar 'fer sol'	*soleller* 'ressol, reverberació del sol' (DCVB; localitzat a València)
xipollar (DCVB)	*xipoller* 'xipolleig' (Camp de Tarragona)
xorcar 'embrutar'	*xorquer* 'merder' (DCVB; MONTSERRAT 1997*b*)

Però cercant entre diverses fonts també trobem aquests altres mots femenins, els quals, llevat del gènere, responen al mateix patró que els anteriors:

[196]	*caçar*	*cacera* 'acte de caçar' (*L'altre dia vam anar de cacera*)
	cansar	*cansera* 'cansament gran' (DECLC; localitzat al País Valencià i a les Terres de l'Ebre)
	canviar	*canviera* 'acte de canviar' (DRoss; DCVB; localitzat al Rosselló i al Vallespir)
	demanar	*demanera* 'el fet de demanar'
	fartar	*fartera* o *fartanera* 'acció de fartar' (REIG 1999: 320)[128]
	fogar 'foguejar'	*foguera* 'gran foc encès'
	jugar	*joguera* 'acció de divertir-se fent gresca' (GD62)
	merèixer	*mereixera* 'mereixement' (DCVB)
	pescar	*pesquera* 'acció de pescar' (DLC3, s. v. *pesquer -a*)
	plorar	*ploriquera* (DCVB) (probablement en combinació amb el sufix diminutiu *-ic*; cf. l'expressió *fer el ploricó*)
	pregar	*preguera* 'pregària'
	roncar	*roncallera* 'roncs' (Tortosa)
	solcar	*solcatera* 'rastre escumós momentani que deixa a l'aigua el pas d'una embarcació'
	suar	*suera* 'acte de suar' (DCPopArg)
	vagar	*vaguera* 'el fet de vagar, d'estar sense fer res' (DCVB; RIERA 1993: 86) (l'exemple que reporta Riera és: *A mi no em vagava de llegir, però si tenia una estona de vaguera*)
	xalar	*xalera* 'el fet de xalar' (DCPopArg)
	xorrar o *xorrejar*	*xorrera* 'el fet de xorrar, de rajar'

En aquesta llista s'hi podria afegir *soriera* 'xarrameca sense fonament' (DCVB; localitzat a la regió de l'Ebre i al Maestrat). Existeix el verb *soriejar* 'tafanejar'; no és

---

mot *nevés* és *nevers* (segons explicació del mateix DCVB). Aquest fenomen és corrent en català: cf. *reixos* ('reis mags'), *ous dusos o crusos* (per *ous durs o crus*), *oixos* ('ois', a Tortosa), *xipresos*, *esquisos*, etc. Per a més informació sobre els dobles plurals, vegeu Rull (2003).

[127] El DCVB entra *solegar* com a substantiu.

[128] Monturiol & Domínguez (2002: 100) indiquen que, a la Garrotxa, se'n diu *fartanega*, i ho defineixen com una 'menjada copiosa'. Més que considerar que hi ha un possible sufix *-eg*+F, és factible pensar que *fartanega* potser és fruit d'una deformació fonètica de *fartanera*, usual al País Valencià i a les Terres de l'Ebre. Aquest és el parer de Monturiol & Domínguez (2002).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

clar, però, que hi hagi relació entre ambdós mots.

Finalment, hem de reportar un tercer grup de substantius deverbals, que no indiquen 'acció' ni 'efecte', sinó 'ganes' (GDLC). Les 'ganes' es poden considerar la 'preacció' (perquè expressa l'estat en què es troba algú abans de fer una cosa) o 'proacció' (perquè expressa el motor que farà que algú faci una cosa).[129] Formalment són idèntics al grup anterior:

[197]

badallar	*badallera* 'impuls de badallar'
ballar	*ballera* 'ganes de ballar'
bossar	*bossera* 'ganes de vomitar, aücs, ois, basques' (*M'agarra bossera només de sentir-los*)[130]
cagar	*caguera* 'ganes de cagar'
caminar	*caminera* 'ganes de caminar' (RUAIX 1987: 41)
cantar	*cantera* 'ganes de cantar' (RUAIX 1987: 41)
casar	*casera* 'ganes de casar-se'
córrer	*correguera* 'ganes de córrer' (MOLL 1968: 234; DCVB)
dormir	*dormiguera* 'ganes de dormir' (DCVB)
escriure	*escriguera* 'ganes d'escriure' (MOLL 1968: 234)
estornudar	*estornudera* 'ganes d'estornudar'
festejar	*festegera* 'ganes de festejar' (MOLL 1968: 234)
fumar	*fumera* 'ganes de fumar'
gratar	*gratera* 'ganes de gratar-se' (DCVB)
jugar	*juguera* 'ganes de jugar' (GD62, DECLC)
menjar	*mengera* 'ganes de menjar' (MOLL 1968: 234; DLC3)
mermular	*mermulera* 'ganes de mermular' (DCVB; localitzat a Mallorca)
parlar	*parlera* 'ganes de parlar' (GD62; DLC3)
passejar	*passegera* 'ganes de passejar' (MOLL 1968: 234)
pasturar	*pasturera* 'ganes de pasturar' (DCVB; localitzat a Mallorca)
pixar	*pixera* 'ganes de pixar'
plorar	*plorera* 'ganes de plorar' (RUAIX 1987: 41: DCVB)
ploure	*ploguera* 'intenció de ploure' (*Aquest temps no té ploguera*; MOLL 1968: 234)
riure	*riolera* o *riallera* 'ganes de riure' (RUAIX 1987: 41), *riguera* (DCVB)
suar	*suera* 'ganes de suar' (DCVB)
tossir	*tossiguera* 'ganes de tossir'
xerrar o *xarrar*	*xerrera* o *xarrera* 'ganes de xerrar'

Des del punt de vista de la relació semàntica entre primitiu i derivat, s'ha de comentar que hi ha algun cas curiós en què el significat del derivat no prové de la base.

[129] El terme *proactivitat* indica la capacitat que hom té de desplegar tot allò que calgui (mecanismes, tècniques, pràctiques, etc.) perquè s'acompleixi o s'assoleixi un objectiu concret.

[130] En valencià s'utilitza el verb *bossar* 'vomitar'. El substantiu d'acció i efecte és *bossada* (pronunciat *bossà*, pel fenomen de la caiguda de la *-d-* intervocàlica).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

És el cas de *trempera* 'ganes de fer l'acte sexual', derivat del verb *trempar* 'aixecar, endurir i engrandir amb reg sanguini l'òrgan sexual masculí'.

Creiem que es pot formular la hipòtesi que, en tots tres casos, tenim el mateix sufix, amb tres resultats diferents. La base de la nostra hipòtesi és el canvi històric d'informació morfològica. En efecte, els exemples recopilats poden agrupar-se no tan sols pel gènere del derivat i pel significat, sinó també per la vitalitat (l'operativitat d'una regla que hi ha darrere i, doncs, la rendibilitat del morfema que actua com a sufix). Així, el masculí correspon a exemples més antics (i més escassos), i el femení correspon a exemples més moderns (i n'hi ha en més quantitat). Igualment, el significat d''acció i efecte' en femenins no és rendible (i tampoc, és clar, en masculins), i el significat de 'ganes' en femenins és molt rendible. A la llum d'això podem dir que:

- Antigament, el sufix *-er* nominalitzador de verbs donava substantius d'acció i efecte en masculí (*nevers*, *deler*, *lloguer*, *enyorer*).
- Posteriorment, apareixen derivats femenins. El significat és, en principi, el mateix que el dels derivats masculins: es tracta de mers substantius d'acció i efecte (*cansera*, *roncallera*, *foguera*, *demanera*).[131] El motiu pel qual apareixen aquests femenins no és clar. Podria tractar-se de casos de pseudoflexió a partir dels masculins. Aquesta pseudoflexió podria estar motivada per una voluntat d'expressar l'augmentativitat (*cansera* podria ser un 'gran cansament', *roncallera* són 'molts roncs', una *foguera* és un 'gran foc', *demanera* podria ser 'acció de demanar molt sovintejada', etc.). Al final, la proliferació de femenins fa que el sufix incorpori un canvi en la informació morfològica, i que passi a generar derivats femenins (el sufix *-er* passa a ser *-er*+F). Queden alguns derivats masculins en el lexicó; però a partir d'ara ja tenim una regla de formació de mots distinta (bé que el canvi no és semàntic, sinó gramatical: el derivat ara és femení). És així com poden sorgir mots com *cacera* 'acció d'anar a caçar'. (Aquesta explicació és la mateixa que hem formulat per al sufix *-iss*+F.)
- Més endavant, aquesta regla torna a canviar, ara semànticament. Continua donant substantius femenins a partir de verbs, però ara ja no indica 'acció', sinó 'ganes'. El motiu d'aquest canvi semàntic és difícil de determinar. Però és possible que hagi canviat la informació semàntica perquè de recursos per a substantivar verbs n'hi ha força (com es comprova en aquesta tesi), però de recursos per a indicar les ganes de fer una cosa no n'hi ha tants. Podria ser, doncs, que la llengua hagués reservat aquest sufix —que ja havia experimentant un canvi d'informació gramatical referit al gènere dels derivats— per a indicar 'ganes'. El canvi de masculí a femení pot haver ajudat a aquest canvi semàntic.

Encara que aquesta explicació no passa de ser una conjectura, hi ha un cas que

[131] Deixem de banda si hi ha alguna especialització semàntica, la qual, com hem dit [veg. cap. *Delimitacions conceptuals i metodològiques*], es pot explicar per una delimitació o per un canvi de la informació semàntica del mot derivat ja construït. Així, per exemple, *foguera* avui dia pràcticament només significa 'foc gran'.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

ha seguit una evolució semblant. És el quasisufix *-erri* (que tractem en un altre apartat [veg. cap. *Substantius amb quasisufixos*]), que expressa diverses coses, entre les quals 'persona que fa molt una cosa', 'moltes ganes de fer una cosa', etc. Sembla que el quasisufix *-erri* ha experimentat un procés paregut al que hem descrit per al sufix *-er*+F.

Un altre element que ajuda a refermar aquesta hipòtesi és el mot *bufera*, que indica 'capacitat' (concretament, significa 'capacitat d'una persona de bufar molt'). Que un d'aquests derivats amb *-er*+F indiqui 'capacitat' es pot explicar per traslació semàntica [veg. cap. *Delimitacions conceptuals i metodològiques*]). Però seria una innovació semàntica més d'aquest sufix (encara per consolidar, però).

En resum: ens trobem davant d'un sufix que actualment té aquesta forma: *-er*+F. Aquest sufix serveix per a indicar 'ganes de fer una cosa', i és força rendible en el llenguatge popular. És probable que la informació gramatical i semàntica d'aquest sufix hagi patit modificacions al llarg dels anys: era un simple nominalitzador de verbs i avui, a més de nominalitzar, hi afegeix informació de 'preacció' o 'proacció'.

9.2. Morfologia del sufix i morfologia de la base

La forma fonològica subjacent d'aquest sufix és /er/, amb tonicitat. En els derivats masculins, en tots els parlars llevat del valencià la *-r* s'emmudeix.

La base a la qual s'adjunta el sufix *-er*+F és el segment format per l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs). El sufix pot adjuntar-se a verbs de totes tres conjugacions (si bé els de la III poden presentar una base distinta):

[198]	CONJ.	VERB	SAE	BASE
	I	*xalar*	*xalera* 'acció'	[*xal-*]
	I	*xerrar*	*xerrera* 'ganes'	[*xerr-*]
	II	*meréixer*	*mereixera*	[*mereix-*]
	III	*dormir*	*dormiguera*	[*dòrmig-*]

El motiu pel qual les bases de la III conjugació són diferents pot ser l'intent d'evitar que la *e* del sufix s'interpreti com a vocal temàtica (*-i-*); amb un so [γ] això s'evita. En canvi, sembla que no hi ha cap conflicte amb la vocal temàtica de la I conjugació (*-a-*).

Quan significa 'acció', en alguns casos trobem elements fonètics entre la base i el sufix, com *-an-* (o *-n-*), *-ic-*, *-all-* (o *-ll-*) i *-at-* (o *-t-*):

[199] *fartanera* (també *fartera*), del verb *fartar* (variant d'*afartar*)
ploriquera 'fet de plorar'
roncallera 'roncs'
solcatera 'rastre escumós momentani que deixa a l'aigua el pas d'una embarcació'

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Es fa difícil determinar quin paper tenen aquests elements. A *fartanera* i *solcatera* podria tractar-se d'un interfix; però aleshores caldria considerar que la base és el radical verbal (arrel i vocal temàtica).

Pel que fa al significat de 'ganes', també hi ha alguns casos a comentar. Alguns primitius de la II conjugació (la més irregular de les tres) adopta una base específica quan el sufix *-er*+F s'adjunta a l'arrel:

> "Observau que aquest sufix s'aplica al radical del pretèrit indefinit, com es veu en els derivats de verbs que tenen el dit radical diferent del de present: *correguera* 'ganes de córrer', *escriguera* 'ganes d'escriure', *ploguera* 'ganes de ploure' (en frases com «Aquest temps no té ploguera»)." (MOLL 1968: 234)

En aquests exemples es veu que el sufix *-er*+F s'adjunta a l'al·lomorf velaritzat de l'arrel. Els verbs *córrer*, *escriure* i *ploure* tenen —com a mínim— dues arrels (més concretament, dos al·lomorfs de l'arrel):

- Una arrel sense velar ([*corr*] /korr/, [*escriu*] /eskriv/ i [*plou*] /plɔv/), que és el que trobem a l'infinitiu, al present d'indicatiu o al pretèrit imperfet d'indicatiu ([*córrer*, *corro*, *corria*; *escriure*, *escriu*, *escrivia*; *ploure*, *plou*, *plovia*]).
- Una arrel velaritzada ([*correg-*], [*escrig-*] i [*plog-*]) que és el que trobem al participi de passat, al subjuntiu o al pretèrit perfet [*corregut*, *corregué*, *corregués*; *escrigué*, *escrigui*; *plogut*, *plogué*, *plogui*, *plogués*]). En el cas de *dormiguera*, existeix la forma dialectal *jo dòrmic* (com *jo òbric* o *jo mòric*).

En aquest cas, doncs, el sufix *-er*+F s'adjunta a l'al·lomorf velaritzat de l'arrel.

A banda d'aquests casos, també tenim casos com *riolera*, *riallera* i *riguera* 'ganes de riure' i *tossiguera* 'atac de tos'. A *riolera* es pot considerar que hi ha un segment *-ol-* (enmig de l'arrel, [*ri-*], i el sufix) segurament similar al que vèiem a *roncallera*, *ploriquera*, etc. A *riallera* també es podria pensar que hi ha un segment com a *roncallera* (*-all-*?); però l'existència del mot *rialla* pot fer pensar que es tracta d'un híbrid; és a dir, que per al verb *riure*, per tal com és de la II conjugació amb vocal temàtica ø (per tant, al capdavall una irregularitat), podria ser que s'hagués agafat com a base per a derivar el substantiu *rialla*. Pel que fa a *riguera*, la base és [*rig*], el mateix morfema que trobem a *jo ric*, *he rigut*, *no riguis*, *rigueu*, etc. Finalment, quant a *tossiguera*, es podria donar la mateixa explicació que per a *escriguera*, encara que no hi hagi cap forma verbal del verb *tossir* velaritzada.

9.3. Ús

Ja s'ha indicat que considerem que es tracta del mateix sufix amb canvis històrics d'informació morfològica i semàntica. Dit això, cal subratllar que només és operativa la regla tal com està formulada actualment (creació de substantius deverbals per a expressar les 'ganes'); els usos anteriors semblen obsolets.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

En tot cas, dels usos anteriors (significant 'acció i efecte') han quedat algunes paraules (molt poques en el cas de masculins, i més en el cas de femenins). En el llenguatge general ens ha quedat *creuer*, *lloguer*, *deler*, *foguera*, *cacera*, etc. També han perviscut alguns mots restringits en algun dialecte: *xalera*, *fartanera*, *vaguera*, *xorquer*, *mellorer*, etc. Segons les obres consultades (DECLC; DCVB; DUARTE & ALSINA 1986), molts substantius masculins que designen acció es troben sobretot en el català septentrional (bé que també a la banda sud de l'Albera, com el Ripollès en el cas de *never*). Fins a tal punt és un recurs de vitalitat circumscrita a aquest territori que Coromines afirma, referint-se a *mellorer*, que és un substantiu d'acció i efecte format "conforme amb el valor abstracte de *-er* (*never* etc.), típic dels Pirineus orientals [...] si bé desusat fora d'allà i poc viable en la llengua comuna".

Quant al significat de 'ganes', és —com hem dit i com apunten altres autors— un recurs d'una gran vitalitat. Tots els tractats indiquen que és usualíssim a les Illes; i en altres territoris, com Catalunya, també és força conegut.

Diguem, finalment, que en algun cas hi ha dos derivats amb *-er*+F d'un mateix verb amb els dos sentits:

[200] *a* *juguera* 'ganes de jugar' (GD62)
joguera 'fet de passar-s'ho bé' (GD62)[132]

b *suera* 'suada'
suera 'moment en què s'iniciaria la suada' (per tant, com si es digués 'ganes de suar')

10. Els sufix *-er*+F_2

10.1. Aproximació

Hi ha un altre sufix *-er*+F, que distingim de l'anterior per dues raons: perquè s'adjunta a bases distintes i perquè el significat és 'acció i efecte' amb matís d'augmentativitat (i no pas 'ganes'):

[201]

brunzir	*brunzidera* 'molt de brunziment'
bufar	*bufadera* 'soroll que fa un animal que bufa de cansament' i 'acte de bufar moltes persones'
bullir	*bullidera* 'bull continuat' (RUAIX 1987: 41)
cantar	*cantadera* 'cantada col·lectiva' (DCVB)
cruixir o *crúixer*	*cruixidera* 'soroll d'una cosa o de diverses coses que cruixen' (DLC3), 'conjunt de cruixits' (DCVB)
dringar	*dringadera* 'dringadissa'
escarritxar	*escarritxadera* 'soroll aspre de les dents, de la sorra

[132] Potser caldria unificar-ne la grafia (per exemple, escriure en tots dos casos *joguera*, per tal com tenim *joguet* pronunciat amb [u] en els parlars occidentals).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

	contra el vidre, etc.' (DCVB)
llampegar	*llampegadera* 'llampegadissa'
lluir	*lluïdera* 'el fet de lluir' (una acció permanent)
plorar	*ploradera* 'fet de plorar' (DCVB)
roncar	*roncadera* 'roncadissa, especialment de les bèsties'
xiular	*xiuladera* 'xiuladissa'
xiuxiuar	*xiuxiuadera* 'xiu-xiu del foc, crepitació suau'

Com es veu en els exemples anteriors, hi ha molts derivats són femenins, i per això considerem que aquest sufix dóna derivats femenins. Tanmateix, hi ha algun cas de masculí. Com que hi ha molt pocs derivats masculins, podem considerar que s'han obtingut per pseudoflexió (pas de femení a masculí):

[202]	*mullar*	*mullader* 'acció i efecte de mullar molt' i 'aigua que queda en lloc'; per extensió, 'merder'
	trinxolar	*trinxolader* 'trinxadissa'[133]

10.2. Morfologia del sufix i morfologia de la base

La forma fonològica subjacent d'aquest sufix és /er/, amb tonicitat. Assumim que la base a la qual s'adjunta el sufix és la forma del participi de passat del verb, i per tant no hi ha un sufix *-der*+F: la *d* forma part de la base.

Aquest sufix pot adjuntar-se a verbs de la I conjugació i la III conjugació:

[203]	CONJ.	VERB	SAE	BASE
	I	*dringar*	*dringadera*	[*dring-a-d-*]
	III	*bullir*	*bullidera*	[*bull-i-d-*]

10.3. Semàntica

Aquest sufix permet crear substantius d'acció i efecte, però hi incorpora un matís d''augmentativitat'. Ruaix (1987: 41) indica —tot parlant d'un "sufix *-dera*"— que expressa una 'acció múltiple' o 'continuada', i Moll (1968: 233) parla d'una 'acció intensa o insistent'. No és descartable que aquest matís l'expressi el gènere femení, atès que en altres casos de substantius d'acció i efecte amb augmentativitat també hi ha gènere femení: *empipamenta* (pseudoflexió), *piuladissa*, etc.

[133] Beniers (1977: 330) reporta, per a l'espanyol, un sufix *-er*, que permet formar substantiu d'acció i efecte amb un matís de reiteració, justament adjuntats a les mateixes bases que el sufix català *-er*+F_2: *tiradero*, *gastadero*. Aquests casos reportats per Beniers són masculins; però l'espanyol també té mots semblants però femenins: *llovedera* 'pluja forta', *tembladera* 'tremolor', *sonadera* 'mocada, acció de mocar-se', *sudadera* 'suada copiosa', etc.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Saragossà (1991: 424) dóna compte d'aquest ús, però ho fa en altres termens. Segons aquest autor, els nostres sufixos *-er*+F_1 i *-er*+F_2 són el mateix; aleshores indica que quan el sufix *-er* s'adjunta al participi de passat (en comptes de fer-ho a l'arrel sense vocal temàtica) serveix com a augmentatiu del substantiu d'acció i efecte.

Fem notar, a més, que segons el DCVB els mots *ploradera* i *cantadera* també signifiquen 'ganes de plorar' i 'ganes de cantar', respectivament. Això podria ser un aval a la proposta descriptiva de Saragossà (1991), de considerar-ho un únic sufix. Amb tot, també es pot explicar per contaminació semàntica; és a dir, tenint un sufix *-er*+F per a 'ganes' i un sufix *-er*+F per a 'acció' que s'adjunten a bases distintes, podria ser que un derivat d'un sufix —ja format— agafi la semàntica de l'altre sufix.

11. El sufix *-im*[134]

11.1. Aproximació i ús

El sufix *-im* està molt limitat semànticament (com veurem després). Aquests són els derivats que s'han format amb aquest sufix:

[204]	*degotar*	*degotim* 'líquid que degota'
	escolar-se	*escolim* 'líquid que s'escola'
	escórrer-se	*escorrim* 'líquid que s'escorre' (*escorrims pluvials* (DOMINGO 2001*a*))
	[*gotellar*]	*gotellim* 'pluja molt fina' (cf. *gotellada* 'pluja grossa i curta')
	ploure	*plugim* 'pluja menuda'[135]
	regalar 'rajar'	*regalim*
	ruixar	*ruixim* 'gotetes que llança una massa de líquid agitat'
	rallar 'xarrar'	*rallim* 'acció de rallar molt' (DCVB)
	xerrar	*xerrim* 'xerrameca sense solta' (DCVB)

[205]	*beure*	*beurim* 'acte de fer beure' (segons el DCF, és 'beuratge')
	cavar	*cavim* 'regueró, resultat d'haver cavat'
	corcar	*corquim* 'pols o serradures que fa el corc a la fusta, que queden després que hagi corcat un moble'
	eixermar	*eixermim* 'allò que queda després d'haver eixermat un indret'
	escapçar	*escapcim* 'escapçadura' (DCVB; localitzat a l'Empordà i

[134] Cal distingir aquest sufix d'un altre d'idèntic formalment, *-im*, que, adjuntat a substantius, indica el 'conjunt' (*barbim*, *borrim*, *brollim*, *brostim*, *corquim* 'conjunt de corcs', *courim* 'estris per a coure', *crostim*, *rebrotim*, *xuetim* 'conjunt de xuetes', etc.), i també d'un altre d'homònim amb valor diminutiu (*llotim* 'llot clar', *polsim* 'presència lleugera de pols', *ventim* 'vent suau', *boirim* 'boira poc espessa').

[135] Tot i que podria considerar-se que es tracta del sufix diminutiu *-im* (cf. *llotim*, *polsim*) adjuntat al substantiu *pluja*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

	a Mallorca)
escombrar	ant. *escombrim* 'allò que queda després d'haver escombrat'
escurar 'fregar plats'	*escurim* 'allò que es treu en escurar quelcom, especialment els plats, en haver menjat'
esporgar	*esporguim* (sovint usat en pl.) 'allò que queda després d'haver esporgat'
menjar	*mengim* 'conjunt de miques o bocins molt petits que alguns animals deixen en rosegar quelcom'
mullar	*mullim*
neulir-se	*neulim* 'fruita mal assaonada a causa de la neulia; allò que queda després d'haver-se neulit la fruita'
pastar	*pastim* 'pa', extensió del sentit 'allò que queda després d'haver pastat' (DECLC, v. VI: 328, s. v. *pasta*)
revoltar	*revoltim* 'mescla de coses heterogènies, revoltes'
socarrar	*socarrim*
teixir	*teixim* 'allò que queda després d'haver teixit'

S'hi podria afegir *plorima* 'secreció llagrimosa' (DCVB), relacionat amb *plorar*. Tanmateix, seria un únic cas de femení, al costat de tots els altres casos masculins. Per tant, potser és preferible considerar que és un cas a banda, potser derivat del substantiu *plor* amb un quasisufix, o bé un cas de pseudoflexió (femení augmentatiu). També existeix *plorimic* (DCVB), que vol dir 'petit plor'; podria ser que fos *plorim* 'degoteig de plor' amb el sufix dimintiu *-ic* (*bo* > *bonic*, *ca* > *canic*, *papallona* > *papallonic*, *pla* > *planic*, etc.).

Alguns d'aquests derivats donen verbs de segona generació (que potser s'expliquen per la pèrdua de vitalitat d'aquest sufix, de manera que ha calgut crear un verb per a un substantiu d'acció i efecte que començava a sentir-se immotivat respecte als verbs de primera generació):

[206] *regalar* *regalim* *regalimar*
socarrar *socarrim* *socarrimar*

11.2. Morfologia del sufix i morfologia de la base

La forma fonològica subjacent d'aquest sufix és /im/, amb tonicitat. La base a la qual s'adjunta sufix *-im* és el segment format per l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs). El sufix pot adjuntar-se a verbs de totes tres conjugacions:

[207]

CONJ.	VERB	SAE	BASE
I	*regalar*	*regalim*	[*regal-*]
II	*escórrer*	*escorrim*	[*escorr-*]
III	*teixir*	*teixim*	[*teix-*]

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

En el cas de la III conjugació no es pot saber si s'adjunta a una base formada per l'arrel verbal més la vocal temàtica, atès que el sufix té una *i* a l'inici. En tot cas, com que a les altres dues conjugacions no hi ha vocal temàtica al derivat, es pot considerar que a la III tampoc hi és.

11.3. Semàntica

Aquest sufix s'empra per a indicar dues coses:

- Les accions que són una 'successió continuada', sobretot si el material que participa en l'acció és menut quant a la mida (RUAIX 1987: 41). Cabré i Castellví (2002: 750) precisa més i indica que l'acció ha de ser "lliscant".
- El resultat d'una acció quan és una "cosa menuda, prima o fragmentada" (MOLL 1968: 233).[136]

Davant d'aquesta dualitat semàntica, ens hauríem de preguntar si no ens trobem davant de dos sufixos distints (bé que idèntics formalment). Creiem que no és així, atès que aquest sufix avui dia no és rendible per al sentit de 'resultat', i sembla que, si es generés algun nou mot amb *-im*, seria per a indicar 'acció continuada'.

D'altra banda, hi ha altres derivats deverbals amb *-im* que expressen la idea de 'gran quantitat en l'acció' sense que siguin substantius d'acció i efecte. El DCVB entra *bevim* (de fet és el nom d'un personatge inventat, *En Bevim*, que apareix en una rondalla); segons aquest diccionari, aquí el sufix *-im* és el mateix que trobem a *xerrim* 'que xerra molt', que indica —segons aquest diccionari— "una gran intensitat en l'acció". Podria ser, doncs, que semànticament el sufix *-im* tingués un ventall ampli d'aplicacions (avui, però, pràcticament desusat, o només usat com a substantiu d'acció i efecte). (En aquest sentit, és possible que tingui alguna cosa a veure amb el sufix doble discontinu *-im*/*-am* [veg. cap. *Altres recursos*].)

12. Els sufixos *-it* i *-et* (aplicats a verbs que expressen sorolls)

12.1. Aproximació i semàntica

Els verbs que expressen sons —generalment, aguts— produïts amb la boca poden prendre el sufix *-et* (FABRA 1956: 128; LÜDTKE 1983: 333) o el sufix *-it*:

[208] [*alarir*] o [*alirir*] *aliret* 'xiscle, esgarip', 'crit de pollí'

[136] Cabré i Castellví (1994, vol. II: 47 i 49) dóna a aquest sufix el tret semàntic afegit de [+QUANT] (aspecte quantitatiu) i [+REDUCT] (reductiu), i explicita que és seleccionat sobretot per "verbs de moviment «lliscant» propi de matèries no sòlides".

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

aïnar 'renillar'	*aïnet* 'renill, crit de cavall'
assaïnar 'renillar'	*assaïnet* 'renill, crit de cavall'
espingar 'emetre sons aguts'	*espinguet* o *espignet* 'so o crit agut'[137]
miular	*miulet* o *miulec* 'so d'un gat' (COLOMINA 1996: 210, n. 41-42)
piular 'un ocell, cantar'	*piulet* 'cant d'un poll'
refilar 'un ocell, cantar'	*refilet* 'cant d'un ocell'
roncar	*ronquet* 'ronc' (MOLL 1968: 233)
ronxar 'roncar'	*ronxet* 'ronc'
ruflar 'respirar pel nas'	*ruflet* 'soroll que fa l'aire en sortir pel nas'
somicar o *somiquejar*	*somiquet* 'somiqueig' (DCVB)
xisclar	*xisclet* 'crit agut'
xiular o *siular*	*xiulet* o *siulet* 'so agudíssim emès per la boca d'un humà en passar l'aire'[138]

[209]

[*alarir*] o [*alirir*]	*alarit* 'crit d'una persona'
brogir	*brogit* (o *bruit*) 'molt de soroll continuat'
brunzir	*brunzit* 'so que fa una abella en passar volant; so anàleg a aquest'
clapir o *glapir*	*clapit* o *glapit* 'lladruc, ganyol'
cruixir o *crúixer*	*cruixit* 'so semblant a un frec'; 'so semblant a un pet o seguit de pets'
esclafir	*esclafit* 'soroll sec i sobtat'
grunyir	*grunyit* 'so emès per un animal o una persona, fet amb la boca, sovint de desaprovació'
lladrar	*lladrit* 'ganyol' (valencià i septentrional de transició) (REIG 1999: 415) (tb. *lladric* o *lladruc*)
miolar	*maulit* (DCVB) o *miulit* (Calp) 'soroll d'un gat' (COLOMINA 1996: 210, n. 41-42)
mugir	*mugit* 'soroll d'una vaca'
piular	*piulit* 'piulet' (REIG 1999: 523)
rugir	*rugit* 'soroll d'una fera'
[*vagir*]	*vagit* 'soroll d'una vaca'
xiular	*xeulit* (DCVB) o *xiulit* 'so agudíssim emès per la boca d'un humà en passar l'aire'
xuplar	*xuplit* 'so d'una xuclada'; 'xuclada'[139]

Riera (1993: 86) reporta un ús del sufix *-it* que no és aplicat estrictament a un verb de soroll: *belluguit*. Els exemples que dóna són *Un belluguit de peixos a la riera*, *Un belluguit de canalla*. Es pot considerar, però, assimilable a aquests sufixos.

[137] El mot *espignet* es pot considerar una variant fonètica d'*espinguet*, seguint la mateixa regla fonològica que veiem a *sagnar* respecte de *sang*.

[138] L'alternança *s/x* es dóna en català d'una manera general: *síndria/xíndria*, *siular/xiular*, *sanglot*/*xinglot*, *cigarret*/*xigarret*, etc.

[139] Podem suposar que és una 'xuclada amb soroll'. El verb *xuplar* és un híbrid entre *xuclar* i *xupar*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

12.2. Morfologia del sufix

12.2.1. Forma del sufix

La forma fonològica subjacent d'aquests sufixos és /it/ i /Et/, amb tonicitat. L'arxifonema /E/ representa un so que s'articula [e] en català occidental, [ɛ] en català oriental central i part del baleàric i [ə] en part del baleàric (llei Fabra).

Es podria plantejar si es tracta del mateix sufix, amb al·lofonia. Cal tenir present que hi ha semblança fonètica entre tots dos sufixos, a banda del fet que s'usen exactament en el mateix context (nominalització de verbs que expressen sons). En aquesta hipòtesi, la vocal tindria el tret [+PALAT], però no tindria fixat el grau d'obertura. Considerem, però, que és preferible sostenir que hi ha dos sufixos distints, ja que no hi ha, en la llengua, casos d'alternança entre [i] i [e] (formes com *g*[i]*noll* o *s*[i]*nyor* del nord-occidental s'expliquen per influència de la consonant que hi ha a tocar).

12.2.2. Velarització de la consonant dental en parlars septentrionals

A la llista d'exemples tenim tant *lladrit* com *lladric* (o *lladruc*), d'una banda, i tant *miulet* com *miulec*, de l'altra. Aquestes solucions fonètiques s'expliquen per velarització de la consonant dental, un fenomen que es dóna sobretot en parlars septentrionals. La confusió entre els sons [t] i [k] en posició final és un fenonem corrent en català, com s'ha comprovat a través d'estudis dialectològics. En aquests casos concrets, parlem de solucions pròpies del parlar septentrional (o de transició a aquest parlar): *lladric* (i *lladrit*) són pròpies de la Catalunya Nord i *miulec* ho és de Palafrugell. El mot *miulet*, en canvi, és propi d'altres zones: Empordà, Osona, Bages, València (COLOMINA 1996).

12.2.3. Possible confusió amb l'habilitació del participi de passat

L'habilitació del participi de passat és un recurs per a obtenir el substantiu d'acció i efecte d'un verb (*ferir* > *ferida*) [veg. cap. *Habilitació gramatical*]. Hom podria creure que els substantius d'acció i efecte amb *-it* són justament participis de passat (en forma masculina) habilitats com a substantius d'acció i efecte (així explica el DCVB el mot *esclafit*, per exemple). Aquesta creença estaria avalada pel fet que molts d'aquests verbs són de la III conjugació, amb vocal temàtica *i*. De tota manera, l'existència de formes com *xiulit* o *piulit*, derivats de verbs de la I conjugació (*xiular* i *piular*), ens fa pensar que es tracta d'un sufix adjuntat a l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

12.2.4. Discussió sobre l'ús epentètic

En el cas concret de *xiulet*, *ruflet*, *piulet* i *xisclet* podríem considerar també que es tracta del sufix *-et* que té per funció sil·labificar el segment *xiul*, *rufl*, *piul* i *xiscl* (confronteu-ho amb les formes obtingudes per conversió d'aquests verbs, totes amb epèntesi resil·labificadora: *xiule* o *xiulo*, *piule* o *piulo* i *xiscle* (COLOMINA 1996: 210, n. 41-42) [veg. cap. *Conversió*]).

12.3. Morfologia de la base

La base a la qual s'adjunta el sufix *-et* o *-it* és el segment format per l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs). El sufix pot adjuntar-se a verbs de totes tres conjugacions:

[210]	CONJ.	VERB	SAE	BASE
	I	*xiular*	*xiulet* o *xiulit*	[*xiul-*]
	II	*crúixer*	*cruixit*	[*cruix-*]
	III	*rugir*	*rugit*	[*rug-*]

En el cas de la III conjugació, i per al sufix *-it*, no es pot saber si s'adjunta a una base formada per l'arrel verbal més la vocal temàtica, atès que el sufix té una *i* a l'inici. En tot cas, com que a les altres dues conjugacions no hi ha vocal temàtica al derivat, es pot considerar que a la III tampoc hi és.

12.4. Ús

En espanyol el sufix corresponent a aquest té més vitalitat que en català, ja que els verbs que expressen sons produïts amb la boca agafen aquest sufix (MONGE 1970-1971: 967):

[211]		
	aullar 'udolar'	*aullido*
	bramar 'bramar'	*bramido*
	bufar 'bufar'	*bufido* 'ruflet', 'rebuf'
	chascar 'esclafir, espetegar'	*chasquido*
	chillar 'xiclar, cridar'	*chillido*
	chirriar 'grinyolar'	*chirrido*
	crujir 'cruixir'	*crujido*
	gemir 'gemegar'	*gemido*
	gruñir 'grunyir'	*gruñido*
	llorar 'plorar'	*llorido*
	pitar 'xiular'	*pitido*

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

quejarse 'plànyer-se'	*quejido* 'so de dolor, gemec'
resoplar 'rebufar'	*resoplido* 'rebuf'
restallar 'esclafir, espetegar'	*restallido*
roncar 'roncar'	*ronquido*
rugir 'rugir'	*rugido*
silbar 'xiular'	*silbido*
soplar 'bufar'	*soplido*
zumbar 'brunzir'	*zumbido*

En canvi, en català no s'usa tant: els exemples que reportem són una llista reduïda. Aquest fet diferencial —alta rendibilitat en espanyol i poca en català— podria fer pensar a algun parlant que *-it* és degut a una interferència de l'espanyol (per exemple, *xiulit* és propi de l'Ebre i desconegut al Camp de Tarragona, on es diu *xiulet*).

Cal tenir present, pel que fa a la rendibilitat, que en català molts verbs que expressen sorolls nominalitzen per mitjà de la conversió [veg. cap. *Conversió*], cosa que fa innecessari l'ús del sufix *-it* o *-et* (a diferència de l'espanyol, que empra més el sufix corresponent perquè no empra tant la conversió en aquest camp):

[212]	*grinyolar*	*grinyol* (i no pas **grinyolit*)
	espetegar	*espetec* (i no pas **espeteguit*)
	udolar	*udol* (i no pas **udolit*)
	plorar	*plor* (i no pas **plorit*)
	bramar o *bramular*	*bram* o *bramul* (i no pas **bramit* o **bramulit*)
	gemegar	*gemec* (i no pas **gemeguit*)
	roncar	*ronc* (i no pas **ronquit*)
	rebufar	*rebuf* (i no pas **rebufit*)

Això no vol dir que no es pugui generar un derivat en *-it*. Així, tot i que *brogir* té com a substantiu d'acció i efecte *bruig* (si més no apareix en els diccionaris), també pot ser *brogit*. Anàlogament, *grunyir* pot tenir com a substantiu d'acció i efecte *gruny* però també *grunyit*.

El fet és que *-it* s'usa amb relativa naturalitat a les Terres de l'Ebre, com hem dit; i segons les dades d'altres autors, s'ha emprat al País Valencià i a les comarques del nord de la regió de Girona. El que no s'usi més pot explicar-se perquè hi ha pocs verbs que expressen sorolls; en aquest sentit, la rendibilitat està lligada a la quantitat de verbs primitius possibles.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

13. Sufixos incorporats de l'espanyol

13.1. El sufix *-on*

L'espanyol té un sufix nominalitzador *-on*:

[213]	VERB ESP.	SAE ESP.	SAE CATALÀ
	apretar	*apretón (de manos)*	*encaixada*
	estrujar	*estrujón*	*rebregada*
	pringar	*pringón*	*enllardissament*
	refregar	*refregón*	*refregada*
	remojar	*remojón*	*remullada* o *remull*
	reventar	*reventón*	*punxada* / *rebentada* o *rebentament*
	sofocar	*sofocón*	*sufocament* o *sufocació*
	estirar	*tirón*	*estirada*

Aquest sufix espanyol ha penetrat en català, i el trobem en el llenguatge col·loquial amb naturalitat. No podem parlar, en aquest cas, d'una nova variant del sufix *-ó(n)/or*; primer per la diferència de vitalitat, segon per la diferència pragmàtica —els tipus de verbs en què s'apliquen i els àmbits en què els trobem—, i tercer pel matís semàntic que hi afegeix. En efecte, aquest matís semàntic és la idea de 'sobtadesa' en l'acció (matís que alguns substantius d'acció i efecte espanyols amb *-on* tenen):

[214]	*apagar-se*	*apagon* 'apagada, tall elèctric' (*Ahir hi va haver un apagon*); en català se sol usar *apagada* en el llenguatge controlat
	col·locar-se	*col·locon* 'fet de sentir els efectes d'una droga'
	parar-se	*paron* 'aturada sobtada' (*A l'agost sempre hi ha un paron a la feina*)
	baixar	*baixon* 'davallada sobtada' (*Hi ha hagut un baixon a la discoteca: no hi va tanta gent com abans*)

13.2. El sufix *-az*

L'espanyol disposa del sufix *-az*, que significa 'cop' o 'acció duta a terme de manera brusca o violenta'.[140] S'adjunta tant a substantius (*portazo* de *puerta*, *navajazo* de *navaja*, *volantazo* de *volante*, etc.) com a verbs. Equival al català *-ad*+F,[141] tot i que a vegades l'equivalència és *cop (d'una cosa)*:

[140] És possible que estigui relacionat amb l'augmentatiu *-az* (*cochazo* 'cotxàs', *casaza* 'casalot').

[141] Un sufix distint de l'habilitació del participi de passat [veg. cap. *Habilitació gramatical*].

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[215]

VERB ESP.	NOM ESP.	NOM CAT.
aguijonar	*aguijonazo*	*agullonada* 'cop d'agulló'
—	*bayonetazo*	*baionetada* 'cop de baioneta'
—	*brochazo*	*brotxada* 'passada de brotxa'
—	*carpetazo*	*carpetada* 'cop de carpeta'[142]
frenar	*frenazo*	*frenada*
lamer	*lametazo*	*llepada*
—	*latigazo*	*fuetada* 'cop donat amb el fuet'
—	*navajazo*	*navallada* 'ferida feta amb una navalla'
—	*pelotazo*	*pilotada* 'cop fet amb la pilota'
pinchar	*pinchazo*	*punxada (d'una roda)*
—	*portazo*	*portada* 'cop fet amb la porta'
—	*aletazo*	*cop d'ala*
—	*cabezazo*	*cop de cap*
—	*martillazo*	*cop de martell*
—	*porrazo*	*cop de porra, patacada*
—	*palazo*	*cop de pala*, *palada* (DCsCt)
—	*puñetazo*	*cop de puny*, *pinyac* o, en valencià i eivissenc, *punyada*
—	*tortazo*	*cop*, *pinya*
—	*vistazo*	*cop d'ull* o *ullada*
—	*volantazo*	*cop de volant* (*Va fer un cop de volant*)
—	*taponazo*	*pet* 'esclat d'un tap de xampany' (DVi)
—	*balazo*	*bala* / *tret* / *ferida de bala*
—	*sablazo*	*estocada (de sabre)* / *acanada*, *cotnada*
—	*pantallazo*	*captura de pantalla* (en informàtica)
—	*pistoletazo*	*tret* (també *tret de sortida*)[143]

Aquest sufix ha passat al català col·loquial:

[216] *panxasso* 'fet de llançar-se a una piscina de panxa'
manguerasso 'fet de passar aigua per un indret amb una mànega'
carpetasso 'cop fet amb una carpeta'
xeringasso 'xeringada'
frenasso 'frenada'

Els casos en què hi ha un verb com a primitiu (*frenasso*, *punxasso*, etc.), podem parlar d'un altre sufix que permet nominalitzar verbs. Amb tot, és un recurs poc usat (se

[142] *Carpetazo* significa 'el fet de tancar un expedient'. Podríem traduir-ho per *carpetada*.

[143] En espanyol aquest sufix ha passat a significar, figuradament, 'acte polític dur, de caràcter colpista': *tejerazo* 'cop d'estat executat per Tejero'; *tarifazo* 'decret per a regular les tarifes de telecomunicacions'; *decretazo* 'decret dur (en general)'; *medicamentazo* 'decret de retallada de medicaments de la seguretat social'. La manera més pràctica de traduir-ho és recórrer al sufix *-ad*+F (*tejerada*, *medicamentada*, *decretada*, etc., paral·lelament al ja existent *alcaldada*, de sentit semblant) (RULL 2004, cap. XI).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

circumscriu als casos reportats).

14. El sufix -*'ing*

14.1. Origen i ús

L'anglès té la terminació -*'ing* com a morfema de gerundi i l'equivalent del nostre participi de present:

[217] *to play* 'jugar' *playing* 'jugant'
to sing 'cantar' *singing* 'cantant'

En anglès els gerundis se solen habilitar com a substantius d'acció i efecte (fenomen que en les llengües romàniques també es dóna amb el participi de passat [veg. cap. *Habilitació gramatical*]):

[218] *to monitor* 'fer un seguiment' *monitoring* 'seguiment'
to feed 'alimentar' *feeding* 'alimentació'
to centralize 'centralitzar' *centralization* o *centralizing* 'centralització'
to warn 'advertir' *warning* 'advertiment'

Alguns d'aquests substantius han passat a les llengües romàniques, sovint amb adaptacions gràfiques:

[219]	VERB ANGL.	SAE ANGL.	SAE ROM.
	to mail 'enviar'	*mailing* 'tramesa'	*màiling* (ídem)
	to market 'comerciar'	*marketing* 'tècnica comercial'	*màrqueting* (ídem)
	to meet 'reunir'	*meeting* 'reunió electoral'	*míting* 'acte electoral'
	to lift 'alçar'	*lifting* 'alçament'	*lífting* 'estirament de pell'
	to lease 'arrendar'	*leasing* 'arrendament'	*lísing* 'tipus de préstec'
	to rent 'llogar'	*renting* 'lloguer'	*rènting* 'lloguer de cotxes'

Les llengües romàniques han interpretat i assumit aquesta terminació com a sufix nominalitzador. S'ha fet especialment per a designar esports d'aventura, però també per a indicar de manera genèrica l'acció de manera substantiva (LÓPEZ [*et al.*] 2000; RULL 2004: 338; CASELLAS 2001). Aquest recurs és col·loquial:

[220] *penjar* 'suspendre examen' *pènging* (*A aquest profe li agrada el pènging*)
pencar 'suspendre examen' *pènquing* (*M'han fet pènquing*)
xerrar *xèrring* (*El xèrring és la seva activitat favorita*)

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

parlar	*pàrling* (*Li va el pàrling*)
esmorzar	*esmòrzing* (*Farem un esmòrzing*)

14.2. Per a indicar 'esport d'aventura'

L'esmentat sufix també s'adjunta a primitius diversos (LÓPEZ [*et al.*] 2000; FARGAS & PALOMA 2005):

[221] *barrànquing* (forma primera de l'esport conegut avui com a *barranquisme*)
fúting
pònting (o *salt de pont*)
ràfting
climbing

A partir d'aquí col·loquialment han sorgit paraules jocoses en què se simula que hi ha un esport d'aventura (RULL 2004, cap. XI):

[222] *mètring* 'acció d'agafar-se darrere del metro en marxa' (doc. oral, 1992; *Directe.cat*, <http://www.directe.cat>, setembre del 2007)
divendring, *dissabting* (*Ara practica el divendring i el dissabting a Reus*, eslògan de campanya publicitària de la ciutat de Reus, estiu del 2001)
pànxing, *túmbing* i *sòfing*
cocodríling 'esport d'aventura al qual convida Andreu Buenafuente un entrevistat repel·lent a l'obrir una trampa perquè caigui a la fossa de cocodrils' (Andreu Buenafuente, *Sense Títol s/n*, TV3, 13-2-1998)
rellòtging 'esport d'aventura al qual convida Andreu Buenafuente el públic assistent al plató quan els tira un rellotge' (Andreu Buenafuente, *Sense Títol s/n*, TV3, 6-3-1998)
camíning (Andreu Sotorra "Avui, camíning", *Revista* [*Nou Diari*], 17-11-1996)
embússing 'esport de moda els caps de setmana a Catalunya que té lloc a la xarxa viària, especialment, a les zones més transitades i al retorn a Barcelona' (Toni Clapés, *Efectes Secundaris*, TV3, desembre del 1997)
naufràguing (*A Pèl Tour*, TV3, 22-7-2003)
pàssing 'passar de comprar' (Ada Castells, "Fer 'passing'", *Avui Diumenge*, 12-01-2003)
trèuring (*Avui*, 27-7-2003)

Quan aquest tipus de substantius tenen com a primitiu un verb, ens trobem també davant d'un substantiu d'acció i efecte tal com l'entenem en aquesta tesi (si bé volen dir sobretot 'pràctica'; és un cas de traslació semàntica [veg. cap. *Delimitacions conceptuals i metodològiques*]). En tot cas, aquests substantius d'acció i efecte són diferents dels casos com *xèrring* o *esmòrzing*, ja que s'apliquen només a esports d'aventura.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

IV. Conversió

1. Delimitació[1]

1.1. Aproximació al concepte

En aquest capítol estudiem els substantius d'acció i efecte del tipus *salt*, *prec*, *refús*, *fuga*, *joc* o *toc*, relacionats morfològicament i semànticament amb els verbs *saltar*, *pregar*, *refusar*, *fugir*, *jugar* i *tocar*, respectivament. El fenomen amb el qual s'obtenen aquests mots l'anomenem *conversió* (més avall justifiquem la tria terminològica).

Tal com han fet notar diversos autors, aquest fenomen pot explicar-se de diverses maneres, i no és fàcil determinar quina explicació és més plausible. Per exemple, Pérez Saldanya, Sifre & Todolí (2004: 244-245) apunten que hi ha dues possibilitats explicatives per a un verb com *salar*, obtingut a partir del substantiu *sal*: canvi de categoria sense adjunció d'afixos o bé adjunció d'un afix transcategoritzador zero. Altres autors, com Gràcia (1995) i Cabré i Castellví (1994), apunten més possibilitats per a aquest conjunt de mots:

> "Aquest noms, com *atac*, *odi*, *cant*, etc., [relacionats amb *atacar*, *odiar*, *cantar*, etc.,] presenten problemes molt diversos a la morfologia. [...] El procés morfològic que ha de relacionar les dues peces lèxiques, verb i nom, també ha estat molt discutit: hi ha un afix zero?, hi ha simplement un canvi de categoria?, hi ha una recategorització que crea un nus nou en l'estructura morfològica del derivat? Les possibilitats les representem a (21):
>
> (21) a. $[\ ]_V \rightarrow [[\ ]_V + Ø]_N$
> b. $[\ ]_V \rightarrow [\ ]_N$
> c. $[\ ]_V \rightarrow [[\ ]_V\ ]_N$
>
> Decidir quina d'aquestes tres solucions és la millor no és una cosa simple." (GRÀCIA 1995: 29)

> "En principi, les paraules morfològicament simples del diccionari solen ser unitats que no han estat objecte de l'aplicació d'una regla lèxica. No obstant aquest principi general, però, i malgrat el que pugui semblar d'entrada, algunes unitats simples del diccionari són també resultat d'una regla de formació. Observem els exemples de (52) i (53):
>
> | | | | |
> |---|---|---|---|
> | (52*a*) | segell | (52*b*) | segellar |
> | | raspall | | raspallar |
> | | sal | | salar |
> | | espai | | espaiar |
> | (53*a*) | esmenar | (53*b*) | esmena |

[1] Aquest capítol constitueix un desenvolupament i afinament de la nostra tesi de llicenciatura (RULL 1998).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

minvar	minva
cridar	crida
mancar	manca

Les paraules (52*b*) i (53*b*) s'han format sobre la base de (52*a*) i (53*a*) respectivament mitjançant una regla de derivació regressiva.

Les regles de derivació regressiva, també anomenades regles de conversió sintàctica, actuen sobre una base que és una entrada de diccionari i li canvien la categoria gramatical, generant, així, una nova paraula.

Aquest procés de formació ha suscitat diverses propostes d'explicació per part dels lingüistes.

Una primera proposta sosté que hi ha diferents tipus de regles de formació de paraules. Un primer tipus de regla dóna compte de la combinació de formants (lexemes i temes combinats entre si o amb derivatius), i un segon tipus de regla descriu la conversió sintàctica. Aquest segon tipus actua sempre sobre paraules del diccionari (i en cap cas sobre temes) i canvia la categoria de la paraula que fa de base d'una nova formació.

Una segona proposta postula que formacions lèxiques com les de (52) i (53) procedeixen d'una regla de derivació que adjunta un flexiu a una base lèxica. En aquesta via, els flexius es consideren pràcticament similars als derivatius: *espaiar* [...][,] *encensar* [...]. En aquesta proposta, la derivació regressiva dóna raó dels verbs construïts a partir de noms, i els noms deverbals si són femenins, però sembla impossible de descriure de la mateixa manera els noms deverbals masculins si no es postula la possibilitat que duguin un formant ø. Efectivament, tots els lexemes verbals derivats regressivament d'un nom duen necessàriament un formant flexiu (*salar*, *adobar*, *arrelar*) que explicita la seva conversió de categoria; també duen una marca explícita de flexió els noms deverbals si són noms femenins (*parla*, *conversa*, *adreça*); però no, en canvi, els noms de gènere masculí (*enginy*, *esquitx*, *rebuig*).

Una tercera via, ja explorada per Reinheimer-Rîpeanu (1974) consisteix a suposar que totes les paraules són derivades d'una base. Aquesta derivació pot ser explícita (realitzada morfofonològicament) o bé implícita (amb realització morfofonològica zero). D'acord amb aquesta proposta, els derivats podrien tenir o bé una representació morfofonològica plena (+*dor*, +*des*-, +*ment*) o bé buida o zero. Així, en teoria, totes les paraules serien derivades." (CABRÉ I CASTELLVÍ 1994, vol. I: 72-73)

La complexitat de la descripció d'aquest fenomen no es deu tan sols a l'absència de marques morfològiques —com apunta Cabré i Castellví (1994, vol. I: 72-73)—, sinó també a la dificultat de determinar quin mot és previ a quin (la *direccionalitat*). En estudis diacrònics això es pot determinar si es disposa de documentació que permet saber quina paraula (el nom o el verb) és més antiga. Ara bé, en estudis sincrònics és una qüestió pràcticament impossible de resoldre, fins al punt que Beniers (1977) apunta que la determinació de la direccionalitat és tan complexa —i tan indescriptible— que parlar de *derivació* en un sentit (N > V) o en un altre (V > N) dins d'un marc d'estudi sincrònic és "impossible":

> "A causa de la completa identidad formal de los sustantivos primitivos y derivados, resulta que, en sincronía, es imposible hablar de derivación en uno u otro sentido. En esta perspectiva no hay razón para suponer: pago > pagar, pagado > pago." (BENIERS 1977: 328)[2]

En estudis sincrònics el que se sol fer és assumir implícitament les conclusions

[2] Beniers considera que els substantius d'acció i efecte provenen del participi de passat; d'aquí ve que posi *pagado* com a primitiu hipotètic de *pago*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

obtingudes amb estudis diacrònics —l'explicació diacrònica hi és "subjacent", diu Dubois (1967)—; però generalment aquesta solució no es justifica ni s'indica com a mètode:[3]

> "Les corrélations morphologiques constatées entre les bases verbales et les bases nominales (ou adjectives) sont en général analysées selon deux points de vue :
> *a*) Une première perspective, diachronique, rend compte des rapports existant entre les verbes et les substantifs-adjectifs par une *réference étymologique*. L'explication des alternances enregistrées entre les deux ensembles de formes se trouve dans les étymons latins ; on parle alors de consonne latente lorsqu'on constate les variations suivantes :
>
> *argent*/*argenter* (latin *argentum*, *argenti*) [...]
> *pont*/*ponté* (latin *pons*, *pontis*) [...]
> *camp*/*camper* (latin *campus*, *campi*) [...]
>
> Les divergences de formes sont présentées comme le résultat de l'évolution du système linguistique. Mais cette explication, qui se borne le plus souvent à la constatation d'une différence systématique entre deux états de langue, ne peut se substituer à une analyse du functionnement synchronique du français contemporain.
> *b*) Une seconde perspective part de la notion de terme de base. Celui-ci est appelé une « racine au degré zéro » et appartient au stock lexical ; elle est, selon le cas, un substantif, un adjectif ou un verbe. D'autres mots en sont *dérivés* selon des règles morphologiques précises. On dit ainsi que le verbe *caoutchouter* est dérivé du substantif *caoutchouc*, ou inversement que le substantif *bond* est dérivé (déverbal) de *bondir*. L'explication diachronique est toujours sous-jacente, car la justification de cette analyse est en général fondée sur des témoignages historiques, sur l'antériorité du mot de base. Le substantif a précédé le verbe dans le premier exemple ; seul le verbe a un étymon latin dans le second cas.
> Toutefois on fait secondairement intervenir un critère fonctionnel dans la mesure où, considérant les substantifs et les verbes comme deux ensembles distincts de mots, on tente de définir leurs corrélations par des variations morphologiques conditionnées. Mais dans cette perspective les termes racines restent isolés de la phrase dans laquelle en fait ils s'insèrent et le seul rapport syntaxique explicitement indiqué est celui qui, d'une manière générale, distingue les substantifs des verbes. Cette seconde analyse, qui marque déjà un progrès certain sur la première, considère les alternances entre les racines comme des variations qui intéressent la constitution syllabique ou phonique du morphème et qui relèvent de la morphophonologie. On distingue alors ces oppositions (intégrées à la grammaire) des faits de dérivation, présentés comme des procédures purement lexicales.
> Ainsi dans la corrélation *affection*/*affectionné* [...], la différence de la forme du radical entre le substantif et le verbe, est une variation morphophonologique, distincte de l'addition du suffixe dans *sel*/*salière* [...]. La co-occurrence des deux phénomènes n'est pas suffisante dans cette perspective d'analyse pour intégrer les faits d'alternance et ceux de dérivation dans un même ensemble de règles morpho-syntaxiques.
> Au contraire l'analyse strictement synchronique des corrélations morphologiques entre les bases (substantifs, adjectifs ou verbes) doit partir, pour rendre compte de la totalité des phénomènes, des transformations de la phrase minimale et des règles syntaxiques qui lui sont alors appliquées." (DUBOIS 1967: 28-29)

Una altra solució també usual en estudis sincrònics —i igualment implícita— és considerar que els substantius d'acció i efecte (per exemple, *prec*, relacionat amb *pregar*) són posteriors al verb (*deverbals* o *postverbals*), mentre que els adjectius i els substantius que no són d'acció i efecte (per exemple, *sal* i *alegre*, relacionats amb *salar* i *alegrar*) són anteriors al verb.

[3] L'aportació de Dubois es refereix a la descripció del francès, però és perfectament aplicable a qualsevol llengua romànica.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

> "Com que no hi ha cap canvi formal que ens informi de la direcció del procés, no sempre és fàcil destriar en quins casos el nom deriva del verb i en quins casos s'esdevé a l'inrevés. Com a norma, es pot parafrasejar el significat del verb i veure si el nom és el resultat del verb o si existeix independentment del verb. D'acord amb aquest criteri, podem afirmar que el verb *salar* s'ha format a partir del nom *sal*, ja que *salar* significa 'condimentar amb sal'. En el cas de *prec*/*pregar* diem que el nom s'ha format a partir del verb perquè *prec* és el resultat de *pregar*." (PÉREZ SALDANYA, SIFRE & TODOLÍ 2004: 246)[4]

Ara bé, aquesta diferenciació no deixa de ser un pressupòsit; i, a més, hi ha casos que contradiuen la direccionalitat prevista en aquest pressupòsit (cas de *clic* i *clicar*; en parlem més avall).

A més a més, aquesta solució és típica del model derivacional, però el model conversional (més avall els tipifiquem), aparentment menys predisposat a aquesta mena de classificacions logicotemporals, tampoc se n'escapa. Així, en una descripció com la de Marchand (1963), assimilable al model derivacional, els substantius que fan referència a objectes concrets són primitius respecte al verb i els noms abstractes (és a dir, accions) són postverbals.

A tot això s'hi ha d'afegir que, a causa de la proliferació d'explicacions, també hi ha hagut un cert ball terminològic. Així, d'aquest fenomen se n'ha dit *derivació zero*, *derivació regressiva*, *derivació postverbal*, *derivació impròpia*, *conversió*, *conversió sintàctica*, *habilitació gramatical*, etc. En la nostra tesi, el terme *conversió* i el terme *habilitació gramatical* els reservem per a conceptes distints, seguint Ginebra (1996) (més avall expliquem per què). És important subratllar això perquè, si es ressegueixen les gramàtiques catalanes, es poden trobar aquests dos términens aplicats al mateix fenomen lingüístic:

> "Un dels processos de formació de mots disponible, encara que no tan productiu com la derivació i la composició, és la *derivació zero*, anomenada per alguns autors *derivació regressiva* o *habilitació* i explicada per d'altres com a producte d'una *conversió sintàctica*. D'acord amb aquest procés, sense recórrer ni a l'addició de formants a un radical ni a la combinació d'elements morfològics o lèxics es pot formar una nova paraula de classe diferent de la del radical del qual parteix, amb restriccions quant a la classe de paraules dels radicals i a la dels nous mots formats per aquest procés. Per a Badia (1962: § 309), la derivació zero, que anomena habilitació, consisteix en un procés semàntic, i no morfològic, que consisteix en el fet que un mot que té un significat i pertany a una categoria gramatical passa a posseir un altre significat canviant de categoria, i això sense cap canvi de forma. Dins d'aquest procés Badia inclou les lexicalitzacions de formes gramaticals d'un lexema (*berenar*, *sopar*, *bullit*, *brodat*, usats com a noms), usos sintàctics (ús d'un adjectiu com un adverbi: *parlar fort*), i fins i tot els anomenats *mots postverbals* (*ajudar - ajut*, *dubtar - dubte*). Fabra distribueix en dos apartats els casos que Badia agrupa sota el fenomen de l'habilitació. En l'apartat corresponent a la formació de noms derivats de verbs mitjançant sufix, obre un paràgraf (§ 145) en què tracta la lexicalització de formes no personals del verb (infinitius, participis i alguns gerundis) i els noms postverbals formats per derivació zero. I, en el capítol sobre verbs derivats de noms, d'adjectius i d'altres verbs (§ 150), dóna simplement una llista de verbs derivats directament de noms i d'adjectius, referint-s'hi com a «verbs derivats terminats en *-ar*, [que] presenten un element formatiu

[4] En estudis gramaticals catalans netament sincrònics trobem aquesta classificació implícita. Així ho fa, com hem dit, Cabré i Castellví (1994, vol. I: 72-73). També ho fa Mascaró (1986), d'una manera igualment implícita però apuntant que són mots obtinguts de manera distinta: segons aquest autor, el fenomen gramatical que hi ha en *tast*/*tastar* és distint del fenomen gramatical que hi ha en *flor*/*florir*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

(*ej*, *eg*, etc.) intercalat entre aquesta desinència i el radical del primitiu», tot i que més avall afirma que «amb el sufix *ejar* es formen [...] un gran nombre de verbs».” (CABRÉ I CASTELLVÍ 2002: 765)[5]

1.2. Definició

Modernament, la gramàtica catalana ha definit *conversió* com el procés mitjançant el qual s'obté un mot donant una categoria lèxica nova a un mot existent, sense adjunció d'afixos transcategoritzadors (o bé amb adjunció d'un afix transcategoritzador zero). Citem l'aportació de Pérez Saldanya, Sifre & Todolí (2004), si bé en diverses obres es pot trobar una explicació semblant:

> “La conversió, també dita *derivació zero*, *derivació impròpia* o *habilitació*, és un procés de formació de mots nous que consisteix a canviar la categoria lèxica de la base sense afegir-hi cap afix derivatiu [...]. Una anàlisi alternativa és la que proposa que el canvi de categoria es realitza mitjançant l'addició d'un afix zero a la base [...]. Els mots formats per conversió es caracteritzen perquè agafen la flexió i el significat típic de la nova categoria.” (PÉREZ SALDANYA, SIFRE & TODOLÍ 2004: 244-246)

En aquest treball assumim aquest punt de vista parcialment, però establim que hi ha dues classes de *conversió*:

1. En el cas de processos com el pas de *sal* a *salar* o d'*alegre* a *alegrar*, la conversió consisteix, efectivament, en la formació de mots nous canviant la categoria lèxica del primitiu sense afegir-hi cap afix derivatiu.
2. En el cas dels substantius d'acció i efecte i dels verbs que s'hi relacionen (del tipus *salt*/*saltar*), la conversió consisteix —d'acord amb una idea que ja insinua Dubois (1967), com hem vist— en l'actualització, com a nom o com a verb, d'un lexema potencial categoritzat alhora amb totes dues etiquetes lèxiques. D'això en diem *binespecificació gramatical*. El nom *salt* no s'obté, així, del verb *saltar* (ni a l'inrevés). Tant el nom *salt* com el verb *saltar*, mots nous, s'obtenen del mateix lexema potencial doblement especificat. (Més endavant desenvolupem la hipòtesi.)

[5] L'Observatori de Neologia (2004: 174-177) també fa un repàs sobre com s'han tractat aquests dos conceptes, i les interrelacions que hi ha entre ambdós. D'aquesta aportació destaca que posa dins un mateix sac tots els processos possibles, considerant-los en darrer terme processos d'obtenció de nous mots per una raó sintàctica, amb la diferència que el que aquí considerem *habilitació* l'Observatori de Neologia diu que es tracta d'una “lexicalització”, i la conversió és un procediment sintàctic sense lexicalització. També Cabré i Castellví (2002) tracta en el mateix apartat casos que nosaltres considerem *conversió* (*ajut*/*ajudar*), casos que considerem *habilitació gramatical* (*el parlar barceloní* i *el barceloní*) i casos que considerem *habilitació semàntica* (*virus informàtic*).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

1.3. Tipologia de mots

Com a mostres de mots obtinguts per conversió en català tenim:

[1]	*a*	*bat*	*batre* (en frases com *Quin bat de sol!*)
		bot	*botar*, *botre*, *botir*[6]
		crit, *crida*	*cridar*
		do	*donar* (en frases com *Un do de la natura*)
		dol	*doldre's*[7]
		engany	*enganyar*
		estrip	*estripar*
		fuga	*fugir*
		joc	*jugar*
		manca	*mancar*
		prec	*pregar*
		resum	*resumir*
		tast	*tastar*
		toc	*tocar*
	b	*camí*	*caminar*
		clor	*clorar*
		etiqueta	*etiquetar*
		gel	*gelar*
		glaç	*glaçar*
		matí	*matinar*
		puig	*pujar*
		quintaessència	*quintaessenciar*
		rem	*remar*
		vot	*votar*
	c	*alegre*	*alegrar*
		buit -da	*buidar*
		espès	*espessir*
		esquiu -iva	*esquivar*
		molest	*molestar*
		moll	*mullar*
		serf -va	*servir*
		tort -a	*torçar*, *tòrcer*
		viu viva	*viure*

[6] El verb *botar* significa 'fer un bot o fer bots'. El verb *botre* també significa això mateix, però té un matís de 'sobtositat', fins al punt que sovint s'aplica a un sol bot. El verb *botir* vol dir 'sortir amb força, com botant' (per exemple, l'aigua que, havent d'entrar a un recipient que s'està omplint, en surt bravament, perquè el recipient s'ha omplert del tot i no hi cap més aigua').

[7] El mot *dol* no tan sols significa un estat ('fet d'estar trist o afligit per la pèrdua d'un ésser estimat'), sinó que també, en el llenguatge tècnic d'infermeria, té un cert sentit de procés, ja que es pot trobar en frases com *elaborar el dol* (VInferm).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

En tots els casos, la diferència entre els mots de la primera columna i la segona és, bàsicament —i deixant de banda al·lomorfies, canvis fonètics o canvis gràfics—, el fet que la forma nominal i la verbal només es diferencien per la presència de morfemes caracteritzadors (gramaticals, doncs) propis de les dues categories gramaticals.

La llista [1*a*] presenta una doble columna: a la primera hi ha substantius que designen accions i, a la segona, verbs (representats aquí en infinitiu). Semànticament, els dos membres no presenten diferències: *salt* i *saltar* expressen el mateix concepte. Aquest grup de mots és el que ens interessa en el nostre estudi, i que tractarem en profunditat.

A [1*b*] també hi ha substantius i verbs, i en aquest cas els substantius no designen accions. Per això, en aquest grup la semàntica dels noms no és la mateixa que la dels verbs. En efecte, *rem* designa un objecte, mentre que *remar* designa una acció que es fa amb un rem; però el mot *rem* no designa l'acció. Igualment, un *camí* és un espai per a transitar-hi i *caminar* significa 'transitar amb l'impuls de les cames'; però *camí* no designa una acció.[8] També tenim que el *matí* és una de les parts en què es divideix el dia —des de l'eixida del sol fins a migdia— i *matinar* és l'acció de llevar-se molt aviat; però no es diu *matinar* quan algú es lleva a mig matí (de fet, llevar-se a mig matí és justament el contrari de *matinar*). És cert que hi ha una certa connexió semàntica entre els noms i els verbs d'[1*b*]; però és una connexió semàntica irregular. Aquesta diferència semàntica entre [1*a*] i d'[1*b*] és cabdal, ja que proporciona raons per a defensar que els parells es relacionen per mitjà de processos lèxics diferents.

A [1*c*] hi ha adjectius confrontats amb els respectius verbs. Conceptualment relació és més semblant a la dels parells d'[1*b*] que no pas a la dels d'[1*a*].

Com hem dit, en aquesta tesi ens interessen els casos d'[1*a*] (cas de *tast*/*tastar* o *toc*/*tocar*), que són els que establim que es formen per mitjà de l'actualització d'un lexema potencial binespecificat. Tanmateix, en fer-ne la descripció ens referim també els altres casos (substantius que no són d'acció [1*b*] i adjectius [1*c*]).

1.4. Distinció entre *habilitació* i *conversió*

Com hem apuntat més amunt, en la tradició gramatical catalana algun cop s'han usat els términs *conversió* (o *conversió sintàctica*) i *habilitació* (o *habilitació gramatical*) referits al mateix concepte. Aquesta aparent sinonímia s'explica perquè tots dos términs pertanyen a tradicions gramaticals diferents: *habilitació* el trobem a Badia i Margarit (1962) i *conversió* el trobem en autors com Cabré i Castellví (1994) o Pérez Saldanya, Sifre & Todolí (2004). Tenim, doncs, que hom s'havia referit més o menys al mateix concepte amb términs diferents.[9]

En aquest treball considerem processos diferents els que permeten obtenir substantius d'acció i efecte com *tast*, *toc*, *ajut*, etc., d'una banda —els de la llista [1]—, i

[8] Si bé podríem considerar que sí que designa una acció en l'expressió *fer camí* 'avançar'. Ara bé, aquest cas seria paral·lel al de construccions com *fer nit* 'dormir', on *nit* no indica 'acció de dormir'.

[9] Miranda (1994: 149-150), per a l'espanyol, parla precisament de *conversió* pel que aquí entenem com a *habilitació*. Igualment, Arntz & Picht (1995: 152), quan parlen de *conversió*, reporten exemples que nosaltres inclouríem a l'*habilitació*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

substantius d'acció i efecte com *berenar*, *menjada*, *caiguda*, etc., de l'altra. És una distinció conceptual que també fan altres autors:

> "Cal separar aquest procés de conversió morfològica [del tipus *tast*/*tastar*] d'altres processos de formació de mots nous que coincideixen amb aquest pel fet que no es produeix l'adjunció de cap afix derivatiu. Ens referim als processos de lexicalització de determinats usos sintàctics, en els quals no intervé cap regla morfològica. Així, no es pot parlar de derivació morfològica en el cas d'ús com a noms o com a adjectius de les formes no personals del verb, és a dir, de l'infinitiu, el gerundi o el participi. En aquests casos, el caràcter no personal del verb determina que perdin fàcilment el significat de procés i puguin assolir funcions nominals i adjectivals." (PÉREZ SALDANYA, SIFRE & TODOLÍ 2004: 246)

Seguint una proposta de Ginebra (1996), en el primer cas usem el terme *conversió*; en el segon, el terme *habilitació (gramatical)*. Reservem aquest segon terme, doncs, per a designar la formació de mots nous, per canvi de categoria lèxica sense addició d'afixos, a partir de la lexicalització de formes flexionades, que operen com a base. La regla de l'habilitació es podria formalitzar així:

[2] $[x]_{\text{CL1} \cdot \text{FLEXIÓ1}} \rightarrow [x\ \textit{FLEX}]_{\text{CL2} \cdot \text{FLEXIÓ2}}$
[*x*]: arrel; CL: classe lèxica; FLEXIÓ1: morfemes propis de la CL1; *FLEX*: fossilització dels morfemes de FLEXIÓ1, ara immotivats i pertanyents a l'arrel; FLEXIÓ2: morfemes propis de la CL2

És així com tenim:

[3] *La sortida ha sigut bona*
El poder que té la màfia és il·limitat
Anem a sopar
El romanent del pressupost d'enguany ens permetrà assumir-ho
Posa't al cobert, on guardem les eines, i així no et mullaràs
Vull que em compris un gelat

Que es poden explicar així:

[4] $[[sOrt]_{\text{V}}]_{\text{PART PASS}} + \text{F}$ (= *sortida*) → $[sortida]_{\text{N}}$
$[[pòd]_{\text{V}}]_{\text{INF}}$ (= *poder*) → $[poder]_{\text{N}}$
$[[sop]_{\text{V}}]_{\text{INF}}$ (= *sopar*) → $[sopar]_{\text{N}}$
$[[roman]_{\text{V}}]_{\text{PART PRES}}$ (= *romanent*) → $[romanent]_{\text{N}}$
$[[cObr]_{\text{V}}]_{\text{PART PASS}}$ (= *cobert*) → $[cobert]_{\text{N}}$
$[[gel]_{\text{V}}]_{\text{PART PASS}}$ (= *gelat*) → $[gelad]_{\text{Adj}}$ → $[gelad]_{\text{N}}$

Des del punt de vista segmental, la diferència entre els mots formats per habilitació i els mots formats per conversió és la següent: el mot format per habilitació té com a radical un segment que coincideix amb la forma flexionada que li ha servit com a base. En el cas dels noms *sortida*, *sopar* i *romanent*, formats a partir del participi, l'infinitiu i el

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

gerundi d'un verb respectivament, el radical conté, fossilitzats, els morfemes de conjugació de la forma que ha estat habilitada (/sOr'tida/ /so'par/, /roma'nent/). En canvi, el mot format per conversió té com a base el radical i per tant no s'hi troben morfemes flexius. L'habilitació gramatical es pot considerar, de fet, una forma particular de conversió i, a més, direccional: així com la conversió (de substantius d'acció i efecte) parteix d'una base hipotètica latent, l'habilitació parteix d'una base real flexionada amb un ús gramatical estable. Ginebra (1996: 124) precisament ha definit l'habilitació gramatical com una "conversió lexicalitzada de mots flexionats".

Hem de precisar, finalment, que aquesta proposta terminològica posa en paral·lel dos términs que s'han usat en tradicions gramaticals diferents. Però si convenim en la necessitat de considerar a banda [1] (*tast*/*tastar*) de [2] (*sortit -ida* > *la sortida*) cal un terme distint per a cada concepte.

2. Propostes explicatives anteriors

2.1. Introducció

Abans d'oferir una explicació pròpia per a mots com *salt*/*saltar* (de la llista [1*a*]), donarem compte de les explicacions anteriors fetes per altres autors. En reportar-les, farem veure quins elements de cada proposta presenten dubtes o problemes. En aquest repàs agrupem autors i explicacions i procurem sintetitzar els elements més destacats de cada aportació. Per això, no reproduïm les aportacions de Cabré i Castellví (2002) o Pérez Saldanya, Sifre & Todolí (2004), ja que es tracta d'aproximacions de síntesi.

Diversos gramàtics catalans han intentat donar compte de la conversió. Es pot considerar que, en els estudis gramaticals catalans, hi ha hagut tres models d'anàlisi per a descriure-la. Hi ha un quart model desenvolupat per autors no catalans, però que ha influït un xic en els models conversional i herencial. Val a dir, també, que no manquen concrecions o particularitats individuals en cada autor que el caracteritzen dins del seu model. Aquests models són:

a) *Derivacional* (autors: Fabra, Marvà, Badia i Margarit, Moll [primer grup]; Ruaix, Marquet, Riera [segon grup]).

b) *Conversional* (autors: Cabré i Castellví, Rigau, Mascaró).

c) *Transformacional* (autors: Chomsky, Dubois, Reinheimer-Rîpeanu).

d) *Herencial* (autores: Picallo, Fullana, Gràcia).

La delimitació que hem fet d'aquests grups es basa en el marc metodològic a què han recorregut els autors que els conformen, així com els resultats obtinguts. La nomenclatura usada respon al criteri bàsic emprat per cada model descriptiu per a donar compte de la relació dels duets d'[1]. Es pot fer, també, una distribució temporal d'aquesta classificació —en l'ordre en què l'hem exposada—, tot i que en l'actualitat hom es pot trobar publicacions amb qualsevol d'aquests quatre models. Finalment, cal dir que hi pot haver connexions entre els diversos models (per exemple, el model herencial parteix

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

d'elements tant del model conversional com del model transformacional, tot i que també té elements propis).

2.2. El model derivacional

2.2.1. Base teòrica

Hi ha un grup d'autors que considera que la relació dels mots que componen [1] respon a una *derivació* (per això anomenem aquest model *derivacional*). L'explicació que donen no és única per a tots els casos de la llista, sinó que n'ofereixen dues, en funció de la direccionalitat. En el cas dels parells [1*b*] i [1*c*] (*arrel*/*arrelar*, *alegre*/*alegrar*) consideren que el mot primitiu és el nom i l'adjectiu, i parlen de *verbs derivats* (de substantius o d'adjectius) per l'adjunció del sufix *-ar*. En el cas dels parells [1*a*] (*bull*/*bullir*) consideren que el primitiu és el verb, i parlen de *substantius postverbals* o *deverbals***,** obtinguts per mitjà d'una derivació que elimina la terminació verbal. La distinció es fonamenta en la suposada prioritat logicotemporal del primitiu.

Els autors que van difondre aquesta anàlisi són Fabra (1912; 1956), Marvà (1968) i Badia i Margarit (1962). Tots tres descriuen aquest recurs de la mateixa manera, encara que cada autor usa una terminologia un xic diferent. Per exemple, Marvà, que va publicar la seva gramàtica el 1932 (revisada el 1968), empra l'etiqueta *derivació impròpia*, però aquest terme va ser bandejat pels altres dos gramàtics (tot i que la retrobem modernament en altres autors d'aquest mateix model d'anàlisi). D'altra banda, Fabra no usa l'etiqueta *derivació regressiva*, denominació característica dels autors que es poden encasellar en aquest grup.

2.2.2. Pompeu Fabra (1912)

Fabra (1912) va ser el primer gramàtic català modern a tractar aquesta qüestió. En primer lloc diu, referint-se a casos com *bullir/bull*:

> "El catalán posee un gran número de substantivos derivados de verbos sin adición de sufijo alguno." (FABRA 1912: 245)

Fabra reporta alguns exemples: *adreça* i *adreçar*, *deixa* i *deixar*, *menja* i *menjar*, *triga* i *trigar*, etc. Més avall afirma, amb referència a casos com *caragol*/*caragolar*:

> "El catalán posee un gran número de verbos de tema substantival pertenecientes á la primera conjugación y cuyo presente de infinitivo se forma añadiendo la terminación *-ar* á la radical del substantivo correspondiente, ora sin anteposición de prefijo alguno, ora con anteposición del prefijo *a-* ó del prefijo *en-* [...]." (FABRA 1912: 258)

Finalment, per a donar compte de mostres com *místic*/*mustigar*, diu:

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

> "De los adjectivos pueden derivarse verbos de la primera y de la tercera conjugación añadiendo respectivamente las terminaciones *-ar* é *-ir* á la radical del adjetivo correspondiente, ora sin anteposición de prefijo alguno, ora con anteposición del prefijo *a-* ó del prefijo *en-* [...]." (FABRA 1912: 263)

De Fabra (1912) es pot destacar:

a) És el primer gramàtic que descriu sintèticament però acuradament aquest tipus de mots. Per a cada subdivisió que hem fet a la llista [1], Fabra hi dóna una explicació diferent, encara que la segona i la tercera podrien ajuntar-se.

b) Fabra parla d'afegiment de la "terminació *-ar*" (i *-ir*) per a formar verbs a partir de substantius i d'adjectius, "ora sin anteposición de prefijo alguno, ora con anteposición del prefijo *a-* ó del prefijo *en-*". Hem de dir que aquesta descripció serà afinada posteriorment. Avui es considera que la verbalització amb prefixació (*a-* i *en-*) es produeix perquè aquests prefixos són verbalitzadors (transcategoritzadors) i, en casos com *agermanar*, *aconsellar* o *enrarir*, no hi ha l'afegiment de cap altre afix a banda dels prefixos *a-* o *en-*.

c) Fabra indica que la "terminació" (no parla de sufix) *-ar* serveix no pas per a formar verbs, sinó per a revestir la forma del present d'infinitiu d'un verb de la I conjugació. Diem això perquè, com veurem més avall, els altres autors d'aquest model han considerat *-ar* com a sufix.

d) Fabra parla de substantius derivats de verbs "sin adición de sufijo alguno", però no fa referència al segment que fa de base d'aquesta derivació. Com veurem, aquest detall és rellevant.

2.2.3. Jeroni Marvà (1932)

Marvà (1968 [1932]: 308-311) utilitza el terme *derivació impròpia* —oposat a la *derivació pròpia*, la que es fa amb afixos— per a englobar diversos procediments per a l'obtenció de noves paraules, i hi inclou dos fenòmens (encara que sense batejar-los):

a) L'*habilitació gramatical*, o sigui, la conversió lexicalitzada que hem formulat a [2].

b) La *conversió*, però només quan el substantiu és d'acció i efecte (del tipus *xoc*/*xocar*, llista [1*a*]), perquè altres casos (del tipus *sal*/*salar* o *alegre*/*alegrar*, llistes [1*b*] i [1*c*]) són encasellats a la *derivació pròpia*, tal com faran els altres autors d'aquest mateix model d'anàlisi.

Pel que fa a la *conversió*, Marvà (pàg. 310-311) parla de "*radicals d'infinitiu* emprats com a *substantius*" i dóna com a exemples *embolic/emblicar*, *capta/captar*, entre d'altres. Per tant, es pot dir que els casos d'[1*a*] (*xoc/xocar*) són, segons aquest autor, una *derivació impròpia* en què l'arrel d'un infinitiu és usat com a substantiu. Formes infinitives

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

com *xisclar* o *udolar*, en ser desproveïts del morfema *-ar* (que representem així perquè és tal com és considerat en general per aquests autors) poden funcionar com a substantius. De la seva banda, els casos d'[1*b-c*] són, segons aquest autor (pàg. 336), derivació, ja que es tracta de radicals nominals o adjectivals que reben el "sufix *-ar*".

El concepte d'*ús del radical* com a substantiu no és equivocat —si tenim en compte que es considera el verb com a mot primitiu—, però creiem que és un desencert parlar del radical "de l'infinitiu", ja que totes les formes verbals tenen radical i, a més, sol ser el mateix (hi pot haver al·lomorfies, però són pocs casos si tenim en compte la totalitat de verbs de la llengua catalana). Seria més encertat parlar de *radical del verb*, ja que sol ser comú a totes les formes. Precisament els autors posteriors d'aquest mateix model descriptiu també refusen parlar de *radical d'infinitiu* i fan referència a *radical*.

2.2.4. Pompeu Fabra (1956)

Pompeu Fabra va oferir, a la seva gramàtica pòstuma (1956), una visió similar a la que ja havia ofert el 1912. En alguns casos dóna com a primitiu el verb, i anomena els substantius resultants *postverbals* (pàg. 129-130), tot definint-los com a substantius "trets d'un verb sense l'ajut de cap sufix". Fabra els descriu dient que

> "Consisteixen en el radical del verb, nu o augmentat d'una *e* o d'una *o* els masculins i augmentat d'una *a* els femenins." (FABRA 1956: 129-130)

Aquesta explicació es complementa donant compte del funcionament morfofonètic, ja que per als diferents substantius resultants cal aplicar-hi regles de supressió de terminacions verbals i, si cal, afegint-hi posteriorment algunes vocals (*a* com a morfema de femení, i *e, o* o *ø* com a morfemes de masculí); és així com s'obté un substantiu (*encallar* > *encall*, *aixecar* > *aixec*, *tatxar* > *tatx*, etc.).

De la mateixa manera que Marvà, la segona explicació dóna com a primitiu el substantiu. Unes pàgines més avall explica el que considera que són

> "Verbs derivats de noms, d'adjectius i d'altres verbs [...]. Els verbs derivats de noms i d'adjectius pertanyen tots a la primera conjugació o a la tercera model IIIa" (FABRA 1956: 138-139)

Aquesta explicació permet donar compte de casos com *arrel* > *arrelar*, *tany* > *tanyar*, *borró* > *borronar*, *fruit* > *fruitar*, *pell* > *pellar*, *premsa* > *premsar*, *cisell* > *cisellar*, *segell* > *segellar*, *cabdell* > *cabdellar*, etc. En aquest cas, el nom és el primitiu i el verb és el derivat.

De Fabra (1956) convé destacar tres aspectes:

a) Hi ha diferències terminològiques respecte a Marvà; així, per exemple, no recorre a la dicotomia classificativa *derivació pròpia* versus *derivació impròpia*.

b) Alhora —i en aquest sentit es desmarca de tots els autors d'aquesta línia—, intenta allunyar-se de l'ús del terme *derivació* per a donar compte de la relació

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

dels duets d'[1], encara que no ho aconsegueix del tot. Tots els autors d'aquest model consideren que *-ar* és un sufix verbalitzador que s'adjunta a substantius o a adjectius; en canvi, Fabra (1956: 109) fa menció que hi ha, en català, diversos sufixos (*-enc*, *-er*, *-eda*, etc.), i que "les terminacions verbals *-ar* i *-ir* fan l'ofici de derivació quan, per exemple, d'un adjectiu com *alegre* o *agre* es treu un *verb* com *alegrar* o *agrir*." Així mateix, rebutja el terme *derivació regressiva* i, tot i que manté dues descripcions diferents, allò que tots els altres autors designen amb aquest terme, Fabra només ho descriu dins de l'apartat *Noms derivats de verbs* sense donar-hi un terme específic. Així, com hem vist més amunt, ho descriu, simplement, dient que "hi ha [...], trets d'un verb sense l'ajut de cap sufix, un gran nombre de noms (dits postverbals)...".

c) Finalment, remarquem que, al mateix paràgraf on es parla dels *postverbals*, dóna compte del fet que

> "Hi ha, esdevinguts noms, un bon nombre d'infinitius [...], molts participis passats en llur forma femenina o masculina [...], algun gerundi [...]." (FABRA 1956: 138-139)

Tot i que no dóna nom per a aquest fenomen (el que anomenem *habilitació*), senta els fonaments de la seva conceptualització.

2.2.5. Antoni M. Badia i Margarit (1962)

Uns quants anys més tard, Badia i Margarit (1962, vol. II: 294-296 i 347-348) ofereix una descripció situada en la mateixa línia, encara que més elaborada que la dels seus antecessors. Això li permet, per exemple, tipificar en quins casos la verbalització es fa mitjançant la primera conjugació i en quins altres casos mitjançant la tercera, o bé explicitar que les vocals *e* i *o* del masculí són de suport (epítesi). La divisió entre noms provinents de verbs (per caiguda dels morfemes verbals, inclosa la vocal temàtica) i de verbs provinents de noms (per sufixació) es manté, tot i que continua sense explicitar-se per què duets de mots com els d'[1*a*] (amb substantius d'acció i efecte) i d'[1*b*-*c*] (substantius no d'acció i adjectius) continuen sent tractats en apartats diferents.

Badia i Margarit parla en el primer cas de *noms postverbals* (*bullir* > *bull*) i, en el segon, de *derivació* (*arrel* > *arrelar*). Convé fer esment d'aquesta nova proposta, situada encara dins del model derivacional, perquè una part dels mots d'[1] cauen fora de la derivació; [1*a*] (*xoc/xocar* i similars) deixa de ser, per a Badia i Margarit, derivació (i [1*b*], *arrel/arrelar* i similars, continua sent una derivació). L'autor segueix el camí encetat per Fabra, en què la derivació no serveix per a donar compte dels casos *bullir/bull*.

Citem tot seguit l'aportació de Badia i Margarit; en primer lloc, el fragment que fa referència als substantius postverbals i, en segon lloc, el que es refereix a la derivació:

> "Hay [...] sustantivos, procedentes de verbos [...]. Nos referimos a los nombres directamente sacados de un verbo, sin sufijo alguno, es decir, los nombres procedentes de constituir como tales la simple raíz del verbo originario; por eso se llaman, los obtenidos así, nombres postverbales. Estos pueden ser masculinos o femeninos. No siempre la raíz verbal se conserva intacta en el nuevo nombre, sino que, en ocasiones, viene incrementada con una *-e* o una *-o*, en los masculinos, o una *-a*, en los

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

> femeninos. [...] La presencia de una terminación vocálica (en *-e* o en *-o*) se debe a la necesidad fonética de la vocal de apoyo; ésta, en efecto, sigue siempre a un grupo de dos consonantes, o a *-rr*, con lo que se facilita la articulación consonántica. [...] El incremento [en *-a*] es debido al género femenino con que se adopta el postverbal [...].” (BADIA I MARGARIT 1962, vol. II: 294-296)

> “Son muchos los verbos que es obtienen, en catalán, mediante derivación. [...] La inmensa mayoría de sufijos para la formación verbal pertenecen a la primera conjugación, en *-ar* [...] y unos pocos a la tercera, en *-ir* [...]. Los ejemplos de verbos formados por derivación mediante el sufijo *-ar*, aplicado a un sustantivo, o a un adjetivo, son abundantísimos. He aquí algunos: *a*) sobre un sustantivo: *premsar* (< *premsa*), *creuar* (< *creu*), *arrelar* (< *arrel*), *esperonar* (< *esperó*), *segellar* (< *segell*), *col·leccionar* (< *col·lecció*).— *b*) sobre un adjetivo: *buidar* (< *buit*), *alegrar* (< *alegre*), *absentar-se* (< *absent*), *igualar* (< *igual*), *fixar* (< *fix*). Como ya hemos insinuado, también la tercera conjugación, en *-ir*, participa de la formación verbal que tratamos en este párrafo, pero en una proporción muy reducida, y partiendo tan sólo de adjetivos; ejemplos: *espessir* (< *espès*), *amorosir* (< *amorós*), *estretir* (< *estret*).” (BADIA I MARGARIT 1962, vol. II: 347-348)

Tot i que el terme *sufix* referent a *-ar* i *-ir* és absent en Fabra (parla senzillament de *terminació verbal* que s'adjunta a un nom, i només en un paràgraf indica que fa les funcions de sufix), Marvà i Badia i Margarit recorren a l'ús d'aquest terme, cosa que implica situar *-ar* com un element més de la llista de sufixos verbalitzadors.[10]

2.2.6. Francesc de Borja Moll (1968)

Moll (1968: 219-238) es basa en el mateix model d'anàlisi de Fabra o Badia i Margarit i, per tant, parla de *derivació*.[11] Com abans, hi ha substantius que són *postverbals* (pàg. 234-235), és a dir, derivats d'un verb; i verbs derivats de noms i d'adjectius (pàg. 236-237).

2.2.7. Autors posteriors a 1980 (Lluís Marquet, Carles Riera i Josep Ruaix)

Tot i que diversos gramàtics posteriors han abandonat aquest model i n'han proposat un altre (vegeu els models conversional i herencial), entre alguns autors dels anys vuitanta i noranta del segle XX ha continuat predominant el model derivacional, i han seguit parlant de derivats *postverbals* (o *deverbals*) per a referir-s'hi. Aquest segon grup és format, almenys com a autors més visibles, per Lluís Marquet, Carles Riera i Josep Ruaix.

Potser l'aportació conceptual més important d'aquesta segona fornada de lingüistes és que es reintegra l'etiqueta de *derivació regressiva*, un terme utilitzat en tradicions

[10] Hem de comentar encara un altre fet: Badia i Margarit dóna el nom d'*habilitació* per als mots de [2] (*sortit - ida > la sortida*) —i que nosaltres designem també així—. En paraules de Badia i Margarit, l'habilitació “implica sólo un proceso semántico, no morfológico, y consiste en que una palabra, que propiamente tiene un significado y pertenece a una categoria gramatical determinada, pasa, sin ninguna modificación de forma, a poseer otro significado, cambiando, para ello, su categoría gramatical primitiva por otra”.

[11] Moll enriqueix lleugerament l'apartat de la derivació perquè afegeix, a les aportacions fabriana i badiana (basades en el dialecte central), la visió baleàrica, on alguns sufixos tenen una vitalitat diferent.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

gramaticals d'altres llengües i oposat a la *progressiva* (aquesta darrera seria, precisament, la que a partir d'un primitiu es crearia un nou mot format mitjançant l'afegiment d'un afix):

> "Els derivats regressius o derivats impropis són noms que provenen de verbs sense prendre sufix, sinó agafant-ne solament el radical, a vegades amb el suport d'una vocal. S'anomenen també noms POSTVERBALS (o deverbals). Llur significat, en general, és d'ACCIÓ I EFECTE o nocions relacionades: operació, resultat, etc." (RUAIX 1987: 38-39)

> "En alguns casos, es poden formar derivats sense aplicar pròpiament cap sufix: es tracta de la derivació regressiva, que consisteix a obtenir noms a partir de verbs només amb el radical sol o, a tot estirar, afegint-li alguna vocal de suport (*-a* o *-e*); els derivats s'anomenen també postverbals. Així d'*adobar* fem *adob*; de *cridar*, *crit*; d'*adreçar*, *adreça*; de *xisclar*, *xiscle*. [Dins dels sufixos:] De *llima* [...] hem creat el verb *llimar*. En aquest cas, el sufix del verb és *-ar*, que és el sufix general per a crear verbs a partir de noms, tot i que també n'hi ha d'altres [...]."(MARQUET 1993*a*: 33-34)

> "REGRESSIUS. Pertanyen a aquest [...] grup els *derivats regressius* —també anomenats *derivats impropis*, *postverbals* o *deverbals*—, que provenen de verbs sense prendre sufix, agafant-ne solament el radical." (RIERA 1997: 10)

Aquesta segona fornada divergeix en alguns punts pel que fa als seus antecessors; així, veiem reaparèixer l'adjectiu *impropi*, que havia desaparegut després de Marvà. A diferència dels seus antecessors, aquest grup d'autors, a l'hora de definir la regressió, parlen de la formació d'un substantiu a partir del "radical" del verb, sense parlar de truncacions d'una forma verbal.

2.2.8. Valoració del model derivacional

Des del punt de vista teòric i metodològic, creiem que el model derivacional presenta problemes, tant de conceptualització com de terminologia. El primer problema el trobem en el terme *derivació impròpia* (emprat per Marvà, Marquet, Ruaix i Riera, i també pel DLing). L'adjectiu *impròpia* evoca una certa idea de "desviació". Si tenim present que tots els recursos gramaticals de la llengua són pertinents, creiem que no té sentit dir-ne *impròpia*.

El segon problema el trobem en el terme *derivació regressiva* (usual en Ruaix o Riera). S'empra per a notar que alguns substantius d'acció i efecte no es formen mitjançant l'addició d'un sufix a un verb, sinó mitjançant una suposada truncació.[12] El terme *derivació regressiva* no ens satisfà, ja que considerem que la *derivació* ha de ser necessàriament *progressiva*; és a dir, que hi ha d'haver l'adjunció d'un afix (i fonològicament ple).[13] Una *derivació regressiva* implica la idea de llevar morfemes, no pas

[12] La tradició lexicològica espanyola moderna també ha recorregut al concepte de *derivación regresiva* (MIRANDA 1994: 148-149; LANG 1990: 193). N'hi ha que usen, fins i tot, l'expressió *derivados retrógrados* (CUERVO 1954, vol. I: 804).

[13] Com a mínim, de sufixos. Hi ha autors que consideren que la prefixació també és derivació, però d'altres (MOLL 1968) consideren la prefixació un tipus de composició. Fins i tot hi ha vacil·lacions: Fabra (1956) dóna a la prefixació a vegades el tractament de derivació i a vegades el de composició.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

posar-n'hi; i això és contradictori amb la mateixa idea general de *derivació*, en què s'afegeixen morfemes. Per això, Ginebra (1996: 124) considera aquesta nomenclatura obsoleta, i hi ha altres autors que prefereixen esquivar l'ús del terme *derivació* per a designar el recurs mitjançant el qual s'obtenen els mots d'[1].[14]

El tercer problema en trobem en l'ús de l'adjectiu *postverbal* (o *deverbal*) referit als substantius que corresponen només a l'arrel verbal, perquè és desorientador. Si entenem que el prefix *post-* significa 'després de', no hi ha motiu per a creure que la derivació per sufixació (designada amb l'adjectiu *pròpia* per aquests autors) no és *postverbal*, de manera que aquesta terminologia sembla poc adient.

El quart problema —potser el més important— és que aquests autors (no pas Fabra) parlen d'un "sufix *-ar*". La lingüística catalana moderna ha tendit a no considerar el segment *-ar* de paraules com *tastar* o *alegrar* com un sufix. El segment *-ar* (com *-ir*) és la vocal temàtica i la terminació d'infinitiu; però aquesta forma impersonal no és més que una d'entre tantes altres, variables segons el temps, l'aspecte, el mode, la persona i el nombre:

> "Els afixos que poden acompanyar el nou mot (*-ar*, en *salar*, per exemple) són de tipus flexiu i, per tant, no tenen valor derivatiu." (PÉREZ SALDANYA, SIFRE & TODOLÍ 2004: 245)

Altrament, si *-ar* fos un sufix encara quedaria per explicar per què en subjuntiu trobem formes verbals sense aquest sufix (*canti* i *cantés*, per exemple; si fos un sufix, tota forma verbal hauria de tenir *-ar* abans dels morfemes de temps/aspecte/mode i persona/nombre; i aquest fet no és aclarit per cap autor).[15]

D'altra banda, molts autors —Beniers (1977), Martínez Celdrán (1975), Marvà (1932), Badia i Margarit (1962)— també consideren que hi ha un sufix nominalitzador *-e* o *-o* en el cas de *blasme/blasmar* o *esbarjo/esbargir*. Creiem que ni *-e* ni *-o* (ni tampoc *-a* en els substantius femenins) són morfemes transcategoritzadors. La *-a* es pot considerar el morfema de femení del substantiu (dada que, d'altra banda, ja han apuntat diversos gramàtics catalans, com el mateix Badia i Margarit (1962)). Quant a la *-e* o la *-o*, tant en català com espanyol, es pot explicar com una epèntesi resil·labificadora, que repara aquells mots que tenen formes insil·labificables:

[5]	*cobrir*	*cobro* (per **cobr*)
	esbargir	*esbarjo* (per **esbarj*)
	acaptar	*acapte* (per **acapt*)
	esguerrar	*esquerro* (per **esguerr*)
	blasmar	*blasme* (per **blasm*)

[14] Val a dir que Ramos (1993: 176) anomena *derivació regressiva* al que nosaltres anomenem *reconstrucció*, és a dir, al procediment de formar verbs com *erodir* i *correlar* a partir de substantius com *erosió* i *correlació*.

[15] La concepció de Marvà s'explica perquè correntment es fa referència als verbs per la seva forma infinitiva, considerada la més neutra, i s'ha acabat per identificar l'infinitiu amb la forma banderera de quasevol verb (MASCARÓ 2002; 1986: 15). Això, però, és una mera convenció: en llatí es designa els verbs per mitjà de la primera persona del present d'indicatiu, o bé podríem referir-nos als nostres verbs a través de la tercera persona del present d'indicatiu, per exemple [veg. cap. *Delimitacions conceptuals i metodològiques*].

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

El fet que l'epèntesi sigui *-e* s'explica perquè és la vocal menys marcada (de fet, és la vocal que trobem en la gran majoria d'epèntesis: *esnob*, *acte*, *carren* (per *carn*), *psiquiatre*, etc.; i si és *-o* és per altres raons (perquè cal marcar el mot com a [+MASC], per exemple).[16]

El cinquè problema és que la formulació de la direccionalitat es demostra poc encertada. Analitzant els exemples posats per aquests autors, es veu que la semàntica és allò que determina que es facin explicacions diferents (el verb seria el primitiu dels substantius d'acció i efecte i el derivat dels adjectius i dels substantius que no són d'acció). Tanmateix, no manquen exemples que no segueixen aquest plantejament. És el cas dels parells *clic*/*clicar* i *opa*/*opar*, en què el verb ha aparegut posteriorment al substantiu, tot i ser d'acció i efecte.

a) El primer cas és *clic/clicar* (VMicroinf). L'onomatopeia anglesa *click* ('acció de pitjar el ratolí [en informàtica]') s'ha lexicalitzat i s'ha exportat a altres llengües. La primera paraula entrada en català és el substantiu (*amb un clic entres a moltes pàgines web*), que apareix en una construcció verbonominal (*fer clic*, *fer un clic*, *fer doble clic*). Més endavant ha sorgit el verb *clicar* (paral·lel a l'anglès *to click*, a l'espanyol *cliquear* o *clicar*, a l'italià *cliccare* i al francès *cliquer*). I avui dia ja es planteja la possibilitat de dir *dretaclicar* i *esquerraclicar* (traducció de *to right-click* i *to left-click*).[17]

b) El segon cas és la sigla *OPA* (l'expressió plurilèxica font de la qual és *oferta pública d'adquisició* o *oferta pública d'accions*), pràcticament ja lexicalitzada (*opa*, escrita en minúscula en diversos mitjans de comunicació, i amb manifestació morfològica del plural: *dues opes*). Com a sigla lexicalitzada es pot considerar un substantiu d'acció i efecte; com que s'han generat també els mots *opant* 'empresa que fa una OPA' i *opat -ada* 'empresa que rep una OPA', es pot suposar que hi ha una conversió latent de la sigla *OPA* en un mot que pot ser alhora nom i verb, i que en els mots *opant* i *opat -ada* (per exemple, *empresa opant* i *empresa opada*) hi ha, en el fons, un verb *opar*.[18]

2.3. El model conversional

[16] En espanyol hi ha més casos de reparació perquè té menys consonants que puguin mantenir-se en posició final: cat. *engany*, esp. *engaño*. Sobre les epèntesis resil·labificadores amb *-e* en grups consonàntics en posició final, consulteu Lloret (2002: 227-235) i Bonet & Lloret (1998: 61-116).

[17] Més informació sobre l'origen del verb *clicar* a Rull (2006).

[18] Un altre indici que *opa* s'ha lexicalitzat és l'extensió de significat, això és, que s'usi com a metàfora: *A les files de Batasuna avui hi ha més odi al PNB que no a cap altre partit. Perquè l'acusen d'haver-se apropiat els ajuntaments que Batasuna hagué de deixar quan fou il·legalitzada i de voler fer una mena d'opa contra tot el nacionalisme.* (Vicent Partal, *Vilaweb* [*Mail Obert*], 18-4-2005). En espanyol també hi veiem aquest ús verbal. A banda de les formes impersonals emprades com a adjectius (*El opante que consiga acciones suficientes de una compañía para ejercer el control no se deberán ver limitados sus derechos de voto*; *Cinco Días*, 14-10-2002), en aquesta llengua hi veiem formes autènticament verbals: *No es que Endesa se vea opada por Gas Natural* (*La Linterna* [tertúlia econòmica], Cadena Cope, 24-11-2005). Per a més informació sobre la lexicalització de la sigla *OPA*, vegeu Rull (2007*a*).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

2.3.1. Base teòrica

Una segona aportació sobre aquest fenomen en la llengua catalana parteix dels llibres de M. Teresa Cabré i Castellví i Gemma Rigau (CABRÉ I CASTELLVÍ & RIGAU 1986), d'una banda, i de Joan Mascaró (MASCARÓ 1986), de l'altra. Aquests autors conformen el model d'anàlisi *conversional* (que anomenem així perquè introdueixen per primer cop, en la gramàtica catalana, el terme *conversió*), i parteixen d'un marc de referència nou, la gramàtica generativotransformacional.

Dins del marc de referència que han utilitzat aquests autors, trobem aportacions com la de Guilbert (1975), que defineix *conversió* així:

> "Aparició d'una significació nova dins el marc d'un mateix segment fonològic [... amb] el canvi de la categoria gramatical del mot, mentre que la seva substància morfològica resta inalterada." (GUILBERT 1975: 64-73)[19]

Pel que fa a la terminologia, el model derivacional introdueix el terme *conversió* o *conversió sintàctica*. Quant a *conversió sintàctica*, permet denotar que aquest procés té lloc per causes sintàctiques (aquesta idea ja va ser apuntada per Lees (1960) i Chomsky (1965)). A banda, aquest model també utilitza el terme *derivació zero*, terme que evoca la possibilitat que, per a fer el canvi de categoria gramatical, s'hi afegeix un morfema buit o zero (ø), el qual aporta la informació categorial necessària al lexema. Com veurem més avall, la hipòtesi d'un morfema zero no la trobem satisfactòria.

2.3.2. Joan Mascaró (1986)

Mascaró (1986) introdueix el concepte de *conversió*, terme encunyat pel Cercle Lingüístic de Praga (tot i que en aquest corrent s'entenia d'una manera diferent de com s'entén actualment en la gramàtica catalana). Mascaró (1986: 15) defineix *conversió* com un "canvi derivacional sense canvi morfològic", i especifica que:

> "Quan no es produeix cap canvi fonològic [...] però hi ha un canvi derivacional, se sol parlar de *conversió* (o *derivació zero*): *negre* (Adj) → *negre* (N), *rosa* (N) → *rosa* (Adj), *molt* (Adj) → *molt* (Adv). Els relacionats més freqüentment són els verbs i els substantius. Que els verbs solguin presentar afixos després de l'arrel i que s'anomenin per l'infinitiu ha fet pensar que no es tractava d'un cas de conversió (enfront de l'anglès que *sembla* presentar-ne molts més casos). Però la derivació és una relació entre arrels i per tant tanta conversió hi ha en l'anglès a *taste - to taste* com en català a *tast - tastar*. L'arrel comuna és idèntica [...]." (MASCARÓ 1986: 15)

Més avall afirma que

[19] La transcripció en català apareix en Brumme (1988-1989: 219).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

> "Considerar *ír* sufix de derivació és erroni perquè no és el cas que el masculí singular [*e*]*stret*, un dels elements del paradigma, es converteixi en l'inf[initiu] [*e*]*str*[*e*]*tir*, un dels elements de l'altre paradigma." (MASCARÓ 1986: 38)[20]

Mascaró fa notar, d'una banda, que en el pas de *tastar* a *tast* l'operació lèxica s'ha d'entendre com una operació entre arrels. I que, per tant, en el pas de *tastar* a *tast* hi ha un simple canvi de categoria de l'arrel: una arrel verbal passa a ser, mantenint idèntica forma, una arrel nominal. (En definitiva, fa notar que la base de la nominalització és l'arrel, no pas l'infinitiu.) De l'altra, fa notar que en el pas de *sal* a *salar* no hi ha addició d'afixos; no hi ha cap sufix *-ar*, sinó que el segment *-ar* és la terminació de l'infinitiu, i apareix com a conseqüència de la conversió d'una arrel nominal en una arrel verbal. Això no vol dir que Mascaró no reservi un cert paper d'afix a la vocal temàtica del verb (recordem les paraules de Fabra: *-ar* i *-ir* no són sufixos però en poden fer la funció).

Val a dir que Mascaró (1986) continua considerant que hi direccionalitat i, alhora, dos processos diferents, encara que tots dos de la mateixa naturalesa. En el cas de *tast*/*tastar* s'ha creat per conversió un nom a partir d'un verb, i en el cas de *flor*/*florir* s'ha creat per conversió un verb a partir d'un nom. D'altra banda, fem notar que aquest autor posa dins del mateix sac els casos d'[1] (*tast*/*tastar*) i els casos de [2] (*sortit -ida* > *la sortida*): qualsevol canvi de categoria sense l'afegiment de cap partícula és considerat per Mascaró com a *derivació zero* o *conversió (sintàctica)*.

2.3.3. M. Teresa Cabré i Castellví (1986-1994)

Cabré i Castellví & Rigau (1986: 32-34) i Cabré i Castellví (1994, vol. II: 90-92) empren també el terme *conversió sintàctica* per a donar compte de duets com *toc/tocar*, *sal*/*salar*, *buit/buidar*, etc:[21]

> "Les regles de conversió sintàctica expliquen el canvi de categoria que poden presentar els elements lèxics sense necessitat que se'ls adjunti un afix que justifiqui aquest canvi." (CABRÉ I CASTELLVÍ & RIGAU 1986: 32)

> "Amb una regla de conversió qualsevol parlant del català pot crear una nova paraula sense recórre[r] ni a l'addició de formants ni a la combinació d'elements morfològics o lèxics; senzillament, transcategoritzant una unitat existent al diccionari." (CABRÉ I CASTELLVÍ 1994, vol. II: 90)

---

[20] Val a dir que, dues pàgines més amunt (pàg. 36), després de reflexionar sobre el funcionament dels morfemes de gènere i el tema verbal i la seva rendibilitat semàntica, no tanca les portes a la possibilitat de denominar *-a-* i *-i-* (els temes de les conjugacions I i III) *sufixos*, ja que en alguns casos hi ha un verb que s'oposa semànticament a un altre verb que té la mateixa arrel però vocals temàtiques diferents. Seria el cas de *botre*/*botar*/*botir* —vegeu la llista [1*a*]—, *renyar*/*renyir*, etc. En aquest cas, però, el valor d'afix categoritzador de la vocal temàtica és per oposició a una altra vocal temàtica; per tant, no té gaire a veure amb el paper que té la vocal temàtica quan s'oposa a un substantiu.

[21] Cabré i Castellví (1994) dóna quatre denominacions diferents per al mateix concepte: *conversió*, *conversió sintàctica*, el recuperat *derivació regressiva* (potser per a connectar-ho amb el model derivacional i els qui l'han continuada) i *hipòstasi*, que fa referència a la doble natura d'un lexema.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

> "La conversió sintàctica és el procés funcional que consisteix a crear un lexema d'una categoria 'x' sobre la base de la forma d'un altre lexema de la categoria 'y'[:] *rebutj(ar) / rebuig*[,] *arrel / arrel(ar)*" (CABRÉ I CASTELLVÍ 1992*b*: 176)

> "Hi ha diverses maneres de verbalitzar elements de categoria no verbal. Observem els casos de *alegre/alegrar*, *fum/fumar*, *davall/davallar*. *Alegre* és una entrada al diccionari especificada [+ R, + Adj], *alegrar* és un verb l'estructura lèxica del qual és igual que la d'*alegre*, però amb una categoria diferent:
>
> *alegre* $[R]_{Adj}$
> *alegrar* $[R]_{V}$
>
> Només si postulem l'aplicació d'una regla que, sense necessitat d'adjuntar afixos, faci possible que els elements de categoria adjectiva esdevinguin verbs, podrem explicar-nos *alegrar*:
>
> *alegrar* $[\,[R]_{Adj}\,]_{V}$
>
> En aquestes situacions, l'única condició que reclamen les unitats que tenen aquesta possibilitat és que, en cas que apareguin a la frase, se'ls afegeixin els elements de flexió propis dels verbs.
> El mateix succeeix a propòsit dels verbs *fumar* i *davallar*. Regles de conversió diferents en cada cas faran que un nom o un adverbi funcionin com a verbs:
>
> *fumar* $[\,[R]_{N}\,]_{V}$
> *davallar* $[\,[R]_{Adv}\,]_{V}$" (CABRÉ I CASTELLVÍ & RIGAU 1986: 96-97)

Cabré i Castellví (1994, vol. I: 72-73; vol. II: 90-92) restringeix el recurs de la conversió a categories majors: noms, adjectius, adverbis i verbs. També matisa que les més productives són V → N (*resar/rés*), N → V (*sal/salar*) i Adj → V (*sadoll/sadollar*). De tota manera, hi hauria altres casos de conversió cada cop més usats per les necessitats comunicatives: N → Adj (*exemple clau*, *conveni marc*, *camió cisterna*, *vagó restaurant*, *home anunci*, etc.) i Adj → Adv (*parlar fort*, *treballar dur*, *cantar fluix*, *caminar lent*).[22]

El fet que les regles de conversió "no introdueixen elements transcategoritzadors com les morfològiques, sinó que elles mateixes fan possible el canvi de categoria" vol dir que els morfemes de nombre, gènere, temps/aspecte/mode i persona/nombre no han de ser considerats transcategoritzadors. Així, un pic ja està fixada la categoria lèxica del mot, s'hi adjudica gènere (per exemple, *-a* per al femení) i nombre (per exemple, *-s* per al plural) si és substantiu, i temps/aspecte/mode i persona/nombre si és verb.

En qualsevol cas, Cabré i Castellví continua mantenint separats els noms que es converteixen en verbs (*sal/salar*, *esglaó/esglaonar*) i els verbs que es converteixen en noms (*cantar/cant*, *pregar/prec*), de manera que, per a aquesta autora, continua havent-hi mots primitius que, convertits en una altra categoria lèxica, esdevenen nous mots. Cabré i Castellví, doncs, reprodueix, el mateix ordre lògic que vèiem en el model derivacional. És important de fer notar, però, que en el model conversional rarament s'explica com es pot determinar la direccionalitat; les poques aportacions que hi ha en aquest sentit són marginals, com ara aquesta nota a peu de pàgina, que citem pel seu interès:

> "Respecte a aquest punt [la determinació del mot primitiu], vegeu CORBIN (1976), on es fa una anàlisi de la qüestió de l'anterioritat entre unitats de la mateixa longitud. En francès casos com
>
> | | | |
> |---|---|---|
> | amidon | amidonner | amidonnage |
> | sel | saler | salage |
>
> en contrast amb

[22] En el nostre constructe, l'ús d'un adjectiu com a adverbi (*parlar fort*) es podria considerar com una habilitació gramatical.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

> accorder accord *accordage
> amnistier amnistie *amnistiement
> demostren si el que és previ és el nom o el verb. Si el verb és la base per a la derivació del nom, no és possible de nominalitzar-lo amb sufix; la regla sintàctica de conversió verb en nom li barra el pas.
>
> En català la situació és diferent. Exemples com els següents ens ho demostren:
>
> conversar conversa conversació
> enyorar enyor enyorament
> encantar encant encantament
> arrel arrelar arrelament
>
> Ara bé, si la base és [+ V] i produeix dos noms, l'un amb sufix i l'altre sense, tots dos podran ser sinònims (*enyor / enyorança // planteig / plantejament*), però si la base és [+ N] n'hem obtingut [+ V], els dos noms resultants no seran semànticament equivalents (*arrel / arrelament // níquel / niquelació*)." (CABRÉ I CASTELLVÍ & RIGAU 1986: 33-24, n. 27)

Com fan notar aquestes autores, però, la proposta de Corbin (1976) no és aplicable al cas català.[23]

2.3.4. Valoració del model conversional

Creiem que el model conversional representa un avanç important respecte al model derivacional.[24] Amb tot, també té limitacions. Així, es plantegen diverses possibilitats per a explicar mots com *tast* i *tastar* (afix zero, una regla de conversió sense afix, etc.); però, per la mateixa natura dels mots analitzats, és difícil especificar quina d'aquestes possibilitats és la més plausible.

Un aspecte que el model conversional no pot resoldre és el de la direccionalitat. Es contiua considerant que hi ha mots previs a d'altres (és a dir, que un nom pot convertir-se en verb i que un verb pot convertir-se en nom). Però el problema —reconegut per Cabré i Castellví & Rigau (1986)— és determinar en cada cas quina direccionalitat hi ha.

Un altre aspecte que no veiem clar és el de l'anomenat *afix zero*. Cabré i Castellví —i també Gràcia (1995: 29)— planteja la possibilitat que hi hagi un afix ø que permetria la transcategorització de [+V] a [+N]:

> "La forma més prototípica de la derivació consisteix en la combinació d'un afix (prefix o sufix) amb un radical. En aquesta combinació hi ha un element que sempre és lèxicament ple: el radical, sense el qual no es dóna cap procés de derivació. Els afixos, però, i més restrictivament els sufixos, poden ser lèxicament plens o buits, de manera que, al costat de la derivació explícita, tenim també la possibilitat de derivar mots nous d'un radical sense cap afix explícit: és el procés que anomenem *derivació zero*. Els mots *rebuig*, *dubte*, *repte* són noms derivats dels radicals dels verbs *rebutjar*,

[23] Una aportació que s'afegeix com a complement a les tesis d'aquests autors és la de Ginebra (1996), que proposa refer la terminologia procurant no trencar amb la tradició gramatical catalana (tant del model derivacional com conversional), i de la qual ja hem donat compte a l'hora de justificar la tria terminològica a l'inici d'aquest capítol i també a l'inici de la tesi [veg. cap. *Delimitacions conceptuals i metodològiques*].

[24] Encara que no s'abandona del tot la idea de derivació (que, en tot cas, seria amb un afix zero). Per exemple, Brumme (1988-1989), en estudiar les tendències neològiques del català, empra el terme *derivació implícita* al costat de *conversió*. També Mascaró (1986) considera que a *florir* hi ha una derivació (a partir de *flor*). La diferència substancial d'aquest autor amb el model derivacional és que no considera *tast*, *prec*, *toc*, etc., derivats dels infinitius *tastar*, *pregar*, *tocar*, etc. Cabré i Castellví (2002) empra el terme *derivació zero*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

> *dubtar*, *reptar*; i *igualar*, *fixar*, *buidar* són verbs derivats dels radicals dels adjectius *igual*, *fix*, *buit*. El procés que s'ha produït en aquests casos és que és la formació d'una unitat nominal directament, només llevant-li la flexió pròpia del verb en el procés de formació de noms; i afegint-la-hi en el cas de la formació de verbs. Parlem en aquests casos de derivació zero perquè pressuposem que hi ha un sufix fonològicament buit en aquesta derivació." (CABRÉ I CASTELLVÍ 2002: 734)

A parer nostre, considerar la possibilitat que existeixi un afix zero transcategoritzador presenta alguns problemes:

a) És arriscat considerar que hi ha morfemes zero (buits fonològicament), ja que comprovar-ne l'existència no és possible més enllà dels plantejaments teòrics. Per això hi ha autors que procuren evitar aquest concepte: per exemple, Viaplana (1991: 243) sosté que el gènere masculí en mots com *noi* es manifesta no pas amb morfema zero —com proposa Mascaró (1986)—, sinó amb absència de morfema.

b) És cert que alguns autors han treballat amb la suposició de l'existència de morfemes zero. La hipòtesi que hi hagi un "sufix fonològicament buit", per exemple, l'exposa Mascaró (2002: 470) en parlar dels morfemes verbals. Mascaró considera (exemplificant amb la 3a persona del singular dels verbs) que "el morfema té propietats semàntiques, sintàctiques, etc., però no en té de fonològiques. En aquest darrer cas parlem de *morfema zero* o, més pròpiament, *morf zero*". Ara bé: quan es recorre a la idea d'un morfema zero creiem que ha de ser per oposició a altres morfemes fonològicament plens. D'aquesta manera, un morfema zero de masculí (buit fonològicament) s'oposaria a un morfema *-a* de femení (ple fonològicament), com a *noi* i *noia*. Igualment, un morfema zero de singular (buit fonològicament) s'oposaria a un morfema *-s* de plural (ple fonològicament), com a *noi* i *nois*. Aquestes oposicions són típiques de la morfologia flexiva; però en morfologia lèxica no hi ha unes oposicions tan sistemàtiques, i d'aquí ve que resulti poc consistent parlar d'un afix zero en morfologia lèxica.

c) Si el morfema és buit fonològicament, no es pot parlar de *sufix zero*, ja que si no té entitat fonològica no podem saber si és un sufix, un prefix o una altra mena d'afix. (Podem suposar que Reinheimer-Rîpeanu (1974) empra el mot *sufix zero* perquè generalment, per a transcategoritzar, en les llengües romàniques es fan servir sufixos; però en català tenim també prefixos transcategoritzadors, com *a-* en el verb *agermanar*.) Potser per això és preferible dir-ne —com fa Cabré i Castellví (2002)— *afix zero* o *morfema zero*.

Finalment, un altre element que podríem qüestionar d'aquest model és que alguns autors no distingeixen prou la *conversió* (llista [1]) de l'*habilitació gramatical* (llista [2]). Si ho fan —per exemple, Cabré i Castellví (1994, vol. II: 95)— es limiten a donar-ne compte de l'existència sense assignar-hi una denominació específica.[25]

[25] És cert que tant la *conversió* com l'*habilitació gramatical* tenen elements en comú i podrien encabir-se en una definició genèrica ("transcategorització sense adjunció d'afixos transcategoritzadors"). I també és cert que, amb definicions molt específiques per a cada concepte, hi pot haver casos difícilment classificables (seria

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

2.4. El model transformacional

2.4.1. Base teòrica

El model *transformacional* (dit així perquè se centra en les transformacions) parteix de la base que els canvis de categoria gramatical (per exemple, d'adjectiu a substantiu abstracte: *rar*/*raresa*, *fred*/*fredor*, *tranquil*/*tranquil·litat*) poden explicar-se en el component sintàctic i/o per una especificació categorial del lexema prou laxa en el lexicó. Alguns autors que han desenvolupat aquest model són Dubois (1967), Chomsky (1970) i Reinheimer-Rîpeanu (1974).[26]

Es pot considerar que el model transformacional té dues variants: la *transformacionalista pròpiament dita*, d'una banda, i la *inespecificacionista*, de l'altra. La variant *transformacionalista pròpiament dita* considera que els reenfocaments de l'oració poden comportar canvis sintàctics (amb una recol·locació dels seus elements) i morfològics. Un dels canvis morfològics pot ser la transcategorització de verb a nom, o d'adjectiu a nom (*Aquesta noia és bella* es pot transformar en *La bellesa d'aquesta noia*). Els canvis poden comportar l'aparació de nous elements (en l'exemple anterior, l'article *la*, la preposició *de* i el sufix *-es*+F). S'estableix, doncs, que les transformacions sintàctiques poden introduir (o eliminar) afixos i, per tant, en el cas que ens ocupa (conversió amb verbs i substantius d'acció i efecte) se sosté que el pas d'una categoria a una altra es pot assimilar en més d'un sentit a una operació morfosintàctica. De la seva banda, la variant *inespecificacionista* preveu que al lexicó hi ha mots amb una categorització gramatical prou laxa, de manera que, segons la posició que acabin ocupant en l'oració, adopten una categoria o una altra.

2.4.2. Noam Chomsky (1970)

Chomsky (1970) proposa una entrada no marcada categorialment, cosa que permet parlar de categorització motivada per la sintaxi en la inserció lèxica:

> "Chomsky proposa [...] que, per donar compte de les regularitats que hi ha entre noms i verbs, alguns elements lèxics poden ser considerats entrats al lexicó amb trets de selecció fixats, però que són neutres pel que fa a trets categorials [±N], [±V]." (PICALLO 1991: 298)

---

el cas dels adjectius que es poden emprar com a adverbis: *parlar fort*). Però, com hem dit, creiem que és necessari —almenys en els substantius d'acció i efecte— considerar-los recursos distints.

[26] Chomsky havia plantejat també hipòtesis sintactistes en la formació de mots, però més endavant (en l'aportació del 1970) abandona el posicionament sintactista (VALLÈS 2004: 29-30). Dubois se centra en el francès, bé que les seves conclusions poden aplicar-se de manera general al català; en canvi, Chomsky se centra en l'anglès i, en aquest cas, la seva aplicació al català requereix adaptacions. Hem citat l'aportació de Dubois (1967) al principi d'aquest capítol i per tant ja no en donem compte aquí.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

> "Chomsky (1970) també proposa per explicar aquests casos una entrada no marcada categorialment, la qual, en cas de ser inserida en una estructura de la frase, serà específicament seleccionada per la regla d'insersió i realitzada fonèticament de manera adequada." (CABRÉ I CASTELLVÍ & RIGAU 1986: 33-24, n. 27)

Aquesta proposta bicategorial parteix de la presumpció que hi ha quatre *categories majors* (substantius, adjectius, verbs i preposicions), en funció de la seva filiació en una classificació en què cada categoria pot tenir el tret [+N] i/o [+V]:

[6] TAULA DE LES CATEGORIES GRAMATICALS DE CHOMSKY

	+N	—N
+V	Adjectiu (+N+V)	Verb (—N+V)
—V	Substantiu (+N—V)	Preposició (—N—V)

Segons aquesta proposta, en el lexicó el lexema [*rebuig*] no és ni substantiu ni verb, sinó que pot ser ambdues coses; i es determina si és una cosa o una altra en funció de les necessitats sintàctiques. Així, tenim *rebutjar* i *rebuig*, on *rebutjar* "representa" la forma verbal d'aquest lexema i *rebuig* la forma nominal.

2.4.3. Sanda Reinheimer-Rîpeanu (1974)

Reinheimer-Rîpeanu (1974) —que no utilitza el terme *conversió*— fa una altra formulació, en què estén la inespecificació a tots els lexemes. La categorització gramatical quedaria determinada per les necessitats sintàctiques:

> "Reinheimer-Rîpeanu (1974) parteix de la base que tots els lexemes, tant els simples com els complexos, són derivats d'una forma de base no marcada respecte a la categoria: el procés de derivació consisteix a adjuntar-li un element, que pot ser morfofonològicament zero o ple, que la categoritza. Amb aquesta opció soluciona la qüestió problemàtica de la prioritat en la derivació.
>
> | | | |
> |---|---|---|
> | rebuig | + $[Ø]_N$ | $rebuig_N$ |
> | rebuig | + $[Ø]_V$ | $rebutjar_V$ |
> | arrel | + $[Ø]_N$ | arrel |
> | arrel | + $[Ø]_V$ | arrelar |
> | cu(a) | + ej_V | cuejar |
> | cua | + $[Ø]_N$ | cua" |
>
> (CABRÉ I CASTELLVÍ & RIGAU 1986: 33-24, n. 27)

Cal matisar que la proposta de Reinheimer-Rîpeanu (1974) es troba a mig camí del model transformacional i del model derivacional. En efecte, el plantejament teòric s'acosta a les propostes descriptives transformacionalistes; però també estableix que hi ha un *afix*

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

transcategoritzador buit fonològicament, que és allò que permet que els lexemes tinguin categoria gramatical quan s'insereixen a l'oració:

> "On attribue un suffixe zéro aux verbes qui «sont dérivés de noms» sans autre suffixe que celui de la conjugasion —suffixe zéro qui explique l'oposition nom/verbe; la même solution pour les substantifs «formés de verbes»." (REINHEIMER-RÎPEANU 1974: 22-24)

En resum, segons aquest plantejament qualsevol mot (*arrel*, *cua* o *rebuig*) necessita rebre el sufix; per tant, més que un *afix transcategoritzador*, es tractaria d'un *afix categoritzador*; i aquest afix categoritzador pot ser un morfema ø nominalitzador i un morfema ø verbalitzador.

Aquesta aportació ha tingut poc ressò en la lingüística catalana. En part, això es pot explicar perquè hi ha força mots als quals només es pot assignar una categoria gramatical, fet contradictori amb la versatilitat gramatical del plantejament de Reinheimer-Rîpeanu. Ara bé, la part positiva d'aquesta proposta és que es fa un esforç per a eliminar el problema de la direccionalitat, que els models derivacional i conversional no han sabut resoldre. En efecte, Reinheimer-Rîpeanu reconeix que determinar la direccionalitat és complicat, ja que

> "Le critère sémantique ne résout pas toujours la question de l'anteriorité du nom ou du verbe." (REINHEIMER-RÎPEANU 1974: 24)

Per això, formula una proposta que no preveu una direccionalitat d'un primitiu a un derivat (en el cas de duets V/N):

> "Une description synchronique de la dérivation ne permet pas que l'on considère duex formes en succession (l'une primaire, l'autre secondaire); elle réclame l'examen de l'existence simultanée (parallèle) des deux formes paradigmatiques (le paradigme y étant constitué en fonction de l'unité de la racine). [...] Mais quelle est la nature de cest formants appelés à construire des thèmes à partir de la même racine? Généralement on les apelle morphèmes gramaticaux —désinences, flexifs. On dit que les flexifs, les désinences, caractérisent le mot au point de vue grammatical [...]. Mais ce ne sont pas les flexifs qui s'ajoutent, en s'imposant, à un certain thème ou à une certaine racine; serait-ce la racine on le thème qui réclame la présence de certains flexifs? [...] Il y en a [, de radicals,] qui se combinent uniquement avec des flexifs nominaux (substantivaux [...] ou adjectivaux [...]); d'autres uniquement avec des flexifs verbaux [...]; mais il y a aussi des segments-base qui se combinent avec des flexifs nominaux aussi bien qu'avec des flexifs verbaux (substantivaux et verbaux [...])."(REINHEIMER-RÎPEANU 1974: 24)[27]

La proposta de Reiheimer-Rîpeanu presenta un avantatge i un inconvenient:

a) L'avantatge és que —com ja fan notar Cabré i Castellví & Rigau (1986)— se soluciona el problema de la direccionalitat.

[27] Reinheimer-Rîpeanu afegeix, en una nota, que formula la seva idea a partir d'una descripció d'A. Graur per a la lingüística indoeuropea.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

b) El problema és que tots els mots que participen del funcionament exemplificat a [1] rebrien automàticament dos sufixos, ø verbalitzador i ø nominalitzador. No sembla que sigui gaire econòmic considerar que tots els mots han de rebre un afix categoritzador, quan aquest sovint és ø (això, deixant de banda que hi ha autors que rebutgen l'existència d'afixos buits fonològicament). Potser seria més pràctic dir que tots els mots han de rebre informació categorial (un moment o altre: bé al lexicó, bé abans de la inserció lèxica, bé durant la inserció lèxica, bé després de la inserció lèxica).

2.4.4. Valoració del model transformacional

La gran aportació del model transformacional, i més concretament la variant inespecificacionista, és que se soluciona el problema de la direccionalitat. En efecte, si, al lexicó, un mot està inespecificat o poc especificat categorialment, pot manifestar-se com a verb o nom en funció de les exigències sintàctiques. Amb això no cal determinar si el verb prové del nom o si el nom prové del verb. Ja avancem que aquesta aportació la recollim en aquesta tesi, però reformulada: en comptes de parlar d'*inespecificació*, parlem de *binespecificació*.

El model transformacional, però, presenta també algun problema. L'objecció principal és la seva alta abstracció: recurs sistemàtic als sufixos zero, establiment de lexemes poc o gens categoritzats gramaticalment al lexicó, etc. Un altre problema és l'existència mateixa de la sufixació o de la prefixació. Si tots els canvis de categoria gramatical es deguessin a transformacions sintàctiques, és factible suposar que n'hi hauria prou amb lleus canvis de marques morfològiques (de la categoria gramatical original a la categoria gramatical nova). De fet, així funciona l'habilitació gramatical dels adjectius (*lo blau m'agrada*; *parlar fort*), la lexicalització de sigles (RULL 2007*a*) o, justament, la conversió. En aquest supòsit, els sufixos i els prefixos transcategoritzadors serien pràcticament inútils.

2.5. El model herencial

Un quart model analitza els verbs i els substantius d'acció i efecte a partir de l'herència de l'estructura argumental quan els lexemes canvien de categoria (i que per això anomenem *herencial*). Aquest model treballa amb els canvis en la sintaxi; per tant, aprofita bastants plantejaments del model transformacional, variant transformacionalista pròpiament dita, si bé també aprofita elements del model conversional. En català, les autores que han treballat amb aquest model són Picallo (1991) i Gràcia (1995), però és Fullana (1996, partint de Hale i Keyser, 1993) qui arriba més lluny en la descripció.

Hem fet una exposició d'aquest model al principi d'aquest treball [veg. cap. *Delimitacions conceptuals i metodològiques*, punt 3.3.4], ja que era pertinent per a determinar quina relació hi ha entre l'expressió de l'acció i l'expressió de l'efecte mitjançant substantius.[28] En resum, aquest model planteja que la conversió d'un substantiu en verb (*sal* o *arrel* donarien *salar* i *arrelar*) es deu a un moviment del substantiu al lloc

[28] En la gramàtica espanyola hi ha aportacions semblants, com la d'Azpiazu (2004) o Bordelois (1996).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

del verb (per exemple: *posar sal a un plat* > *salar un plat*). Amb tot, cal dir que aquest model —almenys així ho fa Gràcia (1995)— no tanca la porta a la conversió presintàctica, és a dir, la que es dóna a nivell lèxic, abans de la inserció lèxica [veg. cap. *Delimitacions conceptuals i metodològiques*, punt 3.3.4]. La diferència entre transcategorització lèxica o sintàctica seria gramatical (conversió i sufixació) i semàntica ('acció' o 'efecte'), però ja hem vist que aquesta correlació no és sistemàtica. Val a dir que, en el moviment sintàctic, aquest model preveu l'existència d'un afix situat al node on fa cap el mot que es mou. Si *necessitem* un afix categoritzador vol dir que la paraula que cal recategoritzar ja està marcada; és a dir, perquè un mot passi a ser substantiu per mitjà d'un afix primer ha de ser una altra categoria gramatical. Es pot dir que això és el que permet parlar de direccionalitat.

3. Anàlisi

3.1. Proposta descriptiva

Considerem que la *conversió* és l'obtenció d'un mot per assignació de categoria lèxica a l'arrel d'un lexema. Aquesta definició és prou genèrica i abraça tant casos de *canvi de categoria* o *transcategorització* (com *sal*/*salar*, llista [1*b*]) com casos en què, des d'un punt de vista transformacional inespecificacionista, hi hauria una mera *categorització* (com *tast*/*tastar*, llista [1*a*]). Tal com l'hem definida, en la conversió l'únic canvi perceptible és la dotació de la informació morfològica pertinent a la categoria gramatical resultant.

Com hem anat apuntant, la conversió pot plantejar-se de dues maneres distintes:

a) Una primera és considerar que el lexema està inespecificat o poc especificat quant a la categoria gramatical. Així, *tast* seria [+N] i [+V] al lexicó (o bé [±N] o bé [±V]), i la posició sintàctica determinaria la categoria final.

b) La segona és considerar que un mot [+N] pot passar a [+V] sense adjunció d'afixos transcategoritzadors (o bé un mot [+V] pot passar a [+N] sense adjunció d'afixos transcategoritzadors).

Agafem la primera opció per a [1*a*] (*tast*/*tastar*) i la segona opció per a [1*b*] i [1*c*] (*alegre*/*alegrar* i *rem*/*remar*). Així, considerem que hi ha dues menes de conversió: la que té lloc *per categorització* i la que té lloc *per recategorització*. La primera atorga categoria gramatical a una base lexemàtica la categoria de la qual és poc especificada (o multiespecificada); la segona, atorga una nova categoria gramatical a una base lexemàtica amb categoria plenament especificada. La primera té lloc a [1*a*] (on els substantius són d'acció), mentre que la segona té lloc a [1*b*] i a [1*c*] (amb substantius no d'acció i adjectius).

3.2. La conversió per categorització

3.2.1. Descripció

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

En el cas d'[1*a*], és a dir, dels noms que tenen el tret semàntic [+ACC] (*tast*/*tastar*), la *conversió* es pot definir com un procediment lèxic que indica quina categoria lèxica han de tenir els lexemes que, en el lexicó, no tenen aquesta informació completa o prou completa (de moment diguem que aquesta informació està *inespecificada*). Per això diem que és una *conversió per categorització*.

Aquesta formulació es fonamenta en el model transformacional variant inespecificacionista, formulat per autors com Reinheimer-Rîpeanu (1974) o Chomsky (1970). Cal precisar, però, que segons Chomsky la relació entre mots com *decisió* i *decidir* s'explicaria com una conversió. En aquest treball restringim el concepte de *conversió per categorització* als parells d'[1*a*].

Segons la nostra proposta, hi ha lexemes [+ACC] que poden presentar tant forma verbal com forma nominal depenent de la posició que ocupi en la frase, i se'ls aplica la regla següent:

[7] [*x*] → $[x]_V$ (si sintàcticament ocupa la posició de nucli del SV)

[8] [*x*] → $[x]_N$ (si sintàcticament ocupa la posició de nucli del SN)

on [*x*] és un lexema binespecificat categorialment. D'aquesta manera s'obté un duet, resumit en:

[9] $[x]_V$ / $[x]_N$

Fins ara només hem parlat d'*inespecificació categorial*. En el cas que ens ocupa, però, creiem que és millor parlar de *binespecificació* (terme format amb el prefix grec *bi(n)-*'dos'). Així, més que considerar que un lexema com *tast* està *inespecificat* —és a dir, que no té especificada la categoria gramatical—, considerem que està *binespecificat* —és a dir, està especificat com a possible nom i com a possible verb—. La raó d'aquest posicionament és que es considera que, al lexicó, els mots estan especificats categorialment:

> "Tota entrada al diccionari —morfemàtica o lexemàtica— haurà d'estar totalment especificada —ja que les seves característiques no són determinades gramaticalment— de tal forma que pugui fer possible la inserció i la interpretació. Les especificacions de cada entrada inclouran totes aquelles dades fonològiques, morfològiques, sintàctiques i semàntiques no predictibles per la gramàtica." (CABRÉ I CABRÉ CASTELLVÍ & RIGAU 1986: 14)

La *inespecificació* implicaria que, al lexicó, els lexemes —o alguns lexemes— no tenen informació categorial o no la tenen completa. Per tant, hi hauria una certa incongruència. Per això, seguint el fil de Chomsky (1970), sembla raonable emprar el terme *binespecificat*.

El concepte de *binespecificació* és encara prou obert, i pot tenir dues interpretacions:

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

a) Pot ser que un lexema tingui, com a possibles, totes dues categories lèxiques (V i N); i que tingui els trets gramaticals propis de cada categoria lèxica, els quals s'activaran —els d'una categoria o els de l'altra— en la inserció lèxica.

b) Pot ser que un lexema tingui, com a possibles, totes dues categories lèxiques (V i N); i que tingui només els trets gramaticals comuns a totes dues categories lèxiques, mentre que els trets gramaticals no compartits sorgiran en la inserció lèxica.

Som partidaris de la interpretació (*a*), bàsicament perquè la interpretació (*b*) preveu l'aparició d'uns trets gramaticals que el lexema no té assignats al lexicó.

Considerem que el concepte de *lexema binespecificat*, aplicat als substantius d'acció i efecte i als verbs corresponents —i sempre dins del que hem definit com a *conversió per categorització*—, permet resoldre el problema de la direccionalitat, alhora que té la potencialitat de resoldre el problema de la selecció (és a dir, quins mots participen de la conversió i quins no). Per això l'escollim per a la descripció dels substantius d'acció i efecte obtinguts per conversió.

Un altre aspecte que cal comentar d'aquesta proposta descriptiva és que tot mot binespecificat (o multiespecificat) necessita *convertir-se* (especificar-se, doncs; completar la informació morfològica) durant la inserció lèxica, en funció dels requeriments de la posició del mot motivada per la sintaxi. Això vol dir que, des del punt de vista del funcionament, hi ha punts de contacte entre la conversió per categorització i la flexió. Tenint present això, es podria plantejar quina és la relació entre la conversió per categorització i la pseudoflexió (de la qual hem parlat més amunt [veg. cap. *Delimitacions conceptuals i metodològiques*]).[29] Aquest fet, però, també ens obliga a fer una precisió sobre un darrer serrell.

Tal com ho hem plantejat, es podria arribar a considerar que *tast* i *tastar* són dues variants del mateix mot (com ho són *blanc* i *blanca*), no pas mots diferents. I aquesta idea topa amb la consideració generalitzada en gramàtica catalana que *tast* i *tastar* són mots diferents. Hem de subratllar que no concebem la conversió per categorització una mera variació morfològica d'una categoria lèxica (com ho és el plural en adjectius), sinó com un element situat en un nivell superior. En efecte, un mot que categorialment és [+V] disposa d'un joc de morfemes flexius (temps/aspecte/mode i persona/nombre) precisament perquè és un verb. I l'aparició d'un altre morfema flexiu —que depèn de la tria entre temps, aspecte, persona, etc.— és posterior al fet que aquell mot és [+V]. Dit d'una altra manera, primer és l'especificació categorial i després ve la concreció de morfemes flexius. En aquest sentit, la conversió per categorització opera en el nivell de l'especificació categorial, és a dir, en el punt en què es determina si un mot ha de ser [+V] o [+N]. Un pic definit això apareixen (més amunt hem apuntat de quina manera) els morfemes flexius propis de la categoria gramatical [+N] o [+V]. Els accidents gramaticals i la conversió per categorització operen, doncs, en nivells distints: el concepte de *binespecificació categorial* es refereix a la tipologia de les classes lèxiques que pot tenir un lexema, no pas als

[29] Aquesta possible relació ha estat insinuada per Cabré i Castellví (1994, vol. I: 73), en el sentit que l'adjunció de morfemes verbals (flexius, doncs) a substantius podria interpretar-se com un cas de pseudoflexió. Aquesta mateixa autora, però, fa notar que aquesta proposta explicativa té llacunes.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

accidents morfològics. Que la conversió per categorització actuï en el moment de la inserció lèxica i d'una manera semblant a com ho fa la variació flexiva no vol dir que sigui equiparable a la variació flexiva: continua estant abans —si es vol, immediatament abans— de la variació flexiva. En definitiva, *tast* i *tastar* poden considerar-se mots diferents, si bé provinents del mateix lexema, [*tast*].[30]

3.2.2. Exemplificació

Vegem com s'aplicaria aquesta formulació. En català existeixen les seqüències fòniques /truk/ o /krid/, conformades segons els patrons fonològics i sil·làbics propis del català, i a les quals s'ha donat un significat (matriu semàntica plena). Aquests lexemes (que representarem per mitjà de [*xoc*] i [*crid*]) poden realitzar-se com a verb o com a nom, i aquesta realització dependrà de la seva situació a l'oració:

[10] $[xoc]_{N/V}$ > $[xoc]_N$ / $[xoc]_V$

[11] $[crid]_{N/V}$ > $[crid]_N$ / $[crid]_V$

D'aquesta manera obtenim un verb o un substantiu:

[12] *xoc* / *xocar*

[13] *crit* / *cridar*

Que apareixen en l'oració amb una forma o una altra; per exemple:

[14] *Amb un xoc pots destrossar el cotxe*

[15] *Xocant una vegada pots destrossar el cotxe*

[16] *Has fet un crit massa fort*

---

[30] S'ha de reconèixer que, explicat així, l'equació [lexema = mot] no seria vàlida (encara que a la pràctica funcioni en molts casos). L'equació potser s'hauria de reformular d'aquesta altra manera: [lexema > mot], per bé que a vegades el trànsit sigui immediat i automàtic perquè no hi ha elements de variació. En aquest sentit, cal dir que hi ha propostes descriptives que, encara que no ho explicitin, apunten en aquesta línia. Per exemple, els autors que consideren *noi* i *noia* mots diferents parteixen d'un plantejament semblant: podríem dir que d'un lexema [*noi*] n'obtenim dos mots, un de femenitzat i un altre de masculinitzat. És cert que, en el cas de [*noi*], els dos mots resultants són substantius, mentre que a [*tast*] els mots resultants són o substantiu o verb. Però la mecànica seria la mateixa. Igualment, *darrere* es considera preposició (*Posa't darrere meu*) o adverbi (*Posa't darrere*), i per tant mots diferents, només per una qüestió sintàctica, encara que tinguin la mateixa morfologia i fins i tot el mateix sentit (no només perquè indiquen 'a la part posterior', sinó perquè totes dues oracions poden significar el mateix —la segona també pot servir per a indicar que algú es posi darrere de qui parla—). Una proposta descriptiva que treballés amb l'equació [lexema > mot] permetria donar compte també de la dualitat de mots com *darrere*, *davant*, *sota*, *abans*, *després*, etc. Diguem, finalment, que també es podria considerar un cas de conversió per categorització el sufix *-ism*/*ist* (RULL 2002): *comunisme*/*comunista*, *nacionalisme*/*nacionalista*, *minimalisme*/*minimalista*, etc.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

[17] *Has cridat massa fort*

Fixem-nos que els dos enunciats es poden sintetitzar semànticament en una sola expressió:

[18] <[+UNITAT]+[*xoc*] = 'suficient'>

[19] <[+2PERS]+[*crid*]+([+ELEVAT]+[+EXCÉS])>

i que les dues realitzacions possibles només són variacions del mateix enunciat (col·locant [*xoc*] o [*crid*] en posicions sintàctiques diferents).

Tal com ho plantegem es pot entendre que, quan es genera un missatge, la informació de l'enunciat està determinada, però no ho està del tot la distribució dels mots. I fins que sintàcticament l'oració no estigui distribuïda no es determina la forma final de cada mot.

El català justament disposa d'una construcció que permet il·lustrar clarament aquesta idea. Es tracta de *plor*/*plorar* (i altres casos semblants, com *bull*/*bullir*) quan va precedit pel verb *rompre* o pel verb *arrencar* (o *arrancar*), i potser algun altre, com *trencar*. Fins ara posàvem com a exemple qualsevol duet (com ara *prec*/*pregar*) i hom es podia imaginar oracions en què aparegués cada una d'aquestes dues formes (com ara *Us envio això i us prego que en feu difusió* i *Us envio això amb el prec que en feu difusió*). Però generalment es tracta de contextos sintàctics oberts. En canvi, els verbs *rompre* i *arrencar* tenen una estructura argumental que permet exemplificar bé el funcionament de la conversió per categorització. Quan aquests verbs indiquen que una acció comença a realitzar-se sobtadament poden anar seguits d'un infinitiu (introduït per la preposició *a* o *de*) o bé d'un substantiu d'acció (transitivament o bé introduït per la preposició *a* o *en*).[31] Els diccionaris catalans recullen aquesta dualitat; i si bé a *rompre* el DIEC2 distribueix la informació en dues subaccepcions (la primera subaccepció té la categoria gramatical *aux.* i la segona subaccepció té la categoria gramatical *tr.*), el GDLC, el DCVB i el DUVC agrupen totes dues construccions en una mateixa subentrada. En el cas del DIEC2 hi ha degut pesar la sintaxi (si es considera que *arrencar* és un verb auxiliar, cal posar en una altra accepció els usos transitius); en canvi, en els altres diccionaris segurament hi ha pesat la semàntica a l'hora de distribuir la informació.

> **rompre** *v.* [...] 6 1 *aux.* Davant d'infinitiu introduït per la preposició *a*, començar bruscament a fer l'acció indicada per aquell infinitiu. *Rompre a plorar. Els gossos van rompre a lladrar.* 6 2 *tr.* Començar bruscament (una acció). *Rompre el plor. Rompre la marxa.* [DIEC2]
>
> **rompre** *v* [...] 6 3 Començar una acció com vencent un obstacle, una dificultat. *Rompre la marxa. Rompre el ball. Rompre el plor, rompre en plors, rompre a plorar.* [GDLC]
>
> **ROMPRE** v. [...] || 9. Començar una acció com vencent un obstacle, una dificultat. a) tr. ***Rompre la***

[31] Les construccions [*arrencar* + *a*/*de* + infinitiu] i [*rompre* + *a* + infinitiu] s'han interpretat com a perífrasis verbals aspectuals. Tanmateix, si aquests verbs poden anar seguits de substantius i la construcció resultant té el mateix significat, potser es tracta d'un altre tipus d'estructura.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

> ***marxa***: començar a caminar. ***Rompre el ball***: començar a dansar. ***Rompre el plor***: començar a plorar. ***Rompre la batalla***: començar el combat. *Altra vegada romperen es ball sa nostra companyera amb un jove*, Ignor. 49. *Tots quatre romperen es concert*, Roq. 33. *Toca el clarí de sobte, rompent així batalla*, Caymari Poem. Const. 77. — b) intr., amb complement indicador de la classe d'acció que s'inicia. *Rompre en suor*: començar a suar. *Rompre a plorar* o *Rompre en plors*: començar a plorar. *Rompre en crits*: posar-se a cridar. *No pogué tenir que lo cor seu no rompés en moltes làgrimes*, Villena Vita Chr., c. 5. *Romperen en gran e dolorós plor*, ibid., c. 11. *No li permetia rompre sinó en exclamacions i preguntes*, Oller Febre, ii, 129. *No va semblar sinó que haguessin romput a lladrar una munió de gossos*, Ruyra Parada 20. *Rompien en grans rialles*, Víct. Cat., Ombr. 53. — c) absol., Començar a parlar. *Y, ja cansat de tanta espera, | romp a la fi d'exa manera*, Costa Agre terra 128. [DCVB]
>
> **arrancar** [...] 5. ***arrancar [una cosa]*** o bé ***[a*** + *oració d'infinitiu**]*** Començar bruscament. *Quan la llet arranqui el bull, hi tirarem la llimona i la canyella. Vés remenant el cassó fins que la xocolata arranqui a bullir. Arranca el plor per no res. Arranca a plorar quan menys t'ho esperes.* [DUVC]

Vet aquí uns quants exemples amb *arrencar* i *rompre*:

[20] *Al final de l'obra vam arrencar a aplaudir com a bojos.*
Arranca de córrer, 'nyep-nyep', i com aquell jove el sent i el veu que hi anava tant corrents, diu: [...]. (Andreu Ferrer, "Es falconet", *Rondaies de Menorca*, 1979)
Quan la llet arranqui el bull, hi tirarem la llimona i la canyella. (exemple extret del DUVC)[32]
Vés remenant el cassó fins que la xocolata arranqui a bullir. (exemple extret del DUVC)
Arranca el plor per no res. (exemple extret del DUVC)
Arranca a plorar quan menys t'ho esperes. (exemple extret del DUVC)

[21] *El xiquet va rompre el plor quan li van pegar un mastegot.*
El xiquet va rompre en plors quan li van pegar un mastegot.
El xiquet va rompre a plorar quan li van pegar un mastegot.
El públic va rompre en aplaudiments a l'acabar l'acte.
El públic va rompre a aplaudir a l'acabar l'acte.
Finalment, vam rompre la marxa: avançàvem tots com un sol home!
Rompien en grans rialles. (Caterina Albert [Víctor Català], *Ombrívoles*, 1910; exemple extret del DCVB)
Els ulls se li sortiren de les caçoletes, una onada de sang li va inundar la cara i va rompre a crits. (Miquel Blanc, conte "Pelagats", *Sorolla't* [Associació Cultural del Matarranya], <http://www.matarranya.com/ascuma/Sorollat/quaderns.html>)
Un dia, quan va arribar es fosquet, i va veure que no havia agafat cap peix, se va posar més maleit que una aranya verinosa, i va començar a fer peuadetes i a rompre en batais i males paraules per esbravar-se. (Andreu Ferrer, "Es falconet", *Rondaies de Menorca*, 1979)
Amb tanta calor no és estrany que rompés a suar. (MOREY [*et al.*] 1995: 380)
Y rompé a lladrar es romanso de la fiera malvada. (*La Roqueta. Periòdich independent* [Palma], final del segle XIX i principis del segle XX; exemple extret del

[32] De fet, també es pot dir *Quan el bull arranqui*. Però aquí *bull* és subjecte d'*arrancar*, i ens interessa la construcció en què no és subjecte (a *Quan la llet arranqui el bull...*, el subjecte d'*arrancar* és *llet*).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

DCVB, s. v. *lladrar*)
¡Massa temps han restat mudas, las pobras campanas! Ara, al recobrar la veu, han de rompre a parlar ab sons triomfals... (Raymon Casellas, *Els sots feréstechs*, 1901)
Va ajustar la porta i va rompre a caminar, estossegant... (Claudi Planas i Font, "En Pere i altres contes", <http://psp.manybooks.net/books/fontc2065820658-8/1>)
N'Aina Cohen rompia a declamar amb un to ingenu, lleuger i optimista, [...]. (Llorenç Villalonga, *Mort de dama*, 1931)
El dimoni s'alçava la careta sobre el front i els pares el mostraven als infants més menuts, que rompien a cridar, en un combat de plors i de moc. (Gabriel Janer Manila, *Els alicorns*, 1972)
[...] anar a seguir una Rua és com anar a una discoteca —quelcom només justificable si un va molt necessitat de sexe gratuït—, mentre que rompre a saltar i bramar amb el gol d'Eto'o no hi té res a veure. (blog *La lliga de les estrelles*, <http://webs.racocatala.cat/rivalpetit/bloc/category/champions-05-06>, missatge enviat el 29-6-2006)
Alguns vespres engolia més rom del compte i, en conseqüència, rompia a cantar les seves heretges, antigues i salvatges cançons marineres, sense cap consideració envers els presents. (Robert Louis Stevenson, *L'illa del tresor*, 1984)

Com es pot veure, amb *rompre* i *arrencar* l'acció que comença sobtadament pot expressar-se amb un verb o un substantiu d'acció i efecte. En algun cas, el substantiu d'acció i efecte s'ha obtingut mitjançat la sufixació (*rompre en suor*, *rompre en rialles*). En molts altres casos, com *plor*/*plorar*, *bull*/*bullir* o *crit*/*cridar*, el mot que hi ocorre com a substantiu s'ha format per conversió. Es pot afirmar, doncs, que un lexema binespecificat pot adoptar indistintament l'una o l'altra categoria gramatical en la construcció de sobtositat (amb *rompre* o *arrencar*). En contextos sintàctics més oberts (*El plor del xiquet no em deixava dormir* i *El xiquet plorava i no vaig poder dormir*; o *Sento plorar una nena* i *Sento el plor d'una nena*) l'explicació seria la mateixa; i això seria aplicable a altres mots semblants, com *tast*/*tastar* o *joc*/*jugar*.

3.3. La conversió per recategorització

3.3.1. Descripció general

Considerar l'existència de mots binespecificats és factible en els casos de substantius amb el tret [+ACC], però creiem que per als substantius [—ACC] no es pot sostenir la mateixa idea. Els substantius i verbs d'[1*b*] (*sal*/*salar* o *arrel*/*arrelar*) els expliquem a partir d'un mot primitiu amb la informació categorial completa, en aquest cas [+N]: *sal*, *pebre*, *telèfon*, *camí*, *arrel*, *xorrac*, *música*, *jutge* o *fruit(a)* (bases: [*sal*], [*pebr*], [*telèfon(o)*],[33] [*camín*], [*arrel*], [*xorrac*], [*músic*], [*jutg*] i [*fruit*]). Aquests mots poden verbalitzar-se, però no pas per una conversió com la descrita més amunt (actualització categorial de bases inespecificades), sinó canviant una categoria per una altra (N → V):

[33] El compost culte *telèfon* està constituït pels formants *tele-* i *'fon(o)*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

[22]	*Has posat massa sal a l'amanida*	*Has salat massa l'amanida*
	Sap posar sal i pebre als acudits	*Sap salpebrar els acudits*
	Truca-li per telèfon	*Telefona-li*
	Fes camí, que ja t'agafaré	*Camina, que ja t'agafaré*
	Ha fet arrels massa aviat, aquest ficus	*Ha arrelat massa aviat, aquest ficus*
	Posa't alegre, home!	*Alegra't, home!*
	Posarà música al poema de Margall	*Musicarà el poema de Maragall*
	Ara vol fer de jutge, aquest!	*Ara vol jutjar-nos, aquest!*
	Aquest alumne és intern	*Aquest alumne està internat*
	Emetran per ràdio el partit	*Radiaran el partit*
	És el regent del bar	*Regenta el bar*
	Farà fruita aviat, l'avellaner, enguany	*Fruitarà aviat, l'avellaner, enguany*

Aparentment, hi ha la mateixa relació en el parell *toc/tocar* que en el parell *sal/salar*, però la binespecificació es pot defensar en el primer cas perquè totes dues peces (nom i verb) expressen igualment l'acció 'abstracta'. En canvi, no és possible defensar la idea que el substantiu *sal* contingui el tret semàntic d'acció. És així com tenim:

[23]	*sal*	*salar*
	sal i pebre	*salpebrar*
	telèfon	*telefonar*
	camí	*caminar*
	arrel	*arrelar*
	alegre	*alegrar*
	xorrac	*xorracar*
	jutge	*jutjar*
	regent	*regentar*
	fruit, *fruita*	*fruitar*

3.3.2. Casos de preposició soldada

Hi ha verbs creats per lexicalització d'un SPrep, generalment [+LOC] (FULLANA 1996). Per a obtenir substantius d'acció i efecte, aquests verbs no poden recórrer a la conversió, sinó que han de recórrer a altres procediments, com ara la derivació (*embarcament*, *embotament*, *entinament*, *engalzament*, *aterratge*, *envasatge*, *embotellatge*, *abordatge*, *emmagatzematge*, *enforcadura*) o l'habilitació del participi de passat en femení (*caminada*, *ensobrada*) [veg. cap. *Sufixació* i veg. cap. *Habilitació gramatical*]:[34]

[24]	*abordar*	*a bord (posar)*
	aferrar	*a(l) ferro (agafar-se)*

[34] *Engrapar*, *encapsular* i *enfaixar* també poden ser *grapar*, *capsular* i *faixar*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

afocar *en (un) foc*[35]
afonar/enfonsar *a(l) fons / en fons (posar)*
anorrear *a no re (transformar)*
apartar *a part (posar)*
apocar *a poc (transformar)*
aterrar *a terra (posar)*
embarcar *en (una) barca (posar-se)*
embarrancar-se *en (un) barranc (posar-se)* (sentit figurat)
embotar *en bóta (posar)*
embotellar *en botella (posar)*
embutxacar *en butxaca (posar)*
emmagatzemar *en (un) magatzem (posar, entrar)*
emmarcar *en (un) marc (posar)*
emmascarar *amb màscara (posar)*
empaquetar *en (un) paquet (posar)*
emparrellar *amb parrell (posar, untar)*
encabassar *en (un) cabàs (posar)*
encaminar *en el / al camí (posar)*
encapsular *amb càpsula (posar)*
encaixar *en (una) caixa (posar)*
encasellar *en caselles (posar)*
encistellar *en cistell(a) (posar)*
encofrar *en (un) cofre (posar)*
encofurnar *en cofurna (posar)*
encorbatar *amb corbata* (*anar encorbatat = anar amb corbata*)
endertorar *amb redortes (cobrir)*
endinsar *a/en dins (posar)*
enfaixar *amb faixa (posar)*
enfilar *en fil (posar)*
enfocar *en foc[us] (posar)*
enfotjar *en (una) fotja (posar)*
engafetar *amb gafets (cobrir)*
engalzar *en galze (posar)*
enganxar *en ganxo (posar)*
engranerar *en (un) graner (posar, entrar)*
engrapar *amb grapa (posar)*
engredar *amb greda (posar, untar)*
enguixar *amb guix (posar, untar)* (no sinònim de *guixar*)
enllitar *a/en llit (posar)*
enquadernar *en (un) quadern (posar)*
enquadrar *en (un) quadre (posar)*
enredar-se *en (un) ret (posar-se)* (sentit figurat)
enrotllar *en (un)rotllo (disposar)*
ensivellar *en (una) sivella (posar)*
ensobrar *en sobre (posar)*

[35] El DIEC2 entra *afocat -da*, que podem considerar una forma de participi. Quant al so [k], *foc* presenta al·lofonia, /g/ i /k/: existeixen *foquejar* (DCVB) i *foguejar*. Aquesta al·lofonia pot explicar-se per reinterpretació: el so [k] final pot haver-se interpretat com un fonema /k/ en comptes d'un fonema /g/.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

entaular	*a/en taula (posar)*
enterrar	*en/a terra (posar)*
entinar	*en tina (posar)*
envaixellar	*en vaixell (posar)*
envalisar	*en valisa (posar)*
envasar	*en vas (posar)*
envelar	*amb (un) vel (cobrir)*
envescar	*amb vesc (untar)*
enxarxar	*en xarxa informàtica (posar)*

Així, doncs, el SPrep [*en sobre*] (independentment de si hi ha determinants) és tractat unitàriament: la forma fonològica /en + sobr/, composta en principi per dos morfemes, es comporta com un lexema, en què la preposició acaba tenint un comportament afixal. Durant el moviment, el SPrep actua unitàriament, soldat; per això el nou verb té la preposició enganxada al davant. A l'hora d'obtenir un substantiu d'acció i efecte d'aquest verb, no pot tornar a ser [*ensobr*].

Aquest comportament pot explicar-se de dues maneres. Una explicació possible és que el segment *a-* o *en-* pot requerir uns determinats recursos nominalitzadors; seria, doncs, un cas de règim afixal. Una altra explicació possible és que el grup *en* + *sobre* és en origen un sintagma i no pas un mot, i això ja blocaria la possibilitat de fer *marxa enrere*, és a dir, que el verb resultant no pot esdevenir un mot binespecificat categorialment N/V.

Hem de dir, també, que l'espanyol no té aquesta restricció en els casos amb preposició, i pot usar substantius d'acció i efecte com *embarque*, *ensobre*, *enfoque*, *envase*, *entierro*, *encuadre*, *enganche*, etc. En català tenim alguns casos de conversió que es consideren calcats de l'espanyol:

[25]	*embarcar*	*en una barca (posar)*	*embarcament (*embarc)* esp. *embarque*
	enquadrar	*en (un) quadre (posar)*	*enquadrament (*enquadre)* esp. *encuadre*
	enfocar	*amb un foc[us] (posar)*	*enfocament (*enfoc)* esp. *enfoque*
	encartar	*en una carta (posar)*	*encartament (*encart)* (DCEmp) esp. *encarte*

Ara bé: uns pocs verbs amb aquesta construcció admeten la conversió quan nominalitzen: *encaix*, *envol*, *envàs*, *embosca*, *enllaç*, *engreix*, etc. Per a aquests casos cal plantejar la possibilitat que [*en caix*], [*en vol*], [*en vaz*], [*en bosc*], [*en llaç*] i [*en greix*] s'han reinterpretat fonològicament i sintàcticament. Però, amb tot, en algun d'aquests casos es pot considerar que no es trenca la regla, ja que hi ha un canvi semàntic. Així, *encaixar* pot ser *encaix* quan significa, figuradament, 'ajustar' (*L'encaix de les peces*), i *encaixada* quan significa 'xocar les mans'; però en el sentit recte de 'posar en caixa' només pot ser *encaixament*. Alhora, Riera (1997) esmenta que *envàs* com a substantiu d'acció i efecte és poc recomanable i que més val emprar *envasatge*. De la seva banda, *embolic/embolicar* pertany a aquest grup, però sembla que s'ha perdut la motivació semàntica i que es

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

considera *embolic* com un lexema nou, amb significat d'acció, i que, per tant, s'encasellaria a la conversió per categorització. Per tant, com a excepcions reals a aquesta regla potser només tenim *envol* (*L'envol de l'ocell*), *engreix* (*L'engreix d'animals*), *enllaç* (*L'enllaç matrimonial es farà al santuari de Queralt*) i *endoll* (*Fes-hi un endoll*).[36]

Diguem, finalment, que Sancho Cremades (1995: 73-75) considera que aquesta explicació per a mots com *enganxar*, *ensalar*, etc., no és vàlida, i que el segment *en-* no pot considerar-se una preposició soldada. Davant d'això, es podria considerar que *en-* i *a-* són prefixos —tal com fa Cabré i Castellví (1994, vol. II: 66)—, perquè, de fet, el seu comportament és, almenys formalment, idèntic. Ara bé: que el segment *en-* o *a-* funcioni com un prefix i calgui considerar-l'hi com a tal, també es podria considerar que és un prefix que prové de la preposició o, dit d'una altra manera, que les preposicions poden esdevenir prefixos en determinats contextos (com, d'altra banda, ha ocorregut amb prefixos forts del tipus *contra-* o *ultra-*).

3.3.3. Adjectius relacionats amb verbs

La conversió per recategorització també afecta els adjectius ([1*c*]):

[26]	*buidar*	*posar, fer buit (una cosa)*
	alegrar	*posar, fer alegre (algú)*
	torçar	*posar, fer tort (alguna cosa)*
	estretir	*posar, fer estret (alguna cosa)*
	molestar	*ser molest (a algú)*
	mullar	*ser, fer moll (alguna cosa)*
	oxidar	*fer esdevenir òxid (alguna cosa)*

3.4. Comentaris addicionals

3.4.1. Sobre la necessitat de dues explicacions

Un aspecte que cal justificar és el motiu pel qual hem recorregut a dues explicacions diferents per a donar compte de tots els casos d'[1]. En efecte, sembla que res no impedeix d'explicar, per exemple, els casos d'[1*a*] (*toc/tocar*) com s'ha fet amb [1*b*] (*arrel/arrelar*), és a dir, de considerar que en tots els casos un mot (categorialment marcat com a substantiu al lexicó) es mou fins a la posició nuclear del verb, i allí pren els morfemes propis d'aquesta nova categoria (i el nou mot seria carregat al lexicó, finalment). De tota manera, procurarem exposar els criteris i els raonaments que ens han conduït a fer explicacions distintes.

Com tots els autors precendents, amotllem la nostra anàlisi en funció d'allò que es pretén descriure. Si ens hi fixem, el model herencial estableix la seva teoria partint d'un

[36] El primitiu és *dolla* 'forat d'una eina agrícola per on es passa el mànec'. Tot i que *endoll* també és una 'cosa', el DLC3 indica que també significa 'acció d'endollar'.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

únic paràmetre bàsic: analitzar l'herència argumental dels lexemes; i aquesta anàlisi els porta a fer un seguit d'explicacions que, com hem vist [veg. cap. *Delimitacions conceptuals i metodològiques*], per a la nostra descripció no sempre serveixen. Si volem descriure els substantius d'acció i efecte, entenem que un substantiu [+ACC] com *bot* es relaciona d'una determinada manera amb *botar*, més semblant o acostada a la relació que tenen *sensibilitzar* i *sensibilització* que no pas a la relació que hi ha entre *arrel* i *arrelar*, o entre *tractor* i *tractorar* 'subsolar amb tractor (una finca, un terreny, una plantació)'. Com a conseqüència d'això, també podem considerar que tenen comportaments diferents. Si, per exemple, *sensibilització* i *tractorar* són mots que s'han generat per processos diferents, és possible que *bot*, més acostat al primer, tingui un comportament també diferent de *tractor*.

Aquesta hipòtesi es confirma amb tres fets, el primer dels quals és l'herència argumental: *toc* és sinònim de *tocament* i, per tant, té exactament els mateixos arguments (*El Pep toca tot el que veu = El toc del Pep a tot el que veu = El tocament del Pep a tot el que veu*), mentre que *tap* i *tapament* no coincideixen. El segon fet és que es pot considerar els noms com una supracategoria, i dins dels substantius (categoria) hi hauria subcategories, entre les quals *abstracte* vs. *concret* (CUENCA 1996). El tercer fet és que als diccionaris no hi ha gairebé cap cas —o no hem trobat cap cas— de substantiu [+ACC] que no tingui un verb o una locució verbal (fins i tot hem sentit *petonar* 'fer un petó'), cosa que no ocorre amb els objectes, ja que **llibrar* 'llegir un llibre' o 'fer un llibre' o **textar* 'fer un text' no són al lexicó (almenys avui). La unicitat de comportament dels mots d'[1*a*], amb doble possibilitat categorial, convida a considerar que la doble categoria és inherent al lexema.

Un cop explicitats els nostres pressupòsits, exposarem les conseqüències que hauria tingut considerar d'una manera única tots els casos d'[1], les quals, com veurem, no són admissibles des dels nostres supòsits. D'una banda, si formulem una única regla per a tots els casos hem de tractar igual substantius d'acció i efecte i substantius concrets (instruments i llocs). Llavors, o bé considerem *sal* un mot amb informació categorial binespecificada (com hem fet amb *toc*), o bé considerem *toc* un substantiu que es mou cap a la posició de verb (com hem fet amb *sal*). El primer cas és extremament arriscat d'assumir: *camí*, *telèfon*, *llesca*, *sal* o *pebre* difícilment es poden considerar substantius no marcats categorialment, és a dir, "no noms" (això potser només es podria formular en casos com *jutge/jutjar*, però no en tots els altres indicats).

De l'altra banda, si admetem la possibilitat de considerar els duets amb substantius [+ACC] (com *xoc/xocar*) com a fruit d'una conversió per recategorització similar a la d'*arrel/arrelar* (és a dir, que un verb es mou a la posició de N) hi ha el problema dels substantiu d'acció i efecte del verb. En efecte, *sal* no és [+ACC], i el verb *salar*, fruit d'un moviment de *sal*, necessita, per a indicar 'acció de salar', el derivat per sufixació *salament*, el qual, com hem vist, no és sinònim de *sal*. L'acció del verb expressada per mitjà d'un substantiu només pot fer-se, en els casos d'[1*b*] i [1*c*] (és a dir, noms [—ACC] i adjectius), mitjançant un derivat del verb, obtingut per sufixació o per habilitació (els sufixos indiquen la nova categoria gramatical; el verb dóna al nou mot el tret semàntic [+ACC]). Per contra, si *toc* és considerat un substantiu i, com a tal, [+ACC] (com ho són *xoc*, *truc* o *bram*), no té sentit que aparegui un nou substantiu d'acció i efecte derivat del verb seguint el model descrit adés. Això és el que ocorre en francès, com hem vist a la nota de Cabré i Castellví & Rigau (1986): un substantiu com *toc* faria inviable el derivat *tocament*. I això no passa en català: *tocament*, *xocament*, *trucada* o *bramada* són sinònims de *toc*, *xoc, truc* o *bram* (deixem ara que algun cas, com *xocament*, siguin difícilment usables: l'ús per part d'un parlant d'aquesta forma serà entesa per la resta); per tant, *fer un truc* i *fer una trucada* són

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

el mateix, i totes aquestes construccions són gramaticals. Si *trucar* provingués de *truc*, és presumible assumir que *fer una trucada* fóra, amb tota probabilitat, agramatical o, en tot cas, si no ho fos, tindria una possibilitat d'aparició gairebé nul·la, a causa de la redundància que implicaria l'ús dels derivats per sufixació.

Hi ha, encara, una altra possibilitat que cal tenir en compte. Hem dit que difícilment un substantiu [+ACC] pot convertir-se per a recategoritzar-se en V; però bé podíem haver considerat la possibilitat que hi hagi una conversió per recategorització a l'inrevés:

[27] V → N [+ACC]

Per què hem rebutjat aquesta hipòtesi? Els avantatges són evidents: una sola i única regla per a totes les conversions, a les quals només cal indicar la direccionalitat. Però aquesta regla proposada patiria un munt de restriccions. I això llevaria efectivitat a la hipòtesi. En efecte, si aquesta regla fos operativa, tindríem **escriu* 'escriptura', **rob* 'robatori', **llig* 'lectura', **eixuga* 'eixugada', **part* 'partença', i cap d'aquests mots no existeixen avui en català. El fet que siguin formes agramaticals fa pensar que un verb no pot convertir-se (per a recategoritzar-se) en substantiu, o, si ho fa, és sota uns paràmetres fixats. Sembla, per tant, que la relació entre un substantiu d'acció i efecte i un verb que es relacionen per conversió té lloc dins del lèxic, just abans de la inserció lèxica. Per això hem formulat la possibilitat que hi hagi una binespecificació categorial.

Cal dir, en darrer lloc —encara que això no sigui realment un argument de la teorització—, que no hi ha cap autor que doni una sola explicació per als mots d'[1]. Tant el model derivacional com l'herencial fan explicacions diferents per a [1*a*] i per a [1*b*] (fins i tot Fullana (1996) preveu quatre possibilitats). El model conversional sí que preveu la possibilitat d'una única explicació, però només n'apunta la possibilitat. En tot cas, aquesta única possible explicació ha de definir si un verb és primitiu i es converteix en substantiu o a l'inrevés:

[28] *a* categoria A → categoria B
b N → V
b' V → N
b" Adj → V

És a dir, com a conseqüència d'això, hi ha l'obligació de preveure també la descripció de la direccionalitat, és a dir, d'establir un primitiu i un derivat i determinar quin és quin en cada cas (si el verb deriva del nom o el nom del verb). La regla és única, però hi ha unes subregles de funcionament o de restricció en el pas de la categoria A a la categoria B; si no fos així, qualsevol V pot esdevenir N i qualsevol Adj pot esdevenir V per conversió.

3.4.2. Sobre formes femenines i masculines

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

Alguns substantius que participen en la conversió tenen forma masculina i alguns forma femenina:

[29]

VERB	SAE
doldre	*dol* 'el fet d'estar dolgut per la mort d'algú'
tastar	*tast* 'el fet de tastar alguna cosa'
saltar	*salt* 'el fet de saltar'

[30]

VERB	SAE
minvar	*minva* 'el fet de minvar'
remuntar	*remunta* 'el fet de remuntar un edifici' (Menorca)
visitar	*visita* 'el fet de visitar algú'

Cal suposar, per a aquests casos, que els lexemes $[dol]_{N/V}$, $[tast]_{N/V}$ i $[salt]_{N/V}$ binespecificats categorialment tenen, per a la categorització de substantiu, la informació morfològica del gènere [+MASC], de manera que quan es categoritzen com a [+N] en resulten mots masculins. Igualment, cal suposar que els lexemes $[minv]_{N/V}$, $[remunt]_{N/V}$ i $[visit]_{N/V}$ binespecificats categorialment tenen, per a la categorització de substantiu, la informació morfològica del genère [+FEM], de manera que quan es categoritzen com a [+N] en resulten mots femenins (els quals, a més, reben el morfema de femení *-a*).

Sobre aquest aspecte cal dir que la terminació *-a* de casos com *visita*, *remunta* o *minva* és el morfema de femení del substantiu. La concordança morfològica d'aquests substantius no deixa marge de dubte (*La seva visita fou llarga*, *Cal fer una remunta de l'edifici*, *Va patir una minva lenta però clara*). No ho considerem, doncs, la vocal temàtica de la I conjugació —que coincideix formalment amb el morfema de femení—.[37] Val a dir, però, que Gràcia resol que aquesta *-a* és un dels sufixos que marca [+N], com ho és ø del masculí:

[37] Pérez Saldanya, Sifre & Todolí (2004: 246) consideren que, en algun cas ("estranyament", diuen aquests autors), el substantiu pot dur la vocal temàtica. Posen l'exemple de *busca*. No hem sabut veure el motiu pel qual aquests autors consideren que la *a* final del substantiu *busca* és la vocal temàtica (tampoc ho expliquen). Suposant que fos el substantiu d'acció i efecte del verb *buscar* (per tant, sinònim de *cerca*), com que seria femení podem considerar que la *a* final és el morfema de femení dels substantius (*la busca de gent = la cerca de gent*). En cas que aquests autors es refereixen al substantiu masculí *busca* 'aparell localitzador' (que apareixeria en frases com *Tingues el busca engegat, per si t'he de localitzar*), aquest mot és fruit d'una truncació del compost *buscapersones* (segons el Termcat, *cercapersones*). Si fos així, efectivament la *a* final de *busca* és la vocal temàtica. Ara bé: el mot *busca* no s'ha format per conversió a partir del verb *buscar*, sinó per truncació d'un compost V+N (*buscapersones*). Per tant, no sembla que puguem considerar que hi ha substantius d'acció i efecte obtinguts per conversió que mantenen la vocal temàtica del verb. (D'altra banda, hi ha altres exemples semblants en espanyol: *el limpia* fa referència a l'eixugaparabrisa, i és un mot col·loquial obtingut per truncació del compost *limpiaparabrisas*.) Pel que fa a mots com *guarda*, *guaita*, *espia*, *defensa*, *trepa* (en frases com *Ser un trepa*), etc., que designen persones que fan una feina ('el qui guarda', 'el qui guaita', 'el qui espia', 'el qui defensa', 'el qui ascendeix socialment o políticament', etc.), aquí sí que hi ha la vocal temàtica; però també podem considerar —i creiem que és millor així— que es tracta d'una habilitació gramatical d'una forma personal del verb [veg. cap. *Habilitació gramatical*] i per tant aquests mots tampoc serien fruit d'una conversió. A més, en el cas de *guarda* (o *guàrdia*) i *guaita* es tracta de mots d'origen germànic (BRUGUERA 1986: 48-50) i, doncs, amb una morfologia original distinta del llatí.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

> "Aquesta vocal [la *a*], que de vegades s'ha identificat amb la vocal temàtica, es podria considerar [...] un marcador de paraula, corresponent al morfema de gènere femení (els altres noms tindrien un morfema de gènere masculí Ø). [...] Si el gènere és una categoria funcional que apareix en un nivell superior al del nucli nominal (el sufix) i després d'ajuntar l'arrel al sufix tot el bloc es mou al costat del nucli de gènere [...], podem suposar que tant els noms sense vocal final com els que tenen aquesta *-a* tenen el sufix derivatiu zero." (GRÀCIA 1995: 32-33)

Al costat d'aquests substantius tenim aquests altres:

[31]

VERB	SAE1	SAE2
ajudar	*ajut*	*ajuda*
cremar	*crem* (DCVB; Eivissa)	*crema* (exemple: *crema de rostolls*)
fregar	*frec*	*frega*
cridar	*crit*	*crida*
rebaixar	*rebaix*	*rebaixa*
aplegar	*aplec*	*aplega*

Per a substantius d'acció i efecte com *ajut* i *ajuda*, cal explicar per què hi ha gènere masculí i gènere femení. Podem formular fins a quatre explicacions:

1. Es podria suposar que un masculí com *crit* i un femení com *crida* són dues variants d'un mateix mot (amb variació flexiva, doncs). És a dir: el mot *crit* en realitat tindria flexió de gènere com *noi*. Aquesta hipòtesi, però, es pot descartar perquè, llevat d'*ajut* i *ajuda* i *crem* i *crema*, no hi ha sinonímia entre els parells; i en el cas que ens ocupa no té gaire sentit considerar que hi ha flexió de gènere sense que hi hagi més o menys la mateixa informació semàntica.
2. Una altra opció és recórrer a la pseudoflexió (MASCARÓ 1986) [veg. cap. *Delimitacions conceptuals i metodològiques*]. Però la pseudoflexió s'interpreta com que, a partir d'un mot, se n'obté un altre; la qual cosa implica determinar que un dels dos és primer des del punt de vista logicotemporal, i és difícil determinar si primer és *crit* i després *crida*, o a la inversa. Com a màxim podríem arribar a considerar que hi ha pseudoflexió, però sense arribar a determinar quin és el primitiu i quin el derivat.
3. També es podria considerar que els lexemes [*ajud*]$_{N/V}$, [*freg*]$_{N/V}$, [*crid*]$_{N/V}$ i [*apleg*]$_{N/V}$, a més d'estar binespecificats categorialment, tenen la informació morfològica [±MASC], és a dir, també estan binespecificats pel que fa al gènere, de manera que quan es categoritzen com a [+N] en poden resultar mots masculins o mots femenins, o bé tots dos. Aquest plantejament, però, col·lideix amb el plantejament de gènere inherent, en el sentit que una paraula ha d'estar marcada quant al gènere, i la binespecificació implica una mena de no-marcatge.
4. La posició que creiem que se sosté millor —sense violentar les descripcions que s'han fet sobre el gènere en català (per autors com Viaplana, Mascaró i Clua)— és la següent. En tots els casos —excepte *ajut*/*ajuda* i algun altre—, el substantiu d'acció i efecte masculí té un significat diferent respecte el

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

substantiu d'acció i efecte de femení. Així, *frec* significa 'petit contacte' i *frega* 'acció de passar la mà o un altre estri, suaument i continuadament, sobre una superfície'. El que és més important, però, és que el verb amb el qual es relacionen aquests substantius d'acció i efecte també expressa, en algun cas, els dos significats. Per tant:

4.1. És possible que algunes diferències semàntiques entre un substantiu d'acció i efecte i un altre substantiu d'acció i efecte algun cop puguin explicar-se perquè un mateix verb ja significa dues o més coses, de manera que es reserva un substantiu d'acció i efecte per a un dels significats del verb i l'altre substantiu d'acció i efecte per a l'altre significat del verb. Així, si un verb té dos significats (generalment l'un per extensió semàntica de l'altre), es podria arribar a parlar de dos *subverbs* diferents i, per tant, cadascun tindria el seu propi substantiu d'acció i efecte. Per exemple, *cridar*$_1$ (v. intr. 'parlar fort') tindria com a substantiu d'acció i efecte el mot *crit* (*El crit es va sentir de lluny*), mentre que *cridar*$_2$ (v. tr. 'fer venir algú') tindria com a substantiu d'acció i efecte el mot *crida* (*Farem una crida general*). El lexema [*crid*]$_1$ estaria binespecificat quant a categoria gramatical; i, pel que fa al gènere —que només s'activaria quan es categoritza com a [+N]—, estaria marcat com a [+MASC]. Alhora, el lexema [*crid*]$_2$ estaria binespecificat quant a categoria gramatical i, pel que fa al gènere —que només s'activaria quan es categoritza com a [+N]—, estaria marcat com a [+FEM]. Semblantment, *aplegar* 'reunir, recollir' tindria com a substantiu d'acció i efecte *aplega* quan el complement directe és inanimat (*Fa aplega d'almoines*) i tindria com a substantiu d'acció i efecte *aplec* quan el complement directe és animat (*Un aplec de gent*). Quant a *rebaixa* i *rebaix*, semànticament cadascun cobreix una parcel·la del significat de *rebaixar* ('fer més baix de preu', per a *rebaixa*, i 'fer més baix de nivell (un objecte)', per a *rebaix*). Un cas semblant a tots aquests seria *defendre*; aquest verb és sinònim de *defensar* però també significava 'prohibir'; el substantiu d'acció i efecte del primer significat és *defensa*, i el substantiu d'acció i efecte del segon significat és *defens* (segons el DLC3, en el dret andorrà *defens* significa 'acció de privar que el bestiar públic pugui pasturar en un predi, o si més no que pugui pasturar sense pagar indemnització').

4.2. Val a dir, però, que aquesta explicació només resol *crit*/*crida*, *aplec*/*aplega*, *rebaix*/*rebaixa* i *defens*/*defensa*. Pel que fa a *frec* i *frega*, sí que hem de recórrer a la pseudoflexió, ja que el significat del verb *fregar* es troba en tots dos substantius. L'única diferència entre *frec* i *frega* és que *frec* indica un tipus d'acció de fregar, mentre que *frega* indica un altre tipus d'acció de fregar. Per tant, en el lexema [*freg*]$_{N/V}$ creiem que hi ha el gènere [+MASC] quan categoritza com a [+N] (*frec*), i que quan cal introduir-hi el matís de 'continuïtat' es fa femení per pseudoflexió (*frega*). Aquesta mateixa explicació pot servir per a *ajut*/*ajuda*, si bé no hi ha tanta diferència semàntica entre tots dos (són intercanviables, si bé cada cop més *ajuda* indica que és d'aportació econòmica).[38]

[38] Caldria estendre l'anàlisi a altres casos històrics: modern *demora*, antic *demor* (relacionats amb *demorar*).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

(Més avall parlem també de casos com *sobrepuig* respecte de *puja*, en què la forma masculina de *sobrepuig* segurament s'explica per influència del prefix *sobre-*.)

3.4.3. Sobre formes femenines i adjectivals

Lligat amb el que s'ha exposat anteriorment hi ha un altre grup de mots. És aquest:

[32]	VERB	ADJECTIU	SAE
	millorar	*millor*	*millora*
	criticar	*crític -a*	*crítica*
	travessar	*través*	*travessa* 'cursa camp a través'[39]
	baixar	*baix -a*	*baixa* (*Anar a la baixa*)
	alçar	*alt -a*	*alça* (*L'alça dels preus*)

Per a aquests triplets hem de proposar aquesta explicació (consonant amb el que hem anat plantejant): els adjectius (*millor*, *crític*, etc.) poden experimentar una conversió per recategorització, amb la direcció Adj > X. És un procés transcategoritzador, de manera que tenim dos mots, l'adjectiu (que pot equiparar-se al primitiu de la derivació) i un lexema X. El lexema X està binespecificat categorialment: [±V] o [±N]. Així és com tenim el verbs *millorar*, *criticar*, etc., i els substantius d'acció i efecte *millora*, *crítica*, etc. Fixem-nos que, quan es dóna aquest procés, el substantiu d'acció i efecte és sempre femení. Per tant, podem afirmar que hem detectat una regla específica per a aquests casos de conversió: si hi ha un adjectiu que en certa manera fa el paper de primitiu, el substantiu d'acció i efecte ha de ser femení.

Un cas que caldria incloure dins d'aquesta llista és la família de *ploure*, que presenta al·lomorfia:

[33] *pluig* (adj.) 'dit del vent que porta pluja'
pluja (subst.) 'el fet de ploure'
ploure (verb) 'caure aigua del cel'

L'arrel d'aquest verb té tres al·lomorfs:

[34]	*plog* (/plɔg/)	participi (+*-ud*)	*plogut*
		formes de subjuntiu	*plogui*, *plogués*
		gerundi$_1$	*ploguent*

[39] El mot *través* és entrat, al DLC3, com a substantiu masculí; però fonamentalment apareix en locucions adjectives o adverbials: *de través* (*Posar-se una cosa de través*), *a través* (*Una cursa camp a través*), *a través de* (*Va passar a través del bosc*), etc. *Travessa* és [+ACC] però també [—ACC] 'fusta travessera'.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

plov (/plɔv/) ([u]/[β]/[v])	formes d'indicatiu	*plou*, *plovia*, *plourà*
	gerundi$_2$	*plovent*
	infinitiu	*ploure*
pluj (/pluʒ/)	substantius	*pluja*, *plugim*, *plugina*
	adjectius	*pluig*, *plujà*
	altres	*plugim-plujot*

Com es pot veure, l'existència de l'adjectiu (*pluig*) força que el substantiu sigui femení (*pluja*).[40]

3.4.4. Sobre la conjugació

És difícil determinar per què, en català, hi ha verbs obtinguts per conversió que presenten una conjugació o una altra. La majoria de verbs obtinguts per conversió són de la I conjugació (vocal temàtica *-a-*); però n'hi ha algun de la III conjugació (vocal temàtica *-i-*, com *espessir*, *florir*, etc. També n'hi ha de la II conjugació: *cruixir/crúixer*. I fins i tot hi ha verbs amb les tres conjugacions (són, però, casos excepcionals): *botar*, *botre*, *botir*. És possible que això es degui a factors diacrònics: actualment, el català genera verbs nous amb la I conjugació; però és possible que en un determinat moment la III conjugació fos altament rendible. Si algun verb es va obtenir per conversió en una època en què la III conjugació era rendible, s'explicaria per què actualment hi ha verbs com *espessir* o *florir* (vegeu l'apartat següent).

3.4.5. Sobre la informació històrica

La hipòtesi de la conversió pot semblar estar en contradicció amb l'explicació històrica del lèxic —almenys pel que fa als substantius [+ACC]—, ja que en algun cas es pot documentar que un mot que considerem binespecificat al lexicó (i que, per tant, pot ser tant verb com substantiu) prové d'un nom o un verb, exclusivament. Per posar un exemple, *aturar* prové del llatí *atturare* (DEt: 91), i *atur* s'ha generat posteriorment. Històricament, doncs, el lexema [*atur*] era en origen un verb.

De tota manera, la descripció lingüística feta a partir de l'anàlisi de la competència del parlant (i així és com han treballat el model conversional i l'herencial) preveu que aquest parlant no té perquè tenir coneixement de la història del seu lèxic. Al lexicó, per tant, hi ha peces lèxiques; i hom pot anar augmentant el repertori en funció de les necessitats comunicatives (noves realitats a designar o bé la tipificació de diversos registres, que condicionaran l'ús d'una variant o d'una altra). Per tant, si considerem que [*toc*] o [*cruix*] —paraules patrimonials— tenen una doble manifestació segons la posició que ocupen en la frase ([+N]: *toc* i *cruix*, o [+V]: *tocar* i *cruixir/crúixer*), és perquè no estan (prou) marcats categorialment, independentment que fossin en origen un substantiu o un verb. Suposant que un mot sigui en origen verb (com *aturar*) o substantiu (com *clic*, com havíem vist), l'ús d'aquests mots com a binespecificats categorialment vol dir que el

[40] Antigament, segons el DCVB, *pluig* funcionava com a substantiu masculí.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

parlant ha canviat la informació categorial original, i l'ha adequada a les noves necessitats comunicatives.

Cal dir que el model derivacional, sense indicar-ho, té com a punt de partida de la seva proposta descriptiva les dades que *arrel* o *sal* són els originals, i que *arrelar* i *salar* han aparegut posteriorment. En canvi, a *toc/tocar* hi ha una regla diferent, on *tocar* és primitiu. Aquesta proposta, doncs, té un rerefons que es pot interpretar com l'encaix amb les dades històriques. Doncs bé, les dades històriques contradiuen en algun cas el fet que un substantiu [+ACC] prové del verb (com s'ha considerat per al cas de *toc/tocar*). És el cas de *clic/clicar* —esmentat més amunt—, de *contacte/contactar*, d'*impacte/impactar*, de *visió/visionar* i de *versió/versionar* i similars. Per tant, la visió que oferim d'aquest recurs lèxic és que no importa quina va ser la primera representació formal d'un mot: en el cas de [*bUll*], representat en *bull/bullir*, tant si primer va ser el verb com si ho va ser el substantiu, el que importa és que el parlant té una instrucció que li permet usar [*bUll*] tant en una posició com en una altra. Així, doncs, el procés històric no és que *clic* substantiu dóna *clicar* verb, sinó que de *clic* ha esdevingut binespecificat.

3.4.6. Conversió per categorització que genera lexemes binespecificats

La nostra proposta descriptiva també ha de resoldre el cas del substantiu *empelt* (relacionat amb el verb *empeltar*), que té dos sentits: 'objecte que serveix per a empeltar' (un nom [—ACC]) i 'acció d'empeltar' (un nom [+ACC]):

[35]	[*empelt*]$_1$ 'objecte'	→	*empelt* (*Posa-hi l'empelt ara*)
	[*empelt*]$_2$ 'acció, nominal'	→	*empelt* (*Fes-hi l'empelt ara*)
	[*empelt*]$_3$ 'acció, verbal'	→	*empeltar* (*Empelta-ho ara*)

Igualment ocorre amb [*dutx*] (expressat en femení, *dutxa*) que tant pot ser 'lloc', 'objecte' i 'acció'; amb [*despull*] (*despull* és 'acció' [=*despullament*] i *despulla* és 'objecte'); amb [*frez*] (*fresa* 'acció de fresar o pondre ous els peixos, conjunt d'ous posts, època de fresar' (DLC3) i *fres* 'lloc on els peixos fresen'); [41] amb [*reg*] (*rec* 'solc per a regar' i *reg* 'acció o tècnica de regar'); amb [*squi*] (*esquí* 'estri per a esquiar' i *esquí* 'pràctica esportiva d'esquiar'); amb [*glaç*] (*glaç* 'objecte' / *glaça* 'acció de glaçar, glaçada') o amb [*puig*] (*puig* 'lloc' i *puja* 'acció de pujar'). Un darrer exemple seria [*llesc*], que és un objecte (*una llesca*), que genera *llescar*; aquest verb, però, amb un nou significat ('en futbol, fer la traveta bruscament'), pot esdevenir binespecificat categorialment i tenir un substantiu d'acció i efecte nou, *llesca* (per exemple, *Quina llesca li ha fumut, el defensa! = Quina llescada!*).

Per tal de donar compte d'aquests casos cal formular la hipòtesi següent. El mot *dutxa* és un substantiu que designa un objecte o un lloc (un nom [—ACC]) i pot experimentar una conversió per recategorització. En aquesta recategorització, però, no es

[41] A Andorra *fresa* també s'utilitza per a indicar 'lloc on els peixos fresen' (RULL 2007*c*). El verb *fresar* significa 'pondre ous', aplicat a peixos i amfibis. El DIEC2 recull *fresa* amb el sentit d''acció de fresar'; el GDLC indica que també vol dir 'època de fresar' i 'conjunt d'ous posts'. Alhora, el DIEC1 recull *fres* amb el sentit de 'lloc on els peixos fresen'; el DCVB indica que també vol dir 'indret on es fresa' i 'acció de fresar'.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

genera un verb, sinó un lexema binespecificat, el qual, en la inserció lèxica, pot donar un verb (*dutxar*) o un substantiu d'acció (*dutxa*).

3.4.7. Sobre la reconstrucció del lexicó

Una de les aplicacions per a la descripció del lèxic que ofereix la descripció que hem desenvolupat és que permet reconèixer i establir les relacions entre mots tot i haver perdut la baula intermèdia. Així, tenim *esmaixar* i *esmaixada*, formats damunt d'*esmaix* —forma que no recullen les els diccionaris—, que és l'adaptació de l'onomatopeia anglesa *smash* (TERMCAT 1997: 177).

Això té especial importància —almenys en el marc de la descipció del lèxic— pel fet que s'ha intentat explicar mots com *alcaldable*, *bastonada* o *pustulació*, mots presumiblement provinents de verbs (**alcaldar* + *-bl*; **bastonar* + PART. PASS. + F; **pustular* + *-ció(n)*). Els noms de cop, com *bastonada*, a més, són altament rendibles. Cabré i Castellví (1992*a*: 343-344; 1994, vol. II: 40-41)[42] parla, en aquest cas concret, del "sufix *-ada*" (és a dir, *-ad*+F), aplicat a bases nominals.

Per a donar compte de mots com *alcaldable* o *favorable* hem de preveure un sufixoide *-abl*, extret de la trunciació de *a* (tema verbal de la primera conjugació) més *-bl* (sufix adjectivador, aplicat a bases verbals); fixem-nos que no existeix el verb *alcaldar* 'optar a alcalde'. Igualment, 'acció pròpia de', que trobem a *rucada* o *alcaldada*, també ha de preveure un sufixoide *-ad*+F (diferent dels que expressen 'cop donat amb' i 'cop donat a'), perquè no existeix ni *rucar* ni, com hem dit, *alcaldar* (i aquí hi hauria un sentit diferent per a aquest verb: 'fer d'alcalde'). Fins i tot a *enganxifosamenta* (forma documentada oralment) hem de preveure un comportament similar: *-ment* nominalitzador només s'aplica a bases verbals (i pren la forma femenina per a augmentar: *emprenyamenta*, *apretamenta*, *empipamenta*), però *enganxifós* és un adjectiu derivat d'*enganxifar*. Podem considerar que la parlant que va dir *enganxifosamenta* no en tenia prou amb el femení del mot amb *-ment* (*enganxifamenta*), i volia remarcar que era una cosa pròpia del que és *enganxifós*.

És possible crear sufixos nous com *-ad*+F 'acció pròpia d'[algú]', *-ad*+F 'cop donat a una [cosa]' o 'cop donat amb una [cosa]' i *-abl* 'que pot ser una [cosa]', però pot ser que en algun cas no hi hagi un nou sufix. Per això, considerem que hi ha una verbalització d'un substantiu [—ACC] o d'un adjectiu per conversió per recategorització abans d'aplicar-hi algun sufix nominalitzador. Així, *pustulació* 'formació de pústules' ha de preveure un verb *pustular* latent (obtingut per conversió per recategorització), encara que no figura al diccionari. Per a *enganxifosamenta*, l'explicació seria:

[36]	[*en ganx*]$_{N}$	*en ganxo*
	+ V	*enganxar*
	+ *-if*	*enganxifar* (confronteu-ho amb *empastifar*)
	+ *-ós*$_{ADJ}$	*enganxifós*
	+ V	*enganxifosar* (latent)
	+ *-ment*$_{SUBST}$	*enganxifosament* (latent)

[42] No ressenyem els comentaris d'altres autors sobre aquest sufix per dos motius; primer, perquè el que diu Cabré i Castellví (1992*a*; 1994, vol. II) és el mateix que han dit altres autors, i, segon, perquè a Cabré i Castellví (1992*a*) n'ofereix les citacions, que són: Fabra (1956), Badia i Margarit (1962) i Marvà (1932).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

+ F *enganxifosamenta*

De fet, *enganxifosar* no s'usa, però es pot preveure la possible verbalització per conversió per recategorització dels adjectius amb *-ós* (així, per exemple, *empastifosamenta* no és impossible).

L'explicació pot semblar poc realista, ja que, en alguns casos, sembla més factible considerar que hi ha la presència d'un nou sufix. Però no manquen casos especials similars; així, per exemple, el DEt (pàg. 322), dóna l'explicació del mot *enzador* 'bastó al cim del qual es posa l'enze' de la següent manera: "pròpiament, el sufix *-dor*, propi dels mots d'agent, suposaria com a mot bàsic un verb *enzar*, inexistent."[43]

3.4.8. Sobre la rendibilitat o usabilitat

Un cop descrit el funcionament de la conversió per recategorització, convé explicar per què en alguns casos s'ha activat i en altres no. En efecte, el català disposa avui dels duets *arrel/arrelar*, però hi ha altres casos que no existeixen en català:

[37]

text	**textar* 'fer un text' (tot i que hi ha *pretextar*)
full	**fullar* 'fer fulls, fer fulles, llegir un full, escriure un full?'
llibre	**llibrar* 'llegir un llibre, fer un llibre, escriure un llibre?'
carrer	**carrerar* 'anar pels carrers, passar per un carrer, fer carrers?'
carabassa	**carabassar* 'collir carabasses; les carabasses, sortir'
agenda	**agendar(-se)* 'apuntar a l'agenda, fer agendes?' (similar a *datar*)
canya	**canyar* 'fer canyes (per a batre els ametllers)'
ametlla	**ametllar* 'fer ametlles = collir ametlles'
foc	**fogar* 'fer foc'
signatura	**signaturar* 'indicar la signatura en CDU d'un llibre'
disc	**discar* 'escoltar o reproduir un disc sonor'

Res no sembla, a primera vista, que impedeixi l'aparició d'aquests verbs, però cal donar una explicació per la qual no s'han generat. En primer lloc, es pot considerar que no es generen (o no se solen generar) aquells casos en què el verb que acompanya el substantiu és poc marcat (*fer*, *posar*, etc.).

Una altra explicació és que en altres casos no es genera el verb, però que res no impedeix que no hi hagi una conversió per recategorització. Es pot dir, doncs, que el parlant disposa de les dues possibilitats, i escollirà l'una o l'altra en funció de les necessitats comunicatives, l'economia del llenguatge o, simplement, repetint les construccions usades per altri. En aquest punt es pot introduir les bases de la teoria de l'optimitat en la descripció de la morfologia lèxica.[44]

---

[43] Vegeu, més avall, la problemàtica específica de nous verbs com *correlar* (per *correlacionar*), *perfondre* (extret de *perfusió*) i *erodir* (per *erosionar*).

[44] Afegim-hi que en anglès aquest recurs és diferent, ja que en trobem més casos. Així, *to book* és 'fer una reserva' ('inscriure al llibre de reserves').

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

3.4.9. Sobre variacions dialectals

La regla de conversió sol tenir una aplicació generalitzada, i tots els parlants fan servir *crit* o *neteja*, per exemple. Tanmateix, també es poden trobar diferències dialectals:

[38]	VERB	SAE GRAL.	SAE PER CONVERSIÓ (DIALECTAL O NO GRAL.)
	acostar	*acostament*	*acost* (Fabra, *Conversa* 86, 26-2-1920[45])
	aixecar-se	*aixecada*	*aixec* 'revolta' (Fabra, *Conversa* 86, 26-2-1920)
	brogir	*brogit*	*bruig* (DCF, DCVB) (Rosselló)
	cobrir	*coberta*	*cobro* 'aixopluc' (*donar cobro*) (DIEC2)
	córrer	*correguda*	*corra* (*corra de bous* 'cursa')
	cremar	*crema*	*crem* (DCVB) (Eivissa)
	créixer	*crescuda*	*creixa* (*creixa de la mar*)
	dormir	*dormida*	*dorma* (DCVB) (Mallorca, infantil)
	eixivernar	*eixivernada*	*eixivern* 'eixivernada' (RULL 2007*c*) (Andorra)
	encetar	*encetament*	*encet*
	escopir	*escopida*	alg. *escup* 'escopinada' (VENY 1982: 118)[46]
	escórrer	*escorreguda*	*escorro* 'acció d'escórrer' (DECLC, vol. II: 961) (Empordà)
	errar	*errada*	*erro* 'acció d'errar-se' (REIG 1999: 268) [*e* oberta]
	explicar	*explicació*	*explic* (Fabra, *Conversa* 86, 26-2-1920)
	mastegar	*mastegada*	*mastec*
	plantar-se	*plantada*	*planto* 'acte d'aturar-se, de negar-se a caminar o a continuar obrant' (DCVB)
	remuntar	*remuntada*	*remunta* 'fet de remuntar un edifici' (Menorca)
	sucar	*sucada*	*suca* 'fet de sucar una torrada a l'oli nou' (Lleida)
	temptar	*temptació*	*tempta* (*tempta de vaquetes*, Terres de l'Ebre)

3.4.10. Marques suprasegmentals

En català no s'usen les marques suprasegmentals (accentuació, entonació, quantitat, etc.) per a distingir un mot binespecificat en funció de la categoria gramatical específica que mostri. Les diferències entre la morfologia nominal i la verbal, d'una banda, i la sintaxi, de l'altra, permeten la distinció.

---

[45] Pàg. 90 de l'edició crítica de Joaquim Rafel (Edhasa, 1983).

[46] Diu Veny (1982: 118): "Una part del lèxic alguerès ha sofert modificacions específiques. [...] La 'saliva' es diu *escopina* i l''escopinada' es diu *escup*.".

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

Tanmateix, tenim —segons els diccionaris— un cas curiós. El GDLC entra *equívoc* i *equivoc*:

> **equívoc -a** 1 *adj 1* Susceptible d'ésser entès o interpretat de dues maneres diverses o més. *La seva resposta és equívoca. Un mot equívoc, una expressió equívoca. Una experiència equívoca. 2* Sospitós, dubtós moralment. *Una dona equívoca. El seu comportament és equívoc.* 2 *m* Paraula, acció, etc, que pot ésser entesa o interpretada de dues maneres diverses o més. *Desfer, dissipar, l'equívoc. Ací hi ha un equívoc.* [GDLC]
>
> **equivoc** *m* Equivocació. *Això ha estat un equivoc.* [GDLC]

El DIEC2 també entra *equivoc* 'equivocació'. En canvi, el DIEC1 entra *equívoc* (substantiu: 'equivocació') i *equívoc -a* (adjectiu; també com a substantiu amb el sentit d''allò que pot ser interpretat de dues maneres'). El GD62, de la seva banda, tampoc entra *equivoc*.

A banda d'aquest mot, també tenim algun cas de doble accentuació:

[39] *castigar* — *càstig* ['kastik]
castic [kas'tik] o [kəs'tik]

Cal precisar que hi ha llengües que sí que tenen marcatge suprasegmental: és el cas de l'anglès, que, en alguns mots de dues síl·labes, canvia la posició de l'accent segons si són substantius o verbs. Així, els substantius estan marcats amb l'accent a la primera síl·laba, mentre que els verbs estan marcats amb l'accent a la segona síl·laba. Cal dir, però, que aquest recurs no es dóna en tots els casos i hi ha una certa vacil·lació en l'assignació d'accents. A més, és un recurs en regressió, en el sentit que alguns mots són pronunciats amb l'accent fix en una síl·laba independentment de la categoria gramatical en ús. Alguns exemples són (els agafem del CED; subratllem la vocal tònica):

[40]

SUBSTANTIU	VERB
replay 'represa'	*replay* 'tornar a fer (una cosa)'
remake 'repetició'[47]	*remake* 'tornar a fer'
record 'enregistrament'	*record* 'enregistrar'

(Però: *remit*, que pot ser *remit* o *remit* com a substantiu, i només *remit* com a verb.)

3.4.11. Limitacions sintàctiques

No tots els substantius d'acció i efecte obtinguts per conversió poden usar-se en tots els contextos. La praxi ha fet que alguns d'aquests substantius tan sols apareguin en determinades construccions. Així, per exemple, existeix l'expressió *tenir xarra* (usual al

[47] Aquest substantiu també s'usa en en català com a 'nova versió d'una pel·lícula anterior' (però es posa l'accent a la segona síl·laba: [ri'mɛjk]).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

Camp de Tarragona), que no és equivalent semànticament a *xarrar*. Semblantment, el substantiu *pac* 'acció de pagar' només ocorre en l'expressió *en pac de* 'en recompensa de' (DIEC2).[48]

3.5. Modificacions morfofonològiques i al·lomorfies

3.5.1. Reparacions per a sil·labificar

Un cop els lexemes s'han proveït d'informació com a substantiu, s'hi apliquen les regles morfofonològiques generals de la llengua i en l'ordre que pertoqui. Així, /gaz/ ensordirà la consonant final (PRADILLA 2002: 289-290; BONET & LLORET 1998: 103-105) i a /ka'min/ substantiu masculí singular s'hi aplica la regla que permet eliminar la nasal alveolar en posició final (BIBILONI 2002: 273-274; BONET & LLORET 1998: 99-100):

[41] $\left[\begin{matrix}+\text{CONS}\\ —\text{SON}\end{matrix}\right] \rightarrow [+\text{SORD}] / __\#$[49]

[42] $n \rightarrow \emptyset / __\#$

Aquestes regles s'han d'aplicar en un moment concret; no poden fer-ho abans de la dotació de morfemes perquè, si no, no tindríem *camins*, de la mateixa manera que l'ensordiment de /z/ a *gas* no pot aplicar-se abans d'afegir-hi sufixos, perquè no tindríem llavors una essa sonora a *gasificar*.

Finalment, se sil·labifica la seqüència fònica i en sorgeix la forma definitiva:[50]

[43]	*a*	*arbre*	['abre]	(amb epèntesi per a sil·labificar *a(r)br*)
		taula	['tawlɛ]	(amb morfema de femení)
		dent	[den]	(els dialectes del sud poden sil·labilificar el grup final *-nt*, però els del nord fan caure la consonant final)[51]

[48] El DIEC2 recull l'expressió *en pac de*; l'entrada és tota la construcció, i això fa pensar que només admet el mot *pac* en aquest context. En canvi, el DLC3 recull dos usos per a *pac*; amb tot, el DLC3 du l'epígraf *esp[ecialment]* a la segona accepció (la construcció *en pac de*), i per tant cal interpretar com que bàsicament s'usa en aquest context:

en pac de *loc prep* En recompensa de. [DIEC2]

pac *m* 1 Pagament. 2 ***en pac de*** *esp* En recompensa de. [DLC3]

[49] [—SON] indica que les consonants no són sonants, és a dir, no són a prop de les vocals en la cadena de sonància universal. Les nasals i les líquides poden mantenir-se sonores (com les vocals), ja que no tenen alternativa sorda —en català—. En canvi, els sons fricatius i africats i els oclusius sí que s'ensordeixen.

[50] Oferim aquesta transcripció fonètica en català nord-occidental.

[51] L'espanyol tampoc pot sil·labificar aquest grup en posició final, i recorre a l'epítesi: *diente*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

b	*truc*, *trucar*	[truk] / [tru'ka]
	cant, *cantar*	[kan] / [kan'ta]
	reble, *reblir*	['rreble] / [rreb'bli]
	camí, *caminar*	[ka'mi] / [kami'na]
	gas, *gasar*	[gas] / [ga'za] (ensordiment de /z/ en posició final)

Comentem amb un cert deteniment les regles morfofonològiques (i d'altres), ja que són el motiu de la presentació externa dels mots (un cop les bases lexemàtiques esdevenen mots efectius). En la majoria de casos no hi ha canvis aparents:

[44]	*tast*	*tastar*
	ball	*ballar*
	xut	*xutar*
	vol	*volar*
	estrip	*estripar*
	estudi	*estudiar*
	dring/drind	*dringar/drindar*
	buf	*bufar*
	resum	*resumir*
	bot	*botar*, *botre*, *botir*
	flirt	*flirtar*
	palp	*palpar*
	treball	*treballar*
	cost	*costar*
	colp	*colpir*
	inici	*iniciar*
	empatx	*empatxar*
	esquitx	*esquitxar*
	encaix	*encaixar*
	guany	*guanyar*
	abast	*abastar*
	empat	*empatar*

En tots aquests casos no hi ha cap canvi aparent: l'única diferència entre un substantiu singular i un infinitiu és la presència o absència dels morfemes verbals (vocal temàtica i morfema d'infinitiu). Hi ha, però, algun cas que, tot i que gràficament no presenta problemes, sí que els té en la fonètica; són els terminats en bategant:

[45]	*respir*	*respirar*
	albir	*albirar*
	enyor	*enyorar*
	gir	*girar*
	tir	*tirar*
	retir	*retirar*
	atur	*aturar*

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

Aquí no s'aplica la regla fonològica que fa caure la bategant final en aquells dialectes en què s'aplica de manera general (tots excepte el valencià no meridional). El DPron indica que es pronuncien amb erra —recordem que ofereix la transcripció fonètica en el dialecte central— i el DCVB dóna la pronúncia amb erra per a tots els dialectes dels tres primers (no dóna cap transcripció fonètica ideal dels altres qautre). El motiu del manteniment de la erra pot ser explicat, bàsicament, pel fet que són mots no usuals en la llengua parlada i que s'han reintroduït per la llengua estàndard i/o perquè són traduccions de mots espanyols (*respiro*, *retiro*, *giro*) adaptats a la morfofonologia genuïna catalana (sense *-o* final). El DCVB, precisament, argumenta aquest fet a *albir* ("d'ús literari") i a *gir* i *empar* ("format a imitació castellana"), tot i que el DECLC documenta *albir* al segle XIII i *gir* al segle XVI. *Atur*, tot i la documentació antiga, va ser reintroduït a la dècada dels anys vint o trenta del segle XX (segons el DECLC; en parlem més avall). Bibiloni (2002: 280) té una altra explicació: afirma que a *tir* es pronuncia la *-r* (i també a *pur*) perquè és a "final de mot seguit de pausa".

També pot haver-hi substantius en forma femenina. En aquest cas, la variació també és mínima, encara que es tracta d'una manca de variació aparent: /a/ és morfema de femení i en els verbs de la primera conjugació el tema també és /a/. De tota manera, aquests dos no presenten problemes d'alteracions fonètiques:

[46]

vetlla	*vetllar*
pesca	*pescar*
captura	*capturar*
cerca	*cercar*
dansa	*dansar*
pregunta	*preguntar*
maqueta	*maquetar*
compra	*comprar*
marxa	*marxar*
estrena	*estrenar*
verema	*veremar*
poda	*podar*
manca	*mancar*
disputa	*disputar*
consigna	*consignar*
amenaça	*amenaçar*
compra	*comprar*
cita	*citar*
caça	*caçar*
tria	*triar*
culpa	*culpar*

També trobem casos en què hi ha un substantiu d'acció i efecte masculí i un de femení (la natura dels quals hem comentat més amunt):

[47] *ajut*, *ajuda* — *ajudar* — (*ajut*: 'subvenció o beca'; *ajuda*: 'acció d'ajudar')

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

aplec, *aplega*	*aplegar*	(*aplec*: 'reunió festiva de gent'; *aplega* 'fet d'aplegar')
crit, *crida*	*cridar*	(*crit*: 'fet de cridar'; *crida* 'missatge per a organitzar una reunió)
despull, *despulla*	*despullar*	(*despull*: 'despullament'; *despulla*: 'allò que queda després de despullar')
eixample, *eixampla*	*eixamplar*	(*eixample*: 'fet d'eixamplar'; *eixampla*: 'fet d'eixamplar'; a Andorra s'usa *eixampla de carrers* 'acció')
empar, *empara*	*emparar*	(*empar*: 'protecció'; *empara*: 'protecció')[52]
endreç, *endreça*	*endreçar*	(*endreç*: 'manera com hom arranja o disposa quelcom'; *endreça* 'acció i efecte d'endreçar')
esper, *espera*	*esperar*	(*esper*: 'esperança'; *espera* 'el fet d'esperar')
frec, *frega*	*fregar*	(*frec*: 'fregament lleu'; *frega*: 'petit massatge')
gir, *gira*	*girar*	(*gir*: 'volta'; *gira*: 'conjunt de concerts d'un grup fet en diversos indrets amb motiu de la sortida al mercat d'un treball discogràfic')
predic, *prèdica*	*predicar*	(*predic*: 'sermó'; *prèdica* 'sermó, esp. l'homilia de missa' [amb canvi d'accent])
remull, *remulla*	*remullar*	(*remull*: 'acció de remullar', emprat sobretot en l'expressió *en remull* 'posat dins l'aigua durant un temps'; tortosí i valencià *a remulla* (GD62; REIG 1999: 30))
trenc, *trenca*	*trencar*	(*trenc*: 'solució de continuïtat'; *trenca*: 'malaltia del vi'[53] i 'A Andorra, límit entre parròquies')[54]
conlloc, *conlloga*	*conllogar*	(*conlloc*: 'contracte entre un ramader i un propietari de pasturatge pel qual aquest cedeix al primer el dret de pasturar el bestiar dins la terra del propietari durant el termini estipulat' [s'usava fins fa poc a Andorra]; *conlloga*: 'acte de deixar-se mútuament l'animal de treball els pagesos que només en tenen un, a fi de formar el parell necessari per a llaurar, batre, etc.')[55]

[52] Tot i que *empar* no està admès normativament. Sí que s'usa com a nom de dona (DDDC).

[53] *Trenca* és una proposta terminològica per a substituir el gal·licisme *cassa* (< fr. *casse*) propi de l'area enològica. Es tracta d'un manlleu arrelat al Penedès: es diu que el vi *s'ha cassat* ('s'ha trencat').

[54] En altres indrets es diu *Els termes trenquen en tal lloc*.

[55] S'hi podria afegir *súplica* i *rèplica* (amb accent a la *u* i a la *e* i femenines), que tenen, respectivament, *suplicar* i *replicar*, i la forma *explic* 'explicació', que té *explicar* com a verb (hi ha parlants que desconeixen *explic*). Pel que fa a *aplicar*, Softcatalà va proposar *aplic* com a traducció de l'anglicisme *applet*, un terme propi de la informàtica; avui, Softcatalà ha assumit la proposta del Termcat, *miniaplicació*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

Per al cas de *radiar* 'transmetre per ràdio' (*Avui radien el partit del Barça*), relacionat amb *ràdio*, sembla que l'arrel d'aquest mot és *radi-*, com es desprèn del verb; per tant, la *-o* final de *ràdio* ha de ser considerada com un segment fonètic especial, ja que el mot *ràdio* és femení. De fet, *ràdio* és un mot nou sorgit per truncació de *radiofonia*. Hi ha algun altre cas de mot femení terminat en *-o*, com *moto* (<*motocicleta* 'bicicleta amb motor'). La verbalització per conversió, en aquest cas, es fa prescindint de la vocal final.

3.5.2. Processos en posició final (ensordiments, caigudes, etc.)

Les possibles alteracions fonètiques responen a regles generals de la llengua, com ara l'ensordiment en posició final de qualsevol consonant, i poden tenir reflex en la grafia.

[48]	*reg*, *rec*, *rega*	*regar*[56]
	pessic	*pessigar*
	sotrac	*sotragar*
	afalac	*afalagar*
	càstig, *castic*	*castigar*
	rés	*resar*
	matís	*matisar*
	bes	*besar*
	refús	*refusar*
	ús	*usar*
	aixopluc	*aixoplugar*
	rebuig	*rebutjar*
	raig	*rajar*
	assaig	*assajar*
	forat	*foradar*
	oblit	*oblidar*
	trasllat	*traslladar*
	crit, *crida*	*cridar*
	aplec, *aplega*	*aplegar*
	ajut, *ajuda*	*ajudar*
	frec, *frega*	*fregar*

En el cas de *raig/rajar* i *assaig/assajar* hi ha també un procés de lenició, en què un fonema fricatiu prepalatal sonor s'ensordeix en posició final i s'africa (per a poder sil·labificar-se), mentre que es manté com a fricatiu sonor en posició intervocàlica.[57]

---

[56] El mot *reg* equival a l''acte de regar'. La variant ortogràfica *rec* serveix per a designar un 'canal fet a terra per on hom fa passar l'aigua'. Podem considerar-ho un caprici de l'escriptura, atès que la base subjacent de tots dos és /reg/. La forma *rega* vol dir, en septentrional, 'acció de regar', però també significa, segons el diccionari, 'solc'. En conseqüència, es pot dir que *rec -ga* té dos sentits bàsics, el d''acció' i el de 'canal'.

[57] No sempre: en alguns parlars (Priorat, per exemple), *ensajar* 'assajar' és pronunciat amb africada [ansa'dʒa]. És un cas aïllat, encara que al Camp de Tarragona trobem altres casos amb africada: *corregir* (arreu pronunciat com si s'escrivís *corretgir*), *reixa* ['rretʃɛ] (al Camp de Tarragona però no al Priorat), *cartoixa* [kar'totʃɛ] (al Priorat és africada), *aixecar* [atʃe'ka] (al Priorat i al Camp de Tarragona), etc.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

També hi ha la mateixa regla fonològica que dóna compte de l'alternança *blau/blava*, *meu/meva*, *clau/clavar*, *bou/bover*, *nou/novè*, etc. (i dialectalment en altres casos, com el tortosí *peu*/*pevet*, *arreu*/*arrevet*, etc.) en els casos terminats amb el sufix adjectivador *-iv*:

[49]	*additiu*	*additivar*	/addi'tiv/
	cultiu	*cultivar*	/kul'tiv/

Altres regles fonològiques: caiguda de la nasal alveolar en posició final, seguint la regla de caiguda de /n/ en posició final (*tro*/*tronar*); epèntesi per a reparar l'estructura sil·làbica en cas que hi hagi grups consonàntics en posició final que no poden constituir una coda (*pacte*/*pactar*) (WHEELER 1987; COLOMINA 1996; BONET & LLORET 1998); caiguda de dental oclusiva si va precedida de líquida o nasal (*salt*/*saltar*, *cant*/*cantar*) en els dialectes central, septentrional i nord-occidental; caiguda de *n* precedida de *r* (*govern*/*governar*) en uns pocs parlars.[58]

[50]	*tro*	*tronar*
	ressò	*ressonar*
	abandó	*abandonar*
	destí	*destinar*
	perdó	*perdonar*

[51]	*empre*	*emprar*
	pacte	*pactar*
	tracte	*tractar*
	esbarjo	*esbargir*
	cobro 'aixopluc'	*cobrir*
	contacte	*contactar*
	impacte	*impactar*

[52]	*salt*	*saltar*
	empelt	*empeltar*
	intent	*intentar*
	cant	*cantar*

[58] Un dels recursos per a sil·labificar és podar l'aplec consonàntic (com ocorre en *salt* i *cant* en els dialectes del nord). Al Priorat, els mots *carn* i *forn* es pronuncien [karr] i [forr]; és a dir, amb una poda. I al Maresme han recorregut a l'epèntesi interna: *carren, forren*, un cas d'epèntesi intramorfemàtica (informació que devem a Maria-Rosa Lloret). Per tant, tot i que hi ha dialectes que sil·labifiquen el grup *rn* final, per a alguns parlants és un grup insil·labificable i cal una reparació.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

[53] *govern* *governar*

Com se sap, l'epèntesi al final és *-e*, pel fet de ser la vocal menys marcada del sistema vocàlic (pronunciat [e] en dialectes occidentals i [ə] en dialectes occidentals). L'única excepció és *cobro*, que presenta una *-o*, però que s'explica com a epèntesi de marca masculina. Convé dir que algun mot s'escapa d'aquestes regles generals, com ara *conte*, que hauria de ser *cont* [kon] en dialectes de la meitat nord del domini lingüístic.

A vegades l'epèntesi no té justificació des del punt de vista de les reparacions fonètiques. Així, el substantiu d'acció i efecte de *capficar-se* en el sentit de 'capbussar-se', a les Illes és *capfico* (a l'expressió *fer un capfico* 'fer una capbussada').

Fem esment, també, de les arrels verbals terminades en *-rr*:

[54] *esguerrar* *esguerro* 'acció i efecte d'esguerrar'
escórrer *escorro* 'acció d'escórrer' (DECLC, vol. II: 961)
esgarrinxar *esgarrinxo* 'esgarrinxada' (DCVB; tortosí, eivissenc, etc.)

En els mots terminats en *-rr* l'epèntesi és obligada perquè és una estructura insil·labificable. L'epèntesi resil·labificadora és, en aquest cas, és *-o* i no *-e*. L'existència de la vocal velar /o/ es pot explicar perquè la *-e* ja s'usa en mots femenins sense morfema *-a*, com és el cas de *torre* (els mots que incorporen el morfema de femení no presenten problemes de sil·labificació: *terra*, *guerra*, *garra*, *serra*, *sorra* o *barra*). Davant d'aquest fet, podem considerar que el català empra la segona vocal menys marcada, la semitancada però del vessant velar, /o/, com a epèntesi per a mots masculins: *carro*, *porro*, *morro*, *verro* (i, tot i que existeix *esquerre*, per oposició al femení *esquerra*, a Cornudella de Montsant diuen *ixquerro*). Així s'explica el canvi de l'antic *ferre* per l'actual *ferro*.[59]

Els cultismes que acaben en *-x* també presenten variació. Així, de la mateixa manera que tenim *vòrtex* > *vorticitat*, *hèlix* (o *hèlice*) > *helicitat* o *simple* > *simplicitat*, també tenim *índex/indicar* (cf. *dúplex/duplicar*; cf. també *artífex/artificial*, *pontífex/pontificar*/*pontifical*, etc.).

3.5.3. Al·lofonies en vocals tòniques

Si bé és cert que en sistema vocàlic les al·lofonies es donen en la desaccentuació, hi ha uns pocs casos en què la vocal tònica presenta variants:

[55] *munt* *muntar* (popularment *m*[o]*ntar*)
joc *jugar* (rossellonès *jo j*[o]*gui*)
bull *bullir* (valencià *b*[o]*llir*)
bruig (DCF; DCVB) *brogir*

[59] Tot i que existeix, en valencià, el plural *fèrrens* (REIG 1999: 335). Probablement es deu a una reinterpretació fonològica del segment fonètic ['fɛrre], assimilat a mots de terminació semblant com *home*, *cove*, *jove*, *marge*, etc., tots amb *n* final.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

recull	*recollir* (occidental i mallorquí *rec*[u]*llir*)
(di)fús/(di)fós	*(di)fondre/(di)fusar*
moll (adj.)	*mullar*
llos 'tall d'acer'	*llossar* o *llussar*

Aquestes al·lofonies es poden explicar per la inespecificació: es tractaria d'una vocal que pot realitzar-se [u] o [o] en posició tònica. Així, representarem fonològicament aquests fonemes amb majúscula: /mUnt/, /ʒUg/, /brUdʒ/, /fUz/, etc. Aquesta explicació seria vàlida per a altres casos, com en el cas del substantiu femení *tos* (*La tos que té indica que no està del tot bé*) respecte de la forma verbal de 3a persona *tus* (*En Pep tus molt: que es prengui un xarop*).[60]

3.5.4. Al·lofonies en vocals àtones de compostos cultes

Els compostos cultes amb *'log(o)* com a forma sufixada presenten una alternança fonològica entre vocal velar i vocal palatal:

[56]	*pròleg*	*prologar*
	diàleg	*dialogar*

Aquesta alternança s'explica per una regla de desvelarització de la vocal velar d'obertura mitjana posttònica:

[57] [+VOC +VEL +OBMITJ] → [—VEL] / [+POSTTÒN]
[+FCULT]

Aquesta regla també explica el duet *psicòleg* vs. *psicòloga* [*psic(o) + 'log(o) + ø* + morfema de gènere].[61]

3.5.5. Al·lomorfia culta

[60] La terminologia *fonema inespecificat* o *subespecificat* es podria assimilar al d'*arxifonema* de l'estructuralisme. Nosaltres emprem aquest símbol (la majúscula) per a indicar la inespecificació de vocals tòniques, per bé que en la tradició fonològica catalana en el marc generativista ha reservat aquest recurs tipogràfic per a indicar aquells fonemes dels quals es desconeix la natura exacta perquè no es poden tonificar (com ara la *o* de *comerç* en català oriental o la *e* d'*escala* en català occidental).

[61] I també casos col·loquials, com *telèfen*, *filòsef* (*El matí de Catalunya Ràdio*, Catalunya Ràdio, 26-2-2004), *micròfen* (Xavier Oller, *Telenotícies Vespre*, TV3, 4-11-2002), *políguen* (RAC1, desconnexió a Valls, primavera del 2001), *autòcten* ("Una mesquita a Premià", *30 Minuts*, 30-6-2002), etc., per *telèfon*, *filòsof*, *micròfon*, *polígon*, *autòcton*, etc.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

Hi ha arrels terminades en aplecs consonàntics finals que incorporen una vocal velar [u], que es pot explicar per al·lomorfia de base culta:

[58]	*a*	*acte*	*actuar* (i *actual*)
		efecte	*efectuar*
		{con/pre}cepte	*{con/pre}ceptuar* (i *{con/pre}ceptual*)
		punt	*puntuar* (i *puntual*)
		accent	*accentuar* (i *accentual*)
		hàbit	*habituar* (i *habitual*)
		consens	*consensuar*
	b	*vincle*	*vincular*
		regla	*regular* (i *regular* adj.)

Es pot formular una regla fonològica, amb una forma subjacent /kt^{u}/, /pt^{u}/ o /nt^{u}/, en què el fonema /u/ només s'activa en circumstàncies morfològicament condicionades (en rebre els morfemes verbals o sufixos adjectivadors). Ara bé, no es pot predir una possible regla fonològica que permeti l'articulació de la vocal velar en alguns contextos i la no articulació en uns altres contextos, ja que trobem exemples en què hi ha alternança:

[59]	*ús*	*usar*	però	*usual*
	mes	*mesada*però		*mensual*

Només és pot dir, doncs, que per a certs sufixos (com ara *-al*), alguns mots recorren a un al·lomorf [+CULT] de la base. Així, tenim /akt/, /e'fɛkt/ i /sɛpt/ com a formes fonològiques subjacents per al substantiu (amb posterior epèntesi per a resil·labificar) i /'aktu/, /e'fɛktu/ i /'sɛptu/ per al verb. Igualment, /vinkl/ i /regl/ amb /'vinkul/ i /'regul/.[62]

Aquesta dualitat de formes és paral·lela a molts altres duets de la llengua:

[60] *monstre* / *monstruós*
concepte / *conceptual*
per cent / *percentual*
congrés / *congressual*
text / *textual*
espectacle / *espectacular*

Alguns d'aquests casos poden explicar-se pel fet que un determinat afix opti per la base culta del primitiu. Sabem que això passa en *-al*, *-ar* i *-'fic(ar)* (RULL 2004):

[61]	*abella* [*apic(ula)*]	*apical* (cf. *apicultura*)
	acte [*actu*]	*actual* (cf. *actuar*; el verb tb. és culte)

[62] Mascaró (1986: 53) considera que es tracta senzillament d'al·lomorfia.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

	cervell [*cerebru*]	*cerebral*
	cos [*corpus*]	*corporal*
	creu [*crux crucis*]	*crucial*
	església [*ecclesia*]	*eclesial*
	fill [*filiu*]	*filial*
	línia [*linea*]	*lineal*
	marge [*margine*]	*marginal*
	matriu [*matrix matrice*]	*matricial*
	origen [*origine*]	*original*
	temps [*tempus tempori*]	*temporal*
	terme [*terminu*]	*terminal*
[62]	*aire* [*aer*]	*aerificar*
	or [*aurum*]	*aurificar*
	creu [*crux crucis*]	*crucificar*
	fruita [*fructum*]	*fructificar*
	mel [*mel mellis*]	*mel·lificar*
	sucre [*sacarum*]	*sacarificar*
[63]	*soldat* [*milites*]	*militar*
	orella [*auricula* 'orelleta']	*auricular*
	poble [*populu*]	*popular*
	dit [gr. *dactilos*]	*dactilar*
	regla [*regula*]	*regular*
	semblant [*similis*]	*similar*
	ull [*oculum*]	*ocular*
	artell [*articulum*]	*articular*
[64]	*actitud*	*actitudinal* 'relatiu a l'actitud'
	altitud	*altitudinal* 'relatiu a l'altitud'
	consuetud	*consuetudinal* 'relatiu a la consuetud'
	latitud	*latitudinal* 'relatiu a la latitud'
	longitud	*longitudinal* 'relatiu a la longitud'[63]

En el cas de *vincle* i *vincular*, el que tenim és que la terminació *-cl* pren la forma culta *-cul-* quan hi ha expansió cap a la dreta:

[65]	*article*	*articulat* (*L'articulat de la llei*), *articular*
	cercle	*circular*, *circulació*
	espectacle	*espectacular*

[63] Els mots *consuetudinal* i *actitudinal* no figuren al diccionari, però s'usen en el llenguatge jurídic i pedagògic, respectivament.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

mascle	*masculí*
miracle	*miraculós*
obstacle	*obstaculitzar*
reticle	*retícula*
testicle	*testicular*
tubercle (o *tubèrcul*)	*tubercúlid*
vehicle	*vehicular*
ventricle	*ventricular*
vernacle	*vernacular*
versicle	*versiculari*

Igualment,

[66]	*marge*	*marginar*
	imatge [*imago*]	*imaginar*
	examen	*examinar*
	germen	*germinar*
	llum	*il·luminar*

3.5.6. Arrels sigmàtiques[64]

Hi ha verbs que tenen un al·lomorf de l'arrel amb una fricativa alveolar, que alterna amb un altre al·lomorf que té un altre so, normalment dental:[65]

[67]	*#miss*	*#metre*[66]
	incís	*incidir*
	divís	*dividir*[67]
	somrís	*somriure*[68]
	respòs 'tornada de cançó'	*respondre*
	#fensa	*#fendre, #fensar*
	premsa	*prémer, premsar*
	cursa, (con)curs	*(con)córrer, (con)cursar*
	*(com/re/*pro)pulsa*	*(com/re/pro)pulsar, (com/re/pro)pel·lir*

[64] Anomenem *sigmatisme* l'al·lofonia en què un dels al·lòfons és sibilant: *percudir/percussió*. Es tracta d'un fenomen corrent en llatí (compareu les formes verbals *potere/possui*). Fem notar, però, que es tracta d'un terme emprat correntment per a fer referència a la presència de sons sibilants; així, per exemple, es pot dir que sigmatisme és la presència d'un infix *s*, per exemple, o que és la neutralització de dos sons en un de sol sibilant (el que en espanyol s'anomena *seseo*, segons el DLing).

[65] Els derivats de *metre* tenen essa sonora; tant *emissora* com *emissió* es pronuncien amb [z].

[66] S'hi inclou *permetre/permís*, *comprometre/compromís* i *premissa* (tot i que no hi ha **premetre* activat).

[67] El GDLC entra *divís* com a substantiu (com a sinònim de *divisó*) però no com a adjectiu; sí que entra, però, *indivís* -*isa* 'que no es pot dividir'.

[68] Confronteu el cas espanyol *reir* (en català, *riure*) i el substantiu corresponent *risa* (*ris* + -*a*).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

#cés	*#cedir, #cessar*[69]
congrés	*congregar*
suspens	*suspendre*
{a/re/pro}grés	*{a/re}gredir, regressar, progressar*
{a/de}scens	*{a/de}scendir*
{ac/re}cés	*accedir*

Si ens fixem en aquests casos —i prescindint de prefixos (*per-*) o d'antics prefixos (*som-*)—, l'arrel pot representar-se sota una única forma: *miss/met* es redueixen a /mE*/, *incis/incid* es redueixen a /in'si*/, *divis/divid* es redueixen a /di'vi*/, *gress*/*gred* es redueixen a /gre*/, etc., on /*/ representa el so variadís. Aquest so variadís es podria explicar com un fonema inespecificat que contindria només la informació comuna de les dues realitzacions. Així, en els casos segon i tercer, es tractaria d'un so coronal, oclusiu si anés seguit de morfemes verbals i sibilant si es trobés en posició final (podria ser representat per /Ð/).

Tanmateix, l'al·lofonia es defineix en funció de la seva regularitat —és a dir, si la seva presència és sistemàtica i, per tant, predictible— o per la semblança entre els sons. Podem dir que la relació entre [b], [p] i [β] o entre [w], [b] o [v] i [u] és d'al·lofonia perquè són d'articulació semblant, perquè apareixen en distribució complementària (és a dir, apareix un so o altre en funció del context) i perquè les regles que condicionen l'al·lofonia fa que l'alternança sigui sistemàtica. En els casos que analitzem, però, aquests elements no s'acompleixen (o no s'acompleixen prou). Efectivament, la relació entre [*mis*] i [*met*] (deixem ara l'al·lofonia vocàlica) i entre [*incis*] i [*incid*] presenta el tret de la semblança articulatòria dels dos sons, ja que comparteixen punt d'articulació; però en un context similar no trobem altres casos d'al·lofonia. Hi ha casos en què és més complicat descriure-ho com una al·lofonia: a *somriu*/*somrís* tenim un so sibilant alveolar i so de velar semivocàlic (o labiovelar), que tenen molt poc en comú des del punt de vista articulatori, i per tant és difícil considerar que hi ha al·lofonia.

Per això, en aquests casos es podria parlar d'al·lomorfia de l'arrel, de manera que, per exemple, /met/~/miz/, /in'sid/~/in'siz/ i /riu/~/riz/ serien presents al lexicó com a variants (al·lomorfs) de l'arrel. La distribució dels al·lomorfs sí que respondria a una regla d'alternança; així, l'al·lomorf /riz/ apareixeria en l'afegiment del sufix *-bl* (*risible* /riz+i+bl/, on *i* és la vocal temàtica) i en el participi passat en alguns dialectes (tortosí *rist* /riz+t/, paral·lel a *llest*, antigament 'llegit'). Tindríem, doncs, una arrel verbal i una arrel nominal per al mateix mot.[70]

En qualsevol cas, la relació al·lomòrfica d'aquests casos no és de caràcter general en la llengua; podem dir que són romanalles. Per això no és estrany que sorgeixin noves formes, amb reinterpretació fonològica regularitzadora: de *premsa* 'aparell per a prémer' tenim el verb *premsar*, sinònim parcial de *prémer*; o podem veure com es verbalitza *permís* en un verb de la I conjugació (*De la meua part estàs permisat*; doc. oral 8-1-1998).

[69] S'hi inclou *procés/procedir/processar* i *retrocés/retrocedir*.

[70] En consonància amb altres al·lomorfies de verbs de la segona conjugació: l'arrel /vεv/ de *veure* alterna amb /viz/ al participi *vist* i als deverbals *visió*, *visor*, *revisar*, *visita*, *visible*, etc. [veg. cap. *Sufixació*, en parlar del sufix *-ció(n)*].

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

3.5.7. Alternança r/st

Pel que fa als verbs *#querir* i *#gerir*, els substantius d'acció i efecte tenen l'al·lomorf *#quest* i *#gest*:

[68]	*conquerir*	*conquesta* o *conquista*
	enquerir (avui *inquirir*)	*enquesta*
	ant. *digerir* 'arranjar'	*digest* 'col·lecció de decisions del dret romà'
	requerir	*requesta*
[69]	[*congerir*]	*congesta* o *congestió*

De fet, aquesta al·lomorfia es mostra també en altres possibles ocurrències d'aquests mots, com és ara la sufixació la derivació o la forma antiga del participi:

[70]	*digerir*	*digest* (o modernament *digerit*) *digestió* *digestiu* *digestible* o *digerible*
	suggerir	*suggestió* o *suggeriment*

S'ha de dir, però, que la relació al·lomòrfica entre les arrels amb *r* i *st* s'ha anat perdent, i totes les variants nominals amb *st* han donat verbs de segona generació (dels quals parlem més avall), a vegades amb el mateix sentit que el verb de la primera generació (*conquistar*) i a vegades amb un sentit diferent (*enquestar* 'fer una enquesta' i *requestar* 'requerir o demanar una cosa insistentment per la força del dret').

Cal dir, a més, que quasi tots els verbs de la segona columna tenen substantius d'acció i efecte alternatius, extrets per diversos procediments:

[71] *resposta*
(in)defensió
premuda o *pressió*
premsada o *premsatge*
correguda
compulsió (i *repulsió*, *propulsió*)
congregació
agressió

Fins i tot *procés* i *procediment* poden considerar-se sinònims almenys en força contextos (si hi ha especialització semàntica és perquè es necessita en algun llenguatge d'especialitat), ja que *procedir* pot derivar per sufixació amb *-ment*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

3.5.8. Altres al·lomorfies

Altres casos d'al·lomorfia d'arrel són *pluja/ploure* ([*pluj*] per al substantiu —cf. *pluig*— i [*plov*], amb *o* oberta, per al verb; n'hem parlat més amunt) i *vida/viure* ([*vid*] per al substantiu i [*viv*] per al verb).

En aquest grup, un duet que mereix un comentari especial és *venda/vendre*. En principi, podríem pensar que la dental oclusiva forma part de l'arrel: /vend/. D'aquesta manera, la base lexemàtica seria [*vend*] per a tots els casos; aleshores l'infinitiu *vendre* seria /vend+r/. Ara bé, altres formes com *nosaltres venem* conviden a pensar que, o bé hi ha al·lomorfia (/vend/ i /ven/), o bé que a la forma verbal hi ha [*ven*] i a la forma substantiva hi ha [*vend*]. Aquesta darrera possibilitat és la més plausible.[71]

Quant al verb *#manar*, presenta un al·lomorf amb *d* (que el GDLC considera "llatinitzant"):

[72] *demanar* *demanda*
comanar *comanda*
encomanar *encomanda*

En el cas de *fluir* i *influir*, tenim *flux* (o *fluix*) i *influx* (aquest darrer pot ser, també, *influència*). Segurament es tracta d'un cas idiosincràtic d'al·lomorfia /flu/~/fluks/ (i /flu*f*/).

Finalment, tenim un cas especial amb els verbs que contenen el segment /ten/ com a darrera síl·laba: sembla que antigament la nasal final podia palatalitzar-se en la categoria gramatical [+N]:

[73] *captenir-se* ant. *capteny* 'capteniment'
concatenar *concateny* 'concatenació, enfilall' (extret de Solà (1987*b*: 13), d'una reproducció d'un text de Manuel J. Sanelo, que aporta J. Ribelles en el llibre *Bibliografía de la lengua valenciana II* (1929), pàg. 206)

3.6. Verbs de segona generació

3.6.1. Descripció

[71] També tenim *jeia* 'manera d'estar al jaç quan hom dorm' (*Quina jeia que tens!*; *Aquesta xiqueta té una mala jeia...!*). En aquest cas, segurament hi ha al·lomorfia de l'arrel: la forma nominal té /ʒɛi/, que retrobem en algunes formes verbals (*ell jeia* o el gerundi *jeient*; altres al·lomorfs són /ʒɛg/ (*jo jec* i *jegués*) i /ʒɛv/ (*ell jeu*)). D'altra banda, per a l'alternança *jaç/jeure*, vegeu Mascaró (1986: 15).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

Anomenem *verb de segona generació*[72] els verbs formats per conversió a partir d'un substantiu d'acció i efecte obtingut per derivació malgrat haver-hi una forma verbal primitiva que, en principi, podria tenir el mateix valor semàntic.

La conversió per recategorització no s'aplica només a bases lexemàtiques originals, sinó que pot aplicar-se també a qualsevol mot derivat:

> "Cada vegada que actua una regla lèxica per formar una paraula nova es dóna un procés complet que parteix sempre d'una base, sobre la qual s'aplica una regla, i que produeix un resultat, que és la nova paraula." (CABRÉ I CASTELLVÍ 1994, vol. II: 71)

El que tenim és que, de vegades, d'un substantiu d'acció i efecte obtingut per sufixació es genera un nou verb, seguint la regla de conversió per recategorització; així, *parlament*, substantiu derivat per sufixació (afegiment de *-ment*) de *parlar*, pot tornar a verbalitzar igualment com ho pot fer el lexema [*sal*]: *parlamentar*.

Cal preguntar-se per què, sent com és un mot [+ACC], no descrivim aquest cas igual com *toc/tocar*, sinó com si fos *camí*/*caminar*. Hem de tenir en compte que:

a) El substantiu *parlament* és [+ACC] perquè ha heretat aquest tret semàntic del verb, del qual deriva. En canvi, el substantiu *toc* és [+ACC] per ell mateix, tant si es manifesta com a verb com si ho fa com a substantiu.

b) Si donéssim la mateixa explicació a *parlament*/*parlamentar* i a *toc*/*tocar*, hauríem de preveure alhora que els sufixos *-ment*, *-ció(n)*, *-ur*+F, etc., són verbonominalitzadors, és a dir, binespecificats categorialment. I, si assumíssim aquest fet, hauríem de preveure una altra explicació per a justificar per què no tenim **obturacionar*, **desambiguacionar*, **motivacionar*, **ordenacionar*, **modificacionar*, **rendibilitzacionar*, **organitzacionar*, etc.

En aquest procés potser hi pot tenir alguna cosa a veure el fet que els verbs de la II conjugació són irregulars (la I conjugació és l'única que permet formar verbs nous), i és lògic que vagin despareixent per efecte de l'analogia i, en lloc seu, apareguin verbs a partir dels substantius d'acció i efecte amb la I conjugació.

3.6.2. Motius d'aparició dels verbs de segona generació

De verbs de segona generació en trobem en totes les llengües romàniques:

[72] Segons la terminologia de Bruguera (1984: 48), *verbs postnominals*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

> "La creación de verbos sobre los nombres abstractos en *-ion* es un fenómeno románico: fr. *rationner*, *occassioner*, *suventionner*; cast. *evolucionar*, *seccionar*, *comisionar*; port. *proporcionar*, *condicionar*; it. *proporzionare*, *occasionare*, *affezionare*." (GARCÍA DE DIEGO 1970: 20)

La motivació d'aquest recurs es deu bàsicament a dues raons. La primera raó és la necessitat de distinció semàntica. En paraules de Fité (1993: 52), en aquests casos "hi ha gairebé sempre un matís semàntic diferenciador". De fet, la raó no és de "matís", sinó d'autèntica diferència semàntica. García de Diego dóna, per a l'espanyol —encara que l'explicació és traslladable al català—, una explicació completa de diversos casos similars:

> "La voz *sesión* de *sessum sedere* no estaba muy clara con *obsesión* y *posesión*, pero la aceptación general de estas voces en las frases *tener obsesión* y *tomar posesión* dio entrada fácil a *obsesionarse* y *posesionarse*. El uso general de *producir una lesión* facilitó el verbo *lesionar* si relación vista con *lædere*. Si el hablante ve clara la relación formal y semántica y la comprensión del nombre con el verb de que procede el deseo de creación es débil y puede ni siquiera llegar a presentarse. Entre *remitir* y *remisión*, *emitir* y *emisión*, *crear* y *creación* hay una relación tan clara de ideas y de contenido que probablemente nadie intentará crear el verbo derivado. *Disolución*, *resolución*, *absolución* ofrecen tan clara la relación con *disolver*, *resolver*, *absolver* que no se descubren intentos para crear el verbo derivado. Aunque se sienta clara la relación entre verbo y nombre puede el nombre derivado tomar un uso importante en una frase o acepción y crearse el segundo verbo, porque se siente más adecuada la idea. En *posesión* de *poseer* la relación fundamental es clara, pero en la frase *tomar posesión* hay una idea fácilmente explicable por un verbo *posesionarse*. [...] Una razón importante que favorece la creación del verbo es no evocarse bien el verbo de que procede el abstracto. En *fusión* se evoca mal la idea de *fundir* y esto facilitó la invención de *fusionar*, mientras que en los nombres compuestos *confusión*, *difusión* era obvia la evocación con *confundir*, *difundir* y no se crearon los verbos derivados correspondientes. [...] *Evolución* y *revolución* sin el simple *volución* ni siquiera el lat. **volutio* tenían que inventar el segundo verbo *evolucionar* y *revolucionar*, ya que *revolver* era idea más vaga. [...] En *promoción* de *promover* el nombre tomó una acepción más concreta que la original de 'mover adelante, adelantar' y al generalizarse la idea concreta de 'adelantar o mejorar el estado de uno o de algo' *promover* era insuficiente para comprender los sentidos de *promoción* y comprendía en cambio sentidos ajenos a ésta, como *promover un escándalo*, etc." (GARCÍA DE DIEGO 1970: 20-23)

Així, *veure*, a través dels derivats, competeix amb nous verbs referents a una manera determinada de 'veure': *visió/visionar*, *visura/visurar*, *#vis/#visar* (per exemple, *revisar*) i *visita/visitar*. Els casos són nombrosíssims, i hi ha molts més exemples: *promocionar* ('un equip esportiu, dins de la competició'), *posicionar* (no equivalent de *posar*), *parlamentar* (no equivalent de *parlar*), etc.

En molts de casos el valor semàntic del verb de segona generació és el causatiu. Així, en alguns casos es poden parafrasejar per 'fer V': *insurreccionar* és 'fer insurgir-se'; *explosionar* és 'fer explotar'; *visionar* és 'fer veure', etc.

La segona raó és la pèrdua del verb original, que fa que, a partir del substantiu d'acció i efecte que ha quedat, es generi un nou verb (BENIERS 1977: 330). Molts cops la llengua s'ha quedat només amb un derivat amb el sufix *-ció(n)*, i ha perdut el verb —cosa que ha ocorregut amb nombrosíssims llatinismes recuperats en llenguatges d'especialitat—. Pensem, per exemple, en *loció* 'acció de rentar', que és un deverbal clar des del punt de vista històric, que ha donat *locionar*. També García de Diego en fa un repàs històric:

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

> "En *obsesión* sin el verbo original **obseer* la creación del segundo verbo era más obligada aún, *obsesionarse*. [...] No tener el castellano el verbo latino de que se formaron los nombres abstractos deja a éstos en mayor libertad para suplir su falta con el verbo secundario. El lat. *nexio* de Arnobio fundado en el verbo *nectere* ha faltado en castellano, lo mismo que el verbo, y sin apoyo de forma ni de significado *anexión* y *conexión* marcaron la necesidad de los verbos, *anexionar* y *conexionar*. [...] Se sintió la necesidad de formar *emulsionar* de *emulsión*, porque **emulgir*, si existió, debió tener un uso restringido. [...] En el grupo de *missum* los compuestos en *-misión* evocan tan claramente el verbo de que se formaron (*remisión*, de *remitir*, *dimisión*, de *dimitir*) que no pensó en crear el verbo derivado de ellos, excepto en *comisión*, que no teniendo **comitir*, sino *cometer*, y no habiendo evocación clara, hubo que inventar *comisionar* en relación formal y semántica con *comisión*. En *misión*, que no tenía **mitir*, no hubo resistencia para admitir *misionar* referido a las misiones de evangelización. En *emoción* sin verbo **emover* y en *conmoción* con no muy clara relación con *conmover* no se sintió dificultad en admitir *emocionar* y *conmocionar*." (GARCÍA DE DIEGO 1970: 20-23)

Hem distingit dues possibles raons d'aparició d'aquest verbs, però es pot considerar un mateix fenomen.

En el cas de l'especialització semàntica, hi ha:

[74]	*a*	*fondre* ([*fon*]$_V$): [*fusión*]$_N$	[[*fuz*]$_V$ + *-ión*]$_N$ → *fusió* *fusionar*
	b	*acte/actuar* ([*act(u)*]$_{\{V/N\}}$): [*acción*]$_N$	[[*act(u)*]$_V$ + *-ción*]$_N$ → *acció/actuació* *accionar*
	c	*prémer* ([*prem*]$_V$): [*pressión*]$_N$	[[*prez*]$_V$ + *-ión*]$_N$ → *pressió* *pressionar*

Els nous verbs no signifiquen exactament el mateix que els originals, i que tots tenen la possibilitat de tornar a derivar com un verb qualsevol: *fusionable* (no sinònim de *fundible*), *accionament*, *pressionador*, etc.

Analitzem els verbs en què l'original s'ha perdut, per als quals podríem fer la mateixa hipòtesi:

[75]	*via/viar* ([*vi*]$_V$): [*viatg*]$_N$	[[*vi*]$_V$ + *-(a)tg*]$_N$ → *viatge* *viatjar*
	obsés/obsedir ([*obséÐ*]$_V$): [*obsessión*]$_N$	[[*obséÐ*]$_V$ + *-ción*]$_N$ → *obsessió* *obsessionar*
	les/lesir? ([*lez*]$_V$): [*lezión*]$_N$	[[*lez*]$_V$ + *-ión*]$_N$ → *lesió* *lesionar*

En aquest cas, el substantiu deverbal no és reconegut com a tal, sinó com una base lexemàtica nova. Cap parlant corrent no té al seu lexicó avui dia *lesir*, *viar* i *obsedir*, encara que formin part de la família lèxica i que pugui tenir *les*, *via* i *obsés*. En aquest cas, per tant, es podria considerar que hi ha l'activació de la *conversió per categorització* en comptes de la *conversió per recategorització*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

Hi ha casos en què no apareix el verb de segona generació:

> "Sin el simple **ducción* los abundantes compuestos no crearon verbos derivados, porque en todos se sentía evidente la relación, *inducción* de *inducir*, *reducción* de *reducir*, etc." (GARCÍA DE DIEGO 1970: 21)

3.6.3. Llista de casos

Els casos afectats són per aquest procediment són de diversa natura, si els analitzem morfològicament. Es poden classificar:[73]

a) Els que contenen el sufix *-atg*:

[76]	*report*	[*reportar*]	*reportatge*	*reportatjar*[74]
	via	[*viar*]	*viatge*	*viatjar*
	en bala	*embalar*	*embalatge*	*embalatjar*

b) Els que contenen el sufix *-ment*:

[77]	—	*complir*	*compliment*	*complimentar*
	—	*compartir*	*compartiment*	*compartimentar*
	—	*condir*	*condiment*	*condimentar*
	complet	*completar*	*complement*	*complementar*
	regla	*reglar*	*reglament*	*reglamentar*
	parla	*parlar*	*parlament*	*parlamentar*
	jura	*jurar*	*jurament*	*juramentar-se*
	—	*excretar*	*excrement*	*excrementar*
	fon(s)	[*fonar*]	*fonament*	*fonamentar*
	—	[*experir*]	*experiment*	*experimentar* (cf. *experiència*)
	—	*argüir*	*argument*	*argumentar*
	—	*ornar*	*ornament*	*ornamentar*[75]

c) Els que contenen el sufix *-ció(n)* (o *-ió(n)*). Es tracta del cas més nombrós, perquè hi ha força llatinismes que només han perviscut com a substantius, i ha calgut generar un nou verb a partir del substantiu (per exemple, *les* 'ferit' [*un crim*

[73] La llista de verbs l'hem confeccionada a partir de diverses fonts: Fité (1993), Mestres [*et al.*] (1995) i alguns de collita pròpia. Cal dir que Fité també és coautor de Mestres [*et al.*] (1995).

[74] Sobre l'ús d'aquest verb, vegeu les explicacions sobre el sufix *-atg* [veg. cap. *Sufixació*, punt 5.2.].

[75] S'hi podria afegir *instruir/instrument/instrumentar*, però *instrument* aquí és un objecte i no pas una acció (no és sinònim d'*instrucció*). Igualment, *regiment* ('acció de regir') no és la base de *regimentar* 'formar un regiment', sinó que ho és *regiment* 'unitat d'armes'.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

de lesa majestat, *ha sortit il·lès*] té el derivat *lesió*, però no pas un verb, i per això hi ha *lesionar*):

[78]	*pacte*	*pactar*	*pacció*	*paccionar*[76]
	acte	*actuar*	*acció*	*accionar* (i *reaccionar*)
	—	*extorquir*	*extorsió*	*extorsionar*
	—	*convulsar*	*convulsió*	*convulsionar* (GD62)
	frec	*fregar*	*fricció*	*friccionar*
	afecte	*afectar*	*afecció*	*afeccionar*
	—	[*addir*]	*addició*	*addicionar*
	—	—	*fracció*	*fraccionar*
	—	[*xuclar*]	*succió*	*succionar*
	—	*estar*	*estació*	*estacionar*
	—	*posar*	*posició*	*posicionar*
	—	*distòrcer*	*distorsió*	*distorsionar*
	—	—	*prospecció*	*prospeccionar* (*prospeccionar el mercat*)
	—	—	*erosió*	*erosionar*
	—	*concedir*	*concessió*	*concessionar* (*autopista concessionada*; *Catalunya Nit*, Catalunya Ràdio, gener del 2000)
	connex	*connectar*	*connexió*	*connexionar* (*Tots els aeroports estan connexionats*; doc. oral, 5-6-1999; *Els ordinadors es connexionen*; doc. oral, desembre del 1999)
	part	*partir*	*partió*	*partionar*
	—	—	*correlació*	*correlacionar* (i *relacionar*)
	—	*decebre*	*decepció*	*decepcionar*
	—	*promoure*	*promoció*	*promocionar*
	—	*commoure*	*commoció*	*commocionar*
	—	*moure*	*moció*	*mocionar* 'experimentar un canvi morfològic' (*Com que estes [llengües] no mocionen el català tampoc no ha de mocionar*; CASANOVA 1984: 264)
	—	*subvenir*	*subvenció*	*subvencionar*[77]
	—	*trair*	*traïció*	*traïcionar*
	tens	*tensar*	*tensió*	*tensionar* 'provocar tensió' (*Catalunya Nit*, Catalunya Ràdio, 10-12-1998)
	—	*pol·luir*	*pol·lució*	*pol·lucionar*

[76] Segons el diccionari, *paccionar* és antic, però l'hem sentit en contertulians del *Catalunya Nit* de Catalunya Ràdio (darreries del 1999).

[77] *Subvencionar* s'usa perquè *subvenir* 'ajudar' ha caigut en desús, tot i que abans sí que s'usava; per exemple, apareix en poemes d'Ausiàs March: *Mestre i ponent contra d'ells veig armar; / xaloc, llevant, los deuen subvenir*... ("Veles e vents", vers 2).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

—	*polsar*	*pulsió*	*pulsionar*
—	[*soldre*]	*solució*	*solucionar*
—	—	*condició*	*condicionar*
—	*dissecar*	*dissecció*	*disseccionar*
—	*flectir*	*flexió*	*flexionar* (i *reflexionar*)
—	*fondre*	*fusió*	*fusionar*[78]
—	*fendre*	*fissió*	*fissionar*[79]
gest	*gestar*	*gestió*	*gestionar*
—	*suggerir*	*suggestió*	*suggestionar* 'produir una suggestió (en l'ànim, en algú)'
—	—	*recensió*	*recensionar*
revolta	*revoltar*	*revolució*	*revolucionar*
—	*confegir*	*confecció*	*confeccionar*[80]
—	*prémer*	*pressió*	*pressionar*
—	*rebre*	*recepció*	*recepcionar* 'formalitzar la recepció (d'una mercaderia o d'una obra pública)'
—	*posseir*	*possessió*	*possessionar*[81]
caut	—	*caució*	*caucionar*
—	*perfer*	*perfecció*	*perfeccionar*
—	—	*selecció*	*seleccionar*
—	*imprimir*	*impressió*	*impressionar*
—	*obsedir*	*obsessió*	*obsessionar*
—	*col·lidir*	*col·lisió*	*col·lisionar*
—	*explotar*	*explosió*	*explosionar*[82]
—	*expandir*	*expansió*	*expansionar*[83]

[78] No és el mateix la *fusió del formatge* (hom el *fon*) que la *fusió de dos partits polítics* (hom els *fusiona*). Ferreres ("A la rereguarda", *El Periódico de Catalunya*, 10-9-1998) aprofita aquesta situació per a fer un joc de paraules en un acudit gràfic. Arran dels conflictes entre dos partits polítics socis (Convergència Democràtica de Catalunya i Unió Democràtica de Catalunya) sobre la integració de les llistes a les eleccions i de la possible presència del màxim dirigent d'Unió, l'acudit mostra un diàleg entre Jordi Pujol (número u de CDC) i Josep-Antoni Duran i Lleida (número u d'UDC) en què Pujol comenta: "Et donaré el número dos, si acceptes la fusió." [presumiblement, entre partits], a la qual cosa respon Duran: "És a dir: que em fongui, ¿oi?". La resposta de Pujol és: "¡Exacte! ¡I al més aviat possible!".

[79] Documentat oralment, en parlar de la fissió de nuclis atòmics. El verb *fendre* es pot considerar el primitiu de *fissió*, però en llenguatge d'especialitat s'ha perdut aquesta relació (hom *fen* una soca, per exemple, i hi fa una *fenta*, però no pas una *fissió*; en canvi, el nucli atòmic no es *fen*).

[80] Tant en el sentit de 'fer una confecció' com 'elaborar' (*confeccionar un diccionari*) (el diccionari només recull el primer sentit).

[81] El diccionari defineix *possessionar* com a 'posar algú en possessió d'alguna cosa' (ús transitiu) i, amb pronom, 'prendre possessió d'una cosa'. Ara bé, també l'hem pogut recollir, amb pronom, amb el sentit d''el diable, posseir (algú)'.

[82] No és estrany trobar *explosionar* en català. El DCVB el recull i el DCompl considera que ha de ser admès, i per això apareix al GD62. En espanyol sí que s'usa molt, per la qual cosa es pot pensar en una interferència quan apareix en català. Quant al significat, s'usa amb el valor casusatiu, és a dir, amb el sentit de 'fer explotar' (*Los artificieros explosionaron el artefacto*), però també és possible trobar-ho amb el valor d''aconseguir explotar' (*La pólvora explosionaba mejor cuando se trituraba* (trad. esp. de *Rescate en el tiempo*, de Michael Crichton, 2000)). Notem altres usos: *Cap allà als anys 80 va explosionar, i de quina manera, aquest gran músic* (Ona Música, 28-4-2001).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

—	—	*micció*	*miccionar*
—	*insurgir-se*	*insurrecció*	*insurreccionar*[84]
annex	*annexar*	*annexió*	*annexionar*
—	—	*sanció*	*sancionar*
—	—	*contusió*	*contusionar*
—	—	*col·lació*	*col·lacionar* 'comparar'
—	—	*ambició*	*ambicionar*
—	*cometre*	*comissió*	*comissionar*
—	—	*dimensió*	*dimensionar*
—	—	*secessió*	*secessionar*
les, il·lès	[*lesir*]	*lesió*	*lesionar*
[*lus*], *il·lús*	?	*il·lusió*	*il·lusionar*
—	*vertir*	*versió*	*versionar*
—	*veure*	*visió*	*visionar*
[*requesta*]	—	*qüestió*	*qüestionar*

d) Els que contenen en el sufix -*'i* amb el morfema de femení adjuntat al participi de present [veg. cap. *Altres recursos*, punt 1]:

[79]

—	*conferir*	*conferència*	*conferenciar*
—	*diferir*	*diferència*	*diferenciar*
—	*distar*	*distància*	*distanciar*
—	[*eveure*]	*evidència*	*evidenciar*
—	*fiar*	*fiança*	*fiançar*
—	*influir*	*influència*	*influenciar*
—	*instar*	*instància*	*instanciar*[85]
—	*poder*	*potència*	*potenciar*
—	*pondre*	*ponència*	*ponenciar* 'fer una ponència'[86]
—	*preferir*	*preferència*	*preferenciar*
—	[*presir*]	*presència*	*presenciar*
—	*referir*	*referència*	*referenciar*
—	*seguir*	*sequència*	*seqüenciar* (GDLC, GD62)
—	*sentir*	*sentència*	*sentenciar*

[83] El DIEC1 recull *expansionar-se* 'donar expansió als propis sentiments', però s'usa com a sinònim d'*expandir*: *Telefonica s'ha expansionat a Sud-amèrica* (*Catalunya Nit*, Catalunya Ràdio, 29-3-2000); *[Aquest portal brasiler] des del 1999 s'ha expansionat a l'Argentina, Xile, Colòmbia, Mèxic, Veneçuela, els EUA i, finalment, l'Estat espanyol* (*Punt de Venda*, 30-6-2000). Per això el DIEC2 dóna per a *expansionar* el valor d'*expandir*.

[84] En aquest cas hi ha un canvi en el règim verbal. En concret, el diccionari entra *insurgir-se* només com a pronominal, amb el sentit de 'alçar-se contra l'autoritat civil o política, contra el govern establert'. En canvi, *insurreccionar* tant pot ser causatiu transitiu ('provocar la insurrecció d'una guarnició, un poble, una nació o una part d'ella') com pronominal reflexiu (i aquí és sinònim d'*insurgir-se*).

[85] Sofcatalà recull *instanciar* com a traducció de l'anglès *instantiate* (*Recull de termes*, versió 3.0).

[86] Tot i que pot ser que es digui *pondre*. Aquesta és la solució per la qual va optar el moderador dels actes culturals organitzats en el marc dels premis Octubre del 1993 que van tenir lloc al paranimf de la Universitat de València (la frase és: *Els ponents ja poden començar a pondre*).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

e) El participi de passat en femení habilitat:

[80]	—	*oferir*	*oferta*	*ofertar*

f) Els que contenen el sufix *-ur*+F:

[81]	—	*veure*	*visura*	*visurar*
	—	*cloure*	*clausura*	*clausurar*
	—	—	*fractura*	*fracturar*
	tort	*torçar*	*tortura*	*torturar*
	—	*mixtar*	*mixtura*	*mixturar*
	—	*escriure*	*escriptura*	*escripturar* 'fer l'escriptura notarial (d'una possessió)'
	—	*metre*	*mesura*	*mesurar*
	—	*fendre*	*fissura*	*fissurar*
	—	*pastar*	*pastura*	*pasturar*
	—	*raure*	*rasura*	*rasurar*
	—	*tondre*	*tonsura*	*tonsurar* 'tallar el cabell a un capellà a la coroneta' i 'conferir el grau de capellà'
	—	*prémer*	*pressura*	*pressurar*
	capte, capta	*captar*	*captura*	*capturar*

g) Altres:

[82]	—	*valdre*	*valor*	*valorar*
	—	*amar*	*en amor*	*enamorar*
	viu	*viure/vigir*	*en vigor*	*envigorir*
	(es)ment	*esmentar*	*menció*	*mencionar*
	—	*veure*	*visita*	*visitar*
	—	*(re)veure*	*(re)vista*	*revistar*

Fem notar, finalment, que *passió* (acció de *patir*) no verbalitza amb una conversió, sinó que ho fa amb el prefix verbalitzador *a-* (*apassionar*). (Els verbs de segona generació també es poden formar a partir d'adjectius: *regir* > *regent* > *regentar* (especialització semàntica), *expedir* > *expedient* > *expedientar* (especialització semàntica) i *additiu* > *additivar* (buit del verb primer).)

3.6.4. Qüestions normatives

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

El problema sobre la correcció d'aquestes formes és motiu de preocupació pels experts en codificació del corpus:

> "Esta creación lenta, pero continua, provoca en cada aparición dudas sobre su admisión o repulsa [...]. En general ha bastado para la admisión benévola un uso bastante notable del verbo, aun en casos en que la relación estaba oscurecida." (DÍAZ DE DIEGO 1970: 20)

En el cas català, la preocupació per aquesta qüestió és més gran que la que podem trobar en espanyol, per l'endèmica por i poca confiança dels usuaris en les seves solucions (fruit, aquest fet, de la contínua fiscalització per part de tècnics lingüístics). Una mostra prou clara del recel envers aquest tipus de mots la tenim en aquestes citacions:

> "*Promocionar* és un verb totalment inútil que cal bandejar de la llengua literària perquè és «horrible», «mal fet» i... perquè és un «castellanisme». Sí, senyor, un «castellanisme». [...] Crec que val la pena que matisem un mica tot això, que està molt bé que acceptem o rebutgem tal o tal altre mot, però no hem d'exagerar massa la cosa en voler justificar una solució adoptada. Que *promocionar* és —sembla— un mot desgraciat inacceptable, i que ha de ser rebutjat, per ara, resulta bastant evident, però no cal que proclamem als 4 vents exageracions sobre la seva «incatalanitat», ni menys encara afirmacions perilloses com la de dir que és un derivat mal fet. [*Promocionar* ha sorgit] per desconeixement de *promoure*." (MARQUET 1979: 40)

> "*Pol·lució* [...] indica l'acció i l'efecte del verb *pol·luir* i no del verb «*pol·lucionar*», totalment inexistent [...i] *promoció* és l'acció i l'efecte de *promoure* i podem dir igualment, per tant, *farem una promoció* o *promourem*, però mai «*promocionarem*», que pertany a un verb inventat per persones poc documentades." (CASASSAS & CORIS I RAMIS 1993: 19 i 44)

Es donen diversos fets que representen un problema a l'hora de sancionar aquestes formes:

a) En primer lloc, són proscrites les formes *traïcionar*, *explosionar* i *decepcionar*.

b) En segon lloc, n'hi ha que avui són admeses malgrat que fins fa ben poc no ho eren (per exemple, *influenciar*, *col·lisionar* o *promocionar*), i només cal remuntar-se als anys 80 del segle XX per a trobar condemnes d'aquests mots.

c) En tercer lloc, n'hi ha que semblen ben naturals, com *ofertar* o *direccionar*, però són condemnades per autoritats acadèmiques (en aquests dos exemples en concret, el Termcat) i, malgrat això, apareixen arreu.

d) En quart lloc, hi ha formes que sembla que tothom convindria a rebutjar, com ara *recepcionar*; però, si donéssim com a plenament justificables per a l'admissió del mot els motius que hem exposar més amunt, s'haurien d'admetre *recepcionar* i *explosionar* perquè estableix una especialització semàntica similar a *promocionar* o *suggestionar*. Dit altrament: convé més admetre *recepcionar* que *col·lisionar*, perquè si es restitueix *col·lidir* —com s'ha restituït *trair* o *decebre*—, aquest darrer és innecessari; en canvi, *recepcionar* vol dir una cosa diferent de *rebre*, com *fusionar/fondre*. Això és el que passa amb *explosionar* en el sentit causatiu de 'fer explotar', que el DCompl considera admissible.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

e) En cinquè i darrer lloc, pot ser que s'admeti normativament alguna forma, com ara *expansionar*, però que l'usuari la faci servir amb un sentit diferent del que figura al diccionari (diccionari: 'fer expansió de sentiments'; ús general: 'expandir-se').

A tall d'exemple, reportem els missatges que van sortir el febrer del 2000 a la llista *Zèfir* arran del verb *disseccionar*:

> "Podríeu estudiar la incorporació de *disseccionar* al vostre diccionari [d'ús dels verbs catalans]? ¿Si no, com en diem d'obrir un animal o una persona per estudiar-ne l'interior amb finalitats científiques (a part de *fer una dissecció d'un animal o d'una persona*)?" (Miquel Àngel Gibert, *Zèfir* [llista de correu], 25-2-2000, 15:27)

> "Amb el diccionari a la mà, això es diu *dissecar*: 'obrir (un ésser viu) i discernir-ne les parts per estudiar-ne l'anatomia o per realitzar-hi un a intervenció quirúrgica' (DIEC). És clar que també vol dir: 'preparar (un animal mort) per conservar-lo amb aparença de viu' (DIEC). En la mesura que el segon significat «es mengi» el primer fins a fer-lo desaparèixer, haurem de recórrer a un verb derivar del nom derivat del verb *dissecar*. No seria el primer cas; però cal pensar-s'hi." (Oriol Camps, *Zèfir* [llista de correu], 25-2-2000, 17:43)

> "Oriol, Vols dir que el segon significat de *dissecar* no s'ha menjat ja el primer? Estic segur que, si jo proposés a algú d'anar al laboratori de biologia d'on sigui a dissecar una bestiola, em miraria, dubtós, i em demanaria alguna precisió del tipus: «Vols dir 'fer de taxidermistes'?»" (Miquel Àngel Gibert, *Zèfir* [llista de correu], 25-2-2000, 18:07)

> "[...] Si no hem posat *disseccionar* és perquè tampoc no apareix als altres diccionaris i no es tracta de ser un revolucionari, sinó més aviat de ser *evolucionari* [...]. [...] En el cas concret de *dissecar* hom entén que és la 'pràctica [de] la taxidèrmia', i no pas que fa una *dissecció*; per tant, és lògic que *disseccionar* s'hagi generat i circuli amb tota normalitat. [...]" (Xavier Rull, *Zèfir* [llista de correu], 28-2-2000, 9:50)

Un altre exemple és *ofertar*. Tot sembla apuntar que es tracta d'un castellanisme, ja que en espanyol no es pot relacionar *oferta* amb *ofrecer* —cosa que sí que es pot fer en català— i per això s'ha generat el verb *ofertar*. Cal, tanmateix, que les instàncies normatives analitzin la rendibilitat que representa l'accepció d'aquest verb, i que determinin els usos en què es pot fer servir (*ofertar crèdits, un curs, productes de cosmètica*?). En aquest sentit, el Termcat el condemna i proposa altres alternatives, com ara *fer oferta* o *oferir*, segons el camp semàntic en què ens trobem:

> "Tots els manuals d'estil estan d'acord a bandejar l'ús d'aquest verb, introduït en les àrees de comerç i de treball probablement per influència del castellà. No hi ha unanimitat, en canvi, a l'hora d'establir quina hi és l'alternativa més adequada, atès que s'utilitza principalment significats diferents, per a cada un dels quals el Consell Supervisor del TERMCAT proposa una alternativa:
> 1. Quan significa 'posar a la venda un producte comercial' utilitzarem el sintagma *fer oferta*:
> *aviat podrem fer oferta d'una nova gamma de productes*
> **aviat podrem ofertar una nova gamma de productes*
> 2. Quan significa 'posar a la venda un producte comercial amb preu rebaixat', utilitzarem la perífrasi *fer oferta de preus*:

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

aquests dies fem oferta [del preu] de l'oli d'oliva
**aquests dies ofertem l'oli d'oliva*

3. Quan significa 'fer una oferta pública d'una feina, un producte o un servei' utilitzarem el verb *oferir*:

en aquest centre s'ofereixen dues places d'administratiu
**en aquest centre s'oferten dues places d'administratiu*

Convé recordar que la persona física o jurídica que fa una oferta pública d'una feina, un producte o un servei es pot anomenar tant *oferent* com *ofertor*, tenint en compte el significat d'aquestes dues formes en els diccionaris catalans." (web del Termcat, 13-2-1998)

També s'ha de dir, però, que el català antic coneixia *sofertar* (DCVB) com a sinònim d'*oferir*.

Diversos autors se n'han preocupat (especialment, Fité), encara que amb el pas del temps —i dels comentaris— s'ha anat relativitzant el problema. Vegem, per exemple, què diu la literatura sobre el verb *decepcionar*, corrent en català de les dècades dels 70 i 80 del segle XX:

"Cal remarcar alguns casos en què s'ha creat una doble forma verbal a partir del nom. Es tracta de derivacions postnominals gratuïtes, en la mesura que existeixen prèviament unes formes verbals amb el mateix significat de les quals derivaven els noms respectius. En la majoria dels casos, en realitat, no són sinó simples calcs de formes existents en altres idiomes. Com que aquests manlleus no aporten cap significació nova ni cap matís diferencial respecte al verb originari, la normativa manté el criteri de refusar la nova forma de factura espúria. Cal apuntar que, a vegades, aquestes noves formes han penetrat amb tant força, que han arribat fins i tot a desplaçar totalment els verbs originaris en el parlar col·loquial. És el cas, per exemple, d'alguns castellanismes històrics com *«decepcionar» o *«traïcionar», enfront dels primitius *decebre* i *trair*. Fins i tot en casos com aquests, la normativa rebutja les noves formes i propugna la recuperació de les variants primitives. [...] Ben diferent d'aquests casos, però, és aquell en què el manlleu no se superposa gratuïtament al verb originari, sinó que introdueix un significat nou que aquest no tenia. Així, *visualitzar*, per exemple, no se superposa a *veure*, sinó que pren el sentit precís de 'fer visible, amb els mitjans apropiats, allò que normalment no pot ser vist'; dins de la mateixa família, tenim encara *visurar*, que l'accepció de 'reconèixer visualment', i *visionar*, que significa 'veure (una projecció cinematogràfica o televisiva) amb finalitats professionals['']. És clar que aquests sentits no estaven continguts en *veure*, i, per tant, la seua incorporació al corpus idiomàtic és beneficiosa." (LACREU 1996: 225-226)

"— **decepcionar**, per *decebre*, *defraudar* (cast. *decepcionar*), amb el derivat *decepcionant*, per *decebedor*. Verb enregistrat per Moll en el *DCVB* com a derivat de *decepció*; en canvi, no admès en el seu *Dicc. cast.-cat*. Coromines (s.v. *concebre*) diu que antigament *decebre* significava 'enganyar', i *decepció*, 'engany', i que l'accepció moderna de *decepció* = 'desengany' és calcada del francès; i afegeix, a propòsit de *decepcionar*: «neologisme també usual en castellà, però que l'Acadèmia Espanyola encara no admetia el 1939, ni en català el *Diccionari Fabra*: aquest admet l'ús de *decebre* amb aquest sentit, imitat de l'accepció francesa moderna, ço que és una innovació tan grossa i tan poc o menys tradicional que l'admissió de *decepcionar*». Nosaltres creiem que, el pas semàntic de «decebre = enganyar» o «decebre = defraudar» essent ben normal i explicable, s'ha d'acceptar, com establí Fabra, *decebre* amb aquest nou sentit, i que no cal recórrer al neologisme derivat *decepcionar* (que en castellà sí que necessiten, no tenint un equivalent del primitiu *decebre*)." (RUAIX 1989: 176; DAux: 63-64)

"Sembla que el llibre d'estil d'alguns mitjans de comunicació les hagin adoptades definitivament[, les paraules *recolzar* i *decepcionar*] [...]. No em posaria gaires pedres al fetge si el català tendís a formar el verb *decepcionar* de la paraula *decepció* (que al capdavall va adquirir el seu sentit de

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

> "desengany" en èpoques ben recents). I posats a admetre això, també *percepcionar*, *concepcionar* i altres de semblants." (MALLAFRÈ 1994*b*: 31)

No totes les veus, però, són tan crítiques. El DCompl, amb els arguments del DECLC, precisament vol admetre *decepcionar*. Fité ha afrontat el problema amb prou profunditat, i potser per això advoca per l'admissió de diverses paraules:

> "Un dels procediments per obtenir verbs nous, en català, consisteix a derivar-los de substantius. [...] En les seqüències que admet el diccionari, com ara *fondre/fusió/fusionar*, normalment acostuma a haver-hi una especialització, de tal manera que el verb primitiu correspon al sentit recte i el verb que es forma a partir del susbtantiu correspon al sentit figurat: es *fonen* metalls i es *fusionen* partits. Hi ha gairebé sempre un matís semàntic diferenciador. N'hi ha una colla usuals que al diccionari no trobareu: *cohesionar, col·lisionar, contorsionar-se, convulsionar, decepcionar, disseccionar, distorsionar, erupcionar, explosionar, extorsionar, flexionar* (interessant com a terme gramatical), *guionar, involucionar, miccionar, pol·lucionar, pressionar* (diferent de *prémer*), *promocionar* (en esports), *recensionar, secessionar, succionar, versionar, visionar* [...], *viviseccionar*. Tots aquests verbs presenten una *n* abans de la terminació perquè per etimologia la forma fonològica subjacent del substantiu la inclou, cosa que no passa en verbs com *contactar*, *impactar* i *ofertar*, formats pel mateix procediment i que el diccionari tampoc encara no preveu. En canvi, sí que preveu: *accionar, addicionar, afeccionar-se, ambicionar, annexionar, comissionar, condicionar, confeccionar, congestionar, contusionar, dimensionar, emocionar, lesionar, municionar, obsessionar, posicionar, sancionar, vehicular*. Amb els verbs que no hi ha al diccionari es poden fer grups. Els que tenen un sinònim perfecte ho tenen més difícil per entrar-hi, a reserva de la pressió que pugui fer l'ús, tot i que l'ús és l'únic argument que explica la presència de la parella *obsedir/obsessionar*[.] En la mesura que hi hagi una especialització de significat, és més fàcil que el diccionari doni entrada al nou verb." (FITÉ 1993: 52-53)

D'altra banda, en llenguatges d'especialitat convé tenir en compte l'ús que fan els usuaris de cada forma. Per exemple, tot i que el diccionari recull tant *flectir* com *flexionar*, en lingüística només s'empra la segona forma (*flexionar un mot*). El mateix passa en gimnàstica:

> "El neologisme *flexionar* s'ha creat segons el patró català de formació de verbs a partir de substantius del tipus *reflexió/reflexionar*, *emoció/emocionar*, *impressió/impressionar*, etc. D'altra banda, *flexionar* és l'única forma que utilitzen els especialistes de l'àrea, ja que el verb normatiu *flectir* té un ús principalment literari i un carácter més aviat arcaïtzant, que fa difícil la seva acceptació en l'ús oral." (Termcat, *Full de Difusió de Neologismes*, 11, març de 1992)

El cas és que molts cops s'havia parlat o bé de verbs innecessaris (per exemple, *obsessionar* per *obsedir* o *decepcionar* per *decebre*) o de castellanisme, si no de les dues coses. De fet, sí que és cert que l'espanyol presenta una forta tendència a convertir derivats deverbals:

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

[83]	*conectar*	*conexión*	*conexionar* (català: *connectar*) (*[Ella] conexionaba amores desgraciados*; Joaquín Sabina i Fito Páez, "Más guapa que cualquiera", *Enemigos íntimos*)
	dirigir	*dirección*	*direccionar*[87]
	dimitir	*dimisión*	*dimisionar* (CDI) (català: *dimitir*; cf. fr. *démissioner*, encara que també pot ser *démettre*)
	—	*prudencia*	*prudenciarse* (CDI; localitzat a Mèxic) (català: *guardar-se de mal*)
	romper	*rotura*	*roturar (la tierra)* (català: *rompre*)
	evadirse	*evasión*	*evasionarse* (català: *evadir-se*)
	—	*decepción*	*decepcionar* (català: *decebre*)
	asar	*asura*	*asurarse* 'la fruita, cremar-se de la calor; els sembrats, malmetre's a causa d'un vent sec i calent' (català: *sobtar-se* o *cremar-se*)
	—	*procesión*	*procesionar* 'fer una processó'
	proveer	*provisión*	*provisionar* (segons el DUDEsp no és admissible, el qualifica de neologisme inútil [també l'hi considera *provistar*])
	recibir	*recepción*	*recepcionar* [futbol americà]
	—	*traición*	*traicionar*[88] (català: *trair*)
	explotar	*explosión*	*explosionar* (català: *fer explotar*)
	—	*implosión*	*implosionar* (cf. *explosionar*)
	captar	*capción*	*capcionar* (català: *capturar*)
	traer	*tracción*	*traccionar* 'arrastrar, tirar' (segons el DUDEsp no és admissible, el qualifica de barbarisme)
	vivir	*vivencia*	*vivenciar* (català: *viure*)

Així, sembla que en català no hauríem incorporat el neologisme *visionar* si no fos perquè es va posar de moda en espanyol —i ja se sap que la cultura espanyola està superposada a la catalana—. Podria tractar-se del mateix fet a *obsessionar*, *col·lisionar* i *decepcionar*.

Fabra (1955*d*) ja alertava d'aquest aspecte (*trair/traïcionar*). Altres autors posteriors se n'han fet ressò; així, Bruguera (1984: 48) en comenta una llista d'exemples —encara que no n'indica en cap moment la incorrecció; simplement esmenta que caldria analitzar-ne el funcionament— i, a la mateixa obra, es comenta que

> "Per calc també s'han escampat termes mal formats en català: així és corrent dir *distorsionar* en lloc de *distòrcer*, anàlogament a *promocionar* en lloc de *promoure* [...]." (MARQUET 1984: 55)

[87] El *router* (aplicació informàtica de telecomunicacions; literalment, en anglès, 'indicador de la ruta') s'ha traduït, en espanyol, com a *direccionador*. En català, tot i que hi ha la proposta neològica *encaminador* (o *itinerador*), també ha sortit, potser per calc, *direccionador*. A Vilaweb (estiu del 2000) tant hi hem llegit *redirigir* com *redireccionar*.

[88] *Traición* és un derivat del verb *traer*, equivalent de *trair* i que va desaparèixer al segle XIV per l'homofonia amb *traer* 'portar' (MONGE 1977: 156).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

En tot cas, s'hauria d'evitar el que denuncia Solà (1993: 52) quan es queixa de l'abús de *posicionament* per *posició* i casos similars. Al mateix temps, però, també s'hauria d'evitar altres casos d'hipercorrecció; és el cas de la frase, recollida d'un presentador de Televisió de Catalunya, *Vostè és un home que ha reflectit molt sobre aquest problema* (PRAT I AMAT 1992: 38), o bé el cas de *M'he quedat molt imprès* (*No ho Diguis a Ningú*, Catalunya Ràdio, 14-6-1999).

3.6.5. La reconstrucció

Un aspecte paral·lel al de la segona generació és la *reconstrucció* dels verbs, és a dir, recrear la forma verbal original quan no hi és a partir de derivats i formes verbals de segona generació.[89] Així, per exemple, *regressió* i *extradició*, substantius d'acció i efecte, figuraven abans als diccionaris que les formes verbals *regredir* i *extradir*, que s'han reintroduït —si se'n pot dir així— a la llengua formal per les necessitats expressives.

Uns altres casos semblants quant a problemàtica són els verbs de *perfusió* i de *correlació*. En el cas concret de *perfusió*, Riera (1998: 60, n. 145) fa notar —i ho considera una mancança— que els diccionaris entrin aquest substantiu d'acció i efecte i, en canvi, no entrin la forma verbal *perfondre*. En canvi, davant del substantiu d'acció i efecte *correlació* hom s'ha plantejat si la forma verbal ha de ser *correlar*. En concret, el Termcat (1992: 4) indica que *correlacionar* és la forma correcta, i que *correlar* és una invenció "innecessària i inusual". Ortuño (1992: 52) també defèn *correlacionar* com a forma que pertoca. I el GDLC, malgrat que recull *correlar*, especifica que existeix mercès a un procés de reconstrucció "abusiu".

Estem davant un procés (la reconstrucció) que pot menar a hipercorreccions: Ortuño (1992: 52) planteja si ha de ser *erodible/erodibilitat* (a partir del suposat verb *erodir*) o *erosionable/erosionabilitat* (a partir d'*erosionar*, verb de segona generació obtingut a partir d'*erosió*); en aquest cas, com en *correlar/correlacionar*, l'autora advoca per la segona generació.

4. Afegiment d'afixos

4.1. Comentaris previs

Hi ha afixos que tenen la facultat de fer esdevenir el mot derivat [+ACC] i, alhora, pel que fa a la categoria gramatical, binespecificat, amb la possiblitat de ser [+V] o [+N]. Aquests afixos són:

a) El sufix *-eig* (grafiat així en posició final absoluta, però amb un so fricatiu prepalatal sonor subjacent).

[89] Ramos (1993: 176) utilitza el terme *derivació regressiva* per al que nosaltres anomenem *reconstrucció*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

b) El sufix *-eg* (grafiat així en posició final absoluta, però amb un so oclusiu velar sonor subjacent).

c) El sufix *-ol*.

d) Prefixos d'origen culte (com *(d)es-*, *con-*, *re-*, *tra(n)(s)-*, etc.).

En tots els casos pot ser que la categoria gramatical del mot primitiu i d'un dels resultants derivats coincideixi (*aigualir/aigualejar*, *llamp/llampec*). Tenen la propietat de fer esdevenir un adjectiu o un nom (en algun cas, també un verb) en un lexema verbonominalitzador, és a dir, un mot binespecificat amb el tret semàntic [+ACC] que, per la regla de conversió per categorització, pot ser verb o substantiu d'acció i efecte. Així, per exemple, el primer sufix (*-eig*), a més d'aspectualitzar, també transcategoritza, però d'una manera concreta: converteix verbs, substantius, adjectius i fins i tot adverbis en la categoria inespecificada que permet que el lexema sigui verb o substantiu.

Els tres primers sufixos s'apliquen en condicions molt diferents: *-eig* presenta una rendibilitat molt elevada, *-eg* és pràcticament obsolet i només roman fossilitzat en algun mot i *-ol* només es troba en mots deonomatopeics. Els prefixos s'adjunten a substantius per a fer-los esdevenir mots binespecificats (encara que no és una regla que s'apliqui sistemàticament, a diferència del que ocorre amb els sufixos).

Hi ha algun altre sufix que, ocasionalment, pot comportar-se d'aquesta manera; així, tenim *plovisc* i *plovisca* 'acció de ploviscar' (DCVB) (i també *ploviscó*, que pot ser *plovisc* + sufix *-ó(n)* diminutiu[90]). Ara bé, aquest cas és obviable perquè, a més de ser un cas puntual (recollit pel DCVB i, molt probablement, dialectal), en general aquest mateix sufix *-isc* aspectiu no es comporta gramaticalment d'aquesta manera (cf. *neviscar* (o *nevisquejar*) > *nevisqueig*; *ploviscar* o *plovisquejar* > *plovisqueig*; *enamoriscar* > *enamoriscament*; *endormiscar* > *endormiscament*, etc.).

Convé aclarir dos aspectes previs a l'hora de fer-ne la descripció. En primer lloc, cal dir que considerem *sufix* tot afix derivatiu (entenent que els afixos són morfemes que no poden funcionar sols) que s'adjunta al final d'un altre morfema, encara que no necessàriament un sufix ha de quedar en posició final. Així, a *parlotejar*, trobem la base [*parl*] (coincident amb l'arrel verbal) i dos sufixos, *-ot* i *-eig*. Així, *-ot* és un sufix perquè s'adjunta a la dreta de la base. Una altra qüestió és que *-ot* no pugui quedar-se en posició final i que hagi de ser "continuat" per un altre sufix; però aquesta restricció no entra en la definició de sufix (d'altra banda, *-ot* sí que pot quedar-se en posició final: *espellotar*, *apilotar*, però pensem en *-ass*, *-uss*, *-iny*, etc.).

El segon apunt és que els tres primers sufixos consignats (*-eig*, *-eg* i *-ol*) duen la informació categorial binespecificada (és a dir, el mot derivat pot ser [+V] o [+N]). Diem això perquè, en el cas del sufix *-eig*, el model derivacional ha parlat del "sufix *-ejar*" (i, igualment, del "sufix *-egar*") com a sufixos verbalitzadors, coherents amb la proposta de delimitar un sufix *-ar* aplicat a lexemes nominals i adjectivals. Considerem que es tracta d'uns sufixos que no indiquen si el lexema derivat és un substantiu o un verb, sinó que pot ser ambdues coses. Igualment, l'afegiment de prefixos no es combina amb l'adjunció de la terminació *-ar*, sinó que per ells mateixos són categoritzadors. Amb això volem dir que *en-* d'*envigorir* i *enrarir* no es combina amb *-ir*, sinó que ells mateixos verbalitzen (i duen la

[90] Però també pot ser el sufix *-ó(n)* nominalitzador [veg. cap. *Sufixació*].

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

instrucció que el verb sigui de la III conjugació). Per tant, *tra(n)(s)-* no es combina amb *-ar* quan verbalitza, sinó que transcategoritza el lexema al qual s'adjunta i el fa esdevenir binespecificat (com hem dit, els prefixos no són sistemàtics en aquest comportament; però en el cas d'un substantiu que rebi *tra(n)(s)-* i que només verbalitzi però no pugui nominalitzar, aleshores *tra(n)(s)-* és verbalitzador).

4.2. El sufix *-eig*

El sufix *-eig* s'aplica a certs primitius per a aportar-hi un matís concret. S'hi reprodueix, doncs, la conversió per categorització:

[84] $[[x] + \textit{-eig}]_N$ / $[[x] + \textit{-eig}]_V$

Cal remarcar que *-eig* s'aplica a la base lexemàtica sense morfemes de plural ni de femení —si és un nom— ni vocal temàtica —si és un verb—, encara que pugui estar enriquida per algun sufix aspectiu (com ara a *cantussejar* o *parlotejar*).

[85]			
	mareig	*marejar*	(*mar* + *-eig*)
	festeig	*festejar*	(*fest(a)* [/fest/ + /a/] + *-eig*)
	parpelleig	*parpellejar*	(*parpell(a)* + *-eig*)
	parloteig	*parlotejar*	(*parl* + *-ot* + *-eig*)
	cantusseig	*cantussejar*	(*cant* + *-uss-* + *-eig*)
	braceig	*bracejar*	(*braç* + *-eig*)
	cabreig	*cabrejar*	(*cabr* + *-eig*)
	passeig	*passejar*	(*pas* + *-eig*)
	neteja	*netejar*	(*net* + *-eig*)
	barreig, barreja	*barrejar*	(**barr* + *-eig*)[91]

A la pràctica s'observa que *-eig* sempre dóna verbs però no sempre dóna noms. Això podria ser un argument per a deixar de tenir en consideració la teoria de la conversió per categorització, i considerar que els derivats amb *-eig* són [+V], i que després es poden nominalitzar per pèrdua dels morfemes verbals (l'exemple pot ser *sedejar*, sense *sedeig*). Ara bé, que no es trobin —en algun cas— substantius d'acció i efecte per conversió per categorització no vol dir que no es puguin crear. Efectivament, *sedeig* és possible crear-lo: que no s'hagi actualitzat no vol dir que sigui impossible, sinó que no s'han donat les condicions —les necessitats expressives— per a crear-lo.

El sufix *-eig* és pronunciat de manera diferent segons si es queda en posició final o si hi ha extensió cap a la dreta, sigui amb l'afegiment dels morfemes de verb, sigui amb

[91] El mot *bateig/batejar* és un residu pervingut del llatí per evolució fonètica (MOLL 1991). Malgrat la coincidència formal, no es pot considerar d'aquesta mena de verbs perquè no hi ha una base recognoscible **bat* a la qual s'afegiex *-eig* per a aportar-hi un matís. Convé fer notar l'existència del substantiu d'acció i efecte *baptisme*, idiosincràtic (és a dir, un cas únic i per tant no encasellable en cap recurs).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

l'afegiment de morfemes de gènere i nombre. Així, en posició final absoluta (seguit, doncs, de morfemes ø) s'ensordeix i a més s'africa, per tal de poder-se sil·labificar: [etʃ].

Només les restriccions semàntiques i categorials de la base regulen l'admissió del sufix. A més, un cop s'han obtingut els derivats, la semàntica també serà restringida. El sufix *-eig* aporta bàsicament dos sentits (RULL 1999*a*):

a) *Imperfectivitat* (entesa aquí no com l'aspecte verbal —que distingeix temps perfets i imperfets—, sinó com a tret de la matriu semàntica del nou mot). Pot subdividir-se en:

1. A l'inici de l'execució (*incoativitat*)
2. En l'execució, és a dir, 'tendència a fer una acció'
3. En el resultat, és a dir, 'acció inacabada o executada deficientment'

b) *Iterativitat*, amb graus: 'acció repetida', 'acció seguida', 'acció sovintejada' (en aquest darrer cas hi ha imperfectivitat i iterativitat alhora: 'acció intermitent', 'acció que es manifesta a estones').[92]

En cas que *-eig* indiqui simplement incoativitat, imperfectivitat o iterativitat i que calgui introduir-hi de més el matís despectiu, es recorre al sufix *-ot*: *menjotejar*, *parlotejar*, etc.; o, en menor mesura, al sufix *-uss* (*cantussejar*; confronteu-ho amb *menjussar*, on s'usa sense cap altre sufix).[93]

Al costat de la conversió, els verbs amb *-eig* poden recórrer a la sufixació (en el qual cas sempre es fa mitjançant *-ment*) o a l'habilitació del participi de passat en femení: *plantejament*, *bandejament*, *noliejament*, *sanejament* i *sacsejada*, *passejada* i *netejada*.

Aquesta alternança de formes dels substantius d'acció i efecte (conversió, sufixació, habilitació del participi de passat) no és, en principi, problemàtica; en tot cas, els hàbits dels usuaris han consignat unes formes i n'han fet bandejar unes altres. Per exemple, sembla que *bandeig* i *planteig* no solen usar-se gaire, i hom sol recórrer a *bandejament* i *plantejament*.

4.3. El sufix *-eg*

El sufix *-eg* aporta un matís a l'acció d'imperfectivitat. Aquest matís queda reflectit en el derivat, independentment de si és nom o verb. Tanmateix, el sufix avui dia no és rendible. Només n'han quedat unes quantes paraules fossilitzades, i només algunes mantenen plenament el matís aspectiu aportat pel sufix:

[86] *mos, mossa/mossar*[94] *mossec/mossegar*[95]

[92] Bernal (1997) distingeix entre *freqüentativitat* (acció que es dona sovintejadament) i *iterativitat* (acció que es dóna amb repetició).

[93] Per a més informació sobre les concrecions d'aquest sentit, vegeu Rull (1999*a*).

[94] La paraula *mos* podem relacionar-la també amb l'antic *mordre* 'mossegar' (cf. esp. *morder*).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

bat/batre	*batec/bategar*
llamp/llampar	*llampec/llampegar*[96]
doble/doblar	*doblec/doblegar*
gem/gemir	*gemec/gemegar*
nau/—	*—/navegar*
banya	*banyegar* 'pegar banyades'
en (un) pantà	*empantanegar* (amb sentit figurat)
en pudor	*empudegar*
en pols	*empolsegar*

A aquesta llista s'hi hauria d'incloure *encepegar*, segurament verbalització de la construcció *amb un cep* més el sufix *-eg*, encara que es pot considerar completament fossilitzat perquè, encara que hi ha una metàfora evident (hom s'entrabanca amb una arrel de cep sortint), avui dia ningú no ho relaciona (*ensopegar* es deu a un canvi de timbre, i *empassegar* és l'adaptació d'aquest lexema per homosemització amb *passa*). Igualment, *enfarfec/enfarfegar*, encara que no es relaciona amb cap base **farf* (potser *enfarfegar* és de base onomatopeica, com diu el GDLC).

Si bé hi ha diferència semàntica entre cadascun dels duets (amb *-eg* i sense *-eg*), no és tan palpable el matís comú que diferencia una columna de l'altra. Per tant, es pot dir que el sufix *-eg* tenia un ús aspectiu en un estadi anterior de la llengua, que va permetre distingir *gemegar*, *doblegar* o *mossegar* de *gemir*, *doblar* i *mossar*, i que tenia prou rendibilitat perquè fos copsat així pels parlants (com ocorre avui dia amb *-eig*). El matís aspectiu fa referència a imperfectivitat o, en tot cas, a una minva de la qualitat de l'acció (*fer una mossegada* no és tant com *fer una mossa*, un *gemec* és una queixa reduïda al costat d'una *gemida* i un *batec* és una *batuda* empetitida). Tot i així, la nul·la rendibilitat actual ha fet que només hagin romàs alguns duets fossilitats en què la distinció semàntica devia ser tan clara —com podem comprovar— que han perviscut lexicalitzades. Només cal veure que la relació entre *nau* i *navegar* no és gens motivada, i que no hi ha ni **navar* ni **navec*.

Cal dir que *-eg* s'empra per a dos usos més, relacionats amb aquest matís d'imperfectivitat que aporta: combinat amb els prefixos *es-* i *en-* (per tant, es tracta d'un cas de parasíntesi) es reforça la imperfectivitat fins al punt que pot acabar tenint un matís fins i tot pejoratiu. Notem també la presència dels sufixos *-ass* i *-any*:

[87]	*a*	*buf/bufar*	*esbufec/esbufegar*
		tos/tossir	*estossec/estossegar*
		—	*esbaldrec/esbaldregar*
		pet/petar	*espeter{r/n}ec/espeter{r/n}egar*

[95] No entrem a analitzar el motiu pel qual alguns parlars no tenen totes les possibilitats activades (per exemple, *mossec* és desconegut al Priorat, per al qual empren *mossegada*, a partir de la forma verbal).

[96] La distinció entre aquests dos términs, si bé podia ser clara en un principi, ha acabat dissolent-se en la llengua general (el DIEC1, per exemple, els recull com a sinònims, encara que dóna també sentits específics per a cada entrada —la 'claror' originada pel *llamp* és el *llampec*—). La distinció conceptual i terminològica existeix en àmbits especialitzats, on hi ha necessitat d'aprofitar i de rendibilitzar formes lingüístiques per a cobrir camps nocionals clars i unívocs. Pot haver-hi, també, algun parlant que arribi a usar de manera distinta tots dos términs (el *llamp* aniria del núvol a terra, i el *llampec*, de núvol a núvol), però això no fa més que corroborar que no hi ha la relació semàntica esperada entre *llamp* i *llampec* com hi ha amb *bat/batec*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

	pet/petar	*espetec/espetegar*
	vol/volar	*esvolotec/esvolotegar*
	bat/batre	*esbatec/esbategar*
	tir/tirar	*—/estireganyar*
b	*nus/nugar, nuar, anusar*	*ennuec/ennuegar*[97]
	feina/enfeinar	*enfeinegassar = enfeinassar*
	verd	*verdassegar*
	fetge/—	*enfetgegar* 'afartar-se'

També té un ús combinat amb el negatiu *des-* (o *es-*), encara que en aquest cas és encara més difícil determinar el matís semàntic que diferencia una forma amb *-eg* d'una altra sense.

[88]	*dent*	*esdendetegar = esdentar*
	derna	*esdernec/esdernegar*
	fil/(des)filar	*esfileg(ass)ar*
	pit	*espitregar* o *espitralar*[98]
	peça	*despecegar* 'gastar molt' [+PEJOR]

El prefix *a-* també actua combinadament amb *-eg*, aportant-hi un matís aspectiu augmentatiu (tot i que hi ha poques mostres d'aquest procediment, i fossilitzades):

[89]	*pedra*	*apedrec/apedregar* 'llançar pedres' (confronteu-ho amb *pedregar* 'caure pedres')
	set/—	*assedegar*
	bony/—	*abonyec/abonyegar*
	munt/muntar	*amuntegar*
	fam	*afamegar* (sin. *afamar*)
	moll	*amollegar* (sin. *remollir*)
	puny	*apunyegar*

En molts casos les formes amb *-eg* i sense *-eg* són sinònimes (*esdentar* i *esdentegar* 'llevar dents'). Potser *esdentegar* tenia abans un matís augmentatiu, però avui dia es pot dir

[97] És possible que *nugar* provingui de *nuar*, amb aparició d'un so [γ] intervocàlic de natura antihiàtica. La forma *nuar* pot deure's a la caiguda d'una *s* intervocàlica: *nusar* > *nuar* > *nugar*. La caiguda de *s* intervocàlica es dóna sobretot en el parlar mallorquí (*camia* per *camisa*), però també es troba esporàdicament en alguna paraula en altres parlars (per exemple, *roella* per *rosella* al Camp de Tarragona). A partir de *nugar* poden sortir altres formes (per exemple, *nugo* 'nus', dit a la Terra Alta).

[98] El lexema *pit* (base fonològica: /pit/) presenta una variant sinonímica, **pitre* (base fonològica: /pitr/), no usada. Així, al costat de *pitam*, *pitera* i *pitet*, tenim *pitram*, *pitrut -da* i *pitrera*. Els derivats verbals reportats recorren a **pitre*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

que aquest matís no és rendible. Això també ocorre en bastants casos amb el sufix *-eig*; tal com ha indicat Fabra i Marquet:[99]

> "Si els dos verbs (el verb en *-ejar* i el verb en *-ar* no precedit de la seqüència *-ej-*) tenen algun cop significacions força diferents, altres cops la diferència de significacions és petita o nul·la." (FABRA 1956: 140)

> "A vegades són possibles dos verbs, un en *-ejar* i un altre en *-ar* (o *-ir* o altres), els quals poden ésser sinònims o bé tenir un sentit diferent." (MARQUET 1984: 55-56)

En aquest sentit, *afeixar* i *afeixegar* volen dir, respectivament, 'disposar (alguna cosa) formant feixes' i 'disposar (alguna cosa) formant feixos'.

Hem de fer referència, finalment, al verb *batzegar*. Aquest verb té com a substantiu d'acció i efecte *batzegada*; però també existeix el mot *batzac* 'cop fort, trompada'. Aquest nom pot relacionar-se morfològicament amb *batzacar* (verb que recull el DCVB, però no el GDLC ni el DIEC2), sinònim de *batzegar*. El GDLC, a més, indica que *batzac* prové de *batzegar*. Si fos així, caldria explicar el motiu del canvi de vocal (de *e* a *a*). Diguem, també, que hem trobat l'adjectiu *batzec* —que no recull cap diccionari general—: *Amb una mica d'esperit batzec ens podriem publicitar fent una mica de soroll* (<http://www.hispanismo.org/showthread.php?t=1700>, setembre del 2007).

4.4. El sufix *-ol* en onomatopeies

Hi ha mots que provenen d'onomatopeies i que, amb el tret semàntic [+ACC], poden realitzar-se tant [+V] com [+N].[100] El sufix *-ol* es pot afegir a alguns d'aquests mots deonomatopeics, sembla que amb la funció de gramaticalitzar les onomatopeies:

[90]	/gaɲ/	*ganyol*, *guinyol*	*ganyolar*, *guinyolar* 'bordar'[101]
	/griɲ/	*grinyol*, *grinyola*	*grinyolar*[102]
	/u(d)/	*udol*	*udolar*
	/bruf/	*brúfol*	*brufolar*
	/garr(g)/	*gargol*	*gargolar*, *garolar*, *garrular*
	/bra(m)/	*bruel*, *braol*, *bramul*	*bruelar*, *braolar*, *bramular*[103]
	/rinʃ/	*rinxol* 'ronc'	*rinxolar* 'roncar'
	/bag/	*bagol* 'crit fort'	*bagolar*
	/ʃɛr(r)/	*xerrola*	*xeroel·lar, xerebel·lar*[104]

[99] I altres autors, com Ruaix (1987: 59) o Badia i Margarit (1962: 349).

[100] Per a una informació completa sobre la natura d'aquest tipus de mots, vegeu Pons (1987), Cabré Monné (1993; 2002) i Lleó (1995).

[101] La *i* es pot explicar per palatalització de la *a* per influx de la nasal palatal (cf. *sinyor*).

[102] També pot ser amb *a*: Ribes i Marí (1986: 35) reporta *grinyalar*, i existeix, també, *grinyala*.

[103] Afegiu-hi *brumerol* (PONS 1987: 169). Segurament, el mot *bram* forma part d'aquest grup.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

/skrʃ/	*escruixolar* 'escruixar' (confronteu-ho amb *cruixir*)	
/pif/	*pífol* 'xiulet (so)'	

[91]	/miw/, /maw/	*miol*, *maule*, *miulo*	*miolar*, *maular*, *miular*
	/siw/	*xiule*, *xiulo*, *siulo*	*xiular*, *siular*
	/piw/	*piule*, *piulo*	*piular*[105]

Quant a *xiule/o* (i *xiular*), *piule/o* (i *piular*) i *miule/o* (sinònim de *miol*), es poden explicar perquè s'adjunta el sufix *-ol* a una base que té /w/ com a darrer so; la unió de dos sons vocàlics velars com són *u* semivocàlica i *o* oberta es pot resoldre de tres maneres:

a) Supressió de /w/ (així tenim *miol*, bisil·làbic).

b) Fusió de les dues vocals (quedaria *maul*, *miul*, *xiul*, *siul*, *piul*).

c) No afegir-hi el sufix *-ol* (així tenim *piu*, *xiu*, *mèu*, etc.).

En el cas de la fusió, cal una epèntesi resil·labificadora; així tenim *maule*, *miulo*, *xiule*, *xiulo* (RIBES I MARÍ 1986: 31), *siulo*, *piule*, *piulo*, etc. La raó és que queda un mot monosíl·lab amb una estructura consonàntica no permesa a la coda sil·làbica segons l'*escala de sonància* o de *sonicitat* (BONET & LLORET 1998: 65-67; LLORET 2002: 207; WHEELER 1987: 97; COLOMINA 1996: 209[106]):

[92]	*oclusiva*	-	*fricativa*	-	*nasal* - *líquida*	-	*semivocal* - *vocal*
	[—SON]						[+SON]

Aquesta distribució sonàntica determina les relacions sil·làbiques. Una de les conseqüències que se'n deriven és que la presència en una coda de dos sons adjacents és rebutjada. Així, aquesta distribució dels sons és la responsable de l'epèntesi a *caure* [*cau+r*] i *cuiro*, antigament *cuir* (WHEELER 1987: 98). La contigüitat d'aquests dos sons és un impediment per a la formació de síl·laba, per la qual cosa Colomina considera que l'origen de mots com *siulo* o *siule* és la forma **siul*.

4.5. Prefixos

4.5.1. Descripció general

---

[104] Segons Ribes i Marí (1986: 31), 'xerrar' i 'mormolar', respectivament. Mallafrè (1994*a*) afirma que *xerrar* és de base onomatopeica.

[105] L'epítesi d'aquests mots (/siul/ o /*f*iul/ > ['siule] o ['*f*iule], /miul/ > ['miule], etc.) es deu a la resil·labificació (WHEELER 1987; COLOMINA 1996).

[106] Precisament Colomina (quadre 7) dóna compte de les epèntesis resil·labificadores parlant de mots com com **miul*, **meul*, **maul*, **siul*, **piul* i **xiul*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

Hem comprovat que els prefixos d'origen culte *tra(n)(s)-*,[107] *re-*, *des-* (aquest darrer amb l'al·lomorf *dis-*) i *con-*,[108] i algun altre (*so-*, *sobre-*, *bar-*, *entre-*), condicionen el comportament dels verbs als quals s'adjunten. Aquests prefixos tenen la capacitat de fer que el derivat resultant pugui participar de la conversió per categorització (encara que originalment el verb primitiu no tingui aquesta propietat). A més, el substantiu que resulta en la conversió és [+ACC]. Aquest fet es dóna en:

a) Verbs que, sense el prefix, no tenen un equivalent [+N], és a dir, no participen de la conversió. Aquests mots són, doncs, [+V]. Així, *cuidar*, *colar*, *cansar*, *gastar*, etc.; no tenen l'equivalent substantiu **cuit*, **col*, **cans* o **gast*, però sí que trobem *descuit* (relacionat amb *descuidar*), *trascol*, *descans* i *desgast*.

b) Verbs que, sense el prefix, participen igualment de la conversió; aleshores, l'equivalent [+N] és [—ACC] (o un adverbi). Així, *regel*, *desgel*, *desglaç* (de *gel/gelar* i *galç/glaçar*, on *gel* i *glaç* són [+INSTR]), *transport*, *report* (fixem-nos que *in-* i *ex-* no tenen aquesta capacitat, ja que només tenim *importació* i *exportació*, i no **import* o **export*), *retard*, *rebaix(a)* (de *tard/tardar baix/baixar*).

4.5.2. Prefixos cultes

Els casos de prefixos cultes afectats per aquest procediment són:

[93] LLISTA DE SAE AMB VERBS AMB PREFIXOS FORTS (1)

a PREFIX *TRA(N)(S)-*

colar	—	*trascolar*	*trascol*
pas	*passar*	*traspassar*	*traspàs*
port	*potar*	*transportar*	*transport*[109]
torn	*tornar*	*retornar*	*retorn*

b PREFIX *(D)E(S)-*

bast	*bastar*	*desbastar*	*desbast*
—	*batre*	*esbatre*	*esbat* 'esbatiment'

[107] Considerem *trans-* i *tras-* el mateix prefix. L'única diferència és la marca [+CULT] del primer, ja que el prefix llatí *trans-* va ser convertit en català en *tras-*; així ho demostren les paraules patrimonials: *trascol*, *trasbals*, etc. La forma *trans-* es deu a la creació neològica, que ha recorregut al cultisme. Avui, tot mot nou que requereix *trans-*, pel fet que es genera en els llenguatges d'especialitat, té la nasal. Aquesta distribució d'ús és semblant a la dels prefixos *es-* i *des-*, ja que els verbs tradicionals tenen la variant sense dental inicial.

[108] Tant amb el valor de 'conjuntament' com, sobretot, amb el valor de 'més que' (sinònim de *per-*).

[109] S'hi podrien incloure *trasllat/traslladar* i *trasbals/trasbalsar*, encara que no hi ha cap referent [*llad*] o [*bals*]. Igualment, l'anglicisme (en aquesta llengua, llatinisme) *tràns*fer, paral·lel a *transferir*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

cabdell	*cabdellar*	*descabdellar*	*descabdell* (*cabdell* [+INSTR])
—	*cansar*	*descansar*	*descans*
càrrec	*carregar*	*descarregar*	*descàrrec*
carta	—	*descartar*	*descart* 'acció de descartar'
compte	*comptar*	*descomptar*	*descompte*[110]
—	*cuidar*	*descuidar*	*descuit*
embroll	*embrollar*	*desembrollar*	*desembroll* (*embroll* [+INSTR])
falca	*falcar*	*desfalcar*	*desfalc* (*falca* [+INSTR])
fort	*forçar*	*esforçar*	*esforç*
—	*gastar*	*desgastar*	*desgast* 'acció de gastar'[111]
gavell	*gavellar*	*desgavellar*	*desgavell* (*gavell* [+INSTR])
gel	*gelar*	*desgelar*	*desgel* (*gel* [+INSTR])
glaç	*glaçar*	*desglaçar*	*desglaç(a)* (*glaç* [+INSTR])
gust	*gustar*	*disgustar*	*disgust*
—	*heretar*	*desheretar*	*desheret*
—	*manegar*	*desmanegar*	*desmanec*
munt	*muntar*	*desmuntar*	*desmunt*
tronc	—	*estroncar*	*estronc* (sentit metafòric)
tros	—	*destrossar*	*destrossa* (*tros* [+INSTR])[112]

c PREFIX *RE-*

alt$_{ADJ}$	*alçar*	*realçar*	*realç* 'acció de realçar'
baix$_{ADJ}$	*baixar*	*rebaixar*	*rebaix, rebaixa*
—	*becar* 'dormir' [*rebecar*]		*rebeca* 'becaina' (cf. *sobec*)
brot	*brotar*	*rebrotar*	*rebrot*
calç	*calçar*	*recalçar*	*recalç* (també [+INSTR])
capta	*captar*	*recaptar*	*recapte*
cerca	*cercar*	*recercar*	*recerca* (=*cerca*)
cicle	—	*reciclar*	*recicle* 'reciclament'[113]
—	*collir*	*recollir*	*recull*
compte	*comptar*	*recomptar*	*recompte*
dret	—	*redreçar*	*redreç*
forma	*formar*	*reformar*	*reforma*
força	*forçar*	*reforçar*	*reforç*
fresc	—	*refrescar*	*refresc*[114]

[110] No es pot considerar *descompte* com a *des-* + *compte*, perquè semànticament no hi correspon.

[111] La forma *gasto* es considera un castellanisme.

[112] El prefix *des-* actua igual amb adjectius: *anar descalç* (el primitiu, *calça* 'roba de les cames', és un substantiu). Hi ha casos en què no trobem aquest recurs: *desclassar/desclassament*, *despoblar/despoblament*, *descolgar/descolgament*, etc., on no trobem **desclàs*, **despoble*, **descolc*, etc. Alguns altres casos són complexos: a *desclavar/desclavament* pot ser *desclava* 'el fet de desclavar'.

[113] Com en altres casos, *cicle* no és un substantiu d'acció i efecte. Hem vist *recicle* com a substantiu d'acció i efecte en un dossier sobre terminodinàmica elaborat per la Universitat Rovira i Virgili, en una versió encara no definitiva (primer trimestre del 2000).

[114] En la llengua general aquest mot significa 'beguda refrescant', però en llenguatges d'especialitat (sobretot, en informàtica) s'usa com amb el sentit d''acció'. En el copiatge de discos compactes, significa 'acció de treure una oblia un cop impressionada fora de la caixa'; en programes de reproducció sonora per a emissores

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

	?	?	*refusar*	*refús*
	gel	*gelar*	*regelar*	*regel*
	marca	*marcar*	*remarcar*	*remarca* (*marca* [+INSTR])
	moll$_{ADJ}$	*mullar*	*remullar*	*remull*, *remulla*
	pas	*passar*	*repàs*	*repassar* (no 'tornar a passar')
	pes	*pesar*	*repesar*	*repès*
	pic	*picar*	*repicar*	*repic*
	pix	*pixar*	*repixar*	*repix*[115]
	port	*portar*	*reportar*	*report*
	posa	*posar*	*reposar*	*repòs*
	punt	—	*repuntar*	*repunt* (*punt* [—ACC])
	salt	*saltar*	*ressaltar*	*ressalt*
	tall	*tallar*	*retallar*	*retall*
	tard$_{ADV}$	*tardar*	*retardar*	*retard*
	toc	*tocar*	*retocar*	*retoc*[116]
	torn	*tornar*	*retornar*	*retorn* (*torn* [+INSTR])
	truc	*trucar*	*retrucar*	*retruc*
	—	—	*retrunyir*	*retruny*
	ull	*ullar*	*reüllar*	*reüll* (en l'expressió *mirar de reüll*)
	vàlid$_{ADJ}$	*validar*	*revalidar*	*revàlida*
	venja	*venjar*	*revenjar(-se)*	*revenja*[117]
d	PREFIX *CO(N)-*			
	batre	*batalla*	*combatre*	*combat*
	—	—	*condemnar*	*condemna* (cf. *indemne*)
	—	—	*confegir*	ant. *config* (DCVB) 'acció de confegir'
	fort	—	*confortar*	*confort* 'acció de confortar'
	—	—	*confrontar*	*confront* 'confrontació'
	—	—	*conhortar*	*conhort* 'acció de conhortar'
	—	*jurar*	*conjurar*	*conjur* o *conjura*[118]
	lloc	*llogar*	*conllogar*	*conlloga* o *conlloc*
	—	*manar*	*comanar*	*comanda*
	port?	*portar*	*comportar*	*comport* 'manera de comportar-se, d'estar-se, de posar-se, de captenir-se, en presència d'altres'
	—	*prometre*	*comprometre*	*compromís*

de ràdio o equips de megafonia, significa 'acció de donar nous arxius de so per a llur execució'; i pel que fa als monitors significa 'acció de realimentar un monitor la imatge que ofereix'.

[115] *Pix* vol dir 'orina'; és, per tant, [—ACC]. El verb *repixar* vol dir '<un recipient> gotejar' (*re-* és aspectiu), i el nom *repix* vol dir 'acció de gotejar'.

[116] La forma *retoc* pot ser considerat *toc* amb afegiment de *re-* sense que en determini la categoria (com *retocar* pot ser *re-* + *tocar* [+V]). De fet, hi ha més d'un cas així: *reesmerç* tant pot considerar-se *re-* + *emerç* 'acció d'esmerçar' com directament *reesmerçar* convertit.

[117] *Venja* és considerat antic (almenys al DLC3, on aquesta entrada du la marca *ant[ic]*; al DIEC1 no s'especifica tal natura). Actualment, hom fa servir *venjança* o bé *venjament*. El fet que *revenja* sigui usat avui dia i *venja* no és una mostra de la capacitat conversora del prefix *re-*.

[118] Existeix *jura*, però amb el sentit de 'jurament col·lectiu' (*jura de bandera*), i *perjur -a* com a adjectiu.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

	—	—	*compulsar*	*compulsa*
	—	*sentir*	*consentir*	*consens*[119]
	serva	*servar*	*conservar*	*conserva*
	—	—	*consolar*	*consol*
e	PREFIX *BES-*			
	compte	*comptar*	*bescomptar*	*bescompte* 'acció'

En la llista dels casos de *trans-* potser caldria afegir-hi el duet *trepig/trepitjar*, ja que sembla que el segment *tre-* (prefix?) condiciona també gramaticalment *pitjar* (hom no pot dir **He fet un pig de raïms*, per bé que existeix *pitja* com a 'objecte que serveix per a pitjar'). Igualment, als casos amb *con-* s'hi pot afegir *complanta* 'acció de plànyer-se', sinònim de *plany* o *plant*, i *concurs*, substantiu d'acció i efecte de *concórrer* (cf. *recurs*).

Aquest recurs no es dóna sempre: hi ha substantius d'acció i efecte que només es poden formar amb expansió cap a la dreta (*congelació*, *condonació*, *congratulació*, *compressió*, *concepció*, *refredament*, etc.). D'altra banda, s'ha de dir que aquest recurs també existeix en altres llengües: en espanyol coneixen *sofoco* (cat. *sufocament* o *sufocació*) i en italià coneixen el substantiu *convalida* 'convalidació'.

4.5.3. Prefixos patrimonials forts

El prefix *entre-* 'no del tot' també té aquesta propietat. Si bé no es manifesta sempre així (*entreobrir la porta* té, com a substantiu d'acció i efecte, *entreobriment*), hi ha algun cas en què sí:

[94] *entrelluir* — *entrelluu* 'el fet d'entrelluir'
entreguardar — *entreguard* 'acció d'entreguardar'
entrebancar — *entrebanc* 'allò que entrebanca'

Aquest comportament lliga, segurament, amb un altre de similar per a primitius substantius, en què el gènere del primitiu pot quedar neutralitzat:

[95] *cuixa* — *entrecuix* 'regió anoperineogenital entre els solcs de separació de les cuixes'
forca — *entreforc* 'bifurcació, especialment del tronc d'un arbre'

També el prefix *sobre-* es comporta igual:

[119] Amb al·lomorfia: /sent/ i /sens/. *Consentir* també té el significat de 'permetre' (*Al xiquet li ho consent tot*).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

[96] *sobrepujar* — *sobrepuig* 'acció de sobrepujar; allò en què una cosa en sobrepuja una altra' (compareu-ho amb *puja* 'el fet de pujar')

sobrecréixer — *sobrecreix* 'allò que acreix una cosa, que fa que una cosa creixi més del que tocaria'

Però *sobreeiximent*, *sobreactuació*, etc.

El mot *aigua*, quan actua en la composició com a primer element (cf. *cortrencar* 'trencar el cor') també té aquesta propietat: n'obtenim un substantiu per conversió masculí amb el tret semàntic [+LOC]:

[97]

VERB	SAE	AMB *AIGUA*
vessar	*vessament*	*aiguavés* 'vessant d'un terreny, una teulada, etc.'
néixer	*neixement*	*aiguaneix* 'lloc on neix un corrent fluvial'
barrejar	*barreja*	*aiguabarreig* 'lloc on es troben dos rius'[120]
deixar	*deixada*	*aiguadeix* 'dipòsit fluvial, al·luvió'

Sembla, doncs, que la presència d'un substantiu en composició també pot usar aquest recurs: existeix la locució verbal *fer l'arbreforc* 'fer el pi', paral·lela a *entreforc*.

4.5.4. Alguns prefixos febles patrimonials

Hi ha alguns prefixos febles patrimonials que es poden comportar igual que els cultes. Són *so(m)-*, *eix-* (amb sentit positiu), *man-* i *bar-*; a banda queda *a-*:

[98] LLISTA DE SAE AMB VERBS AMB PREFIXOS FORTS (1)

a PREFIX *SO(M)-*

—	*becar* 'dormir'	[*sobecar*]	*sobec* 'becaina' (cf. *rebeca*)
jorn	—	*sojornar*	*sojorn* 'acció de sojornar'
—	*portar*	*suportar*	*suport*
curs(a)	*córrer*	*socórrer*	*socors* (amb canvi de vocal)
—	*riure*	*somriure*	*somrís*[121]

b PREFIX *EIX-* POSITIU[122]

ample	—	*eixamplar*	*eixample*, *eixampla*

[120] Segons Domingo (2003), *aiguabarreig* no deu la seva existència a *aiguabarrejar* (verb que consignen els diccionaris), sinó que és un compost format per *aigua* i *barreig*.

[121] En espanyol també és possible: *sostén* 'allò que sosté, que serveix per a sostenir'.

[122] El prefix *eix-* negatiu és una variant de *ex-/es-*: *eixorellar* 'llevar les orelles', *eixalar* 'llevar les ales', etc. En canvi, hi ha un altre prefix positiu, amb valor causatiu: *eixalbar* 'fer tornar blanc', *eixordar* 'fer tornar sord'. És aquest darrer el que té la propietat conversora. En tot cas, ni l'un ni l'altre són rendibles avui dia.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

	—	—	*eixarmar*	*eixarm* 'guariment'
c	PSEUDOPREFIX *BAR-*			
	bull	*bullir*	*barbullir*	*barbull*
d	PREFIX *MAN-*			
	lleva	*llevar*	*manllevar*	*manlleu* (cf. *relleu*)
	comú	—	*mancomunar*	*mancomú* (en l'expressió *de mancomú*)

Com hem dit, la conversió no té lloc sistemàticament: *mantornar* té com a substantiu d'acció i efecte *mantornada* 'segona llaurada', o *sollevar* té *sollevament*.

4.5.5. El prefix a-

Hi ha un prefix *a-* que s'aplica a primitius verbals per a generar un nou verb amb un sentit lleument diferent, que té un comportament especial pel que fa a la conversió.[123] El matís que aporta és el de 'fer l'acció d'una determinada manera'; és a dir, és una marca modal. Així, permet distingir aquesta nova modalitat d'acció de l'acció expressada d'una manera neutra (el verb primitiu):

[99] *a* *bastar* 'haver-n'hi prou, ser suficient (per a fer una cosa)'
abastar 'tenir prou (del que fa falta) per a fer una cosa'

b *batre* 'fer caure, vèncer' (*Els Pistons han batut Los Angeles Lakers*)
abatre 'fer caure (d'una determinada manera: amb una victòria, un cop, etc.)'

c *captar* 'demanar almoina', 'fer derivar, atreure's (alguna cosa) per tal de gaudir-la o fer-ne ús particular'
acaptar 'captar (d'una determinada manera: fent sentir compassió, etc.)'

d *collir* 'agafar de terra per a profit'
acollir 'agafar (d'una determinada manera: acceptant, jutjant favorablement)'

e *cuitar* 'no perdre temps a fer una cosa', 'fer una cosa de pressa'
acuitar 'pressionar, empaitar (algú) perquè no perdi temps a fer una cosa'[124]

f *guaitar* 'mirar'
aguaitar 'mirar (d'una determinada manera; traient el cap, per exemple)'

g *plegar* 'agafar de terra (coses)'
aplegar 'plegar (d'una determinada manera: reunint coses)'

[123] No ens referim al prefix verbalitzador d'adjectius [*agermanar*, *acatalanar*, *amorosir*] i de substantius [*atemorir*] ni el que permet formar la variant causativa d'un altre verb [*abeurar*, *apujar*]).

[124] Aquest verb, però, pot considerar-se efectivament la variant causativa de *cuitar*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

Hem observat que aquest prefix permet que el substantiu d'acció i efecte dels verbs derivats es tregui per conversió, mal que en els verbs primitius això no es pugui fer:

[100] *acaptar* — *acapte* (substantiu d'acció i efecte del primitiu: *capta*)
acollir — *acull* (tb. *acollida*)
acuitar — *acuit* (substantiu d'acció i efecte del primitiu: *cuitament*)
aguaitar — *aguait* (substantiu d'acció i efecte del primitiu: *guaita*)
aplegar — *aplec* (tb. *aplegament*)

Alguns d'aquests substantius d'acció i efecte només —o bàsicament— es troben en determinades construccions:

[101] *abastar* — *abast* — *a l'abast de* 'a una distància suficient perquè hom ho pugui abastar'
donar l'abast 'abastar (figuradament)' (tot i que *abast* ja vol dir 'distància que abasta un projectil, una arma, un radar, una antena, etc.)
donar abast (d'un producte) 'abastar'

abatre — *abat* — *fer abat (d'algú o alguna cosa)* 'abatre, destruir'

aguaitar — *aguait* — *estar a l'aguait* 'estar alerta'
posar-se a l'aguait, en aguait 'posar-se alerta'

Aquest mateix prefix el trobem —encara en menor grau— adjuntat a substantius i adjectius:

[102] *a* — *costa* 'costella' — *acostar* — *acost* (tb. *acostament*)
front — *afrontar* — *afront* (tb. *afrontament*)

b — *fluix* — *afluixar* — *afluix* (tb. *afluixament*)
just — *ajustar* — *ajust* (tb. *ajustament*)

5. Límits de la conversió per categorització

En el cas de la conversió per categorització hi ha hagut una certa prevenció en el marc normatiu; de fet, l'espanyol —com veurem— té alguns casos més de conversió que el català (si més no, aparentment):

[103]

VERB	SAE ESPANYOL	SAE CATALÀ
abortar	*aborto*	*avortament*
abrazar	*abrazo*	*abraçada*

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

acusar	*acuse (de recibo)*	*acusament (de recepció)*
agradar	*agrado*	(?*agrat*)
aguantar	*aguante*	*capacitat d'aguantar* (?*aguant*)
alargar	*alargo*	*allargament*[125]
alucinar	*alucine* (*¡Que alucine!*)	*al·lucinada* (*Quina al·lucinada!*)
amagar	*amago*	*amagada*
amarrar	*amarre*	*amarratge* o *amarrament*
amparar	*amparo*	*empara* o *emparament*[126]
anticipar	*anticipo*	*anticipació*
aportar	*aporte de vitaminas* (doc. oral, 20-7-2004)	*aportació*
archivar	*archivo* (*el archivo del caso*)	*arxivament*
arrancar	*arranque*	*arrancada* 'posada en marxa'[127]
atracar	*atraco (de un banco)*	*atracament*
atracar	*atraque (de un barco)*	*atracament*
cagarse	*cague* (*¡Qué cague, ese día!*)	*cagalera*
cantar	*cante* (*¡Qué cante de ropa!*)	*cantada* (*Quina cantada!*)
catalogar	*catálogo*	*catalogació*[128]
cerrar	*cierre*	—
cesar	*cese* (*El cese inmediato de...*)	*cessament*
colgar	*cuelgue* (*¡Qué cuelgue!*)	*penjada* (*Quina penjada!*)
degollar	*degüello* o *degüelle*	*degollament*
denenrasar	*desenrase*	*desrasament*
derrapar	*derrape*	*derrapada*
derrumbar	*derrumbe* (*Telediario*, TVE1, febrer del 2001)	
desmontar	*desmonte*	*desmuntatge*
desarrollar	*desarrollo*	*desenrotllament*
descojonarse	*descojone* (doc. oral, 18-11-2005)	*escollonament(a)*
descubar	*descube* (*El descube de mosto*)	*descubament*
desborrar	*desborre*	*esborrament*
desembarcar	*desembarco*	*desembarcament*
desengrasar	*desengrase* (rètol, Tarragona, 2004)	
desfasar	*desfase*	*desfasament*
desfilar	*desfile*	*desfilada* o *desfilament*
desglosar	*desglose*	*desglossament*
desmarcharse	*desmarche*	*desmarxada* o *desmarxament(a)*
desmarcar	*desmarque* (Cope, 24-1-2006)	*desmarcament*
despegar	*despegue (de aviones)*	*despegament* o *despegada*
despistar	*despiste*	*despistament*
desplegar	*despliegue*	*desplegament*
desplomarse	*desplome* (*El desplome de las acciones*)	
desviar	*desvío*	*desviament* o *desviació*

[125] Tot i que existeix *allarg* segons el DLC3, però de fet no és habitual (pràcticament només es troba a l'expressió *donar allargs*).

[126] Sobre *empar*, Ruaix (1989: 177) afirma que és una "variant probablement imitada del castellà *amparo*, però admesa per Moll".

[127] Tot i que en català es pot sentir *arranc* (per exemple, *motor d'arranc*).

[128] Hem localitzat *catálogo* com a substantiu d'acció i efecte ('acció de catalogar').

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

destapar	*destape* 'cinema eròtic'	*destapada* / *pit i cuixa*
embarcar	*embarque*	*embarcament*
empalmar	*empalme*	*empalmada*
enfadar	*enfado*	*enfadada* o *enfadament*[129]
enfocar	*enfoque*	*enfocament*
enterrar	*entierro*	*enterrament*
entonar	*entone*	*entonada* o *entonament*
entroncar	*entronque*	*entroncament*
enverar	*envero*	*enverament*
enviar	*envío*	*enviament* (fins i tot *enviada*)
escapar	*escape*	*escapada* o *escapament*
flipar	*flipe* (*¡Qué flipe!*)	*flipada* (*Quina flipada!*)
fregar	*friegue (de suelos)*	*fregada*
gastar	*gasto*	*gastament*
gozar	*goce*	*gaudi*
informar	*informe*	*informació* (el mot *informe*, que de fet no és d'acció, és pres de l'espanyol)
juntar	*junte* (doc. oral, 24-11-1998)	*ajuntament*
ligar	*ligue (de una chica)*	*lligada*
lograr	*logro*	*llogre*
pagar	*pago*	*pagament*
pasar	*pase (de pelota, de modelos)*	*passada*
reintegrar	*reintegro*	*reintegrament*
relevar	*relievo*	*rellevament*[130]
rematar	*remate*	*rematada*[131]
repartir	*reparto*	*repartiment*
robar	*robo*	*robatori* o *robament*
rozar	*roce*	—
saludar	*saludo*	*salutació* (tb. *salut*)
suministrar	*suministro*	*subministrament*
transvasar	*transvase*	*transvasament*[132]

[129] Però popularment en català també se sent *enfado*, amb tota probabilitat per calc de l'espanyol.

[130] Tot i que *relleu* s'usa força amb aquest sentit.

[131] El mot *remate* significa 'acció de rematar', però significa també un tipus de gol i apareix en expressions com *Remate de precios*.

[132] A *aguante*, *cuelgue*, *desmonte* o *derrumbe* és possible que la *-e* sigui epentètica, és a dir, un so de suport, sense valor morfològic. Tanmateix, a *descojone* 'acció d'escollonar-se de riure', la *-e* és innecessària des del punt de vista de la resil·labificació; de fet, el primitiu, *cojón*, no té *-e*. El mateix es pot dir del verb *afanar* 'robar', que té com a substantiu d'acció i efecte *afane* (Federico Jiménez Losantos, *La Mañana*, Cadena Cope, 25-11-2005). Per tant, és possible que la *-e* ja tingui avui valor morfològic, és a dir, que sigui un sufix per a nominalitzar verbs. El procés pot ser de gramaticalització: pot haver començat sent una epèntesi resil·labificadora però, atès l'alt grau d'ús que se n'ha fet, s'ha acabat morfologitzant. La prova la tenim en el substantiu d'acció i efecte de *desgastar*, que és *desgaste*, a pesar que existeix el substantiu *gasto*. Semblantment, tot i que el diccionari recull *engaño* com a substantiu d'acció i efecte d'*engañar*, oralment es pot generar —i així ho hem documentat— *engañe* (doc. oral, Tarragona, any 1998).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

Fins i tot tenim que el català agafa verbs de l'espanyol, però no n'agafa la forma nominal espanyola (obtinguda per conversió), sinó que crea el substantiu d'acció i efecte nou amb un recurs genuí (sufixació o l'habilitació del participi de passat):

[104]	ESPANYOL	CATALÀ
	machacar i *machaque*	**matxacar* i *matxacada*
	disfrutar i *disfrute*	**disfrutar* i *disfrutament*
	sacar i *saque (de pelota)*	*sacar* i *sacada (de pilota)* (tb. *treure*)
	remachar i *remache*	**rematxar* i *rematxada* (per *reblonar* i *reblonament*)

En aquesta llista cal afegir-hi *abandó* i *destí*. El primer és admès (de fet, el TAS (pàg. 21) només reconeix *abandó* per al llenguatge específic de l'assistència social), però hi ha tendència a ultracorregir-se i usar només *abandonament*. En el cas de *destí*, no era admès com a sinònim de *destinació* (només significava, normativament, 'futur ja marcat') però el DIEC1 el va admetre (potser per influència de l'espanyol *destino*, sinònim de *destinación*), decisió que Bastardas (1996) qüestiona.

També sabem que l'espanyol ha influït notablement el català en els darrers segles, i trobem casos múltiples de solucions catalanes degudes a aquesta influència. Així, en català es documenten solucions com:

[105]	SAE CAT. CALCAT	SAE ESPANYOL	SAE NORMATIU
	arranc	*arranque*	*arrancada*
	enfoc	*enfoque*	*enfocament*
	enterro	*entierro*	*enterrament*[133]
	escap	*escape*	*escapada* o *escapament*

Aquest problema s'ha de mirar des d'una òptima més general: què fa que un mot pugui ser alhora N i V (conversió per categorització). Per exemple, per què no pot ser *avort* (cf. esp. *aborto*)?

Cal dir d'entrada que la llengua pot tenir un comportament distint segons les èpoques. Com de fet, tenim alguns casos de conversió per categorització en la llengua antiga que avui no funcionen:

[106]	VERB	SAE
	esperar	ant. *esper* 'esperança' (DLC3)
	declarar	*declaro* (*Ara 't paga un Déu del cel ab un declaro de guerra*; cançó *Els Segadors*; DECLC (s. v. *clar*))

[133] Al DFreq hi ha 98 freqüències del mot *enterro*. La majoria (totes menys 2) són d'abans del DGLC. Sembla, doncs, que l'aparició d'aquest diccionari i la no inclusió del mot en qüestió va ser determinant.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

Alhora, en la llengua parlada hem trobat alguns mots [+N] que en principi només són [+V]:

[107] *calca* 'acció de calcar' (doc. oral, 2000)
tasta 'tast col·lectiu d'una menja' (doc. oral, 24-9-2000)
amoïno 'el fet d'amoïnar-se'

És més: la conversió pot ser usada per la codificació per a reparar buits lèxics o manlleus. Una decisió presa per la màxima autoritat normativa pot fer ressorgir mots de l'estructura lèxica. Així és com s'ha repescat la forma *atur* per a indicar 'manca forçada d'activitat laboral'; d'aquesta manera se substituïa el castellanisme *paro*.[134]

Però com que l'espanyol —com dèiem— sembla que té més capacitat per a la conversió per categorització, hi ha hagut prevenció i recel. Per exemple, en el cas de *destí* tenim una mostra del didactisme imperant:

> "Amb ***destí/destinació*** ens trobem davant un pas gairebé típic: el castellà fa coincidir amb un sol mot dos o més significats per als quals el català ha reservat mots diferents. En efecte, a «destino» correspon tant el significat de ***destí*** («Potència sobrehumana [...]») i de ***destinació*** [...]. Com sol passar en aquests casos, i per les mateixes raons de sempre, resulta que tot sovint trobem ***destí*** en lloc de ***destinació*** [...]. Així, si bé podem dir que «el ***destí*** dels funcionaris és funcionar», la ***destinació*** de cada funcionari és la plaça de treball que ocupa. «El ***destí*** dels militars és l'heroisme», però llur ***destinació*** és la plaça que ocupen, d'acord amb llur graduació. «El ***destí*** d'aquella carta era perdre's», és a dir, no arribar a la seva ***destinació***. «La ***destinació*** de l'avió era París, però el ***destí*** el va portar a Brussel·les». [...] Remarquem que el verb ***destinar*** recull tant el sentit de ***destí*** com el de ***destinació***." (CAMPS 1983)

També Fabra i altres autors han alertat, en diversos textos (per exemple, les *Converses filològiques*), de l'existència de substantius d'acció i efecte incorrectes per influx de l'espanyol:

> "Entre els derivats verbals, veiem *pronunciació* tendir a eliminar *pronúncia*, *duració durada, advertència advertiment*, i una munió de derivats en *o* ocupar el lloc de derivats en *ment*." (FABRA 1954-55: *Conversa* 349)[135]

---

[134] Coromines, en el DECLC (vol. I, pàg. 486), després de comentar que Ausiàs March ja l'emprava, indica que "la repulsa amb què fou acollit l'ús periodístic d'aquest mot per a 'acte de parar una activitat industrial, de tràfic', etc., que es féu tan usual en els anys 20-30 [del segle XX], fou excessiva i s'haurà d'abandonar: ni la desviació semàntica que se li imprimia era gaire greu (de 'fet de parar-se, d'insistir' es passava, no innaturalment en rigor, a 'fet de detenir') ni s'albirava un altre remei, ni s'ha trobat, i necessitem un mot o altre." Altres autors han criticat l'adopció d'*atur* —entre altres motius perquè la forma tradicional era, en català, *estar en vaga*—, perquè es pot considerar un calc envelat de l'espanyol (MARQUET 1984: 54; LAMUELA 1984: 87).

[135] En l'edició crítica de Joaquim Rafel (Edhasa, 1983), *Conversa* 12 (20-11-1919), pàg. 12. Hi ha explicacions concretes per al cas d'*embarg/embargament* a Fabra (1955*f*).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN : 978-84-691-9863-6/DL: 1254

> "EMPAR. Alcover-Moll afirmen que és un derivat postverbal d'*emparar* que s'hauria format per analogia amb el mot castellà *amparo*. Coromines (VI, 269b 4) no l'accepta i afirma que és un mot artificial "i poc arrelat" i una correcció purista del castellanisme *amparo*." (VILA 1992: 192)

> "[Els] locutors i [...] redactors fan falsíssimes traduccions, com quan diuen *relleu* traduint el castellà *relevo*; car pel que es veu, no saben que del *relevo* en català se'n diu *rellevament*, i que el català *relleu* no és altra cosa que el *relieve* castellà." (MIRACLE 1994: 15)

> "El castellà *enfoque* ha fet que molts diguin *enfoc*, en lloc d'*enfocament*. *Financiación* és el responsable del fet que molts diguin *finançació* (o àdhuc *financiació*) en lloc de *finançament*. *Desgravación* és el responsable del català *desgravació*, quan fóra preferible *desgravament*." (MARQUET 1977: 259-260)

Podria ser que el català hagués perdut certa capacitat per a usar la conversió per categorització, a diferència de l'espanyol. Bernal (1997: 91), que ha estudiat el funcionament dels verbs catalans obtinguts per derivació a partir de l'observació de la realitat actual, apunta que, possiblement,

> "La tendència dels parlants és donar perferència als processos de derivació per sufixació que no pas als processos de conversió."[136]

En aquest sentit, convé aturar-se a pensar quins són els motius que fan que formes presumiblement possibles en la llengua no es generin. És el que Iordan & Manoliu (1972) anomenen *actitud*, oposada al que en podríem dir *sistema*. Així, la llengua disposa romànica de diverses possibilitats, però només se n'activa una (per les restriccions que sigui). Per això no tenim *modificament* (tot i que és possible) i, en canvi, sí que disposem de *modificació* com a forma usual.

L'únic que es pot dir des de la descripció és que, si mai es diu *investiga* 'acció d'investigar, investigació' o *penge* 'acció de penjar', es pot afirmar que els lexemes [*investig*] i [*penj*] han deixat de ser [+V] i han passat a ser [±N/±V].

[136] Encara que Bernal es refereix, en aquest cas, al traspàs N > V, és a dir, al que nosaltres considerem *conversió per recategorització*: *valoritzar* en comptes de *valorar* o *culpabilitzar* en comptes de *culpar*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

V. Habilitació gramatical

1. Delimitació

1.1. Definició

Considerem *habilitació gramatical* la formació de mots nous per canvi de categoria lèxica, sense addició d'afixos, a partir de la lexicalització de formes flexionades, que actuen com a base. El nou mot, en els processos de flexió, incorpora els morfemes gramaticals de la nova categoria (si en té, és a dir, si és una categoria variable). Els morfemes flexius de la forma que ha fet de base queden fossilitzats com a part del radical del nou mot.

Al capítol anterior [veg. cap. *Conversió*] ja hem avançat la descripció d'*habilitació gramatical* en el cas de formes verbals que s'usen com bases per a la formació a substantius d'acció i efecte:

[1] $[x]_{\text{CL1} \cdot \text{FLEXIÓ1}} \rightarrow [x\ \textit{FLEX}]_{\text{CL2} \cdot \text{FLEXIÓ2}}$

[*x*]: arrel; CL: classe lèxica; FLEXIÓ1: morfemes propis de la CL1 que s'han adjuntat a la base [*x*]; *FLEX*: fossilització dels morfemes de FLEXIÓ1, ara immotivats; FLEXIÓ2: morfemes propis de la CL2

És així com tenim:

[2] *La sortida ha sigut bona*
El poder que té la màfia és il·limitat
El romanent de l'any passat va ser més alt que el d'enguany

Que es poden explicar d'aquesta manera:

[3] $[[sOrt]_{V}]_{\text{PART PASS}}$ + F (= *sortida*) → $[sortida]_{N}$
$[[pòd]_{V}]_{\text{INF}}$ (= *poder*) → $[poder]_{N}$
$[[sop]_{V}]_{\text{INF}}$ (= *sopar*) → $[sopar]_{N}$
$[[roman]_{V}]_{\text{PART PRES}}$ (= *romanent*) → $[romanent]_{N}$
$[[cObr]_{V}]_{\text{PART PASS}}$ (= *cobert*) → $[cobert]_{N}$
$[[gel]_{V}]_{\text{PART PASS}}$ (= *gelat*) → $[gelad]_{\text{Adj}}$ → $[gelad]_{N}$

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

La lexicalització de peces lèxiques flexionades permet explicar per què aquestes peces lèxiques no canvien la informació morfològica o, en tot cas, per què només ho fan mínimament (tots els exemples de la llista anterior poden pluralitzar: *les sortides*, *els poders*, *els romanents*). Aquests mots tenen com a arrel un mot flexionat, amb els antics morfemes de conjugació soldats a l'antic lexema (en el nostre cas, /sOr'tida/, /pO'der/, /roma'nent/) (per això tenim un plural com *poders*, amb un morfema de plurar *-s* afegit al radical [*poder*]). Mascaró (1986: 22) afirma que els infinitius habilitats participen dels trets morfològics del nom (plural, per exemple), a diferència del comportament d'infinitius que actuen només com a verbs.

També ens podríem plantejar si no ens trobem davant unes formes verbals distintes de l'infinitiu o del participi, per bé que coincidents en la forma; és a dir, uns ítems més de tota la conjugació verbal. Per exemple, Ferrater (1981: 20) explica que *llegada* de la frase *la llegada de mi hijo* (l'exemple en espanyol és d'aquest autor) és un "substantiu verbal", i afirma: "El fet que no se'l compti entre les formes del verb *llego* no és pas cap imperatiu de la llei natural, sinó una decisió de certs gramàtics, perfectament discutible i rectificable." Tot seguit, però, Ferrater dóna raons per a no considerar aquest mot una forma verbal, com ara una de sintàctica: l'aparició de la preposició *de* (*la llegada de mi hijo* vs. *una vez llegado mi hijo*; la segona frase no té *de*, exactament com *al llegar mi hijo*).

Diguem, finalment, que en català hi ha força casos d'habilitacions gramaticals més enllà dels substantius d'acció i efecte. Potser l'exemple més vistent és el dels noms de músics, que poden dir-se amb el nom de l'instrument musical habilitat: *bateria* (subst. fem.) 'instrument' > *bateria* (subst. inv.) 'el qui toca la bateria'; *guitarra* (subst. fem.) > *guitarra* (subst. inv.) 'el qui toca la guitarra' (*El guitarra del grup va ser deixeble de Brian May*). Els adverbis temporals emprats com a substantius (*l'ahir* 'temps passat', *l'avui* 'temps present', *el demà* 'temps futur'), els adjectius emprats com a adverbis (*parlar fort*, *parlar fluix*) i les preposicions usades com a substantius (*els pros i els contres*) també podrien considerar-se habilitacions gramaticals.[1] Val a dir, però, que no sempre és fàcil determinar si hi ha una habilitació gramatical o si es tracta d'un altre recurs. En casos de noms referits a menjars, com *gelat* o *amanida* (també *amanit*), podem pensar que els adjectius (en realitat participis de passat) *gelat -ada* i *amanit -ida* s'han habilitat gramaticalment com a substantius. Però el substantiu *gelat* també es podria explicar d'una altra manera, com ara la conversió: si passem de *camí* a *caminar* per afegiment de morfemes verbals, també podem passar de *gelat* adjectiu a *gelat* substantiu per simple afegiment de morfemes substantius, que en aquest cas coincideixen amb els morfemes adjectius. Per tant, caldria enriquir la definició d'*habilitació gramatical* amb altres elements, com ara la recurrència.[2]

[1] Mestres [*et al.*] (1995: 307) anomenen aquests substantius *metonímics*, i Cabré i Castellví & Rigau (1986: 38) parlen de *conversió sintàctica*.

[2] Hi ha més reflexions a l'entorn d'aquest recurs gramatical a Bastardas (2000); es plantegen els mateixos interrogants Cabré i Castellví & Rigau (1986: 127-128).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

1.2. L'habilitació gramatical en el camp dels substantius d'acció i efecte

1.2.1. Tipus

Les *formes impersonals* o *infinites* del verb —dits també *verboides* per Sanchis Guarner (1950)— (infinitiu, gerundi, participi de passat) poden utilitzar-se com a substantius d'acció i efecte mitjançant l'habilitació gramatical:

> "Hi ha, esdevinguts noms, un bon nombre d'infinitius (Ex.: *El dinar és a taula*), molts participis de passat en llur forma masculina o femenina (Ex.: *Ha estat una descoberta meravellosa. És un fet deplorable*), algun gerundi (Ex.: *Els considerants de la sentència*)." (FABRA 1956: 129)

Cabré i Castellví & Rigau (1986: 126-127) anomenen aquest procés *lexicalització*, per tal com, de fet, l'habilitació gramatical es pot considerar com a tal:

> "La lexicalització d'una forma gramatical consisteix en la fixació d'una de les formes flexives d'un lexema com a nou lexema, adquirint una categoria gramatical pròpia. [*el*] *saber*, [*el*] *caient*[.]" (CABRÉ I CASTELLVÍ 1992*b*: 176)

En català hi ha dos tipus d'habilitacions de temps verbals per a crear substantius d'acció i efecte:

a) L'habilitació de l'infinitiu (parcialment).

b) L'habilitació del participi de passat.

Secundàriament, trobem alguns casos del participi de present.

1.2.2. Motius semanticogramaticals

El motiu pel qual els verboides poden habilitar-se com a substantius d'acció i efecte es troba en els seus trets semanticogramaticals. Els verboides, pel fet de no tenir assignat el temps i la persona, són respresentacions atemporals i apersonals; designen, per tant, accions sense fer referència a una localització temporal i espacial. Segons Molho, els verboides (en *mode quasi nominal*, segons la seva terminologia) són, al costat del mode subjuntiu,

> "Representaciones aún más abstractas [que el indicativo], inconmensurables y, por lo mismo, más distantes de toda experiencia perceptible, siendo la más abstracta de todas la que excluye del tiempo toda referencia a la persona." (MOLHO 1975: 11)[3]

[3] Per a més dades sobre la natura dels verboides en català, vegeu Pérez Saldanya (2002).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

Per això aquestes formes verbals s'utilitzen en funcions no verbals: adverbial en el cas del gerundi (*fer una cosa xerrant*), adjectiu en el cas del participi de passat (*un llibre obert*), adjectivopersonal en el cas del participi de present (*el ponent* 'el qui fa una ponència', *el cantant* 'el qui canta', *el president* 'el qui dirigeix') i substantivooracional en l'infinitiu (*fumar és dolent*).[4] Per tant, el participi de passat o l'infinitiu arriben a funcionar, dins l'oració, com a expressadors d'una acció d'una manera no verbal, sinó d'una manera nominal:

> "El caràcter no personal del verb determina que perdin fàcilment el significat de procés i puguin assolir funcions nominals i adjectivals." (PÉREZ SALDANYA, SIFRE & TODOLÍ 2004: 246)

[4] *a* EXPRESSIÓ PURAMENT VERBAL

Els pescadors canten havaneres
Porten l'aigua de les muntanyes
L'avi camina lent

b EXPRESSIÓ DESPROVEÏDA D'ATRIBUTS GRAMATICALS VERBALS

La cantada d'havaneres
La portada de l'aigua des de les muntanyes
El caminar lent de l'avi

L'habilitació de formes verbals impersonals és un fenomen que es dóna en altres llengües (el participi de passat en llengües romàniques [fr. *fondue*, cat. *fosa*, esp. *fundido* 'acció de fondre'], el gerundi en anglès [*mapping* 'acció de mapar', *booking* 'acció d'escriure en un llibre una reserva'],[5] l'infinitiu [*els deures* 'allò que és degut de fer', *Anem a fer un beure* 'anem a prendre alguna cosa'], etc.), en un procés que, des del punt de vista històric, segurament s'ha donat de forma gradual (SOLÀ 1970; QUIRK [*et al.*] 1972: 132-135). També trobem aquest recurs en llatí i en grec:

> "Es frecuente el uso del participio latino equivalente a un substantivo verbal o a una oración substantiva: **Angebat virum Sicilia amissa**, *la pérdida de Sicilia atormentaba a aquel hombre*." (VALENTÍ FIOL 1945: 126)

> "En part per influència del grec (que en feia un gran ús pel fet de posseir l'article), el llatí substantivava fàcilment l'infinitiu, però el fenomen no era un camp obert, sinó més aviat restringit, i potser era sentit com a vulgar [...] (*meum intellegere ... nulla pecunia uendo*, Petroni) [...]. Alguns casos en obres filosòfiques (influència grega: *istuc nihil dolere, istam nescio quam indolentiam*, grec απαθεια, Cic. [...]). [...] A partir del baix llatí es consumà la tendència a prendre

[4] Molho (1975: 727) explica que, com que l'infinitiu és la forma verbal impersonal més acostada al substantiu (el participi de passat s'acosta a l'adjectiu i el gerundi s'acosta a l'adverbi), és usual trobar-se —si més no en espanyol— molts casos d'infinitiu habilitat com a substantiu.

[5] Val a dir que el gerundi en anglès té uns atributs que van més enllà del gerundi romànic; ocupa en part l'espai del participi de present.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

«sentit concret» un infinitiu substantivat (*bibere* = la beguda; *vivere* = la subsistència, it. *i viveri*, fr. *les vivres*, cast. *los víveres*, cat. *els queviures*)." (SOLÀ 1970: 291-292)[6]

2. Habilitació de l'infinitiu

2.1. Aproximació

En català trobem alguns substantius d'acció i efecte masculins que provenen d'infinitius:

[5]	*deure* 'obligació'	*És el teu deure defensar-lo*[7]
	haver 'bé, el fet d'haver una cosa'	*Els havers de la família*
	poder 'força'	*El poder de Déu*
	riure 'rialla'	*Té un riure que s'encomana*
	saber 'saviesa'	*El saber és un bé preuat*
	somriure 'somrís'	*Sempre té un somriure per a tothom*
	viure 'vida'	*La incertesa, avui tant com ahir, forma part del viure* (Salvador Cardús, *Avui*, 16-2-2001)
	voler 'voluntat'	*El voler i el pensament em porten cap a França* (*Hamlet* [film], de Kenneth Brannagh, trad. cat.)
	fer 'fet'	*És un continu fer i desfer* (GDLC)
	dir 'el que es diu'	*No facis cas del dir de la gent*
	pesar 'dol'	*Us notifico el meu pesar*
	dormir 'dormida'	*Tenia un dormir fort*[8]
	glatir 'el fet de glatir'	*El glatir d'un poble*
	patir 'patiment'	*I quin patir, Mare de Déu Senyor!*
	sentir 'sentiment'	*El sentir general del poble*

[6] Sembla que els derivats per sufixació, que expressen substantivament l'acció, tenien un paper gramatical en llatí semblant al d'una forma impersonal: "*-Ción* es el resultado culto del lat[ín] -TIONE que formaba nombres para expresar la acción del verbo o su efecto; ABOLITIONEM, ÆDIFICATIONEM, BENEDICTIONEM. Tenía un carácter, al menos en la primera época, muy cercano al del verbo, una casi equivalencia con el infinitivo. Así, en Plauto, ACERBA AMATIO EST se diferencia apenas de ACERBUM AMARE EST. Pero ya en latín, como después en español, hubo también derivados con sentido concreto y no abstracto." (MONGE 1977: 146). Igualment, la gènesi en llatí de terminacions nominalitzadores va lligada a les formes impersonals del verb (en concret, el participi de passat i el supí): "Los abstractons de acción los creó el latín de los verbos sobre las formas del supino o participio pasado en *-tum* o *-sum*, *actio* de *actum*, *missio* de *missum*, en competencia de *-ntia* del participio de presente, *indulgentia* de *indulgens -ntis* [...]." (DÍAZ DE DIEGO 1970: 19).

[7] El verb *deure* té dos usos com a auxiliar en perífrasis verbals. El primer és el valor de probabilitat (*Es deu pensar que és molt fàcil de fer* 'potser es pensa que...', *Deu ser ell* 'potser és ell'). El segon, avui només corrent en valencià (per bé que antigament sembla que era usual arreu) és el de l'obligació amb un cert valor moral (*Deus dir la veritat* 'has de dir la veritat', *Els xiquets deuen creure els pares* 'han de cruere'). Quan es diu *El teu deure és...* 'la teva obligació és...', aquest *deure* fa referència al segon sentit.

[8] El DLC3 entra *dormir* com a substantiu, distint del verb *dormir*. Hi posa aquest exemple, però també aquest altre: *El dormir fa tant com el menjar*. Al nostre entendre, aquest segon exemple és una habilitació sintàctica (vegeu infra), per tant no un substantiu d'acció i efecte pròpiament dit.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

soterrar 'enterrament'	*Ara recorde Ovidi [Montllor] en el soterrar d'Estellés* (Enric Sòria, *Avui*, 26-6-2000)
lleure 'oci'	*L'educació en el lleure*; *Avui tinc més lleure* 'avui tinc més temps lliure' (Camp de Tarragona)[9]
dinar	*Vaig a fer el dinar*; *Quin dinar més bo!*
sopar	*El sopar era fred*
berenar	*El berenar de l'infant*
esmorzar	*L'esmorzar és l'àpat més important*
menjar 'queviures' i 'menjada'	*Quin menjar més bo!*
beure 'beguda, alcoholisme'	*El beure el matarà*
beure 'beguda, refresc'	*Anem a fer un beure!* (es diu sobretot a Lleida)
caler 'necessitat'	*No tenia pas caler de fer-ho, allò; però vaja, per amistat bé es pot fer* (exemple del DCVB)

benviure, *malviure* (*Li donarem un malviure* [doc. oral, 14-6-2001]); *bendir*, *maldir*; *benestar*, *malestar*; *benfer*; *benvoler*[10]

en valencià, casos amb *que-* (REIG 1999): *quefer* 'activitat que requereix atenció, que s'ha de fer' (*Tenia molts quefers*), *queviure* 'abastiment de menjar' (*Ens hem de proveir de queviures*), *quecosir* 'conjunt d'utensilis de costura' (REIG 1999: 541) (*Porta'm el tabaquet de quecosir que vull veure si tinc cotó d'embastar*), *queveure* 'cosa a veure, relació, lligam entre dues coses' (REIG 1999: 549 [escriu *quevore*]) (*I això quin queveure té amb el que t'acabe de dir?*), *quedir* 'cosa a dir, especialment cosa negativa que es pot dir d'algú'; 'queixa, greuge a denunciar' (REIG 1999: 541) (*El xicot eixe que va amb la teua filla té un quedir, ho saps?*; *No tinc cap quedir dels meus treballadors*), *quemenjar* 'menjar' (REIG 1999: 544) (*En la guerra no hi havia prou quemenjar per a tots*)[11]

Aquests mots són substantius i no pas verbs perquè tenen un comportament morfològic (flexió, derivació) i sintàctic (presència d'articles) propi de substantius (CABRÉ I CASTELLVÍ & RIGAU 1986: 126):

[6] *Un esmorzaret de no res*
Un esmorzaràs com d'aquí a allà
L'esmorzar és l'àpat més important
Li dec dos esmorzars

[9] El verb *lleure* s'usa a les Illes amb el sentit de 'vagar, venir bé': *Ja us lleurà (de) fer això*.

[10] Existeix també *ésser*, que s'usa sobretot en construccions com *ésser humà*, o en casos com *els éssers fantàstics de Tolkien*. No és un substantiu d'acció i efecte, i per això no el tenim en compte. En qualsevol cas, tot i que per a l'infinitiu la llengua estàndard prefereix *ser* (bal. *esser*), com a substantiu es prefereix *ésser* (SERVITJE 1996: 57; RUAIX 1988: 119, n. 10; ALOMAR & MELIÀ 1999: 81).

[11] S'hi pot afegir *batiar* 'bateig'; segons Coromines (DECLC, v. I: 726), "a l'Alguer i a Eivissa s'usa en lloc de *bateig* el substantivat *un batià(r)*.".

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

> "Substantius com *dinar*, *sopar*, *menjar*, *saber*, etc. no amaguen el seu origen verbal, tot i que en la llengua, al costat de la funció d'infinitiu, es comporten com a autèntics substantius: tenen plural (*sopar/sopars*), demanen la presència d'especificadors nominals i admeten complements nominals (*el dinar*, *alguns sabers essencials*...) i, en canvi, rebutgen els verbals (**alguns sabers essencialment*)." (CUENCA 1996: 144)

Tots aquests casos els considerem fòssils d'un procés d'habilitació sintàctica avui desusat o molt inhibit (més avall ho tractem). A més, s'ha de dir que no tots es comporten exactament igual pel que fa a la morfosintaxi. A tall d'exemple, *sopar* és comptable i *dormir* no:

> "En català, p. ex., diem: «qui paga el sopar?», «qui paga els sopars?», «qui paga el dormir», però no: «qui paga els dormirs?»." (SOLÀ 1970: 291, n. 2)

2.2. Procés d'obtenció

Tots aquests casos es consideren infintius habilitats com a substantius:

> "Un INFINITIU pot habilitar-se com a nom. Exemples: *l'esmorzar*, *el dinar*, *el berenar*, *el sopar*; *el menjar*, *el beure*, *el fumar*; *el sembrar*, *el segar*, *el batre*; *el deure*, *l'ésser*; *el parlar*, *el poder*, *el somriure*, *el voler*; *el dir i el fer*; *el saber no ocupa lloc*, etc." (RUAIX 1987: 15)

Ara bé, en el català actual convé distingir com a mínim dos àmbits, formalment semblants —i que de fet estan relacionats—, però al capdavall dos àmbits diferents:

a) Els substantius que tenen forma d'infinitiu —que són els de la llista reportada adés—, que es comporten morfològicament i sintàcticament com a substantius (tenen morfemes de plural, s'acompanyen d'adjectius, etc.).

b) Els infinitius que sintàcticament ocupen el lloc d'un substantiu i que, tot i rebre un article (o un determinant en general), es comporten morfològicament i sintàcticament com a verbs (no tenen morfemes de plural). Alsina (2002: 2439-2447) encara considera que, en aquest àmbit (que anomena *nominalització de l'infinitiu*), hi ha dues realitzacions: la *nominalització impròpia*, en què es fa una habilitació gramatical de tota l'oració d'infinitiu —i llavors l'infinitiu s'acompanya d'adverbis—, i la *nominalització pròpia*, en què l'habilitació gramatical només de l'infinitiu —i llavors l'infinitiu s'acompanya d'adjectius—. Així, *El caminar lentament és bo per a la circulació* seria una nominalització impròpia, i *El caminar lent de la Marina m'enamora* seria una nominalització pròpia.[12]

[12] Vegeu, també, Cuenca (1996).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

El segon àmbit (*b*) és un procés de natura sintàctica, que podríem anomenar *habilitació sintàctica*; i és la font dels mots del primer àmbit (*a*), que podríem anomenar *habilitació lèxica* (també en podríem dir *habilitació gramatical*, però hi ha autors que parlen d'*habilitació gramatical* per al primer àmbit).[13] Des del punt de vista històric, l'àmbit (*a*) és, de fet, una mostra de fòssils del procés de l'àmbit (*b*).

En efecte, sintàcticament hi ha la possibilitat d'habilitar una frase com un tot, i posar-hi un article davant. Això passa sobretot en espanyol:

[7] *El trabajar todas las noches le pasará factura a la salud*
El que quieras un coche no significa que lo consigas

Avui dia, en català aquest recurs sintàctic es dóna molt poc (tot i que en alguns textos és possible trobar-lo, tot i que per castellanisme: **El moure's ràpidament és una virtut en temps de guerra*). Tanmateix, antigament en català era freqüent; per això, es troben nombrosíssims exemples d'infinitius habilitats sintàcticament com a substantius en català antic:

[8] *Aitant me plaurà lo teu parlar com lo callar* (SOLÀ 1970: 297-300)
Així com cell qui en lo somni es delita | e son delit de foll pensament ve, | ne pren a mi, que el temps passat me té | l'imaginar, que altre bé no hi habita (Ausiàs March, *Les poesies d'Ausiàs March*, ed. a cura de Joan Ferraté, Quaderns Crema)
Li vengueren a l encontre la Duquessa e Laquesis, la qual com viu a Curial tota s cambia e perde la manera de l anar que solia tenir; *Curial e Guelfa*, I, pàg. 27 (FARAUDO DE SAINT-GERMAIN [en línia])
Be es ver que en lur beure han gran abstinència (SOLÀ 1970: 297-300)
Bo seria lo madurar, si lo temps ho soferia; mas lo podrir es cosa dampnada (*Curial e Güelfa*) (SOLÀ 1970: 297-300)
Diverses maneres de ladrars (*Curial e Güelfa*) (SOLÀ 1970: 297-300)
E aquests eren enganats en llur cuydar (*Crònica* de Pere III) (DCVB, s. v. *cuidar*)
El sembrar i el casar, a Déu l'has de comanar (DCVB, localitzat a Mallorca)
En lo vestir ample molt l'he sentit | e fort estret quan sobre mi és posat (Ausiàs March, *ib.*)
Ha seguit lo desordenat voler (SOLÀ 1970: 297-300)

[13] Alsina (2002: 2439-2447) encara distingeix, dins la nostra *habilitació sintàctica*, entre *nominalització pròpia* i *nominalització impròpia* (aquest autor deixa a banda els infinitius fossilitzats). Cuenca (1996: 144, n. 41) en fa una classificació anàloga. Solà (1970: 290) descriu tres usos de l'infinitiu: "A les llengües romàniques l'infinitiu presenta tres matisos: *a*) Té nomes força verbal. Depèn íntimament, sobretot, de certs verbs (*poder*: *no puc venir*), en general asindèticament (però: *haig de venir*): de manera que, tots dos, semblen un sol verb nou («perífrasi verbal»). *b*) Ha esdevingut un mer substantiu. És a dir: ja no hi descobrim el matís d'«acció» característic del «verb», sinó que simplement hi veiem una «cosa» o un «fet» concrets. L'idioma pot necessitar de reduir a substantius idees que, en un estadi interior, en tenia prou d'expressar com a meres accions abstractes. I els nous substantius poden dur articles i determinatius, etc., i flexionar-se (en nombre) [...]. *c*) Es troba en un estadi intermedi: conserva el matís d'«acció» i les possibilitats del verb (admet subjecte i complements), però alhora fa un ofici (subjecte, complement de qualsevol mena, atribut) que correspon al substantiu. En aquest estadi pot admetre les construccions que admeten el substantiu i el verb.".

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

La companyia estarà al teu manar (CAMPS 1994: 104)
La tua humanitat dona a nos audacia e gosar (SOLÀ 1970: 297-300)
Les saluts dels cauallers errants [...] es lo rompre les lances (*Curial e Güelfa*) (SOLÀ 1970: 297-300)
Lo fi de totes y del obrar dels dos fou, della lo offerir, y dell lo acceptar la femenil vergonya (*Faula de les amors de Neptuno y Dyana*) (SOLÀ 1970: 297-300)
Lo sumar no és altra cosa sinó moltes partides en una posar (Joan Ventallol, *Pràctica mercantívol*, 1521)
Lo tot és poc, ço per què treballen, | puix, conseguint lo voler fort no és (Ausiàs March, *ib.*)
No es menor cosa quel pintar de les dones lo raure quels homens fan fer de lur barba (Bernat Metge) (SOLÀ 1970: 297-300)
Per a veure lo comens del naxer de tal aygue (*Faula de les amors de Neptuno y Dyana*) (SOLÀ 1970: 297-300)
Per l'escoltar llur consellar Saül, gran rei, cercant remei trobà la mort (Jacme Roig, *Spill*)
Quant costa [...] lo amar se lun a laltre (*Curial e Güelfa*) (SOLÀ 1970: 297-300)
Que yo no trobe en la nació cathalana la mesèria en lo donar menjar que tot lo món publica (Cristòfol Despuig, *Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa*, Curial, pàg. 86)
Servesca'm de escusa lo no esser-me criat en las Riberas de Segre ni de Ebro, sinó entre Empurdà y muntaña (segle XVII) (COLOMINA 1993: 17)
Tan prestes les han com han los cans lo orinar (Bernat Metge) (SOLÀ 1970: 297-300)
Vi batejat, el beure'l és penat (*Cinc mil refranys catalans*, 1965: 15)
Vist que tan be la faena del arquejar no fa per ells, ni'l carduçar tanpoch la lana (exemple de *cardussar* del DCVB)
Y tinch entès que tenen ells assò per tan ordinari com lo respirar (Cristòfol Despuig, *Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa*, Curial, pàg. 86)

A partir d'aquest recurs gramatical d'ús general antigament però avui inusual —i deixant de banda la distinció que fa Alsina (2002) entre *nominalització pròpia* i *nominalització impròpia*—, en tenim com a fruit alguns casos fossilitzats, com *el lleure* 'l'oci' *el dinar* 'l'hora de dinar', *el beure* 'la beguda', etc. Tots aquests mots els hem de considerar substantius d'acció i efecte per tal com, des del punt de vista sintàctic i morfològic, actuen plenament com substantius:

> "Pel que fa a [*El parlar americanitzat dels estudiants*], no podem dir que hi hagi un infinitiu, sinó un nom, *parlar*, que és homònim amb l'infinitiu *parlar*. El fet que la paraula *parlar* d'aquest exemple sigui homònima d'un infinitiu no té cap interès des d'un punt de vista sincrònic, ja que podem substituir aquesta paraula per altres de sinònimes, com *parla* o *dialecte*, que no són infinitius, sense que canviï el significat ni l'estructura sintàctica de l'exemple. [...] Per motius històrics, hi ha molts noms en català que són homònims d'infinitius, com ara *menjar*, *beure*, *esmorzar*, *deure*, etc." (ALSINA 2002: 2439-2440)[14]

[14] Hi ha casos dubtosos, en què no se sap si som davant una habilitació sintàctica o davant un fòssil (o potser un cas en procés de fossilització?). És el cas de *despertar*: *El despertar postolímpic acredita que darrere del disseny i del posa't guapa s'ha produït una pèrdua de capacitat d'iniciativa* (Col·lectiu J. B. Boix, *6 milions d'innocents*); *El treball era una constant descoberta de noves sensacions i un despertar a*

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

Aquests fòssils són els que conceptuem pròpiament com a substantius d'acció i efecte, i els que cal considerar que pertanyen al lèxic.

El fenomen de la fossilització ha fet que, en algun cas, hi hagi formes diferents per a l'infinitiu verbal i per a l'infintiu que "subjau" a la unitat nominal. Per al nominal pot quedar una forma arcaica, mentre que en el verbal hi trobem la forma nova. L'exemple més clar és el substantiu *plaer*, distint de l'infinitiu *plaure*.[15] Un altre exemple pot ser *parer* 'opinió' (*Segons el meu parer...* 'segons la meva opinió'), forma antiga de *parèixer* (*Em pareix que...* 'opino que'). En català antic també hi havia diferències entre *ve(s)er* i *veure*; al final es va imposar la segona forma, però durant un temps es va mantenir la forma *veser* (pron. [ve'ðer]?) com a substantiu d'acció i efecte:

> "Sembla notar-se que la variant amb *ð* resta un poc més en l'ofici substantivat, cosa no sorprenent donat el major èmfasi que ja és d'esperar en tal ús [...]: .«los senyals corporals --- són 5, so és assaber: oyr, parlar, sentir, *veser*, tochar» [...] «Nostre Sr. reté los ulls e·l *veser* a Sent Matheu», «aquel home perdec lo *veser* [...]»." (DECLC, s. v. *veure*)

Val a dir que trobem casos de fossilització de frases senceres (en rigor, som davant d'infinitius fossilitzats dins d'una seqüència que al seu torn també s'ha fossilitzat):

[9] *Que el llegir no ens faci perdre l'escriure*
Hi ha més gosar entre X i Y (fórmula al Camp de Tarragona per a dir que entre dues persones hi ha més confiança)
En un obrir i tancar d'ulls o *En un batre d'ulls* (DGLC; LACREU 1996: 266)
Avui m'ha tocat el rebre
Ets més dropo que el jaure!
És més vell que l'anar a peu (o *que el cagar ajupit*)[16]

---

un món desconegut i ple d'atractius (Albert Salvadó, *Jaume I el Conqueridor. El punyal del sarraí*, Columna, 2000, pàg. 87); *Més que no pas un final d'etapa hi va haver el despertar d'un somni* (Salvador Cardús, *Política de paper*, La Campana, 1995, pàg. 342); *Si s'hagués decidit a fer-ho, hauria patit el despertar tan anguniós de tots els seus sentiments més amagats per res* (Stephen King, *L'atrapasomnis*, Edicions 62, pàg. 272); *La flor que s'obre al misteri del despertar* (Tralla, "Cançó dels cinc sentits", *Fruita del temps*, Salseta Discos, 2001); *L'any 1913 es produeix el despertar de l'olimpisme català* (Jaume Llauradó i Jordi Finestres, *Seleccions esportives. Un dret de Catalunya*, Pòrtic, 2002, pàg. 31). Potser també *caminar*: *Un llarg caminar que de vegades no acabava fins al Berguedà* (Enric Dilmé i Joan Reguant, *Delimitació de l'entorn de protecció del pont de la Tosca*, Govern d'Andorra, 2004); *En el seu caminar històric* (Joan Enric Vives, Missa de Meritxell, Andorra, 8-9-2004). A més, els diccionaris consignen infinitius en ús sintàctic com a substantiu a les definicions o als exemples: *Li són iguals el viure i el morir* (DCA, s. v. *viure*); *Cap gruixut [...] per evitar el brandar* (GDLC, s. v. *ballesta*, acc. 6); *Probablement ['cuïc' és una] onomatopeia del fressejar que fan el zumzumeig i les picades del mosquitet* (DECLC, s. v. *cuïc*); *Al pic del batre* (DLC3, s. v. *pic*^{2}, acc. 2); *El dormir fa tant com el menjar* (DLC3, s. v. *dormir*); *Té un caminar pesat* (DLC3, s. v. *pesat*).

[15] Aquest fenomen també es dóna en francès: *plaisir* (subst.) vs. *plaire* (verb).

[16] Aquesta expressió, a més, sovint s'ha reinterpretat perquè no s'entén l'oració d'infinitiu (*anar a peu*) amb article definit. Al programa *Minoria Absoluta* de RAC1 (15-11-2004) es va explicar que hi ha qui es pensa que l'expressió *Més vell que l'anar a peu* és, en realitat, *Més vell que el Napeu*, considerant que *Napeu* és un home molt gran (com Matusalem). Aquesta confusió la té força gent (Sílvia Llovera, tècnica lingüística del Servei de Llengües i Terminologies de la Universitat Politècnica de Catalunya, explicava

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

El saber no ocupa lloc
Trobo que s'assemblen, ells dos — Sí, en lo cagar! (expressió popular)
Trencar el dir 'interrompre' (REIG 1999: 663)
Això és un xalar! 'ens ho passem molt bé' (localitzat a Mallorca) (Xesca Gomila, *Zèfir*, 9-10-2000)
El perdre dóna mala sang (DECLC, s. v. *perdre*)
Mal m'està el dir-ho (RUAIX 1988: 62)

2.3. Vitalitat

Avui sembla que no es generen substantius per la via de l'habilitació lèxica. És lògic que sigui així si tenim en compte que l'habilitació lèxica prové de l'habilitació sintàctica, i que l'habilitació sintàctica és poc freqüent en l'actualitat.

En aquest sentit, és una evidència que el català d'avui no té la mateixa capacitat d'habilitar sintàcticament que té l'espanyol.[17] Per això, els tractadistes han reconegut els

que de menuda creia que *la Napeu* era una dona molt gran). La confusió i reinterpretació és, probablement, un indici de la fossilització del recurs d'habilitació.

[17] Segons Solà (1970: 294-295): "*a*) CASTELLÀ.— És la llengua que té més possibilitats sintàctiques en aquest terreny. [...] *b*) Com als altres idiomes, alguns infinitius «han llegado a una substantivación permanente: *pesar*, *haber*, *deber*, y hasta admiten plural: *pesares*, *haberes*, *deberes*, *andares*, *quereres*, *dares* y *tomares*». «Todos los infinitivos españoles pueden llevar artículo, demostrativos, posesivos e indefinidos masculinos: *el dormir*, *un suponer*, *ese cavilar me atormenta*, *mi parecer*, *ese es otro cantar*»; «el español ha conservado entera hasta nuestros días la libertad de substantivación de todo infinitivo»; «substantiva además la forma reflexiva: *el atreverse*, *un continuo moverse*, *el arrepentirse*» (GILI, 142). *c*) En aquest punt el cast. es destaca encara més de les altres llengües: barreja el valor plenament verbal (amb adverbis i subjecte propi independent del tot del verb principal) amb el valor plenament substantiu (amb article o determinants; però no en trobo cap exemple amb plural): «el sujeto se presenta en caso genitivo si predomina en la palabra el carácter substantivo: *el dulce lamentar de los pastores*; si el predominante es el carácter verbal, el sujeto va en nominativo: *el venir ayer tu padre*. El objeto, en cambio, va siempre en acusativo» (SECO, 144); «*tipos de esos los encuentra usted al volver una esquina*» (ID., 233). Amb adverbis: «*Me cansa ese refunfuñar constantemente*; *El despuntar bellamente la aurora, nos animó a todos*. [...] Cuervo [...] observó con acierto que la construcción verbal es más viva y animada que la substantiva» (GILI, 143 *d*)." L'espanyol, doncs, és una llengua romànica que presenta una gran capacitat —gairebé il·limitada— d'habilitar infinitius com a substantius: "El infinitivo puede ser un nombre verbal [...], tal como puede deducirse del ejemplo *el amar es dulce tormento*, en el que está *amar* por *amor* [y] si el infinito *amar* no fuese nombre no podría recibir el artículo *el* y no podría juntarse con un nombre adjetivo." (DÍAZ HORMIGO 1998: 175). En aquest punt el català actual i l'espanyol divergeixen: "Aunque los infinitivos, por su carácter sustantivo, pueden llevar cualquier determinativo (*el saber no ocupa lloc*..., dicho popular; *en el seu respondre ho coneixeràs*...), hay que tener en cuenta que el catalán tolera mucho menos que el castellano la sustantivación del infinitivo, y que ante les frecuentes infinitivos sustantivados del castellano, es mejor traducirlos al catalán por otros giros." (BADIA I MARGARIT 1962: 219). Pel que fa al francès, sembla que històricament s'ha comportat de manera anàloga al català; és a dir, el recurs era viu en francès antic, i després es va perdre, encara que ha quedat algun infinitiu fossilitzat com a substantiu: "FRANCÈS.— En aquesta llengua l'infinitiu substantivat ha estat un fenomen viu des del primers textos (segle XI, sobretot segles XIII-XIV). Començà a recular als segles XV-XVI i desaparegué al segle XVII (malgrat que al segle XVI la Pléiade el recomanava), ajudat pel fet d'emmudir la *-r* final (amb la qual cosa l'infinitiu es confonia amb el partici en *-é*). Alguns han arribat a ésser usats només com a substantius (*avenir*, *loisir*, *manoir*, etc.), i altres prenen una forma diferent (*plaisir* subst., davant *plaire* verb). La llengua de la filosofia (*l'être*, *le non-être*, *le devenir*, *le vouloir*) és sovint influïda per l'alemany o el grec. Fora d'aquests casos, els «infinitifs substantivés sont d'un usage restreint dans la langue moderne [...]» (GREVISSE)." (SOLÀ 1970: 294-295). Sobre l'italià, Solà aporta aquests casos: *il legere* és equivalent a *la lettura*; *il partire* és equivalent a *la partenza* i *il construire* és equivalent a *la construzione*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

fòssils, però han desaconsellat l'habilitació sintàctica:

> "Tradicionalment, les gramàtiques catalanes han mantingut una actitud reticent davant de la capacitat de l'infinitiu per a substantivar-se. Si bé, comparat amb el castellà, aquesta capacitat sembla efectivament menor, resulta difícil establir els límits que garantisquen una expressió genuïna sense que, al mateix temps, se soscave la pròpia capacitat generadora del llenguatge. En primer lloc, com un fet inqüestionable, cal remarcar que hi ha alguns infinitius plenament substantivats, com ara *berenar*, *beure*, *deure*, *dinar*, *dir*, *dormir*, *entendre*, *esdevenir*, *esmorzar*, *ésser*, *haver*, *menjar*, *parlar*, *poder*, *viure*, *saber*, *somriure*, *sopar*, *viure* i *voler*. D'altra banda, també s'accepta plenament la capacitat de substantivació d'altres infinitius formant part de determinades locucions. És el cas, per exemple, dels infinitius que apareixen en expressions com ara *en un batre d'ull*, *en un tancar i obrir d'ulls* o *tocar el rebre*. Davant dels altres casos no tipificats, la normativa recomana evitar l'ús de l'article." (LACREU 1996: 266)

Amb tot, Alsina (2002) considera que el rebuig dels gramàtics normativistes envers l'habilitació gramatical de l'infinitiu és excessiu, ja que hi ha mostres de la genuïnitat d'aquesta construcció, encara que sigui una solució menys usual avui en comparació amb èpoques pretèrites.

En tot cas, volem fer notar —encara que ens allunyem un xic del propòsit d'aquesta tesi— que, si bé l'habilitació sintàtica de l'infinitiu està molt afeblida en català, hi ha contextos en què avui dia funciona. Aquests contextos són quatre (no tenim en compte el llenguatge filosòfic, amb unes necessitats expressives concretes).

En primer lloc, aquest recurs és possible —tal com ha fet veure Solà (1970)— en verbs tradicionals relatius a les feines agrícoles, de manera que es distingeix la construcció amb article (*el segar* 'activitat genèrica, el temps de sega') de la construcció sense article (*segar* 'acció concreta, el fet de segar'):

> "Així mateix diem: «hi haurà una bona *collita* d'olives», però «s'atansa *el collir olives*»; «en aquest camp hi haurà [...] una bona *sega* d'alfals», però: «veniu *pel segar*» i àdhuc «veniu *pel segar* el blat» (diferent de: «per segar el blat»; cf.: «després del segar» / «després de segar»)." (SOLÀ 1970: 303)

És així com tenim *S'atansa el collir olives* 's'atansa la collita de les olives' (cf. *A la tarda anirem a collir olives*); *Al pic del batre no podem destinar esforços a una altra cosa* (*pic*: 'moment de més feina, de màxim trafec en una activitat'); *El jou, l'arada i el llaurar* (títol d'un article d'Antoni Griera al *Butlletí de Dialectologia Catalana*, vol. XI, el 1923); *Es sembrar a Déu l'has de comanar* (DCVB).

En segon lloc, hi ha la construcció [adjectiu + *en* + *el* + infinitiu] per a descriure una actitud general d'una persona: *pròdig en el desprendre* (definició de *despecec* en el DIEC2 i en el GDLC); *calmat en l'escriure*; etc. Si es diu sense article s'entén que no és una actitud general, sinó que pot ser puntual; això pot haver fet que es mantingui l'article en aquest context. (Fem notar que no hem trobat cap referència a aquest context en els tractats gramaticals catalans.)

En tercer lloc, Solà (1977: 276) aporta la frase *Em deu el fer*; igualment, *dormir* pot usar-se com a 'estada en un lloc', i apareix en la frase reportada per Solà *Em deveu el dormir*; tots dos casos semblen habilitacions sintàctiques. Això pot ser un indici que, amb el verb *deure*, l'infinitiu podia dur un article (almenys fins al segle XX).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

En quart i darrer lloc, Rigau (1990: 16-17) indica que, en menorquí, els verbs d'agradabilitat (*agradar*) i contraris (*pudir*, *plànyer*), i segurament podríem afegir-n'hi d'anàlegs quant a la semàntica (*lleure*, usual a les Illes amb el sentit de 'vagar, tenir temps i ganes de fer una cosa'), poden construir-se amb un infinitiu introduït per l'article definit (en aquest cas, el salat). En altres indrets del domini lingüístic aquests verbs solen *de* davant d'infinitiu, o bé es diuen sense cap mena de nexe; però a Menorca hi ha tendència a posar-hi l'article definit: *Li agrada es comprar-se un vestit nou*; *M'agrada es menjar molt*; *Li put es comprar-se un vestit nou*; *Li planyia es treure aigo*; *És gent a qui no li lleu es llegir.*[18] En canvi, altres verbs d'estructura sintàctica semblant (verbs de reestructuració) però que no tenen res a veure semànticament amb els verbs d'agradabilitat (com *decidir* o *tocar*) no poden dur l'article definit salat (**Va decidir es 'nar-se'n*, **Li toca es comprar-se un vestit nou*), encara que en altres indrets es diguin amb *de* o sense nexe (*Va decidir d'anar-se'n* i *Va decidir anar-se'n*; *Li toca de comprar-se un vestit nou* i *Li toca comprar-se un vestit nou*).

Per tant, no es pot descartar que, a partir d'aquests quatre contextos, pugui sorgir en un futur un altre substantiu provinent d'un infinitiu.[19]

2.4. Marcatge fonològic

Podria ser que hi hagués un marcatge fonològic per a distingir els infinitius amb valor verbal i els infinitius amb valor nominal. El DPron indica que, en català central, *poder* es pronuncia amb *e* tancada ([e]) en l'infinitiu verbal, mentre que es pronuncia amb *e* oberta ([ɛ]) en el substantiu. Per contra, *haver* té una *e* oberta en tots dos casos. (En els altres verbs no dóna informació: *voler* verb té una *e* oberta però *voler* substantiu no té indicació fonètica.) Consultats els participants de la llista *Zèfir*, alguns collistaires van donar informació contrària a la que dóna el DPron, i alguns fins i tot feien notar que la diferència l'aplicaven en la pronúncia de la *r* final en el substantiu:

> "Jo no distingeixo fonèticament entre *poder* verb i *poder* substantiu, ni tampoc en el cas de *saber* o *voler*: per mi tot és [pu'ðɛ], [sə'βɛ] i [bu'lɛ]." (Mònica Estruch)

> "Jo sóc barceloní d'arrels altempordaneses, i a casa sempre hem pronunciat el *poder* verb [pu'ðɛ], i el *poder* substantiu [pu'ðɛr]. I no dec ser l'únic, perquè, per exemple, al *Llibre d'estil* de TV3 es diu «Convé pronunciar la *r* final d'alguns infinitius substantivats: [...] *el poder, els poders*.» (p. 27). I aquest és precisament el criteri que solem aplicar als doblatges de TVC." (Ramon Torrents)

> "Confirmo la informació de Mònica Estruch i Ramon Torrents sobre la pronúncia com a *e* oberta de *voler*, *poder* i *saber*, com a verbs i com a substantius. Però jo (barceloní) distingeixo entre *poder* verb [pu'ðɛ], sense erra final, i *poder* nom [pu'ðɛr], amb erra final." (Joan Costa)

[18] Els exemples s'han extret de Rigau (1990: 16-17), excepte el darrer, extret de les *Rondaies mallorquines* d'Alcover.

[19] Solà (1977: 291) admet la dificultat que presenta el tractament gramatical de l'infinitiu substantivat. Així, fa notar que l'espanyol té més llibertat que el català (pot construir les frases *En mi soñarte despierto* o *Con el cantar de los pájaros*, fórmules que "el català probablement no accepta"), i que no tots els infinitius poden substantivar de la mateixa manera.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

> "Sempre els pronunciem igual, tant si és nom com si és infinitiu, amb *e* oberta: [pu'δɛ], [sə'βɛ]." (Oriol Camps)[20]

El DCF, tot i que no dóna dades sobre *saber* i *poder*, especifica que tant *haver* com *voler* es pronuncien amb *e* oberta tant si són verbs com si són substantius.

Pel que fa a la pronúncia de la *r* final (pel que fa als parlars nord-occidental, central i baleàric), sembla que hi ha hagut una tendència a pronunciar-la en els infinitius substantivats, però d'una manera vacil·lant:

> "Notem que, a diferència de *poder* amb funció verbal (*pudè*), substantivat es pronuncia *pudèr* amb *-r* sensible. [...] Tal com passa també amb *voler*: per un *bulèr* de Déu..." (DECLC)

Al seu torn, el DRim fa pronunciar *poder* amb erra final i, en canvi, *voler* sense erra final, que és més acostat a la pronúncia actual en català central. Notem, finalment, que *parer* és pronunciat amb *e* oberta (el DPron així ho consigna, i ho hem sentit en parlants espontàniament).

3. Habilitació del participi de passat

3.1. Aproximació

El català pot habilitar gramaticalment el participi de passat com a substantiu d'acció i efecte:

> "En catalán son en gran número los substantivos verbales idénticos por su forma al femenino del participio pasado de los verbos correspondientes: Ej. anar *ir*, anada *ida* [...]; bufar *soplar*, bufada *soplo*; [...] pedregar *granizar*, pedregada *pedrisco*, pensar *pensar*, pensada *idea* [...]; bestreure *anticipar* (una cantidad), bestreta *anticipo*; estrenyer *apretar*, estreta *apretón*; descobrir *descubrir*, descoberta *descubrimiento* [...]." (FABRA 1912: 246-247)

> "El català pot formar noms abstractes derivats de verbs mitjançant l'addicció de diferents sufixos al radical verbal [...] o mitjançant la substantivació dels participis passats (de *pensar pensada*, de *rebre rebuda*, de *aclarir aclarida*, de *moldre mòlta*, de *bestreure bestreta*, de *fondre fosa*, de *coure cuita*)." (FABRA 1955*a*: 50)

El participi de passat és —al costat de l'infinitiu— la forma més "substantiva" del verb:

[20] Els collistaries també responien sobre la pronúncia de l'adverbi *poder* 'potser'. Aquestes són les respostes que van donar: "En canvi, *poder* de 'potser', ho faig amb *e* tancada: [pu'δe]" (Mònica Estruch); "L'adverbi *poder* [...] sempre l'he sentit (mai dit: a casa el consideraven "vulgar", com l'AlcM) [pu'δe], suposo que perquè la [e] ve de *ser*" (Oriol Camps).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

> "Se comprende, en estas condiciones [el pas de V a N], que no pocos substantivos deverbales se atribuyan la forma de participio (*puesto*, *dicho*, *ida*, *venida*, *cabalgada*, *ganado*, *herido*, etc.), el cual, por significar en el modo casi nominal en que tiene su lugar que el verbo se ha consumado íntegramente, parece apto evocar, más allá del verbo muerto, el nombre deverbal que de él resulta." (MOLHO 1975: 38-39)

Aquest recurs també el tenen el francès (SCHAPIRA 1995) i l'espanyol:

> "La forma del participio de los verbos en *-ar* ha llegado a usarse como nombre con el valor abstracto de acción y efecto [...]. Su desarrollo ha conducido a que *-ado*, emancipándose de la esfera verbal, se convirtiera también en instrumento de la formación nominal." (MONGE 1996: 963)

L'habilitació del participi de passat es fa generalment en la seva forma femenina, per bé que no és impossible que trobem alguns casos de masculí:

[10]	*arrencar*	*arrencada*	*El cotxe va fer una arrencada brusca*
	badar	*badada*	*Quina badada, m'he deixat la cartera!*
	baixar	*baixada*	*La baixada dels tipus d'interès*
	besar	*besada* 'bes'	*Li va fer una besada com d'aquí a allà*
	buidar	*buidada*	*A la casa feren una buidada de nassos*
	caure	*caiguda*	*La caiguda de l'euro*
	cremar	*cremada*	*Quan farem la cremada dels mobles vells?*
	davallar	*davallada*	*La davallada de Jesucrist de la creu*
	dormir	*dormida*	*Quina dormida t'has fumut!*
	enganxar-se	*enganxada* 'disputa'	*Va tenir una enganxada amb el veí de baix*
	esporgar	*esporgada*	*L'esporgada s'ha de fer de pressa*
	estar-se	*estada*	*Farem estada a la Seu d'Urgell*
	ferir	*ferida*	*Quantes ferides li van fer, en combat?*
	fondre	*fosa*	*És un entès en la fosa de ferro*
	jaure	*jaguda* (GD62)	*La jaguda del ruc*
	llaurar	*llaurada*	*Va fer la llaurada en un dia i mig*
	llegir	*llegida*	*Fes una llegida a aquest document, a veure què et sembla*
	lligar	*lligada*	*Fes-t'hi una lligada, aquí*
	menjar	*menjada*	*Farem una menjada ràpida*
	moure	*moguda*	*Quina moguda, aquesta nit!*
	nevar	*nevada*	*Quina nevada que ha fet!*
	picar	*picada*	*Tinc una picada a la cuixa*
	portar	*portada*	*La portada d'aigua per Sant Magí*
	rascar	*rascada*	*M'han fet una rascada al cotxe*
	relliscar	*relliscada*	*Va patir una relliscada*
	remuntar	*remuntada*	*Quina remuntada: perdíem 3-0 i vam acabar guanyant*
	repassar	*repassada*	*Farem una repassada ràpida al guió*
	torçar	*torçada*	*Quina torçada de peu!*
	xutar	*xutada*	*Quina xutada!* (doc. oral, 1-1-2007)

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

3.2. Valor semàntic, vitalitat i extensió

L'habilitació com a substantiu d'acció i efecte del participi de passat en forma femenina es fa servir —per bé que no exclusivament— per a generar substantius d'acció i efecte marcats semànticament:

> "A diferència de *-ment*, *-da* està determinat des del punt de vista semàntic: la gran majoria de les derivacions en *-da* designen accions sobtades, brusques i vehements." (LÜDTKE 1983: 334)

Una característica semàntica del substantiu d'acció i efecte obtingut per habilitació del participi de passat és la seva *integritat* (o *indivisibilitat*):

> "Los substantivos deverbales que se presentan en forma de participio satisfacen, como el mismo participio, la condición de integridad. Son integridades, en efecto, las que evocan nombres como *dicho*, *venida*, *herida*, etc., cuyo contenido nocional no se deja fraccionar en momentos sucesivos: un *dicho* es una cosa que ha sido dicha totalmente; una *herida* declaran [sic] el resultado, indiviso en sí, de un golpe que se ha dado, una *ida* o una *venida* dicen el efecto, asimismo indiviso, de un movimiento que accede a su término, etc. No se hallan siempre en el mismo caso los deverbales que no se significan en forma de participio." (MOLHO 1975: 38-39)

És un recurs amb tanta vitalitat que avui dia podem arribar a sentir construccions com aquestes en el llenguatge del carrer:

[11] *quedar*
quedada 'acte de quedar' (*L'última quedada que vam fer* 'l'últim cop que vam quedar'; doc. oral, primer trimestre del 1998)

fotre
fotuda (*Quina fotuda de pota!*)

copiar
copiada (*Si el professor no té prestigi, els seus exàmens són una copiada general* (BADIA I MARGARIT 1991: 37); aquest autor hi afegeix que és "sentit com a vulgar")

prendre
presa (*Això ha set una presa de pèl!*)

reduir
reduïda 'canvi de marxa d'un vehicle de més a menys' (*Quina reduïda has fotut...!*)

penjar (el telèfon)
penjada 'acte de penjar el telèfon (esp., bruscament)' (*Està atabalat, el Pere: m'ha fotut una penjada...!*; doc. oral, 31-8-2000)

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

reiniciar
reiniciada 'acció de reiniciar un ordinador' (*Hem fet unes quantes reiniciades i no hi ha manera*; doc. oral, 12-4-2000)

engegar
engegada 'acció d'engegar' (*L'engegada de motors d'un coet*)

enganxar
enganxada 'acció de pescar *in fraganti*' (*Ens va pescar mentre xorràvem les xocolatines: quina enganxada!*)

badar
badada (*Ha tingut una badada*)

clitxar (variant de *clissar*)
clitxada (*D'una hora lluny ha vist com copiava: quina clitxada, eh?*)

pensar
pensada 'idea' (*Calla, he tingut una pensada!*)

anar-se'n de l'olla
anada de l'olla (*Quina anada de l'olla, aquell paio...!*)

buidar
buidada (*Quina buidada!*; doc. oral, 19-8-2001, referint-se a una pedrera que buida la muntanya)

Com pot passar amb qualsevol nom, els participis de passat habilitats com a substantius d'acció i efecte també poden experimentar traslacions semàntiques:

[12] *sortida*
sentit 1: 'acció de sortir' (*Diumenge vam fer una sortideta*)
sentit 2: 'lloc per on se surt' (*A la sortida hi ha un tauler d'anuncis*)
sentit 3: 'cosa trencadora que es diu' (*Tens unes sortides...!*)

dansada
sentit 1: 'acció de dansar'
sentit 2: 'ball valencià' (DIEC1)

tirada
en la construcció *tenir tirada a* (*La gent de Sant Martí té tirada a anar a Tàrrega*)

3.3. El sufix -*d*+F?

Alguns tractadistes han fet referència a les terminacions del participi com a sufixos nominalitzadors, en el sentit que, com que el català coneix força substantius d'acció i efecte amb aquesta terminació, als ulls del parlant es pot acabar considerant un sufix nominalitzador (independentment que els tractadistes sàpiguen que es tracta d'una habilitació gramatical):

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

> "Un sufix prou estès, de caràcter molt popular, és *-ada*: *rentar/rentada*, *frenar/frenada*; també és corrent *-at*, que serveix per a resultats de verbs: *guisar/guisat*, *precipitar/precipitat*. Aquests dos darrers donen, de fet, les formes del participi dels verbs." (MARQUET 1993: 39)

En diverses obres —gramàtiques, manuals d'estil, manuals de llenguatge tècnic, etc.— es parla del "sufix *-ada*". Els exemples que reporten aquestes obres són del tipus *abraçada*, *ballada*, *encaixada*, *premsada*, etc. Altres obres afirmen que existeix un sufix *-da*, cosa que permet encabir-hi exemples com *caiguda*, *partida*, *dormida*. Aquesta proposta descriptiva pot interpretar-se com un intent de fer l'exposició més didàctica. Tanmateix, aquesta formulació també es troba en l'àmbit acadèmic. Per exemple, Picallo (1991) considera que *-da* és, en català, un sufix nominalitzador; però per a aquesta autora també són sufixos nominalitzadors *-ta* (*oferta*) i *-sa* (*empresa*).

Aquesta proposta descriptiva té problemes. D'entrada, en cas que hi hagués un "sufix *-ada*" (que representaríem *-ad*+F) queden fora de l'explicació formes com *caiguda* ni *partida*; i si hi hagués un possible sufix *-da* tampoc podríem donar compte de formes com *oferta* o *empresa* (per això Picallo consigna diversos sufixos *-ta*, *-sa*, etc.). En canvi, si recorrem a la idea de l'habilitació del participi de passat en forma femenina, aquests mots —i tants d'altres participis— poden ser explicats de la mateixa manera.

Que es tracta d'una habilitació gramatical del participi de passat ho poden demostrar substantius d'acció i efecte com els següents:

[13]	VERB (INF.)	PART. PASS.	SAE (SUBST. FEM.)
	absoldre	*absolt absolta*	*absolta* 'acció d'absoldre algú' (DCVB)[21]
	atendre	*atès atesa*	*atesa* 'acció d'atendre' (doc. oral, 1999)
	batre	*batut batuda*	*batuda* 'acció de batre'
	beure	*begut beguda*	*beguda* (*La beguda el matarà*)
	bestreure	*bestret bestreta*	*bestreta* 'acció de bestreure'[22]
	caure	*caigut caiguda*	*caiguda* (*La caiguda de l'euro*)
	cloure	*clos closa*	*closa* 'acció de cloure'
	córrer	*corregut correguda*	*correguda* 'fet de córrer' (*Fem una correguda*; semblantment, *escorreguda* 'fet d'escórrer-se')
	coure	*cuit cuita*	*cuita* 'acció de coure' (DVi)
	créixer	*crescut crescuda*	*crescuda* 'acte de créixer' (*Quina crescuda ha fet aquest xiquet!*; *La crescuda del riu*)[23]
	cruixir	*cruixit cruixida*	*cruixida* 'acte de cruixir' (DCVB)
	descloure	*desclòs desclosa*	*desclosa* (*La desclosa del noucentisme*)
	descobrir	*descobert descoberta*	*descoberta* (*La descoberta d'una tomba*)
	desprendre	*després despresa*	*despresa* 'despreniment'

[21] El DLC3 només entra *absolta* amb el sentit especialitzat de 'conjunt de responsori, versets i oracions que hom canta o diu per als difunts després de la missa de funeral'. La frase feta *cantar les absoltes* pot significar 'donar per mort'.

[22] Té el sentit de 'diners avançats' i també s'empra al País Valencià en la locució *a la bestreta* o *de bestreta* 'per endavant' (per exemple, *Gràcies a la bestreta* o *Gràcies de bestreta*).

[23] Popularment també existeix el participi de passat *creixut creixuda*. El DCVB entra el substantiu femení *creixuda*, localitzat a la Seu d'Urgell (amb l'exemple *creixuda de riu*).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

dir	*dit dita*	*dita* 'frase feta'
dormir	*dormit dormida*	*dormida* 'fet de dormir' (*Cada dia, després de dinar, fa una dormida*)
dur	*dut duta*	*duta* 'acció de dur alguna cosa'
emprendre	*emprès empresa*	*empresa* (*L'empresa de fer la volta al món*; *Fou una empresa suïcida*)
encendre	*encès encesa*	*encesa* (*L'encesa de llums, del motor*)
entendre's	*entès entesa*	*entesa* 'fet d'entendre's, acord' (*Al final vam arribar a una entesa*)
estendre	*estès estesa*	*estesa* 'munió de coses esteses, escampades' (*Quina estesa de papers!*)
estrènyer	*estret estreta*	*estreta (de mans)*
fer	*fet feta*	*feta* 'acció assenyalada'
fendre	*fes fesa*	*fesa* 'fenedura'
fondre	*fos fosa*	*fosa* (*La fosa del metall*)
fugir	*fugit fugida*	*fugida* (*La fugida del pres*)[24]
lleure	*llegut lleguda*	*lleguda*[25]
mentir	*mentit mentida*	*mentida* 'dita no certa'
metre	*mes mesa*	*mesa* 'fet de col·locar' (*mesa en rima* (LBEV))
moldre	*mòlt mòlta*	*mòlta* 'acció de moldre' (*La mòlta del gra*)
morir	*mort morta*	*mort* (fem.) (*La mort ens arriba a tots*)
moure	*mogut moguda*	*moguda* 'activitat'
obrir	*obert oberta*	*oberta* 'obertura'
oferir	*ofert oferta*	*oferta* (*Us fem una oferta*; *Rebutja l'oferta*)
ploure	*plogut ploguda*	*ploguda* 'acció de ploure' (*Quina ploguda que ha fet!*)
pondre	*post posta*	*posta* 'el fet de pondre' (*La posta de sol*; *Una posta d'ous*)
prendre	*pres presa*	*presa* (*La presa de decisions*; *Cal fer una presa de mostres*; *La presa de Poitiers*)
prometre	*promès promesa*	*promesa* 'fet de prometre alguna cosa' (*Vam fer una promesa*)
rebre	*rebut rebuda*	*rebuda* 'acció de rebre algú' (*Li va fer una rebuda força càlida*)
remetre	*remès remesa*	*remesa* 'acció de remetre alguna cosa' (*Farem una remesa de publicitat*)
respondre	*respost resposta*	*resposta* 'el fet de respondre' (*La resposta va ser freda*)
revenir	*revingut revinguda*	*revinguda* (*La revinguda d'un riu*)
riure	*rigut riguda*	*riguda* 'acte de riure'
sorprendre	*sorprès sorpresa*	*sorpresa*
ant. *tendre*	*tes tesa*	*tesa* 'estesa, extensió' (GDLC)
tondre	*tos tosa*	*tosa* 'acció de tondre animals'

[24] També així s'explica *fuita* 'acció de fugir', per tal com *fuit fuita* és el participi passat a les Illes Balears de *fugir* (MOREY [*et al.*] 1995: 359; DCVB). Per a més informació sobre els usos de *fuita* i *fugida*, vegeu Marquet (2005).

[25] Diu el DECLC, s. v. *lleure*: "A Mallorca és *lleguda* 'el fet de lleure': «—Faràs tal cosa? — Si tenc *lleguda*, sí —això és: si tenc temps per fer-ho».".

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

tòrcer	*tort torta*	*torta* 'acció de tòrcer-se' (*torta de peu* 'el fet de tòrcer-se el peu', doc. oral, Lleida, primer semestre del 2005)
tossir	*tossit tossida*	*tossida* 'acte de tossir; estona de tossir'
trametre	*tramès tramesa*	*tramesa* (*Encarrega la tramesa de paquets*)
treure	*tret treta*	*treta de neu* (RULL 2007*c*) (Andorra)
venir	*vingut vinguda*	*vinguda* 'fet de venir' (*La notícia de la vinguda del Marc va alegrar-nos*)
veure	*vist vista*	*vista* 'visió; capacitat de veure'

En tot cas, caldria puntualitzar que convé distingir entre l'habilitació com a substantiu del participi de passat en femení i una cosa diferent, per bé que relacionada, que és l'existència d'un sufix *-ad*+F amb diversos valors (CABRÉ I CASTELLVÍ 1992*a*), que s'adjunta a substantius:

[14] 'acció pròpia d'una [persona]'
alcaldada
cacicada
rucada
poca-soltada

[15] 'cop donat amb un [estri] o amb una [part del cos]'
bastonada
martellada
garrotada
colzada 'cop pegat amb el colze'
punyada (forma valenciana i eivissenca de *pinyac* o *cop de puny*)

[16] 'cop rebut a una [part del cos]'
panxada 'acció de llançar-se planament a l'aigua'
clatellada
bescollada
galtada

[17] 'gran menjada d'un [plat] o d'un [menjar]'
baldanada 'gran menjada de baldanes'
calçotada
costellada
mariscada
sardinada
xatonada

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

[18] 'element lingüístic propi d'un altre [idioma]'[26]
castellanada
catalanada
italianada

[19] 'gran quantitat d'una [cosa]'
cabellada 'cabellam'
calorada 'molta calor'
fumada 'molt de fum'
cotxada 'munt de cotxes'

[20] 'capacitat d'un [recipient]' (també en masculí)
cabassada o *cabassat* 'el que cap en un cabàs'
bossada 'el que cap en una bossa'
cistellada 'el que cap en un cistell'
cullerada 'el que cap en un cullera'
faldada 'el que cap a la falda (replegant la roba)'
gerrada 'el que cap en un gerro'

Aquest sufix prové de l'habilitació de la terminació del participi de passat en femení de la I conjugació; és a dir, el segment /áda/ que trobem en nombrosíssims substantius d'acció i efecte (participis de passat de la I conjugació habilitats) ha esdevingut un sufix (RULL 2001; 2004: 39-40).

El procés de creació del nou sufix seria aquest: un cop identificat el segment /áda/ com a 'acció' (tinguem en compte que la majoria de verbs són de la I conjugació, que tot verb nou pertany a aquesta conjugació i que l'habilitació del participi de passat en femení com a substantiu és un dels recursos més rendibles per a nominalitzar), es converteix automàticament en un afix que dóna existència a molts substantius amb el significat d''acció'. La similitud semàntica dels substantius d'acció i efecte obtinguts per habilitació del participi de passat en femení hi ha ajudat.

El nou sufix *-ad*+F té tanta força que el Termcat (1992*d*) va aprovar el terme *batada* 'cop de bat (en beisbol)', malgrat que el verb és *batre* ('pegar un cop a la pilota amb el bat'; esp. *batear*).[27] Es pot explicar *batada* com un derivat de *bat* amb el sufix que indica 'cop fet amb un [estri]'. Semblantment, i sense sortir del món dels esports, tenim *sacada*, substantiu d'acció i efecte de *sacar* 'servir una pilota', usual en la llengua parlada però no recollit en els diccionaris de referència (DIEC2, GDLC, GD62), tot i que aquests diccionaris consignen *sacar*.

D'altra banda, es podria plantejar si no hi ha verbs latents com *alcaldar*, *rucar* o similars (CABRÉ I CASTELLVÍ 1992*a*). En aquest cas creiem que es tracta d'un nou sufix més que no pas d'un procés de designació d'acció amb verbs latents.

[26] En competència amb *-ism*, si bé amb repartiment de funcions: *-ism* és tècnic i *-ad*+F és col·loquial (cf. *castellanisme* vs. *castellanada*).

[27] En una cerca a Internet a través del cercador Google, hem comprovat que *batada* s'usa força.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

3.4. Selecció per morfologia o sintaxi

3.4.1. Selecció per subconjugació en la III conjugació

Hem comprovat que els verbs de la III conjugació tenen un comportament diferent segons la subconjugació (pura o amb extensió) pel que fa a la nominalització amb l'habilitació del participi de passat. Els verbs de la III conjugació purs tenen el participi de passat habilitat com a recurs més habitual per a nominalitzar (RULL 2004: 47):

[21] *una dormida* (*ell dorm*)
una sortida (*ell surt*)
una tossida 'ratxa de tos' (*ell tus*)
l'eixida (*ell ix*)
una cruixida (*això cruix*)
una munyida (*ell muny*)
una cosida 'acció de cosir' (*ell cus*)
la fugida (*ell fuig*)
la recollida selectiva (*ell recull*)[28]
l'omplida 'acció d'omplir quelcom' (*ell omple*)
l'oberta 'obertura' (*ell obre*)
la mort 'acció de morir' (*jo moro* o *jo muir*)[29]
una escopida (*ell escup*)
una sentida (*ell sent*)

Això els distingeix dels que tenen extensió, que solen recórrer al sufix *-ment*:

[22] *encarir* *encariment*
enfortir *enfortiment*
enriquir *enriquiment*

però: *aclarida* (d'*aclarir amb aigua*; en canvi, *aclariment d'una qüestió*)

Això no vol dir que un verb d'aquest tipus no pugui recórrer a algun altre recurs, com és el cas de la sufixació amb *-ment* (que és el més recurrent [veg. cap. *Sufixació*]). Així, tant podem dir *acollida* com *acolliment* —i ara deixem estar possibles especialitzacions semàntiques que pugui haver-hi—. També tenim *sentida* i *sentiment*, amb sentits diferents.

[28] Com se sap, el verb *collir* és pur (*jo cullo*). Quan a aquests verbs purs se'ls adjunten prefixos, popularment s'han conjugat, en alguns indrets, com si tinguessin extensió: *reculleixo* (PEREA 2002: 622). Però antigament —i normativament— és *recullo*.

[29] A molts indrets —com el Priorat, la Ribera d'Ebre i la Terra Alta—, *mòric*, com *òbric* (MOREY [*et al.*] 1995: 361); cf. tortosí *no et mòrigues*, *no òbrigues*. Cal considerar que *mòric* i *òbric* tenen de morfema de persona ø; en d'altres indrets la persona 1 del present d'indicatiu és *mòrigo* i *òbrigo*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

Els verbs que, tot i tenir modernament extensió, antigament no la tenien, actuen igual:

[23] *parida* (ant. *jo paro*; mod. *jo pareixo*)
mentida (segons la norma pot ser tant *jo mento* com *jo menteixo*)
ferida (ant. *jo fero*; mod. *jo fereixo*)

Paral·lelament, els verbs que, tot i tenir extensió en alguns dialectes, en d'altres (generalment., tortosí, valencià, alguerès i balear) són purs, actuen igual:[30]

[24] *llegida* (tort. *jo lligo, que ells llisquen*; central *jo llegeixo, que ells llegeixin*)
fregida (tort. *jo frijo*; central *jo fregeixo*)
tenyida (tort. *jo tinyo*; central *jo tenyeixo*)
rostida (tort. *ell rust la carn*; central *ell rosteix*)
afegida o *afegiment* (tort., bal. *jo afijo*; central *jo afegeixo*)
vestida (tort. *jo visto*; central *jo vesteixo*)

Blasco fa veure algunes diferències dialectals en verbs de la III conjugació, que resumeix el comportament del català en general pel que fa a aquests verbs:

> "L'infisso incoativo manca in alcuni vb. delle classi III-IV lat. in algh. tratto arc. condiviso dal bal. e parzialmente del val.. Quanto a queste forme arc., esse si viscontrano in algh. non di rado accanto a varianti provviste di sufisso incoativo in vb. nei quali il cat. lett. non no conosce. Si notino le siguenti 1. pers.:
>
> | | | | | |
> |---|---|---|---|---|
> | (FRIGERE): | bal., algh. | «frig» | cat. | «fregeixo» |
> | (LEGERE): | bal., algh. | «llig» | cat. | «llegeixo» |
> | (TINGERE): | bal., algh. | «tiny» | cat. | «tenyeixo» |
> | (BATTUERE): | bal., algh., val. | «bateix» | cat. | «bat(o)» |
> | (SEGUIRE): | algh. | «síguir» | cat. | «seguir» INC |
> | (FONDERE): | algh. | «fundéix» | cat. | «fonc» |
> | (SENTIRE): | algh. | «sentéix» | cat. | «sent(o)»" |
>
> (BLASCO 1984: 141)[31]

[30] La informació sobre l'extensió optativa dels verbs de la III conjugació l'hem treta de Beltran (1986: 41), que dóna compte del tortosí; Moll (1968), que dóna compte del baleàric; Morey [*et al.*] (1995), que dóna compte del baleàric; Blasco (1984), que dóna compte de l'alguerès, i Valor (1984), que dóna compte del valencià. Curiosament, Perea (2002: 622, n. 11) només parla de verbs que en baleàric no tenen extensió (*tenyir*, *vestir*, *teixir*, *llegir*, etc.), sense esmentar que en valencià i tortosí aquests mateixos verbs es comporten de manera molt semblant.

[31] En alguerès hi ha extensió fins i tot a la I conjugació, amb *-ej-* (/d?/) (PEREA 2002: 597-598 i 601; ROVIRA 1993). Així, el verb *odiar* es conjuga *jo odieig*, *tu odieges*, *ell odieja*, *nosaltres odiem*, *vosaltres odiau*, *ells odiegen* (indicatiu) i *jo odiegi*, *tu odiegis*, etc.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

3.4.2. Selecció per intransitivitat

La sintaxi també pot ser un element determinant en l'elecció del participi de passat com a substantiu d'acció i efecte d'un verb. Tal com fa notar Rigau (1990: 10), els verbs inacusatius solen tenir, com a substantiu d'acció i efecte, el participi de passat habilitat en forma femenina:

[25] *arribar* — *arribada* (*L'arribada de les orenetes*) (RIGAU 1990: 10)
caure — *caiguda* (*La caiguda de l'euro*)
florir — *florida* (*La florida dels castanyers*) (RIGAU 1990: 10)
morir — *mort* (*La mort ens arriba a tots*)
créixer — *crescuda* (*Quina crescuda que has fet!*)
venir — *vinguda* (*La vinguda dels turistes farà bé al poble*)

També hem observat que altres verbs intransitius, com els verbs meteorològics, nominalitzen de la mateixa manera:

[26] *ploure* — *ploguda* (*Va fotre una ploguda tan forta que es van inundar els baixos*)
nevar — *nevada* (*Les nevades són bones per a les pastures*)
ventar — *ventada* (*Una ventada s'endugué tots els papers*)

En conseqüència, es pot considerar que la intransitivitat fa tendir a l'elecció del participi de passat com a substantiu d'acció i efecte.[32]

3.5. Ús: tècnic o col·loquial?

Contradictòriament, els experts han qualificat aquest recurs a vegades com a apropiat per al llenguatge tècnic (RIERA 1993) i a vegades com a poc apropiat per a aquest registre; Marquet (1984: 55) sosté que "té un caràcter més popular" i Badia i Margarit (1991: 37) afirma que en algun cas és sentit com a vulgar. Sabem que és un recurs propi de la llengua parlada, que és molt viu —i, per tant, té una gran capacitat productiva— i sovint té un deix de col·loquialitat (per exemple, tot i que el substantiu d'acció i efecte d'*infectar* és *infecció*, forma adequada al registre tècnic, popularment es pot dir *Quina infectada!* quan volem destacar-ne la importància). Això ha fet que algun es pogués considerar com a *no propi* del llenguatge científic i tècnic (pel al qual caldria reservar, doncs, els sufixos *-ció(n)*, *-atg* i *-ment* [veg. cap. *Sufixació*]).

Però hi ha autors que advoquen perquè es faci servir en la creció de terminologia nova. Aquest posicionament es basa fonamentalment en dos factors. El primer, menys

[32] Segons alguns sintactistes, la inacusativitat no pot considerar-se ben bé un cas d'intransitivitat. Tanmateix, les anàlisis tradicionals sí que consideren intransitius els verbs inacusatius. No entrem a discutir aquesta qüestió, ja que, per l'objectiu del nostre treball, només ens interessa destacar la preferència de verbs sense complement directe per l'habilitació del participi de passat.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

important, és que si es tracta d'un recurs que permet crear neologia i que té una forta vitalitat en català, cal aprofitar-lo. El segon, més important, és que amb l'adpoció d'aquest recurs es podria posar en circulació propostes neològiques que substituïssin formes masculines, considerades castellanismes (més avall en parlem).

3.6. L'afix augmentatiu *-ar*

Els mots que terminen en /ad/+F poden rebre l'afix augmentatiu *-ar* (posat abans del segment /ad/). Així, aquest afix s'adjunta als substantius que, amb uns determinats trets semàntics, tenen o bé el sufix *-ad*+F o bé són participis de passat habilitat en forma femenina:

[27] *bufarada*
buidarada 'buidada grossa'
cagarada
esclatarada 'cop violent que es dóna algú al caure'
fartarada 'fartada grossa'
gitarada
pixarada (o *pixarrada*)[33]
suarada 'suada grossa'

[28] *bafarada*
cabellarada 'molt de cabell'
flamarada 'molta flama'
fumarada 'molt de fum'
merderada 'molta merda'
platarada 'molts plats' o 'plat molt ple'

L'afix *-ar*, de fet, el trobem en altres contextos. Així, del mot *fullaca* (o *fullac*) 'fulles seques caigudes', tenim *fullaraca* (que, de fet, en algunes contrades és l'única forma que se sent). Hi pot haver altres aspectius, com ara *-usc* i/o *-ot*: *nevuscadot* o *nevadota* (DCVB, localitzats a Ripoll) volen dir 'nevada poc consistent, curta'.

Val a dir que mots com *bufarada*, *pixarada*, *buidarada*, *suarada*, etc., podrien explicar-se per adjunció d'un sufix *-ad*+F a l'infintiu (amb morfema *-r*). De fet, si *bufada*, *pixada*, *buidada* i *suada* són habilitacions del participi de passat, es fa difícil considerar la possibilitat que es pugui col·locar un afix *-ar* augmentatiu, precisament perquè no es col·loca entre una base i un sufix, sinó a l'interior de la base. Ara bé, *bufarada* i la resta poden explicar-se també per analogia amb *platarada* i anàlegs: la semblança formal ajudaria a acostar els participis de passat habilitats als mots amb el sufix *-ad*+F.

[33] La forma *pixarrada* pot ser un encreuament entre *pixarada* i el sufix augmentatiu *-arr* (el que veiem en mots com *cotxarro*, *donarra*, etc.).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

3.7. Ús del masculí

Marquet i altres autors consideren que l'ús del participi de passat en masculí com a substantiu d'acció no és genuí en català, sinó que és un calc de l'espanyol:

> "Hi ha un cas de calc del castellà, no prou estudiat encara, però que afecta una sèrie de termes tècnics molt corrents, i que és l'ús abusiu de participis passats convertits en substantius masculins per a indicar l'acció d'un verb. Aquest és el cas de mots com *centrifugat*, *esbandit*, *rentat*, *premsat*, *fresat*, *mandrinat*, *mecanitzat*, *torrat*, etc., que no creiem que siguin gens genuïns en català, i que fóra millor, sens dubte, de fixar-los d'una altra manera més d'acord amb el geni de la llengua (i fer així *centrifugació*, *esbandida*, *rentada*, *premsatge*, *fresatge*, *mandrinatge*, *mecanització*, *torrefacció*, etc.). Cal dir per això que, si bé no és usual en català l'ús del participi masculí per a fer substantius, sí que ho és en la forma femenina, com ho prova l'existència de molts mots corrents de la llengua popular: *berenada, menjada, dormida, caminada, ensabonada, enredada*, etc. Caldria estudiar aquest punt de la formació de substantius a fi de tenir-ho en compte a l'hora de fixar mots nous corresponents a noms d'operacions tècniques." (MARQUET 1977: 260)

> "Un cas ben clar és el dels termes en *-at* emprats per a designar noms d'operacions tècniques: *rentat, pentinat, premsat, mecanitzat*, etc., o anàlegs: *esbandit*, *batut*, etc., que corresponen de fet a les formes masculines del participi passat. Doncs bé, en català no és genuí l'ús d'aquests termes amb el sentit d'acció sinó només d'efecte o resultat. L'ús d'aquests termes és un cas de calc clarissim del castellà; en català caldria formar aquests termes mitjançant els sufixos propis de la llengua per a la formació de substantius a partir de verbs: *-ment, -ció, -atge, -dura, -ància*, etc. o bé emprar el femení *-ada*, ben genuí però que té un caràcter més popular." (MARQUET 1984: 55)

> "Un altre cas és els mots d'operacions tècniques en *-at* (o anàlegs en *-ut*, *-it*), fets per imitació descarada del castellà i que apareixen en una gran quantitat de casos, mentre que el català històricament no ho ha fet mai així. N'hi ha moltíssims: *rentat*, *pentinat*, *premsat*, *mecanitzat*, *centrifugat*, *esbandit*, *batut*, etc. En català només hi ha derivats així per a referir-se a resultats del verb, no a accions (ni per tant tampoc a operacions tècniques, que semànticament són sempre accions): *congelat*, *precipitat*, *filtrat*, *laminat*, *cromat*, *extret*, *embotit*, *rostit*, *batut*, etc. Això és difícil de justificar aquí, però queda molt clar en un treball nostre encara no publicat. [Nota a peu de pàgina: *Els sufixos de les operacions tècniques*. ICE/UPC, Barcelona, 1985.] Les conclusions d'aquest treball poden ésser resumides així:
>
> 1) No hi ha en català antic cap exemple de terme en *-at* per a designar noms d'operacions tècniques.
> 2) La llengua genuïna no ha fet tampoc mai en cap època derivats d'aquest tipus.
> 3) El sufix anàleg d'aquest *-at* només existeix en castellà, *-ado*, però el sufix equivalent en les llengües restants no és mai emprat per aquestes en casos semblants.
> 4) En cap llengua no hi ha sufixos específics pre a designar operacions tècniques, sinó que es fan servir els sufixos generals de la llengua per als noms d'accions.
> 5) La llengua actual parlada no fa mai mots en *-at* per a noms d'accions; els existents en *-at* corresponen sempre a tecnicismes moderns sense cap tradició i formats en una època de tota influència del castellà antic. En canvi si [sic] que són usuals els noms en *-at* per a referir-se al resultat de l'acció. D'altra banda, són ben populars els noms d'acció designats amb el sufix femení *-ada*.
>
> Cal formar, doncs[,] els noms de les operacions tècniques —tal com fan totes les llengües, tret del castellà— mitjançant els sufixos generals corresponents als noms d'acció, que són comuns a totes les llengües: *-ment*, *-ció*, *-atge*, *-dura*, *-ància/ança*, etc." (MARQUET 1993: 277-278)

> "Sufixos **-ment**, **-ció**, **-atge**, **-dura**, **-ància** · Aquests sufixos s'utilitzen en català per a la formació de substantius, a partir de verbs que designen operacions tècniques, amb sentit d'acció. En català no és genuí el sufix d'*-at* en aquest sentit; cal reservar-lo per formar termes amb el sentit d'efecte o resultat d'alguna cosa." (*Guia lingüística pràctica* 1996)

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

> "L'argumentació de Lluís Marquet, basada en l'estudi de la tradició lingüística catalana sobre la formació de noms d'operacions tècniques i en la comparació d'altres llengües, demostra que, efectivament, els noms terminats en *at* (participis masculins habilitats com a noms) emprats amb aquest significat són castellanismes. [...] [L]a seva tesi ha estat acceptada pels tractadistes i els autors de diccionaris i avui es tendeix a bandejar els mots en *-at* (ens referim sempre al significat d'operació tècnica, no al significat de resultat d'una operació tècnica) per derivats en *-atge*, *-ció*, *-ment*, *-ura*, per participis femenins habilitats (en *-ada*, *-ida*), etc." (RUAIX 1994: 53-54)

De fet, Fabra ja alertava que, en català, l'ús del participi de passat habilitat en masculí no era tan corrent en comparació amb l'espanyol, i que per això algunes formes en masculí eren degudes a la interferència de l'espanyol:

> "En cambio [en comparació amb el participi de passat en femení], los sustantivos abstractos de igual forma que el masculino del participio pasado son menos numerosos que en castellano; así, á los derivados en *-ado* empleados para designar operaciones técnicas, tales como *forjado*, *laminado*, *lavado*, etc., opone el catalán derivados en -atge: forjatge, laminatge, lavatge, etcétera [Cp. *forgeage*, *laminage*, *lavage*] (aunque, por influencia del castellano, se dice también forjat, laminat, lavat etc." (FABRA 1912: 247)

Això ha fet que, en la conformació de la terminologia tècnica, hom hagi optat per potenciar altres recursos, com ara el sufix *-atg*. En la lexicografia catalana trobem un testimoni revelador sobre l'actitud dels responsables lingüístics. Ramon Aramon, a la introducció del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Enciclopèdia Catalana, explica que

> "Han estat reduïts a uns límits convenients els noms d'acció o d'operació tècnica en *-at*, substantivació de participis de passat, dels quals hom tendia, per influència del castellà, a fer un ús abusiu." (ARAMON 1982: 10)

Hi ha altres autors, però, que no consideren encertat aquest posicionament. Badia i Margarit (1991) sosté que els substantius d'acció i efecte en *-at* són vàlids en català, i afirma que les reticències a admetre'ls són degudes a la hipercorrecció:

> "En diverses ocasions ha existit la temença que aquest procediment per a designar l'acció verbal mitjançant l'habilitació com a substantiu del partipici del verb corresponent no fos un castellanisme. També ha sorgit, ací, doncs, la por de sempre. ¿Potser per què, durant anys, proscrits tots els anuncis en català, només teníem notícia del «lavado» de cotxes així, dit en castellà —del qual la traducció *rentat* seria un calc? [...] Aquesta prevenció existia —existeix encara—, car és instintiva i sistemàtica. Per això en dic «la por de sempre». [...] No cal témer els assalts del castellanisme per aquest costat, car l'habilitació de participis és un procediment propi i característic de la llengua catalana per a crear noms postverbals d'acció. En conseqüència, tenim expedita una via de formació de mots que obre unes àmplies possibilitats d'aplicació a moltes [*sic*] verbs que fins ara no s'hi havien manifestat propensos, i que és sentida viva i pregonament popular. Sobretot voldria insistir a dissipar que aquesta via sigui tributària del castellà. És un dels casos, no molt abundosos, en què un procediment gramatical viu i popular no és una transposició de la poderosa llengua oficial. El postverbal *llegida* (emprat sovint en comptes de *lectura*) difícilment podria ésser provocat per un inexistent «leída» en castellà. El mot «redactado», que fou emprat al Congrés dels Diputats de Madrid per una alta personalitat política de Barcelona i que suscità comentaris irònics a la premsa castellana, era un calc del

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

> català *redactat* ('acció de redactar, el text redactat'), ben corrent en el català dels nostres dies. Vull afegir que el meu propòsit ací no és de defensar que *llegida* i *redactat* siguin millors que *lectura* i *redacció* respectivament, sinó que, quan els dos mots nous apareixen —i per una raó o altra deuen haver aparegut—, no ho fan per castellanisme, ho fan per un procediment gramatical no contaminat. Una petita reflexió sobre les dades aplegades i comentades fins ací il·lustra la tendència del català dels nostres dies a incrementar i desenvolupar els noms postverbals d'acció, a base del participi (masculí i femení) del verb en qüestió, tant si aquests noms nous coincideixen amb llurs paral·lels castellans com si no hi tenen res a veure. Aquesta darrera observació resta justificada per la reticència de diversos lingüistes i gramàtics davant la difusió dels noms d'acció, que alguns relacionen amb la propagació d'altres trets del català modern justament titllats de castellanismes. En efecte, atès que la majoria dels defectes del català d'avui s'expliquen perquè el castellà s'hi imposa i el contamina amb peculiaritats que no són genuïnes d'aquell, hi ha qui creu —per un raonament fàcil i comprensible, però no forçosament probatori— que tot allò que és nou en català ha de provenir del castellà, i, per tant, ha d'ésser rebutjat, o, si més no, ha d'ésser posat en quarantena. Els gramàtics tenen por, i se'n defensen posant-se en principi en contra de totes les innovacions que s'insinuen en la vida de la llengua, sense pensar que així poden eixalar-la perillosament i, per tant, fer-la quelcom estagnant. Tanmateix, el que pot ocórrer en aquestes situacions és que la llengua catalana assenyali el seu futur, a base de desenvolupar amb força uns gèrmens que en realitat ja es troben continguts dins la seva mateixa estructura. Davant aquesta possibilitat, l'actitud de resistència no sembla la més adequada [...]. Això és el que penso que ha passat i passa en la formació de noms postverbals d'acció. Que aquests es poden basar en els participis, masculins o femenins [...], posant en marxa mecanismes lingüístics potencials, penso que, vistes totes les consideracions precedents, no en podem dubtar. Justament la llengua n'activa i n'estén les possibilitats. El fenomen és genuí en català. Tant, que no són pocs els postverbals de nova formació que, mirats des de l'angle del castellà, o no hi existeixen o hi sonen com a catalans." (BADIA I MARGARIT 1991: 23-25 i 34-35)[34]

La posició de Badia i Margarit és coincident amb la d'algun altre autor; és el cas del Grup d'Estudis Catalans (1992: 206), que denuncia que el DLC2 "reemplaça sistemàticament" alguns mots amb *-at* que incloïa el diccionari de Pompeu Fabra per mots amb *-atg* o *-ment*. Segons aquest grup d'autors, l'esmentat reemplaçament és "en alguns casos raonable; en altres no" i, per això, com Badia i Margarit, creuen que el nou diccionari normatiu (el que seria el DIEC1) havia de mantenir les formes en *-at*. Marvà (1934: 324) també dóna la terminació *-at* com a recurs per a formar operacions tècniques (*rentat*, *emmotllat*, *pentinat*), al costat d'altres recursos (com *-atg*). Igualment, el GDLC entra el sufix *-at*, el qual, en la seva accepció 2, és definit com a indicador d''operació tècnica de', i du els exemples *rentat* i *pentinat*.

Hi ha hagut autors que han qüestionat les apreciacions de Badia i Margarit (1991). En concret, Riera (1997) la contradiu, i Ruaix afirma textualment:

> "Aquesta excepció [a l'acceptació de la proposta de Lluís Marquet], que realment ens fa estrany, és la d'Antoni M. Badia i Margarit, el qual [...] defensa la genuïnitat dels postverbals en *-at* (significant acció o operació), amb uns arguments que no ens han pas convençut." (RUAIX 1994: 53, n. 43)

Per tant, podem dir que hi ha dues posicions: una de més permissiva, encapçalada per Badia i Margarit i el Grup d'Estudis Catalans (encara que segurament

[34] L'autor continua amb *trobada* 'encontre', *tancada* i *sentada* (amb el sentit de 'protesta'), *pintada*, etc., als quals s'hi poden afegir el *redactat* —del qual ha donat compte abans— i *traída* (que va emprar el president Jordi Pujol el 1998 parlant, davant de mitjans de comunicació, de *la traída del agua* per un canal aragonesocatalà).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

motivats, tots dos, per raons diferents); i una de més restrictiva, amb Marquet, Ruaix, Riera, etc.

Val a dir, però, que, a banda del debat normativista, es podria considerar que, en un determinat punt, no hi ha contradicció entre la postura de Badia i Margarit i la postura de Marquet, Riera i Ruaix. En efecte, Badia i Margarit afirma que l'habilitació del participi de passat és un recurs gramatical genuí i productiu; i Marquet, Riera, Ruaix, etc., reconeixen aquest fet, si bé recomanen d'usar el femení quan indica 'acció i el masculí quan indica 'efecte'. De fet, Badia i Margarit (1991: 33) afirma que la variant femenina (*afaitada* i *frenada*) pot servir per a indicar l''acció', mentre que la variant masculina (*afaitat* i *frenat*) indica la 'qualitat de l'acció' (*L'afaitat de la teva navalla és més fi que el de la meva*; *El frenat hidràulic és més segur i més ràpid*). Aquesta especialització semàntica aniria, en part, en la línia que hem apuntat.

La mateixa llengua ens dóna dades que permeten corroborar aquesta lectura integradora. Alguns exemples tradicionals del català tenen forma masculina, i per tant abonen la hipòtesi de Badia i Margarit; però, si ens hi fixem, bona part expressen resultats (hi ha exemples antics perduts que potser designen accions):

[29]

acabar	*acabat* (*Els acabats d'aquest pis estan força cuidats*)
acudir-se	*acudit* (*Sap molts acudits*)
afegir	*afegit*
apetir	*apetit*
atemptar	*atemptat*
batre	*batut* 'batec de cor' (però *batuda* 'pallissa', 'acció de batre' i 'resseguiment d'un terreny buscant algú')
botir	*botit* 'crescuda d'un riu'
brunyir	*brunyit* 'acabat molt lluent d'un metall que s'obté fregant la superíficie' (VJoi; aquest vocabulari ho distingeix de *brunyiment* 'acció de brunyir')
bullir	*bullit* (*el bullit de l'olla = carn d'olla*)
comunicar	*un comunicat*
constipar-se	*constipat* (*Agafaràs un constipat!*)
contenir	*contingut* 'allò que és contingut' (*El contingut d'aquest llibre és interessant*)
cuidar	*cuidat* 'conjectura' (*cuidar* volia dir, abans, 'pensar'; d'aquí ve que avui tinguem el verb *descuidar-se d'alguna cosa* 'no pensar-hi' i que existeixi la dita *Més val cuidat de vell que saber d'home novell*)
decoure	*decuit* 'acció de coure, decocció'
dictar	*dictat*
dir	ant. *dit* (mod. *dita*; esp. *dicho*)
dujar	*dujat* 'munt de cordes dujades'
embotir	*embotit* (castellanisme reconegut i admès)
escórrer	*escorregut*
escriure	*escrit*
extreure	*extret* (*Fes un extret d'aquest text*)
fer	*fet* (*Va passar un fet lamentable*)
ant. *forfer*	ant. *forfet* 'delicte' (tb. *forfeta*)

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

gratar	*gratat* 'porció de pell, de terra, de paper, etc., on apareixen senyals d'haver-hi gratat' (DCVB)
llegar	*llegat* 'allò que s'ha llegat'
matisar	*matisat* 'acabat mat d'un metall' (esp. *mateado*) (CASTELLANOS [*et al.*] 1990)
minvar	*minvadet* 'en el tèxtil, minvada' (*-et*: aspectiu)
parir	*el part* (i *parida* en figurat: *Quina parida has anat a dir!*)
pecar	*pecat* 'el fet d'haver pecat'
pentinar	*pentinat* 'manera de dur arranjats els cabells'
posar	*posat* 'manera com hom posa'
postular	*postulat* 'allò que es postula'
preguntar	ant. *preguntat* 'pregunta' (de fet, *preguntar* és un castellanisme)
prenyar	*prenyat* 'embaràs, estat d'estar prenyada'
preparar	*preparat* 'cosa preparada'
refregir	*refregit* (*Farem un refregit*)
refredar-se	*refredat* (*Agafaràs un refredat!*)
regir	*regit* 'govern, acció de governar'
replicar	*replicat* 'rèplica judicial; el fet de replicar'
resultar	*resultat* (*El resultat de tot això és que...*)
rostir	*rostit* (*Avui farem un rostit per dinar*) (designa, de fet, l'efecte)
significar	*significat* (*El significat de la seva acció*)
sofregi(na)r	*sofregi(na)t*
succeir	*succeït* 'esdeveniment, cosa succeïda' (= *succés*) (DLC3)

I els derivats per adjunció de prefixos forts d'*entendre*: *malentès* 'el fet de no entendre's dues o més persones', *benentès* (usat en la locució *amb el benentès que...*) i *sobreentès* 'allò que se sobreentén, que hom dóna per sobreentès'

A banda de tots aquests casos, en podem trobar d'altres de molt tradicionals, i que, per tant, no poden ser considerats castellanismes. Així, per exemple, el DLC3 entra *ensitjat* com a sinònim d'*ensitjament* (*l'ensitjat del gra*). Es tracta d'un verb tradicional i és improbable que es degui a l'influx espanyol. Altres exemples són *el llavorat*, *el planejat* i *el cimentat*, accions de l'ofici de boter, i que la GEC recull amb aquestes formes dins de l'article *boteria* —tot i que no tenen entrada pròpia—, també el substantiu *cantellejat* 'operació de cantellejar'. Al costat d'aquests exemples, el català té algun cas de doblet masculí/femení:

[30] *esgaiat* 'manera de ser esgaiada una peça de roba' (='resultat') (DIEC2)
esgaiada 'acció i efecte d'esgaiar' (DIEC2)

Com s'explica que tinguem exemples tradicionals o antics d'habilitació de participi de passat en masculí i que avui considerem poc genuí aquest procediment? Podria ser que el participi habilitat en masculí fos possible en català en una determinada època; i que el català actual utilitzi només el participi habilitat en femení per a expressar 'acció' i el participi de passat en masculí per a expressar 'efecte'. El fet és que el masculí no era estrany en català i que avui es reserva —i amb un ús més aviat discret— per a expressar el 'resultat' o un objecte que queda després de fer l'acció. Per això es

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

diu *un escrit* amb el significat 'objecte resultant d'escriure', però no pas amb el significat 'acció d'escriure'.

A partir d'aquesta especialització semàntica que sembla que ha fet la llengua, autors com Marquet condemnen que s'usi el masculí per a noms d'operació tècnica (**el revelat*, **l'asfaltat*), ús que trobem en espanyol i que potser hem incorporat en català per la influència d'aquesta llengua. Però aquests mateixos autors consideren que, quan indica 'resultat', l'ús del masculí és admissible. Així, tenim *els acabats*, *el contingut*, *el recorregut* 'espai recorregut', *un escalat* 'distribució en escala d'un resultat', *damasquinat* 'peça que resulta del damasquinatge' (GD62), *el dujat* 'conjunt de cordes dujades', *l'ordit*, *el niquelat*, *l'abrillantat*, *l'estucat*, *el gravat*, *el laminat*, etc. (RIERA 1992: 113; 1996). Ruaix (1996: 91) afirma, al DAux, que *filtrat* "és correcte quan indica efecte ('resultat d'una filtració')".

Fixem-nos, precisament, que els masculins en combinació amb *en-* que signifiquen 'conjunt elaborat, format per un [material], amb un ús específic' són reconeguts pels diccionaris:

[31] *embigat* 'conjunt de bigues'
encanyissat 'superfície de canyes a mode de prestatge, de mur, etc.'
encasellat 'conjunt de caselles'
encordat 'conjunt de cordes'
engraellat 'conjunt de graelles'
engravat 'capa de grava d'un camí'
enllatat 'conjunt de les llates damunt les quals descansen les teules'
enllistonat 'plafó o cloenda formats per llistons juxtaposats'
enllosat 'paviment fet de lloses'
enllumenat 'conjunt de llums d'un lloc'
empedrat 'terreny empedrat'
empostissat 'conjunt de posts que conformen un cobert'
enrajolat 'conjunt de rajoles d'un terra'

En tot cas, aquest grup d'autors critica que Badia i Margarit obri la porta a la possible admissió dels masculins per a designar una 'acció'.

Resulta, doncs, que cada llengua romànica té la seva pròpia dinàmica —actual— a l'hora de triar entre la forma masculina i la femenina. Així, la tendència del grup gal·loromànic (com és el cas del francès) és agafar la forma femenina per a expressar 'acció' (i reservar el masculí per a 'efecte'). El català, que pertany en part a aquest grup, agafa sobretot la forma femenina, per bé que trobem algun cas escadusser de masculí. En canvi, l'espanyol fa servir més aviat la forma en masculí per a expressar 'acció', especialment en verbs tècnics (per bé que no és impossible la femenina, sobretot en verbs populars):

[32] CATALÀ

cobrir	*coberta*
coure	*cuita*
davallar	*davallada* (*La davallada dels tipus d'interès*)
dormir	*dormida* (*I quina dormida que has fet!*)

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

eixir	*eixida*
esllavissar	*esllavissada* 'esllavissament'
ferir	*ferida*
fondre	*fosa* (*La fosa del formatge*)
morir	*la mort* (i *matada* figurat: *Quina matada!: el camí és terrible!*)
moure	*moguda* (*Quina moguda; va ser genial!*)
oferir	*oferta*
patinar	*patinada*
pujar	*pujada*
rompre	*rompuda* o *rota*[35]
vessar	*vessada* 'vessament'

[33] FRANCÈS

cuper	*cupée* 'tallada'
fondre	*fondue* 'fosa'

[34] ESPANYOL (MASC.)

ajustar	*ajustado* (*El ajustado de las piezas*)
asfaltar	*asfaltado* (*El asfaltado de la calle*)
embotellar	*embotellado*
encender	*encendido* (*El encendido del pevetero*, TVE1, 13-8-2004, cerimònia inagural dels Jocs Olímpics d'Atenes)
encolar	*encolado*
enfriar	*enfriado* 'operació tècnica de refredar alguna cosa'
etiquetar	*etiquetado* (*El etiquetado de la botella*)
limpiar	*limpiado* (*El limpiado de las piezas*)
llamar	*llamado* (=*llamada*, propi d'Amèrica)
llenar	*llenado* (*El llenado del depósito*)

[35] El GDLC entra *rota* i el defineix com a *rompuda*, tot localitzant-ho a Mallorca i Eivissa (zones on *rompre* s'usa en el llenguatge parlat, a diferència del Principat, que prefereix *trencar*). Aquesta és la definició de *rompuda* de l'esmentat diccionari:

> **rompuda** *f* 1 *1* Acció de rompre o de rompre's; *2* l'efecte. 2 AGR *1* Acció de cavar profundament la terra per conrear-la. *2* Terra que ha estat rompuda per conrear-la.

Colomina (1985: 183-184) també fa notar que al su del País Valencià s'usa el participi *rot -a* (*camisa rota*, *braç rot* 'braç trencat', *cotxe rot* 'que no funciona', etc.). A la llista de correu *Zèfir* van aparèixer alguns missatges que donaven compte de l'especificació semàntica d'aquest mot:

> "A Mallorca són freqüents els topònims encapcalats per *sa rota de...* Després de consultar amb alguns companys de feina que són de la Part Forana (tot el que no és Ciutat), sembla que a alguns pobles anomenen *rota* a qualsevol finca de fora vila, tengui o no terra conreada (que en seria l'acepció primigènia)." (Tomeu Riera [Mallorca], *Zèfir*, 19-9-2000)
>
> "Que algun altre mallorquí em corregeixi si vaig errat, però pel record que tinc de certes passejades per Mallorca acompanyat de mallorquins de la terra, diria que *rota* no és de cap manera aplicable a qualsevol terreny rústic, sinó específicament al tros més dolent i pedregós —en general, garriga—, on, a còpia de rompre, s'obtenia alguna forma de terra aprofitable per un sistema o un altre." (Ramon Torrents [Principat], *Zèfir*, 20-9-2000)
>
> "Això que dius ja ho sabíem tots. El que jo he dit és una curiosa acepció nova que he trobat entre alguns mallorquins, circumscrita només a determinats pobles." (Tomeu Riera [Mallorca], *Zèfir*, 20-9-2000)
>
> "Pot esdevenir-se que a fora de Mallorca s'usi el mot *rompuda* amb aqueixa accepció. De fet, és així: Empordà." (Àngel Serra [Eivissa-Empordà], *Zèfir*, 20-9-2000)

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

lustrar	*lustrado*
macizar	*macizado* (*Macizado de neumáticos*; doc. en un camió per Barcelona, 18-6-2001)
marcar	*marcado* (*El marcado de la plantación*)
matar	*matado* ('assassinat', propi d'Amèrica)
pedir	*pedido* 'comanda, el fet de demanar una cosa, cosa demanada'
repostar	*repostado* (tot i que també pot ser *repostaje*)
rezar	*rezado* (sin. *rezo*) (DAut)
scannear	*scanneado* (*Scanneados de imágenes*; rètol, Badalona, 1996)
tapar	*tapado* (*El tapado de la botella*)
verter	*vertido* 'vessament, abocament'

[35] ESPANYOL (FEM.)

bajar	*bajada*
caerse	*caída*
medir	*medida*
mover	*movida*
salir	*salida*
subir	*subida*
volver	*vuelta (a casa)* 'retorn, tornada'

L'ús del participi en masculí és un recurs habitual en espanyol fins al punt que moltíssima de la terminologia nova que apareix es fa amb aquest sistema, fins i tot sobreposant-se a possibles règims: *el digitalizado de imágenes* (en comptes de *digitalización*, que és el que esperaríem). En català, en la terminologia que arrela a la llengua general trobem molts térmens d'aquest tipus en masculí amb el sentit d''operació tècnica', els quals, al seu torn, tenen un equivalent espanyol formalment idèntic:

[36]

NO GENUÍ	GENUÍ	ESPANYOL	EXEMPLE
amassat	*amassament*	*amasado*	
asfaltat	*asfaltatge*	*asfaltado*	*L'asfaltat dels carrers*
assecat	*assecatge*	*secado*	*L'assecat de raïm*
batut	*batuda*	*batido*	*El batut de la llana*
buidat	*buidatge*	*vaciado*	*Un buidat de dades*
bolcat	*exportació*	*volcado*	*El bolcat de dades*
corbat	*corbament*	*corbado*	*Fer corbats de portes*
desfangat	*desfangament*	*desfangado* (DVi)	
desmentir	*desmentiment*	*desmentit*	*[Acebes] va afirmar no haver-se cregut [...] el desmentit d'Arnaldo Otegi* (*Avui*, 29-7-2004)
dimensionat	*dimensionament*	*dimensionado*	
embalat	*embalatge*	*embalado*	
empaquetat	*empaquetament*	*empaquetado*	
encolat	*encolada*	*encolado*	
enrotllat	*enrotllament*	*enrollado*	

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

explosionat	*explosió*	*explosionado*	*El explosionado del airbag*
farcit	*farciment*	*relleno -ado*	
fos	*fosa*	*fundido*	*La fosa de l'escena*[36]
pintat	*pintada*	*pintado*	*Piezas para el repintado*
plotejat	*traçatge*	*ploteado*	*Fem plotejats de plànols*
premsat	*premsada*	*prensado*	
processat	*processament*	*procesado*	*El processat de dades*
raspat	*raspadura*	*raspado*	
redactat	*redacció*	*redactado*	*El redactat de la llei*
refinat	*refinatge* o *-ment*	*refinado*	*El refinat del petroli*
rentat	*rentada*	*lavado*	
revelat	*revelatge*	*revelado*	*El revelat de fotos*
sangrat	*sagnament*	*sangrado*	*El sangrat del vi*
subratllat	*subratllament*	*subrallado*	
traçat	*traçatge*	*trazado*	
trepitjat	*trepig*	*pisado*	

El DLC3, a més, hi inclou *tallat* (forma preferent: *tallament*), per bé que en espanyol és *corte* (aquí, el que s'hauria manllevat és el sistema de formació de substantius d'acció i efecte que designen l''operació tècnica').

En català, doncs, les formes noves de participi de passat habilitat en forma masculina que indiquen operacions tècniques semblen, doncs, calcades de l'espanyol, llengua que ha mantingut intacta la possibilitat d'habilitar el participi de passat en forma masculina. Així, tenim:

[37]

abrillantar	*abrillantat* (*L'abrillantat de la xapa*)
amassar	*amassat* 'acció d'amassar' (Joan Sanmartí i Joan Santacana, *Els ibers del nord*, 2005, pàg. 120)
cablejar	*cablejat* (*Fer el cablejat de la població*)
centrifugar	*centrifugat* (*Ara la màquina fa el centrifugat*)
compactar	*compactat de la terra* 'acció de compactar terra' (Joan Sanmartí i Joan Santacana, *Els ibers del nord*, 2005, pàg. 148)
enlluir	*enlluït de parets i sòls* 'acció d'enlluir parets i sòls' (Joan Sanmartí i Joan Santacana, *Els ibers del nord*, 2005, pàg. 110)
esborrar	*esborrat* (*L'home que impulsa, oficialitza i encarna l'esborrat sistemàtic de la memòria col·lectiva*; Francesc-Marc Álvaro, *Els assassins de Franco*, 2005, pàg. 201)
escanejar	*escanejat* (*L'escanejat d'imatges*)
explosionar	*explosionat* (*L'explosionat de l'airbag*)
frenar	*frenat* (*El sistema de frenat*) (també hem recollit, però, *sistema de frenada*)
modelar	*modelat* 'acció de modelar' (Joan Sanmartí i Joan Santacana, *Els ibers del nord*, 2005, pàg. 148)

[36] El DMA entra *fosa*, que és la forma que hem de considerar correcta. De tota manera, els professionals del sector empren *un fos a negre*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

netejar	*netejat* (*El procés de netejat*)
plotejar	*plotejat* (*Fem plotejats de plànols*)
rampinar	*rampinat* 'acció de rampinar' (Joan Sanmartí i Joan Santacana, *Els ibers del nord*, 2005, pàg. 84)
remolcar	*remolcat* (*El remolcat de vehicles*)
rentar	*rentat* (*Túnel de rentat de cotxes*)
sobreimpressionar	*sobreimpressionat* (*El sobreimpressionat d'imatges*)
sembrar	*sembrat dels cereals* 'acció de sembrar cereals' (Joan Sanmartí i Joan Santacana, *Els ibers del nord*, 2005, pàg. 84)
visionar	*visionat* (*Visionat de documents etnogràfics*, Universitat Oberta de Catalunya; *El visionat d'imatges*)
vitrificar	*vitrificat* (*El vitifricat no és segur per als residus nuclears*; titular de l'*Avui*, 11-1-2007)[37]
tornejar	*tornejat* 'acció de tornejar' (Joan Sanmartí i Joan Santacana, *Els ibers del nord*, 2005, pàg. 120)
trepitjar	*trepitjat* (malgrat l'existència de *trepig*)
triturar	*triturat de productes* 'trituració' (Joan Sanmartí i Joan Santacana, *Els ibers del nord*, 2005, pàg. 110)

D'altra banda, el DLC3, sense anar més lluny, recull tots aquests mots marcats com a castellanismes:

[38] *apartat* 'operació de posar a part; apartament'
arrebossat 'arrebossada'
assecat 'assecatge'
buidat 'buidatge'
daurat 'dauradura'
dividit 'divisió'
embotit 'embotiment'
empaquetat 'empaquetatge'
encatifat 'encatifament'
encolat 'encolada'
envernissat 'envernissament'
escaldat 'escaldament'
esgrafiat 'esgrafiadura'
estampat 'estampació'
estucat 'estucament'
frunzit 'frunziment'
gravat 'gravació'
laminat 'laminatge'
lligat 'lligatge, lligadura'
niquelat 'niquelatge, niqueladura'
perxat 'perxatge'
pintat 'acció de pintar, pintada'

[37] Tanmateix, la notícia comença així: *La vitrificació de zirconi, una de les alternatives estudiades per emmagatzemar els residus nuclears més perillosos*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

premsat 'premsatge'
raspat 'raspament
tallat 'tallament'
tenyit 'tenyiment
tirat 'tirada (d'una publicació)'
traçat 'traçament'
tramat 'tramatge'

Altres formes admeses pel DIEC1 són *revelat* 'revelatge de fotografies' i *prisat* 'prisatge'; el DIEC2, però, només recull *prisat* i ha exclòs *revelat*.

S'observa, doncs, que en el sistema gramatical del català hi ha implantat el masculí per a expressar operacions tècniques (*L'apretat dels caragols*). Però segurament es tracta d'una influència de l'espanyol, com es pot veure en aquests casos de les conjugacions II i III, que només es poden explicar per una exposició perllongada dels qui diuen aquestes paraules a textos en espanyol:

[39] *encurtit* (*L'encurtit de la pell*), per *encurtiment*
omplert (*L'omplert del dipòsit*; que apareix en un report tècnic d'IDIADA Automotive Technology, Baix Penedès, novembre del 2000), calc de l'espanyol *llenado* (*El llenado del depósito*)
encès (*L'encès automàtic de llums*)

3.8. Possibles confusions amb altres recursos

3.8.1. Casos que en espanyol tenen el sufix -t

En espanyol hi ha alguns mots en *-at* (i no en *-ad*):

[40] *alegato*
mandato
asesinato

Martínez Celdrán (1975: 109) parla, en aquest cas, d'un sufix *-to*. Beniers (1977: 329) esmenta que els mots obtinguts amb aquest sufix (en concret, *mandato* i *asesinato*) són predominantment perfectius; és a dir, expressen una acció acabada, conclosa.

Ara bé: aquests mateixos mots, pel que fa al català, podem considerar-los habilitacions dels participis de passat, en la seva forma masculina:

[41] *al·legat* 'el fet d'al·legar alguna cosa'
assassinat

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

En el cas del mot *mandat* 'conjunt d'obligacions dels representants polítics' podem considerar-ho també habilitació del participi de passat, encara que el participi de passat de *manar* és *manat*. Per a explicar *mandat* podem recórrer a l'al·lomorfia d'arrel. Així, l'arrel d'aquest verb presenta l'al·lomorf [*man*] per a usos verbals (*manar*, *mano*, *mani*, *manava*, *manaré*, i també altres mots de la mateixa família: *demanar*, *demanaré*, *encomanar*, etc.) i l'al·lomorf [*mand*] per a usos nominals (*demanda* 'acció de demanar', *comanda* 'acció d'encomanar', *mandatari* 'el qui mana', etc.; però *manador*). El mot *mandat* pot ser considerat una forma participial però l'arrel té l'al·lomorf d'ús nominal. Es pot considerar, doncs, que es reserva un al·lomorf per a cada categoria gramatical, però que no és impossible que un mot en concret usi l'al·lomorf que no li pertocaria.

3.8.2. El mot afegitó

D'altra banda, hi ha el mot *afegitó*, que podria semblar *afegit* (*Tot això són afegits que només desvirtuen l'original*) amb el sufix diminutiu *-ó(n)*. Aquesta hipòtesi pot estar motivada pel fet que el mot *afegitó* es defineix com a 'cosa afegida a una altra, especialment si és de mida menor (per exemple, un text curt incorporat a un document)'. De tota manera creiem que en aquest mot hi ha el sufix nominalitzador *-ó(n)*, el mateix que trobem a *regó* o *escalfor* El resultat d'ajuntar *afegi-* i *-ó(n)* seria *afegitó*, amb un so coronal sord [t] que faria les funcions d'interfix [veg. cap. *Sufixació*].

4. Habilitació del participi de present

El participi de present, amb el morfema *-nt* (que no s'ha de confondre amb el gerundi, que té la mateixa terminació[38]) es fa servir com a adjectiu:

[42]

VERB (INF.)	PART. PRES.	EXEMPLE	GERUNDI
batre	*batent*	*porta batent* 'porta que es tanca sola'	
bullir	*bullent*	*aigua bullent*	*bullint*
coincidir	*coincident*	*idees coincidents*	*coincidint*
confluir	*confluent*	*idees confluents*	*confluint*
convenir	*convenient*	*allò convenient*	*convenint*
córrer	*corrent*	*aire corrent*	*corrent*
creure	*creient*	*un creient*	*creient*
cruixir	*cruixent*	*galeta cruixent*	*cruixint*
decaure	*decadent*	*una ciutat decadent*	*decaient* (*va decaient*)
dependre	*dependent*	*oració dependent*	*depenent*
diferir	*diferent*	*cases diferents*	*diferint*
diluir	*diluent*	*líquid diluent*	*diluint*
dormir	*dorment*	*la bella dorment*	*dormint* (*està dormint*)

[38] Confusió alimentada pel fet que la majoria de verbs són de la I conjugació, i en aquesta conjugació el participi de present i el gerundi coincideixen no tan sols en la terminació (*-nt*), sinó que també en la vocal temàtica (/a/: *cantant* o *preponderant* tant poden ser participis de present com gerundis dels verbs *cantar* i *preponderar*); aquesta confusió no es dóna en verbs de la III conjugació. En anglès, el participi de present i el gerundi també coincideixen (terminació *-'ing*).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

edificar	*edificant*	*ser una cosa poc edificant*	
eixir	*ixent*	*sol ixent*	*eixint*
escaure	*escaient*	*el mot escaient*	*escaient*
escriure	*escrivent*	*un escrivent*	*escrivint*
excedir	*excedent*	*excedents de gra*	*excedint*
excel·lir	*excel·lent*	*notícia excel·lent*	*excel·lint*
exigir	*exigent*	*persona exigent*	*exigint*
fluir	*fluent*	*matèria fluent*	*fluint*
fondre	*fundent*	*matèria fundent*	*fonent*
incidir	*incident*	*qüestió incident*	*incidint*
influir	*influent*	*persona influent*	*influint*
moure	*movent*	*bé movent*	*movent*
obeir	*obedient*	*xiqueta obedient*	*obeint*
penedir	*penitent*	*processó de penitents*	*penedint*
plaure	*plaent*	*ambient plaent*	*plaent*
preferir	*preferent*	*opció preferent*	*preferint*
punxar	*punxant* (o *punxent*)	*una agulla punxant*	*punxant*
referir	*referent*	*ser un referent*	*referint*
regir	*regent*	*la regent*	*regint*
seguir	*següent*	*diapositiva següent*	*seguint*
sortir	*sortint*	*el president sortint*	*sortint*
urgir	*urgent*	*qüestió urgent*	*urgint*
venir	*vinent*	*diumenge vinent*	*venint*
viure	*vivent*	*pessebre vivent*	*vivint*

El concepte de *participi de present* ha estat bandejat per la gramàtica descriptiva basada en la sincronia. De tota manera, hi ha raons per a tenir en compte l'existència d'un participi de present (fins i tot des de la sincronia, com intentarem fer veure). L'argument per a no tenir en compte el participi de present des d'un punt de vista sincrònic és que aquesta forma verbal impersonal no s'usa en cap locució verbal o temps compost (en combinació amb verbs com *haver*, *tenir*, *anar*, *ser* o *estar*), perquè justament és en aquests casos quan s'usen les formes verbals impersonals (infinitiu: *va fer*, *ha de fer*, *té de fer*, *va a fer*, *està per fer*; gerundi: *està fent*, *va fent*, ?*ve fent*; participi: *ha fet*, *està fet*, *és fet*, *té fet*). Ara bé, com a arguments a favor de considerar l'existència d'un participi de present en català n'hi ha tres:

1. El primer argument és semàntic: el significat d'aquest grup de mots té un deix clar de verb i de l'acció expressada per un verb: *sol ixent* 'sol que ix', *aigua bullent* 'aigua que bull'. Fixem-nos que no diem *sol eixidor* ni *aigua bullidora*, encara que el sufix *-or* permeti obtenir adjectius a partir de verbs més o menys amb el mateix significat.
2. El segon argument és sintàctic: els verboides no s'usen només en locucions verbals o temps compostos, sinó que poden aparèixer en la frase ocupant el lloc d'altres categories gramaticals: l'infinitiu en lloc d'un substantiu (*Fumar és dolent*, *Li agrada ballar*), el participi de passat en el lloc d'un adjectiu (*Estar mort* 'cansat', *Menjar un gelat*) i el gerundi en el lloc d'un adverbi (*Viatjar imaginant*). El participi de present també apareix en el lloc d'un adjectiu (*aigua bullent*, *sol ixent*, *cèl·lula dorment*, *producte tranquil·litzant*);

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

en aquest sentit, opera com les altres formes verbals impersonals. Si no s'usa en locucions verbals o temps compostos es pot explicar per defectivitat: seria una forma verbal impersonal que no s'utilitzaria per a les locucions verbals o temps compostos, però sí per als altres usos propis dels verboides (ocupar el lloc d'un substantiu, d'un adjectiu, d'un adverbi).

3. El tercer argument és morfofonològic. Si no es vol considerar l'existència del participi de present, aleshores cal considerar que hi ha un sufix *-nt* que permet adjectivar verbs. Ara bé, la pràctica totalitat de sufixos tenen entitat sil·làbica; és a dir, tenen una vocal. Per tant, es fa difícil considerar *-nt* un sufix. Si no és un sufix, aleshores què és? Ja hem vist que no podem considerar aquestes formes gerundis (*ixent* vs. *eixint*, *bullent* vs. *bullint*, *dependent* vs. *depenent*, etc., llevat que considerem que hi ha una al·lomorfia). Tampoc podem considerar que a *cantant* hi ha un sufix *-ant* (ara ja sí amb entitat sil·làbica), perquè aleshores cal considerar que hi ha un sufix distint a *dorment* (*-ent*), i això és contrari a l'economia descriptiva. La millor solució a aquest problema és considerar *-nt* un morfema d'una forma verbal impersonal (com *-r* de l'infinitiu, *-nt* del gerundi i *-d* o *-s* del participi; fixem-nos que, en tots els casos, no hi ha entitat sil·làbica). Aquesta proposta descriptiva permet resoldre l'existència de formes com *dorment*, *ixent* o *bullent*, amb *-e-* com a vocal temàtica tot i ser verbs de la III conjugació (amb *-i-*): el canvi de vocal és freqüent en la segona conjugació (*corriment*, *batiment* de *córrer*, *batre*).

Per tot plegat, es pot considerar que hi ha participi de present, forma que no s'usa per a locucions verbals o temps compostos.

Es pot habilitar el participi de present com a substantiu d'acció i efecte, tot i que és un recurs poc emprat. El gènere del mot sol ser masculí, però no és impossible que sigui femení (cas de *la resultant*):

[43]

créixer	*creixent* (masc.) 'augment de nivell de l'aigua' (*El creixent del riu*)
fendre	*fenent* (masc.) 'fenedura o trenc natural en una roca' (DCVB; localitzat a l'Empordà)
jaure o *jeure*	*jaient* (masc.) 'manera de jeure'
minvar	*minvant* (masc.) 'minvada, minva de les aigües d'un riu' (DLC3) (*Cada estiu hi ha minvant*)
resultar	*resultant* (fem.) 'allò que resulta d'una cosa, efecte de resultar, resultat' (*La resultant de tot això és que encara no hem superat els nostres rivals*)
sobrar	*sobrant* (masc.) 'allò que sobra'
deixar	*deixant* (masc.) 'solc que una nau o un altre mòbil deixa darrere seu a la superfície de l'aigua; rastre de llum, de fum, etc., que deixa un mòbil'[39]

[39] Encara podríem considerar *romanent* (masc.) 'allò que roman, que ha sobrat d'un pressupost'. De tota manera, pot ser simplement l'adjectiu —funció primera de tot participi de present—, i que, s'usa com a substantiu per tal com molts adjectius es poden habilitar com a tals (de *quantitat romanent* tenim *romanent*, com de *menjar gelat* tenim *gelat*).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/DL: 1254

El participi de present se'ns presenta com a una forma verbal polifacètica pel que fa a les habilitacions gramaticals. Així, també es pot utilitzar per a indicar 'manera de fer una cosa', 'lloc on es fa una cosa' i, en unes determinades construccions, 'moment en què es fa una cosa'; en tots tres casos, amb categoria gramatical substantiva:

[44] *caure* — *caient* 'manera de caure la roba, un vestit, etc.' i 'manera d'entonar una frase' (també l'expressió *caient d'ulls* 'manera d'abaixar la vista')
cruixir — *cruixent* 'manera de cruixir, manera com cruix' (*El cruixent d'aquest gelat és frapant!*)

[45] *baixar* — *baixant* 'lloc per on algú o alguna cosa (com ara l'aigua) baixa'
batre — *batent* 'lloc on bat el vent, la pluja, el sol, etc.'
confluir — *conflent* 'lloc on conflueixen dos cursos d'aigua'
fendre — *fenent* 'lloc per on es clivella quelcom'
girar — *al girant* 'al punt on un camí, un riu, etc., fa volta' (DLC3)
rompre — *rompent* 'lloc on trenquen les onades'
saltar — *saltant* 'salt d'aigua, lloc per on salta l'aigua' (*Els saltants eren impressionants*)
seure — *seient* 'lloc on hom seu'
tombar — *tombant* 'lloc on tomba o gira un camí'
trencar — *trencant* 'rompent' i 'camí que surt d'un altre'

[46] *entrar* — *a l'entrant de* 'en el moment d'entrar a' (DLC3) (també indica 'lloc')
caure — *al caient de* 'a l'hora de caure (la tarda, tal hora, etc.)' (DLC3)
girar — *girant* 'noviluni' (DLC3); *en un girant d'ulls* 'en un moment, en el lapse de temps en què es fa l'acció de girar els ulls' (DCVB) (*Tot se pot perdre en un girant d'ulls*)
[*foscar*] — *foscant* 'moment en què es fa fosc, crepuscle vespertí' (el DCVB porta expressions com *al foscant*, *al primer foscant*, *entre dos foscants* 'en fer-se de nit'; el DLC3 recull les dues darreres)
tombar — *al tombant de* 'al punt horari de' (DLC3)

Fins i tot el mot *vivent* (masc.) significa, segons el GDLC, 'temps de vida d'algú fins al moment present o fins a la seva mort'; per tant, *vivent* significa 'el fet de viure'. El GDLC explicita que només s'usa "en certes construccions que constitueixen complements circumstancials", i posa com a exemples *Li van donar una renda per al seu vivent* i *Del meu vivent no havia vist mai una cosa igual*.

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

VI. Substantius amb quasisufixos

1. El quasisufix -*'ci*[1]

El quasisufix -*'ci* ha donat derivats com aquests (adjuntats fonamentalment a una base formada per l'arrel verbal i la vocal temàtica):

[1]	*abundar*	*abundaci* (*Vides de sants rosselloneses*) (GULSOY 1993: 330)
	argüir	*argúcia* 'tècnica amb la qual hom argüeix alguna cosa'
	bonir	*bonici* (GULSOY 1993: 344)
	bullir	*bullici* 'estat d'agitació d'una agrupació humana, com si bullís'
	exercir	*exercici* 'acte d'exercir alguna cosa'
	seguir	*seguici* 'allò que segueix algú'
	servir	*servici* 'servei, acció de servir'

Caldria afegir-hi *lladronici* 'furt', si bé no hi ha cap verb **lladronar* 'robar'.

També hi ha alguns mots femenins, que podem considerar o bé resultat d'una pseudoflexió dels mots ja derivats masculins (potser per a donar un valor augmentatiu):

[2]	*delir-se*	*delícia* 'allò amb què hom es deleix'
	bullir	*bullícia* 'bullici'

La presència de la *i* en substantius d'acció i efecte com *servici* podria fer pensar que la forma del quasisufix és /ísi/. Tot i així, l'existència d'*argúcia* ens inclina a considerar la possibilitat que es tracti de la forma fonològica /si/. (Cal fer notar, tanmateix, que en espanyol existeix el substantiu d'acció i efecte *canticio*, malgrat ser de la I conjugació [*cantar*].)

Al costat d'aquests derivats n'hi ha d'altres que tenen forma culta, la relació dels quals amb el verb s'explica per intermediació de l'adjectiu culte:

---

[1] Per a la definició i els límits del concepte *quasisufix*, vegeu l'apartat 2.6.5 del capítol II [*Delimitacions conceptuals i metodològiques*]. Els sufixos imposen l'accent (CABRÉ I CASTELLVÍ 2002: 734). Poden fer-lo recaure en ell mateix o bé a la síl·laba immediatament anterior. Aquests darrers (que representem amb una titlla: -*'i*, -*'u*, etc.) sempre imposen l'obertura en cas que sigui una *o* o una *e* la vocal afectada. Mascaró (1984) i Oliva & Serra (2002: 366-368) n'han donat compte; aquests autors parlen de *preaccentuació*.

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

[3]	*néixer*	[*natal*]	*natalici*
	esposar	[*esponsal*]	*esponsalici*

Podria ser, però, que en aquests dos casos tinguéssim el sufix substantivador d'adjectius *-ici*, que trobem a

[4]	*dur*	*durícia*
	clar	*clarícia* (en expressions com *donar clarícies*)
	brut	*brutícia*

2. El quasisufix *-ain*+F

El DEt dóna compte de l'existència d'un quasisufix *-ain*+F:

> "**-aina** quasisufix formador de subst. d'acció, amb matís de quelcom d'insubstancial, poc seriós o afectiu (*clucaina*, *moixaina*, *voliaina*), a partir d'arrels verbals; i de subst. de radicals diversos amb el mateix matís significatiu (*coloraina*, *fogaina*, *galindaina*, *virolaina*); del ll. *-agine*."[2]

Sembla que apareix adjuntat només a verbs de la I conjugació (cas en què no es pot saber si la *a* inicial forma part del sufix o de la base):

[5]	*becar* 'fer una dormida curta'	*becaina* (tb. *becada*)
	bellugar	*bellugaina*
	(a)clucar (els ulls)	*clucaina*
	moixar 'amanyagar' (DCVB)	*moixaina*
	pellucar	*pellucaina* 'allò que es pelluca' (DCVB)
	plorar	*ploraina* 'plor suau, poc intens' (DCVB)
	[*solegar*] 'fer sol'	*solegaina* (tb. *soleguer*) 'ressol, reverberació del sol' (DCVB)[3]
	torrar	*torraina* 'tros de menjar massa torrat'

Ruaix (1987: 42, n. 11) hi afegeix *voliaina* (que també pot ser *volaina*) 'partícula que vola mig suspesa a l'aire', 'floc de neu' i, al Pallars i a Andorra, 'papallona', que deu estar relacionat amb *voleiar* (amb canvis fonètics).

Algun d'aquests substantius d'acció i efecte pràticament només es troba en determinades construccions:

[2] A Bruguera (2001: 337) hi ha una explicació idèntica.

[3] El DCVB entra *solegar* com a substantiu.

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

clucaina *f* Mot emprat en l'expressió **fer la clucaina** *loc verb* Tancar els ulls en morir-se. (GDLC, DIEC1)

CLUCAINA *f* 1. ***Fer la clucaina***: mirar amb els ulls mig clucs (Cardona, Solsona, Gironella). || 2. ***Fer la clucaina***: clucar els ulls, morir-se (Aguiló Dicc.). || 3. ***Fer clucaines***: fer becaines (or.); cast. *dar cabezadas.* [...] || 4. Joc de nois que consisteix a tapar de pols un ou i anar-hi un noi amb els ulls tapats i pegar en terra amb un bastó fins que esclafa l'ou (Vallès). (DCVB)

3. El quasisufix *-in*+F

El quasisufix *-in*+F apareix adjuntat a una base formada per l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs):

[6]	*escabetxar*	*escabetxina* (tb. *escabetxada*), especialment en sentit figurat i augmentatiu (no figura al diccionari)
	degollar	*degollina* 'fet de degollar molta gent' (*Centenars de peons, almogàvers i cavallers es llençaren sobre la columna croada i es desfermà una orgia de sang, una gegantina degollina en la qual devien perdre la vida centenars de croats*; Francesc Xavier Hernàndez, *Història militar de Catalunya*, vol. II, pàg. 122-123)
	fugir	*fugina* (REIG 1999)
	guerxar 'ser guerxo'	*guerxina* 'ullet'[4]
	oferir	*oferina* 'ofrena' i 'oferta' (DIEC2, GDLC)[5]
	ploure	*plugina* 'plovisqueig' (DCVB; localitzat a Menorca i a la Selva) (la base a la qual apareix adjuntat el quasisufix és [*pluj*], el mateix que trobem a l'adjectiu *pluig* i al substantiu *pluja*)
	renyir	*renyina* (*La voluntat dels dos partits de fer valer dins de CiU les seves sensibilitats diferenciades, ha tibat la corda més d'un cop a l'hora de de decidir el rumb de l'aliança i de repartir les cartes del poder, provocant en alguns moments de la seva història comuna, algunes renyines que han fet trontollar l'enllaç polític*; *El Singular Digital*, 19-9-2007)
	sofregir	*sofregina* 'fum, olor o soroll que produeixen les coses en ser fregides; el resultat de l'acció de fregir' (DCVB)
	[*solegar*] 'fer sol'	*soleguina* (tb. *soleguer*) 'ressol, reverberació del sòl' (DCVB; localitzat a Morella)
	sufocar	*sufoquina* 'sufocació per una gran impressió d'esglai, de

[4] El DCVB entra el substantiu femení *guerxina* i ho defineix com 'acte de tancar un ull mantenint l'altre obert'. Acte seguit consigna, en una subentrada, l'expressió *fer la guerxina*, i ho defineix com 'fer l'ullet'. Riera (1996: 37) només recull *fer la guerxina*. El DCVB ho localitza al Pallars, a Lleida i a l'Urgell; Riera (1996) fa notar que també es diu a Andorra. El verb *guerxar* és recollit pel DCVB.

[5] Segons el GDLC, és una variant de l'antic *oferena* (avui *ofrena*).

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

		por, de vergonya' (DCVB; localitzat a Morella)
	xopar	*xopina* 'mullader, el resultat d'haver xopat quelcom'

Trobem algun cas en què el quasisufix apareix adjuntat al participi de passat:

[7]	*fregir*	*fregidina* (RUAIX 1987: 42, n. 11)
	sorollar 'sacsejar'	*sorolladina* 'bellugadissa, moviment ràpid i insistent' (DCVB)

A banda, alguns dels derivats són masculins:

[8]	*tremolar*	*tremolí* 'esgarrifança, calfred, tremolor breu produït per sensació conjunta de fred i calor'
	mullar	*mullinet* 'pluja menuda' (GD62) (*-et*: aspectiu)

Per a explicar *tremolí* i *mullinet* podem considerar que es tracta del mateix quasisufix, però alhores cal explicar per què hi ha mots masculins i femenins dins del mateix grup. No perdem de vista, però, que parlem de quasisufixos, és a dir, estructures fossilitzades —en cas que realment fossin sufixos antigament— sense regles operatives darrere; i en aquest context de manca de regles de formació de mots podem considerar que els mots en qüestió poden canviar de genère amb el pas del temps. Com ocorria amb el quasisufix *-ain*+F, alguns d'aquests mots també tenen restriccions fraseològiques:

> **fugina** Mot emprat en l'expressió **fer fugina** *loc verb* Deixar d'assistir allà on calia anar, com a escola, a missa, a complir un encàrrec, etc. (DLC3)
>
> **FUGINA** *f* [...] **2.** ***Fer fugina***: deixar d'assistir allà on calia anar, com a escola, a missa, a complir un encàrrec, etc. (val.); cast. *hacer rabona, novillos.* (DCVB)

4. El quasisufix *-ell*(+F)[6]

Ruaix (1987: 41, n. 7) reporta un quasisufix *-ell* (per a aquest autor, sufix), que permet obtenir substantius d'acció i efecte. Alguns d'aquests substantius indiquen una acció 'petita', és a dir, de poca envergadura, de manera que podríem dir que *-ell*, de fet, aporta un matís diminutiu a la significació bàsica d''acció' que ja té el verb. A vegades el derivat resultant s'usa bàsicament en plural: en aquest cas, significa més aviat 'resultat', i no pas 'acció'.

Aquest quasisufix apareix adjuntat a bases molt diverses, i per tant es pot dir que té una altíssima disponibilitat, fet que no és habitual en sufixos (recordem, però, que *-ell* és un quasisufix, i les propietats de comportament dels sufixos queden en certa manera

[6] Cal distingir-lo del sufix diminutiu *-ell* (amb variant *-ill*): *cordell* o *cordill*, *jonquill*, *aixadell*, etc.

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

diluïdes). El quasisufix *-ell*, doncs, es pot adjuntar a una base amb *-r* (potser l'infinitiu), a una base amb *-nt* (que pot ser el participi de present o el gerundi), a una base amb *-d* (segurament, la forma de participi de passat, encara que també podria ser un interfix per a permetre la unió del quasisufix) i encara trobem casos en què apareix adjuntat a l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs); finalment, encara tampoc podem saber si, en algun cas, es tracta de l'adjunció del sufix diminutiu *-ell* (com apunta el DCVB per a *correntella*) a un substantiu d'acció i efecte ja format per conversió (*esquitx* + *-ell*) o per qualsevol altre procediment:

[9]
bufar	*bufarell* 'corrent d'aire'
cantar	*cantarella* (generalment en plural)
contar	*contarella* 'contalla'
penjar	*penjarella* 'cosa que penja'
tombar	*tombarella* 'tomb o giravolt que hom fa amb el cos'

[10]
córrer	*correntella* 'correguda curta' (València i Eivissa) (DCVB)

[11]
triar	*triadella* 'acte de triar' (segons el DLC3, 'acte de triar entre molts, triadissa')
pelar-se	*peladella* 'calvície, el resultat de pelar-se'
pegar	*pegadella* 'cosa apegada; crostisser produït a la pell per exsudació i manca de netedat'

[12]
capgirar	*capgirell* 'tombada, volt sencer' (*capgirell electoral*, Martí Anglada, *Catalunya Matí*, Catalunya Ràdio, 14-5-2004)
[*devessar*]	*devessell* (cf. *devessall*) 'desfet de pluja' i 'raig continuat'
esquitxar	*esquitxell* 'esquitx'
gratar	*gratella* 'pruïja que obliga a gratar-se' (DCVB)
fendre	*fenella* 'esquerda, escletxa; el resultat d'haver fes una cosa'
ploviscar	*plovisquella* 'ploguda petita' (DCVB; localitzat a Menorca)

A més, *-ell* opera amb verbs que contenen el prefix privatiu *es-* (amb el significat de 'desfer, trencar') quan s'ha de fer referència a 'allò que es desprèn'; és possible que el quasisufix tingui raó de ser perquè existeix el sufix diminutiu *-ell*, del qual pot agafar part del significat i part de la forma, ja que la peça que en surt sol ser menuda:

[13]
esvorar 'desfer la vora d'un vestit'	*esvorell* 'tros després'
escantonar 'fer saltar una mica d'un cantó'	*escantell* 'tros que es desprèn'
esmorrar 'trencar la vora' (DCVB)	*esmorrell* 'escantell, esvorell'

Amb aquests mots, però, s'han creat alguns verbs de segona generació:

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

[14] *esvorellar* 'llevar un bocí de la vora o superfície d'una cosa'
escantellar 'treure o rompre un cantell o els cantells d'alguna cosa'
esmorrellar 'esvorellar, escantellar'

Pel que fa al gènere, hi ha força noms femenins, però també tenim una quantitat gens menyspreable de noms masculins. Només trobem una certa regularitat en els verbs que contenen el prefix privatiu *es-* inicial (*esvorell*, *escantell*, etc.; a banda d'*esquitxell*, on no hi ha aquest prefix). Recordem una vegada més, però, que l'àmbit dels quasisufixos és el de les romanalles de les regles de formació de mots i per tant hi pot haver canvis de gènere amb més liberalitat.

5. El quasisufix *-ill*

El quasisufix *-ill* també presenta una certa liberalitat en la selecció de la base i fins i tot el gènere és variant (tot i que pot ser per pseudoflexió dels mots que tenen aquest quasisufix). En algun cas el trobem acompanyat del sufix diminitiu *-ó(n)*, de manera que es podria considerar que *-ill* més aviat actua com una mena de sufix intern:

[15]	*gratar*	*gratilla* 'pruïja que obliga a gratar-se' (DCVB)
	encertir	*encertill* 'punteria' (DCVB)
		encertilla 'atracció festiva de Sant Joan, a Ciutadella de Menorca, en què s'ha d'encertar a cavall unes peces'
	escampar	*escampill* 'escampada' (DRoss)[7]
	esquerdar-se	*esquerdill* 'esquerdís'[8]
	jaure	*jaïlla* 'acció i manera de jaure' (DCVB)
	serrar	*serrill* 'serradures'
		serrilla 'serradures' (usual en la parla tradicional d'Andorra)

[16]	*retòrcer-se*	*retortilló* (tb. *retorçó*) 'caragolament de ventre'
	revoltar	*revoltilló* (tb. *revoltillada*) 'retortilló'
	rostir	*rostilló* 'llardó, tros de sagí'

6. El quasisufix *-i*+F

[7] L'autor del DRoss, Pere Verdaguer, fa notar, però, que segurament és un occitanisme, ja que potser prové de l'occità *escampilh*.

[8] Fabra (1956:117) el reporta com a diminutiu d'*esquerda* (significat que també dóna el DCVB) però el GD62 indica que *esquerdill* significa 'fragment que es desprèn d'un cos dur en esquerdar-se'. Certament, amb aquest significat, el segment *-ill* segurament fa la funció de diminutiu; però no tan sols la funció de diminutiu, ja que si només fos un diminutiu d'*esquerda* significaria 'esquerda petita', i la definició del GD62 es refereix a un objecte que surt d'un esquerdament (un 'efecte').

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

El quasisufix *-i*+F tant pot donar mots que designen l''acció' com l''efecte', encara que preferentment serveix per formar substantius amb aquest darrer sentit. Apareix adjuntat a una base formada per l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs),[9] i pot aparèixer amb totes tres conjugacions:

[17]
deixar	*deixia* 'deixalles'
enraonar	*enraonia* 'acte d'enraonar'
escapçar	*escapcia* 'escapçadura'
esporgar	*esporguia* 'branques que queden després d'haver esporgat'
garantir	*garantia* 'acció de garantir quelcom' (DLC3)
pitjorar	*pitjoria* 'empitjorament, el fet d'anar a menys'
sagnar	*sagnia* 'flux de sang, el fet de sagnar'
travessar	*travessia* 'fet de travessar un espai'

En alguns casos el derivat pren forma de plural. La forma en plural serveix gairebé en tots els casos per a expressar 'efecte', és a dir, les coses que queden (llevat de *canvies*, que és 'acció'):

[18]
canviar	*canvies* 'acte de canviar' (DCVB; localitzat a Girona)
deixar	*deixies* 'deixalla'
enraonar	*enraonies* 'enraonament poc fundat'
escórrer	*escorries* 'escorrialles' (DLC3; RIERA 1993: 103)
netejar	*netegies* 'allò que queda després d'haver netejat alguna cosa'
porgar	*porgueries* 'porgadures'
rosegar	*roseguies* 'rosegalls, cosa rosegada, allò que queda després d'haver rosegat quelcom'

Alguns cops tenim tant una forma en singular com una forma en plural, que poden ser sinònimes (cas de *deixia* i *deixies*) o no (cas d'*enraonia* i *enraonies*, que gairebé són antònims).

Podria ser que antigament aquest quasisufix hagués tingut més vitalitat; reportem un article del DCVB en què es dóna compte d'un derivat de *cuidar* amb *-i*+F:

> **CUIDIA**. *f* Gràcia (segons traducció de Morel-Fatio). *Can vós riets, ploure deuria, / tant és plazent vostra cuydia*, Fasset, segle XIV (Rom. XV, 208). No és segur que el significat sia el proposat per Morel-Fatio.
> ETIM.: derivat de *cuidar*, amb el quasisufix *-ia* freqüent sobre tot en els poetes medievals (cf. *aimia* de *aimar*).

Hi ha un sufix *-i*+F que, adjuntat a un nom d'ofici, expressa de manera abstracta aquest ofici però també una 'acció feta per algú en l'exercici de la seva feina':

[9] En els verbs de la III conjugació no es pot saber si hi ha o no vocal temàtica a la base; però com que en les altres conjugacions no hi és, considerem que a la III tampoc.

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

[19] *autor* *autoria* 'condició d'autor'
auditor *auditoria*
pirata *pirateria* 'pràctica del pirateig informàtic'
assessor *assessoria* 'acte d'assessorar algú'
tutor *tutoria* 'exercici del tutor'

Per la seva semàntica, en algun cas el derivat creat a partir d'un nom d'ofici ocupa el lloc del substantiu d'acció i efecte. Així, tenim *pirateria* 'acció de piratejar', o *auditoria* 'acció d'auditar', que per confluència és el substantiu d'acció i efecte d'*auditar*. Igualment, *rebel·lia* 'qualitat de rebel' pot servir com a sinònim de *rebel·lió* (el GDLC ho consigna així).

També trobem algunes formes que sembla que tenen aquest quasisufix, si bé adjuntat a una altra base, concretament el participi de passat. És possible que antigament fos un sufix més rendible —com hem apuntat adés— i amb més variabilitat quant a la base a la qual s'havia d'adjuntar:

[20] *escombrar* ant. *escombradia* 'escombraria'[10]
estar-se *estadia* 'sojorn o aturada d'un vaixell en un port; el fet d'estar-se un vaixell a port'
gosar *gosadia* 'l'acte de gosar fer una cosa'

En aquesta llista s'hi podria incloure l'antic *mortadia* 'mortaldat, matança'.

7. El quasisufix *-iv*

Duarte & Alsina (1986: 108) esmenten l'existència del quasisufix *-iv* (al seu text apareix amb la forma "*-iu*"), tot indicant que "actua en casos molt aïllats en la formació de substantius a partir de verbs". Apareix adjuntat a una base formada per l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs):

[21] *balafiar* 'malgastar' *balafiu* (tb. *balafiament*) 'acció de malgastar'
deixar *deixiu* 'camp que s'ha abandonat; el resultat d'haver abandonat un conreu'
eixir *eixiu* 'resultat favorable; manera com surt, com ix una cosa' (DCVB; localitzat a Eivissa)[11]
eixivernar 'hivernar' *eixiverniu* (tb. *eixivernada* o *eixivern*) (tot i que indica bàsicament el 'temps' en què té lloc)
emprar ant. *empriu* 'emprament, ús'

[10] Segons Colomina (1993: 31), *escombradia* va desaparèixer per la poca rendibilitat d'aquest quasisufix, donant pas a *escombraria*.

[11] El GDLC n'explica l'etimologia dient que és un "derivat anòmal" d'*eixir*, i ho marca com a dialectal.

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

escombrar	ant. *escombriu* 'escombraries'
estalviar	*estalviu* 'acte d'estalviar' (DCVB; localitzat a València)
regar	*reguiu* 'tècnica de cultiu basada en el reg' i 'cultiu de regadiu'

En aquest grup s'hi podria incloure el mot *regadiu,* bé que aleshores cal considerar que la base és la forma de participi de passat ([*regad*]), una cas anòmal. Quant a *empriu,* el DCVB el defineix com a 'ús, aprofitament d'una cosa', i en reporta derivats com *empriuar*, *emprivar* i *emprivaire*. L'explicació que el DCVB en dóna és que deriva d'*emprar* amb *-iv* al mode de *batlliu* (sin. *batllia*), *escorrentiu* (sin. *escorrenia*), *caseriu* (sin. *caseria*), *senyoriu* (sin. *senyoria*) i *eixidiu*. Aquests substantius, tanmateix, fan referència a llocs i no pas a accions.[12]

Hi ha algunes formes que, pel fet que tenen una *i* que entra en contacte amb el quasisufix, no sabem si són d'aquest grup o bé si tenen el quasisufix *-'u* (del qual parlem més avall): *estalviu, balafiu, eixiverniu* i *eixiu.*

Existeixen, també, les formes *donatiu* i *preparatiu,* però sembla que es tracta d'adjectius usats en lloc del substantiu d'acció i efecte corresponent [veg. cap. *Altres recursos*].

8. El quasisufix *-'i*

En català hi ha un nombre relativament elevat de substantius d'acció i efecte amb el segment *-'i*, amb relació clara amb un verb. Mascaró ja dóna compte d'aquest quasisufix:

> "La *i* és un quasisufix de derivació clar. *Adulterar* fa *adulteri*, com *vituperar* fa *vituperi*, *perjurar perjuri*." (MASCARÓ 1986: 96)[13]

Es tracta d'un dels quasisufixos que ha donat més mots, fins al punt que podem considerar que, en l'àmbit dels substantius d'acció i efecte relacionats amb verbs, és el quasisufix més important. Apareix adjuntat a l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs) en verbs de totes tres conjugacions:

[12] Alhora, Montserrat (1997*b*) dóna notícia d'*empriu* (en el seu treball, en plural i amb *i* inicial, *imprius*), tot indicant que significa 'dificultat, destorb', sentit que diversos diccionaris prefabrians recullen. És una forma que es troba tant a l'Alt Camp com a la regió de Girona, acompanyat d'un quantificatiu (*tants emprius, quants emprius, molts emprius*).

[13] En aquesta citació canviem la transcripció fonètica de l'original per la grafia convencional. Mascaró (1986: 27) considera que hi ha un quasisufix *-'i* en mots com *cantúria, dicteri* o *casori*. Aquest autor hi assigna una vitalitat més alta, ja que, a més, esmenta com a mots formats amb el mateix quasisufix els adjectius cultes plans (*míser* > *misèria, adúlter* > *adulteri, màrtir* > *maritiri*).

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

[22]	*adulterar*	*adulteri* (tb. *adulteració*, amb sentit diferent)
	arbitrar	*arbitri* (tb. *arbitratge*; amb sentit diferent)
	augurar	*auguri*
	ant. *beneficar*	*benefici*
	comprendre	*compendi* (tb. *comprensió*; amb sentit diferents)
	conjugar 'casar'	*conjugi* 'casament'
	controvertir	*controvèrsia* (cf. *convers*, *conversor*, *conversió*)
	convenir	*conveni* (tb. *convenció*, amb sentit diferent)
	ant. *custodir*	*custòdia*
	defugir	*defugi* 'excusa per a defugir una dificultat'
	dejunar	*dejuni* (tb. *desdejunar/desdejuni*)
	delirar	*deliri*
	designar	*designi* (tb. *designació*, amb sentit diferent)
	discordar 'estar en desacord'	*discòrdia*
	despendre	*dispendi*
	dominar	*domini* (tb. *predominar/predomini*)
	eclipsar	*eclipsi*
	encendre	*incendi*
	equilibrar	*equilibri*
	escarnir	*escarni* (tb. *escarn* i *escarniment*)
	fornicar	*fornici*
	guardar	*guàrdia*
	imperar	*imperi*[14]
	improperar	*improperi*
	indicar	*indici*
	judicar	*judici*
	litigar	*litigi*
	[*memorar*] (cf. *rememorar*)	*memòria*
	murmurar	*murmuri*
	naufragar	*naufragi* (tb. *naufraig*)
	patrocinar	*patrocini*
	perjurar	*perjuri*
	pontificar (GDLC, GD62)	*pontifici*
	prodigar	*prodigi*
	raciocinar	*raciocini* 'acció de raciocinar'
	refrigerar	*refrigeri* 'alleujament que hom sent amb la frescor'
	sacrificar	*sacrifici*
	sufragar	*sufragi*[15]
	suïcidar	*suïcidi*
	#terminar	*#termini*[16]

[14] Si bé el sentit més corrent d'aquest mot a la llengua general és el de 'gran extensió de territori sota el domini d'una metròpoli', el DLC3 entra la definició *acció d'imperar*, cosa que permet dir frases fetes com *l'imperi de la llei* (i que és el significat original d'*imperium* en llatí, 'fet de governar, tenir el poder').

[15] Avui dia *sufragar* 'ajudar; contribuir a alguna cosa pagant' no té relació semàntica amb *sufragi* 'sistema electoral'. Tot i així, antigament *sufragi* significava 'ajut'.

[16] A més a més de *termini/terminar*, aquest exemple inclou tots els casos obtinguts per prefixació: *determini/determinar, extermini/exterminar*, etc.

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

vaticinar	*vaticini*
vituperar	*vituperi*
vogir 'recórrer la perifèria'	*vogi* 'volt, circumferència; camí que segueix un animal en rodar la sínia'

Hi ha diversos casos de classificació dubtosa, com ara el mot *molèstia*, que pot ser el resultat d'adjuntar al verb *molestar* el quasisufix -*'i*; o bé pot ser el resultat d'adjuntar a l'adjectiu *molest* el sufix nominalitzador d'adjectius cultes -*'i* (MASCARÓ 1986: 27). Igualment, en el cas de *martiri*, com que el verb ha estat format amb el sufix -*itz(ar)* (*martiritzar*), es pot considerar que el primitiu és l'adjectiu *màrtir*. Per a *infortuni*, que es relaciona amb l'adjectiu *infortunat*, formalment un participi de passat, es podria dir que hi ha un verb latent [*infortunar*]. De la seva banda, *suplici* es relaciona morfològicament amb *suplicar* però no pas semànticament (un *suplici* és bàsicament una 'tortura', mentre que *suplicar* vol dir 'demanar amb submissió'). Un altre cas és *ministeri* 'funcions exercides per una persona que ha estat delegada a aquest efecte' (existeix el verb *administrar* que hi està relacionat tant morfològicament com semànticament). Alhora, existeix *arpegi* 'disposició successiva dels sons d'un acord musical', relacionat amb *arpejar* 'gratar amb arpes'; el GDLC, però, especifica que és una adaptació de l'italià *arpeggio* (de fet, aquest mot, *arpegi*, ha permès obtenir un altre verb, *arpegiar*). Probablement també s'hi podria afegir *agravi* (potser calc de l'espanyol *agravio* 'greuje'). El verb seria *agravar* (DCVB); aquest verb no figura ni al DLC3 ni al DIEC2, però aquests diccionaris han incorporat *agravació*, i per tant es pot afirmar que *agravar* hi és latent. Que la vocal tònica sigui [a] en lloc de [e] s'ha d'explicar per la marca [+CULT] (cf. *greu/gravíssim*).

Al costat d'aquests casos hi ha, també, *blasfèmia*, el substantiu d'acció i efecte del verb *blasfemar*. Es pot considerar que *blasfèmia* s'ha format per adjunció del sufix -*'i* a l'adjectiu *blasfem* (compareu-ho amb *martiri* respecte de *màrtir*).

La nul·la rendibilitat actual d'aquest quasisufix ha fet que sorgeixin verbs de segona generació amb /i/ solidificat, especialment quan el verb de primera generació no és de la I conjugació (o bé quan, tot i ser de la I conjugació, ha quedat obsolet, com *beneficar*):

[23] *incendiar* (conversió d'*incendi*), lleument distint d'*encendre*
dispendiar (conversió de *dispendi*), distint de *desprendre*
compendiar (conversió de *compendi*), distint de *comprendre*
beneficiar (conversió de *benefici*)

S'ha de dir, finalment, que aquest quasisufix pot estar emparentat amb el sufix -*'i* que, unit al participi de present, permet obtenir sobretot substantius d'estat però també algun substantiu d'acció i efecte [veg. cap. *Altres recursos*, punt 1].

9. El quasisufix -*'u*

Existeix un segment /u/, que podem considerar un quasisufix -*'u* (BRUGUERA 2001: 363) que apareix adjuntat a una base formada per l'arrel verbal (sense vocal temàtica,

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

doncs) de verbs de la I i la II conjugació (no n'hem trobat de la III):

[24]	VERB	SAE	BASE DEL SAE (=ARREL VERBAL)
	conrear	*conreu*	[*conre*]
	desafiar	*desafiu*	[*desafi*]
	lloar	ant. *llou* (tb. *lloança*)	[*llo*]
	perdre	*pèrdua* (tb. *perdició*)	[*perd*]
	#prear	*#preu*	[(#)*pre*][17]
	valdre	*vàlua*	[*val*] (però *valuós*, derivat de *vàlua*)

Tanmateix, podria interpretar-se que, en comptes d'haver-hi un quasisufix, en aquests casos hi hagués una conversió (un mot es pot categoritzar com a nom i verb [veg. cap. *Conversió*]). Aleshores, aquests mots tindrien al·lomorfia en l'arrel: [*conre*] per a verb i [*conreu*] per a nom; [*perd*] per a verb i [*perdu*] per a nom; [*pre*] per a verb i [*preu*] per a nom i verb; [*val*] per a verb i [*valu*] per a nom; etc.

També es podria considerar que hi ha un únic morf per a l'arrel, que seria [*conreu*], [*preu*], [*perdu*], [*valu*], etc., i que la *u* s'esborra en rebre morfemes verbals (però no en rebre el morfema *-a* de femení). En català hi ha casos pareguts d'aquest hipotètic comportament morfològic: el sufix gentilici *-eu* (*europeu europea*, *foceu focea*, *caldeu caldea* [tb. *caldaic*], *hebreu hebra* [tb. *hebraic*]) o el sufix *-iu* 'domini administratiu medieval' (*senyoriu* [sin. *senyoria*], *vegueriu* [sin. *vegueria*], *batlliu* [sin. *batllia*]). S'ha de recalcar, però, que en tots aquests casos el segment *-'u* cau quan entra en contacte amb el morfema de femení, cosa que no passa amb *pèrdua*.

En els casos de *conreu/conrear* i *(menys)preu/(menys)prear* han sorgit els verbs de segona generació *conreuar* i *preuar* (tot i que *conrear* i *(menys)prear* es mantenen, sobretot el primer).

A la llista encara s'hi podria incloure algun element més, com ara *empleu*, entrat així al DCVB. Si bé especifica que és un castellanisme (també entra *empleo*), el substantiu *empleu* és definit com a 'acte o efecte d'emplear; ús, utilització; càrrec retribuït en un servei públic o oficinesc'.

Diguem, finalment, que algunes formes no sabem si són d'aquest grup o bé si tenen el quasisufix *-iv*: *estalviu*, *balafiu*, *eixiverniu* i *eixiu*.

10. El quasisufix *i(t)j*+F

Un quasisufix *-i(t)j*+F s'aplica a verbs que indiquen 'picor' del cos humà o un concepte afí. Apareix adjuntat a una base formada per l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs)[18] de verbs de totes tres conjugacions:

[17] A més de *preu/prear* (on *preu* no és un substantiu d'acció i efecte), aquest exemple inclou *menyspreu/menysprear* i *sobrepreu/sobreprear*.

[18] En verbs de la III conjugació, amb vocal temàtica *-i-*, no es pot saber si hi ha vocal temàtica a la base. Tanmateix, com que no apareix en les altres conjugacions, podem considerar que en la III tampoc hi és.

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

[25]	*coure* 'tenir malestar de cremada'	*coïtja* 'sensació dolorosa semblant a una cremada'
	pruir 'causar picor intensa'	*pruïja* 'picor intensa'
	gratar	*gratitja* 'coïssor, ganes de gratar' (DCVB; localitzat a Mallorca)
	rautar 'gratar, rascar'	*r(a)utija* 'aspror o pessigolleig a la gola'

Pel que fa a la morfologia de la base, cal precisar que, en el cas de *coïtja*, la base no és /kɔv/ (que trobem en formes verbals com *coure* /kɔv+r/), sinó /kɔ/ (que trobem en formes verbals com el pretèrit imperfet *coïa* /kɔ+i(v)+a/). En tot cas, el DEt (pàg. 249) explica que *coïtja* és, de fet, un creuament de *coïssor* i *pruïja*. El DCVB dóna la mateixa explicació, que estén a *gratija*.

No considerem que les terminacions que hi ha a *calitja* i *bromitja* siguin el mateix quasisufix. Des del punt de vista semàntic els mots que formen no són substantius d'acció i efecte, i des del punt de vista gramatical veiem que no s'adjunten a primitius verbals. Més aviat creiem que hi ha un sufix *-itj*+F amb valor diminutiu que s'adjunta a paraules referents a fenòmens atmosfèrics amb gradació (cas de *calor* i d'*estar brom*). Fixem-nos que existeix, també, *molitja* 'impost de la mòlta' (cf. *-atg* 'impost'), *ferritja* 'pols de ferro rovellat' i *tremolitja* 'cuc emprat com a esquer'; el GDLC (s. v. *tremolitja*) considera que hi ha el mateix quasisufix en la majoria d'aquests casos.

11. El quasisufix *-ori*

El quasisufix *-ori* apareix en uns quants substantius d'acció i efecte. Podria ser que alguns d'aquests substantius fossin, en principi, adjectius deverbals (del tipus *compensatori* 'per a compensar', *obligatori* 'que és obligat', *contradictori* 'que es contradiu amb una altra cosa' o *decisori -òria* 'que decideix'), els quals, en forma masculina o femenina, s'haurien habilitat com a substantius d'acció i efecte [veg. cap. *Altres recursos*, apartat relatiu a mots com *analítica* o *inventiva*]. Tanmateix, es fa díficil considerar que altres substantius, com *bollitori* 'bull' o *robatori* 'fet de robar', tenen un origen adjectival (almenys amb les dades de què disposem). D'altra banda, hi ha força adjectius deverbals en *-ori* (com *obligatori* o *contradictori*) que no s'han habilitat com a substantius d'acció i efecte: no diem pas *La nostra obligatòria és ajudar els altres*, sinó que diem *La nostra obligació és ajudar els altres*; i no diem pas *Ell mateix cau en contradictòries*, sinó que diem *Ell mateix cau en contradiccions*. Això és un fre a considerar que hi ha una habilitació gramatical amb un grau d'operativitat relativament alt. Per això creiem que és millor considerar de manera general que hi ha un quasisufix, amb totes les reserves que calgui.

En tot cas, les dues explicacions (habilitació gramatical d'un adjectiu i quasisufix) no són necessàriament contradictòries. Pot ser que l'habilitació gramatical hagi permès obtenir un quasisufix (o potser, més ben dit, un sufixoide, és a dir, un nou sufix obtingut per truncació i habilitació); o que siguin realment dos recursos distints però que han donat el mateix resultat, de manera que gairebé es podria parlar de

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

confluència.

El quasisufix *-ori* apareix adjuntat a tres tipus de bases:

— A l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs): *casori*, etc.

— A l'arrel verbal però en al·lomorf culte: *adjutori victòria*, *responsori*, etc.

— Al radical verbal (arrel i vocal temàtica), si bé en aquest darrer cas es genera un interfix *-t-* enmig: *parlatori*, *robatori*, *corretori*, *llavatori*, *fregitori*, etc.

Força casos en què el quasisufix apareix adjuntat a l'arrel verbal en al·lomorf culte són propis del llenguatge eclesiàstic. Com se sap, en aquest tipus de llenguatge els mots d'origen llatí o grec no han sofert una evolució fonètica tan acusada com els mots patrimonials. També hi ha casos propis del llenguatge jurídic, si bé de térmens jurídics en trobem amb totes tres bases (arrel verbal, arrel verbal en al·lomorf culte, radical verbal).

El fet que aquest quasisufix aparegui adjuntat a tres tipus de bases ens podria fer pensar que són quasisufixos distints; o que la hipòtesi de l'habilitació d'adjectius en forma femenina s'hauria de tenir en compte. Tanmateix, un quasisufix, justament per la seva natura, pot aparèixer adjuntat —com veiem en aquest capítol— a més d'una base. Això no vol dir que, si un quasisufix es consolida i esdevé sufix, en els mots que es creen de nou s'adjunti sistemàticament només a un tipus de base; però això encara no s'ha produït del tot en aquest quasisufix, si és que s'està produint (més avall reprenem aquesta qüestió amb relació al llenguatge jurídic).

Pel que fa al gènere, trobem substantius d'acció i efecte amb *-ori* tant masculins com femenins. Si es tracta d'una habilitació d'adjectius deverbals (per a aquells casos en què pugui explicar-se així), el femení es pot deure al seu origen: es tractaria d'una habilitació d'un adjectiu ja flexionat amb gènere femení. Si és un únic quasisufix, aleshores es pot considerar que els femenins s'han obtingut per pseudoflexió dels mots masculins ja formats. En aquest marc, podem considerar que la feminització permet expressar 'agumentativitat', ja que alguns mots femenins detectats incorporen aquest matís semàntic. Duarte & Alsina (1986: 110) consideren que aquest quasisufix expressa "acció continuada i persistent", i posen com a exemple *cridòria*. No posen els exemples en masculí que reportem aquí —que no expressen acció continuada i persistent—, de manera que no és agosarat afirmar que allò el significat d'acció continuada i persistent es troba en els derivats femenins. Precisament Duarte & Alsina porten com a exemples amb aquest matís *xerròria* i *xisclòria*, tots dos en femení.

Reportem els mots que tenen aquest quasisufix classificats en tres grups en funció de la base. També, per a cada base, distingim els que són derivats masculins dels que són derivats femenins per pseudoflexió (en cas que sigui realment un quasisufix; si fos per habilitació d'un adjectiu ja flexionat, no cal considerar que hi ha pseudoflexió):

[26] BASE: ARREL VERBAL / DERIVAT: MASCULÍ

casar-se	*casori* 'casament' (usat sobretot per a indicar els elements festius a l'entorn d'un casament)
esposar-se	*esposori* (tb. *esposalles*)

[27] BASE: ARREL VERBAL / DERIVAT: FEMENÍ (PSEUDOFLEXIÓ) / MATÍS:

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

AUGMENTATIVITAT

cridar	*cridòria* 'molts crits'
xerrar	*xerròria* 'soroll de gent xerrant' (DUARTE & ALSINA 1986: 110)
xislcar	*xisclòria* 'munt de xiscles' (DUARTE & ALSINA 1986: 110)

[28] BASE: ARREL VERBAL (AL·LOMORF CULTE) / DERIVAT: MASCULÍ

ajudar	*adjutori* 'ajut'[19]
compulsar	*compulsori* 'en el llenguatge jurídic, manament de treure compulsa d'un instrument autèntic'
deure	*debitori* 'compravenda en què no es paga en el moment de comprar, sinó que es paguen quantitats en compensació dels fruits que durant el temps produïa l'objecte comprat'[20]
oferir	*ofertori* 'ritu eclesiàstic amb el qual el celebrant ofereix el pa i el vi que han de consagrar-se'[21]
llavar	*lavatori* 'ritu del Dijous Sant consistent a rentar els peus a dotze persones'

[19] La forma *adjutori* és l'única que apareix als diccionaris de consulta generals actuals, el DIEC2 i el GDLC. Aquests dos diccionaris no recullen cap altra forma. Es pot suposar, doncs, que el català modern té només aquesta forma (en el corpus de l'Institut d'Estudis Catalans apareix *adjutori*, però no *ajutori* ni *ajudori*). Tanmateix, a la *Crònica* de Desclot apareix escrit *ajutori* i *ajudori*. Si aquestes dues formes haguessin perviscut fins avui, hauríem d'incloure-les en altres exemplaris; la primera forma en un exemplari específic (base: arrel verbal; amb afegiment d'un interfix); i la segona forma, al primer exemplari (junt amb *casori* i *esposori*). El DCVB recull tant *adjutori* com *ajutori*:

> **ADJUTORI** m. || 1. Ajuda, auxili; cast. *ayuda*. *Lo foc del Sanct Esperit... no's tardà de venir en son adjutori*, Llull Blanq. 6. *Totes les sues dones vengueren e ab mols adiutoris la restauraren*, Curial, i, 15. *Si may te veus estret y apurat, jo vendré a donarte adjutori*, Alcover Rond., ii, 255. *Cridar adjutori*: demanar auxili (Mall.). «El sentiren com cridava adjutori» (Mall.). «Demanar adjutori» (Castelló de la Plana). *Que migensant lo adjutori diuinal la dita yglesia es stada y es arreada*, doc. a. 1517 (BSAL, xi, 179). || 2. a) Retribució per ajudar a algunes despeses. *Lo qual imposit supliquen esser-los dat y otorgat en adjutori dels carrechs que dits habitants... paguen e per reparacio d'obres de dites muralles*, doc. a. 1519 (Priv. Vilafr. 70). *Empero en atjutori del sens que nosaltres fem..., dareu y prestareu cascun any a nosaltres vn sou*, doc. a. 1543 (BABL, i, 398).—b) Quantitat que el pagès paga al propietari, pels beneficis que la masoveria li dóna (lloguer de casa, boscs, pasturatges, etc.). Es mot usat a la comarca de Girona (cf. Botet Geogr. Gir. 139). || 3. ant. Reforç (moral). *Que alscunes coses... sens constitucion real estants, per adiutori de nostra auctoritat sien aprovades*, Ordin. Palat. 11. *Ajustam que tots los majordoms a nos homenatge per adjutori de sagrament roborat faens prometre sien obligats*, ibid. 17. Refr. —«Procura dar adjutori als qui estan en purgatori» (Marroig Refr.). [...] Var. vulg: *ajutori, jutori.*
>
> **AJUTORI** m. Ajuda. *Enfortia son coratge en lo sobirà ajutori*, Llull Blanq. 42. *Fretura de aiutori en la maduracio*, Cauliach Coll., ll. 2, cap. 1.

[20] També significa 'acte pel qual un deutor admet l'existència d'una obligació, d'un deute, etc., i s'obliga a complir l'obligació, a pagar el deute, etc.' (TNot). Amb aquest segon sentit també es pot dir *reconeixement de deute*.

[21] Aquest terme pot utilitzar-se també amb un significat anàleg en altres ritus religiosos (*Tot aquest conjunt d'elements constituïa l'ofertori del difunt a les divinitats i als esperits guardians del més enllà*; Joan Sanmartí i Joan Santacana, *Els ibers del nord*, 2005, pàg. 173).

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

requerir	*requisitori* 'en el llenguatge jurídic, comunicació d'un jutge a un altre, en la qual el requereix amb cortesia per tal que executi un manament seu' (també pot ser *requisitòria*)
rescindir	*rescissori* 'en el llenguatge jurídic, acció real per la qual hom demana la rescissió de l'acte de domini exercit sobre una propietat aliena abandonada temporalment'
respondre	*responsori* 'a missa, cant de resposta'

[29] BASE: ARREL VERBAL (AL·LOMORF CULTE) / DERIVAT: FEMENÍ (PSEUDOFLEXIÓ)

introduir	*introductòria* (sin. *introducció*)
remetre	*remissòria* 'en el llenguatge jurídic, comunicació amb la qual el jutge remet una causa o un pres a un altre tribunal o jutge'
requerir	*requisitòria* 'en el llenguatge jurídic, providència del jutge d'instrucció per a citar un presumpte culpable d'un delicte o perquè hom cerqui i capturi un processat que hom ignora on habita' (també es pot usar com a sinònim de *requisitori*, que reportem en un exemplari anterior)
vèncer	*victòria* 'el fet de vèncer' (cf. un altre mot de la mateixa família: *invicte* 'que no ha perdut mai una batalla')

[30] BASE: RADICAL I INTERFIX / DERIVAT: MASCULÍ

bullir	*bollitori* 'bullit' (REIG 1999: 168)[22]
condemnar	*condemnatori* 'en el llenguatge jurídic, pronunciament del jutge que condemna un reu o mana de complir unes obligacions'
córrer	*corretori* 'correguda' (DCVB; localitzat a Eivissa)
fregir	*fregitori* 'conjunt de coses fregides' (REIG 1999: 353)
interrogar	*interrogatori* 'en el llenguatge jurídic, sessió interrogatòria' (sin. compl. *interrogació*)
llavar	*llavatori* 'acció de llavar o llavar-se' (REIG 1999: 420)
operar	*el postoperatori* 'en llenguatge sanitari, conjunt de processos que es duen a terme després d'una operació quirúrgica'
parlar	*parlatori* (DCVB)[23]
recordar	*recordatori* (*Quedi dit si més no com a recordatori: no tenim un marc legal que estabilitzi i garanteixi sòlidament el català*; Pilar Rahola, *Avui* [*Diàleg*], 22-6-2000) (en el llenguatge jurídic té un sentit especialitzat: 'ofici que a instància d'una part és enviat pel

[22] Algun cop pronunciat *pollitori*. Bona part dels valencians pronuncien el verb *bullir* i tots els seus derivats amb *o* i no amb *u*. Per això, tot i que el DCVB escriu *bullitori* 'conjunt de cosa bullida', ho escrivim amb *u*, tal com fa Reig (1999) —justament l'exemple que reporta el DCVB, de Martí Gadea, du escrit *bollitori*—. També en parla el DECat. Segura (1996) el recull com un menjar típicament alacantí, i el considera procedent del verb *bollir* més el sufix *-tori*, "pres per analogia potser a *robatori*, i aquest al mateix temps de mots com ara *obligatori*, *purgatori*, *oratori*, etc.".

[23] El DCVB diu que l'extreu del diccionari de Labèrnia i que "és pres del cast. *parlatorio*, i no sembla que s'usi ni en el català parlat ni en l'escrit".

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

	jutge quan un altre demana el compliment d'un suplicatori o d'un exhort')
robar	*robatori* 'el fet de robar'
suplicar	*suplicatori* 'en el llenguatge jurídic, prec que adreça un jutge inferior a un de superior o a un tribunal perquè executi diligències que cauen fora del seu territori'

[31] BASE: RADICAL I INTERFIX / DERIVAT: FEMENÍ (PSEUDOFLEXIÓ)

combinar	*combinatòria* (sin. *combinació*)
convocar	*convocatòria* 'el fet de convocar'
declinar	*declinatòria* 'en el llenguatge jurídic, incident processal que té la condició d'excepció dilatòria, consistent a demanar al jutge que s'abstingui de continuar coneixent de l'assumpte i que remeti les actuacions a qui hom considera competent; la mateixa petició declinatòria'
dedicar	*dedicatòria* 'el fet de dedicar una cosa a algú'
eliminar	*eliminatòria* 'competició d'eliminació'
escapar	*escapatòria*
indagar	*indagatòria* (sin. *indagació*) 'en el llenguatge jurídic, primera declaració feta fer al processat per tal d'indagar-ne la personalitat'
jurar	*juratòria* 'en el llenguatge jurídic, simple jurament o caució juratòria que hom admetia en determinats casos en què calia prestar caució o garantia, si es tractava de cavaller o bé de persona de qualitat'
operar	*operatòria* (text que apareix als caixers automàtics, sin. d'*operació* amb targeta)
suplicar	*suplicatòria* 'en el llenguatge jurídic, comunicació que passava d'un tribunal o d'un jutge a un altre de la mateixa classe o autoritat'

Hi ha un terme del llenguatge jurídic, *confessòria* 'acció civil que correspon al propietari de la finca dominant o al titular de la servitud per a protegir el seu dret' (probablement relacionat amb el verb *confessar*), que es fa difícil de classificar. En efecte, els exemplaris anteriors estan agrupats pel gènere i per la base a la qual apareix adjuntat el quasisufix. Aquesta agrupació, doncs, és morfològica. Però alhora s'observa que, amb aquesta agrupació morfològica, també es dóna una certa agrupació temàtica o semàntica. Això ens pot fer pensar que hi ha una certa relació entre morfologia i semàntica, cosa que dóna al conjunt de mots obtinguts amb aquest quasisufix una certa homogeneïtat. El mot *confessòria* hauria d'incloure's a l'exemplari de mots formats amb l'arrel com a base i el gènere femení. Aquest exemplari, però, està format per aquests tres mots: *cridòria* 'molts crits', *xerròria* 'soroll de gent xerrant' i *xisclòria* 'munt de xiscles'. Són paraules populars, a diferència de *confessòria,* pròpia d'un tecnolecte; i totes tres expressen una acció amb un matís d'augmentativitat, cosa que tampoc fa *confessòria*. En certa manera, aquesta adscripció trencaria la relació entre morfologia i semàntica. Aquest fet és un altre element que ens pot portar a considerar que hi ha quasisufixos diferents: un seria el que trobem a *cridòria*, *xerròria* i *xisclòria* (i a *casori*); i un altre el que trobem a *confessòria*, *convocatòria*, *suplicatòria* i fins i tot

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

victòria.

La distinció de base semàntica té raó de ser perquè, combinada amb la morfologia, també permet extreure alguna conclusió rellevant. Per exemple, és important destacar la gran presència d'aquest tipus de derivats en el llenguatge jurídic: *compulsori*, *condemnatori*, *confessòria*, *declinatòria*, *indagatòria*, *interrogatori*, *juratòria*, *recordatori*, *remissòria*, *requisitori* o *requisitòria*, *rescissori*, *suplicatori* o *suplicatòria*, etc. (als quals s'hi podria afegir *interlocutòria*, si bé no té un verb amb el qual es relacionaria morfològicament i semànticament). Tots aquests mots són substantius. És cert que sovint també fan referència al document que conté la descripció de l'acte; però designen igualment l'acte en si [veg. cap. *Delimitacions conceptuals i metodològiques*]. Per tant, podem considerar-los substantius d'acció i efecte, relacionats morfològicament amb els verbs respectius (*compulsar*, *condemnar*, *confessar*, *declinar*, *indagatòria*, *interrogar*, *jurar*, *recordar*, *remetre*, *requerir*, *rescinidir*, *suplicar*, etc.). Per a tots aquests términs jurídics sí que podríem plantejar la possibilitat que es tractin d'adjectius deverbals (obtinguts amb el sufix adjectivador *-ori*) habilitats com a substantius (majoritàriament en forma femenina, si bé també n'hi ha algun en masculí). Les raons per a fer tal suposició són bàsicament tres. La primera és que en més d'un cas es pot entreveure un origen adjectival, amb posterior desaparició del substantiu: *manament compulsori*, *acció confessòria*, *declaració indagatòria*, *escrit recordatori*, etc. La segona és el relatiu grau de rendibilitat que tindria aquest quasisufix en el llenguatge jurídic; i ja hem dit que els quasisufixos han de tenir una rendibilitat nul·la o gairebé nul·la. I la tercera és la variabilitat de gènere, perfectament explicable a partir de l'habilitació gramatical d'adjectius ja flexionats (i cal afegir-hi que hi ha algun terme que tant pot ser en masculí com en femení: *requisitori* o *requisitòria*; aquest fet convida a pensar també el seu origen d'habilitació gramatical d'un adjectiu). Ara bé: també pot ser que es tracti d'un sufixoide, és a dir, un nou sufix obtingut per truncació i habilitació d'adjectius (RULL 2001). Així, a *casori* i *cridòria* tindríem un quasisufix (no rendible); però a *recordatori* i *suplicatòria* tindríem un sufixoide o nou sufix (que comença a ser rendible), originat a partir de la quantitat d'adjectius deverbals formats amb el sufix *-ori*. Si en el llenguatge jurídic ja s'empra gairebé sistemàticament el sufix *-ori*+F per a indicar 'acció que es du a terme en un procés judicial, notificada mitjançant un document signat pel jutge', ens trobaríem davant d'un nou sufix, emprat només en un determinat tecnolecte. Ara bé: a efectes de la descripció, com que un sufixoide pot tenir una rendibilitat baixa en un origen (encara que després augmenti la seva rendibilitat), no és forassenyat considerar que, en els seus primers moments de vida, un sufixoide és equiparable a un quasisufix.

Convé dir, finalment, que alguns mots obtinguts amb aquest quasisufix no són ben bé substantius d'acció i efecte (cosa que ens referma en la hipòtesi que ens trobem davant d'un quasisufix). Així, *escapatòria* no indica ben bé l''acció d'escapar-se', sinó que indica més aviat 'allò que permet escapar' (*No té escapatòria*). Tot i amb això, en determinades frases pot arribar a significar a 'acció d'escapar-se' (*Al meu parer, la federació nacionalista s'endinsaria en una ratera d'improbable escapatòria*; Marçal Sintes, *Avui* [*Diàleg*], 11-1-2007); i per aquest motiu l'hem afegit a la llista d'exemples.

12. El quasisufix *-t*+F

El quasisufix *-t*+F (BRUGUERA 2001: 343) es troba en mots de camps molt

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

diversos, des de llenguatges d'especialitat (*fumata*, *separata*) fins al registre col·loquial (*fogata*, *caminata*). Apareix adjuntat a una base formada pel radical verbal (arrel i vocal temàtica) de verbs de la I conjugació i ocasionalment de la III conjugació. Sol incorporar el matís d''augmentativitat' quan s'oposa a altres substantius d'acció i efecte relacionats amb el mateix verb (*caminata* enfront de *caminada*; *fogata* enfront de *foguera*; etc.):

[32]	*anunciar*	*anunciata* 'versió popular de l'anunciació de l'Evangeli'
	caminar	*caminata* 'gran caminada' (*Quina caminata que hem fet!*)
	cantar	*cantata*
	collir	*collita*
	errar-se	*errata* 'error en una edició en paper'
	faenar	*faenata* 'faena dura' (REIG 1999: 318)
	fogar 'foguejar'	*fogata* 'foguera'
	fumar	*fumata* 'acció de fumar porros' (DCPopArg, pàg. 173)
	perorar	*perorata* 'gran discurs' (despectiu)[24]
	publicar	*publicata* 'certificació de publicació d'un document'
	separar	*separata* 'full o conjunt de fulls que separats de l'edició'
	tocar	*tocata* 'composició musical instrumental de caràcter lliure destinada als instruments de teclat; l'execució d'aquesta composició musical'

S'hi podria afegir *sonata*, i potser *bravata* 'acció feta per bravesa' i l'italianisme *fermata* 'pausa en una peça musical' (relacionat amb el verb *fermar* 'tancar' i 'lligar perquè no es mogui').

Si considerem que el quasisufix és *-t*+F i no pas *-at*+F és perquè existeix el mot *collita* 'fet de collir la producció agrícola' i 'temps de collir la producció agrícola', en el qual podem considerar que hi ha el quasisufix *-t*+F, adjuntat a *colli-*, on *i* és la vocal temàtica del verb.

13. El quasisufix *-el·l*+F

Un altre quasisufix és *-el·l*+F (DUARTE & ALSINA 1986: 103-104; BRUGUERA 2001: 348), que apareix adjuntat a una base formada per la forma d'infinitiu o pel radical verbal (arrel i vocal temàtica) —en aquest darrer cas, amb un interfix *-t-* per a permetre la unió— de verbs de la I i la III conjugació (no n'hem trobat de la II):

[33]	*cagar-se*	*cagarel·la* 'deposició clara', 'por que li agafa a algú'
	fregar	*fregatel·la* 'fregada'
	fregir	*fregitel·la* 'acció de fregir', 'conjunt de coses fregides'
	[*fumar*]	*fumarel·la* 'massa de fum, força tènue'

[24] El mot *perorata* només apareix al DCVB, definit com 'discurs pedant o inoportú'.

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

També s'hi podria afegir *fritel·la* (italianisme) 'guisat de carn', si bé aleshores cal considerar que s'adjunta a un tercer tipus de base, la forma de participi de passat (*frit* equival a *fregit* en alguns dialectes).

14. El quasisufix *-úri*+F

Trobem el quasisufix *-úri*+F en substantius deverbals que expressen 'acció' i 'efecte', amb un matís d'augmentativitat. Apareix adjuntat a una base formada per l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs); només n'hem trobat exemples de la I conjugació:

[34] *volar* — *voladúria* 'conjunt de moixons volant' (no és ben bé un substantiu d'acció i efecte, però s'hi acosta) (DCVB)
cantar — *cantúria* 'conjunt de cants' (DCVB)
[*ventar*] — *ventúria* 'ventada' (DCVB)

Probablement és una extensió d'ús del quasisufix que apareix adjuntat a adjectius (o a altres primitius substantius que indiquen 'estat') quan cal fer el substantiu abstracte amb matís de grandària:

[35] *fosc* — *foscúria* 'foscor'
blanc — *blancúria* 'blancor'
pena — *penúria* 'pobresa, gran pena econòmica'
vell — *vellúria* 'gent vella'

i que també serveix per a designar llocs (*boscúria*, *endreçúries*).

15. El quasisufix *-ug* (o *-uc*)

Ruaix (1987: 41, n. 7) reporta l'existència d'un quasisufix *-ug* nominalitzador. Aporta un matís que a vegades és diminutiu/imperfectiu i a vegades augmentatiu. Alguns derivats són masculins i alguns són femenins (i a vegades un mateix verb dóna tots dos gèneres en el substantiu: *ballaruc* i *ballaruca* o *ballaruga*); podem considerar que aquesta vacil·lació es deu al fet que ens trobem en l'àmbit dels quasisufixos, on ja no operen les regles de formació de mots, i per tant és més fàcil el canvi de gènere per pseudoflexió.

Aquest quasisufix apareix adjuntat a dos tipus de bases (sempre de la I conjugació, d'acord amb els exemples que hem trobat). En primer lloc, apareix adjuntat a l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs):

[36] *lladrar* — *lladruc* 'ganyol, acte d'un gos de bordar'

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

menjar *menjuc* 'menjada que es fa picant, poc consistent'
menjar *menjuga* 'menjada'

En segon lloc, apareix adjuntat a la forma d'infinitiu. En aquest cas, però, també es podria considerar que hi ha un sufix (o quasisufix) *-ar* aspectiu, ja que també tenim *badaluc*, on potser el sufix (o quasisufix) aspectiu és *-al*, presumiblement variant del sufix (o quasisufix) *-ar* (si consideréssim que apareix adjuntat a un infinitiu, aleshores cal considerar que a *badaluc* hi ha hagut un canvi fonètic de *r* a *l*):

[37] *badar* *badaluc* 'clivella grossa'
ballar *ballaruca* o *ballaruga* (s'usa sobretot en l'expressió *fer ballarugues*, DLC3)
tallar *tallaruca* 'retall'

Sobre *menjuga*, diu Eugeni S. Reig (estudiós del lèxic valencià):

> "Els valencians no diem *menjua*, diem *menjuga* i *menjussa*, segons llocs. La paraula *menjua* la recull el DIEC amb el significat de 'cosa per a menjar'. Fabra no la va recollir al seu *Diccionari de la llengua catalana*. El DCVB la recull, però la dóna com a pròpia de Mallorca i Menorca. Sobre la seua etimologia diu: "derivat de *menjar*, amb el quasisufix *-ua* que no és d'origen clar" [...]. Coromines també diu que *menjua* és balear, però no explica l'etimologia. La variant valenciana *menjuga* no la recull cap diccionari. La variant *menjussa* la recullen el DIEC, el DV[al] i el *Gran diccionari* de l'Enciclopèdia Catalana amb el significat de 'menjar mal preparat', però només els dos darrers l'arrepleguen amb el significat de 'menjar'. En fi, el DIEC recull només la variant balear *menjua* però no les valencianes *menjuga* i *menjussa*. [...] Posaré els exemples de *menjuga* que he usat per a il·lustrar aquest mot en l'ampliació que estic fent del meu llibre [REIG 1999]. 1) Acció de menjar. *Hui hem fet una bona menjuga. Ja vorem demà!* 2) El fet de menjar. *Al teu nóvio li agrada massa la menjuga. Es farà gord com un porc, ja ho voràs.* 3) Cosa per a menjar, allò que hom menja. *Dona, tu ja saps que a mi això de les bodes no em fa massa gràcia, però si hi ha bona cosa de menjuga sí que aniré.*" (Eugeni S. Reig, *Zèfir* [llista de correu], 28-12-2000)

Sembla, doncs, que *menjua* prové de *menjuga* amb caiguda de *-g-* intervocàlica (compareu-ho amb *arruga*, pronunciat *(ar)rua* a molts indrets, o *nugar-se*, pronunciat *nuar-se* a molts indrets).

Alhora, *ballaruga* presenta també la forma *ballaruca*; per tant, es podria considerar la possibilitat que hi ha el sufix *-ug* (és a dir, fonològicament /ug/) pot prendre la forma fonològica /uk/, si més no en algun cas, potser per reinterpretació fonològica (el segment fonològic /ug/ es pronuncia [uk]). Aquesta reinterpretació fonològica es dóna en altres casos: *foc* i *lloc* tenen, com a darrer fonema, /g/, per tal com tenim *foguera* i *llogar*; però en la parla col·loquial quan s'hi adjunta el sufix dimintiu *-et* tenim *foquet* i *lloquet* (*Fes-me un lloquet*, per exemple).

També tenim els substantius d'acció i efecte *llampuc* o *llampuga*, sinònims de *llampec*.[25] Pot tractar-se del quasisufix *-ug*, però hi ha altres possibles explicacions:

[25] El DLC3 només dóna *llampuc* com a sinònim de *llampec*, però no pas *llampuga*. El DSin considera

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

a) Pot ser el quasisufix diminutiu *-uc*.

b) Pot ser el sufix *-eg* (que apareix en verbs) alterat fonèticament (*llampegar*, *esdentegar*, *espedregar*, *apedregar*, *pedregar*, etc.).

c) Pot ser el quasisufix *-eg* alterat fonèticament (*fredoleg* vs. *poruc*).

Aquests derivats poden generar verbs de segona generació:

[38] *menjuca* *menjucar*
ballaruga *ballarugar*

16. El quasisufix *-en*+F

El quasisufix *-en*+F només l'hem trobat en dos mots:

[39] *mullar* *mullena*
oferir *ofrena*

Potser s'hi podria afegir *cantilena*, amb un segment *-il-* de paper gens clar. En el cas de *mullena*, apareix adjuntat a l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs). En el cas d'*ofrena* és més difícil determinar quina és la base a la qual apareix adjuntat. Podria ser [*ofer*], que és l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs), però amb una reducció fonètica posterior (*oferena* > *ofrena*).

17. El quasisufix *-any*[26]

El quasisufix *-any* (BRUGUERA 2001: 339) apareix en alguns substantius d'acció i efecte amb la significació bàsica de 'resultat' i, a més, amb sentit lleugerament pejoratiu. Com que només n'hem trobat exemples de la I conjugació, és difícil determinar si la *a* és la vocal temàtica (cas en què la base seria el radical verbal, és a dir, l'arrel i la vocal temàtica) o si forma part del quasisufix (cas en què la base seria l'arrel verbal, és a dir, sense vocal temàtica):

[40] ant. *averar* 'adverar' *averany* 'auguri' (DUARTE & ALSINA 1986: 100)
esborrar *esborrany* 'escrit que és canviat sovint fins a trobar la forma definitiva'

---

sinònim *llampuga* de *llampec*.

[26] Aquest quasisufix potser té relació amb l'aspectualitzador *-any* que trobem a *aligany* 'aguilot', *carrerany*, *cruany* 'tros de llenya mal cremat', *rierany* 'rierol', *secany* 'seca', *viarany* 'caminoi', etc.

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

esgarr(inx)ar	*esgarrany* 'esgarrinxada, ferida lleu que queda després que algú s'hagi esgarrinxat' (tb. *esgarriny*)
estroncar	*estroncany* 'tros de branca que hom ha estroncat'[27]
fogar 'foguejar'	*foganya* 'foguera' (DCVB)
[*fusar*]	*fusany* (tb. *fusall*) 'barra que hom ha afusat'
parar (una trampa)	*parany* 'trampa parada' (ant. tb. *paraó*)

18. El quasisufix *-erri*

El quasisufix *-erri*, d'ús "restringidíssim" (MASCARÓ 1986: 23), permet obtenir dos tipus de mots, ambdós d'ús col·loquial (RULL 2004: 186-187).[28] Apareix adjuntat a l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs) en verbs d'ús popular de la I i la II conjugació (no n'hem trobat exemples de la III).

En primer lloc, designa la 'persona que fa una activitat habitualment', quan aquesta activitat és més aviat un vici, una actitud habitual algun cop mal vista, una manera de comportar-se que no és gaire acceptable, etc., i hi aporta un matís d'intensificació i fins d'exageració:

[41]	*beure*	*beverri* 'persona que beu molt' (o *beverra* al DCVB)
	cagar	*caguerri* 'persona covarda' (col·l. *cagar-se* 'tenir molta por')
	fumar	*fumerri* 'persona que fuma molt'
	jugar	*juguèrria* 'persona a qui li agrada molt jugar'
	mamar	*mamerri* 'infant que mama molt', 'persona a qui li agrada beure' (col·l. *mamar* 'beure alcohol')

Hem observat que aquest sufix pot vacil·lar quant a morfologia, atès que tant pot ser variable com invariable:

[42]	*beverri*	Segons el DLC3: variable per a masculí i femení (*un beverri* i *una bevèrria*)
		A Valls: *bevèrria* invariable per als dos gèneres
	mamerri	Segons el DLC3 (i referit a infants): només masculí
	caguerri	Segons el DLC3 (i referit a l'accepció de la por): només masculí
		A Falset (i referit a la persona que defeca): variable per als dos gèneres
		A Valls (i referit a la persona que defeca): només forma femenina

[27] Apareix al DSin, s. v. *foradar*, s. sv. *esvorancar*, amb aquest exemple: *En enfilar-se a l'arbre, un estroncany li va esvorancar les calces*.

[28] Per al primer ús (persona) podem considerar-ho ja sufix, bé que molt poc rendible, perquè es creen mots nous. En canvi, amb el segon sentit (el substantiu d'acció i efecte, que és el que ens interessa) no és rendible i per això en aquest treball ho etiquetem com a quasisufix. La vivesa d'aquest sufix per al primer valor queda palesa amb aquest exemple: *whiskerri*. El trobem en una il·lustració de la revista de temàtica lingüística *Com*. També tenim *estanyerri* 'estanyapaelles' (DECLC, vol. III, pàg. 749, s. v. *estany*).

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

(*caguèrria*) per a tots dos gèneres

pixerri A Valls (i referit a la persona que orina): només forma femenina (*pixèrria*) per a tots dos gèneres

juguerri A Valls (i referit a la persona que juga): només forma femenina (*juguèrria*) per a tots dos gèneres

El segon ús d'aquest quasisufix és designar les 'ganes de fer una cosa' però també l''acció de fer una cosa'; per tant, es pot considerar sinònim del sufix *-er*+F_1 [veg. cap. *Sufixació*], si bé *-erri* té matís augmentatiu ('moltes ganes de fer una cosa, ganes imperioses de fer una cosa'). Per a aquest ús, els derivats solen ser femenins:

[43] *cagar-se* *caguèrria* 'necessitat de defecar, caguera', 'evacuació'
pixar-se *pixèrria* 'necessitat d'orinar, pixera', 'orinada'
beure *bevèrria* 'vici de beure molt'
fumar *fumerri* (masc.) 'ganes de fumar, fumera'

El fet que hi hagi dos significats ('ganes de fer una cosa' i 'persona que habitualment fa una cosa') i que cada significat es revesteixi generalment d'un dels dos gèneres (masculí i femení) pot fer-nos plantejar si es tracta de dos sufixos (o dos quasisufixos) distints. Ara bé: no hi ha regularitat en aquest camp, com es veu en *fumerri* (masculí que indica 'ganes de fumar') o *juguèrria* (formalment femení, que indica 'joganer'). Com hem anat dient, ens movem en l'àmbit dels quasisufixos, on no hi ha operativitat en les regles. Creiem que *-erri* és molt poc rendible, fins al punt que està a punt de fossilitzar-se; i això fa que semànticament presenti una certa variabilitat. Així, per exemple, a la Cerdanya aquest quasisufix és un mer augmentatiu (sinònim del sufix augmentatiu *-ot*):

[44] *camperri* 'camp gran' (DCVB)
fumerri 'gran quantitat de fum, fumassa' (DCVB)

En tots tres casos ('persona que fa una cosa', 'moltes ganes de fer una cosa' i 'gran'), el sufix *-erri* evoca una exageració (a 'persona que fa una cosa' l'exageració és el vici o l'afició a una cosa mal vista). D'aquí que es pugui agrupar en un sol morfema, amb polivalència semàntica. Les diferències de gènere poden explicar-se per processos de pseudoflexió amb una certa regularitat però no pas absoluta.

19. El quasisufix *-ass*(+F)[29]

[29] Aquest quasisufix potser té connexions semàntiques amb l'augmentatiu *-ass* (*germanàs*, *xicotàs*, *cotxàs*, *planassa*, *gentassa*), el sufix que designa les restes o femtes d'éssers vius (*gallinassa*, *pinassa*, *roldorassa*, *vinassa*, *colomassa*) i el sufix que designa produccions vegetals consumibles (*juvertassa*, *moriscassa*, *melassa*).

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

El quasisufix *-ass*(+F) serveix per a designar l''efecte'. Els mots creats amb aquest quasisufix són femenins, si bé n'hi ha algun de masculí com *nevàs* (potser per pseudoflexió). Com que només n'hem trobat exemples de la I conjugació, no es pot saber a quina base apareix adjuntat, si a l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs) o al radical verbal (arrel i vocal temàtica):

[45] ant. *crebar* 'rebentar' *crebassa* 'clivella produïda en un cos per sequedat, fred, vellura, malaltia; esquerda de la superfície d'una glacera'
llepar *llepassa* 'marca que queda després d'haver passat un drap, una escombra, un fregall, una brotxa, etc., com si fos una llepada'
nevar *nevàs* o *nevassa* (DCVB; la forma masculina, localitzada a la Catalunya Nord; la forma femenina, localitzada a València)
(a)nugar-se *nugassa* 'acció de nugar-se'
lligar *lligassa* 'allò que lliga i que impedeix obrar amb llibertat'

20. El quasisufix *-'eg*

El quasisufix *-'eg* permet designar el 'resultat', allò que queda. Apareix adjuntat a una base formada per l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs) de verbs de la I i la II conjugació:

[46] *batre* 'pegar, picar' *bàtec* 'xàfec' (segons el DLC3, acompanyat sempre del sintagma preposicional *d'aigua*: *bàtec d'aigua*)
córrer *còrrec* 'solc produït per l'aigua després d'una ploguda forta'[30]
escórrer *escórrec* o *escòrrec* 'còrrec'
prestar *préstec*
xafar? *xàfec* 'pluja forta de durada curta'
xorrar 'rajar molt' *xòrrec* 'còrrec'

Reportem la informació del GDLC sobre els mots terminats en *-'ec* (notem la irregularitat en el tractament d'aquests mots i de la referència al quasisufix en qüestió, indici de la poca definició d'aquest quasisufix —la informació que trobem a *bàtec* és la mateixa que trobem a *batec*—):

> **xàfec**
> Deriv. de *xafar* amb el quasisufix particular *-ec* (v. *càvec*, *ràfec*, *tàvec*).
>
> **ràfec**
> Ant. *rafe*, de l'àr. vg. *ráffä*, pronúncia tardana de *ráffa*, més conegut en la forma *raff*, íd., pl. col·lectiu d'aquell, amb una *-c* epitètica (cf. *tàvec*, *ràvec*).

[30] Més informació sobre el mot *còrrec* a Domingo (2001*b*: 24).

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

bàtec
De *bategar*.

càvec ['eina per a cavar']
Mot format sobre ll. *cavare* amb quasisufix *-ec* àton per influx del ll. *manicum* 'mànec', extret de *manica* 'ganxo o garfidor d'abordatge', der. de *manus* 'mà'.[31]

Pel que fa a la sonoritat de la velar final, hem tingut en compte mots com *corregall*, *xafegar* o *xafeguer*, en què l'expansió cap a la dreta demostra que el so velar és sonor (/g/).

S'ha de dir que en alguns dialectes el segment *-'eg* presenta una vocal palatal tancada [i]: *escòrric* (al Priorat). Aquesta solució es dóna en altres casos formalment idèntics: *mànic* (per *mànec*), *màniga* (per *mànega*), *rònic* (per *rònec*), etc.

21. El quasisufix *-imoni*

La terminació *-imoni* també la trobem en determinats substantius d'acció i efecte. Apareix adjuntat a una base formada per l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs) en verbs de la I i la II conjugació (no n'hem trobat exemples de la III, per bé que no sembla que hi hagi blocatge):

[47]	*créixer*	*creiximoni* 'augment, crescuda; especialment, augment que fa el blat al graner o en traspalar-lo'
	prestar	*prestimoni* 'préstec, el fet de prestar una cosa'
	testar	*testimoni* 'el fet de testar o testificar'

Existeix, també, *querimònia*, sinònim de *querella*; l'existència d'aquests dos substantius d'acció i efecte, l'un amb *-imoni* i l'altre amb *-ell*, ens pot fer pensar en l'existència d'una base verbal latent [*quer*].

22. El quasisufixos *-eri* i *-iri*

El quasisufix *-eri* apareix adjuntat a l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs) i algun cop pot tenir forma culta:

[48]	*batejar*	ant. i dial. *batisteri* 'bateig' (arrel culta [*bastist*])
	dir	*dicteri* 'dita ofensiva' (arrel culta [*dict*])
	captivar	*captiveri* 'estat del qui és captiu'
	encantar	*encanteri* 'acció d'encantar algú'
	ant. *safumar* 'fumigar'	*safumeri* 'acció de safumar' (DCVB)

[31] El mot *ràvec* no té entrada pròpia, però, al costat de *rave*, el mateix diccionari entra *ravegalla* 'ravenissa grossa', *raveguí*, etc., formats damunt de *ràvec*.

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

Hi ha una altra terminació molt semblant fonològicament a aquesta, *-iri*; en podria ser una variant fonètica:

[49]	*cantar*	*cantiri* 'cantúria, cants'
	captar	*captiri* 'acapte, acció de fer capta'

23. El quasisufix *-anc*[32]

El quasisufix *-anc* (BRUGUERA 2001: 338) serveix per a indicar l''efecte'. Apareix adjuntat a una base formada per l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs) en verbs de la I i la II conjugació (no n'hem trobat exemples de la III):

[50]	*escórrer*	*escorranc* 'escórrec'
	esborrar	*esborranc* 'esborrall, gargot en un escrit'
	xorrar 'rajar'	*xorranc* 'escórrec' (DCVB)

Potser també s'hi podria afegir *esvoranc*; per bé que provingui etimològicament de *bora* 'cova', es pot relacionar amb *esvorar* 'llevar la vora (d'alguna cosa)' (GDLC).

24. El quasisufix *-et*[33]

Hi ha uns pocs substantius d'acció i efecte que presenten la terminació *-et*, especialment per a indicar un 'efecte petit, menut, reduït' (vegeu, per exemple, 'taques petites' o 'veu aguda, d'espinguet'). El derivat sol ser masculí, però també n'hi ha algun de femení (potser per pseudoflexió). Apareix adjuntat a una base formada per l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs) en verbs de la I conjugació (no n'hem trobat exemples de la II i la III):

[51]	*berenar*	*bereneta* 'berenada'
	escarrifar	*escarrifet* 'esgarrifança' (*escarrifar* és una variant d'*esgarrifar*) (OnCat, s. v. *griu*)
	escoltar	*escoltet* o *escolteta* 'acció de dir una cosa a cau d'orella'
	llepar	*llepet* 'taqueta que deixa una cosa per contacte'
	rabiar	*rabieta* 'enrabiada, acció de rabiar'
	tastar	*tastet* 'tast' (*fer el tastet (d'una cosa)*)

[32] Sembla que aquest quasisufix és diferent de les terminacions que trobem en altres mots que no designen 'accions': *salanc(a)*, *tovanc*, *torranc*; *verdanc* (cf. *verduc*), *burxanc*, etc.

[33] Convé distingir aquest quasisufix del sufix que permet obtenir, a partir de verbs, substantius que designen l''eina amb què es fa una cosa' (*rasquet* 'eina per a rascar', *trabuquet*, *xumet* 'estri perquè els infants xumin', etc.).

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

untar *untet* 'taca produïda per una cosa que unta' (tb. *untó*)

En el cas de *tastet*, potser no hi ha un tal quasisufix *-et*, sinó que segurament es tracta del substantiu *tast* amb el sufix diminutiu *-et*. Quant a *traveta* (en frases com *fer la traveta*) és possible també que es tracti del sufix diminutiu *-et* adjuntat al substantiu *trava* (el qual indicaria 'objecte', i no pas 'acció'). Per també pot ser que es tracti d'aquest quasisufix.

Creiem que, pel tipus de verbs als quals s'adjunta i per la nul·la rendibilitat, cal considerar aquesta terminació un quasisufix diferent del sufix *-et* aplicat a verbs de soroll (que veiem a *refilet*, *ruflet*, etc. [veg. cap. *Sufixació*]).

25. El quasisufix *-ol*[34]

El quasisufix *-ol* el trobem en mots populars. Podria tenir relació amb el quasisufix *-ol* diminutiu (*bestiola*), perquè aporta un matís de 'diminutivitat' al substantiu d'acció i efecte, en el sentit que l'acció és de poca entitat. Les bases a les quals apareix adjuntat són diverses, i sovint es combina amb altres sufixos aspectius:

[52] *cantar* *cantussol* 'cant monòton' (*-uss*: despectiu) (*fer el cantussol* 'demanar els infants alguna cosa ploriquejant')
marrar *marranxola* 'marrada, volta que hom fa desviant-se del' (*-anx*: aspectiu)
ploviscar *ploviscol* 'plovisqueig'
rabiar *rabiola* 'rabiada de criatura'
tornar *torniol* 'cada volta que fa una massa gasosa o líquida, animada d'un moviment giratori' (*Els torniols del fum*)
tòrcer-se *torterol* 'espiral de vent, de fum'
xarrar *xarrola* 'fet de xarrar sovint' (Elx)

26. El quasisufix *-ri*

Trobem, també, mots amb el quasisufix *-ri* adjuntat al radical (arrel i vocal temàtica). Només n'hem trobat exemples de la I conjugació. Els mots que tenen aquest quasisufix poden ser masculins o femenins:

[53] *comentar* *comentari* 'cosa que es comenta'

[34] Hi ha un altre morfema *-ol* adjuntat a sons que els gramaticalitza [veg. cap. *Conversió*].

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

	encantar	*encantària* 'encanteri' (emprat sobretot en la locució *donar encantàries* —que també pot ser *donar encantalls*— 'encantar, fascinar, embruixar')
	pregar	*pregària* 'acció de pregar' (DUARTE & ALSINA 1986: 100)

27. El quasisufix *-òrum*

Des del punt de vista semàntic, el quasisufix *-òrum* permet donar un matís de comicitat al significat bàsic d''acció'. Apareix adjuntat a dos tipus de bases: una, formada per l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs); l'altra, formada pel radical verbal (arrel i vocal temàtica) amb un interfix *-t-* per a permtre la unió del quasisufix. Sembla que el segon tipus de base és més habitual, però quan el verb primitiu té una certa llargada sembla que es prefereix la primera base. Només n'hem trobat exemples de la I conjugació:

[54]	*empastifar*	*empastifòrum* (DECLC, vol. VI: 239, s. v. *pasta*) 'empastifada'
	mesclar	*mesclòrum* 'mescla'
[55]	*rallar* 'xerrar'	*rallatòrum* (DCVB) 'verborrea, acció de parlar en excés'
	robar	*robatòrum* (DCVB) 'robatori gros' (es pot sentir en frases que denoten àmbit eclesiàstic: *Robatòrum per menjatòrum no és pecatòrum*)
	xarrar	*xarratòrum* (DCVB)

28. El quasisufix *-'men*

Alguns substantius d'acció i efecte tenen el quasisufix *-'men*, que generalment expressa 'resultat'. Apareix adjuntat a bases formades pel radical verbal (arrel i vocal temàtica). Només n'hem trobat exemples de la I conjugació:

[56]	*dictar*	*dictamen* 'allò dictat'
	gravar	*gravamen* 'el resultat de gravar una cosa fiscalment' (sin. *gravació*)
	vexar	ant. *vexamen* 'allò que vexa' (sin. *vexació*)

29. El quasisufix *-ull*

Mascaró (1986: 30) reporta el quasisufix *-ull*, encara que no n'especifica el valor. Hi veiem dos usos, cadascun dels quals apareix amb una base distinta. Tenim que:

— Apareix adjuntat a una base formada per la forma d'infinitiu; aleshores

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

indica 'despectivitat'.

— Apareix adjuntat a una base formada per l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs); aleshores indica 'diminutivitat'.

Exemples:

[57] *cantar* *cantarulla*
cagar *cagarulles*

[58] *créixer* *creixull* 'brot' (DCVB; localitzat a Mallorca)
escapçar *escapçull* 'escapçadura petita' (DCVB; localitzat a Mallorca)

És possible que estigui relacionat amb un altre quasisufix que expressa 'diminutivitat' (que veiem a *peüll(a)* (de *peu*), *casull* (de *casa*), *barracull* (de *barraca*; sinònim de *barracot*), etc.). En aquest supòsit, tampoc sabem si *escapçull* és el mot *escapça* amb el quasisufix aspectiu *-ull*, com a *casull*.

30. El quasisufix *-iny*

Mascaró (1986: 28) reporta el quasisufix *-iny*, que sembla que, adjuntat a una base formada per l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs), a més de ser usat com a nominalitzador, aporta un matís aspectiu:

[59] [*rapar*] *rapinya*
esgarrar *esgarriny*
— *magarrinya*

31. El quasisufix *-es*+F

Hi ha algun substantiu d'acció i efecte format amb el quasisufix *-es*+F. Aquest quasisufix té un funcionament irregular (no apareix adjuntat a les mateixes bases i en algun cas —per exemple, *fotesa*— no és ben bé un substantiu d'acció i efecte):

[60] [*ensopir*] *sopitesa* 'ensopiment' (cf. *sopor*, del qual és sinònim)
xerrar *xerradesa* 'fet de xerrar'
fotre *fotesa* 'cosa sense importància'

En altres casos no hi ha aquest quasisufix, sinó el nominalitzador d'adjectius. Així, el mot *estranyesa* no es relaciona amb *estranyar*, sinó amb *estrany*. En canvi, a

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

fotesa no hi ha cap adjectiu: el primitiu és el verb *fotre*.[35]

32. El quasisufix *-ic*

Hi ha un quasisufix *-ic*, que podria ser una variant del sufix *-ic* diminutiu (*bo > bonic, ca > canic, papallona > papallonic, pla > planic*, etc.):

[61] *ploure* *plouic* 'plovisqueig' (DCVB)
plorar *ploricó* 'plor fingit' (usat en l'expressió *fer el ploricó* 'queixa en què s'intenta inspirar compassió')

En el cas de *ploricó*, però, podria ser [*plor* + sufix diminutiu *-ic* + sufix diminutiu *-ó(n)*] (cf. *rajolí, reietó, ratolí*, etc., amb dos diminutius). Existeix, també, el substantiu *plorimic* (DCVB), que vol dir 'petit plor', però no és clara la relació amb aquest grup [veg. cap. *Sufixació*, sufix *-im*].

33. El quasisufix *-um*

El quasisufix *-um* el trobem en dos casos, l'un adjuntat a l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs) i l'altre adjuntat a la forma d'infinitiu:

[62] *pixar* *pixum* o *pixums* 'orina expel·lida'
beure *beurum* 'beuratge' (DCF) (sin. *beurim*)

No podem afirmar amb fermesa, però, que sigui efectivament un quasisufix nominalitzador. El mot *pixum* pot ser un derivat de *pix* 'orina' amb el sufix col·lectivitzador *-um* (*cabrerum, soldadum* (DCVB)).

34. El quasisufix *-e*

Hi ha substantius d'acció i efecte amb el quasisufix *-e*:

[63] *plorinyar* *plorinyea* (DCVB) (localitzat a Mallorca)
pispar *pispeio* 'acció de pispar' (DCPopArg)

Podria ser que *-e* fos un quasisufix que serveix per a designar, en el llenguatge col·loquial, substantius que expressen accions. D'aquí ve que també tinguem *ganyipea*

[35] Barri (1999) considera que *fotesa* prové del francès.

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

'acció o ganes de menjar' (DCPopArg), derivat de *ganyips* 'menjar', i no d'un possible verb *ganyipar* (que no hem documentat). S'ha de dir, també, que *pispeio* és, segons s'indica a l'obra en què apareix recollida, l'adaptació del català del mot espanyol *pispeo* (amb antihiàtica; cf. *teiatro, paiella, ideia*).

35. El quasisufix *-uss*+F

Existeix el quasisufix *-uss*+F, que ha donat substantius d'acció i efecte amb un matís despectiu, i que apareix adjuntat a una base formada per l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs):

[64] *batre's* — *batussa* 'acte de batre's dos o més a cops, a pedrades, a trets, etc.; baralla, raons, disputes, entre dos o més; pallissa'
menjar — *menjussa* 'menjada' (Eugeni S. Reig, *Zèfir* [llista de correu], 28-12-2000)

Potser és el mateix sufix *-uss* despectiu que trobem en altres contextos:

[65] *cantussar* 'cantar [+DESP]' o 'cantar [+IMPERF]'
carnús 'carn dolenta'
carnussa 'abundància fastigosa de carn'
gentussa 'gentalla'
pallús 'pallot, rebuig de la palla'
parrús 'parra borda'
pelussa 'pèl [+DESP]'

36. El quasisufix *-if*+F

El mot *enganyifa* és un substantiu d'acció i efecte possible d'*enganyar*, amb un sentit específic. Podria ser que, en aquest cas, hi hagués un quasisufix *-if* de valor aspectiu, que aporta un matís d''imperfecció' en una acció. En aquest cas, el quasisufix *-if* s'adjuntaria al mot *engany* (després feminitzat). Trobem aquest sufix en mots diversos, com ara verbs i adjectius, en combinació amb algun prefix:

[66] *empastifar* [*en-* + *past(a)* + *-if* + V]
enganxifós [*en-* + *ganx(o)* + *-if* + *-ós*]
esborrifar [*es-* + *borr(a)* + *-if* + V]
esgarrifar [*es-* + *garr(a)* + *-if* + V]?
espellifar [*es-* + *pell* + *-if* + V]

37. El quasisufix *-'it*

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

En català existeix el mot *dèbit*, relacionable amb el verb *deure* (existeix, per exemple, el *dèbit conjugal* 'deure que té el marit o la muller d'accedir a la justa demanda d'unió carnal per part de l'altre'). Podria ser que hi hagués un quasisufix *-'it*, adjuntable a bases cultes, ja que al costat d'aquest mot tenim *crèdit* 'allò que permet que hom cregui una cosa o algú' (*Les seves paraules no tenen crèdit*) i també *targeta de dèbit* i *targeta de crèdit* (instruments bancaris). Podríem considerar dins aquest grup *hàbit*, *superàvit*, *emprèstit* i *rèdit* (aquest darrer relacionable amb *rendir*).

Per a explicar aquest grup de mots des de la diacronia n'hi ha prou dient que són cultismes. Des de la sincronia es fa més difícil trobar una explicació satisfactòria per a aquest grup. Difícilment es pot considerar *-'it* un sufix, ja que no és rendible però també apareix en una llista més o menys llarga de derivats (en tot cas, es pot posar a la llista de quasisufixos). Per això es pot considerar un quasisufix adjuntat a bases cultes, que es troba només a *dèbit*, *crèdit* i algun altre.

38. El quasisufix *-erí*+F (o *-arí*+F)

El quasisufix *-erí*+F (o *-arí*+F) apareix en alguns substantius d'acció i efecte, adjuntat a bases formades per l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs):

[67]	*brodar*	*brodaria* 'brodadura'
	burlar-se	*burleria* 'acció de burlar-se'
	emprar	*empreria* 'ús' (DECLC, vol. III: 306, s. v. *emprar*)
	escombrar	*escombraries* 'allò que queda havent escombrat'
	esquellejar	*esquelleria* 'dring d'esquelles' (tb. *esquelleig*)
	estar-se	*estaria* 'el fet d'estar-se en un lloc'
	garlar	*garleria* 'acció de garlar'
	llagotejar	*llagoteria* 'acció de llagotejar'
	parlar	*parleria* 'manera de parlar' (RUAIX 1987: 41, n. 7; segons el DCVB, 'acció de parlar, sobretot massa i malament')
	porgar	*porgueries* 'porgadures'
	robar	*roberia* 'acte de robar'
	romancejar	*romanceries* 'romanços'
	somicar o *somiquejar*	*somiqueria* 'somiqueig' (DCVB)
	sonar	ant. *sonaria* 'el fet de sonar' (*La sonaria de les campanes*) (DCVB)
	vagar o *vag(ar)ejar*	*vagueries* 'pensaments que té qui vagueja'

Colomina (1993: 31) afirma que el terme *escombraria* està mal escrit als diccionaris, i que hauria de ser *escombreria*. Aquest autor també proposa corregir *brodaria* per *broderia*. La confusió gràfica es deu a la pronúncia vacil·lant de vocals

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

d'aquesta mena en els parlars occidentals inclosos, vacil·lació que ha quedat també ens els diccionaris (*bescoll/bascoll*, *llarguerut/llargarut*, *caguerada/cagarada*, etc.).

39. El quasisufix *-nd*+F

Trobem un quasisufix *-nd*+F en alguns substantius d'acció i efecte, adjuntat a una base formada —sembla— pel radical verbal (arrel i vocal temàtica), amb alguna variació del radical (segurament per al·lomorfia culta):

[68] *cloure* *cloenda* 'acció de cloure un acte'
compondre *componenda* 'solució de compromís'[36]
corregir *corrigenda* 'fe d'errates'
dir *dienda* 'allò que es diu entre la gent'
reprimir *reprimenda* 'reprensió forta'

El trobem, també, designant objectes:

[69] *vivenda* 'lloc on es viu' (no admès oficialment però molt usual)
bevenda 'beguda, cosa per a beure'

S'ha de dir que aquesta terminació no es pot considerar un sufix no tan sols per la baixíssima (gairebé nul·la) rendibilitat, sinó també perquè s'usa amb altres valors semàntics, cosa que ens fa pensar que és una quasiforma verbal impersonal habilitada. En efecte, trobem diversos grups de mots amb *-nd*. Primer, tenim els substantius d'acció i efecte i substantius de lloc llistats adés. Segon, tenim adjectius que designen la 'persona que fa una acció' o 'persona que ha de fer una acció per a assolir un estat':

[70] *confirmand* 'persona que ha de rebre el sagrament de la confirmació'
doctorand 'persona que s'ha de doctorar'
educand 'persona que està en procés d'educació'
examinand 'persona que està en procés d'examinació'
graduand 'persona que s'ha de graduar'
ordenand 'persona que ha de ser ordenada (un càrrec eclesiàstic)'

I, tercer, tenim substantius que designen el 'nombre que exerceix una funció en una operació matemàtica':

[36] El diccionari no recull *componenda*, però el consigna el DFreq en tres ocasions (dues ocurrències al període 1904-13, i una ocurrència al període 1969-73). També l'hem recollit oralment (*Catalunya Nit*, Catalunya Ràdio, 10-3-2000).

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

[71]	VERB	ADJECTIU I SUBSTANTIU
	[*addir*] (cf. *addició*)	*addend* 'segon dels dos membres d'una addició'
	dividir	*dividend* 'quantitat que hom ha de dividir per un altre'
	(dis)minuir	*minuend* 'quantitat de la qual s'ha de sostreure una altra'
	multiplicar	*multiplicand* 'nombre que s'ha de multiplicar per un altre'
	operar	*operand* 'element que intervé en una operació'
	radicar	*radicand* 'en un radical, expressió que hi ha dins del signe radical i que, per tant, n'està afectada'
	substreure	*subtrahend* 'quantitat que ha de ser sostreta del minuend'
	sumar	*sumand* 'cadascuna de les quantitats a sumar'

També hi ha fossilitzats uns pocs adjectius amb *-nd* amb valor de 'capaç de causar un efecte' (*tremend* [cf. *tremir*], *estupend* [cf. *estupor*]) o de 'que ha de rebre l'acció expressada pel verb' (*reverend* 'que ha de ser reverenciat'). També existeix *lligand* 'en un complex bioquímic, grup d'ions o de molècules no metàl·liques que envolten un ió metàl·lic central'.

Per a fer encaixar tots aquests casos, en comptes de formular l'existència de diversos quasisufixos, podem considerar que hi ha un sol quasisufix amb valor adjectiu, que és el que trobem a *augend*, *doctorand*, *reverend*, etc., amb el valor de 'que ha de l'acció expressada pel verb'. Amb la feminització per pseudoflexió tindríem substantius que indiquen 'acció' i 'lloc'.[37]

Aquesta terminació presenta dubtes pel que fa a la seva genuïnitat. Només *cloenda* (al costat de *vivenda*) s'usa amb naturalitat. En canvi, l'espanyol fa servir molt més aquesta terminació per a substantius:

[72]		
	beber	*bebienda*
	corregir	*corrigenda*
	joder	*jodienda* col·l. 'acte sexual'
	moler	*molienda* 'mòlta'
	ofrecer	*ofrenda* 'ofrena'
	reprimir	*reprimenda*
	vivir	*vivienda* 'habitatge'

[37] Des del punt de vista històric, aquest grup de mots s'expliquen com una herència del gerundiu llatí, una forma verbal impersonal. El llatí, a més de les formes impersonals actuals del català, tenia el gerundiu (terminat en *-nd*+T) [on T és la terminació], el participi de futur (terminat en *-ur*+T; indicava 'que ha de ser fet') i el supí (terminat en *-u*+T; feia les funcions —avui en català expressades amb l'infinitiu— de complement de finalitat [*anava a trucar-te*] o de complement adjectival [*fàcil de dir*]). El gerundiu tenia el valor d'adjectiu verbal amb significació passiva, és a dir, indicava 'que ha de ser fet o que pot ser fet' (VALENTÍ FIOL 1954: 114). Alguns dels adjectius amb *-nd* reportats precisament tenen aquest significat. Exemples extrets de Valentí Fiol (1954: 114-115): *Cupidus litterarum discendarum* [*cupidus* 'desitjós', *littera* 'lletra', *disco* 'aprendre'] 'desitjós d'aprendre de lletra'; *Locum urbi condendæ quæsiuit* [*loco* 'lloc', *urb* 'ciutat', *condo* 'fundar', *quæro -iui* 'preguntar'] 'va buscar un lloc per a fundar la ciutat'; *Multum temporis consumpsit in ponte faciendo* 'va consumir molt de temps a fer el pont'; *Comitia creando consuli* 'comicis per a elegir un cònsol'. El gerundiu també podia tenir la funció de predicat, acompanyat del verb *esse*, en el qual cas expressava una obligació: *Mihi amanda est patria* 'la pàtria ha de ser amada per mi'; *Nemini nocendum est* [*nemo -inis* 'ningú', *noceo* 'fer mal'] 'ningú no ha de ser danyat'. Amb determinats verbs també expressava la finalitat.

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

40. Els quasisufixos *-oi* o *-oll*

Hem deixat per al final els quasisufixos *-oi* i *-oll* perquè presenten una certa complexitat, deguda a diversos fets:

a) En primer lloc, cal determinar si hi ha un sol quasisufix o dos quasisufixos. Podria ser que fossin dues variants del mateix quasisufix, ja que la *-ll* final es pronuncia [j] en els parlars ioditzants (regió de Girona i Illes). Però també hi ha arguments per a considerar que són quasisufixos diferents: apareixen adjuntats a bases distintes (*jugaroi* o *jugaroll* enfront de *xopoll*); poden tenir valor semàntic lleument diferenciat (com veurem); i la pronúncia de la *o* és distinta en cada cas, tancada i oberta.

b) En segon lloc, si són dos quasisufixos diferents, resulta que a Eivissa un dels dos és rendible, mentre que l'altre no ho és; per tant, el rendible ja no seria un quasisufix, sinó un sufix.

c) En tercer lloc, hi ha presència de derivats femenins (*peloia, resaroia*) al costat de masculins (*somicoi, rajaroi*), fenomen no del tot sistemàtic però a vegades prou sistemàtic.

d) En quart lloc, s'hi barreja el fet que el sufix *-all* (que permet obtenir substantius d'acció i efecte a partir de verbs [veg. cap. *Sufixació*]) es pronuncia *-oi* a Eivissa, de manera que tenim un element més de confusió en la descripció d'aquests quasisufixos (RIBES I MARÍ 2005).

e) En cinquè i darrer lloc, existeix el sufix diminutiu i aspectiu *-oi* (*alzinoi, caminoi*). Podria ser que el quasisufix de *miroia* fos el mateix sufix diminutiu que hi ha a *alzinoi*. Alguns autors, com Moll (1968: 221), han suggerit aquest possible lligam. El valor afectiu de mots com *manyagoi, somicoi* o *miroia* avalen aquesta hipòtesi.

Ribes i Marí (2005)[38] ha estudiat els mots que acaben en [oj] o [ɔj] a partir de l'ús que se'n fa a Eivissa, on aquest(s) (quasi)sufix(os) té(nen) una certa vitalitat —en contraposició a la resta del domini lingüístic—, i ha arribat a la conclusió que hi ha diversos sufixos (alguns dels quals en realitat quasisufixos, si bé Ribes i Marí no usa aquest terme, sinó *sufix paralitzat* o *sufix mort*, seguint la terminologia d'A. Moll (1957)). Un d'aquests sufixos és el diminitiu/aspectiu *-oi*, que veiem en mots com:

[73] *alzinoi* 'alzina menuda'
bonicoi (aspectiu de *bonic*) (RIBES I MARÍ 2005: 390)
bornoi 'peça de suro flotant' (*born* 'cilindre buit que s'encorda' i 'peça de suro'; hi ha hagut una lexicalització del diminitiu)
caminoi 'caminet'

[38] Prèviament, A. Moll (1957) ja havia esbrossat part del camí en l'estudi dels sufixos eivissencs.

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

frescoi (aspectiu de *fresc*) (RIBES I MARÍ 2005: 390)
Margaridoia (aspectiu de *Margarida*) (RUAIX 1998: 21)
menudoi (aspectiu de *menut*) (RIBES I MARÍ 2005: 390)
micoia 'miqueta, micona' (RUAIX 1998: 21)
nassoi 'nassarró' (RUAIX 1998: 21)
quissoi 'quisso'
tiroia 'tireta'

Aquest sufix diminitiu, segons Ribes i Marí (2005: 395), "no determina la categoria de la base" (per tant s'adjunta a qualsevol tipus de mot, en principi) "i es limita a aportar-hi un matís semàntic relacionat amb la grandària o amb una valoració subjectiva".

Després, hi ha dos (quasi)sufixos que, adjuntats a bases verbals, han donat derivats assimilables a substantius d'acció i efecte (i que són els que ens interessen en aquest treball). Els arguments per a considerar —com fa Ribes i Marí— que hi ha dos sufixos són el fet que s'adjunten a bases distintes, que el significat és lleument diferent i que la rendiblitat no és la mateixa. (Ribes i Marí considera que cal obviar la pronúncia de la *o* —oberta o tancada segons els casos— com a element per a determinar si ens trobem davant d'un (quasi)sufix o dos.)

D'una banda, tenim els mots amb *-oi* o *-oll* adjuntat a l'arrel verbal (només n'hem trobat exemples de la I conjugació):

[74]

acabar	*acaboll* (RIBES I MARÍ 2005: 393), potser deformació d'*acaball*
alegrar	*alegrois* 'manifestacions d'alegria'
	alegroia
aturar	*aturoll* (RIBES I MARÍ 2005: 393), potser deformació d'*aturall*
capgirar	*capgirolla* 'acte de capgirar-se'
començar	*començoll* (RIBES I MARÍ 2005: 393), potser deformació de *començall*
mirar	*miroia* 'cosa que atreu la mirada' (DLC3)[39]
pelar	*peloies* 'peles (de patata, de fruita, etc.)'
	peloia (RUAIX 1998: 43; 1987: 42, n. 11)
penjar	*penjoll* 'cosa que penja'
somicar	*somicoi* 'somic, soroll que fa hom quan somica'
xopar 'mullar'	*xopoll* o *xipoll*[40]
xorrar 'rajar'	*xorroll* 'regalim, regall d'un líquid greixós o viscós, marca que deixa' (usat pejorativament) (REIG 1999: 713)[41]

[39] El DLC3 reporta també l'expressió *fer miroies* 'fer ganyotes perquè hom miri qui li es fa' i *posar quelcom per miroia* 'posar quelcom perquè la gent ho miri'.

[40] La forma amb palatal [i], *xipoll*, es pot explicar per assimilació amb al consonant precedent. Per tant, es pot considerar que *xipoll* és un derivat de *xopar*.

[41] En el cas de *somicoi* i *peloia*, podria ser que fos el sufix diminitiu/aspectiu *-oi*, adjuntat a un substantiu: *somic* > *somicoi* (com *somicó*); *pela* 'allò que queda després de pelar una patata o una fruita' > *peloia*'. Però el valor semàntic de 'resultat després de fer una acció' ens fan considerar que hi ha un (quasi)sufix deverbal (seguint la distinció de Ribes i Marí).

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

Pel que fa a la semàntica, tenen un significat d'aproximadament 'acció' i/o 'efecte', si bé en alguns casos hi pot haver una especialització semàntica molt marcada (fenomen no estrany en l'àmbit dels quasisufixos).

Pel que fa al gènere, s'observa que hi ha mots masculins i femenins; pensem que es tracta d'un quasisufix i en l'àmbit dels quasisufixos —com hem anat veient— aquesta variabilitat de gènere no és infreqüent.

En aquesta llista potser també podríem incloure-hi *manyagoi*, que és sinònim de *manyagadura*, cosa que revela que potser hi ha un verb latent [*manyagar*]. A més, podria ser que *penjoll* 'cosa que penja' —l'únic que és conegut arreu del domini lingüístic— no formés part d'aquest grup. Semànticament se n'allunya: no expressa una acció, sinó un objecte. Si, com fa Ribes i Marí, es considera que forma part d'aquest grup, aleshores cal preveure que hi ha hagut traslació semàntica.

Ribes i Marí (2005: 398) considera que en molts d'aquests casos —si més no els usuals a Eivissa— hi ha el sufix *-all* deformat fonèticament, potser per influx del sufix diminutiu i aspectiu *-oi* (que hem comentat adés).

Aquest quasisufix *-oi* o *-oll* que apareix adjuntat a l'arrel verbal no és rendible. Fins i tot a Eivissa, on s'usa *-oi* amb valors diversos, no és usual trobar-lo adjuntat a l'arrel verbal (RIBES I MARÍ 2005: 395-396). Així, en aquesta illa només hi ha *llamicoi* 'llaminadura' i *trempoi* 'greix amb què es condimenta un bullit', formats sobre *llamicar* 'menjar poc per vergonya' i *trempar* 'amanir, condimentar'. I no són substantius d'acció i efecte, sinó que designen instruments (pot ser que hi hagi hagut traslació semàntica). Per tant, podem concloure que és un quasisufix.

D'altra banda, tenim els mots amb *-oi* o *-oll* adjuntat a la forma d'infinitiu (només n'hem trobat exemples de la I conjugació, i sembla que només funciona amb aquesta conjugació). Com fa notar Ribes i Marí (2005: 400), aquest sufix només s'adjunta a verbs que tenen un significat de 'successió', sigui física (*rajar*, *sagnar*, *regalimar*, etc.), sigui del so (*resar*, *renyar* —si es renya molt—, *tronar*, etc.):[42]

[75]	*belar*	*belaroia* o *belarolla* 'gran quantitat de bels'
	cridar	*cridaroia* o *cridarolla* 'gran quantitat de crits'
	mesclar	*mesclaroi* o *mesclaroll* 'mescla poc adient' (DCVB; localitzat a Eivissa)
		mesclaroia o *mesclarolla* 'mescla poc adient' (DCVB; localitzat a Eivissa)
	rajar	*rajaroi* o *rajaroll* 'fet de rajar molt'
		rajaroia o *rajarolla* 'fet de rajar molt'
	regalimar	*regalimaroia* o *regalimarolla* 'molt de regalim'
	regar	*regaroia* o *regarolla* 'fet de deixar molta aigua arreu'
	renyar	*renyaroi* o *renyaroll* 'reny de certa magnitud'
		renyaroi o *renyarolla* 'reny de certa magnitud'
	resar	*resaroia* o *resarolla* 'fet de resar molta gent'
	sagnar	*sangaroi* o *sangaroll* 'sagnia'

[42] Tots s'han extret de Ribes i Marí (2005: 393 i 398); els derivats de *mesclar* s'han extret del DCVB, d'on hem agafat també la definició.

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

	sangaroia o *sangarolla* 'sagnia'
tronar	*tronaroia* o *tronarolla* 'tronada'
xerrar	*xerraroia* o *xerrarolla* 'xerrameca'

En aquest cas, parlem d'un sufix rendible a l'illa d'Eivissa, cosa que obliga a considerar-ho *sufix* i no pas *quasisufix*, bé que amb una limitació geogràfica.

Semànticament, aquest sufix permet crear derivats que signifiquen 'acció' i 'efecte' amb el matís d'augmentativitat (o, en paraules de Ribes i Marí, *abundor*; vegeu les definicions dels exemples).

Quant al gènere, veiem que sempre hi ha forma femenina, i en alguns casos una forma masculina paral·lela. La forma masculina no hi és sempre (Ribes i Marí afirma que no existeixen *belaroi* ni *cridaroi*); això implica —seguint Ribes i Marí (2005: 401, n. 7)— que no es pot considerar que el sufix *-oi* dóna derivats masculins que després feminitzen un pic estan formats. Segons aquest autor, segurament el sufix dóna directament mots femenins i posteriorment poden masculinitzar potser per influència del sufix *-oi* diminutiu, força usual en eivissenc.

Convé fer notar que hi ha altres mots —si més no a Eivissa— amb sufixos *-oi* diferents que també s'adjunten a la forma d'infinitiu (Ribes i Marí afirma que han de ser sufixos diferents del que expressa 'acció' i 'efecte'). Concretament, indiquen, amb valor substantival, 'eina'; i, amb valor adjectival, 'persona que actua d'una manera':

[76] *jugaroi* 'joguet' (DIEC2)
ventaroi 'ventall'
penjaroi 'penjoll'

[77] *palparoi* 'lent en l'obrar'
despistaroi 'despistat'
encantaroi 'encantat'

Ribes i Marí suggereix que cal escriure amb *i* els derivats amb el sufix *-oi* quan s'adjunta a la forma d'infinitiu i significa 'acció i efecte', perquè, independentment del seu origen fonològic, pràcticament només s'usa a Eivissa (també amb *i* el sufix diminutiu/aspectiu). En canvi, creu que cal escriure *-oll* en tots els altres casos: quan apareix adjuntat a l'arrel verbal (així, *mirolla*, *somicoll*, etc., com *penjoll*, especialment si és una deformació del sufix *-all*: *acaboll*) i quan, tot i adjuntar-se a la forma d'infinitiu, significa 'eina' (*jugaroll* —i no *jugaroi*, com du el DIEC2—, *penjaroll*, etc.) i quan té un ús adjectival (*palparoll*, *despistaroll*, *encantaroll*).

41. Altres casos

Hi ha substantius d'acció i efecte que presenten una terminació que sembla un sufix, però tal possible sufix només apareix en aquell mot. Sovint, aquesta mena de quasisufixos aporten un matís d'expressivitat (seria el cas de *corruptela*, *coitova*,

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

untel·li, *papàndria*, *tombessa*, *xerrameca*, etc.).

[78]	*batre*	*-eg*	*batec* 'cop petit, especialment del cor'
	batre's	*-eg*+F	*batega* 'baralla'
	brindar	*-'is*	*brindis* 'fet de brindar'
	cantar	*-ig*	*cantiga* 'cançó medieval'
	cantar	*-'ic*	*càntic* 'himne bíblic, composició musical solemne'
	corrompre	*-el*+F	*corruptela*[43]
	coure	*-ov*+F	*coitova* 'facilitat d'un menjar per a coure's' (DCVB; localitzat a Massalcoreig) (la base segurament és la forma de participi de passat)[44]
	escrutar	*-ini*	*escrutini* 'acció d'escrutar'
	jugar-se	*-esc*+F	*juguesca* 'el fet de jugar-se alguna cosa'
	lligar	*-am*	*lligam* 'allò amb lliga'
	menjar	*-ac*	*menjacó* 'menjada escassa' (DCVB; localitzat a la regió Solsona-Cardona) (*-ó(n)*: aspectiu)
	nevar	*-asc*	*nevasco* 'nevada' (DCVB; en tortosí i valencià)
	neviscar	*-ard*	*neviscarda* 'nevada lleugera' (DCVB; localitzada a Morella) (*Quina neviscarda ha caigut aquesta nit*)
	guisar	*-ofi*	*guisofi* 'plat guisat que ha sortit dolent'
	papar 'menjar'	*-'ndri*+F	*papàndria* (Eugeni S. Reig, *Zèfir* [llista de correu], 28-12-2000)
	ploure	*-isn*+F	*plovisna* 'plovisqueig' (DCVB; localitzat a Mequinensa i a Tortosa)[45]
	refrendar	*-'um*	*referèndum*
	regar	*-ívol*	*reguívol* (*Els àrabs* [...] *deixaren una gran herença* [...], *un complex sistema de reguívol*; Marià Mayans Marí, *Eivissa i Formentera. La història. La terra. La gent*, 1993, pàg. 13)
	regir	*-'im*	*règim* 'fet de regir alguna cosa'
	reprendre	*-àli*+F	*represàlia* 'reprensió amb fúria' (la base és la forma de participi de passat: [*reprès*])
	simular	*-cr*	*simulacre* 'simulació (d'una activitat)'
	tombar	*-éss*+F	*tombessa* 'tombarella' (ALEGRE 1991: 105)
	untar	*-el·li*	*untel·li* 'taca de greix; allò que queda després d'haver untant accidentalment una cosa'

[43] Possiblement emparentat amb el sufix col·lectivitzador que trobem a *parentela* 'conjunt de parents' o *clientela* 'conjunt de clients'. Al capdavall, *corruptela* (que, de fet, té com a primitiu l'adjectiu *corrupte*) també significa 'conjunt de persones que cometen irregularitats administratives'. És possible que el sentit d''acció de cometre irregularitats administratives' sigui una extensió de significat.

[44] Malgrat la definició que trobem al DCVB, és un substantiu d'acció i efecte. L'exemple que reporta el DCVB és *Estos cigrons són de molt bona coitova*. Seria més adequat dir-ne 'capacitat per a coure's'.

[45] El cas de *plovisna* es pot explicar per adaptació de l'espanyol *llovizna*. Aquesta llengua té un quasisufix *-zn*: *llovizna* 'plovisqueig' (<*llover*), *tudizno* 'abaixadura' (<*tundir* 'tondre'), *mullizna* 'mullena', *repeluzno* 'esgarrifança, tremolí' (a partir de *repeler*), etc.

UNERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL 1254

		(Empordà) (*Alerta amb la llei de Murphy, variant torrada amb mantega: si et cau damunt, i no a terra, et faràs un untel·li*; Àngel Serra, *Zèfir*, 16-5-2000)
xerrar	*-ot*+F	*xerrota* 'el fet de xerrar molt i sense solta' (DCVB, entrada *claca*; no té entrada pròpia)
xerrar	*-mec*+F	*xerrameca* 'el fet de xerrar molt i sense solta'

Val a dir que, en alguns casos, els etimologistes no consideren que hi hagi un sufix o un quasisufix, sinó que es tracta d'un altre procediment per a obtenir mots nous. Així, segons el GDLC el mot *xerrameca* és un compost format per *xerra* 'acte de parlar' i l'adjectiu *mec -a* 'va vana'. Igualment, segons aquest mateix diccionari *brindis* prové de l'expressió alemanya *ich bring dir's* 't'ho ofereixo'. A partir d'aquest substantiu la llengua ha creat el verb *brindar*. També s'ha generat el substantiu d'acció i efecte *trinquis* 'el fet de trincar' a partir del verb *trincar* 'fer xocar les copes en brindar' (DVi). En tot cas, aquest quasisufix *-'is* només apareix en verbs que indiquen 'brindar'.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

VII. Altres recursos

1. Recursos de verbs estatius

1.1. Nominalització de verbs estatius

Hi ha verbs que expressen un 'estat' —o una situació anàloga— i no pas una 'acció': són els *verbs estatius* (o *verbs d'estat*).[1] Aquests verbs poden generar *substantius d'estat*.[2] Per tal d'obtenir substatius d'estat, el català no sol emprar els mateixos recursos que li permeten obtenir substantius d'acció i efecte. Així, segons Cabré i Castellví & Rigau (1986: 41) el mot **semblament* no és gramatical perquè "un radical de verb estatiu no admet el sufix nominalitzador *-ment*". El recurs per excel·lència per a nominalitzar verbs estatius és adjuntar el sufix *-'i* al participi de present (en *-nt*):

[1]	*abundar*	*abundància* 'el fet d'abundar'
	apetir	*apetència* 'el fet d'apetir alguna cosa'
	cobejar	*cobejança* 'el fet de cobejar alguna cosa'
	conèixer	*coneixença* 'el fet de conèixer algú'
	creure	*creença* 'el fet de creure'
	diferir	*diferència* 'el fet de diferir d'una cosa'
	distar	*distància* 'el fet de distar una quantitat'
	enyorar	*enyorança* 'el fet d'enyorar-se'
	escaure's	*escaiença* 'el fet d'escaure's'
	excel·lir	*excel·lència* 'el fet d'excel·lir'
	existir	*existència* 'el fet d'existir'
	importar	*importància* 'el fet d'importar'

[1] No entrem en més detalls sobre la definició dels verbs estatius: considerem que hi ha consens entre gramàtics pel que fa a la seva existència. Quant a la subclassificació d'aquests verbs, podem dir —de manera molt resumida i seguint Bonet (1997-1998)— que n'hi ha de tres tipus: (*i*) els verbs pròpiament *estatius* (*ser, estar, semblar, parèixer*, etc., que tradicionalment s'han anomenat també *copulatius*) i els *resultatius* (*quedar-se, estar-se, romandre, viure, tenir, saber*, etc.); (*ii*) els verbs *psicològics* (*estimar, preocupar, interessar*), inclosos els verbs *d'agradabilitat* (*agradar, encantar* 'agradar molt', *encisar, plaure*, etc.) i anàlegs (*preferir*); i (*iii*) els verbs *esdevenimentals* (*haver-hi, donar-se, tenir lloc, esdevenir(-se)* [sense complements], *passar, succeir, ocórrer*, etc.).

[2] Tal com apunten Quirk [*et al.*] (1994) [informació reportada per Bonet (1997-1998)] en cas que un verb estatiu generi un substantiu abstracte (del tipus *semblança*), aquest substantiu és incomptable, a diferència dels verbs dinàmics, que generen substantius comptables. La incomptabilitat és un tret que es relaciona amb l'estativitat.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

ocórrer	*ocurrència* 'el fet d'ocórrer'
persistir	*persistència* 'el fet de persistir en una cosa'
pertànyer	*pertinença* 'el fet de pertànyer a un grup'
plaure	*plaença* 'el fet de plaure una cosa'
preferir	*preferència* 'el fet de preferir una cosa'
recar	*recança* 'el fet de recar de fer una cosa'[3]
semblar	*semblança* 'el fet de semblar'
ser o *ésser*	*essència* 'el fet de ser'
tardar	*tardança* 'el fet de tardar'
témer	*temença* 'el fet de témer alguna cosa'
tendir	*tendència* 'el fet de tendir a una cosa'
tenir	*tinença* 'el fet de tenir una cosa'
trigar	*trigança* 'el fet de trigar'
urgir	*urgència* 'el fet d'urgir'
vigir	*vigència* 'el fet de vigir'
viure	*vivència* 'el fet de viure una cosa'[4]
voler	*volença* 'el fet de voler una cosa'[5]

Es podria concloure que a *volença* i a *trigança* hi ha un sufix -*'nç*+F que s'ajunta a *voler* i a *trigar* (concretament, a les bases [*vol* + vocal temàtica] i [*trig* + vocal temàtica]). Però Cabré i Castellví & Rigau (1986: 68-69) apunten que en realitat potser hi ha el sufix -*'i* adjuntat al participi de present (i que dóna un derivat femení amb morfema -*a*):[6]

[2]

VERB	PART. PRES.	NOM
abundar	*abundant*	*abundància* 'el fet de ser abundant'
semblar	*semblant*	*semblança* 'el fet de ser semblant'
perseverar	*perseverant*	*perseverança* 'el fet de ser perseverant'
coincidir	*coincident*	*coincidència* 'el fet de ser coincident'
urgir	*urgent*	*urgència* 'el fet de ser urgent'
militar	*militant*	*militància* 'el fet de ser militant'
regir	*regent*	*regència* 'el fet de ser regent'

La descomposició del derivat seria la següent:

[3] El GDLC defineix *recança* així: 'greu que sap de fer o d'haver fet quelcom, de deixar-ho o d'haver-ho deixat de fer'. I defineix *recar* així: 'saber greu de fer o d'haver fet alguna cosa, de deixar-la o d'haver-la deixat de fer'.

[4] Tradicionalment, a l'Alt Pirineu *vivença* significava 'queviures' i 'manutenció'.

[5] Cabré i Castellví (1994, vol. II: 47-48 i n. 19) fa notar que la III conjugació presenta molts pocs casos amb -*'i* adjuntat al participi de present. De tota manera, tenim diversos verbs d'aquesta conjugació amb un substantiu d'aquest tipus: *assistència* (d'*assistir*), *diferència* (de *diferir*), *excel·lència* (d'*excel·lir*), *existència* (d'*existir*), *emergència* (d'*emergir*), *regència* (de *regir*), etc.

[6] Mascaró (1986: 27 i 96) dóna compte, precisament, d'un quasisufix -*'i* que permet nominalitzar adjectius cultes d'accentuació plana: *míser* 'miserable' > *misèria* 'el fet de ser míser'; *adúlter* > *adulteri* 'el fet de ser adúlter'; *màrtir* > *martiri* 'el fet de ser o fer màrtir'.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[3]	$[[part]_V]_{\text{PART PRES}}$ + -*'i* + F	*partença*
	$[[difer]_V]_{\text{PART PRES}}$ + -*'i* + F	*diferència*
	$[[esgarrif]_V]_{\text{PART PRES}}$ + -*'i* + F	*esgarrifança*
	$[[enyor]_V]_{\text{PART PRES}}$ + -*'i* + F	*enyorança*

Els indicis que ens fan considerar que hi ha una derivació a partir del participi de present del verb (i no pas a considerar l'existència d'un possible sufix -*'nç*+F/*nci*+F) són dos:

a) Hi ha noms com *insolència*, *suficiència*, *violència*, *lactància*, *docència*, *evidència*, *elegància* i *innocència* que podem relacionar amb adjectius en -*nt* (*insolent*, *suficient*, *violent*, *lactant*, *docent*, *evident*, *elegant* i *innocent*), però no pas amb verbs. Els verbs corresponents no existeixen (bé que les dades històriques revelen que han existit en algun cas, com el de *noure*) i, per tant, és lògic que fem derivar els noms dels adjectius.

b) Semblantment, hi ha alguna tríada (verb, adjectiu i substantiu) en què el verb és un derivat o el resultat d'una conversió de l'adjectiu, i no a l'inrevés, encara que l'adjectiu tingui forma de participi de present (en -*nt*). Així, *presència* és el substantiu de *presentar-se*; però *presència* deriva de l'adjectiu *present*, i el verb *presentar* és el resultat d'una conversió d'aquest mateix adjectiu *present*. Per tant, a partir del mot *present* s'han seguit camins diferents (una derivació per a substantivar i una conversió per a verbalitzar). Amb *absència*, substantiu d'*absentar-se*, passa el mateix: el primitiu de tots dos és l'adjectiu *absent*.

A banda, cal fer notar que aquest no és l'únic recurs nominalitzador possible en verbs estatius. En efecte, hi ha algun substantiu d'estat que s'ha obtingut amb recursos morfològics propis dels substantius d'acció i efecte. Tanmateix, no és una solució sistemàtica, a diferència dels casos reportats adés:

[4]	*agradar*	*agrat*	*Aquest vestit és del teu agrat?* (sembla que en català és agramatical, i que el devem a l'espanyol)
	enyorar	*enyor*	*L'enyor és un sentiment molt humà*
	esdevenir-se	*esdeveniment*	*Aquest esdeveniment ens ha deixat tristos*
	estimar	*estimació, estima*	*L'estimació que sento per tu*
	durar	*durada, duració*	*Un film de llarga durada*
	fruir	*fruïció*	*Per a fruïció dels nostres clients*
	gaudir	*gaudiment, gaudi*	*El gaudiment dels humans*
	posseir	*possessió*	*La possessió d'armes*
	preocupar	*preocupació*	*Hem d'alleugerir les nostres preocupacions*
	sentir	*sentor, sentiment*	*Quina sentor!* 'pudor'; *El sentiment de tristor*

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

xalar *xalamenta* *Quina xalamenta, al ball!!!*[7]

1.2. Verbs d'acció que nominalitzen amb el recurs dels estatius

Aquest recurs nominalitzador, recurrent en el cas dels verbs estatius, es pot trobar en alguns verbs d'acció:

[5]

alternar	*alternança* 'el fet d'alternar-se'
assistir (algú)	*assistència* 'el fet d'ajudar algú'
comparèixer	*compareixença* 'el fet de comparèixer davant d'una autoritat'
criar	*criança* 'el fet de criar algú o un animal'; 'envelliment d'un vi'
emergir	*emergència* 'el fet d'emergir' (i, per extensió, 'fet problemàtic greu que cal resoldre molt ràpid')
influir	*influència* 'l'acció d'influir sobre algú o una cosa'
lloar	*lloança* 'el fet de lloar algú'
nàixer	*naixença* o *nascència* 'el fet de nàixer'[8]
matar	*matança* 'el fet de matar molta gent, molts animals'
partir	*partença* 'el fet de partir d'un lloc'
suggerir	*suggerència* 'el fet de suggerir una cosa a algú'[9]
suplir	*suplència* 'el fet de suplir algú'
tolerar	*tolerància* 'el fet de tolerar una cosa'
vigilar	*vigilància* 'el fet de vigilar'

[7] Pot haver-hi verbs estatius que no generen substantius d'estat. Això es pot explicar en part per la semàntica dels verbs estatius. Per exemple, un verb esdevenimental com *passar (un fet)* indica que una acció es realitza, i això fa innecessàries frases com **La passada de la desgràcia va ser anit.* Al seu torn, segons Picallo (1991: 310, n. 17) els verbs d'agradabilitat no tenen substantius d'estat: "A large number of verbs of the *agradar* type (i.e., the *piacere* class of Belleti and Rizzi 1988) have no corresponding nominal. In the case where nominalization is possible, the NP has a highly idiosyncratic meaning." També hi ha casos en què la relació entre verbs i substantius d'estat no és morfològica. Així, *son*, *set*, *fred* i *gana* expressen estats (sensacions), i les unitats verbals corresponents són *tenir son*, *tenir* (o *patir*) *set*, *tenir* (o *patir*) *fred*, *tenir* (o *patir*) *gana*. Les variants morfològiques (*sedejar* 'tenir set', *ganejar* 'tenir gana', etc.) són poc usuals. Per a més dades sobre els substantius d'estat, vegeu Fullana (1994-1995).

[8] La forma *naixença* és la general, però hem documentat *la nascència dels vedells* en l'escrit d'Anna I. Teixidó i Jordi Deu (del Ministeri d'Agricultura i Medi Ambient d'Andorra) "Llei d'agricultura i ramaderia d'Andorra. Un cas de política de protecció de muntanya" i en altres textos (el *Boletín de Información Agraria*, 113, publicat per la Generalitat Valenciana; o altres documents publicats al web de l'Institut d'Estudis Catalans). El Cercaterm també el recull, però indica que només s'aplica a plantes. Potser és un castellanisme (el DRAE entra *nascencia*).

[9] Quant a *suggerència* (i *suggerent*), té una gran implantació en la llengua catalana encara que s'hagi considerat no normatiu. En diu Joan Coromines: "*Suggerència* és un mot recent, que fins c. 1930 recordo inoït tant en català (manca encara al DFa.) com en castellà d'Espanya, mentre que el 1939 era ja paraula de moda a l'Argentina; n'hi ha algun cas espars entre nosaltres [cita un exemple de Ruyra]; però fins aquest moment tothom usava *suggestió* en aquest sentit en català (Belv.) i a Madrid *sugestión* ("cualquier sugestión de Vd. será para mí muy útil", carta de MzPidal a PCoromines, 1930); de llavors ençà l'ús del mot cast., *sugerencia* s'ha introduït fermament en el cast. d'Espanya i en cat., perquè té l'avantatge de distingir l'acció de suggerir o donar una idea de la de suggestionar, però en català s'ha usat i usa molt *suggeriment* [s. XVII; DFa.] que més aviat sembla preferible amb aquest ofici." (DECat, s. v. *gest*).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

El fet que alguns verbs d'acció utilitzin un recurs nominalitzador propi dels verbs estatius creiem que es pot explicar per la proximitat semàntica. En efecte, aquests verbs d'acció són relativament pròxims als verbs estatius, o poden interpretar-se en certs contextos com a verbs que expressen estats. Així, podem considerar que *comparèixer* i *assistir (a un lloc)* són verbs d'acció perquè impliquen un cert moviment (cal anar davant de l'autoritat i cal anar a una reunió, per exemple); però un pic completat el moviment el significat del verb no s'exhaureix perquè no expressa únicament el moviment, sinó que expressa també la situació estàtica que se'n deriva. D'aquesta manera, podem dir que hi ha verbs al límit de l'acció i de l'estat.

De fet, el límit entre verbs estatius i verbs d'acció pot ser difús en algun cas. Per exemple, el verb *sofrir* té una vessant psicològica (*Sofreix massa*, *Sofreix pels altres*, etc.; així tenim *sofrença*) però també dinàmica (*Vam sofrir les seves males jugades*; així tenim *sofriment*). Igualment, hi ha verbs psicològics que, en la seva variant pronominal ergativa (*interessar-se per*, *preocupar-se per*, *molestar-se per*, etc.) tenen una extensió dinàmica i, per tant, poden relacionar-se amb un substantiu d'acció i efecte:

[6]	*interessar-se per*	*interès*	*L'interès mostrat per aquest tema...*
	preocupar-se per	*preocupació*	*Té una preocupació que l'atabala*

1.3. Morfologia

1.3.1. Formes cultes

Com en altres casos (els sufixos *-ur*+F i *-ció(n)* [veg. cap. *Sufixació*]), els substantius obtinguts amb aquest recurs —tant si són d'estat com si són d'acció i efecte— poden presentar, en alguna ocasió, una base culta:

[7]	*seguir* [*sequire*]	*seqüència*
	obeir [*obœdiere*]	*obediència*
	ser o *ésser* [*essere*]	*essència*
	poder [*potere*]	*potència*
	caure [*cadere*]	*cadència*
	ocórrer [*ocurrere*]	*ocurrència* (també *ocorrença*)
	saber o *sebre* [*sapere*]	*sapiència*
	sobreviure [*super-*]	*supervivència*[10]

[10] S'hi podria afegir *audiència* (d'*audire*, forma culta d'*oir*), que no és substantiu d'acció i efecte, ja que avui té el sentit específic diferent de 'conjunt de persones que mira la televisió, escolta la ràdio, etc.'.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

1.3.2. Alternança fonètica entre [t] *i* [s]

Sobre l'alternança fonològica [t]-[s] (tant en substantius d'acció i efecte com en substatius d'estat), es pot dir que és un fenomen no gens estrany en català en contextos fonètics com els que mostren aquests exemples:

[8] *Mart* *marcià*
fort *forçar* (i *força*)
alt *alçar* (i *alça*)
Egipte *egipci egípcia*
dret *dreçar* 'anar dret, posar dret'

En els tres primers casos tenim una dental oclusiva sorda [t] precedida d'una altra consonant (més sonant, això sí), de caràcter coronal (dental o alveolar). En algunes expansions cap a la dreta (femení [*forta*], plural [*alts*] i morfemes verbals en determinats contextos [*enfortir*]) no hi ha canvis fonètics, però en d'altres sí. Quan aquest so [t] passa a ocupar posició d'obertura sil·làbica es lenitza i esdevé fricatiu.

1.3.3. Alternança fonètica entre [s] *i* [sj]

Tant en derivats d'acció i efecte com en derivats d'estat, hi ha substantius amb [s] (grafiat *ç*) i substantius amb [sj] (grafiat *ci*):

[9] *militància*
obediència
violència
abundància
eloqüència

[10] *aparença*
semblança
creença
discordança
enyorança

L'única explicació que creiem que es pot donar és diacrònica. En un estadi pretèrit, la unió del sufix -*'i* i el morfema de femení -*a* al participi de present devia donar una solució fonètica [s]: *semblàntia* > *semblància* > *semblança*. En aquest procés, no és que el sufix -*'i* desaparegui, sinó que es fon amb el so dental que el precedeix [veg. el punt 3.2.1 d'aquest capítol]. Aquesta solució fonètica probablement va deixar d'operar a partir d'un moment determinat —segurament per influència de la llengua culta—, de manera que el so [i] es mantindria a pesar que continua havent-hi el so [s]:

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

abundàntia > *abundància*.[11] El que tenim avui és que tot substantiu format actualment amb aquest recurs presenta [i]. L'excepció és *governança* 'manera de governar', mot introduït recentment, potser per influx de l'anglès i el francès.

Si formulem aquesta hipòtesi basada en la diacronia és perquè qualsevol altra explicació no ens sembla satisfactòria. No hi ha aleatorietat —hem observat que avui dia pràcticament no es generen mots nous sense [i]: per tant hi ha regularitat—. Tampoc ens sembla factible considerar que hi ha dos recursos distints (que donarien solucions diferents, amb [i] i sense [i]), perquè sembla poc factible que una llengua mantingui dos recursos distints i molt semblants per a la mateixa funció. I, a més, l'estudi de la conformació de la llengua normativa ajuda a corroborar aquesta hipòtesi. Segons Solà (1977: *pàssim*), en el procés de fixació de la llengua hi va haver propostes d'escriure *essença* o *ignorança* abans que Fabra fixés el lèxic. Al seu torn, Fabra (1956: 128) especifica que les terminacions *-ança* i *-ença* són, de fet, variants formals de les terminacions *-ància* i *-ència*.

1.4. Extensions semàntiques

1.4.1. El valor augmentatiu

Hem comprovat que, en la parla, poden aparèixer, amb matís augmentatiu i un marcat aire col·loquialitzant, alguns substantius d'acció i efecte amb aquesta terminació:

[11] *cardància* 'el fet de cardar, de fornicar' (DCPopArg, pàg. 87)
malparlància 'el fet de malparlar' (*Quanta malparlància!*)
pidolància 'el fet de pidolar' (*En un atac de pidolància suprema...*; doc. oral, 19-2-2001)
jactància 'acció de jactar-se d'alguna cosa' (DCVB) (*Quina jactància que gasta!*)

Les diferències respecte als verbs i noms analitzats fins ara són bàsicament dues:

a) La primera diferència és que els verbs primitius són netament d'acció: *cardar* 'fornicar', *pidolar* 'demanar humilment', *malparlar* 'dir paraulotes', *jactar-se de* 'vantar-se'. Per tant, són plenament per si mateixos substantius d'acció i efecte. Fins ara només havíem vist verbs d'acció que podien interpretar-se en algun context com a verbs estatius.

b) La segona diferència és que ara potser no hi ha un sufix *-'i* adjuntat al participi de present, sinó que potser es tracta d'un nou sufix, *-'nci*+F, obtingut per truncació i habilitació posterior dels mots que sí que tenen el sufix *-'i* adjuntat al participi de present.

[11] En tot cas, hi ha diferències entre llengües romàniques: cat. *regència* vs. port. *regença*; cat. *creença* vs. esp. *creencia*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

1.4.2. L'expressió de la capacitat en el llenguatge de la física

A partir de la truncació de mots com *ressonància* (substantiu d'estat de *ressonar*), *variància* (substantiu d'estat de *variar*) i similars, s'ha habilitat la terminació *-ànci*+F i actualment s'utilitza per a crear peces lèxiques amb el significat de 'capacitat' en el llenguatge especialitzat de l'estadística i, sobretot, de la física —específicament de l'electrotècnia i de l'òptica— (RULL 2001). L'autor que va proposar implantar aquest recurs és Lluís Marquet, a l'article "Sobre els neologismes en *-ància*" (MARQUET 1979-1985, vol. II: 49-53):

[12] *absorbància* (o *coeficient d'absorció*)
conductància
crominància
dominància (*apical*, *ocular*, etc.)
impedància
inductància
luminància
reactància
reflectància (o *coeficient de reflexió*)
refractància
transmitància (o *coeficient de transmissió*)

Diem que és un nou sufix obtingut per truncació perquè no tenim els verbs **impedar* (el verb és *impedir*, de la III conjugació, i per tant si fos el sufix *-'i* adjuntat al participi de present tindríem *impedència*), **luminar* (el verb és *il·luminar*), **absorbar* (el verb és *absorbir*) o **transmitar* (el verb és *transmetre*). A més, l'organisme encarregat de la normalització terminològica, el Termcat, explicita que aquest recurs s'ha format en analogia amb altres llengües que ja han optat per crear un sufix semblant:

> "Els termes d'electrònica *impedància*, *reactància* i *conductància* s'han format per analogia amb les formes franceses *impédance*, *réactance* i *conductance*, i les angleses *impedance*, *reactance* i *conductance*, i no amb el sufix corresponent *-ència*." (TERMCAT 1990)

2. El sufix doble discontiu *-im/-am*

Podem considerar l'existència d'un cas de doble sufixació discontínua i simultània, *-im/-am*. Aquest doble sufix discontinu permet obtenir expressions adverbials que indiquen 'moviment continu'. Té una alta disponibilitat, ja que els primitius poden ser verbs (*penjar*), adjectius (*coix*) i fins mots d'origen onomatopeic (cas de les arrels *banz-* o *pat-*):

[13] *pengim-penjam* 'de qualsevol manera, desendreçat, amb la roba mal forjada' (DCL3)
balandrim-balandram 'balandrejant, balacejant-se' (DLC3)

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

xerrim-xerram (RIERA-EURES & SANJAUME 2002: 251)
coixim-coixam 'coixejant' (DCVB; localitzat al Conflent)[12]
banzim-banzam 'fent un balanceig' (DLC3)

En el cas de primitius verbals, la base a la qual s'adjunta aquest sufix doble discontinu és l'arrel verbal (sense vocal temàtica, doncs), la qual es duplica. Cada un dels dos elements del sufix s'adjunta a un dels segments que resulten de la duplicació.

Des del punt de vista de l'estructura fonètica, aquest doble sufix respecta els patrons de creació de mots de base onomatopeica en català (PONS 1987). A més, es combinen les vocals /a/ i /i/, oposant-se. Creiem que no és casualitat que siguin aquestes dues vocals les que apareixen: estan situades en extrems oposats del triangle vocàlic. Si en la combinació hi ha d'anar un tercer element, la vocal que hi ocorre és /u/ (precisament l'altre extrem del triangle vocàlic). Això es veu en les onomatopeies: *pim-pam*, *patim-patam*, *banzim-banzam*, *zig-zag*, etc.; i també *pim-pam-pum*, *patim-patam-patum*, etc. Fins i tot hi ha una variant en què el segon membre és *-aina*, com en el nom de personatge de rondalla *Clarimclaraina-Fosquimfoscaina* (DCVB, s. v. *clarim*).[13]

Creiem que aquestes expressions són —pel que fa a la categoria sintàctica— adverbials. Aquesta afirmació recolza en els usos corrents: solen aparèixer amb el verb *anar* (*Anar pengim-penjam*; *S'emportaven el ferit pengim-penjam* (DCVB); *Anar amb els braços pengim-penjam*; *Ell anava patim-patam-patum cap aquí i cap allà*) o un d'anàleg (*Caminava coixim-coixam*; *Ell, tot tranquil, venia banzim-banzam*; *Tornava caminant pengim-penjam* 'amb desgana'; *La barca, balandrim-balandram, s'allunyava de la riba*), o bé *estar* (*Els cables estaven pengim-penjam*).

Ara bé: aquestes expressions adverbials poden habilitar-se com a substantius. Així, segons el DLC3, *pengim-penjam* pot designar una 'persona malgirbada' (l'exemple és *Ser, una persona, un pengim-penjam*). I el DCVB dóna per a *xerrim-xerram* aquest ús: *Aquesta al·lota és una xerrim-xerram*. També, segons el DCVB, *pengim-penjam* pot designar un 'conjunt de coses penjades' (l'exemple, extret de Joaquim Ruyra, és *D'un pengim-penjam de bufes de greix*).

En aquest context d'habilitació gramatical, trobem que la construcció en qüestió pot ocupar el lloc d'un substantiu d'acció i efecte. Així, el DCVB indica que *xerrim-xerram* també significa 'xerrameca'.[14] Aquest mateix diccionari consigna les formes rosselloneses —ambdues amb la categoria gramatical de substantiu masculí— *plugim-plujot* i *plugit-plujot*, que signifiquen 'plovisqueig'; en aquest cas, el sufix *-ot* ocupa el lloc del segon membre, potser amb matís despectiu (la variant *plugit-plujot* pot ser una regularització d'aquest canvi).

S'ha de dir, finalment, que aquest recurs és semblant al que té el francès en el doble sufix *-i/-a* tònic, que indica 'acció' amb un matís pejoratiu:

[12] Tot i que el DCVB només el localitza al Conflent, s'usa al Priorat i l'hem localitzat també —mitjançant una cerca al cercador Google d'Internet— en una pàgina web de la Universitat Jaume I de Castelló.

[13] Per a més informació sobre els processos de creació de mots amb bases onomatopeiques, vegeu Lleó (1995), Pons (1987) i Cabré Monné (1993; 2002).

[14] El DCVB remet *xerrim-xerram* a *xerrim*, i *xerrim* està definit com a 'xerrameca'.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[14] *frotti-frotta* 'acció de refregar-se amb algú per plaer, sobretot ballant' (PR) (<*frotter* 'fregar')
prêchi-prêcha 'discurs moralitzant' (PR) (<*précher* 'predicar')

3. Habilitació d'adjectius

3.1. Report de casos

Hem detectat que alguns adjectius —generalment derivats de verbs— poden habilitar-se també, generalment en la seva forma femenina, com a substantius d'acció i efecte. Els adjectius en qüestió són els derivats amb els sufixos *-iv* i, en menor grau, amb el sufixos *-'ic* i *-or* (hi podríem afegir *-ori*, però el tractem directament com un quasisufix [veg. cap. *Substantius amb quasisufixos*]).[15]

[15]

alternar	*alternativa* (*No tenim alternativa*)
comparar	*comparativa* (sin. *comparació*: *Fer comparativa de dades*)
	comparatiu (*Fer un comparatiu*; doc. oral 25-6-2000; doc. en un text tècnic, 29-10-2001)
compondre	*compositiu* (sin. *composició*)
corregir	*correctiu* (sin. *correcció*; *Li aplicarem un correctiu!*)
descriure	*descriptiva* (sin. de *descripció*; doc. oral en la lectura de la tesi de Carles Riera sobre el llenguatge botànic català)
dirigir	*directiva* (sin. de *norma* 'allò que dirigeix')
donar	*donatiu* 'donació; el fet de donar una cosa; allò donat'
[*expectar*]	*expectativa* 'espera d'una cosa que ha de passar' (sin. *expectació*)
expulsar	*expulsiu* 'fet de sortir nadó de dins la mare' (usat en obstetrícia; doc. oral, curs de preparació al part a càrrec d'una llevadora, Principat d'Andorra, 25-8-2004)
[*imperar*]	*imperatiu* (sin. compl. d'*imperació*: *Jurem la Constitució espanyola per imperatiu legal*)
iniciar	*iniciativa*
lavar	*lavativa* 'ènema'
negar-se	*negativa* (*La seva negativa ens va impedir fer res*)
operar	*operativa* (text dels caixers automàtics, sin. d'*operació*)
preparar	*preparatiu* (se sol usar en plural: *fer els preparatius*)
prospectar	*prospectiva* (sin. de *prospecció*: *Ajut per a la realització de treballs de prospectiva sobre noves professions*; *Fer una prospectiva de mercat*)
temptar	*temptativa* (*Només va fer un parell de temptatives i, en veure que no se'n sortia, va desdir-se'n*)[16]

[15] Els substantius d'acció i efecte que resulten de l'habilitació dels adjectius amb *-iv* no són els mateixos substantius d'acció i efecte formats amb el quasisufix *-iv* [veg. cap. *Substantius amb quasisufixos*]. Així, doncs, *reguiu*, *eixiu* o *balafiu* no formen part del mateix grup que *aplicatiu* o *indicatiu* pel que fa al sistema d'obtenció.

[16] A vegades *prospectiva* significa 'futur' (*Per a la prospectiva de qualsevol negoci, John Rothschild ja va fixar les tres regles d'or de l'inversor o especulador*; Francesc Puigpelat, *Avui* [*Opinió*], 8-1-2006).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[16] *analitzar* *analítica* (sin. d'*anàlisi*)

[17] *dirigir* *directriu* 'directiva' (fem. de *director -riu*)[17]

De vegades s'empren els adjectius femenins en *-iv* habilitats per a fer referència a la 'capacitat de fer una cosa' més que no pas a l''acció':

[18] *inventiva* 'capacitat d'inventar-se coses'
retentiva 'capacitat de retenir conceptes a la memòria'

(En espanyol també hi ha *intelectiva* 'capacitat d'entendre coses'.)

També hi ha altres significats que no expressen ben bé 'acció i efecte' del verb primitiu. El substantiu masculí *aplicatiu* en informàtica s'empra com a sinònim d'*aplicació* (el qual és, en origen, un substantiu d'acció i efecte derivat del verb *aplicar*).

3.2. Ús i motivacions

Ens podem demanar per quina raó el català té aquests substantius d'acció i efecte que formalment són adjectius, al costat de substantius d'acció i efecte obtinguts amb recursos específics per a obtenir aquest tipus de mots. En primer lloc, hi ha la possibilitat que aquestes habilitacions resultin d'estructures de nom i adjectiu d'ús més o menys fix, cosa que facilita l'elisió del nucli nominal. Així, a partir de l'expressió *el moment expulsiu* podem tenir *l'expulsiu* 'moment de sortida del fetus'; i a partir d'*estudi comparatiu* i *anàlisi comparativa* podem tenir *un comparatiu* i *una comparativa*.

En segon lloc, pot ser que els usuaris d'un llenguatge d'especialitat necessitin noves formes per a designar determinats conceptes nous, amb la voluntat de diferenciar-les per mitjà de dues peces lèxiques distintes. Això permetria explicar la innovació que veiem en casos com *analítica* 'anàlisi'.

En tercer i darrer lloc, podria ser que hi intervingués el factor eufemístic. Així, en el cas d'*expulsiu*, potser convé distingir-lo d'*expulsió*, però podria ser també que es vulgui evitar el mot *expulsió* perquè sonaria un xic dur (en el món de la maternitat s'eviten les paraules que sonin fortes).

D'altra banda, l'habilitació d'adjectius en la seva forma femenina com a substantius no és un procés estrany en la llengua catalana. Així, tenim altres casos en què el resultat no són substantius d'acció i efecte, sinó conjunts d'activitats, recursos o estats:

[17] Potser s'hi podria incloure *escapador* 'subterfugi amb què hom tracta de deseixir-se d'algun compromís, dificultat, etc., escapatòria' (GDLC).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[19] *acústica* 'conjunt de condicions del so'
L'acústica de la sala és perfecta

aromàtica 'conjunt d'aromes (d'un vi)'
L'aromàtica d'aquest vi és complexa (DVi)[18]

dinàmica 'manera de desenvolupar-se una cosa'
La dinàmica dels fets

dogmàtica 'conjunt de dogmes'
Ha sorgit una nova visió: la que mostra el nacionalisme en el marc de la dogmàtica catòlica (*Avui* [*Opinió*], 24-5-2000)

esquemàtica 'conjunt d'esquemes o tècnica de fer esquemes'
En aquesta col·lecció de manuals universitaris els editors han fet servir una esquemàtica unitària

estètica 'conjunt d'elements visuals que defineixen una imatge personal o de grup'
L'estètica feixista; l'estètica punk; l'estètica progre

icònica 'conjunt d'icones'
La icònica del gòtic és riquíssima

mecànica 'conjunt de tècniques basades en l'ús de mecanismes'
El vehicle té una mecànica ben aconseguida

mediàtica 'premsa'
Aquest cronista fa temps que va decidir posar l'adjectiu 'mediàtic' en quarantena [...] a partir del moment en què alguns quiosquers han decidit gravar-se en les targetes de visita 'Especialista en mediàtica a la menuda' (*Avui* [*Contraportada*], 15-6-2000)

metòdica 'conjunt de mètodes'
A classe de matemàtiques estudiem la metòdica de les derivades i de les integrals, però no ens expliquen per què serveixen

pictòrica 'estil pictòric'
La pictòrica de Velàzquez es basa en la profunditat de l'espai i en la llum

poètica 'estil poètic'
Casassas és un escriptor amb una poètica rica, complexa i alhora senzilla i planera

problemàtica 'conjunt de problemes'
En aquest congrés hem tractat la problemàtica de la ciutat[19]

semàntica 'conjunt de semes, de significats'
La semàntica d'aquest grup de mots és l'abstracció i la qualitat

sistemàtica 'conjunt de sistemes (per a fer una cosa)'
En aquest document descrivim la sistemàtica per avaluar els nostres comercials

temàtica 'conjunt de temes'
La temàtica de la natura feréstega és una constant en la novel·la modernista

[18] Al DVi apareix definit com a 'aroma d'un vi, especialment dit quan és rica i complexa'.

[19] Tot i que, a la pràctica, el mot *problemàtica* també es fa servir com a sinònim de *problema*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Sembla, a més, que aquest recurs és bastant nou, si més no en alguns casos. Vegem, per exemple, el cas d'*analítica*, del qual dóna testimoni el recull *Què cal saber?*:

> "El llenguatge mèdic, com el llenguatge del carrer, evoluciona amb el pas del temps. Adesiara sorgeixen nous mots i noves expressions que a poc a poc van incorporant-se al bagatge lingüístic [...] En molts casos [...] es tracta de paraules ja existents que prenen un sentit diferent del que tenien originalment. I aquest nou ús que se'n fa, que en principi podria no ser encertat, amb el temps pot esdevenir normatiu; al capdavall, les llengües les fan les persones que les utilitzen. Fins al setembre de 1995 els professionals de la medicina no «podien» demanar una **analítica** per a un pacient. Calia que sol·licitessin unes **anàlisis** (en singular, **anàlisi**) o, com a màxim, una **prova analítica**. Fins a l'aparició del DIEC, analítica havia estat únicament el femení de l'adjectiu analític; ara, però, també equival a 'anàlisi clínica o sèrie d'anàlisis'." (*Què cal saber?*, fitxa 99)

4. Formes llatines de 1a persona

El català ha adoptat, com a substantiu d'acció i efecte, alguna forma verbal de primera persona del llatí (concretament del present d'indicatiu i del futur):

[20] *placebo* 'fals medicament preparat amb el mateix aspecte que un medicament, però que només conté productes inerts sense cap principi actiu'; per extensió, 'cosa que es diu per a enganyar, per a plaure; acció de plaure enganyant' (*No em feu passar amb placebos!*)
[origen: 1a pers. del sing. del futur de *placere* 'plaure']

lavabo 'cerimònia consistent en l'acció de rentar-se les mans el sacerdot, dins els ritus de l'ofertori, a la missa' (*El capellà es va desmaiar a mig lavabo*)
[origen: 1a pers. del sing. del futur de *lauare* 'rentar, llavar']

veto 'vet, acció de vetar (una iniciativa)' (*El rei tenia dret de veto*)
[origen: 1a pers. del sing. del present d'indicatiu de *uetare* 'vedar']

distinguo 'en filosofia, acció d'enunciar una distinció en una argumentació' i, per extensió, 'distinció' (*Dit això caldria, però, fer alguns 'distinguos'*; RIERA 1998: 165)
[origen: 1a pers. del sing. del present d'indicatiu de *distinguere* 'distingir']

5. Habilitació de formes conjugades i composició

5.1. Composició de dos verbs

Hem observat que, quan hi ha una expressió amb dos verbs coordinats que s'oposen semànticament, el substantiu d'acció i efecte pot obtenir-se amb les respectives formes de la 3a persona del present d'indicatiu, posades correlativament, a vegades amb la conjunció *i*, a vegades sense. De fet, es tracta d'una modalitat de composició, en què els membres que formen la composició són formes verbals conjugades:

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[21] *anar* + *venir*
vaivé (masc.) 'moviment alternatiu en dos sentits oposats' (*El vaivé del balancí*; *Els vaivens de la situació econòmica actual*)

entrar + *sortir*
entra-i-surt (masc.) 'acció d'entrar i sortir' (DLC3) (*Els entra-i-surts dels veïns*); segons el DCPopArg, també significa 'coit ràpid'

estirar + *arronsar* o *estirar* + *amollar*
estira-i-arronsa o *estira-i-amolla* (masc.) 'en una discussió o negociació, alternança d'exigències i concessions' (*Després d'un llarg estira-i-arronsa van arribar a un acord*)

batre + *bullir* (en sentit figurat)
batibull (masc.) 'confusió, embolic' (*Allò era un batibull*)

[22] *sucar* + *mullar*
suca-mulla (fem.) 'el fet de sucar pa en vi' (DLC3) i altres usos figurats (*Li va recomanar que vengués les accions en una ràpida sucamulla financera*; *Avui* [*Opinió*], 27-6-2000; *Fas veure que et presentes i no et presentes, fas una suca-mulla*; Francesc Sanuy, *El Matí de Catalunya Ràdio* [tertúlia], Catalunya Ràdio, 14-3-2006)

Hi ha altres estructures que recorden aquest recurs (habilitació i composició):

[23] *pujar* + *baixar* (en sentit figurat)
pujos i baixos (masc.) 'baixades i pujades' (DCVB, s. v. *pujos*, localitzat a Vimbodí) (*Quins pujos i baixos ha viscut!*)

Però la construcció *pujos i baixos* és és una estructura que conserva trets de la sintaxi regular, com ho mostra el fet que el plural es manifesta morfològicament en tots dos membres, mentre que els casos reportats fins ara es poden considerar al límit del component lèxic i del component sintàctic (només hi ha un morfema de plural al final: *vaivens*, *batibulls*, *entra-i-surts*, etc.). Fixem-nos, a més, que les formes que participen a l'estructura *pujos i baixos* no són de la 3a persona del present d'indicatiu (poden ser conversions, de manera que *puig* i *baix* serien substantius).

Amb aquest recurs i l'ajut d'una preposició també es formen locucions adverbials o expressions anàlogues:

[24] *córrer* + *cuitar* (antigament, *cuitar* significava 'apressar')
a correcuita (*Ho van fer a correcuita*)

matar + *degollar*
a matadegolla (*Els assaltats van entrar a matadegolla*; *Aquells dos estan a matadegolla*)

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

arrapar + fugir
d'arrapa-fuig 'a corre-cuita' (DCompl; DCVB) (*Ho feia tot d'arrapa-fuig*)

penjar + despenjar
can penja-i-despenja 'lloc molt desendreçat' (DCompl) (*Aquella casa semblava can penja-i-despenja*)

Notem, també, l'existència del mot *vistiplau* 'acció de veure, de llegir una cosa i donar-hi la conformitat perquè plau, perquè s'hi està d'acord' (*Et deixo aquest document perquè em donis el teu vistiplau*). En aquest cas, el primer verb (*veure*) hi està en forma de participi de passat.

Pel que fa a la presència o absència de la conjunció copulativa *i*, podem afirmar que quan hi ha oposició semàntica entre els dos verbs apareix la conjunció (*vaivé*, *entra-i-surt*, *estira-i-arronsa*, *estira-i-amolla*, *batibull*, *pujos i baixos*, *penja-i-despenja*), mentre que quan no hi ha oposició sinó que hi ha complementació semàntica —en el sentit que un verb indica una acció semblant o correlativa de l'altre verb— no apareix la conjunció (*suca-mulla*, *correcuita*, *matadegolla*, *arrapa-fuig*).

5.2. Composició per duplicació d'un verb

La composició descrita adés també funciona amb un sol verb, cas en què es duplica la forma verbal (també de la 3a persona del present d'indicatiu) sense que s'hi interposi la conjunció copulativa:

[25] *córrer*
corre-corre (masc.) 'en beisbol, situació en la qual un corredor es troba atrapat entre dos defensors com a conseqüència d'un error del corredor o com a resultat d'una estratègia destinada a afavorir l'arribada d'un altre corredor a la base de la meta' (sin. *rundown*) (TERMCAT 1992*e*) (*A la pròxima jugada farem un corre-corre*)

picar 'menjar un xic'
pica-pica (masc.) 'piscolabis, refrigeri' (*A la presentació de l'exposició hi haurà un pica-pica*)

passar
passa-passa (masc.) 'truc de prestidigitador que consisteix a fer passar un objecte d'un lloc a un altre sense que els espectadors se n'adonin' (DLC3) (*El Màgic Andreu només fa passa-passes*)

Anàlogament a aquests casos, també tenim *mull*, presumiblement conversió de *mullar*, que trobem en la composició següent (GD62; REIG 1999: 476):

[26] *mull-mull* (masc.) 'pluja fina i seguida' (*Feia un mull-mull empipador*)

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Tot i l'aparent semblança de *mull-mull* amb casos com *pica-pica* o *corre-corre*, no es pot considerar dins del mateix grup, ja que en aquest cas el membre reduplicat no és la 3a persona del present d'indicatiu, sinó una forma que sembla que és l'arrel verbal. És possible, doncs, que es tracti d'una conversió i posterior composició —per reduplicació—. Aquest cas de creació de substantiu d'acció i efecte a partir d'un verb recorda el que reporta Mascaró (1986: 14) de la llengua ewe; en aquesta llengua, la reduplicació de l'infinitiu és un recurs per a nominalitzar:

[27] *yi* 'anar (a un lloc)'
yiyi 'el fet d'anar (a un lloc)'

Cal esmentar, finalment, aquest altre cas (que només expressa 'efecte'):

[28] *barrija-barreja* (fem.) 'efecte de barrejar diverses coses' (*una barrija-barreja*; Ignasi Abad, *Catalunya Vespre*, Catalunya Ràdio, 11-1-2006, explicant quina opinió tenia Paul Bremer —reflectida al seu llibre *El meu any a l'Irak*— del conglomerat de tropes hispanopoloneses a l'Irak)

Té la mateixa estructura que *pica-pica* (duplicació sense conjunció copulativa de la 3a persona del present d'indicatiu), però amb una innovació: un canvi de timbre vocàlic al primer membre. Segurament, aquest canvi de timbre vocàlic es deu a la voluntat de reflectir la disparitat dels elements que conformen la barreja. És un recurs expressiu que trobem en altres casos, com ara el mot *així*, que esdevé *així* quan cal dir de nou *així* però significant una cosa completament diferent d'un *així* anterior (*Ho pots fer així o així*).[20] Semblantment, hi ha la frase feta *Qui no arrisca no pisca*, en què el verb *pescar* ha modificat la vocal de l'arrel amb l'objectiu de construir una expressió rimada.

5.3. Verbs amb complement soldat

Una expressió formada per un verb i un complement (o un altre tipus de construcció semblant) pot constituir el primitiu d'una locució nominal d'acció i efecte. L'expressió es fossilitza amb el complement incorporat i, sovint, amb el verb conjugat:

[29] *anar-hi tot*
vaitot (en origen, *va-hi tot*) 'expressió per a indicar que hom ho aposta tot en una única jugada'; *fer un vaitot* 'posar tots els recursos o mitjans de què hom disposa, tot l'esforç, en una empresa' (*El gran problema al qual Pujol ha de fer front a l'hora de realitzar aquestes declaracions és el de la credibilitat que aquesta idea del vaitot (que significa apostar-ho tot en una única jugada) provoqui en l'opinió pública*; Jordi Sànchez, *Avui* [*Política*], 5-8-1999)

[20] És possible que en aquest joc fonètic hi hagi la influència dels locatius: *allí* i *allà*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

besar mans
besamà o *besamans* (masc.) 'cerimònia de besar la mà o les mans en senyal de reverència o d'acatament'; *fer besamans (a algú)* 'saludar-lo acostant la seva mà als llavis fent acció de voler-la besar' (*A la reina li hem de fer el besamans*)

voler mal a algú
maltevull (masc.) 'quimerada que se sent contra alguna persona' (Vinaròs) i 'acció malèfica exercida amb coses de menjar o beure' (Menorca) (DCVB)

cagar-se em algú o en alguna cosa
cago o *mecago* (masc.) 'acció de cagar-se en algú o en alguna cosa' (*Va proferir una tirallonga de mecàgons* (o *de mecagos*))

guanyar-se el pa 'obtenir rendiments per la feina per tal de poder viure'
guanyapà (masc.) 'manera de viure, de guanyar-se la vida' (DCVB) (també doc. oral, *El Món a RAC1*, RAC1, 20-6-2006)

5.4. Altres casos

Segons el GDLC, el substantiu femení *putrefacció* es defineix 'acció de podrir o de podrir-se'; això vol dir que és el substantiu d'acció i efecte corresponent al verb *podrir*. El mot *putrefacció* està format pel substantiu femení *facció* 'acció de fer una cosa' (relacionat morfològicament amb el verb *fer*) i el prefix fort *putre-* 'podrir'. És un cas particular de substantiu d'acció i efecte. Val a dir que el mot *facció* se sol usar sobretot en composicions d'aquest tipus: *rarefacció*, etc.

6. Substantius abstractes deadjectivals o amb el sufix *-ism*

6.1. Els deadjectivals

Hi ha algun cas de substantius abstractes deadjectivals —expressadors, doncs, de qualitats— que s'usen com a substantius d'acció i efecte. Aquest fet s'explica per l'afinitat gramatical entre els substantius d'acció i efecte i els substantius de qualitat (tots dos són el resultat de transcategoritzar verbs i adjectius per a expressar de manera substantiva i abstracta una noció) i també a una confluència semàntica; és a dir, que l'abstracció de l'acció i l'abstracció de la qualitat es toquen, perquè l'acció en qüestió permet 'assolir un estat', i aquest 'estat' s'expressa amb un adjectiu. Precisament, *volició* és sinònim de *voluntat* (en filosofia) i *futuritat* —que no és una acció— es pot dir també *futurició*. Normalment, els abstractes de qualitat que poden fer les funcions de substantius d'acció i efecte són els que tenen el sufix *-i/etat* (o *-dat*), i també els que tenen el sufix *-ism*.

[30]

mancomunar	*mancomunitat* 'acció de mancomunar o mancomunar-se'
témer	*temeritat* 'acció temerària'
voler	*voluntat* 'fet de voler una cosa'
anul·lar	*nul·litat* 'anul·lació' (si bé és un derivat de l'adjectiu *nul*, la frase *Demanar la nul·litat matrimonial* es pot parafrasejar per *Demanar l'anul·lació del matrimoni*)

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

[31] *rodar* *rodesa* 'rodament' (GDLC)

[32] *afluixar* *fluixera* (< *fluix* + *-er*+F; cf. *sordera*, *gossera*)
emborratxar *borratxera* 'el fet d'estar emborratxat' (cf. *fluixera*)

[33] *sol·licitar* *sol·licitud* 'el fet de demanar una cosa'

Quant a *mancomunitat* i *sol·licitud* es pot explicar perquè són substantius derivats dels adjectius *mancomú*[21] i *sol·lícit*. Aquests mateixos adjectius, per conversió, han donat els verbs *mancomunar* i *sol·licitar*. L'existència dels substantius deadjectivals blocaria l'aparició del substantiu d'acció i efecte a partir del verb.

Una altra mostra de confluència entre substantius deverbals i deadjectivals és *difusió* 'qualitat de difús' i *mortaldat* 'gran matada d'éssers vius' (*Allò va ser una mortaldat*).[22]

6.2. Els derivats amb el sufix *-ism*

El sufix *-ism*, que dóna substantius abstractes, pot adjuntar-se a molts tipus de primitius (RULL 2002). Amb bases verbals, a banda de significar el que és propi per a aquest sufix ('moviment social o polític, tendència, malaltia, etc.'), també permet obtenir substantius d'acció i efecte; sempre, però, que l'acció expressada estigui lligada a actituds o activitats humanes:

[34] *rebentar* *rebentisme* 'actitud negativa envers tot, consistent a evitar que es tiri endavant' i 'fet de practicar el rebentisme'
enxufar *enxufisme* 'pràctica de col·locar amics o parents en llocs de treball per davant d'altres persones que s'ho mereixen per mèrits tècnics' i 'fet de practicar l'enxufisme'
batejar *baptisme* (amb arrel culta)
xatejar *xatisme* 'activitat de xatejar' (*Catalunya Vespre*, Catalunya Ràdio, 20-4-2007)

Menció a banda s'ha de fer de *cateterisme*, sinònim de *cateterització* 'acte d'introduir una sonda o un catèter en un canal, un conducte, un vas, un òrgan buit del cos'.

[21] El GDLC indica que només s'usa en la locució *de mancomú*.

[22] En espanyol també en trobem algun cas: *limpieza* 'neteja' (< *limpio* 'net'), substantiu d'acció i efecte de *limpiar* 'netejar' (*Hay que terminar la limpieza de la sala*).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

7. Adoptació d'estrangerismes

Qualsevol llengua pot disposar de substantius d'acció i efecte presos d'altres llengües. Els motius pels quals el català adopta aquests estrangerismes són diversos: cobertura d'un buit semàntic; entrada d'un concepte nou; ús internacional d'un terme en un llenguatge d'especialitat; ús esnòbic; etc. (RULL 2000*b*, I).

Algun cop, els substantius d'acció i efecte manllevats es poden relacionar morfològicament amb un verb existent en català. Això passa quan hi ha una semblança formal entre el verb català i l'estrangerisme; o quan l'arrel del mot és coincident en la paraula catalana i la paraula manllevada. És el cas de *crescendo*, *aggiornamento* —tot i que *ajornar* no té el mateix sentit—, *entente*, *reentrée*, etc. També es poden crear verbs nous a partir del substantiu d'acció i efecte manllevat (*atatxar* a partir de l'anglicisme *attachment* 'en informàtica, arxiu adjunt d'un correu electrònic', *mitinguejar* a partir de *míting*, *liftar* a partir de *lífting*, etc.).

Reportem diversos substantius d'acció i efecte manllevats que poden relacionar-se amb un verb català per semblança morfològica:

[35] *aquaplàning* (angl.) 'lliscament en aigua d'un vehicle'[23]
aggiornamento (it.) 'posada al dia, actualització' (en català existeix el substantiu *jorn* 'dia'; el verb *ajornar* significa 'traslladar de dia (un acte)', però és factible entendre el sentit bàsic d'aquest italianisme)
appoggiatura (it.) 'suport que una nota musical fa a una altra' (el català coneix *apoiar* i *apoio*, presos de l'espanyol *apoyar* i *apoyo*, i per tant pot interpretar l'arrel [*apoj*])
collage (fr.) 'obra pictòrica composta d'elements diversos encolats' (en català hi ha *cola*, *encolar* i *colar*)
crescendo (it.) 'fet d'anar creixent' (aplicat en música i en la descripció d'un ambient; en català hi ha el verb *créixer*)[24]
entente (?) 'entesa' (en català hi ha el verb *entendre's*)
reentrée (fr.) 'tornada a l'activitat, inici de curs escolar' (*La reentrée al setembre és crítica*) (és una forma que se sent molt a Andorra; en català hi ha *entrar* i el prefix *re-* 'tornar a')
lífting (angl.) 'estirament de pell' (en català s'ha creat el verb *liftar* 'estirar la pell')
management (angl.) 'direcció empresarial, acció de menar una empresa' (en català també ha entrat el substantiu *mànager* 'director, líder d'un procés, gestor d'un esportista o d'un cantant'; però també hi ha *manar*, que és la forma popular per a dir que algú dirigeix una empresa: *Qui mana, en aquesta casa?*)
míting (angl.) 'acte polític multitudinari' (en origen, 'aplec') (com en espanyol, el català ha creat el verb *mitinguejar*)
partipres (fr.) 'fet d'haver pres partit per una cosa'
sorpasso (it.) 'en política, el fet de sobrepassar en vots o escons (un partit a un altre) quan anteriorment era a l'inrevés' (el segment *sor-* no té cap element català

[23] Tot i que considerem que *-'ing* també és gairebé un sufix català, que trobem a *xèrring* o *esmòrzing* [veg. cap. *Substantius amb quasisufixos*].

[24] S'usa sobretot en l'expressió *in crescendo*, però també es pot usar com a substantiu d'acció i efecte: *El crescendo d'aquesta melodia és excels*. També se sent, però, l'expressió *in crescendo* habilitada com a substantiu: *Aquest in crescendo* (Kílian Cebrià, *Catalunya Vespre*, Catalunya Ràdio, 6-6-2006).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

que s'hi assembli formalment, però *passo* té el verb *passar*; es diu *sobrepassar*, que seria l'equivalent del verb italià corresponent)

Aquest fenomen és corrent arreu; en anglès es fa servir, per exemple, l'italianisme *conversazione* 'aplec de gent per a debatre sobre art, literatura, etc.' (CED).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

VIII. Conclusions

1. Introducció

Hem vist que, actualment, el català disposa de diversos recursos per a obtenir substantius d'acció i efecte. En aquesta tesi hem descrit cada un d'aquests recursos, detallant-ne el funcionament, els límits, etc. En la descripció hem tingut en compte la possible influència d'altres llengües, especialment del francès i de l'espanyol, atès que la morfologia lèxica d'aquestes dues llengües ha pogut condicionar modernament la morfologia lèxica catalana.

Els recursos per a obtenir un substantiu d'acció i efecte en català es poden agrupar en tres procediments (n'hi ha algun altre de marginal):

- Sufixació (adjunció d'un sufix a un primitiu verbal).
- Habilitació gramatical d'una forma impersonal del verb (fonamentalment, infinitiu i participi de passat).
- Conversió (possibilitat que un mot tingui doble informació gramatical, nom i verb).

2. La sufixació

Els sufixos més usuals del català per a obtenir substantius d'acció i efecte són:

a) El sufix *-ment*: *cansar* > *cansament*; *patir* > *patiment*. És el menys marcat, per tal com no incorpora cap matís a la matriu semàntica del verb, i per això és dels més usats. Si el derivat es femenitza —en una pseudoflexió— indica un matís augmentatiu: *emprenyar* > *emprenyamenta* 'gran emprenyament' (aquest recurs és d'ús col·loquial).

b) El sufix *-ció(n)*, amb la variant *-ió(n)*: *condensar* > *condensació*; *coure* > *cocció*. També és força utilitzat, si bé la variant *-ió(n)* s'usa poc (es pot dir que ja no és operativa per a crear mots nous). Atès que s'associa en un principi a contextos especialitzats, a vegades implica que hi ha una certa complexitat en la realització de l'acció. Tot i que segurament aquest sufix s'ha generat en registres elevats i apareix força en el llenguatge tècnic, ha arribat al llenguatge

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

general, de manera que competeix amb el sufix *-ment*. En tot cas, part de la seva vitalitat segurament es deu a la pressió de l'espanyol, que utilitza força aquest sufix perquè no fa ús del sufix *-aje* (equivalent al català *-atg*): *clonació* per *clonatge* (cf. espanyol *clonación*). Com a base pot seleccionar la variant culta del radical verbal: *fregar* > *fricció*; *entubar* > *intubació*.

c) El sufix *-atg*: *muntar* > *muntatge*; *reciclar* > *reciclatge*. Aporta un matís de 'tecnicitat' a l'acció, fins al punt que sovint indica 'operació tècnica' o directament, per traslació semàntica, 'tècnica'. El trobem sobretot en terminologia. Els terminòlegs n'han potenciat l'ús: *doblatge*, *mostratge* (traducció de l'espanyol *muestreo*), *dopatge* (traducció de l'anglès *doping*), *reciclatge*, *bombatge*, *buidatge*, *revelatge*, *visionatge*, *blocatge*, *equilibratge*, *asfaltatge*, etc. A vegades, fins i tot, els terminòlegs i els lexicògrafs han creat formes que no s'adiuen amb les solucions generals: *refinatge* (en comptes de *refinament*) i *estiratge* (en comptes d'*estirament de pell*). Hi ha algun cas que podem considerar fruit de la influència del francès (*cupatge*, del món de l'enologia, de *coupage*). Finalment, hi ha camps semàntics que prefereixen aquest sufix, com és el cas del llenguatge tèxtil (*cardatge*). Aquesta preferència, sovint induïda, també fa que tinguem substantius d'acció i efecte amb *-atg* quan en la llengua general esperaríem una altra solució (*cotonitzatge* en comptes de *cotonització*).

En un segon nivell tenim altres sufixos, menys rendibles en l'actualitat o bé restringits a un paper semàntic concret:

a) El sufix *-ur*+F: *raspar* > *raspadura*; *soldar* > *soldadura*. S'adjunta a bases en forma de participi de passat: *obert* > *obertura*, *cobert* > *cobertura*, *raspat* > *raspadura* (cf. *raspada*); amb tot, algunes d'aquestes formes requereixen una explicació específica (*fendre* > *fenedura*). Com *-ció(n)*, com a base també pot tenir la variant culta del radical verbal: *obrir* > *apertura*, *cloure* > *clausura*, *rompre* > *ruptura*.[1]

b) El sufix *-all*: *riure* > *rialla*, *trobar* > *troballa*, *escórrer* > *escorrialles*, etc.

c) El sufix *-er*-F_1 i el sufix *-er*+F_2. Segurament —així ho planteja Saragossà (1991)— provenen d'un únic sufix anterior, *-er*, que probablement ha experimentat canvis en al seva informació gramatical amb el pas del temps. Es pot plantejar aquesta hipòtesi evolutiva: en un principi, adjuntat a l'arrel verbal, aquest sufix permetia obtenir derivats masculins: *llogar* > *lloguer*. Molts dels derivats podien feminitzar-se per pseudoflexió; aquest procés devia morfologitzar-se i actualment aquest sufix només dóna derivats femenins: *trempar* > *trempera*. Molt especialment, aquest sufix s'ha reservat per a indicar 'ganes de [fer una cosa]': *casar* > *casera* 'ganes de casar-se', *ploure* > *ploguera* (en l'expressió *tenir ploguera*). El sufix original també podia adjuntar-se a la forma participial del verb, i d'aquí sorgiria un altre sufix, que indicaria 'acció' (i 'efecte') amb valor augmentatiu: *dringadera* 'molts drings',

[1] En espanyol trobem alguns casos més en *-ur*+F en comparació amb el català: *rayadura* (cat. *ratllada*), *rascadura* (cat. *rascada*).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

llampegadera 'molts llampecs'. Actualment es pot considerar que hi ha dos sufixos distints, ja que la base en cada cas és distinta i el significat dels derivats obtinguts amb cada sufix també és diferent.

d) El sufix *-ó(n)* (i la seva variant *-or*) tenia una gran vitalitat antigament, però s'ha anat perdent. Han quedat alguns substantius d'acció i efecte del camp semàntic de l'agricultura tradicional, especialment en valencià: *regar > regó*; *fregar-se les mans > fregó de mans*; *néixer bolets > naixó de bolets*. També tenim noms abstractes del tipus *amar > amor*, [*oldre*] *> olor*, *saber* 'tenir gust' *> sabor*, etc. En tots dos casos el substantiu tant pot ser masculí com femení, encara que de vegades un mot concret és només masculí o només femení.[2] L'únic àmbit en què aquestm sufix manté una certa vitalitat és el de la creació de substantius d'acció i efecte que ocorren en construccions adverbials per a indicar la 'manera de moure's', i que van introduïts per una preposició *a* o *de* (la primera sol usar-se quan s'indica 'moviment' i la segona amb un abast semàntic més ampli i general): *anar a rebolcons*; *anar de genollons*; *moure's a trompicons*. Hem intentat fer veure que, en aquest cas, no hi ha un sufix adverbialitzador —com sembla desprendre's de la lectura d'algunes obres—, sinó un sufix nominalitzador, ja que també es pot dir *Anava fent trompicons* o *Els rebolcons que feia eren graciosos*.

e) El sufix *-im*, que indica 'successió', especialment si és menuda: *ploure > plugim*, *ruixar > ruixim*, *regalar > regalim*.

f) El sufix *-diss*: *fregar > fregadís*. Els derivats adopten forma femenina —és una pseudoflexió— per a un sentit augmentatiu: *cridar > cridadissa* 'molts crits'; *aixafar > aixafadissa* 'gran aixafada'; *trencar > trencadissa* 'acció de trencar-se moltes coses'. Actualment, aquest sufix bàsicament genera substantius femenins i, per tant, podem considerar que té la forma *-diss*+F.

g) El sufix *-it*, per a verbs de sorolls: *xiular > xiulit*; *brogir > brogit*.

A banda, el català ha incorporat sufixos d'altres llengües per a formar substantius d'acció i efecte amb un matís afegit:

a) El sufix *-on*, que devem a l'espanyol. Permet crear substantius d'acció i efecte amb el matís 'fort': *col·locar-se > col·locon*; *parar-se > paron*.

b) El sufix *-'ing*, que devem a l'anglès. En aquesta llengua és, de fet, la terminació de gerundi. Permet crear substantius amb el significat d''esport d'aventura' (com *barrànquing*), però també substantius d'acció i efecte en un registre col·loquial: *penjar > pènging* 'supens'; *pencar > pènquing* 'supens acadèmic'; *esmorzar > esmòrzing*; *parlar > pàrling*.

[2] Hem apuntat, també, que *-ó(n)* és la forma patrimonial —és a dir, evolucionada— del llatí *-tionem*; i que el sufix *-ció(n)* en seria la forma culta. Aquesta dada no és pertinent en la descripció diacrònica: avui dia es pot considerar (i així ho fem en aquest treball) que són dos sufixos diferents. Tanmateix, era important recórrer a aquesta explicació històrica per tal de mostrar bé quina ha estat l'evolució del sufix *-ó(n)*, ja que hi ha un altre aspecte històric molt important per a explicació la vacil·lació amb la consonant final (*-r* o *-n*) i la vacil·lació en el gènere: la confluència amb el sufix que permet obtenir substantius abstractes a partir d'adjectius.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

3. La conversió

En la tradició gramatical catalana, la conversió és un concepte sense una definició acceptada per tothom. En aquest treball hem optat per una solució que parteix dels plantejaments bàsics d'autors com Cabré i Castellví (1994), Mascaró (1986) o Gràcia (1995), però que va un xic més enllà i incorpora una idea que entronca amb els plantejaments transformacionalistes —opció apuntada per autors com Reinheimer-Rîpeanu (1974) o Chomsky (1970)—: la possibilitat que alguns lexemes que fan referència a accions estiguin *binespecificats* categorialment al lexicó, de manera que adoptin una categoria concreta (nom o verb) en funció de les necessitats comunicatives. Tot i que aquest plantejament no té precedents en la descripció del lèxic català, té alguns avantatges, com ara que permet reduir el problema de la direccionalitat, qüestió que no s'ha resolt en estudis precedents. Val a dir que la natura binespecificada d'un lexema no és predictible per cap regla, sinó que és idiosincràtic de cada unitat; de fet, alguns casos són de doble categoria en alguns parlars (andorrà *eixivernar*/*eixivern*, alguerès *escopir*/*escup*, rossellonès *brogir*/*bruig*) mentre que en altres parlars no ho són (s'hi diu *eixivernar*/*eixivernada*, *escopir*/*escopinada* i *brogir*/*brogit*).

El recurs de la conversió també afecta els noms que no són d'acció (*camí*, per exemple, que es relaciona amb *caminar*). Però considerem que ara es tracta d'un altre tipus de conversió, ja que, en aquest cas, creiem que sí que es pot sostenir que el verb prové del nom. Així, per als casos de *toc*/*tocar*, parlem de *conversió per categorització*, mentre que en els casos de *camí*/*caminar* parlem de *conversió per recategorització*.

En la majoria de casos, les dues solucions (la verbal i la nominal) tenen la mateixa morfologia (*toc* i *tocar* tenen com a arrel [*toc*]; *salt* i *saltar* tenen com a arrel [*salt*]; *xoc* i *xocar* tenen com a arrel [*xoc*]; *raig* i *rajar* tenen com a arrel [*raig*]; etc.). Tanmateix, també hi ha casos d'al·lomorfia. Així, a *permís* i a *somrís* hi ha, com a arrel, els al·lomorfs [*permís*] o [*somrís*], mentre que a *permetre* i *somriure* hi ha, com a arrel, els al·lomorfs [*permet*] i [*somriu*]. Semblantment, tenim el substantiu *acte* (arrel: [*act*]) i el verb *actuar* (arrel: [*actu*]). En el cas de *joc* i *jugar* es pot explicar per al·lomorfia o bé per al·lofonia.

En aquesta tesi també hem vist que els prefixos cultes *trans-*, *re-* i *des-* (i altres prefixos patrimonials, com *a-*) adjuntats a verbs fan que els verbs puguin ser objecte d'una conversió: *portar* > *portada* però *transport* i *report*; *collir* > *collita* però *recull*; *baixar* > *baixada* però *rebaix*; *gelar* > *gelada* però *desgel*; etc.

A banda, alguns substantius d'acció i efecte poden recategoritzar-se i crear verbs de segona generació, de manera que es pot considerar que, en la recategorització, aquests mots han esdevingut binespecificats categorialment: *fondre* > *fusió* > *fusionar*; *reportar* > *reportage* > *reportatjar*; *col·lidir* > *col·lisió* > *col·lisionar*; *oferir* > *oferta* > *ofertar*. El verb de segona generació sorgeix quan el verb primitiu ha desaparegut (cas de *col·lisionar*) o bé quan convé fer una distinció semàntica (cas de *fusionar*). Es podria considerar una regla lèxica, però no s'ha de perdre de vista que els condicionants morfològics poden ajudar a la creació d'aquests verbs per efecte de la regularització, és a dir, que la llengua va abandonant verbs de la II conjugació per tal de tenir-ne de la III conjugació.

4. L'habilitació gramatical

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

El tercer procediment per a obtenir substantius d'acció i efecte és l'habilitació gramatical d'una forma verbal impersonal. L'habilitació més usual és la del participi de passat. En català, bàsicament, s'habilita la forma femenina: *caure* > *caiguda* 'el fet de caure'; *pujar* > *pujada*; *enganxar* > *enganxada*; *remetre* > *remesa*. És un recurs d'una gran vitalitat i a vegades es reserva per a sobretot substantius d'acció i efecte que incorporen un matís de brusquedat, vehemència, exageració, etc. Tot i això, es poden trobar casos masculins: *acabar* > *acabat*, *rentar* > *rentat*. Com han fet notar diversos autors, la forma masculina expressa més aviat l''efecte'; en canvi, la forma femenina expressa tant l''acció' com l''efecte'. S'ha apuntat, també, que l'ús del masculí per a indicar 'acció' s'explica per influència l'espanyol; de fet, en aquesta llengua s'usa més el participi de passat masculí que el femení, indicant precisament 'acció'. Finalment, hem d'afegir que no ens sembla adequat defensar l'existència *-ad*+F; altrament, caldria donar una altra explicació per a substantius d'acció i efecte com *oferta* (d'*oferir*), *caiguda* (de *caure*) o *remesa* (de *remetre*).[3]

Un segon cas d'habilitació és la de l'infinitiu. En català antic es podia col·locar una oració d'infinitiu (o un infinitiu sol, si no duia complements) en posició de substantiu. Aquest recurs s'ha anat perdent —com a totes les llengües romàniques llevat de l'espanyol—, però han quedat alguns casos fossilitzats que són substantius a tots els efectes: *un sopar*, *un dinar*, *el benestar*, *el poder*, *el plaer* (amb una forma antiga de l'infinitiu), *els deures*, *el somriure*, *el soterrar* 'l'enterrament', *el dir de la gent*, *fer un beure*, etc. En tots aquests casos podem parlar pròpiament de substantius, ja que es comporten morfològicament i sintàcticament com a tals.

El participi de present també es pot habilitar: *romandre* > *el romanent* 'allò que roman', *resultar* > *la resultant* 'el resultat'. És, però, un recurs poc rendible.

També es poden habilitar adjectius deverbals, generalment en la seva forma femenina. Bàsicament es tracta de tres menes d'adjectius:

a) Els adjectius amb el sufix *-ori*: *operatòria de targeta*, *el postoperatori*, *recordatori*.

b) Els adjectius amb el sufix *-iv*: *operativa de targeta*, *prospectiva*, *directiva*.

c) Els adjectius amb *-'ic* (d'aquests, però, n'hi ha molt pocs): *analítica* 'anàlisi'.

5. Altres recursos

Per a la formació de substantius d'acció i efecte hi ha altres recursos marginals. Així, en l'expressió de dos verbs conjuntament, el substantiu d'acció i efecte es pot formar mitjançant les formes conjugades de 3a persona i unides per una còpula (*anar i venir* > *vaivé*; *entrar i sortir* > *entra-i-surt*; *estirar i arronsar* > *estira-i-arronsa*).

No és estrany, tampoc, que el català tingui substantius d'acció i efecte manllevats

[3] Si bé per truncació i habilitació s'ha format un sufix *-ad*+F, però que és diferent de l'habilitació del participi de passat —encara que en provingui— per tal com s'adjunta a primitius substantus (*rucada*, *colzada*, etc.).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

d'altres llengües: *entente* 'entesa', *aggiornamento* 'actualització', *aquaplàning* 'planatge en aigua', *crescendo* 'creixement', etc. En tots aquests casos, el nom s'assembla força al verb corresponent i, per tant, es pot considerar que hi ha una mínima correspondència entre les arrels del verb català i de l'estrangerisme.

Els verbs estatius i els verbs esdevenimentals generen un substantiu d'estat a partir del participi de present (terminat en *-nt*) adjuntant-hi el sufix nominalitzador *-'i* (CABRÉ I CASTELLVÍ & RIGAU 1986: 68-69): *esser* > *essència*; *tenir* > *tinença*; *conèixer* > *coneixença*; *semblar* > *semblança*. Aquests substantius d'estat, en determinades circumstàncies, poden arribar a utilitzar-se com a substantius d'acció i efecte (*influència*, per exemple).

Finalment, hi ha el que podem anomenar *quasisufixos*. Són terminacions que poden interpretar-se com a sufixos que han deixat d'operar, i per tant de rendibilitat nul·la. A vegades, però, no hi ha evidència que ni tan sols funcionessin com a sufixos en un passat, i per tant l'existència d'alguns mots acabats més o menys iguals es podria interpretar com una coincidència). Com a exemples tenim: *ballar* > *ballaruga*, *xerrar* > *xerrameca*; *brindar* > *brindis*; *fregir* > *fritel·la*; *bullir* > *bollitori*; *cridar* > *cridòria*; *reprimir* > *reprimenda*; *xerrar* > *xerrameca*; *cantar* > *cantarella*; *regir* > *règim*; *mullar* > *mullena*; *fugir* > *fugina*; *untar* > *untel·li*; *indicar* > *indici*; etc. Cal reconèixer que és difícil establir una separació entre quasisufixos i sufixos poc productius, i algun cas es troba al límit, com el sufix *-oll*, gens productiu a excepció d'Eivissa (RIBES I MARÍ 2005).

6. Condicionants per a la tria

6.1. Regles i restriccions

En l'àmbit de l'obtenció dels substantius d'acció i efecte hi ha —com en altres àmbits de la morfologia— regles i restriccions. Algunes han estat reportades per altres autors. Així, Cabré i Castellví (1994) indica que, en la sufixació, hi ha alguna limitació segons la conjugació del primitiu; i Rigau (1990) fa notar que els verbs inacusatius solen tenir, com a substantiu d'acció i efecte, el participi de passat habilitat en forma femenina. En aquesta tesi donem compte de tres d'aquestes regles o restriccions:

a) El català crea molts verbs adjuntant prefixos o sufixos verbalitzadors a adjectius i substantius. Hem observat que alguns d'aquests prefixos o sufixos verbalitzadors poden regir un determinat sufix (bàsicament, *-ment* o *-ció(n)*) quan el verb ha de nominalitzar. Alguns exemples són *a-* i *en-*, que regeixen el sufix *-ment* (*agermanar* > *agermanament*); *-'fic(ar)*, que regeix *-ció(n)* (*panificar* > *panificació*); i *-itz(ar)*, que regeix *-ció(n)* (*realitzar* > *realització*). Si hi ha excepcions a aquestes regles és perquè n'hi actuen altres. Per exemple, no existeix **analització* (derivat d'*analitzar*) perquè ja existeix prèviament *anàlisi*. Igualment, tenim *merceritzatge* i *cotonitzatge* amb *-atg* perquè el camp semàntic tèxtil prefereix en un alt grau aquest sufix.

b) També hem observat que amb verbs que resulten de la conversió d'un sintagma preposicional (*ensalar*, *aterrar*) no es pot recórrer a la conversió per

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

a generar el substantiu d'acció i efecte (**ensal*, **aterro*). Formes com *enfoc* són considerades per diversos autors com a castellanismes (l'espanyol sí que té la possibilitat de de dir *embarque* o *enfoque*).

c) Finalment, també hem observat que, en els verbs de la III conjugació, els que no tenen extensió (*dormir*, *morir*), els que tot i tenir-la no la tenien antigament (*parir*) i els que en alguns dialectes —valencià, tortosí, baleàric i alguerès— no la tenen tot i tenir-la en altres dialectes (*ferir*, *vestir*, *llegir*, *tenyir*) formen el substantiu d'acció i efecte amb l'habilitació del participi de passat en femení (*dormida*, *mort*, *parida*, *ferida*, *vestida*, *llegida*, *tenyida*), sens perjudici que hi pugui haver alguna altra forma possible. En canvi, els verbs de la III amb extensió opten generalment pel sufix *-ment*.

6.2. Aleatorietat

Tot i que es detecten regularitats i tendències, també hem observat que hi ha una certa aleatorietat en la tria de recurs nominalitzador. Això es comprova sobretot amb els sufixos *-ment* i *-ció(n)* (algun cop s'ha generat un doblet, com *acusació* i *acusament* o *degollació* i *degollament*) i en la conversió (en principi no es pot explicar per què un verb participa de la conversió i un altre no), però també en altres casos (per exemple, *xiuladissa* i *xiuladera*, que són sinònims).

Es pot dir que allò que fa que la llengua opti per un recurs nominalitzador o per un altre depèn de l'aplicabilitat de les regles o tendències: és potser el que Iordan & Manoliu (1972), davant el panorama general de les llengües romàniques, anomenen *actitud d'una llengua*, oposada al que en podríem dir *sistema*. Així, a priori, el sistema romànic permet utilitzar diversos recursos; l'actitud de cada llengua tendeix a potenciar un recurs o un altre per a uns determinats casos quan hi ha més d'una opció. Aquesta *actitud* permetria explicar l'extensió del sufix *-ció(n)* (ja hem vist que la influència de l'espanyol hi pot haver ajudat) o la reticència a usar la conversió en determinats casos (a diferència de l'espanyol, més lliure en aquest sentit).

7. Semàntica

7.1. Traslació semàntica

Considerem que els recursos descrits adés en realitat serveixen per a crear substantius d'acció; i que, per traslació semàntica, noms ja creats poden expressar, de manera gairebé automàtica, l'efecte. Aquesta explicació es basa en diverses consideracions, entre les quals que el català expressa l'acció i l'efecte mitjançant substantius obtinguts amb el mateix recurs (els mateixos sufixos, les mateixes habilitacions, etc.), sense cap recurs distint per a generar substantius d'efecte. Això no treu que, en algun cas, algun recurs s'hagi especialitzat o reservat per a un dels dos sentit, l'acció o l'efecte. Pensem sobretot en el sufix *-ur*+F, habitualment reservat per a expressar l'efecte; en l'habilitació del participi de passat, que segons Marquet (1993*a*) en masculí sol expressar l'efecte; i en l'habilitació de l'infinitiu, que bàsicament es refereix a l'acció.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Tanmateix, aquesta tendència a l'especialització s'ha de considerar com a tal, ja que hi ha casos en què s'expressa l'altre sentit (*L'obertura de l'acte acadèmic* fa referència a una acció, per exemple). També pot passar que un mateix verb es relacioni amb dos substantius, i que l'un s'especialitzi per a un sentit i l'altre per a l'altre; però aquest fet pot considerar-se un accident de cada mot ja format.

Aquesta proposta descriptiva té l'avantatge que permet explicar per què aquest tipus de substantius també indiquen la 'tècnica', el 'lloc on es fa una cosa', el 'document on es consigna que es fa una cosa', etc.

7.2. Especialitzacions semàntiques i d'ús

L'aleatorietat de què hem parlat adés fa que pugui haver-hi diferents substantius d'acció i efecte relacionats amb un mateix verb, com ara *fosa* i *fusió*, relacionats amb *fondre*. Dos verbs pertanyen a una família lèxica amb abundants substantius d'acció i efecte són *empeltar* (*empelt*, *empeltada*, *empeltatge*, *empeltament* i *empeltació*) i *fregar* (*frec*, *frega*, *fricció*, *fregadís*, *fregadissa* i *fregament*). Que hi hagi més d'un substantiu d'acció i efecte permet que, en alguna ocasió —però no necessàriament de manera sistemàtica—, es pugui establir una especialització semàntica. Així, un derivat amb el sufix *-atg* es reserva per a indicar la 'tècnica' (*tapatge*, *premsatge*) mentre que un derivat amb el sufix *-ment* indica l''acció' en sentit neutre (*tapament*, *premsament*). Igualment, l'habilitació del participi de passat en femení indica l''acció' (*tapada*, *premsada* o *premuda*) i l'habilitació del participi de passat en masculí indica el 'resultat' (*tapat*, *premsat*).

Hi ha substantius d'acció i efecte que es troben en determinades locucions (a vegades es troben en una posició més lliure i en locucions, però a vegades només es troben en locucions). I també n'hi ha que, en determinades construccions, tenen un sentit específic. Així, *xarra* ocorre a l'expressió *tenir xarra* 'tenir capacitat de parlar molt, ser xarraire' (Camp de Tarragona), però no pas en altres contextos; el mot *frec* se sol usar en l'expressió *a frec de* 'molt acostat'; segons el DIEC2, *pac* només apareix en l'expressió *en pac de* 'en recompensa de'; segons el GDLC, el mot *fugina* només s'usa en l'expressió *fer fugina* 'fer campana, fer pila'; i, segons el mateix diccionari, el mot *clucaina* només s'usa en l'expressió *fer la cluaina* 'tancar els ulls en morir'. En tot cas, aquesta especialització es pot considerar, en la majoria de casos, postmorfològica. És a dir: pot ser que el mot s'utilitzi només en un context concret. Això es pot plantejar en aquests termes perquè no hi ha una relació entre recurs nominalitzador i ús especialitzat.

8. Aplicacions pràctiques

8.1. Reflexions sobre el control de la morfologia lèxica

En el camp de la formació neològica de mots —com en d'altres camps— hi ha hagut una forta influència de l'espanyol i del francès sobre el català. Si tenim en compte que cada llengua hauria de desenvolupar els seus propis recursos de creació neològica, haurem de parlar d'un *canvi induït*, és a dir, un canvi motivat per influència externa.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Aquest canvi induït pot haver afectat peces lèxiques concretes, però també tot un procés de formació de mots.

Considerem que és necessari que el català tingui una política de formació de neologismes controlada i dirigida per especialistes (el Termcat; l'Institut d'Estudis Catalans; els serveis lingüístics universitaris; etc.). A causa de la influència més amunt esmentada, és lògic que hi hagi un control i, en definitiva, una política de decisió terminològica (LÜDTKE 1983).

> "La recerca de la genuïnitat i una línia d'acció orientada a aconseguir una llengua que mantingui respecte a les llengües veïnes la distància normal [...], és a dir la distància pròpia del veïnatge sense subordinació, són avui dia objectius tan legítims com desitjables." (BIBILONI 1987: 13)

Una de les aplicacions immediates d'aquest control ha estat l'establiment de les normes de formació de substantius d'acció i efecte en català, amb què, partint de la realitat (vitalitat del sufix *-ment* o de l'habilitació del participi de passat en femení), s'han imposat tendències (reviscolament del sufix *-atg*) i s'han restringit vies que es consideren inadequades (habilitació del participi de passat en masculí per a expressar 'acció'). Al capdavall, des del punt de vista normatiu la creació neològica pot controlar-se: com es fa en la sintaxi, per exemple.

8.2. Reflexions sobre la representació lexicogràfica

Una aplicació lexicogràfica —com és un diccionari— pot donar compte de la relació entre un verb i el(s) corresponent(s) substantiu(s) d'acció i efecte, incloses les especialitzacions semàntiques que hi hagi (CATALÀ 1996: 66). La lexicografia catalana moderna —deutora de Fabra i el seu DGLC— sol definir el verb a partir dels seus propis trets semàntics, i sol definir el substantiu d'acció i efecte amb la perífrasi *acció i efecte de V*[4] (que altres tradicions lexicogràfiques properes també coneixen). Aquesta sistema de definició, anomenat *semocomponencial* (ALSINA [*et al.*] 1994: 318),[5] permet sistematitzar una part del lèxic que ha de rebre un tractament lexicogràfic específic. En la lexicografia catalana, però, encara hi ha algunes irregularitats, com ara:

a) Algunes definicions mantenen el descriptor *el fet de*. Els diccionaris posteriors a Fabra han anat canviant aquest descriptor a favor de la regularització, però encara trobem articles lexicogràfics de diccionaris recents que el mantenen. Els lexicògrafs, però, poden adduir que potser en algun cas és més pertinent

[4] Fabra usa aquest sistema, però a partir del diccionari de l'Enciclopèdia es fan dues subentrades diferents: *acció de V* i *efecte de V*. Martínez de Sousa (1995) es felicita d'aquesta innovació, ja que considera un encert separar les dues accepcions.

[5] La definició semocomponencial és aquella que té com a descriptor no pas un hiperònim del definit, sinó un mot de caràcter metalingüístic. El descriptor *acció* o *efecte* n'és una mostra, però també ho és el mot *qualitat* en la definició *qualitat de...* en substantius abstractes derivats d'adjectius (*agradabilitat*, *possibilitat*, *lletgesa*, etc.). Els adjectius derivats d'altres mots també solen estar definits com a *relatiu o pertanyent a X*. Dubois & Dubois (1971: 50) anomenen aquest tipus de descriptors *nomenclatura semàntica genèrica*.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

emprar el descriptor *fet*, que és més adequat per al que significa en realitat el mot en qüestió.

b) La definició semocomponencial s'aplica sistemàticament en substantius d'acció i efecte derivats que són regulars (sufixació amb *-atg*, *-ment* i *-ció(n)*) o habilitats (participi de passat). Ara bé, en el cas dels substantius d'acció i efecte obtinguts per conversió (*tast/tastar*, *crit/cridar*) aquest recurs no s'aplica regularment: a vegades hi trobem la definció semocomponencial i a vegades es defineixen el substantiu i el verb de manera independent. En el cas de la sufixació més irregular (per exemple, amb *-all*) pot ser que hi trobem la definició semocomponencial i pot ser que no. Finalment, en substantius d'acció i efecte obtinguts amb un recurs inusual (per exemple, els quasisufixos preaccentuats: *vàlua*, *pèrdua*, *incendi*, etc.) es dóna més valor a la semàntica i en general es prescindeix de la definició semocomponcial. En l'infinitiu habilitat també hi ha més irregularitat, encara que això s'explica pel significat específic que pot agafar un infinitiu habilitat (*sopar* o *soterrar* és un acte, *plaer* és un sentiment, etc.).

c) El GDLC, de caràcter més tècnic que la resta de diccionaris generals catalans, defineix en algun cas un verb com a *fer un N*, on *N* és el substantiu d'acció i efecte derivat amb *-ment*, *-ció(n)* o *-atg*. Aquesta opció s'explica perquè la definició del concepte es fa a través del substantiu.

d) En el cas dels verbs de segona generació, ens trobem amb verbs que tenen definició pròpia —i el substantiu té la definició semocomponencial (*acció i efecte de V*)— i verbs que estan definits amb la locució *fer un N*.[6] En aquest cas, no seria una definició *semocomponencial* sinó *morfosemàntica*.

e) En terminografia s'hi afegeix un problema intrínsec d'aquesta disciplina. La lexicografia general recull els mots existents en la llengua; i si hi ha *solidificar* i *solidificació*, s'incorporen tots dos al nomenclàtor (i després s'hi aplica un sistema de definició tancat i preestablert, com és el cas de la definició semocomponencial). Ara bé, en la lexicografia especialitzada es recullen conceptes expressats lingüísticament; i *solidificar* i *solidificació*, des del punt de vista terminològic, fan referència al mateix concepte. Per tant, en l'edició d'un vocabulari tècnic convé determinar si cal incloure-hi només substantius, o bé si cal incloure-hi la forma més usada pels especialistes.[7]

[6] Bosque & Masullo (1998) fan veure que els verbs de segona generació o els obtinguts per conversió són definits de manera diferent dels verbs que donen substantius d'acció i efecte per derivació: "Conceptual prominence of abstracts nouns is implicity recognised by lexicographers. Dictionaires define these verbs as derived from their respective nouns, rather tan viceversa: a. *Temer* ('fear') is defined as «feel fear», rather thant *temor* ('fear') as «the state of fearing»; b. *Respetar* ('respect') is defined as «have respect», rather than *respeto* ('respect') as «the feeling of respecting»." Alsina [*et al.*] (1994) argumenten que la variació del descriptor té raó de ser per l'estructura morfològica del verb (per exemple, si és de segona generació).

[7] A l'LBEV, per exemple, s'hi consignen només els substantius d'acció i efecte perquè hi ha problemes morfològics per a establir-los (*premsat, desfangat, desgorjat*), cosa que no ocorre amb els verbs.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Bibliografia

ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de Borja (1926-1962). *Diccionari català-valencià-balear*. Palma: Moll, 10 volums [DCVB].

ALEGRE, Montserrat (1991). *Dialectologia catalana*. Barcelona: Teide.

ALOMAR, Antoni I. (2003). "*Conró, ofegor, faralló*", *Línia directa VIII*. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears, pàg. 58-59.

ALOMAR, Antoni I.; MELIÀ, Joan (1999). *Proposta de model de llengua per a l'escola de les illes Balears*. Palma: COFUC / Moll.

ALONSO, Araceli (2003). *Descripción y análisis de los sufijos nominalizadores en el área de medio ambiente*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra [tesi doctoral].

ALSINA, Àlex (2002). "L'infinitiu", dins SOLÀ (2002), vol. III, pàg. 2389-2454.

ALSINA, Victòria; SOL, Lluís; SOLER, Joan (1994). "Una tipologia de la definició lexicogràfica aplicada al DGLC", *Caplletra*, 17, pàg. 311-324.

ALVAR, Manuel (1995). *La formación de palabras en español*, 2a ed. Madrid: Arco/Libros.

ARAMON, Ramon (1982). "Prefaci", dins DLC3, pàg. 9-11.

ARANDA, Antonio (1990). *La expresión de la causatividad en español actual*. Zaragoza: Pórtico.

ARMENGOL, Ferran (2000). "*Directriu*/*directiva*: aproximació a un terme jurídic conflictiu", *Revista de Llengua i Dret*, 33, pàg. 9-22.

ARNTZ, Reiner; PICHT, Heribert (1995). *Introducción a la terminología*. Madrid: Pirámide. [Títol original: *Einführung in die Terminologiearbeit* (1989). New York / Zurich / Heildesheim: Georg Olms Verlag.]

ARONOFF, Mark (1976). *Word formation in generative grammar*. Cambridge: MIT Press.

ARONOFF, Mark (1983). "Potential words, actual words, productivity and frequency", *Proceedings of the International Congress of Linguistics*, 13, pàg. 163-171.

ARONOFF, Mark; ANSHEN, Frank (1998). "Morphology and the lexicon: lexicalization and productivity", dins SPENCER & ZWICK (1998), pàg. 237-247.

AZPIAZU, Susana (2004). "Un caso especial de recategorización del contenido proposicional: la nominalización regresiva", *Lingüística Española Actual*, XXVI/1, pàg. 111-142.

BADIA, Montserrat (2001). "Vocals pròpies del sistema tònic en el sistema àton del català central", *Llengua & Literatura*, 12, pàg. 127-142.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1984). *Gramàtica històrica catalana*, 2a ed. València: 3i4.

BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1962). *Gramática catalana*. Madrid: Gredos, 2 volums.

BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1991). "Els «nomina actionis» dins el *Diccionari general* de Pompeu Fabra. Situació i suggeriments", *Estudis de llengua i literatura. Homenatge a Josep Roca-Pons*. Barcelona / Indiana: Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Indiana University, pàg. 23-42.

BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1994). *Gramàtica de la llengua catalana. Descriptiva, normativa, diatòpica, diastràtica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1995). "Introducció. Gestació, història, contingut i formes d'aquest diccionari", DIEC1, pàg. XI-XL.

BADIA, Jordi; CASELLAS, David; MARQUET, Lluís (1998). *Resolguem dubtes*. València: 3i4.

BADIA, Toni; VIDAL, Jesús (1990). "Una aplicación del concepto de *aktionsart* a las nominalizaciones", *Actas del Congreso de la Sociedad Española de Lingüísica. XX Aniversario*. Madrid: Gredos, pàg. 853-862.

BAIÀ, M. Rosa; BERNAL, Elisenda; CABRÉ I CASTELLVÍ, M. Teresa (2000). "La sufixació nominal amb *-ada* en català", *Actes du XXIIe Congrès International de Linguistique et de Philologie Romanes*, vol. IV. Tübingen: Niemeyer, pàg. 85-91.

BARRI, Montserrat (1999). *Aportació a l'estudi dels gal·licismes del català*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

BASTARDAS, Joan (1996). *Diàlegs sobre la meravellosa història dels nostres mots*. Barcelona: Edicions 62.

BASTARDAS, Joan (2000). *Substantius usats en sentit figurat com a qualificadors de persona*. Barcelona: Societat Catalana de Llengua i Literatura.

BELLETTI, Adriana; RIZZI, Luigi (1988). "Psych-Verbs and Theta Theory", *Natural Language and Linguistic Theory*, 6, pàg. 291-352.

BELTRAN, Joan S. (1986). *L'estàndard occidental. Una proposta sobre l'estàndard català a les terres del darrer tram de l'Ebre*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

BENIERS, Elisabeth (1977). "La derivación de substantivos a partir de participios", *Nueva Revista de Filología Española*, XXVI, pàg. 316-331.

BERNAL, Elisenda (1997). *Els sufixos verbalitzadors del català. Descripció sintacticosemàntica*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra [tesi de llicenciatura].

BERNAL, Elisenda (2000). *Els sufixos verbalitzadors en català. Relacions semàntiques i diccionari*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra [tesi de doctorat].

BERNAL, Elisenda (2001). "Formació de paraules i lexicografia bilingüe", *Estudis de lexicografia 1999-2000*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra.

BESORA, Jordi [*et al.*] (1993). *Diccionari d'escalada esportiva*. Barcelona: Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya [DEscEsp].

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

BIBILONI, Gabriel (1987). "L'estandardització de la llengua catalana. La tasca feta i la tasca a fer", *Papers de sa Torre. Aplecs de Cultura i Ciències Socials*, 33, pàg. 5-15.

BIBILONI, Gabriel (1997). *Llengua estàndard i variació lingüística*. València: 3i4.

BIBILONI, Gabriel (2002). "Elisió de *-n* i *-r*, distribució de ròtiques i altres fenòmens consonàntics en el mot", dins SOLÀ (2002), vol. I, pàg. 271-285.

BLAS, Marta de (1995). *Lèxic bàsic acadèmico-administratiu*. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya.

BLASCO, Eduard (1982). "Entorn dels temps verbals i els conceptes d'«aspecte», «aktionsart» i «estadi» en català", *Els Marges*, 25, pàg. 109-114.

BLASCO, Eduard (1984). *Grammatica storica del catalano e dei suoi dialetti con speciale riguardo all'Algherese*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.

BOGNER, Carme; GALÍ, Rosa; SOLER, Joan (1992). "El diccionari de Coromines (DECat) i el lèxic conflictiu", dins SOLÀ (1992), pàg. 153-181.

BONET, Eulàlia; LLORET, Maria-Rosa (1998). *Fonologia catalana*. Barcelona: Ariel.

BONET, Sebastià (1997-1998). [Apunts de l'assignatura] *Tipologies de la subcategorització verbal*. Barcelona: Universitat de Barcelona (Programa de Doctorat "Descripció i Variació") [exemplar multicopiat].

BONET, Sebastià; SOLÀ, Joan (1986). *Sintaxi generativa catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

BORDELOIS, Yvonne (1996). "Afijación y estructura temática: *-Da* en español", *La formación de palabras*. Madrid: Taurus, pàg. 162-179.

BOSQUE, Ignacio; MASULLO, Pascual J. (1998). "On verbal quantification in Spanish", *Studies of Central Romance Languages. Proceedings of the III Symposium on the Syntax of Central Romance Languages*. Girona: Universitat de Girona.

BOVER, August (1996). *Diccionari dels gentilicis catalans*. Barcelona: Edicions 62.

BOVER, Jordi [*et al.*] (2003). *Terminologia de fires i congressos*. Barcelona: Termcat [TFCong].

BOVER, Jordi; GARCÍA, Jordi (2004). *Terminologia de recursos humans*. Barcelona: Termcat [TRecHum].

BOVER, Jordi; SADURNÍ, Judit (2004). *Terminologia notarial*. Barcelona: Termcat [TNot].

Bozzo, Maria (1990). *Vocabulari de joieria*. Barcelona: Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya [VJoi].

BRUGUERA, Jordi (1984). "Algunes qüestions sobre la normativa del lèxic", dins CABRÉ I CASTELLVÍ [*et al.*] (1984), pàg. 37-49.

BRUGUERA, Jordi (1986). *Història del lèxic català*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

BRUGUERA, Jordi (1992). *Diccionari ortogràfic i de pronúncia*, 2a ed. Barcelona: Enciclopèdia Catalana [DPron].

BRUGUERA, Jordi (1996). *Diccionari etimològic*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana [DEt].

BRUGUERA, Jordi (2000). *Diccionari de dubtes i dificultats del català*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana [DDDC].

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

BRUGUERA, Jordi (2001). "Sufixos fòssils en català", *Estudis de llengua i literatura catalanes*, vol. XLII. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 333-372.

BRUGUERA, Jordi (2006). *Diccionari de la formació de mots*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

BRUMME, Jenny (1988-1989), "Modernització del lèxic polítco-social", *Llengua & Literatura*, 3, pàg. 193-264.

CABRÉ I CASTELLVÍ, M. Teresa (1985). "La competència lèxica", *Com*, 7, pàg. 30-33.

CABRÉ I CASTELLVÍ, M. Teresa (1986). "La nominalització de radicals adjectius. Aspectes de lexicologia descriptiva", *Estudis de llengua i literatura catalanes*, vol. XII. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 123-154.

CABRÉ I CASTELLVÍ, M. Teresa (1987). "Normalització terminològica", *Actes de les Segones Jornades d'Estudi de la Llengua Normativa*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 49-88.

CABRÉ I CASTELLVÍ, M. Teresa (1992*a*). "Qüestions de lexicologia: a propòsit dels noms de cop", *Miscel·lània Sanchis Guarner I.* Barcelona / València: Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Universitat de València, pàg. 337-354.

CABRÉ I CASTELLVÍ, M. Teresa (1992*b*). *La terminologia. La teoria. Els mètodes. Les aplicacions.* Barcelona: Empúries.

CABRÉ I CASTELLVÍ, M. Teresa (1994). *A l'entorn de la paraula*. València: Universitat de València, 2 volums.

CABRÉ I CASTELLVÍ, M. Teresa (1997). "La terminologia catalana: correcció i adequació", *Estudis de Llengua i Literatura en Honor de Joan Veny*, vol. I. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 291-309.

CABRÉ I CASTELLVÍ, M. Teresa (2002). "La derivació", dins SOLÀ (2002), vol. I, pàg. 731-774.

CABRÉ I CASTELLVÍ, M. Teresa; FREIXA, Judit; SOLÉ, Elisabeth [1997]. "A la limite des mots construits possibles", *Silexicales* [*Mots possibles et mots existants. Forum de morphologie (1ères rencontres)*], 1, pàg. 67-78.

CABRÉ I CASTELLVÍ, M. Teresa; FREIXA, Judit; SOLÉ, Elisabeth [ed.] (2000). *La neologia en el tombant de segle. I Simposi sobre Neologia (18 de desembre de 1998). I Seminari de Neologia (17 de febrer de 2000)*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra.

CABRÉ I CASTELLVÍ, M. Teresa; MARTÍ, Joan; PONS, Lídia; SOLÀ, Joan [ed.] (1984). *Problemàtica de la normativa del català. Actes de les Primeres Jornades d'estudi de la llengua normativa*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

CABRÉ I CASTELLVÍ, M. Teresa; RIGAU, Gemma (1986). *Lexicologia i semàntica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

CABRÉ MONNÉ, Teresa (1993). *Estructura gramatical i lexicó: el mot mínim català*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona [tesi doctoral].

CABRÉ MONNÉ, Teresa (2002). "Altres sistemes de formació de mots", dins SOLÀ (2002), vol. I, pàg. 889-932.

CABRÉ MONNÉ, Teresa; MATEU, Jaume (1998). "Estructura gramatical i normativa lingüística: a propòsit dels verbs psicològics en català", *Quaderns. Revista de*

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Traducció, 2, pàg. 65-81.

CALVO, Julio (1986). *Substantiu i adjectiu*. València: Universitat de València.

CAMPS, Oriol (1983). "Destinació/destí", *Llengua i Administració*, 5, pàg. 3.

CAMPS, Oriol (1994). *Parlem del català*. Barcelona: Empúries.

CAROD-ROVIRA, Josep-Lluís (1996). "La llengua i el vi", *Seminari d'Estiu d'Enologia i Viticultura*. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili [exemplar multicopiat].

CARRERA, Josefina (2001). "La normativització del català modifica els hàbits fonètics dels parlants?", *Llengua & Literatura*, 12, pàg. 175-199.

CASANOVA, Emili (1984). "Sobre la moció del sufix -ISTE/-ISTA", *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, IX, pàg. 259-267.

CASANOVA, Emili (1992). "Grup fonètic dèbil i préstec: a propòsit dels reflexos de *-ticum* en català", *Miscel·lània Sanchis Guarner I*. Barcelona / València: Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Universitat de València, pàg. 391-413.

CASASSAS, Oriol; RAMIS, Joaquim (1993). *La medicina preventiva en la pràctica assistencial, dit entre nosaltres*. Barcelona: Departament de Sanitat i Seguretat Social, Generalitat de Catalunya ("Reculls Lexicogràfics Berenguer Sarriera", 4).

CASASSAS, Oriol; RAMIS, Joaquim (1995). *La pneumologia al peu de la lletra*. Barcelona: Departament de Sanitat i Seguretat Social, Generalitat de Catalunya ("Reculls lexicogràfics Berenguer Sarriera", 9).

CASELLAS, David (2001). "*-Ing*: l'aparició d'un nou sufix?", *Llengua Nacional*, 34, pàg. 20.

CASTELLÀ, Josep M. (2002). *La complexitat lingüística en el discurs oral i escrit: densitat lèxica, composició oracional i connexió textual*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra [tesi doctoral].

CASTELLANOS, Carles; FERRÀNDIZ, Eulàlia (1986). *Diccionari d'informàtica*, 2a ed. Barcelona: Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona [DInf1].

CASTELLANOS; Carles: CASTELLANOS, Rafel (1984). *Diccionari català-francès*, 2a ed. Barcelona: Enciclopèdia Catalana [DCF].

CATALÀ, Natàlia (1996). "Tipología verbal y lexicografía", *Léxico y diccionarios*. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili, pàg. 55-96.

CDI = *Collins diccionario inglés* (1993)

CED = *Collins English dictionary* (1994)

CHANTRAINE, Pierre (1979 [1933]). *La formation des noms en grec ancien*. Paris: C. Klincksieck.

CHEVALIER, J. C. [ed.]. (1976). *Grammaire transformationnelle: syntaxe et lexique*. Lille: Presses Universitaires.

CHOMSKY, Noam (1965). *Aspects of the theory of syntax*. Massachussets / Cambridge: MIT Press. [Traducció espanyola: *Aspectos de la teoría de la sintaxis* (1970). Madrid: Aguilar.]

CHOMSKY, Noam (1970). "Remarks on nominalization", *Reading in English transformational grammar*. Massachussets: Waltham. [Traducció espanyola: *Semántica y sintaxis en la lingüística transformatoria* (1974). Madrid: Alianza.]

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

Cinc mil refranys catalans i frases fetes, populars (1965). Barcelona: Millà.

CLAVERÍA, Gloria; TORRUELLA, Joan (1993). "Formación de términos léxicos especializados de la lengua española", dins SAGER, J. C. (1993), pàg. 315-345.

CLIMENT, Salvador [*et al.*] (2002). *Lexicografia i terminologia*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.

CLUA, Esteve (2002). "Gènere i nombre en els noms i en els adjectius", dins SOLÀ (2002), vol. I, pàg. 483-534.

COHEN, David (1993). *El aspecto verbal*. Madrid: Visor Libros.

Collins diccionario inglés, 3a ed. (1993). London: HarperCollins [CDI].

Collins English dictionary, 3a ed. (1994). London: HarperCollins [CED].

COLOMER, Rosa; FARGAS, Xavier (2003). "El tractament dels manlleus en la terminologia catalana: criteris i noves perspectives", *Revista de Llengua i Dret*, 40, pàg. 61-88.

COLOMINA, Jordi (1985). *L'alacantí. Un estudi sobre la variació lingüística*. Alacant: Diputació d'Alacant / Institut d'Estudis Juan Gil-Albert.

COLOMINA, Jordi (1993). "La contribució dels dialectes a la fixació d'un model estàndard", *I Jornades de Sociolingüística: "La llengua estàndard"*. Alcoi: Ajuntament d'Alcoi, pàg. 11-38.

COLOMINA, Jordi (1996). "La simplificació dels grups consonàntics finals en català", *Actes del X Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 195-224.

COLOMINAS, Carme (2003). "La representació semàntica de les construccions de suport en català", dins PUSCH, Claus D.; WESCH, Andreas [ed.] (2003). *Verbalperiphrasen in den (ibero-)romanischen Sprachen = Perífrasis verbals en les llengües (ibero-)romàniques = Perífrasis verbales en las lenguas (ibero-)románicas*. Hamburg: Helmut Buske, pàg. 207-216.

COMISSIÓ DE LEXICOGRAFIA DE LA SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA (1996 [1984-1996]). *Què cal saber? Fitxes lexicogràfiques de la Societat Catalana de Biologia*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

COMISSIÓ LEXICOGRÀFICA (1996). *El català en els projectes d'enginyeria. Pautes i exemples*. Barcelona: Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya.

CONFAIS, Jean-Paul (1990). *Temps. Mode. Aspect. Les approches des morphèmes verbaux et leurs problèmes à l'exemple du français et de l'allemand*. Tolouse: Presses Universitaires du Mirail.

CORBERA, Jaume (1981). "Gal·licismes a la Vall de Sóller", *Randa*, 12, pàg. 81-88.

CORBIN, Danielle (1976) "Peut-on faire l'hypothèse d'une derivation en morfologie?", dins CHEVALIER, J. C. [ed.] (1976).

CORBIN, Danielle (1987). *Morphologie dérivationnelle et structuration du lexique*. Lille: Presses Universitaires.

CORBIN, Danielle [ed.] (1991). *La formation des mots: structures et interprétations*. Lille: Presses Universitaires.

CORBIN, Danielle; CORBIN, P. (1991). "Un traitement unifié du suffixe *-ier(e)*", *Lexique*, 10.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

COROMINES, Joan (1965-1970). *Estudis de toponímia catalana*. Barcelona: Barcino, 2 volums.

COROMINES, Joan (1974). *Lleures i converses d'un filòleg*, 2a ed. Barcelona: Club Editor.

COROMINES, Joan (1980-1991). *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial / "la Caixa", 10 volums [DECLC].

COROMINES, Joan (1989-1997). *Onomasticon cataloniae*. Barcelona: Curial / "la Caixa", 8 volums [OnCat].

COSTA, Joan (1990). "*Llista* i *llistat* no són sinònims", *Llengua i Administració*, 38, pàg. 3-4.

COSTA, Mercè; TARRÉS, Maribel (1998). *Diccionari del català antic*. Barcelona: Edicions 62 [DCAnt].

COT, Núria; LLANAS, Manuel; PINYOL, Ramon; SOLDEVILA, Llorenç (1991). *Nexe COU. Manual de llengua*, 2a ed. Barcelona: Edicions 62.

Criteris de traducció de textos normatius del castellà al català (1999). Barcelona: Direcció General de Política Lingüística ("Criteris Lingüístics", 4).

CUENCA, M. Josep (1996). *Sintaxi fonamental. Les categories gramaticals*. Barcelona: Empúries.

CUERVO, Rufino José (1954). "Apuntaciones críticas", *Obras*. Madrid: Instituto Caro y Cuervo, 2 volums.

DANES, F. (1966). "The relation of centre and periphery as a language universal", *Travaux Linguistiques de Prague*, 2, pàg. 9-21.

DAut = *Diccionario de autoridades* (1726-1739)

DAux = RUAIX (1996)

DCAnt = COSTA & TARRÉS (1998)

DCF = CASTELLANOS & CASTELLANOS (1984)

DCEmp = TERMCAT (1999)

DCIt = FORNAS (1992)

DCompl = LÓPEZ DEL CASTILLO (1998)

DCPopArg = POMARES (1997)

DCsCt = *Diccionari castellà/català* (1989)

DCtCs = *Diccionari català/castellà* (1989)

DCVB = ALCOVER & MOLL (1926-1962)

DDD = BRUGUERA (2000)

"Declaració sobre una política relativa al manlleu de formes lingüístiques estrangeres" (1982-1983), *Llengua i Administració*, 2-5 [extret de *Terminogramme*, 7-8 (1981)].

DECLC = COROMINES (1980-1991)

DEM = *Diccionari enciclopèdic de medicina* (1990)

DEscEsp = BESORA [*et al.*] (1993)

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

DEt = BRUGUERA (1996)

DEtMan = MORAN & RABELLA (1999)

DEVOTO, Giacomo; OLI, Gian Carlo (1971). *Dizionario della linga italiana*. Firenze: Le Monnier.

DFormP = LÓPEZ DEL CASTILLO (2002)

DFreq = RAFEL (1996)

DGeol = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1999)

DGEsp = TERMCAT [en premsa]

DGLC = FABRA (1932)

DIAMOND, A. S. (1974). *Historia y orígenes del lenguaje*. Madrid: Alianza Editorial. [Títol original: *The history and origin of language* (1959). London: Mathuen & Co.]

DÍAZ HORMIGO, M. Tadea (1998). *La categoría lingüística sustantivo*. Cádiz: Universidad de Cádiz.

Diccionari castellà/català, 2a ed. (1989). Barcelona: Enciclopèdia Catalana [DCsCt].

Diccionari català/castellà, 2a ed. (1989). Barcelona: Enciclopèdia Catalana [DCtCs].

Diccionari de procediments culinaris (2005). Barcelona: Termcat [DPrCul].

Diccionari de la llengua catalana, 2a ed. (1982). Barcelona: Enciclopèdia Catalana [DLC2].

Diccionari de la llengua catalana, 3a ed. (1993). Barcelona: Enciclopèdia Catalana [DLC3].

Diccionari de la neu (2001). Andorra la Vella / Barcelona: Servei de Política Lingüística, Govern d'Andorra / Termcat / Enciclopèdia Catalana [DNeu].

Diccionari enciclopèdic de medicina (1990). Barcelona: Enciclopèdia Catalana [DEM].

Diccionari Regex [en línia] <http://visca.com/dr> [REGEX].

Diccionario de autoridades (1726-1739). Madrid: Real Academia Española de la Lengua [DAut].

DIEC1 = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1995)

DIEC2 = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007)

DInf = CASTELLANOS & FERRÀNDIZ (1986)

DInv = MASCARÓ & RAFEL (1990)

DLC2 = *Diccionari de la llengua catalana* (1982)

DLC3 = *Diccionari de la llengua catalana* (1993)

DLI = DEVOTO & OLI (1971)

DLing = TERMCAT (1992*c*)

DMA = PÉREZ MAS (1995)

DNeol = TERMCAT (1997)

DNeu = *Diccionari de la neu* (2001)

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

DOMÈNECH, Meritxell; ESTOPÀ, Rosa; FOLIA, Marta; MOREL, Jordi (2000). "Neologismes de noms d'oficis i de professions formats per sufixació", dins CABRÉ I CASTELLVÍ [*et al.*] (2000).

DOMINGO, Carles (2001*a*). "Rieres i torrents: cursos fluvials menors", *Llengua Nacional*, 34, pàg. 26-29.

DOMINGO, Carles (2001*b*). "Barrancs i torrents: cursos fluvials menors (i II)", *Llengua Nacional*, 36, pàg. 19-24.

DOMINGO, Carles (2003). "Confluències", *Llengua Nacional*, 43, pàg. 22-25.

DPNov = OBSERVATORI DE NEOLOGIA (1998)

DPrCul = *Diccionari de procediments culinaris* (2005)

DPron = BRUGUERA (1992)

DRAE = REAL ACADEMIA ESPAÑOLA DE LA LENGUA (1992)

DRim = FERRER & GINER (1956)

DRoss = VERDAGUER (2002)

DSin = FRANQUESA (1998)

DUARTE, Carles; ALSINA, Àlex (1986). *Gramàtica històrica del català*, vol. III. Barcelona: Curial.

DUBOIS, Jean (1967). *Grammaire structurale du français: le verbe*. Paris: Larousse.

DUBOIS, Jean; DUBOIS, Claude (1971). *Introduction à la lexicographie. Le dictionnaire*. Paris: Larousse.

DUDEsp = MARTÍNEZ DE SOUSA (1998)

DUVC = GINEBRA & MONTSERRAT (1999)

DVi = RULL (1999*b*)

ELORDIETA, Arantzazu [s. a.]. "Non-finite clauses in Basque: nominalisations and verbal actions". Leiden: Leiden University [exemplar multicopiat].

ESPINAL, M. Teresa [dir.] (2001). *Lexicografia catalana. Semàntica del mot i semàntica de l'oració*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.

FABRA, Pompeu (1912). *Gramática de la lengua catalana*. Barcelona: L'Avenç.

FABRA, Pompeu (1918). *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: L'Avenç. [Consultada l'edició facsímil d'Acqua (1982).]

FABRA, Pompeu (1932). *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Edhasa [DGLC]. [Citem l'edició de 1991.]

FABRA, Pompeu (1954) "Vacil·lacions en la flexió", *Converses filològiques II*. Barcelona: Barcino, pàg. 5-6. [Edició a cura de S. Pey.]

FABRA, Pompeu (1955*a*). "Substantius abstractes derivats de verbs i d'adjectius", *Converses filològiques V*. Barcelona: Barcino, pàg. 48-52. [Edició a cura de S. Pey.]

FABRA, Pompeu (1955*b*). "*Abreviar* o *abreujar*? *Aliviar* o *alleujar*? *Agraviar* o *agreujar*?", *Converses filològiques VII*. Barcelona: Barcino, pàg. 10-11. [Edició a cura de S. Pey.]

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

FABRA, Pompeu (1955*c*). "Manlleu de derivats", *Converses filològiques VI*. Barcelona: Barcino, pàg. 46-48 [Edició a cura de S. Pey.]

FABRA, Pompeu (1955*d*). "*Traicionar* o *trair*?", *Converses filològiques VII*. Barcelona: Barcino, pàg. 69 [Edició a cura de S. Pey.]

FABRA, Pompeu (1955*e*). "*Aclaratori* i *aclaració*, incorrectes", *Converses filològiques VII*. Barcelona: Barcino, pàg. 14-16. [Edició a cura de S. Pey.]

FABRA, Pompeu (1955*f*). "*Embarc* i *embarg*, *embarcament* i *embargament*", *Converses filològiques VII*. Barcelona: Barcino, pàg. 35-36. [Edició a cura de S. Pey.]

FABRA, Pompeu (1955*g*). "*Salvetatge* o *salvament*?", *Converses filològiques VII*. Barcelona: Barcino, pàg. 54. [Edició a cura de S. Pey.]

FABRA, Pompeu (1955*h*). "*Mentís* o *desmentiment*?", *Converses filològiques VII*. Barcelona: Barcino, pàg. 68. [Edició a cura de S. Pey.]

FABRA, Pompeu (1956). *Gramàtica catalana*. Barcelona: Teide.

FARGAS, Xavier; MONTES, Dolors (2005). "Nous manlleus, noves perspectives: conseqüències pràctiques per a l'assessorament", *Llengua i Ús*, 32-33.

FARGAS, Xavier; PALOMA, David (2005). "Els mitjans de comunicació en català i la naturalització del sufix *-ing* en la formació de mots", *Els Marges*, 75, pàg. 87-98.

FARAUDO DE SAINT-GERMAIN, Lluís [en línia [1943]]. *Vocabulari de la llengua catalana medieval*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. [Edició electrònica a cura de Germà Colon; Institut d'Estudis Catalans, <http://www.iec.cat/faraudo>.]

FERNÁNDEZ, Guillermo (2005). "Sustantivos eventivos en *-miento*", dins CUARTERO, Juan; WOTJAK, Gerd [ed.] (2005). *Algunos problemas específicos de la descripción sintáctico-semántica*. Berlín: Frank & Time, pàg. 97-116.

FERRATER, Gabriel (1981 [1968-1972]). *Sobre el llenguatge*. Barcelona: Quaderns Crema. [Edició a cura de Joan Ferrater.]

FERRER, Francesc; GINER, J. (1956). *Diccionari de la rima*. València: F. Domènech [DRim].

FITÉ, Ricard (1993). "El model de la llengua als mitjans de comunicació. El conflicte entre la norma i l'ús", *I Jornades de Sociolingüística: "La llengua estàndard"*. Alcoi: Ajuntament d'Alcoi, pàg. 39-54.

Fitxes de normalització lingüística 1 (1989). Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya.

FLAUX, Nelly; GLAITIGNY, Michael; SAMAIN, Didier [ed.] (1996). *Les noms abstraits. Historie et théories*. Lille: Presses Universitaires du Septentrion.

FONTOVA, Glòria; MONTES, Dolors (1996). "L'atenció de consultes terminològiques en un servei lingüístic", *Llengua i Ús*, 7, pàg. 44-49.

FORNAS, Jordi (1992). *Diccionari català-italià*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana [DCIt].

FRANQUESA, Manel (1998). *Diccionari de sinònims Franquesa*, 2a ed. rev. i act. Barcelona: Enciclopèdia Catalana [DSin].

FREIXA, Judit; SOLÉ, Xavier (2000). "Les formes neològiques en *-atge*: descripció semanticoformal i contrast amb les gramàtiques", dins CABRÉ I CASTELLVÍ [*et al.*] (2000).

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

FULLANA, Olga (1994-1995). "Els noms psicològics en català: un estudi descriptiu", *Llengua & Literatura*, 6, pàg. 173-200.

FULLANA, Olga (1996). "Building up denominal verbs", comunicació presentada al *Third Workshop on the Syntax of Central Romance Languages*. Girona: Universitat de Girona [exemplar multicopiat].

GARCÍA DE DIEGO, Vicente (1970). "Los nombres de acción", *Boletín de la Real Academia Española*, 2, pàg. 19-29.

GCC = SOLÀ (2002)

GD62 = *Gran diccionari 62 de la llengua catalana* (2000)

GDLC = *Gran diccionari de la llengua catalana* (1998)

GEC = *Gran enciclopèdia catalana* (1986-1989)

GILI GAYA, Samuel (1960). *Curso superior de sintaxis española*. Barcelona: Spes.

GINEBRA, Jordi (1996). "[Ressenya de] CABRÉ I CASTELLVÍ, Maria Teresa: *A l'entorn de la paraula*", *Els Marges*, 56, pàg. 123-126.

GINEBRA, Jordi (2003). "Fraseologia, concurrències lèxiques i llengua estàndard", *Identitat lingüística i estandardització*. Valls: Cossetània, pàg. 7-55.

GINEBRA, Jordi (2004). "Contribució de la lexicologia a la gramàtica", dins LLORET & PONS (2004), pàg. 59-108.

GINEBRA, Jordi; MONTSERRAT, Anna (1999). *Diccionari d'ús dels verbs catalans*. Barcelona: Edicions 62 (amb la col·laboració de Xavier Rull i Anna Saperas) [DUVC].

GINEBRA, Jordi; MONTSERRAT, Anna (2002). "Sobre el règim del verb *interessar*", *Llengua i Ús*, 25, pàg. 44-48.

GIRALT, Javier (1998). "El procés de derivació nominal i adjectiva a l'àmbit dialectal de la Llitera", *Alazet*, 10, pàg. 27-63.

GIRY-SCHNEIDER, J. (1986). *Les nominalisations en français*. Ginebra: Droz.

GLC = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS [en elaboració]

GRÀCIA, M. Lluïsa (1982). *Aspectes de la nominalització en català*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona [tesi de llicenciatura].

GRÀCIA, M. Lluïsa (1995). *Morfologia lèxica. L'herència de l'estructura argumental*. València: Universitat de València.

Gran diccionari 62 de la llengua catalana (2000). Barcelona: Edicions 62 [GD62].

Gran diccionari de la llengua catalana (1998). Barcelona: Enciclopèdia Catalana [GDLC]. [Correspon a la següent edició del DLC3.]

Gran enciclopèdia catalana, 2a ed. (1986-1989). Barcelona: Enciclopèdia Catalana, diversos volums i suplements [GEC].

GREVISSE, Maurice (1964). *Le bon usage. Grammaire française avec des remarques sur la langue française d'aujourd'hui*. Gembloux-Paris: Duculot.

GRIERA, Antoni (1965). *La vinya. La verema. El vi*. Sant Cugat del Vallès: Instituto Internacional de Cultura Románica.

GROSSMAN, Maria (1998). "Més sobre la formació dels *nomina agentis*, *instrumenti* i *loci*

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

en català", *Estudis de llengua i literatura en honor de Joan Veny*, vol. II. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 559-575.

GRUP D'ESTUDIS CATALANS (1992). "Proposta del GEC al IEC", *El barco fantasma (1982-1992)*. Barcelona: Llibres de l'Índex, pàg. 193-259.

Guia lingüística pràctica 1. Dubtes lingüístics més freqüents (1996). Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya.

GUILBERT, Louis (1975). *La créativité lexicale*. Paris: Larousse.

GULSOY, Joseph (1993). "Els descendents del sufix -(A)TIONE en català", *Estudis de gramàtica històrica*. Barcelona / València: Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Universitat de València, pàg. 315-349.

HALE, Ken; KEYSER, Samuel Jay (1993). "On argument structure and the lexical syntactic relations", *A view from building 20*. Cambridge: MIT Press, pàg. 53-109.

HALLE, Morris (1973). "Prolegomena to a theory of word formation", *Linguistic Inquriy*, 4, pàg. 3-16.

HOPPER, Paul J.; TRAUGOTT, Elisabeth C. (1993). *Grammaticalization*, 2a ed. Cambridge: Cambridge University.

IBÀÑEZ, Pili; IZQUIERDO, Tere (1997). "El camp semàntic del món de l'oli a la comarca del Montsià", comunicació presentada al *XXIII Col·loqui de la Societat d'Onomàstica*. Ulldecona: Societat Catalana d'Onomàstica [exemplar multicopiat].

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1995). *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona / València / Palma: Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Enciclopèdia Catalana / Edicions 62 / 3i4 / Moll [DIEC1].

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1996). "L'elaboració del *Diccionari de la llengua catalana*. Criteris aprovats per la Secció Filològica", *Documents de la Secció Filològica III*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, pàg. 11-53.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1999). *Diccionari de geologia*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana [DGeol].

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007). *Diccionari de la llengua catalana*, 2a ed. Barcelona: Enciclopèdia Catalana / Edicions 62 [DIEC2].

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS [en elaboració]. *Gramàtica de la llengua catalana*. Consultable a: <http://www.iec.cat> [GLC].

IORDAN, Iorgu; MANOLIU, María (1972). *Manual de lingüística románica*. Madrid: Gredos.

JACKENDOFF, Ray (1975). "Morfological and semantic regularities in the lexicon", *Language*, 51, pàg. 639-667. [Traducció espanyola: "Regularidades morfológicas y semánticas en el lexicón" (1979), *La teoría estándar extendida*. Madrid: Cátedra, pàg. 73-116.]

JANÉ, Albert (1986). *Gramàtica essencial de la llengua catalana*. Barcelona. Barcanova.

JIMÉNEZ, Jesús; LLORET, Maria-Rosa (2004). "Darreres tendències en fonologia generativa", *Estudios Catalanes*, 2, pàg. 111-128.

JORDANA, Cèsar August (1933). *El català i el castellà comparats*. Barcelona: Barcino.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

KANY, Charles Emile (1969). "Analogía combinatoria", *Semántica hispanoamericana*. Madrid: Aguilar.

KERLEROUX, Françoise (2005). "Sur un sous-ensemble de noms déverbaux non-suffixés du français", a: KELLING, Carmen; MEINSCHAEFER, Judith & MUTZ, Katrin [ed.] (2005). *Morphologie und romanistische Sprachwissenschaft. Akten der gleichnamigen Sektion beim XXIX. Deutschen. Romanistentag, Saarbrücken 2005*, <http://w3.ub.uni-konstanz.de/v13/volltexte/2006/1812//pdf/AP_120.pdf>.

LACREU, Josep (1996). *Manual d'ús de l'estàndard oral*, 3a ed. València: Universitat de València / Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.

LAJO, Rosina; SURROCA, Jose (1993). *Lèxic d'art*. Madrid: Akal.

LAMUELA, Xavier (1984). "Fixació i funcionament de la gramàtica normativa en el procés d'estandardització de la llengua catalana", dins CABRÉ I CASTELLVÍ [*et al.*] (1984), pàg. 65-90.

LAMUELA, Xavier; MURGADES, Josep (1984). *Teoria de la llengua literària segons Fabra*. Barcelona: Quaderns Crema.

LANG, Mervyn F. (1992). *Formación de palabras en español. Morfología derivativa productiva en el léxico moderno*. Madrid: Cátedra. [Títol original: *Spanish word formation*.]

LANGACKER, Ronald W. (1987): *Foundations of cognitive grammar. I. Theoretical prerequisites*. Stanford: Stanford University.

LÁZARO CARRETER, Fernando (1971). "Transformaciones nominales y diccionario", *Revista Española*, 1, 2, pàg. 371-379.

LBEV = RULL (1997)

LEECH, Geoffrey Neil (1974). *Semantics*. Harmondswirth: Penguin Books.

LEES, R. B. (1960). *The grammar of English nominalizations*. The Hague: Mouton.

Lèxic de bars i cafeteries (1990). Barcelona: Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya.

LLEAL, Coloma (1992). *Breu història de la llengua catalana*. Barcelona: Barcanova.

LLEÓ, Conxita (1995). "Processos reduplicatius en català i ritme prosòdic: de l'adquisició fonològica a la formació de mots", *Caplletra*, 10, pàg. 195-214.

LLORET, Maria-Rosa (1996). "Els diminutius i les marques de gènere", *Estudis de lingüística i filologia oferts a Antoni M. Badia i Margarit*, vol. III. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 63-76.

LLORET, Maria-Rosa (2002). "Estructura sil·làbica", dins SOLÀ (2002), vol. I, pàg. 195-249.

LLORET, Maria-Rosa; PONS, Clàudia [ed.] (2004). *Lingüística i gramàtiques*. Barcelona: Promociones y Publicaciones Universitarias.

LLORET, Maria-Rosa; VIAPLANA, Joaquim (1992). "Les vocals finals dels elements nominals en català", *Miscel·lània Joan Fuster*, vol. V. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 419-445.

LLORET, Maria-Rosa; VIAPLANA, Joaquim (1997). "On the morphological category of gender in Catalan and Spanish", dins DRESSLER, Wolfang U.; PRINZHORN, Martin;

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

RENNISON, John R. [ed.]. (1997). *Advances in morphology*. Berlin / New York: Mouton de Gruyter, pàg. 171-188.

LLORET, Maria-Rosa; VIAPLANA, Joaquim (1998). "El binarismo del género gramatical en castellano y en catalán", *Verba*, 25, pàg. 71-91.

LÓPEZ DEL CASTILLO, Lluís (1985). "La formació de paraules", *Com*, 7, pàg. 28-29.

LÓPEZ DEL CASTILLO, Lluís (1984). *Llengua standard i nivells de llenguatge*, 2a ed. Barcelona: Laia.

LÓPEZ DEL CASTILLO, Lluís (1998). *Diccionari complementari del català normatiu*. Barcelona: Edicions 62 [DCompl].

LÓPEZ DEL CASTILLO, Lluís (2001). *Qüestions bàsiques del català actual. Lèxic i semàntica. Fonètica i ortografia*. Barcelona: Edicions 62.

LÓPEZ DEL CASTILLO, Lluís (2002). *Diccionari de formació de paraules*. Barcelona: Edicions 62 [DFormP].

LÓPEZ, Sílvia; MAYORAL, Cristina; PIBERNAT, Montserrat (2000). "Un nou sufix català: l'-*ing*", dins CABRÉ I CASTELLVÍ [*et al.*] (2000).

LORENTE, Mercè (2002). "Altres elements lèxics", dins SOLÀ (2002), vol. I, pàg. 831-888.

LÜDTKE, Jens (1983). "L'originalitat de la nominalització catalana", *Miscel·lània Aramon i Serra*, vol. III. Barcelona: Curial, pàg. 331-335.

MALLAFRÈ, Joaquim (1994*a* [1991]). "Sorolls", *De bona llengua, de bon humor*. Barcelona: Columna, pàg. 13-15. [Extret del *Diari de Barcelona* (30-3-1991).]

MALLAFRÈ, Joaquim (1994*b* [1991]). "Recolzaments decebuts", *De bona llengua, de bon humor*. Barcelona: Columna, pàg. 31-33. [Extret del *Diari de Barcelona* (21-6-1991).]

MARCET, Pere (1991). *Història de la llengua catalana*, 2a ed. Barcelona: Teide, 2 volums.

MARCHAND, Hans (1963). "On a question of contrary English", *English Studies*, XLIV, pàg. 1-12.

MARQUET, Lluís (1977). "Els neologismes científics", *Actes del IV Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 251-268.

MARQUET, Lluís (1979). *Novetat i llenguatge. Aclariments sobre la terminologia científica i tècnica del català*, vol I. Barcelona: Barcino.

MARQUET, Lluís (1983). *Novetat i llenguatge. Aclariments sobre la terminologia científica i tècnica del català*, vol. II. Barcelona: Barcino.

MARQUET, Lluís (1984). "La terminologia tècnica i científica", dins CABRÉ I CASTELLVÍ [*et al.*] (1984), pàg. 52-56.

MARQUET, Lluís (1985). *Novetat i llenguatge. Aclariments sobre la terminologia científica i tècnica del català*, vol. III. Barcelona: Barcino.

MARQUET, Lluís (1993*a*). *El llenguatge científic i tècnic*. Barcelona: Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya.

MARQUET, Lluís (1993*b*). "Cobertura o cobriment", *Serra d'Or*, 397, pàg. 55.

MARQUET, Lluís (2005). "«Fuita», «fuga» i «fugida»", *Llengua Nacional*, 52, pàg. 27.

MARSÁ, Francisco (1989 [1984]). "Formas no personales y perífrasis", *Cuestiones de*

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

sintaxis española, 2a ed. Barcelona: Ariel, pàg. 170-180.

MARTINES, Josep (1997). "El sufix *-aire* al País Valencià", *Estudis de llengua i literatura catalanes*, vol. XXXIV. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Monsterrat, pàg. 229-262.

MARTÍNEZ CELDRÁN, Eugenio (1975). *Sufijos nominalizadores del español con especial atención a su morfología*. Barcelona: Universitat de Barcelona.

MARTÍNEZ DE SOUSA, José (1995). *Diccionario de lexicografía práctica*. Barcelona: Bibliograf.

MARTÍNEZ DE SOUSA, José (1998). *Diccionario de usos y dudas del español actual*, 2a ed. Barcelona: Bibliograf [DUDEsp].

MARTÍNEZ, Ana M.; TORRE, Antoni de la (1989). "El mode d'acció verbal com a categoria oracional: factors que intervenen en la seua configuració", *Actes del Vuitè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserat.

MARVÀ, Jeroni (1932). *Curs superior de gramàtica catalana*. Barcelona: Barcino.

MARVÀ, Jeroni (1934). *Curs pràctic de gramàtica catalana. Grau superior*. Barcelona: Barcino.

MASCARÓ, Joan (1984). "Aramon-aramònic: una regla fonològica catalana no descoberta fins ara", *Miscel·lània Aramon i Serra*, vol. IV. Barcelona: Curial, pàg. 123-129.

MASCARÓ, Joan (1986). *Morfologia*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

MASCARÓ, Joan (2002). "Morfologia: aspectes generals", dins SOLÀ (2002), vol. I, pàg. 465-482.

MASCARÓ, Joan; RAFEL, Joaquim (1990). *Diccionari català invers amb informació morfològica*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat [DInv].

MESQUIDA, Joan-Antoni (1997). "Mecanismes sintàctics i terminològics en els textos aritmètics catalans de l'època moderna", comunicació presentada al *I Col·loqui d'història dels llenguatges d'especialitat iberoromànics*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra [exemplar multicopiat].

MESTRES, Josep M.; COSTA, Joan; OLIVA, Mireia; FITÉ, Ricard (1995). *Manual d'estil. La redacció i l'edició de textos*. Vic / Barcelona: Eumo / Universitat de Barcelona / Universitat Pompeu Fabra / Associació de Mestres Rosa Sensat.

MEUNIER, Annie (1977). "Sur les bases syntaxiques de la morphologie dérivationnelle", *Linguisticæ Investigationes*, I, pàg. 287-331.

Migjorn [en línia]. Coordinada per Enric Gil. Yahoo! Groups (setembre del 2002--) <http://groups.yahoo.com/group/migjorn>.

MIRACLE, Josep (1994). "Clar i català", [introducció a:] *Diccionari de correspondències en la depuració del català*. Barcelona: Viena, pàg. 11-16.

MIRANDA, José Alberto (1994). *La formación de palabras en español*. Salamanca: Colegio de España.

MOLHO, Mauricio (1975). *Sistemática del verbo español (aspectos, modos, tiempos)*. Madrid: Gredos, 2 volums.

MOLL (1952) = MOLL (1991)

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

MOLL, Aina (1957). "Sufijos nominales y adjetivales en ibicenco", *Revista de Filología Española*, XLI, pàg. 341-371.

MOLL, Francesc de Borja (1968). *Gramàtica catalana especialment referida a les Illes Balears*. Palma: Moll.

MOLL, Francesc de Borja (1981). "Suggeriments sobre problemes del lèxic", *Estudis de llengua i literatura catalanes*, vol. II. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 81-86.

MOLL, Francesc de Borja (1983). "Comentaris nous a un mot vell", *Miscel·lània Aramon i Serra*, vol. III. Barcelona: Curial, pàg. 149-153.

MOLL, Francesc de Borja (1991 [1952]). *Gramàtica històrica catalana*. València: Universitat de València.

MONGE, Félix (1970-1971). "Los nombres de acción en español", *Actele celui de-al XII-lea Congres International de linguistica si filologie romanica*. Bucarest: Academia, pàg. 961-972.

MONGE, Félix (1977). "*-Ción, -sión, -zón* y *-ón*: función y forma en los sufijos", *Estudios ofrecidos a Emilio Alarcos Llorach*, vol. II. Oviedo: Universidad de Oviedo, pàg. 155-165.

MONGE, Félix (1996). "Aspectos de la sufijación en español", *Revista Española de Lingüística*, 26, 1, pàg. 43-56.

MONLLAÓ, M. Teresa (2004 [1998]). "Perífrasis verbonominals: definició, característiques i criteris operatius per reconèixer-les", *Estudios Catalanes*, 1, pàg. 75-93.

MONTOYA, Brauli (2000). "L'atròfia lingüística", *Els alacantins catalanoparlants: una generació interrompuda*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, pàg. 15-21.

MONTSERRAT, Anna (1997*a*). "[Ressenya del] *Lèxic bàsic d'enologia i viticultura*", *Llengua i Ús*, 9, pàg. 63.

MONTSERRAT, Anna (1997*b*). "Pervivència de formes lèxiques patrimonials de l'Alt Camp en els estudiants de secundària de Valls", comunicació presentada al *XXIII Col·loqui de la Societat d'Onomàstica.* Ulldecona: Societat Catalana d'Onomàstica [exemplar multicopiat].

MONTURIOL, Joaquim; DOMÍNGUEZ, Eloi (2002). *El parlar de la Garrotxa*, 2a ed. Olot: Ràdio Olot.

MORAN, Josep (1995). "Els sufixos per a la formació de gentilicis en català", *Estudis d'onomàstica catalana*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

MORAN, Josep; RABELLA, Joan A. (1999). *Diccionari etimològic manual*. Barcelona: Edicions 62 [DEtMan].

MORENO, Juan Carlos (1999). "Nombre, verbo y etnocentrismo lingüístico", *Homenatge a Jesús Tuson*. Barcelona: Edicions 62, pàg. 233-244.

MOREY, Jaume; MELIÀ, Jaume; CORBERA, Jaume (1995). *Alfa. Mètode d'autocorrecció gramatical assistida*. Palma: Universitat de les Illes Balears.

Mots possibles et mots existants. Actes du colloque de Villeneuve d'Ascq (1997). Lille: Université de Lille III.

NDNeol = TERMCAT (2001)

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

NICOLAU D'OLWER, Lluís [192?]. *Lingüística*. Barcelona: Consell de Pedagogia de la Diputació de Barcelona (col·lecció "Minerva").

NOGUÉ, Neus (1989). "El *Diccionari de l'esport català-castellà* no aporta tot el que se n'esperava", *Avui* (18-6-1989).

Nouveau Petit le Robert. Dictionnaire de la langue française (1993). Paris: Le Robert [PR].

OBSERVATORI DE NEOLOGIA (1998). *Diccionari de paraules noves. Neologismes recollits a la premsa*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana [DPNov].

OBSERVATORI DE NEOLOGIA (2004). *Llengua catalana i neologia*. Barcelona: Meteorα.

OLIVA, Salvador; SERRA, Pep (2002). "Accent", dins SOLÀ (2002), vol. I, pàg. 345-394.

OnCat = COROMINES (1989-1997)

ORTUÑO, Marina (1992). "Els lèxics especialitzats", dins SOLÀ (1992), pàg. 41-58.

PALMER, Leonard R. (1980). *The Greek language*. London / Boston: Faber and Faber.PAYRATÓ, Lluís (1985). *La interferència lingüística. Comentaris i exemples català-castellà*. Barcelona: Curial / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

PAYRATÓ, Lluís (1996 [1988]). *Català col·loquial. Aspectes d'ús corrent de la llengua catalana*, 3a ed. València: Universitat de València.

"Per via de constrenyiment" [s. a.], *Llengua i Administració*, 1, pàg. 8.

PEREA, Maria Pilar (1999). *Compleció i ordenació de la flexió verbal en els dialectes catalans d'A. M. Alcover i F. de B. Moll*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

PEREA, M. Pilar (2002). "Flexió verbal regular", dins SOLÀ (2002), vol. I, pàg. 583-646.

PÉREZ MAS, Miquel (1995). *Diccionari dels mitjans audiovisuals*. Vic: Eumo [DMA].

PÉREZ SALDANYA, Manuel (1995). "Analogia i canvi morfològic: a propòsit de les formes verbals velaritzades", *Caplletra*, 19, pàg. 279-305.

PÉREZ SALDANYA, Manuel (2002). "Les relacions temporals i aspectuals", dins SOLÀ (2002), vol. III: pàg. 2567-2662.

PÉREZ SALDANYA, Manuel; SIFRE, Manuel; TODOLÍ, Júlia (2004). *Morfologia catalana*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.

PICALLO, M. Carme (1991). "Nominals and nominalization in Catalan", *Probus*, III/3, pàg. 279-316.

PLA, Albert (1989). "Resposta d'Albert Pla i Nualart" a la "Taula rodona sobre "Problemes dels correctors i assessors dels mitjans de comunicació", *Actes de les Terceres Jornades d'estudi de la llengua normativa*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pag. 214-258.

POMARES, Joaquim (1997). *Diccionari de català popular i d'argot*. Barcelona: Edicions 62 [DCPopArg].

PONS, Lídia (1987). "Xinxirinxina, trap-trap. Aspectes de la motivació fonètica en català", *Studia in honorem prof. M. de Riquer*, II. Barcelona: Quaderns Crema, pàg. 165-177.

PONS MOLL, Clàudia (2006). "Nova aproximació a la simplificació dels grups consonàntics finals en català", *Llengua & Literatura*, 17, pàg. 183-213.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

PORTA, Jaume; FERRET, Montserrat; TEIXIDOR, Narcís; POCH, Rosa M. (1989). *Lèxic de la ciència del sòl. Català/castellà/francès/anglès*. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya.

PORTO DAPENA, José Álvaro (1987). *El verbo y su conjugación*. Madrid: Arco/Libros.

PR = *Nouveau Petit le Robert* (1993)

PRADILLA, Miquel-Àngel (2002). "Ensordiment, espirantització i fenòmens que afecten les sibilants", dins SOLÀ (2002), vol. I, pàg. 287-318.

PRAT I AMAT, Miquel (1992 [1985]). "La cuina de l'àvia", *El barco fantasma (1982-1992)*. Barcelona: Llibres de l'Índex, pàg. 35-42. [Extret d'*El Món* (14-1-1985), amb el títol "La muntanya i el profeta"].

QUIRK, Randolph [*et al.*] (1994). *A comprehensive grammar of the English Language*. London / New York: Longman.

QUIRK, Randolph; GREENBAUM, Sidney; LEECH, Geoffrey; SVARTVIK, Jan (1972). *A grammar of contemporary English*. London / New York: Longman [7a. impressió, corregida, 1978].

RAFEL, Joaquim [dir.] (1996). *Diccionari de freqüències. I: Llengua no literària*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans [DFreq].

RAMOS, M. del Mar (1993). "Recursos del español para la formación de palabras", *Estudios lingüísticos en torno a la palabra*. Sevilla: Universidad de Sevilla, pàg. 161-179.

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA DE LA LENGUA (2001). *Diccionario de la lengua española*, 21a ed. Madrid: Espasa Calpe, 2 volums [DRAE].

RECASENS, Daniel (1993). *Fonètica i fonologia*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

REGEX = *Diccionari Regex* [en línia]

REIG, Eugeni S. (1999). *València en perill d'extinció*. València: l'autor.

REINHEIMER-RÎPEANU, Sanda (1974). *Les derivés parasynthétiques dans les langues romanes. Roumain, italien, français, espagnol*. The Hague / Paris: Mouton.

REIXACH, Olivier (2006). *Terminologia comparada de les tecnologies des so, del multimèdia i de la informàtica (francès, anglès, castellà, català)*. Perpinyà: Universitat de Perpinyà [tesi doctoral].

RIBA, Oriol (1999). "Qüestions obertes del llenguatge de comunicació", *Llengua Nacional*, 28, pàg. 18.

RIBELLES, J. (1929). *Bibliografía de la lengua valenciana II*. [s. l.]: [s. n.].

RIBES I MARÍ, Enric (1986). *Sabíeu que…? Paraules d'Eivissa i Formentera*. Eivissa: Consell Insular d'Eivissa i Formentera.

RIBES I MARÍ, Enric (1991). *Aportació pitiüsa al 'Diccionari català-valencià-balear'*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs.

RIBES I MARÍ, Enric (2005). "Els sufixos *-oi* i *-oll* de l'eivissenc: proposta de sistematització i de representació gràfica", *Llengua & Literatura*, 16, pàg. 389-406.

RIERA, Carles (1992). *Manual de català científic. Orientacions lingüístiques*. Barcelona: Claret.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

RIERA, Carles (1993). *Caracterització de l'idiolecte d'un parlant de Moià*. Barcelona: Claret.

RIERA, Carles (1997). "A propòsit de noms d'acció i d'operació tècnica", *Llengua Nacional*, 18 (març de 1997), pàg. 9-15. [Publicat prèviament a *Butlletí. Tecnologia i Reforma*, 95 (1996), pàg. 70-75.]

RIERA, Carles (1998). *Curs de lèxic científic*. Barcelona: Claret, 3 volums.

RIERA, Carles (2000). *El lèxic català de la botànica*. Barcelona: Claret.

RIERA, Carles (2005). *Curs de redacció científica*. Barcelona: Claret.

RIERA, Manel (1996 [1995]). "Afinitats lexicals entre els parlars andorrans i pallaresos", *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Andorra*. Barcelona / Andorra la Vella: Institut d'Estudis Catalans / Institut d'Estudis Andorrans, pàg. 35-48.

RIERA-EURES, Manel; SANJAUME, Margarida (2002). *Diccionari d'onomatopeies i mots de creació expressiva*. Barcelona: Edicions 62.

RIGAU, Gemma (1990). "Les propietats d'*agradar*: estructura temàtica i comportament sintàctic", *Caplletra*, 8, pàg. 7-19.

RIGLER, Elina (1988). *The semantic classification of deverbal nouns*. Essex: Department of Language and Linguistics, University of Essex ("Working Papers in Language Processing", 2).

RIGLER, Elina (1989). *The* Aktionsart *and the argument structure of deverbal nouns*. Essex: Department of Language and Linguistics, University of Essex ("Working Papers in Language Processing", 7).

ROCA-PONS, Josep (1976). "Les formes subjacents i la morfologia catalana", *Actes del Tercer Col·loqui de Llengua i Literatura Catalanes*. Oxford: Dolphin Book, pàg. 173-199.

ROVIRA, Jaume (1993). *Morfologia verbal regular algueresa*. Barcelona: Universitat de Barcelona [tesi de llicenciatura].

RUAIX, Josep (1987). *El català / 3. Lèxic i estilística*, 2a ed. Moià: l'autor.

RUAIX, Josep (1988). *El català / 2. Morfologia i sintaxi*, 2a ed. Moià: l'autor.

RUAIX, Josep (1989). *Punts conflictius del català. Deu estudis sobre normativa lingüística*. Barcelona: Barcanova.

RUAIX, Josep (1994). "Noms d'operació tècnica", *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui*, vol. I. Moià: l'autor, pàg. 53-54.

RUAIX, Josep (1996). *Diccionari auxiliar*. Moià: l'autor [DAux].

RUAIX, Josep (1998). *Català complet. Curs superior de llengua / 3. Lèxic i estilística*. Moià: l'autor.

RULL, Xavier (1996). "Anàlisi de la formació i de l'estructura dels substantius d'acció i efecte derivats de verbs en català", *Propostes actuals en ciències del llenguatge I. Actes del I Taller de Ciències del Llenguatge*. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili [exemplar multicopiat].

RULL, Xavier (1997). *Lèxic bàsic d'enologia i viticultura*. Tarragona: Servei Lingüístic, Universitat Rovira i Virgili [LBEV].

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

RULL, Xavier (1998). *La conversió. Aspectes teòrics i descripció*. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili [tesi de llicenciatura].

RULL, Xavier (1999*a*). "*-Eig*: entre la genuïnitat i el calc", *Els Marges*, 63, pàg. 59-88.

RULL, Xavier (1999*b*). *Diccionari del vi*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana [DVi].

RULL, Xavier (2000*a*). "L'ensenyament de la morfologia lèxica", *Terceres jornades de llengües estrangeres*. Tarragona: Departament d'Ensenyament, pàg. 143-157.

RULL, Xavier (2000*b*). "Aspectes socials i lingüístics dels manlleus" (I i II), *Llengua i Ús*, 18-19, pàg. 18-26 i 26-36.

RULL, Xavier (2001). "Innovació en el sistema afixal: nous prefixos i sufixos del català". *Catalan Review. International Journal of Catalan Culture*, XIV/1-2, pàg. 95-116.

RULL, Xavier (2002). "Descripció del sufix *-ist/m*", *Journal of Catalan Studies. Revista Internacional de Catalanística*, 3, <http://www.uoc.es/jocs/3/articles/ist3/index.html>.

RULL, Xavier (2003). "Els plurals reforçats en català", *Estudios Catalanes*, 1, pàg. 123-131.

RULL, Xavier (2004). *La formació de mots. Qüestions de normativa*. Vic: Eumo.

RULL, Xavier (2005). "Un poc més enllà de la definició de siglació", *Llengua Nacional*, 53, pàg. 16-23.

RULL, Xavier (2005-2006). "L'adaptació de gal·licismes en català", *Revue d'Études Catalanes* [Montpeller], 8-9, pàg. 269-304.

RULL, Xavier (2006). "A propòsit del verb *clicar* i la perífrasi verbonominal *fer clic*", *Llengua Nacional*, 54, pàg. 18-20.

RULL, Xavier (2007*a*). "La lexicalització de sigles: pautes i propostes", *Llengua & Literatura*, 18, pàg. 475-523.

RULL, Xavier (2007*b* [2004]). "Recursos del català en la formació de noves paraules: una perspectiva social", *Els Pirineus, Catalunya i Andorra. Actes del tercer Col·loqui Internacional de l'Associació Francesa de Catalanistes, Andorra 2004*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 293-303.

RULL, Xavier (2007*c*). "Presència del llenguatge jurídic i administratiu andorrà en la segona edició del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans", *Revista de Llengua i Dret*, 47, pàg. 61-78.

RUWET, Nicolas (1968). *Introduction a la grammaire générative*, 2a ed. Paris: Plon.

SADURNÍ, Pere (1996). *Vocabulari del vinyater penedesenc*. Vilafranca del Penedès: Institut d'Estudis Penedesencs.

SÁEZ, Emili (2002). "El valencià i l'increment *-ement / -iment* en els substantius postverbals derivats de verbs de la segona conjugació: la dualitat *naixement / naiximent*". Comunicacions al *Forest*, Fòrum d'Estandardització de l'Institut d'Estudis Catalans <http://www.iec.cat/forest>.

SAGER, Juan C. (1993). *Curso práctico sobre el procesamiento de la terminología*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez. [Títol original: *A practical course in terminology processing*.]

SALT = SERVEI D'ASSESSORAMENT LINGÜÍSTIC I TRADUCCIÓ [en línia]

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

SANCHIS GUARNER, Manuel (1950). *Gramàtica valenciana*. València: Torre. [Consultada l'edició facsímil de 1993, publicada per Alta Fulla, a la col·lecció "Documents de Filologia Catalana".]

SANCHO CREMADES, Pelegrí (1995). *La categoria preposicional*. València: Universitat de València.

SAPIR, Edward (1954 [1921]). *El lenguaje. Introducción al estudio del habla*. México: Fondo de Cultura Económica.

SARAGOSSÀ, Abelard (1991). "Notes sobre els sufixos *-er(a)* i *-ar*", *Miscel·lània Joan Fuster*, vol. III. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 397-433.

SCHACHTER, P. (1985). "Parts-of-speech systems", dins SHOPEN, T. [ed.]. (1985) *Language typology and syntactic description I. Clause structure*. Cambridge: Cambridge University Press, pàg. 3-61.

SCHAPIRA, Charlotte (1995). "La nominalisation de l'infinitif ou l'abstraction au deuxième degré", *Les noms abstraits. Histoire et théories*. Presses du Septentrion, pàg. 395-402.

SECCIÓ D'ASSESSORAMENT I LLENGUATGES D'ESPECIALITAT (1995). "[Ressenya de] RUAIX, Josep (1994). *Observacions crítiques i pràctiques del català d'avui*", *Llengua i Ús*, 4, pàg. 65-68.

SECO, Rafael (1967). *Manual de gramática española*. Madrid: Aguilar.

SEGARRA, Mila (1985). *Història de l'ortografia catalana*. Barcelona: Empúries.

SEGURA, Josep Carles (1996). *Estudi lingüístic del parlar d'Alacant*. Alacant: Institut de Cultura Juan Gil-Albert.

SERVEI D'ASSESSORAMENT LINGÜÍSTIC I TRADUCCIÓ [en línia]. *Assessorament lingüístic: qüestions lèxiques*. València: Conselleria d'Educació, Cultura i Ciència, Generalitat Valenciana. <http://www.cult.gva.es/DGOIEPL/SALT> [consulta: 21-10-1998] [SALT].

SERVITJE, Albert (1996). *Llibre d'estil de la Universitat Pompeu Fabra*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.

SIFRE, Manuel (1995). "La vocal temàtica: entre la flexió verbal i els derivats postverbals", *Propostes actuals en ciències del llenguatge I. Actes del I Taller de Ciències del Llenguatge*. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili, pàg. 99-106 [exemplar multicopiat].

SITJÀ, Maria (1988). *Terminologia dels assistents socials*. Barcelona: Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social i Assistents Socials de Catalunya [TAS].

SOLÀ, Joan (1970). "Substantivació de l'infinitiu en català", *Estudis romànics XII. Estudis de lingüística i de filologia catalanes dedicats a la memòria de Pompeu Fabra I*. Barcelona: [s. n.], pàg. 289-309. [Reproduït a *Estudis de sintaxi catalana*, vol. I, pàg. 45-71, amb el títol "Substantivació de l'infinitiu" (capítol II) (1972). Barcelona: Edicions 62.]

SOLÀ, Joan (1977). *Del català incorrecte al català correcte. Història dels criteris de correcció lingüística*. Barcelona: Edicions 62.

SOLÀ, Joan (1987*a*). *Qüestions controvertides de sintaxi catalana*. Barcelona: Edicions 62.

SOLÀ, Joan (1987*b*). *L'obra de Pompeu Fabra*. Barcelona: Teide.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

SOLÀ, Joan (1989). "Joan Coromines i el lèxic normatiu", *Revista de Catalunya*, 35, pàg. 127-139.

SOLÀ, Joan [ed.] (1992). *Sobre lexicografia catalana actual*. Barcelona: Empúries.

SOLÀ, Joan (1993 [1991]). "Els noms abstractes i els no comptables", *La llengua, una convenció dialèctica*. Barcelona: Columna, pàg. 50-53. [Extret d'*Avui* (5-10-1991).]

SOLÀ, Joan (1994). "L'infinitiu", *Sintaxi normativa: estat de la qüestió*. Barcelona: Empúries, pàg. 179-193. [També la primera part a les actes de les 5es i les 6es *Jornades de sociolingüística de la Nucia* (Alcoi, Marfil, 1993) i la segona part a les *Jornades sobre normes i normalització lingüística* (Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, 1994, pàg. 49-135).]

SOLÀ, Joan [dir.] (2002). *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries, 3 volums [GCC].

SOLÉ, Elisabet (1996). *Morfologia lèxica: els noms col·lectius, reconeixement en diccionaris de llengua general*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra [treball de recerca].

SPENCER, Andrew; ZWICK, Arnold M. [ed.] (1998). *The handbook of morphology*. Oxford: Blackwell.

TARRAGÓ, Salvador; JULIÀ, Montserrat [*et al.*] (1998). *Lèxics bàsics. Restauració arquitectònica. Restauración arquitectónica. Restauro architettonico*. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya.

TAS = SITJÀ (1988)

TERMCAT (1990*a*). *Formació de termes amb elements cultes*. Barcelona: Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya.

TERMCAT (1990*b*). *Manlleus i calcs en els treballs de terminologia catalana*. Barcelona: Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya.

TERMCAT (1991). *Diccionari de basquetbol*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

TERMCAT (1992*a*). *Full de Difusió de Neologismes*, 12.

TERMCAT (1992*b*). *Full de Difusió de Neologismes*, 13.

TERMCAT (1992*c*). *Diccionari de lingüística*. Barcelona: Fundació Barcelona [DLing].

TERMCAT (1992*d*). *Diccionari de beisbol*. Barcelona: Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya.

TERMCAT (1992*e*). *Formació del plural dels manlleus*. Barcelona: Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya.

TERMCAT (1997). *Diccionari de neologismes*. Barcelona: Edicions 62 [DNeol].

TERMCAT (1999). *Diccionari de comunicació empresarial*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana [DCEmp].

TERMCAT (2001). *Nou diccionari de neologismes*. Barcelona: Edicions 62 [NDNeol].

TERMCAT (2005). *Manlleus i calcs lingüístics en terminologia*. Vic: Eumo.

TERMCAT (2006). *La normalització terminològica en català: criteris i termes 1986-2004*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

TERMCAT [en premsa]. *Diccionari general de l'esport* [DGEsp].

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

TERMCAT [en línia]. *Cercaterm*, <http://www.termcat.cat>.

TFCong = BOVER [*et al.*] (2003)

TNot = BOVER & SADURNÍ (2004)

TOLLIS, G. (1985-1986). "Génesis mental del sustantivo", *Nueva Revista de Filología Hispánica*, 34, pàg. 37-47.

TRAPERO, Maximiano (1995). *Para una teoría lingüística de la toponimia (Estudios de toponimia canaria)*. Las Palmas de Gran Canaria: Universidad de Las Palmas de Gran Canaria.

TRecHum = BOVER & GARCÍA (2004)

TURON, Lídia (1999). *La construcció del significat en els mots complexos: semàntica dels derivats amb formes prefixades preposicionals*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra [tesi doctoral].

ULLAND, Harold (1993). *Les nominalisations agentive et instrumentale en français moderne*. Paris: Peter Lang.

VACHEK, J. (1962). "On the interplay of external and internal factors in the development of language", *Lingua*, 11, pàg. 433-448.

VALENTÍ FIOL, Eduardo [1945]. *Sintaxis latina*. Barcelona: Bosch.

VALERA, Soledad (1996). "Líneas de investigación em la teoría morfológica", *La formación de palabras*. Madrid: Taurus, pàg. 13-29.

VALLCORBA, Jaume (1993). "Barroeria i confusions en l'adaptació de mots tècnics", *Una llengua sense ordre ni concert*. Barcelona: Oikos-Tau, pàg. 109-114.

VALLÈS, M. Teresa (2004). *La creativitat lèxica en un model basat en l'ús. Una aproximació cognitiva a la neologia i la productivitat*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

VALOR, Enric (1979). *Curs mitjà de gramàtica catalana referida especialment al País Valencià*, 2a ed. València: 3i4.

VALOR, Enric (1984). *La flexió verbal*. València: 3i4.

VAÑÓ-CERDÀ, Antonio (2005). "Reflexions sobre el sufix *-ada* en català", *Zeitschrift für Katalanistik*, 18, pàg. 115-140.

VENY, Joan (1982 [1978]). *Els parlars catalans. Síntesi de dialectologia catalana*, 2a ed. Palma: Moll.

VENY, Joan (1991). "Mots d'ahir i mots d'avui", *Mots d'ahir i mots d'avui*. Barcelona: Empúries, pàg. 13-41.

VERDAGUER, Pere (1974). *El català al Rosselló. Gal·licismes, occitanismes, rossellonismes*. Barcelona: Barcino.

VERDAGUER, Pere (2002). *Diccionari del rossellonès*. Barcelona: Edicions 62 [DRoss].

VFust = *Vocabulari de la fusteria* (1982)

VIAPLANA, Joaquim (1990-1991). "Comparació interdialectal i llengua", *Llengua & Literatura*, 4, pàg. 215-242.

VIAPLANA, Joaquim (1991). "Sobre la flexió nominal en català", *Estudis de llengua i literatura catalanes*, vol. XXIII. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat,

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
ELS SUBSTANTIUS D'ACCIÓ I EFECTE EN CATALÀ
Xavier Rull Muruzàbal
ISBN:978-84-691-9863-6/ DL: 1254

pàg. 235-264.

VIAPLANA, Joaquim (2000). *Lingüística descriptiva. Una introducció aplicada al català*. Barcelona: Edicions 62.

VILÀ, Carme (1987). "Morfema de conjugació dels verbs derivats amb prefix", *Com*, 14, pàg. 27-28.

VILA, Jordi (1992). "La lexicografia catalana i el lèxic conflictiu", dins SOLÀ (1992), pàg. 183-211.

VILA, Xavier (1998). "La dinàmica del contacte lingüístic en relació amb la llengua catalana", *Ecosistema comunicatiu. Llengua i variació*, ed. a cura de Miquel À. Pradilla. Benicarló: Alambor, pàg. 133-160.

VILLAS, Montserrat (1999). *La morfologia del lèxic de 'Solitud' de Víctor Català*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

VInferm = *Vocabulari d'infermeria* (2005)

VJoi = BOZZO (1990)

VMat = *Vocabulari de matemàtiques* (1994)

VMicroinf = *Vocabulari de microinformàtica* (1993)

"Vocabulari de la cultura de la vinya al Rosselló" [s. a.], *Boletín de dialectología española*, 51, pàg. 55-100.

Vocabulari d'infermeria. Català/castellà/francès/anglès (2005). Castelló de la Plana / Tarragona / Barcelona: Institut Joan Lluís Vives / Universitat Rovira i Virgili / Universitat de Barcelona [VInferm].

Vocabulari de fusteria (1982). Barcelona: Departament d'Ensenyament, Generalitat de Catalunya [VFust].

Vocabulari de matemàtiques. Català/castellà/anglès (1994). Barcelona: Universitat de Barcelona [VMat].

Vocabulari de microinformàtica, 2a ed. (1993). Barcelona: Servei de Llengua Catalana, Universitat de Barcelona [VMicroinf].

Vocabulari del suro (1983). Barcelona: Edicions Catalanes [VSur].

Vocabulari dels oficis d'art (1988). Barcelona: Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya [VOfArt].

VOfArt = *Vocabulari dels oficis d'art* (1988)

VSur = *Vocabulari del suro* (1983)

WHEELER, Max W. (1987). "L'estructura fonològica de la síl·laba i del mot en català", *Estudis de llengua i literatura catalanes*, vol. XIV. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 79-108.

WHEELER, Max W. (2002). "Flexió verbal irregular i verbs defectius", dins SOLÀ (2002), vol. I, pàg. 647-728.

Zèfir. Llista de professionals de la llengua catalana [en línia]. Moderada per Joan Vilarnau. RedIris (juny de 1999--) <http://llengcat.com/zefir>, <http://listserv.rediris.es/archives/zefir.html>.